

VIEȚI PARALELE ÎN SECOLUL XX

**Istorie orală și memorie recentă
în Țara Bârsei**

aspera

*Publicarea acestui volum și cercetarea care a stat la baza
lui au fost realizate cu sprijinul material și moral al:*

ASPERA Romanian Educational and Charitable Foundation
Boston, MA

Fundației **ASPERA ProEdu**, Brașov

Coordonatori:

**Florentina
Scârnci**

**Ștefan
Ungurean**

**VIETI PARALELE
ÎN
SECOLUL XX**

**Istorie orală și memorie recentă
în Țara Bârsei**

Editura PHOENIX
2002

61453

Acest volum este rezultatul unui parteneriat de cooperare științifică între Indiana University, Bloomington IN și Universitatea „Transilvania” Brașov și a unei cercetări de teren realizate în vara anului 2001, la care au participat:

Ioana Manoliu;	Mihai Bóľónyi;
Jill Massino;	Maria Bucur-Deckard;
Alina Popa;	Ioana Ceapă-Dobre;
Oana Stoian;	Anca Coman;
Florentina Scârneci,	Radu Colțea;
Adriana Șandru;	Cătălin Frangulea;
Adina Todor;	Astrid Hamberger;
Ștefan Ungurean.	Carmen Huluță

Ionuț Iuria;

Semnătura studiilor aparține:

Mihai Bóľónyi, Astrid Hamberger, Alina Popa, Oana Stoian și Ștefan Ungurean
pentru:

“Cinci puncte de plecare în studiul socialității”

Radu Colțea, Anca Coman, Cătălin Frangulea, Ionuț Iuria,
Florentina Scârneci și Adriana Șandru

pentru:

“Determinări și dependențe instituționale”

Corectura: autorii

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Vieți paralele în secolul XX : Istorie orală și memorie

recentă în Țara Bârsei / coord.: Florentina Scârneci

Ștefan Ungurean. - Brașov : Phoenix, 2002.

p. ; cm.

Bibliogr.

ISBN 973-8416-01-9

I. Scârneci, Florentina (coord.)

II. Ungurean, Ștefan (coord.)

94(498 Țara Bârsei)

Cuvânt înainte

Aș dori să introduc această carte prin câteva remarci asupra oportunității apariției ei, dar și prin câteva detalii legate de geneza ei.

Cartea s-a născut dintr-o necesitate – foamea de trecut ca o explicație pentru prezent – și ea reprezintă o mobilizare aproape spontană în jurul unei idei a mai multor persoane de diferite vârste și calificări, trăitori temporari sau permanenți în Țara Bârsei în acest început de mileniu.

Am avut oare la îndemână suficiente texte pentru cunoașterea istoriei noastre recente?

Răspunsul este negativ. Mai mult chiar, aceste texte nu ne-au satisfăcut, fiind prea seci, nesincere, sau chiar deturnătoare de istorie, și ca atare n-au ajuns la sufletul nostru, al celor care, într-un nou punct de plecare, au nevoie de siguranța pe care ți-o dă o limpede sorginte.

În plus, poate mai mult decât în alte părți, istoria recentă a României a fost deturnată, reconstruită artificial, după un program care urmărea să lase posterității urme diferite de amprente adevărului. De aceea, tot sau aproape tot ce se poate constitui ca izvor scris în ultimele decenii și care, pe alte meleaguri, ar fi sursă firească de istorie, nu poate fi folosit decât după o deciptare pe care nu oricine știe să o facă.

Pe această cale se mai impune o întrebare: de ce fel de istorie avem nevoie?

De cea care consemnează fapte și cifre într-o înșirare anostă, sau de istoria trăită, istoria care ne explică prin exemple, cine suntem, de ce suntem așa, care ne învață să iubim lumea și spectacolul ei și să extragem esențele și răspunsurile spontan și firesc, din aceste „life stories” care nu sunt altceva decât eterna poveste a luptei dintre bine și rău, leitmotiv al tuturor poveștilor de succes dintre leagăn și mormânt.

Avem nevoie de aceste mărturii?

Da, așa cum avem nevoie de o alimentație echilibrată.

Oricât de des și de vehement s-ar condamna de la diferite nivele privirea înapoi și necesitatea corecțiilor istorice, istoria este singura noastră busolă și întâia școală de simț moral.

Istoria repusă în drepturi este o soluție a îndelung tânjitei și nerealizatei solidarități sociale, este liantul de care avem nevoie în fiecare proiect de amploare, este coerența care aduce credibilitate și poate singura soluție pe termen lung care ne stă multora la îndemână.

În termenii dezvoltării durabile, este de neconceput continuitatea, tradiția și valorizarea lor fără asemenea mărturisiri, fără un anume tip de comunicare peste timp. Nu putem continua și rezista cu pete albe în trecut sau cu etape depășite cu discreția vinovată. Premisele false duc la rezultate false.

Care este impactul prezumat sau evident al unor asemenea texte?

În primul rând acela de mărturie, probă în sens juridic, punct de plecare în construcția unghiului de atac cel mai accesibil și mai de încredere pentru lumea obișnuită, care este atașată istoriei trăite cu toată dimensiunea ei subiectivă. La scara personală asta contează și, atâta timp cât individul rămâne în centrul atenției noastre, nici nu greșim foarte mult. După cum dovedesc articolele de analiză sociologică incluse în aceste pagini, și din acest punct de vedere a fost adunat un material remarcabil și util.

Poate mai important decât atât este faptul că membri ai aceleiași comunități aflați aproape la extremele temporale ale vieții – intervievații, în amurg, interviuatorii într-un efervescent și veritabil debut profesional – s-au întâlnit și au comunicat, câștigându-și reciproc stima și înțelegerea, ajungând să se “vadă”.

Nu știu câți au pătruns în psihologia vârstei a treia și au remarcat cât de mare este în această perioadă setea de comunicare. Este aproape disperată dorința de a transmite concluziile vieții tale, de a depune o mărturie folositoare cuiva, a trecerii pământene. Pentru cei care simt în acest fel, avem datoria să fim cel puțin niște buni ascultători.

A fost o lună de vară toridă, bogată în surprize pozitive și negative, normale atunci când te apleci cu atenție asupra vecinătății imediate, o luptă cu propriile limite, dar și cu limitele interlocutorului, o perioadă de cizelare a abilităților de investigator social, dar și de reconsiderare a opticilor șablonarde, o perioadă cu momente în care s-au dovedit la fel de dificile transcrierea ca și înregistrarea mărturiilor.

Nu aș uita nici întrunirile care au stabilit regulile etice ale demersului nostru adică prioritatea acordată dreptului la propria imagine, autenticitatea și detaliul semnificativ. Ca atare intervențiile în text au fost minime și totdeauna puse în evidență.

Fără a epuiza tot ce a fost pozitiv în această acțiune, țin să amintesc faptul că ea a constituit școala adaptării la o eficientă muncă de echipă, cu constrângeri și satisfacții, o școală de cea mai bună calitate pentru cei care mai sunt și pentru cei care nu mai sunt în starea de grație a studenției.

Ideea deschiderii spre istoria orală nu este nouă. Ea se practică în numeroase țări și s-a practicat și la noi avant la lettre (Timișoara, București, Cluj, Sighet, Iași). Pentru prima dată însă un demers de acest fel și la o anumită scară se produce la Brașov și are ca rezultat apariția unei cărți.

În vara anului 2001, la inițiativa fundației ASPERA Romanian Educational and Charitable Foundation, fondată de doamna Lidia Gheorghiu Bradley, și a fundației ASPERA ProEdu Brașov, s-a organizat un seminar de istorie orală sub tutela Universității Transilvania și a Universității din Bloomington, Indiana, S.U.A. Scopul acestor fundații este în primul rând educativ și nimic nu este mai educativ la scară socială decât istoria – Historia magistra vitae. Șirul premierelor nu s-a oprit aici pentru că acest moment reprezintă totodată primul contract instituțional al Universității Transilvania cu o universitate americană, având ca scop cercetarea științifică.

Din partea universității americane au participat dr. Maria Bucur–Deckard și Jill Massino, doctorand, iar din țară au venit nume de prestigiu în domeniu: Smaranda Vultur (Universitatea de Vest), Carmen Huluță (Muzeul Țăranului Român), Stejărel Olaru, colaborator al Institutului Român de Istorie Recentă. Pe durata seminariilor comune a avut loc, sub ochii studenților sociologi și cu contribuția lor, un schimb fructuos de idei.

Apoi, pe tot parcursul lunii iulie 2001 acești studenți coordonați de dr. Ștefan Ungurean și Florentina Scârnci, cadre didactice la catedra de Sociologie-Filosofie, împreună cu o parte din oaspeți, au lucrat cu entuziasm și tenacitate la înregistrarea interviurilor și prelucrarea lor (transcrierea în formă electronică a înregistrărilor și trecerea lor pe hârtie). Echipa a realizat peste 47 de interviuri, dintre care, o parte, cele cu mai mult relief faptic, emoțional și o informație mai densă, sunt cuprinse în următoarele pagini.

Susținerea materială și logistică a generosului efort uman a fost realizată de Fundațiile ASPERA din Brașov și Boston și tot ele contribuie acum la apariția acestei cărți.

Nu ne vom opri aici.

La data apariției acestor rânduri cea mai mare parte din material a intrat în conștiința publică prin site-ul Fundațiilor ASPERA-<http://www.memoria.ro>.

Este conceput un sistem de evidență pe trei nivele și o bază de date specifică păstrării unui asemenea tip de informație (Daniel Gheorghe, Mihai Turcu, Claudiu Grosaru).

Avem în vedere și alte campanii de acest fel, dirijarea elevilor și studenților spre asemenea lecturi, relevarea unei istorii deduse din experiențe personale însumate, deci în primul rând educație, singura care pune corect în valoare potențialul personal.

Brașov, aprilie 2002

Mircea IVĂNOIU
director de programe, ASPERA ProEdu Brașov

Cinci puncte de plecare în studiul socialității

Acest studiu a solicitat răspunsul la o serie de întrebări: există o epistemologie a omului vârstnic, are memoria autobiografică vreo logică? Analiza de față își propune să fie o încercare în această direcție, orientând discursul nu spre istorie, nici spre antropologie culturală, ci mai degrabă în domeniul epistemologiei și al axiologiei. În cauză este problema reinterpretării trecutului. Această reinterpretare se produce în contextul creat chiar de operatori, ocazie cu care subiecții și-au povestit viața și au examinat-o autocritic. Prin simplul act al interviuării, naratorul a vrut să fie surprins de către interlocutor într-o anumită lumină. Momentul însă a fost și unul al autoconvingerii, al explicării vieții, al acordării de sensuri. Istoria, ca fapt obiectiv, are în spate "istorii", un amestec de informație și interpretare, de experiență și trăire. Și deși aceste "istorii" nu mai exprimă legi, care sunt dincolo de oameni, – precum în expresia lui Marx, "ei nu știu, dar o fac" –, ele sunt active și semnificative. Cine sunt acești oameni și cum se definesc ei, cam aceasta ar fi întrebarea pe care ne-am pus-o prin studiul de față. În încercarea noastră am plecat de la cinci elemente: direcționare, libertate, relații sociale, spațiu și timp.

1. *Direcționare.* Naratorii ni se înfățișează ca foarte diferiți unii de alții prin impulsurile, gândurile și interesele lor. O primă întrebare: cum este posibilă construcția unei lumi comune, în aceste circumstanțe? Ipoteza noastră este că această lume comună (obiectivă) este dată tocmai de sensul, interpretarea pe care naratorii o dau vieții lor. Astfel, în funcție de acest sens, din modul în care naratorii au reconstruit realul, ne-am propus să construim tipologii ale comportamentelor. Presupoziția noastră implicită este că oamenii sunt ceea ce vor să arate că sunt. Există o dimensiune psihologică a discursului și apelăm aici la noțiunea utilizată de Charlotte Bühler, care susține că toate persoanele mature se caracterizează prin direcționare (1).

Pe de altă parte, o variabilă esențială în discurs este comunicarea. Lumea comună (socială și obiectivă) este produsul comunicării, constituindu-se astfel "lumea vieții cotidiene" (2). Comunicarea a ce? Asupra acestui aspect vom reveni ulterior.

O întrebare fundamentală pe care ne-am pus-o a fost dacă oamenii dispun de o orientare valorică – o lume subiectivă –, anterioară experienței relatate? Din analiza interviurilor se conturează patru categorii de răspunsuri, care ar fundamenta patru tipologii de actori:

1. Naratori din a căror poveste a vieții este vizibilă o orientare valorică (o lume subiectivă) anterioară experienței, și cu ajutorul căreia experimentează lumea obiectivă;

2. Această orientare valorică (lumea subiectivă) este vizibilă posterior experienței (a posteriori) și ea se încheagă la "finalul" discursului;

3. Naratori care au o filosofie unificatoare a vieții anterior experimentării, dar pe care nu o pot impune "lumii" în care trăiesc;

4. Naratori în ale căror discursuri nu este vizibilă această filosofie unificatoare a vieții, nici anterior, dar nici posterior experimentării;

Pentru început ne vom opri asupra naratorului la care orientarea valorică pare să fie anterioară experienței. La el lumea este pusă între paranteze chiar înainte de a o experimenta ca lume obiectivă, astfel încât printr-o reducere fenomenologică, ajunge la a se gândi pe sine ca eu pur, cu viață proprie și trăiri proprii pure (3). Cu alte cuvinte, acesta reprezintă punctul de la care pornind, omul își construiește propria sa lume, prin care valorizează și semnifică, înainte de a experimenta, lumea reală. Astfel, dacă analizăm discursul subiectului V.N., vom remarca orientarea sa axiologică pe două valori fundamentale, *muncă și profesie*, definite de timpuriu, din copilărie “*deși copil fiind, mi-am spus în sinea mea că e bine să știu o meserie, să fiu stăpân pe viața mea, să-mi câștig existența*”. Valoarea muncii a dobândit-o atunci “*se muncea mult, toți copiii munceau, făceau ceva*”. Orientarea spre învățatură este întărită de familie “*și mama și tata au fost de acord, copiii trebuie să învețe-n primu’ rând, după aceea să muncească*”. Subiectul era disperat – “*că am ratat cu terminarea școlii medii, am început să caut o soluție*”, căci “*aveam un program clar, cred că acuma: să termin școala, să-nvăț o meserie, să dau la institut și să-mi fac un viitor.*”

Prin orientarea valorică anterioară experienței, nu spunem că lumea personală este una a priori. În relația individ-societate, lume personală–lume socială, acest narator își construiește filosofia unificatoare a vieții în funcție de valorile deja existente (în societate), pe care le examinează critic și le semnifică prin prisma propriei personalități, operând apoi o tăietură “axiologică”. Acest lucru care se observă în discursul de mai sus, în care subiectul își construiește orientarea sa valorică într-o permanentă relație negociată cu socialul.

Aceeași logică discursivă se identifică și în cazul călugăriței P.F., chiar dacă conținutul diferit. Valoarea dominantă a orientării axiologice este *credința*, definită încă de la vârsta copilăriei “*...la vârsta de 16 ani am plecat la mănăstire și m-am făcut călugăriță*”. Ne spune că drumul și l-a ales singură “*...mi-o dat Dumnezeu minte la timp și la vreme de-am plecat cu drumul ăsta. Și nu regret că nu m-o trimis nimenea, eu singură l-am ales.*”, dar a contat mereu pe o forță divină. Valorile de om și de moralitate sunt prezente de timpuriu, acestea fiind moștenite de la părinți, “*...doi oameni muncitori*”, care “*o crescut nouă copii*”, și-au învățat-o că mănăstirea “*nu-i numa’ haina...*”, “*acolo tre’ să fi om.*”.

În aceeași ordine de idei este și discursul subiectului S.C., discurs care se centrează în jurul *educației*. Această valoare este atât de bine definită, încât toată experiența vieții este semnificată și interpretată în funcție de educație. Etapele vieții prin care aceasta a trecut sunt povestite în raport cu etapele urmate în învățământ: “*...când am avut șase ani jumate, pe mine la șase ani m-a dat la școală, tatăl meu a fost mutat la Regimentul cinci Vânători din Timișoara. Și așa am ajuns la Timișoara. Am parcurs școala primară acolo, și în '42 a început războiul. Școala primară am făcut-o în Timișoara și am urmat liceul de fete, teoretic, Carmen Silva*”. Întâlnirea dintre ea și viitorul soț ne este narată astfel: “*mi-am terminat liceul și am dat la facultate și am intrat la Agronomie, la Timișoara.*”... “*Așa l-am cunoscut eu pe soțul meu. Și...el făcea Politehnica*”. Acești naratori ne oferă imaginea unor persoane

dotate cu o sensibilitate acută a tot ceea ce este diferit de orientarea lor valorică, dar în același timp foarte atenți la valorile prin care și-ar putea justifica lumea personală.

Astfel ajungem la o variabilă esențială a discursurilor care este comunicarea. Prin intermediul acesteia se formează tipologii legate de construcții ale realului. Prin comunicarea cu ceilalți, naratorii reușesc, prin interiorizarea valorilor, să-și construiască propria filosofie unificatoare a vieții. Acești oameni nu regretă, la ei nu regăsim deziluzia iremediabilului. Realizările lor în viață au fost accidental legate de perioada în care au trăit, ei țin să ne asigure că s-ar fi împlinit în orice societate, pe baza valorilor alese. În consecință, reiterarea valorilor, precum munca, profesia, credința, educația, le dau acum șansa să-și justifice traseul vieții, traseu care a fost legat foarte puternic de mecanismele de reproducere a sistemului în ansamblul său. Naratorii țin să ne dezvăluie mai degrabă raționamentele lor strategice – care universal valabile – le conferă acum o justificare. În acele situații, în care reușita este legată de acceptarea principiilor de funcționare a societății, naratorii evită să ilustreze în discurs tacticile practicate în scopul situării în câmpurile de forță ale sistemului, lucru vizibil mai ales la subiecții care, integrați în fosta societate, se prezintă ca persoane realizate. Informația furnizată despre cum au ajuns într-un anumit câmp social este vagă, tocmai pentru a eluda elementul moral, la care îl obligă contextul istoric nou. Cu alte cuvinte, asistăm la un anume paradox: persoane realizate într-un anumit context istoric caută să se plaseze, într-un efort de semnificare și resemnificare a vieții proprii, pe o dimensiune transistorică.

Din a doua categorie fac parte acei actori care își conturează o filosofie unificatoare abia la finalul discursului. Spunem discurs, deoarece există posibilitatea ca ei să fi dobândit această orientare fiind puși în situația de a povesti. De altfel, în relatările lor nu s-au putut identifica elemente care să ne conducă la altă concluzie. Acești subiecți pun mai degrabă *trecutul* (viața trăită) între paranteze, spre deosebire de cei din prima categorie care puneau *lumea* între paranteze (înainte de a o experimenta). Din acest motiv pot fi numiți “filosofi debutanți”(4), adică persoane care acceptă lumea socială, valorile și regulile societății fără un examen critic anterior experimentării, de unde și absența unei filosofii unificatoare a vieții.

Astfel, subiectul M.M. este un om care a suferit din cauza schimbărilor istorice, dar își acceptă cu o oarecare seninătate eșecul. Subiectul nu a acceptat să facă compromisuri, deși avea cunoștiință de modul în care câmpul social era structurat. El este “omul care regretă”, pentru că valorile sale nu au primit confirmare. A evitat liniile de forță ale câmpului social, pentru că, spune el autocritic, a fost un om mai timid “*n-am fost destul de combativ, așa ca să-mi impun punctul de vedere și asta m-a marginalizat în toată perioada mea de activitate*”. Din această cauză, nici în discurs, nu s-au putut identifica care au fost acele valori fundamentale care l-au ghidat în viață. Unui regret tardiv i se asociază o filosofie mai puțin clară și convingătoare, în ciuda evidentelor calități de fin analist a vieții.

Discursul naratoarei H.I., ne prezintă viața acesteia caracterizată de o “alergătură” continuă: să aibă grijă de frații ei, să facă de mâncare până vine mama ei acasă, să-și găsească de lucru, să aibă grijă de gospodărie, să întrețină familia pentru că soțul nu-și

găsea de lucru, ea avea grijă de tot. Astfel, H.I. și-a salvat copilul de la moarte când doctorii spuneau că nu mai are nici o scăpare. Ea a avut grijă de el prin propriile metode și a reușit să-l vindece. Pentru ea datoria este mai presus de orice. Ea are o misiune în viață: aceea de a avea grijă de copiii și de familia ei. În viața ei sacrificiul este omniprezent. Despre ea însăși ne spune foarte puține lucruri. La sfârșit își conștientizează viața și prin ce a trecut *“Dar ce să-i faci asta ne-a fost soarta. Așa ne-a fost scris”*. Toată viața naratoarei este descrisă în ultimele sale cuvinte, *“Dumnezeule! Dumnezeule! Dumnezeule, Dumnezeule!”*, amestec de uimire, înțelegere, spaimă.

În aceeași categorie se încadrează și actorii sociali care s-au identificat total cu valorile sau principiile instituției din care au făcut parte, identificare care nu este însoțită de un examen critic, adică de o punere între paranteze. Pentru ei, acele valori sau principii au reprezentat filosofia unificatoare a vieții. Subiectul G.H. ne spune că *“în structura mea sufletească, eu am rămas legionar”*. Verticalitatea, dar și o oarecare rigiditate sunt vizibile, căci susține el *“n-am făcut nici un fel de compromis”*. El realizează astfel un transfer de însușiri, între el și organizația cu care s-a identificat: credința, munca, disciplina, sacrificiul de sine în numele Legiunii: *“momentele cele mai fericite și cele mai sublime pe care le-am avut în viața mea n-a fost în libertate... ci închis, în adâncul închisorii, în întinericul ei”*. Disciplina nu se întâlnește doar în situații extreme. A.T. trăiește pentru și prin disciplina armatei, deși conștientizează că aceasta nu este totul. Pentru supraviețuire este necesară o anumită flexibilitate: *“eu, vă spun, am fost de mic și argat, și cioban, și văcăr, și-am muncit și cu ziua...”*

A treia categorie este formată din actorii care deși au dispus de o orientare valorică, nu au reușit să și-o impună lumii în care au trăit. Între valorile lor și cele ale câmpului social a existat un conflict continuu. Astfel L.B. exprimă cazul celui pe care schimbarea socială din deceniul cinci îl găsește în grupul defavorizat, principiile de organizare fiindu-i potrivnice, *“eram dintr-o clasă socială care nu era agreată de comuniști”*. Atributele personale și calitățile intelectuale nu-i permit subiectului să dispună de o strategie de maxim succes, și de aceea jocul său este de supraviețuire.

Această diferență, între conștiința potențialului și joc, definește comportamentul resentimentar, care în esență este evazionist, o repudiare a scopurilor și mijloacelor instituționalizate de succes. Raportul actorului cu lumea în care trăiește este definit de valorile opuse pe care le are, și care sunt legate de *drepturile omului*. Întreaga narațiune este o mărturie a încălcării acestor drepturi. Experiențele trăite sunt povestite prin intermediul acestei reguli impuse de sistem. Chiar și atunci când regimul politic produce modificări precum crearea de șanse egale pentru femei, interlocutorul identifică elemente defavorabile legate de încălcarea în alt plan a drepturilor omului. Lucrurile sunt ireconciliabile și toate se subsumează acestui principiu, *“omul are drepturile lui și trebuie respectat”*. Sau cum o și spune, *“zilele acelea au fost îngrozitoare”*. Nimic nu are preț, dacă acesta este prețul care trebuie plătit. Viziunea sa asupra lucrurilor este uneori istorică, *“la ruși acest respect de om n-a existat niciodată, omu' era absolut o gănganie pe care poți să o distrugi dacă nu-ți convine, o calci cu picioru' și-ai terminat”*. Alteori schemele sale de înțelegere sunt de natură sociologică, *“cel care nu este pregătit*

intelectual, cel care are invidie pe celălalt și cel care urăște este foarte ușor de manipulat prin sloganele lor de egalitate". Evident că acest narator are un acut sentiment de neîmplinire umană care este explicat și asumat prin ancorarea într-o lume a valorilor morale. Dintr-un anumit punct de vedere, modul de semnificare, atât a celor realizați cât și a celor care au fost victime în vechiul sistem social, se aseamănă prin raportarea la o perspectivă transistorică.

Discursul lui H.H. are aceeași logică, dar cu câteva diferențe de conținut. Se poate observa din povestire că înainte de a experimenta lumea, subiectul avea în formare o orientare valorică (*educația, studiul*); câmpul social îi zdrobește însă orice speranță de a și-o concretiza "*După aceea am fost la Șaguna, iar în perioada... chiar când am dat bacalaureatul, imediat după bacalaureat am fost arestat pe chestii de... acțiune subversivă, articolul 209, crimă de uneltire împotriva ordinii sociale*" căci "*împreună cu un lot de tineri, cu preocupări artistice, majoritatea colegi la Șaguna am fost deconspirați. Ce deconspirare, pentru că de fapt aceasta n-a fost o organizare paramilitară cât mai degrabă a fost o organizație culturală, civică, patriotică s-ar putea numi, în sensul că ...mulți dintre noi având preocupări artistice, nu înțelegeam de ce Eminescu spre exemplu, nu era trecut în cărțile de școală, de ce Maiorescu și Goga lipseau...*".

Este perfect conștient de ceea ce i s-a întâmplat, dând vina pe sistem și nu pe oameni: "*deci, morala: nu atât omul a fost vinovat cât sistemul! Sistemul și îndocirările acelea și ședințele pe care ei le aveau aproape zilnic*". Dar vede și ceva bun din toată experiența lui: "*pot să spun însă că din alt punct de vedere mi-a folosit în închisoare, în sensul că m-a adunat de pe drumuri, m-a făcut mult mai înțelept, mult mi-a întărit, mi-a cimentat caracterul și am învățat limbi străine acolo. Se învățau oral*". Deși are o filosofie unificatoare, interpretarea experienței tinde spre determinism. Propoziția fundamentală a discursului este "*C'est la vie archive toujours*": viața nu este întotdeauna corectă, dar Dumnezeu are grijă – toate se plătesc, "*deci eu în această privință nu am resentimente față de nimeni.*"

Discursurile din a patra categorie sunt ale unor persoane care își povestesc viața, dar în care personajul principal pare altcineva decât naratorul însuși. Citind interviurile am identificat un mecanism al dedublării, între narator și actorul care a trăit acele experiențe. Nu punerea între paranteze a *lunii*, ci a propriei persoane, pare să fie dorința lor la momentul întâlnirii. Tocmai de aceea subiectul ne dă impresia că își transcende propria viață, pentru a salva ceva la care noi nu avem acces și nici dreptul de a-l afla.

2. *Libertate*. Lucrul pe care îl remarcă atunci când citești interviurile este că pentru unii dintre naratori tema "libertății" este secundară. Cu alte cuvinte, libertatea nu există decât ca un produs secundar, indiferent dacă au fost eroi sau au fost victime. Există o anumită "atitudine naturală" față de viață ca lume a simțului comun, ca lume intersubiectivă experimentată de om. Actorul valorizează, adică el își construiește propria lume (interioară), trăind, simțind și gândind în funcție de această lume. Cu alte cuvinte,

el pune lumea (exterioară) între paranteze. Ce se întâmplă cu actorul când el nu are o lume a lui? La aceste persoane se poate observa că interpretarea dată propriei vieți este una deterministă. Acolo unde actorul nu are un “plan de viață”, nu are un “ghid” după care să acționeze, se pune accent pe destin. Apar propoziții de genul “*trebuia să mi se întâmple...*”, “*întâmplarea a făcut ca...*”, “*asta ne-a fost soarta...*”, “*așa ne-a fost scris*”. Cei aflați în prima categorie, P.F sau V.N sunt proactivi în raport cu situația, își construiesc strategii ofensive, caută să-și controleze câmpul de acțiune, privesc obstacolele ca firești, nu se plâng, le consideră simple provocări. Ceilalți sunt defensivi, atenți la cerințe, iar strategiile lor sunt mai degrabă adaptative.

Unei perspective fenomenologice de înțelegere a discursului îi adăugăm o alta, cea a interacționismului simbolic, de tip “Mead”, în viziunea căruia sinele se identifică sub două fațete: “Eu” și “Mie”. Prin “Mie”, societatea domină individul. Controlul social, operând în termenii criticii de sine, ajută la integrarea individului și a acțiunilor sale în procese sociale organizate. “Mie” permite individului să se integreze în societate, printr-o minimalizare a costurilor legate de interacțiunile sociale. Exprimă la subiecții caracterizați prin “Mie” un anume conformism, o internalizare a setului organizat de atitudini ale celorlalți. În schimb, “Eu” este incalculabil, impredictibil, și exprimă aspectul creativ al sinelui, fiind sursa noutății. El reprezintă totodată localizarea celor mai importante valori și realizarea sinelui ca personalitate definită.

La actorii care au un “ghid”, un “plan de viață”, narațiunea lor dă impresia de libertate. Ai impresia că acești subiecți experimentează realul social în funcție de lumea lor, că determinările și condiționările sunt stăpânite, dirijate, controlate. Pentru acești subiecți verbul “a face” este mult mai important decât verbul “a fi”. Cei care au un “plan de viață” sunt “Eu”, adică persoane creative social, bine definite și care reușesc să îi influențeze pe ceilalți. Libertatea lor reprezintă o structură comportamentală care face posibilă sustragerea de sub presiunea determinărilor exterioare și promovarea autonomiei interioare.

În această ultimă clasă intră acei naratori care doresc să ne lase imaginea unor oameni care și-au construit propria lume și au fost stăpânii destinului lor, cum este cazul lui V.N. El își urmărește visul de a se face constructor de avioane, întâmplător citește în ziar anunțul cu școlarizarea la Brașov, și “*când s-a inserat, mi-am luat toporul și am plecat în plină noapte acasă*”. A avut libertate și autodeterminare, a avut capacitatea să-și definească singur viața, să se lupte pentru propriul interes, să influențeze viețile altora – când își căuta colegi pentru a face o clasă de seral – ba mai mult, să lupte și să câștige în lupta sa cu un subsistem, cel alcătuit din structurile de conducere de partid și de sindicat din uzină, luptă pe care o evaluează ca fiind “*cel mai mare succes*” din viața sa. Pe scurt, V.N. ne apare ca un om politic, competitiv, care face în permanență atribuiri pe factori ce țin de persoană, și atunci când îi analizează pe ceilalți și atunci când se prezintă pe sine, cum este cazul când l-a căutat pe unul din liderii politici ai anilor 60, „*el m-a primit, cu puțină îndrăzneală... cam cu tupeu așa am intrat, i-am spus păsul*”. Din această cauză, societatea nu este democratică, nici opresivă, este și trebuie luată ca atare și luptat. A dat afară un viceprimministru, a fost

primit de Ceaușescu căruia i-a spus ceea ce gândește, V.N. este prototipul omului politic și tehnocrat, care nu are îndoieli, și nici probleme morale, ci doar lucruri de făcut.

Pentru cei care se definesc prin "Eu" condiționările sunt mai degrabă obstacole, dovezi ale puterii personale. Astfel, H.H. nu s-a lăsat influențat de amenințările și anchetele Securității și nu a devenit „turnător”: *“deci este inexact faptul că turnătorii de astăzi care au fost deconspirați spun că au fost forțați. N-au fost forțați, numai dacă au vrut ei și dacă au avut puțină tărie de caracter rezistau și nu deveneau turnători”*. Cei ce aparțin lui "Eu" descoperă în permanență un spațiu al libertății.

P.F. nu cunoaște lege mai presus de cea a lui Dumnezeu și de aceea nimeni nu reușește să o constrângă, să o înspăimânte sau să o oprească din drum. Libertatea ei stă în credință și de aici puterea ei de a se revolta împotriva oricărui încercă să-i desconsidere valorile, *“ne scotea la muncă sârbătoarea, noi nu voiam să ieșim”*. Discursul ilustrează conflictul și tensiunea dintre libertate și condiționare, ca un raport uman, între lumi, valori, principii opuse. Punerea între paranteze a lumii celuilalt, a opozantului, a fost făcută prin credință, iar faptul că există această schemă la "începutul vieții", ca un plan anticipat a ceea ce ar putea continua, îi permite naratorului nu numai să supraviețuiască, dar să fie și învingător. Nimic din tot ce se întâmplă nu face parte dintr-un joc al întâmplării. Totul se traduce în voință și dreptate divină, prin credință: *“dacă fac fapte bune, știu că Dumnezeu îmi plătește pentru bune, dacă le fac rele, pentru rele”*.

Cu privire la "chestiunea" credinței se cuvine să remarcăm două aspecte. Primul aspect este dat de faptul că această valoare apare și la cei care sunt activi, și la cei care se definesc mai degrabă prin "Mie", decât prin "Eu". Pentru aceștia din urmă raportarea la Dumnezeu este un mijloc de a relativiza forța "răului". S. R. deportată în Rusia pentru că era nemțoaică, a învins 5 ani într-un lagăr rusesc cu un cântec: *“O cetățuie tare este bumul nostru Dumnezeu...și această putere care mi-a dat atunci, acest cântec am învins acești 5 ani”* și apoi continuă: *“asupra mea există o putere care m-ajută să înving orișice”* etc. Pentru primii însă, același lucru vizează o compensație, altfel greu de realizat de către actor în situația dată. De aceea, credința duce în mod inevitabil la ideea că toate se plătesc în viață, dacă nu în timpul ei, în viața de apoi, cu siguranță. Libertății actuale îi va urma o determinare în lumea de dincolo. Gh. I. consideră că nu el e cel care trebuie să-i pedepsească pe cei care l-au turnat în închisoare, căci asta este datoria divinității, iar datoria lui, ca om este să ierte. Credința este cea care l-a ajutat și pe T. A. să supraviețuiască în timpul prizonieratului; *“există o justiție divină”* afirmă P.A. *“Dacă noi am fost de vină, dacă ei au fost de vină, oamenii sunt subiectivi, dar Dumnezeu are grijă! Și acolo în fața Lui nu mai...nu mai umbli cu jumătăți de măsură”*, spune H.H. Longeviva H. I. afirmă: *“a primit și el tot răul înapoi atâta cât mi-a făcut mie”*—adică Dumnezeu a avut grijă; P. F.: *“M-am pus pe rugăciune, n-am blestămat, da' am zâs: Doamne! Tu fă dreptate, că numai tu mă poți scoate de unde am intrat!”*; la M. G. totul ține de voința divină, la fel cum nimic nu e întâmplător, căci totul se aranjează într-o logică divină.

Cel de-al doilea aspect exprimă un element comun, adică pentru toți cei care apelează la religie, ea este un instrument de reducere a anxietății în situațiile care depășesc posibilități efective de control. Este o “sacralizare a crizelor vieții umane”, nefiind atât o încercare de explicare a lumii, cât un răspuns la conflictul dintre proiectele umane și realitate.

Așa cum se arăta mai sus, lumea proprie poate să apară și la sfârșitul vieții, și acesta este cazul “filosofilor debutanți”, cei care își conștientizează lumea lor abia după ce o experimentează, pentru care viața trebuie s-o trăiești ca să știi cum este viața. Ei ajung la o filosofie a vieții, ca urmare a unei căințe, și preluăm aici o idee a lui Noica (5). Dacă pentru cei din prima categorie libertatea se înscrie în termenii lui “ceea ce îmi place”, pentru aceștia din urmă ea se definește în raport cu o anume rânduială. Nu este destul să înfăptuiești, trebuie să înfăptuiești bine, comentează Noica și aceasta ar putea fi lecția pe care o deslușim din analiza interviurilor. Ce ar însemna acest “bine”? Concluzia I. H. este “*că dacă faci bine, îți face și altul bine*” – ideea circularității și a normei reciprocității în plan moral. Pentru S. R. viața este o luptă în care trebuie să câștigi, “*viața mea nu e, ca să spun, cu multe flori, dar am învins-o*”. Pentru I. I. ea înseamnă solidaritate, solidaritate socială, adică o lume fără discriminări și o solidaritate umană, de unde și sfatul pe care ni-l dă este ca să fim loiali unii altora. R.O. ajunsă la o vârstă a concluziilor, știe că “*dacă faci bine, primești bine, indiferent că-l primești azi, mâine, peste un an sau dacă nu-l primești, îl primesc copiii tăi*”.

Naratorii la care nu se observă existența unui “ghid”, par a fi mai conformiști. La H. I. lumea este văzută prin prisma datoriei, datorie care este deasupra sa și o conduce la ideea sacrificiului, pentru frații ei, pentru copiii ei, pentru soț. În relatare nu povestește nimic despre propria persoană, și senzația pe care și-o transmite este aceea a faptului că tot timpul a fost controlată de mediu. Nici un semn de negociere, pura necesitate pare a fi reglementat totul, iar sentimentul de fatalitate este omniprezent, “*dar ce să-i faci asta ne-a fost soarta. Așa ne-a fost scris. Am gustat viața asta, războiul, dar ne-am descurcat*”.

Aceeași asumare a realului apare și la L.B. unde totul este văzut la nivel de sistem, la care nu există nici un fel de incriminare individuală, nici un nume nefiind pomenit, oamenii reprezentând actori într-o piesă, fapt care justifică propriul principiu de viață, cel al minimalizării suferinței. Pentru L.B problema a fost să nu cadă într-o situație foarte grea, nu să-și creeze o situație bună. A învățat să se ascundă, să-și protejeze lumea interioară, cu prețul sacrificării lui “Eu”. Și deși interviul îi dă însă posibilitatea să se descătușeze, “Eu” rămâne mereu în spatele lui “Mie”.

În categoria lui “Mie” intră și M.N. care se simte controlat de ceilalți, indiferent dacă este în categoria “ceilalți” includem tatăl, mama, soția sau partidul. Ritualismul său, se exprimă prin acceptarea jocului social. Reflexivitatea sa se manifestă sub forma proiectării într-un târziu a unui ideal de viață, de genul “ar fi fost bine dacă...” ar fi rupt cu această supunere oarbă la imperative care s-au dovedit contraproductive.

Tot în aceeași categorie intră și naratorul S.M. El acceptă supunerea pentru a se salva, își suspendă judecata critică în favoarea unei definiții date de autoritate. În mod obișnuit nu ar face-o, dar în situația dată a acceptat logica autorității. A adoptat

astfel un comportament ritualist de genul “capul plecat sabia nu-l taie”, un comportament de apărare, “*am ascultat totu’, ce-a zis rușii, pe cuvântu’ meu, sincer vă spun, ce-a zis ei, aia am făcut*”.

Pentru unii naratori condiționările la care au fost supuși sunt încă resimțite cu durere și acuitatea lor este vizibilă chiar în interviuri. Care sunt factorii care declanșează condiționările?

Interviurile indică printre aceste condiționări existența unei opțiuni politice sau a unei decizii care intră în dezacord total cu sistemul politic intolerant al momentului. Astfel, imposibilitatea de a călători în exterior este surprinsă de R. G. care își relatează suferința de pe urma acestei interdicții, separată fiind de o parte din membrii familiei ei, fugiți în Israel. Imposibilitatea de a acționa conform principiilor și credințelor proprii se manifestă și în viața lui Gh. I., fost legionar care este urmărit pe toată perioada comunistă de către Securitate. După ce este eliberat din închisoare, aproape obligat să devină membru de partid, dar odată ce refuză, viața lui ia iarăși o întorsătură radicală, multe porți se închid, întâmpină dificultăți în găsirea unei slujbe, a unei locuințe, fiind însă conștient că viața lui ar fi mai bună dacă ar fi acceptat să devină membru de partid. La fel P.C., fost membru al mișcării legionare, viața lui se schimbă după ce este eliberat din lagăr, i se impune locul de muncă, este urmărit în permanență de Securitate. H. H. este și el urmărit toată viața de Securitate, la locul de muncă, la școala unde era profesor. Era frecvent ridicat de la școală ori de acasă și anchetat. Nu se mai întâlnea cu prietenii de teamă să nu fie supravegheați. I s-a întâmplat să-și întâlnească unul dintre anchetatori până și într-o excursie în care era cu soția lui și cu alți prieteni.

Există însă și cazul când aceste condiționări sunt generate, nu de vreo decizie a individului, ci de simpla sa apartenență la o structură etnică. Este cazul lui E. I. a fost obligată să învețe maghiara și a ajuns să uite româna aproape de tot etc.

Pentru H. I viața a însemnat suferință: “*eu am suferit mult să știți, împreună cu soțul meu amândoi am suferit. El a suferit pentru că era basarabean și suferea de asta, io am suferit pentru că eram nemțoaică*”. Discriminarea etnică promovată ca politică de stat a condiționat viața acestor oameni, care văd lumea dincolo de etnic. Profesia sa de asistentă medicală îi permite să-și arate adevărata sa față, aceea de samaritean. Este recompensată prin faptul că salvează oamenii și este apreciată de toată lumea. Se vede indispensabilă lumii. Libertatea îi apare ca o relație cu eternul uman și cu ideea de “a face bine”.

Naratorii I. I., R. M., F. E. povestesc discriminările la care au fost supuși doar pentru că erau evrei. I. I. a fost scoasă în anii 40 din liceul unde învăța, în Piatra Neamț, și a fost trimisă în alt oraș. Își aduce aminte că legionarii împreună cu conducătorul lor, Zelea Codreanu se strângeau chiar în casa alăturată și cântau cântece cu caracter discriminatoriu, antisemit: “*jos jidanii, moarte jidanilor, jidanii în Palestina*”. Apoi a întâmpinat greutăți în realizarea familiei, pentru că nu era voie ca evreei să se căsătorească cu creștinii. Într-un final, ea și cu soțul ei hotărâsc să se căsătorească fără consimțământul familiilor lor. Biserica în care s-au căsătorit a fost

Comunicarea și înțelegerea dau sensul comun, iar prin aceste construcții se formează structura de relații sociale de cooperare, competiție, conflict, loialitate, prietenie. Noțiunea cheie pe care am dorit să o utilizăm a fost aceea de joc, în sensul dat de Crozier (6), ca mecanism concret mulțumită căruia oamenii își structurează și reglează relațiile de putere și de cooperare. Pe de altă parte, sistemul favorizează clientelismul. Este demn de reținut ruptura ce există, în unele situații, între nivelul reprezentărilor care sunt definite printr-un anume determinism și practicile reale definite prin joc. Acest aspect nu are nici o legătură cu succesul sau eșecul persoanei, cu faptul că se consideră victimă sau nu. Iar așa cum s-a arătat mai sus, unele din strategiile de interrelaționare sunt adaptative, în timp ce altele sunt proactive.

Astfel una din persoanele care a avut de suferit prin schimbarea sistemului recunoaște că unchiul ei îl cunoștea bine pe Petru Groza, că a făcut un memoriu, și pe baza faptului că înaintașii au luptat pentru binele României a reușit să rămână în casă. Sau că *“prin cunoștințe făceam mai mult, care mai rămăseseră sau care se-nscri-seseră-n partid”*. L.B. Recunoaște că o singură dată s-a luptat cu sistemul, când partenerul de viață a fost reținut de autorități pe baza unei informații false. Atunci sinele s-a ridicat la nivelul propriilor așteptări, a fost odată ceea ce ar fi trebuit să fi fost în mod firesc, dacă nu i-ar fi fost teamă. O citire a discursurilor confirmă o idee care a mai fost exprimată în aceste pagini, anume că în general subiecții evită să furnizeze informații asupra tacticilor folosite în atingerea scopurilor, cu excepția cazului în care tactica este în acord vizibil cu valorile fundamentale.

Aceasta este situația naratorului F.B. ale cărui joc este unul al intimidării adversarului, chiar dacă poziția ocupată în câmpul social este sub controlul puterii. În cele mai grele situații subiectul utilizează un joc “ofensiv”, neuzual și inovator. Reușita lui dă peste cap strategiile adversarului, care se aștepta la o poziție defensivă, fundamentată pe frică și generată de prezența armelor coerciției. Modul său de raportare este definit de protest, *“...da’ rea de gură tot am fost, pentru ca sa-mi apăr dreptul și credința, nu pentru altceva”*, în condițiile în care regula era să taci.

Pentru o persoană care întruchiează prototipul omului politic, cum este cazul subiectului V.N. relațiile sunt date pentru că nu se poate altfel. Lumea i se prezintă bipolară, cei ce știu și cei ce nu știu, competenții și incompetenții, cei ce muncesc și cei ce trag chiulul, bunii și răii, *“dumnezeu să-i odihnească, c-au fost niște meseriași de înaltă clasă”*, *“un asistent, unu M, un prostănac”*, *“un prostănac care era șef de secție”*, *“deci a fost o eroare, un prost care n-a știut ce-i aia o prăjină”*. În aceeași categorie intră și recunoașterea activității soției, *“ea a dus greul, ea a crescut copiii, ea a educat copiii, io eram robotu’ care venea acasă ca la hotel”*. Emoția nu este la ea acasă când își amintește de oameni. Nimic nu ar trăda empatie pentru ei. Cei ce sunt normativi nu sunt empatici. Dar în ciuda acestui fapt, oamenii sunt remarcați, evaluați. Ar fi greșit să se creadă că naratorul nu-și recunoaște greșelile, *“doi ani am refuzat să primesc un secretar de partid, dumnezeu să-l odihnească, c-a fost un om tare de treabă și deștept; după ce l-am primit mi-am dat seama că am greșit”*. Se greșește față de partenerul de viață, față de părinți, față de un coleg de muncă.

a candorii pierdute de noile vremuri precum și distanțarea față de un prezent care uită de valori importante. Pentru M.S. iubirea s-a pierdut într-un joc al întâmplării, *“de ăla regret cât oi trăi eu, după ăla regret”*. Neavând puterea și mijloacele de a lupta, s-a lăsat controlată și cel mai evident exemplu este căsnicia sa, timp de 30 de ani trăind alături de un om care nu i-a fost mai mult decât un simplu camarad. În ciuda acestui fapt, nu-și conștientizează eșecul și, prin urmare, nici regretele nu-și găsesc locul. S.C. a fost cucerită de soțul ei *“...cu pianul. Cânta foarte frumos la pian și când știa că mă duc în camera mea la culcare, se așeza la pian și cânta”*.

Lumea familiei și a copilăriei este regăsită clar. V.N. trăiește și în momentul povestirii plecarea tatălui pe front, *“știu ziua în care a primit ordinul de concentrare, cum am plâns toți, cum a plecat, cum l-am condus până-n drum, în stradă, mama până la gară”*. Sau relațiile din copilărie, *“cât am fost copil...nu am înțeles...am trăit pe o stradă care erau și nemți și unguri și români și evrei și țigani și toți împreună ne jucam și niciodată n-am auzit cuvântul că ‘tu esti român sau că tu ești neamț sau că tu ești cutare’*, spune H.I., victimă de mai târziu a discriminărilor etnice.

4. *Spațiu și timp*. Memoria intervievaților scoate la iveală o identitate în mișcare, supusă jocului mereu schimbător dintre istorie și amintirile subiective. Ceea ce a interesat este cum se reconstruiește memoria generațiilor născute în primele decenii ale secolului XX, cum acest proces pune în discuție problema identităților individuale și de grup; modelele de existență (individuală, familială, comunitară), strategiile de adaptare și practicile de supraviețuire adoptate în concordanță cu diferitele momente istorice; terenul pe care se negociază sensuri, valori, identități, imagini de sine sau ale celorlalți, raporturi cu ceilalți. Rememorându-și viața, intervievații creează un spațiu mental în care realul se construiește împreună cu imaginarul, trecutul este reconstruit pentru a putea vorbi cât mai sugestiv despre durerile, bucuriile, speranțele avute, re trăite prin prisma prezentului.

Astfel, prin povestea vieții se realizează o unitate între discursul memorial, bazat pe reproducerea obiectivă a unor evenimente și cel identitar, întemeiat pe întâmplări particulare, unice pentru fiecare narator în parte. Interacțiunea aceasta produce realitatea socială și culturală a subiectului, una mai consistentă decât a trecutului, care aici apare sub forma unui spațiu virtual. Experiența și observarea fenomenelor reprezintă moduri proprii, individuale de a cunoaște realitatea, mergând pe date concrete, vii, aproape singulare. Imaginația și intensitatea emoțională prin care evenimentele relatate sunt filtrate fac ca acestea să capete o culoare specifică.

Spațiul este una dintre multiplele date care condiționează o civilizație, o cultură. Spațiul, în concepția interlocutorilor noștri nu este o constantă inertă care asigură orientarea, ci este o unitate în continuă transformare, care le condiționează existența în mod direct. Pe plan sufleteș și mintal, spațiul le cere intervievaților să se adapteze, să se integreze în el, adică să realizeze o serie de interacțiuni și raționalizări necesare comportării și orientării lor.

În cazul interlocutorilor noștri spațiul este internalizat, după cum experiența imediată sau nevoia de explicație îl pot influența. El apare cel mai adesea ca o intuiție sau ca o reprezentare.

Intervievații percep spațiul atât la nivel mintal cât și emoțional. De la intuiția directă a lumii vizibile trece printr-un proces de fabricație care îl amplifică și-l transformă ca conținut. Acest fapt duce la apariția de “locuri bune” și “locuri rele”, locuri care influențează pozitiv dezvoltarea individului și locuri care o împiedică sau au ca efect lezarea conștiinței sale.

În această privință există două direcții de semnificare a spațiului. Locuri precum lagărele de prizonieri din Rusia (pentru Al. T.) sau zonele de deportare din Bărăgan sau Rusia (pentru A.R., R.M., I.H., C.M.) sunt considerate de unii dintre interlocutori drept nerodnice, aducătoare de rău, pline de sensuri negative. Pentru A. R.: *“dacă nu era cu Bărăganul, aveam alt viitor”*, iar R.O. în închisoare este privată de tot ceea ce era important pentru ea: *“nu aveam voie să avem nici cărți, nu aveam voie să avem nici de-mpletit, nu aveam nici voie ace, n-aveam voie nimica, nimica”*. “Locurile bune” (care urmează în mod consecvent unui “loc rău”, Brașovul fiind un loc bun în majoritatea cazurilor), dimpotrivă, sunt rodnice – ajută individul să se dezvolte –, aducătoare de bine, încărcate cu sensuri pozitive.

Un loc plin de energii pozitive, pentru naratori este casa. Nu este vorba de casa părintească, vremelnic părăsită în majoritatea cazurilor, ci despre casa maturității, cea dobândită prin propriile forțe. Pentru mulți dintre intervievații noștri ea constituie una dintre cele mai mari realizări a lor. Astfel casa primește valențele unui “martor viu” al muncii și străduinței naratorilor (este cazul lui N.L., A.R., H.H., G.R., H.I.). Casa reprezintă nu numai un spațiu fizic de existență, este de asemenea un loc plin de sensuri spirituale, nu numai de întreținere a vieții cotidiene, ci și de promovare a unor valori spirituale tradiționale. Casa este locul unde se cresc și se educă copiii, locul de întâlnire cu membrii familiei extinse, dar în același timp refugiul, locul în care poți să gândești liber într-o perioadă plină de restricții (de exemplu, pentru Gh. I., P.A., G.R., H.I., H.H. A.R.).

Într-o lume condiționată unii naratori se refugiază în singurul spațiu pe care îl recunosc, cu care se identifică, în care se simt integrați, fie că e vorba de casa Domnului – în cazul unei călugărițe, sau casa obișnuită.

Cu toate acestea, nu pentru toți naratorii noștri schema de evaluare a “locurilor bune” și “locurilor rele” este aceeași, apărând cel de-al doilea tip de interpretare a spațiului. Astfel, pentru persoane precum H. H. sau Gh. I. s-ar putea vorbi de o inversare a valențelor celor două tipuri de spații, dezvoltarea fiind de această dată posibilă și în “locurile rele”. Aceasta nu se datorează condițiilor de existență din aceste spații care la nivelul conștiinței generale, recunoscute de altfel și de acești intervievați, sunt nefaste, ci de semnificațiile acordate acestor locuri. Astfel, H. H. afirmă: *“mi-a folosit închisoarea, în sensul că m-a adunat de pe drumuri, m-a făcut mai înțelept, mult mi-a întărit, mi-a cimentat caracterul și am învățat limbi străine acolo.”*; Gh. I. se confesează că: *“momentele cele mai fericite și cele mai sublime pe care le-am avut în viața mea n-au fost în libertate... ci în închisoare, în adâncul ei, în întunericul ei”*.

În acest caz, dacă se ia în considerare perspectiva fenomenologică, se observă că acea punere a lumii în paranteze, despre care vorbeam anterior, nu mai este valabilă.

Spațiul apare și în alte forme, ca un câmp de luptă, o zonă a confruntării valorilor (cazul unei călugăriței, care în numele credinței suportă toate ostilitățile autorităților; în încercările de “reeducare” și de schimbare a valorilor). Un fost legionar, Gh.I., nu își schimbă în prizonierat orientarea politică, iar R.O., H.H. nu renunță la valorile și idealurile lor nici în închisoare.

Spațiul este și un câmp de luptă al intereselor de putere: V.N., prototip al omului politic și al tehnocratului, folosește spațiul drept un câmp de manifestare a nevoii sale de control și de realizare. Astfel, apelând la autoritatea de care se bucura în uzina unde lucra, el reușește să-i aducă în secție pe activiștii de partid și de sindicat. Toate trăirile sale importante sunt legate de spațiul uzinal.

Spațiul primește conotațiile unei întregi lumi, atunci când e vorba de revederea unor locuri dragi de mult părăsite. Aceste locuri au de obicei legătură cu formarea intervievaților ca individualități, sunt încărcate cu amintiri: A. R. vizitează locurile natale din Basarabia, iar intensitatea trăirilor provocate de această vizită este de necontrolat: “...când am văzut... eu plângeam, sigur, casa părinților mei...dacă nu mi se întâmpla ce s-a întâmplat eram și noi cu totul altfel”; “...am văzut locurile natale, și-așa te impresionează când te duci acolo...” Oamenii se simt atrași de locuri care i-au învățat care sunt valorile inerente unei existențe verticale: dragostea, toleranța, demnitatea. Ar putea fi de asemenea, un fel de “întoarcere la origini”.

Un tip de spațiu des invocat este cel istoric: în toate interviurile se vorbește despre locuri publice, despre locuri care au fost și nu mai sunt. Prezentarea acestor spații este utilă povestitorului pentru o mai bună încadrare în atmosfera epocii, sau pur și simplu e vorba de o rememorare a unor zone importante pentru el, simbolice (de exemplu semnificația care o are pentru L. B. dărâmarea statuii lui Lenin din centrul orașului).

Spațiul social poate fi acceptat ca un dat obiectiv, ordonat, naratorii în acest caz neîntrebându-se de ce lucrurile stau astfel și nu în alt mod, neîncercând să schimbe ordinea deja existentă în spațiu.

Alți naratori însă desemnează spațiul: V.N. alege Brașovul în vederea finalizării studiilor sale, datorită perspectivelor de dezvoltare oferite de oraș, care corespundeau scopurilor lui; P.F. vine în Brașov în urma unui vis în care îi apar biserica și curtea bisericii în care slujește acum (este vorba de o semnificare trancedentală a spațiului). Pentru alții Brașovul acelor vremuri este o parte din sufletul lor, spațiul internalizându-se, devenind un determinant direct, indiscutabil al culturii naratorilor: pentru H.H. Brașovul era “o comunitate și o înțelegere între oameni care actualmente nici măcar între români nu o mai găsești”; S.P.: “aș vrea să vie Brașovul din trecut. Și viața mai veselă, mai altfel... acuma-i viață mohorâtă, o viață așa...”. În acest caz, spațiul asigură identitatea indivizilor, ei se regăsesc în el. Spațiul este înțeles dintr-o perspectivă comunitară: spațiul este cel care asigură unitatea și continuitatea vieții. Comunitatea reprezintă o uniune metafizică a corpurilor și conștiințelor, care are prin natura sa voință și forță de viață proprii și care ființează într-un spațiu bine delimitat, propice dezvoltării, așa cum o înțelege Tönnies.

Ca o constare generală putem spune că deși în interviurile prezentate subiecții simbolizează și încarcă spațiul de semnificații, fie că e vorba de plaiurile natale, fie că e vorba de Brașov, localizarea este totuși de plan secund, având mai mult rolul de cadru de desfășurare a acțiunii.

Timpul este o altă dimensiune a modului de reprezentare a lumii și vieții, care ne condiționează existența.

Prezența timpului și efectele sale se resimt pe întregul curs al vieții omului; timpul dezvoltă și consumă ceea ce odată a fost generat.

Diferit de timpul exterior, convențional, uniform și static, intervievații noștri au un timp al lor, unul interior, subiectiv, măsurabil în trăiri, experiențe, fără o durată concretă. "Zilele sunt poate egale pentru un ceasornic, dar nu pentru un om" spune Proust în "Cronicile" sale. În determinarea acestui timp memoria joacă un rol preponderent. Este vorba despre un timp psihologic, calitativ, colorat, pus sub semnul unei conștiințe umane, pe care puterea minții chiar îl poate opri. Timpul apare astfel ca un rezultat al dezvoltării sufletești a intervievaților. Este de asemenea un timp circular în care toate lucrurile au timpul lor (chiar dacă subiecții afirmă acest lucru a posteriori, ca o eventuală justificare a modului în care s-au petrecut evenimentele), dându-i astfel timpului și un sens reglator.

Dintre cele trei faze ale timpului (trecut, prezent, viitor), în cercetarea noastră, trecutul deține prioritatea, fiind singurul care apare concret și consistent, cu o existență de sine stătătoare. Psihologic, memoria este cea care fixează trecutul și prin care astfel se inventează timpul. Memoria este cea care stabilește relația dintre trecut și prezent, ea nefiind altceva decât cunoașterea trecutului în prezent. În interviurile noastre trecutul este acela care domină timpul și face posibilă cunoașterea. Dar trecutul nu este considerat numai un depozit de date și evenimente, ci apare drept un fond principal generator a tot ceea ce subiectul este astăzi. Relația vie cu trecutul este plină de conștiința ireversibilității timpului: "*nu te mai întâlnești cu timpul ăsta niciodată*" (P.A.), dar și de dorința retrairii: "*să mai fiu odată*" (H.I.). Oboseala trecutului este înlocuită însă, fără regret, de odihnitoarele perioade ale prezentului: "*e bine că acuma gândesc altfel decât... aia e adevărat, 20 de ani singură... N-am avut timp nici să gândesc!*" (P.A.).

Filosofia umanistă sugerând legătura cu o realitate transcendențială și exprimând credința în alt ciclu al vieții ("*speranța unificării cu divinitatea*" – R.O.), tratează problema timpului ca pe un fenomen necesar, fără de care viața nu ar avea sens: "*sunt prea obosită de viață... sunt sigură că dincolo este mult mai bine, oricum este mult mai bine, cu condiția să fii conștient că ți-a trecut timpul și cu condiția să fii împăcat*" (R.O.).

Timpul în acest context pare să fie un fenomen mai puțin precis decât cel al savanților, neputând fi măsurat cu ceasul, ci mai degrabă cu sufletul, timpul neavând un efect de epuizare, ci dimpotrivă unul de revigorare continuă: "*eu știu că-s de 65 de ani, dar mintea mea e tot copil. Eu nu pot să am concepția ca eu am îmbătrânit. Bătrână sunt, da' nu știu dacă am îmbătrânit*" (P.F.).

Se observă de asemenea o încercare de dominare a timpului. Modalitățile folosite sunt variate: credința (P.F.); realizările profesionale (pentru persoane puternice, precum V.N.); copiii, nepoții. Prin aceștia din urmă se încearcă cel mai adesea o recuperare a vieții pierdute, o recuperare a lucrurilor pe care ei nu au reușit să le realizeze, deși și le-au dorit (copiii sunt trimiși la studii: A.R.: *"dacă eu nu am reușit, măcar copilul meu să învețe..."*, idee împărtășită și de H.H., Al. T., P.A., R.G.). Atitudinea de control asupra timpului o întâlnim și la alți intervievați precum V.N., Al.T., la care timpul nu este decât un intermediar în atingerea scopurilor. Controlul timpului și implicarea în spațiu sunt importante pentru o persoană care se percepe activă, dominatoare, având conștiința sinelui în raport cu lumea înconjurătoare. Pentru cel care are conștiința nereușitei, cum este cazul subiectului M.M. spațiul și timpul nu prezintă vreo semnificație.

Sărbătorile reprezintă un punct cheie în derularea timpului naratorilor noștri: pentru ei, sărbătorile (Crăciunul, Paștele, zilele de naștere, maialurile, balurile chiar) sunt un punct luminos al anului, uneori întreg calendarul ținându-se în funcție de sărbători.

Sărbătorile sunt un timp sacru, adică un timp dedicat lui Dumnezeu, spre deosebire de restul zilelor dedicate omului. În ordinea stabilită a calendarului, ele vin ca o oprire, o încheiere a oricărui tip de activitate. Sărbătorile impun nu numai unele rânduieli legate de cult, ci și de altele care țin de starea fizică și morală.

Sărbătorile nu sunt însă pentru toți naratorii noștri mereu la fel de pline de mistic și de ceremonial. Petrecute de obicei în mijlocul familiei, alături de persoanele importante din viața lor, sărbătorile sunt un timp al bucuriei și al iubirii. Atunci când însă spațiile de petrecere a lor sunt ostile, sunt "locurile rele" despre care vorbeam anterior, lucrurile stau altfel. Fastul și ceremonialitatea dispar, misticul nu mai este la fel de pregnant. Cu toate acestea oamenii nu sunt dispuși să renunțe la ele, pentru că aceasta ar însemna să renunțe și la sufletul lor: *"Ne scotea la muncă sărbătoarea, noi nu vroiam să ieșim, afară de duminici, duminicile nu ne scotea, da' sărbătorile astea legale, deci Sf. Ilie, Sf. Petru, Sântă Măria-Mare, toate ăstea ne scotea la muncă. Noi nu munceam. (...) În timpu' ăsta am făcut o grevă, în ziua de Sf. Petru și Pavel, în '61 - n-am ieșit afară la lucru, obligatoriu n-am vrut să ieșim. Și ce-o crezut unul dintre toți - era locotenent politic - că poate să ne contrazică, să ne doboare, da' noi ne-am ținut tot, puterea lui Dumnezeu, nu noi. Ne-o scos în curte acolo să ne ducem să muncim grădina. Ne-o dus până la - zâs așa cum îi spunea înainte - grajd. la animale acolo, ne-o luat, ne-o dat sapele-n primire. Eu, îmi dă sapa - eu eram șefă de echipă, și de cameră și de echipa maicilor toate care eram... la câmp. Mă-o dat sapa-n mână, eu o ieu și-o pui deoparte, i-o mai dă la una, o pune ș-aceea lâng-a mea, o mai dă la a treilea, o pune ș-aia lâng-a mea." (P.F.). Sărbătorile fixează, deosebesc și leagă părți ale timpului, dându-i astfel un colorit variat, dar și un ritm ordonat.*

În majoritatea interviurilor, în concluzie, timpul și spațiul reprezintă cadre care reușesc să confere istorisirilor o tentă de basm, de povești rupte de realitate,

oricât de reale sunt ele. Dar există și narații în care timpul și spațiul sunt relativ ignorate, ele nereprezentând decât determinanți de ordin fizic. Această tendință se regăsește mai degrabă la subiecții care au de la început un plan de viață, o lume interioară bogată capabilă să ordoneze lucrurile indiferent de timp și spațiu.

Note și referințe bibliografice

1. Allport, Gordon, W. "*Structura și dezvoltarea personalității*" Editura didactică și pedagogică, București, 1981, p.297;
2. Husserl, Edmund "*Meditații carteziene*", Humanitas, 1994;
3. Husserl, Edmund – lucrarea citată;
4. "Prin căință făptuitorul se întoarce asupra faptei și o reface. Lipsa de sens a întregului creează în făptuitor dispoziția de a relua faptă cu faptă și de a le reface pe plan ideal, de a se reface pe sine" (Constantin Noica "*Devenirea întru ființă*", Editura Științifică și enciclopedică, 1981, p. 24);
5. Schütz, Alfred "*Collected Papers – The Problem of Social Reality*", Ed. Martnus Nijhoff, 1962;
6. Crozier, Michel – Friedberg, Erhard "*L'Acteur et le Système – Les Contraintes de l'Action Collective*", Ed-Du Seuil, p.1977;

Determinări și dependențe instituționale

Pentru a avea o perspectivă de ansamblu asupra vieții sociale a Brașovului nu trebuie să ometem contextul instituțional, deoarece acesta pătrunde până în cele mai intime spații ale individualului.

Ne propunem, așadar, construirea unei imagini a realității plecând de la analiza contextului instituțional în care s-au desfășurat viețile oamenilor ce ne-au fost subiecți în interviu. Vor fi prezentate aspectele instituționale formale și informale, așa cum reies ele din interviurile de istorie orală realizate, precum și impactul acestora asupra atitudinilor și acțiunilor oamenilor, asupra vieții individuale sau comunitare, în general.

Dispoziții ale supraviețuirii

Plecând de la datele obținute prin interviurile de istorie orală, studiul contextului instituțional presupune o analiză de conținut. Am recurs la analiza tematică a interviurilor. Aceasta "deucează transversal ceea ce, de la un interviu la altul, se referă la aceeași temă. Ea ignoră coerența singulară a interviului și caută o coerență tematică în întregul corpus de interviuri. [...] Analiza tematică este, prin urmare, coerentă cu elaborarea unor modele explicative ale practicilor sau reprezentărilor, dar nu ale acțiunii"(1).

Tema propusă spre analiză se referă la instituții. Una din accepțiunile sociologice ale instituției o definește ca ansamblu de legi, reguli și sancțiuni de impunere a acestora. Funcția instituțiilor este de a reglementa comportamentele persoanelor și grupurilor, de a conferi legitimitate unora și nu altora. Instituțiile sunt exterioare actorilor și pot fi formale, când rezidă din autoritatea publică sau informale, când rezidă din obiceiuri, cutume.

Analiza tematică va urmări o descriere a instituțiilor care s-au evidențiat în povestirile subiecților. Descrierea este diacronică, urmând firul evenimentelor istorice și evoluția instituțiilor în funcție de acestea. În plus se încearcă evidențierea mijloacelor de adaptare a oamenilor la noile ordini sociale apărute datorită schimbărilor provocate de evenimente în cadrul instituțiilor.

Înainte de demersul analitic propriu-zis, trebuie făcute câteva precizări. Analiza instituțiilor, plecând de la date culese cu ajutorul unei tehnici mai degrabă calitative, poate genera anumite suspiciuni epistemologice și metodologice care trebuie tranșate. Aceasta chiar în condițiile în care au existat elemente de structurare a interviurilor (trebuie precizat, totodată, că structurarea nu s-a realizat în direcția de analiză a instituțiilor). Astfel, analiza propusă ridică cel puțin două probleme. Una legată de definirea instituțiilor și alta de scopul analizei: reconstruirea realului.

Astfel, presupunerea existenței instituțiilor ca realități obiective, ca structuri exterioare actorilor este caracteristică demersurilor de cercetare cantitative. Datele culese calitativ, prin postularea subiectivității umane, a socialului construit și interpretat prin interacțiunea motivațiilor, așteptărilor, simbolurilor individuale și grupale, aduc la

lumină instituțiile, adică normele interiorizate de actorii sociali și raportabile la un set corespondent de valori. Instituțiile se regăsesc în datele culese calitativ ca obligații interne care motivează și direcționează acțiunile și conduitele indivizilor. Așadar ne propunem să analizăm realități inexistente în baza de date?

A doua problemă este cea legată de felul în care este abordată ordinea socială. Prin demersul analitic propus încercăm să reconstruim realul folosind scheme cauzale, explicative. Practic, studiem rolul instituțiilor în generarea și menținerea ordinii sociale. Urmărim felul în care schimbările instituționale determinate de evenimente istorice impun actorilor sociali probleme adaptative. Pe de altă parte, datele culese ne ilustrează ordinea socială ca o realitate construită de actori prin procese cognitive și culturale specifice.

Problemele ridicate prin aceste întrebări au soluții care ne legitimează analiza. În primul rând, în cercetările calitative nu este negată existența structurilor sociale sau simbolice. Demersul comprehensiv ține și el seama de structurile colective definite juridic sau organizate în reprezentări în funcție de care indivizii își orientează activitatea. În plus analiza tematică a instituțiilor face apel la o sociologie a practicilor și reprezentărilor și nu la una a acțiunii. În al doilea rând, sociologia a ajuns la stadiul în care “cearta” epistemologică și metodologică prezentată nu mai este ireconciliabilă. Constructivismul a dus opozițiile cantitativ vs. calitativ, explicativ vs. comprehensiv, structuralism vs. fenomenologic, obiectiv vs. subiectiv într-o direcție ce le permite coexistența. Prin analiza tematică a interviurilor încercăm o ilustrare a acestui curent. Astfel, venim dinspre “structuri” (instituții formale și informale) spre “interacțiuni” și dinspre “interacțiuni” (socializare) spre “structuri”, scopul fiind același: reconstrucția realității.

Cum vom depăși, însă, în mod concret, contradicțiile enumerate mai sus? Bourdieu a încercat o soluție pe care o vom adopta și noi: “trebuie să scăpăm de realismul structurii la care obiectivismul, moment necesar al rupturii de experiența primă și al construirii relațiilor obiective, duce în mod necesar atunci când ipostiază aceste relații tratându-le ca pe realități deja constituite în afara istoriei individuale și a grupului, fără a recădea prin aceasta în subiectivism, total incapabil să dea seamă de necesitatea lumii sociale” (2).

Lumea reală sau “practică”, cum spune Bourdieu, este o lume de scopuri deja realizate, de scheme de urmat, de instrumente sau instituții. Aceasta pentru că “regularitățile inerente unei condiții arbitrare tind să apară ca fiind necesare, chiar naturale, datorită faptului că ele se află la originea schemelor de percepție și de apreciere prin care sunt percepute” (3). Habitusul este un “produs al unei clase determinate de regularități obiective”, el generează conduitele posibile în limita regularităților și exclude conduitele incompatibile cu condițiile obiective. După Bourdieu, habitusul garantează conformitatea practicilor și constanța lor în timp într-un mod mai sigur decât o fac regulile formale și normele explicite. Astfel, “ordinea socială se bazează în principal pe ordinea care domnește în minți și habitus, adică pe care organismul ca și grupul și-a însușit-o, și care este dinainte în acord cu cerințele grupului, funcționează ca materializarea memoriei colective” (4).

Astfel, habitusul este soluția dilemelor epistemologice și metodologice de la care am plecat: “[...] sistemul de dispoziții este la originea continuității și a regularității pe care obiectivismul le acordă practicilor sociale fără a putea să le explice, ca și a transformărilor reglate care nu pot da socoteală nici de determinismele extrinseci și instantanee ale unui sociologism mecanicist, nici de determinarea pur internă, dar și punctuală, a subiectivismului spontaneist” (5). Bourdieu consideră că vechii concepții dualiste “care nu vrea să cunoască decât actul de conștiință transparent pentru el însuși sau lucrul determinat în exterioritate” trebuie să i se opună “logica reală a acțiunii care pune față în față două obiectivări ale istoriei, obiectivarea în corpuri și obiectivarea în instituții”.

Habitusul “permite locuirea instituțiilor, însușirea lor în mod practic și, prin aceasta, menținerea lor în activitate, în viață, în vigoare, smulgerea lor continuă din starea de literă moartă, de limbă moartă, retrăirea sensului care este depus în ele, dar impunându-le reviziile și transformările care sunt contrapartida și condiția reactivării” (6).

Astfel, prima contradicție teoretică semnalată mai sus este aparentă. Deși instituțiile sunt structuri obiective, produse ale istoriei colective, ele se regăsesc permanent în discursurile subiective. Aceasta pentru că instituțiile sunt de fapt produse ale dispozițiilor indivizilor și, în același timp, dispozițiile sunt cele care țin în viață instituțiile, le impun transformări și permit retrăirea permanentă a sensului lor. Soluționarea celei de-a doua dileme metodologice presupune că, deși lumea reală este lumea de instrumente și instituții, sistemul de dispoziții este cel care stă la baza continuității, a regularității practicilor și a transformărilor lor reglatoare. Practic, punerea în evidență a acestor dispoziții determinabile în discursuri subiective, ne scutește de problemele semnalate mai sus și ne ajută să încercăm atingerea scopului analizei: reconstruirea realului.

Trecând la analiza tematică propriu-zisă, vom încerca, pentru început, referirea la câteva instituții formale.

Școala este o instituție cu apariție frecventă în povestirile subiecților. Referirile la această instituție sunt fie legate de experiența directă, fie de experiența unor rude apropiate: părinți, frați sau copii. Poveștile despre școală suferă modificări interesante în funcție de perioada la care se face referire. Astfel, dacă înainte de al doilea război mondial, în descrierea școlii predominau problemele legate de mijloace (urmarea școlii era dependentă de factori materiali, economici), treptat problemele au alunecat spre ideologic (acestea aminteau mai ales de discriminări etnice, religioase, politice), pentru ca, în cele din urmă, problemele să se refere la o nouă instituție (a meditațiilor) care a ajuns să secondeze școala, subliniindu-i insuficiența și ineficiența în educație. Dacă inițial accesul la școală era condiționat în mod oficial prin discriminări economice, etnice, politice etc., ulterior școala a devenit o instituție deschisă oficial tuturor, însă poziția școlii de urmat în ierarhia prestigiului și valorii acesteia era condiționată informal de instituționalizarea unei “mode” (a meditațiilor), cum îi spunea unul dintre intervievați.

Astfel, chiar dacă numai sub semnul potențialității, putem spune că școala nu a reprezentat de-a lungul perioadei de după primul război mondial o instituție care să ofere echilibru, stabilitate sau siguranță individului care apela la ea. Ea a fost doar o

altă instituție care presupunea o luptă de supraviețuire în sistem. Școala a fost un instrument de selecție. Ea a eliminat indivizii "slabi" în funcție de criteriul fără legătură cu capacitatea intelectuală. Școala nu a fost instrumentul universal de garantare a integrării corespunzătoare a indivizilor în societate și al progresului, ea a fost un privilegiu, un instrument de conformare la reguli mărginite situațional.

Așadar, cele mai multe descrieri ale școlii sunt povești ale supraviețuirii. Astfel, dispoziția pe care continuăm s-o perpetuăm în legătură cu școala este aceea că, criteriul meritocratic este neoperațional, singurul care funcționează fiind cel al luptei cu un sistem ce impune reguli – costisitoare în funcție de conjuncturi.

Fiind, mijloacele de supraviețuire în sistemul școlar oficial au diferit în funcție de perioadă și de particularitatea fiecărui caz. Ele au reprezentat modalități de câștigare a unor sume care să acopere cheltuielile de studii, cazare, alimente sau, mai târziu, cele legate de meditații, modalități de camuflare a apartenenței etnice sau a convingerilor politice personale sau ale membrilor familiei. Soluțiile identificate sau aplicate: declararea identității false, renegarea familiei, intrarea în partidul comunist etc. demonstrează costurile intrării în sistem și marele lux care a fost instituția fundamentală a educării poporului nostru.

O altă instituție, Biserica, este amintită destul de rar în poveștile oamenilor. Este de remarcat dubla ipostază în care este relevată această instituție în interviuri. Pe de o parte, este vorba de acea dispoziție dobândită a credinței, ușor de intuit "printre rânduri" și, pe de altă parte, instituția formală propriu-zisă. În general referirile la Biserică au o situare precisă în timp. Ele amintesc de perioada de prigoană din comunism. Dar, dincolo de aspectele formale, discursul subiecților lasă să se întrevadă credința sau Dumnezeu, aceste teme nefiind, însă, abordate în mod distinct; sunt teme implicite, de care nu se vorbește. Astfel de elemente legate de credință sunt prezente chiar în legătură cu actori secundari ai povestirilor: "*O să mă judece Dumnezeu!*", repetă obsesiv, plângând, un ofițer român care regretă fărădelegile armatei de care se făcea răspunzător...

Mult mai ștersă este imaginea regalității. Referirea la această instituție este înregistrată doar în cazurile contactului direct cu regele. Astfel sunt relevate imagini ale copilului sau ale tânărului viitor rege Mihai. Sociologia cantitativă confirmă o imagine a regalității care se stinge odată cu amintirile celor pentru care conceptul de rege a fost dublat de persoană.

În ceea ce privește administrația locală, poveștile subiecților surprind două perioade distincte: înainte de comunism și după instaurarea acestuia. Imaginea administrației locale din prima perioadă cuprinde informații legate de piețe, mijloace de transport, locuri de petrecere a timpului liber etc. Chiar dacă au fost subliniate și aspectele mai puțin plăcute ale perioadei (de genul distanței uriașe de parcurs pe jos zilnic de la locuință la locul de muncă și înapoi), în general, vremea dinainte de comunism este descrisă într-o lumină pozitivă. Cea de-a doua perioadă subliniază demolările, construirea de blocuri, munca "voluntară", participarea forțată la diverse evenimente (1 Mai, 23 August).

Interviurile de față, demonstrează că indivizii percep ca mai puternică influența hotărârilor administrației centrale decât cea a hotărârilor locale. Această observație aduce informații prețioase despre nivelul descentralizării administrației românești.

Astfel, interviurile “vorbesc” despre statutul proprietății în funcție de regimurile politice, despre caracteristicile administrației maghiare, apoi comuniste, despre hotărâri istorice în genul naționalizării, stabilizării sau colectivizării etc. Fiecare precizare legată de o hotărâre a administrației centrale este însoțită de câte o poveste tragică din experiența proprie sau din auzite care completează imaginea influenței acestor hotărâri asupra oamenilor. În general, sunt amintite acele hotărâri cu impact negativ, care au cerut indivizilor eforturi de supraviețuire.

Supraviețuirea subliniază două elemente distincte: unul pasiv, al acceptării unor situații dificile ca date și altul activ, al depășirii acestor situații prin mijloace care exclud și abandonul și contestarea, dar și loialitatea față de sistem.

Așadar, viețile oamenilor, în contextul instituțiilor formale, dobândesc caracteristici de supraviețuire. Dincolo de realitatea sistemului social în care trăiesc și pe care îl acceptă ca atare, oamenii au construit o realitate paralelă. Astfel, în contextul instituțiilor formale, dar depășindu-le, s-a desfășurat o altă realitate, a supraviețuirii, cu regulile și sancțiunile ei. În această altă realitate, structurile, instituțiile formale dispar și sunt înlocuite de interacțiuni între entități individuale. Indivizii transformă contactul oficial cu instituțiile în contacte particulare cu reprezentanții acestora. De exemplu, preotul nu are dreptul să officieze cununii sau botezuri în cadrul instituțional al Bisericii însă, aceste oficii se desfășoară permanent în afara instituției. Principala regulă a acestei noi realități este camuflarea. Aici nimic nu este public, totul se desfășoară în plan privat. Hazardându-ne puțin, am putea găsi în această realitate impusă de necesități originea corupției, citită ca o dispoziție formată și perpetuată din momentul în care instituția nu a mai fost funcțională (din diverse motive), iar reprezentanții ei au început să facă “favoruri”.

Acest fapt capătă o notă de gravitate în cazul în care afectează instituțiile “de control”. Chiar în cadrul armatei, instituție care presupune strictețe în reglementarea relațiilor dintre membrii, intervievații amintesc de situații în care interacțiunile informale predomină în detrimentul celor formale. Un exemplu în acest sens îl constituie cadourile pe care, militarii în termen, le ofereau superiorilor în schimbul obținerii unor permisiu sau al altor “servicii” ce țineau de cadrul formal al instituției. Cu alte cuvinte, nu numai că interacțiunile informale existau, dar scopul acestora era de a-i face pe indivizi să fie scutiți de aspectele neplăcute ale formalului (posturi cu responsabilități mari, satisfacerea stagiului militar în unități izolate etc.). O dovadă în plus a existenței spațiului informal este transformarea, cu timpul, a acestor practici în obiceiuri și cutume. Ele erau transmise de la un ciclu de militari în termen la următorul, asigurându-se astfel continuitatea, dar și dezvoltarea și adaptarea lor permanentă la orice schimbări ale planului formal.

La fel de importantă era și implicarea politicului în armată. Unitățile militare aveau câte un ofițer politic, a cărui sarcină era aceea de a aplica doctrinele partidului pe tiparele militarești. Politica națională de prigonire a cultelor religioase se reflecta,

la nivelul instituției armatei prin interzicerea simbolurilor religioase (de exemplu ouăle roșii de Paște). Comportamentul dur al ofițerului politic era însă, în cele mai multe unități militare, un comportament “de paradă”, menit să fie observat de acei ochi și acele urechi care îi urmăreau în permanență activitatea.

Acceptarea parțială a scopurilor instituției combinată cu contactul forțat cu armata, chiar dacă, în majoritatea cazurilor, temporar, au determinat dezvoltarea unor tehnici de supraviețuire. Acestea au constat în crearea unui spațiu informal, fapt care nu necesita din partea individului o negare totală și clară a formalului. Cele două spații se intersectau acolo unde scopurile oficiale ale instituției erau percepute de fiecare individ în parte ca fiind compatibile cu propriul sistem de valori.

S-a amintit puțin mai sus despre supravegherea permanentă a armatei și, implicit, a cadrelor militare. Această sarcină cădea în atribuțiile unei instituții de control: Securitatea. Armele principale folosite de aceasta împotriva individului erau bătaia, tortura fizică și psihică, interogatoriile inopinate etc. În fața unui astfel de arsenal, supraviețuirea individului consta în retragerea în sine sau, de cele mai multe ori, în mijlocul familiei. Supravegherea permanentă a celor anchetați a făcut imposibilă apariția unui spațiu camuflat, ascuns, în care indivizii să poată comunica cu cei ce au împărtășit experiențe similare. De aceea, supraviețuirea în fața acestei instituții venea tocmai din acea întoarcere spre sine și spre familie, aceasta din urmă devenind purtătoarea unor experiențe similare indirecte (de genul stigmatului). Astfel, familia devenea ținta discriminărilor prin etichetarea membrilor ei (L.S. ne spune: *“a deschis dosarul meu și a zis ”mă” zice, ”să-ți arăt ceva”, ”să-ți arăt ceva”[...] în dosarul meu, deci ca să ...era așa o fițuică și scris cu creion, nu cu pix și era prins cu agrafă acolo și scria: NOTĂ... doi frați condamnați politici, tată exclus din partid”*). Astfel, dimensiunile mici ale spațiului informal ce permitea supraviețuirea se datorau strategiei Securității de a promova blamarea și excludere socială a celor anchetați și a familiilor lor. În paralel era folosită o altă unealtă, și anume, “legende” care circulau printre indivizi referitoare la cruzimea interogatoriilor din beciurile Securității.

În aceste condiții, lupta de rezistență dusă în informal de cei ce au făcut obiectul de activitate al Securității n-a fost în măsură să provoace schimbări majore în formalul instituției. Astfel de schimbări în interiorul Securității ar fi fost posibile doar în cazul unui informal mai evident în cadrul instituției. Dar având în vedere strictețea impusă membrilor instituției, acest fapt este mai dificil de detectat. Tocmai de aceea nu se poate vorbi de o supraviețuire reală în fața Securității, ci doar de o pseudo-supraviețuire care nu a înlăturat influențele pe care instituția le-a avut asupra indivizilor, ci doar le-a atenuat.

Într-un plan formal apropiat de cel al Securității se află instituția închisorii. Este vorba aici doar de acea parte a sistemului ce se ocupa de delictе cu caracter politic și de siguranță națională, nefiind incluse delictеle cu caracter penal. Repertoriul metodelor folosite împotriva indivizilor erau considerabil mai dure în cazul închisorii decât în cazul Securității.

Chiar dacă vorbim despre două perioade distincte din istoria închisorii politice,

și anume perioada Ion Antonescu, când majoritatea deținuților erau legionari, și perioada comunistă, când majoritatea deținuților erau intelectuali, analiza modului de supraviețuire a acestora este în mare parte aceeași.

Evadarea simbolică se făcea în cadrul unui plan paralel cu planul formal al instituției. Aici, ceea ce dădea consistență internă grupurilor ce apăreau în acest spațiu paralel erau experiențele comune al indivizilor. Acest spațiu informal era dominat de reguli care îi guvernau existența. De exemplu, era o datorie morală pentru orice deținut cu memorie bună să memoreze versurile pe care alți deținuți le compuneau în închisoare. Diferența față de Securitate este că, dacă familia celui anchetat era un subiect indirect al acțiunilor Securității, experiențele comune ce reprezentau liantul spațiului informal al închisorii erau nemijlocite.

Componenta pasivă a supraviețuirii în închisoare se referă în principal la acceptarea, de către indivizi, a statutului de deținut politic și a consecințelor ce derivau din acest statut. Componenta activă ținea de contestarea sistemului prin diverse practici specifice mediului penitenciarelor, cum ar fi învățarea de limbi străine pe cale orală, de la un deținut la altul, scrierea și memorarea poeziilor etc. De asemenea, o dovadă a contestării sistemului era considerată chiar capacitatea de a supraviețui în închisoare.

Dacă ne referim la viața Brașovului analizată din perspectiva instituțiilor, nu putem să nu analizăm instituții, care, chiar dacă nu au acționat pe teritoriul geografic al Brașovului, au avut ca protagoniști și actori brașoveni. Un exemplu sunt lagărele de muncă din Rusia din perioada imediat următoare încheierii războiului.

Ca și în cazul închisorilor politice, metodele de supraviețuire au două dimensiuni. În primul rând, supraviețuirea e văzută ca necesitatea acceptării statutului de deportat și a consecințelor ce decurg din acest statut ca o stare de lucruri independentă de voința individului. În al doilea rând, supraviețuirea presupune o dimensiune mai curând evolutivă decât revoluționară. Supraviețuirea în lagărele de muncă a presupus mai curând adoptarea obiectivelor proprii instituției decât negarea lor.

Astfel, în loc să adopte o atitudine revoluționară, cei deportați, oameni simpli în marea lor majoritate, cu un nivel mediu de educație, au preferat să adopte o atitudine de docilitate. Ca răspuns la acest comportament, instituția nu a mai pus accentul pe procedurile formale, permițând astfel apariția unui spațiu informal moderat.

Acest spațiu a permis indivizilor să își poată satisface nevoile de "libertate" în interiorul lagărelor. O explicație a acestui comportament oarecum docil poate fi aceea că prezența în lagăr era limitată de timp și de scopuri, iar eforturile indivizilor nu erau îndreptate în direcția distrugerii sau modificării instituției, ci în direcția atingerii aceluia reper temporar când instituția urma să dispară de la sine din viața individului.

Se poate așadar observa un anumit pattern al supraviețuirii în instituțiile "de control". Astfel, toate aceste instituții fac ca supraviețuirea să fie o alunecare spre informal, unde apar grupuri ce pot fi privite ca instituții în cadrul instituțiilor.

În ceea ce privește organizațiile politice, lucrurile sunt puțin diferite. Aderarea indivizilor la Mișcarea Legionară nu a fost forțată de nici un factor exterior individului. Această adeziune are la bază o discordanță între sistemul de valori propriu individului

și sistemele pe care diferite instituții, formale sau informale le ofereau sub forma ideologiilor. Această discordanță dă naștere la frustrări care îl împing pe individ să caute o ideologie conformă cu sistemul său de valori, iar această ideologie a putut fi într-o mai mare sau mai mică măsură, ideologia legionară. Este vorba aici de o alunecare spre formalul reprezentat de o instituție ca răspuns la stimulii realității. Organizarea formală a Mișcării Legionare avea ca celulă de bază cuibul legionar care nu avea niciodată mai mult de 13 persoane. Această dimensiune a grupului era în măsură să creeze, în individ, un sentiment de apartenență la grup, în paralel cu existența unui spațiu nu foarte mare de intimitate.

Diferența față de instituțiile "de control" rezidă în faptul că, datorită aderării voluntare a indivizilor la mișcarea legionară, aceștia au acceptat realitatea pe care instituția le-o oferea, neîncercând să o schimbe, și deci, să îi permită adaptarea la noi condiții. Una din cauzele prăbușirii instituției legionare poate fi tocmai incapacitatea ei de adaptare. Lipsa feed-back-ului din partea actorilor a făcut imposibilă supraviețuirea instituției. Comportamentele de aderare la Mișcarea Legionară identificabile la cei intervievați denotă faptul că ideologia legionară nu a suferit nici un fel de schimbări prin suprapunerea pe sistemele individuale de valori. Chiar dacă au intervenit unele schimbări la nivelul ideologiei legionare, ele nu au avut o sursă internă instituției, acesta fiind motivul pentru care Mișcarea Legionară, ca instituție, nu a reușit să supraviețuiască noilor condiții ale contextului social, economic și politic.

Tot în sfera organizațiilor politice, dar pe tipare opuse se află Partidul Comunist Român. Odată ajunsă într-o poziție de putere, această instituție a introdus, neoficial, "obligativitatea" înscrierii cetățenilor în partid. Măsurile, "repressive" luate împotriva celor ce refuzau să adere la doctrina partidului, măcar formal, precum și beneficiile profesionale și nu numai de care beneficiau cei ce se înscriau în partid reprezentau strategia partidului în ceea ce privește înscrierea membrilor.

Adeziunea formală la instituție a celor ce nu îmbrățișau ideologia comunistă a asigurat, și în cazul acestei instituții, apariția unui spațiu informal. Informalul era structurat pe grupuri mici ca număr de membrii, iar manifestările informale mai curând subînțelese decât deschise. Acest fapt se datorează unei alte instituții amintite mai sus, și anume Securitatea, a cărei misiune era să identifice orice nuclee de opinie ce ar fi putut fi dăunătoare partidului. Chiar și în aceste condiții, informalul asigura supraviețuirea, manifestându-se în cadre cât mai puțin oficiale (petreceri, ieșirile la "iarbă verde", arene sportive etc.).

Unul din modurile prin care indivizii ce au aderat doar formal la instituție au influențat mersul acesteia a avut la bază metode oarecum democratice. Promovarea unor membrii merituoși, din punctul de vedere al celor ce nu au acceptat realitatea instituției, a permis influențarea structurii întregii instituții. Dovada eficienței acestei practici, precum și a celorlalte tehnici de supraviețuire o constituie chiar deceniile în care viața României, în toate aspectele sale, a fost dependentă de politica Partidului Comunist Român.

În concluzie, putem spune că în contextul instituțiilor formale individul a fost nevoit să adopte și să perpetueze dispoziții care să-i asigure supraviețuirea. Informalul a fost cel care i-a oferit mereu posibilitatea să treacă peste dificultăți.

“Libertatea” în spații informale

Individul deține diferite roluri în cele două dimensiuni ale vieții: formal și informal. În dimensiunea formală, individul își asumă roluri, care îi sunt uneori prescrise. Dacă în acest context reușește să-și atingă și să-și depășească așteptările personale, în plan informal el va căuta să creeze sau să participe la un mediu (locuri, localuri sau ambianță) care îi va oferi o satisfacție asemănătoare în recunoașterea statutului său social. Există și situații în care individul nu-și asumă rolurile prescrise. În acest caz, el va căuta să găsească acele medii informale care îi atenuază nemulțumirile din planul formal.

Instituțiile pe care le avem în atenție în această secțiune a studiului sunt o parte din cele informale: loisir, obiceiuri, familia. Acestea sunt manifestările sociale cele mai apropiate de individ, sunt formele de exprimare în care el poate interveni cel mai ușor.

Definim termenul de loisir ca activități desfășurate în timpul liber cu scopul de a stabili contacte sociale. Din analiza interviurilor se pot identifica mai mulți factori (timp istoric, spațiu geografic, influența formalului asupra informalului) care pot constitui criterii pentru clasificarea activităților desfășurate de individ în timpul liber. Acestea pot fi localizate în spații precum cele de promenadă (aleea de sub Tâmpa, zona hotelului Aro și Modarom, actuala zonă a Parcului Central). Erau frecventate de oameni de toate vârstele, dar fiecare zonă avea specificul ei. Zona Parcului Central era în fiecare sâmbătă seara locul de promenadă al servitoarelor, aleea de sub Tâmpa era locul preferat al îndrăgostiților și actuala zonă a hotelului Aro și Modarom – Vila Kerci „era locul de întâlnire pentru toată lumea”. Dintre localuri sunt amintite mai des: restaurantele, cârciumele, stabilimentele. Frecventarea acestora era condiționată de veniturile individului sau ale familiei în cauză.

Un alt tip de activități erau petrecerile. Astfel înaintea anilor ‘50 predominante erau maialurile (sărbători câmpenești), balurile. Maialurile erau organizate în momente semnificative pentru comunitate (duminici, sărbători religioase, sărbători oficiale etc.), aveau loc în spații bine definite (“Livada Honterus” – actuala zonă ocupată de uzinele Roman, la troițele Junilor din Șcheii Brașovului). Balurile aveau un caracter mai solemn (evenimentele care le precedau erau mai mult din sfera formalului, de exemplu recrutarea în armată a tinerilor, strângerea strugurilor), fapt care impunea o atmosferă ceva mai formală decât cea a maialurilor.

După anii ‘50 apar Casele de Cultură impunându-se noi tipuri de petreceri. Apar seratele dansante organizate pentru diferite categorii sociale (de exemplu muncitori, studenți). În mediul instituțiilor de învățământ existau manifestări proprii în ceea ce privește timpul liber, iar unul din scopurile declarate era încercarea de diminuare a distanței fizice (existau licee de băieți și licee de fete) între indivizi. Aceste activități aveau mai multe funcții la nivelul societății: loc de cunoaștere interpersonală, loc pentru curtat, loc al manifestărilor de rivalitate.

Un alt aspect al instituției loisirului sunt concediile care erau petrecute în stațiuni în țară sau în diferite țări din fostul bloc comunist, organizate de către sindicatele unităților în care indivizii își desfășurau activitatea.

O altă instituție informală pe care am urmărit-o în interviurile înregistrate a fost instituția obiceiurilor. În cadrul acestora sărbătorile oficiale au un punct critic în desfășurare și semnificație în jurul anului 1948, an în care regele Mihai părăsește România și începe să se impună treptat Partidul Comunist. Pentru anii anteriori lui 1948 sărbătorile oficiale aveau un caracter solemn, la care participarea era voluntară. După anul 1948 Partidul Comunist impune alt tip de sărbători oficiale la care prezența era obligatorie – cel puțin teoretic (de exemplu defilări cu ocazia zilelor de 23 August și 1 Mai). Impunerea participării la defilări, care sunt apreciate ca fiind puțin atractive, îl determină pe individ să creeze sărbători paralele celor oficiale, acesta fiind un mecanism de adaptare la sistem (indivizii mergeau la defilări deoarece ulterior se organizau petreceri “cu mici și bere”).

Povestitorii ne pun la dispoziție mărturia despre sărbătorile religioase. Acolo unde acestea beneficiază de o descriere mai detaliată avem situații în care ele sunt momente de “libertate” în cadrul familiei, fără vreun impact din partea propagandei comuniste.

Având un caracter tradiționalist, acest tip de sărbători e însoțit de comportamente ce se diferențiază în funcție de tipul de comunitate în care se manifestă : pentru comunitățile de maghiari și sași – tradiția “stropitului”, pentru comunitatea românilor, din Șcheii Brașovului – Junii. Serbările junilor aveau, înainte de scoaterea lor în afara legii (în 1948), un puternic caracter religios, perioada culminantă fiind sărbătorile de Paște. În acea perioadă junii aveau dublu rol: organizator-participant și observator.

După anii 1970, când grupările de Juni au intrat în legalitate, activitățile lor erau desfășurate în momente semnificative pentru regimul comunist, în special la data de 1 Mai. Dacă anterior manifestările Junilor aveau un caracter preponderent religios, acum devin forme de susținere a propagandei comuniste; din organizatori – participanți și observatori, Junii devin doar actori pentru publicul brașovean.

Alte tipuri de obiceiuri, cum ar fi curtatul, au un puternic caracter ritualizat și sunt ilustrate din perspectiva tradiționalistă a relațiilor de gen. Ritualizarea acestui eveniment este determinată de elemente destul de frecvente în interviuri: are o derulare precisă (cunoașterea viitorului sau viitoarei partener(e), cunoașterea reciprocă a familiilor). Cei doi tineri se pot cunoaște prin intermediul familiei, prietenilor sau în spațiile de loisir pe care le frecventează. Și de cele mai multe ori ritualul implică aproximativ aceiași participanți: ea, el, familiile lor. Între aceste părți există o continuă negociere de statut până în momentul căsătoriei.

Perspectiva tradiționalistă a relațiilor de gen se regăsește la nivelul tipului de abordare (bărbatul joacă rolul seducătorului), în cazul unor activități de realizat împreună (bărbatul este cel care ia decizia), pentru ca, după căsătorie, el să devină “capul” familiei.

După anii '50, cununia religioasă, ca parte a vieții religioase, va aduce și ea comportamente de tip ritualist. În fața interdicției participării la manifestări religioase, comunitatea creează o metodă eficientă de adaptare: cununia religioasă nu se mai desfășoară la biserică, ci la domiciliul uneia dintre familiile implicate, renunțându-se uneori chiar la unele dintre elementele de ceremonial (rochia de mireasă, de exemplu).

Și ilustrările despre familie (o altă instituție analizată) ascund de cele mai multe ori atitudini tradiționale, în care rolurile de gen sunt bine delimitate. Astfel sunt menționate familia părinților – cu accente pe evenimente mai importante, tânăra familie – perioada imediat următoare căsătoriei, apariția copiilor și creșterea lor până la vârsta de 7, 8 ani – acolo unde cuplul avea copii, apoi, se trece rapid peste perioada de școlarizare a copiilor, punându-se accentul pe situația actuală a acestora. Descrierea familiei părinților este influențată de distanța afectivă părinte-copil; dacă aceasta este mică, ilustrarea familiei se bucură de relatări detaliate și pozitive. Dar dacă această distanță este mare atunci descrierea este sumară și se referă la unele aspecte formale ale relațiilor dintre membrii familiei. Tânăra familie apare de cele mai multe ori în prima locuință în care noul cuplu trebuie să își creeze noua viață socială. Apariția copiilor și creșterea lor până la vârsta de 7, 8 ani surprinde familia intervievaților în acea perioadă a regimului comunist, caracterizată de raționalizarea alimentelor, produselor textile, energiei electrice etc. În aceste condiții, familia trece prin momente critice asupra cărora se insistă în cursul povestirii.

Descrierile instituțiilor informale sunt influențate de etapele vieții subiecților, de comunitate, religie, familie și, în special, de experiența directă. Fiecare individ încearcă să-și păstreze zestrea culturală. Eterogenitatea vieții private în Brașov este rezultatul contopirii mai multor astfel de moșteniri, care sunt foarte diferite între ele, dar sunt legate de un fond puternic tradiționalist.

Câmpul social instituțional

Viața Brașovului analizată din perspectiva instituțiilor, nu pare să fie mult diferită de ceea ce am găsi dacă am analiza viața celorlalte mari orașe din România. Își are particularul său, datorat diversității etnice care-l caracterizează și de aici particularul datorat multitudinii de experiențe dramatice, acumulate în perioada întregii sale existențe. Rolul unor instituții brașovene a fost oarecum diferit de cel al instituțiilor asemănătoare din alte orașe, deoarece structurile instituționale din această zonă au avut în plus funcția de a oferi coerență internă vieții sociale, caracterizată de o diversitate de experiențe.

Studiul de față este prezentat sub forma unui ghid de lectură, intenția fiind aceea de a oferi o altă perspectivă asupra desfășurării evenimentelor istorice. Descrierea contextului instituțional caracteristic perioadei 1918-1989 permite integrarea tuturor aspectelor sociale într-o teorie în care se evidențiază mai ales legătura între individ și instituții ca entități sociale. Problemele metodologice cu care ne-am confruntat, încă înainte de a trece la această analiză, ne-au determinat să-i dăm această formă. S-a pus problema dacă tipul de informație obținut prin intermediul istoriei orale, are valoare din punctul de vedere al unei cercetări sociologice. Dacă memoria celor ce-și povestesc viața reprezintă o sursă de cunoaștere sau dacă putem valida ca și adevărate

informațiile primite prin intermediul istoriei orale, sunt deja probleme rezolvate în cadrul istoriei orale. Ce se întâmplă însă dacă dorim să analizăm o anumită problemă ridicată de discurs? Putem face afirmații despre instituții având ca referențial povestirile intervievaților? Răspunsul pe care îl dăm noi este că se poate reconstitui un câmp social instituțional din povestirile acestora, și mai ales putem să-l evaluăm, în funcție de cum se raportează povestitorii la instituții. Prin urmare a trebuit să reconstruim acest câmp social instituțional, printr-o descriere a instituțiilor, după care să identificăm moduri de raportare, tipuri de experiențe, valorizări de evenimente.

În încercarea sa de a reda o perspectivă pozitivistă asupra teoriei sociologice, J. Habermas introduce conceptul de câmp social având ca sursă de inspirație noțiunea de câmp din științele exacte. Acest fapt reprezintă o tentativă de a concilia viziunea marxistă, definitorie pentru Școala de Sociologie de la Frankfurt, cu viziunea interacționistă. Astfel avem un sistem ordonat care nu exclude însă abordarea comprehensivă. Conceptul de câmp nu trebuie confundat cu cel de sistem, căci în câmpul social legăturile dintre nucleele câmpului transcend planurile acțiunii, iar poziția unui nucleu dintr-un plan influențează poziția aceluiași nucleu în alte planuri de acțiune.

Habermas are nevoie de conceptul de câmp pentru a putea reprezenta impactul pe care îl are societatea asupra individului, interacțiunea dintre individ și societate și modul în care indivizii generează transformări la nivel macrosocial. Împăcarea celor două viziuni se face pe fondul fenomenologiei husserliene, mai exact având la bază conceptul de "reconstrucție mundanologică" (7). Indivizii reprezintă punctele unui câmp. Fiecare punct reprezintă un nucleu care are legături cu alte nuclee. Planul social devine un cumulator de planuri care în funcție de ceea ce ne interesează, poate reprezenta fie un plan al comunicării, fie unul al puterii etc. Din perspectiva planului comunicării anumite puncte din plan devin noduri comunicaționale și pot avea fie funcție de filtru, fie funcție de distribuitori, fie funcție de mediatori (8). Un nod comunicațional reprezintă o premisă de centru de putere în planul puterii. De-a lungul vieții, un individ se poate afla pe poziții diferite în planuri diferite, în momente diferite. Tendința este de a deveni centru de putere și/sau nod comunicațional.

În cadrul proiectului de istorie orală am reușit să identificăm un număr mare exemple, ce devin argumente ale teoriei, abordarea comprehensivă aplicându-se metodei de cercetare. Replierea nu este neapărat perfectă, în sensul că acțiunile intervievaților sunt interpretabile, dar în constituirea sistemului capătă coerență, neajunsul metodologic de demonstrare a aplicabilității teoriei fiind astfel suprimat. Experiențele, deși sunt din lumi individuale extrem de diferite, interpretate prin intermediul acestei teorii, devin similare. Este exemplul triadei legionar, maghiar deportat (pentru că făcea parte din armata ungară), membrul PCR (dat afară din partid); termenul triadă fiind aici introdus, special, pentru a sublinia legătura dintre cei trei. Apartenența la instituții care, natural sunt în stare de conflict (Garda de Fier și Armata maghiară, iar apoi Partidul Comunist Român) creează starea de conflict la nivelul

indivizilor, indivizi care atât înainte de a fi membri acestei instituții, cât și după, nu au fost și nici nu mai sunt pe baricade opuse.

Avem intervievați (P.C., D.G. și P.C.) care reprezintă o astfel de sinteză de experiențe.

Inițial indivizii își creează o viziune asupra vieții, “un sistem filozofic”; având în vedere conexiunile dintre ei și ceilalți, individul își adaptează acest “sistem filozofic” și îi negociază validitatea. Sistemul său este validat de recunoașterea acestuia de către alții.

Tendința de a deveni centru de putere se traduce astfel în încercarea de a impune “sistemul său filozofic”. Acest construct teoretic se regăsește și la nivel macrosocial, situație în care, punctele câmpului nu se mai identifică cu indivizii, ci cu orice alte entități sociale.

În societate, oamenii nu sunt în stare de conflict decât în momentul în care individul este integrat într-o structură instituțională, fie aceasta formală, fie informală, fie de altă natură. Instituționalizarea spațiilor publice, la început, iar apoi infiltrarea acestui proces de instituționalizare în spațiile private translatează conflictul sau potențialitatea acestuia din câmpul privat în câmpul social. Oamenii se pot simpatiza sau antipatiza, se pot aprecia sau se pot ignora, pot intra în interacțiune și altfel decât prin intermediul instituțiilor, iar în acest caz potențialitatea conflictului scade. Dar în momentul în care indivizii sunt integrați într-o instituție, libertatea lor de a evita conflicte este diminuată de apartenența la una din instituții. Cazurile cele mai întâlnite care exemplifică această situație sunt cele ale relațiilor interetnice, în care indivizii nu sunt în stare de conflict, cel mai adesea, decât în momentul în care cel puțin un reprezentant al unei etnii intră în cadrul unei instituții formale (armată, mișcări extremiste etc.) sau informale (gașcă, grup de adeziune etc.). L.N. povestește în unul dintre interviuri: “— Nu. Ce... bine că mi-ai adus aminte. Ce vreau să vă spun? Ăăă... acum stai de vorbă cu unul care mâine, poimâine, în august împlinesc 69 de ani. Ce vreau să vă spun? Nu știu dacă știți că exista... niște frecuş între... tineretul român și maghiar, înțelegeți? V-o spun așa foarte... După aceea... s-a, s-a organizat și bătai. În special știți cum? Erau tramvaiurile astea care, tramvaiul ăsta... Ăăă... ca să se evite individualitatea, românii se urca într-un vagon... — Ăilalți? — Într-un alt vagon. Și cam în Dârste acolo se începea și termina acolo. Eu mă feream... dar vă spun și la Pauț s-a întâmplat treburile astea, nu... Dumneavoastră știți că nu-i o rușine n-o spun cu răutate, eu vă spun eu m-am înțeles și cu taicătu’ și cu maicăta (părinții lui Ionuț) foarte bine și cu atâtea ăăă... relațiile... — Deci, un fel de prietenie? — No, deci nu e, dar dacă ați deschis treaba asta, asta era am zis eu. Acuma nu se mai întâmplă treburile alea, dar atunci era o perioadă, înțelegeți? Era o perioadă când... eu... nu știu dacă ți-a spus cineva că și după aceea... erau două găști... căștile albastre și căștile roșii. Una era a lu’ Steagu și alta era la Tractoru.... Și se bătea, cum a fost bătaia în Noua, nu? Atuncia cu nu știu cum, ăăă... de genul ăsta erau, să ști. [...] — Sigur erau frecuşuri între etnii, deci nu. Dar nu era război, erau... se băteau cu... — Se mai ciondăneau. — Sau au fost cazuri când... ultimul vagon ăăă... îl decuplau, coborau acolo și apoi se băteau.”

Din acest moment avem două categorii de fenomene:

- individul aderă la instituție;
- individul este forțat să se integreze în cadrul instituției;

Aderarea individului la instituție se referă la aderarea la ideologie și, deci, la scopurile instituției – nu la faptul de a adera fără să fie obligat, iar integrarea forțată nu exclude o decizie rațională și voluntară din partea individului. Există situații în care un individ este obligat să intre în cadrul unei instituții indirect – forțat de contextul social și economic, lipsa bonificațiilor, etc. *“Da...nu, nu puteai, dar era și, a fost și o perioadă când... la început, când...dacă nu erai așa bun la meserie sau stăpân pe tine sau urmăreai anumite astea... - “hai că mă fac membru de partid” și nu știi ce... și se... pătrundeau... da’ p’ormă s-a mai strâns așa, șurubul, adică totuși se ținea cont un pic de calitatea... – Persoanei? Meseriei, calitatea persoanei, mai târziu nebulia cu competența partidului, erai obligat să...”*

În primul caz, cel în care individul aderă în mod voluntar la o instituție, avem următoarea situație, considerată ca fiind cel mai des întâlnită: scopul și acțiunile instituției la care individul aderă sunt percepute eronat de către individ.

Scopul și acțiunile sunt oferite sub forma unei ideologii (9). La un anumit nivel de generalitate, în plan ideologic, indivizii percep scopul și tipurile de acțiune promise de instituție concordând cu scopuri și acțiuni proprii. Acest nivel de generalitate este același în care individul își definește, din punct de vedere filozofic, sensul vieții, “rostul”. Este nivelul la care individul își reconstruiește mundalul, își reconstruiește lumea în sinea sa. Conform filozofiei husserliene orice reconstrucție mundanologică are nevoie de validare, de recunoaștere, deci odată ce își reprezintă lumea indivizii își caută asemănători.

În cadrul proiectului de istorie orală aceste două situații au fost cel mai bine evidențiate de relația individului cu instituțiile formale – aderarea la Partidul Comunist Român, încadrarea în securitate, azeziunea legionară etc. Dar și relația individ – instituții informale povestită de intervievații ce au participat la proiectul de istorie orală ne aduce exemple în acest sens. Cazul lui C.P. nu este singular și demonstrează că dincolo de reprezentările cantitative ce ni le oferă sociologia despre societate, o abordare comprehensivă, ce ne aduce informații despre mundalul personajelor ce au fost implicate în desfășurarea evenimentelor, poate modifica percepția istorică asupra evenimentelor. Termeni încetățeniți ca peiorativi, cum ar fi: “comuniști”, “securiști”, “legionari”, se nuanțează și se împart în cel puțin două categorii: “buni” și “răi”. Cei “învinovățiți” sunt scuzați de ambele situații (fie că aderă sau sunt forțați – cei care aderă fiind scuzați de aprecierea greșită a scopului, iar cei forțați de împrejurări și de context) și poate ar trebui să facem acum distincția între instituții informale și informalul din instituțiile formale, precum și între instituții formale și formalul instituțiilor informale, căci “căderea” în informal în cadrul unei instituții formale se confundă cu o aderare la o structură instituțională.

Instituțiile, structurile instituționale, diferite forme instituționale sunt forme sociale care odată constituite tind să-și câștige autonomia față de scopul inițial formării

sale. Scopul prim devine prezervarea existenței, apoi maximizarea puterii, rezultatul fiind un raport de permanentă negociere cu societatea, sub formă de context global, a acțiunilor ce vor fi desfășurate, scopul – titlu, scopul inițial declarat căzând pe plan secund, nuanțându-se în funcție de desfășurarea evenimentelor și de contextul social, economic și politic, căpătând funcție de ideologie. Garda de Fier este un bun exemplu al instituției care dispare ca urmare a lipsei spațiului informal și, deci, a resurselor care să-i permită această negociere. Membrii Gărzii au fost îndoctrinați, ceea ce a dus la incapacitatea de reflecție a acestora asupra acțiunilor de ansamblu ale instituției.

Indivizii aderă la scopul declarat și la promisiunile pe care le oferă o astfel de instituție, deoarece astfel reprezentarea lor despre lume și viață este validată.

Oricum ar fi integrat într-o instituție, individul se poate găsi, din acest moment în una din următoarele două situații:

- individul acceptă realitatea;
- individul refuză realitatea;

Acceptarea sau refuzul realității se referă la realitatea lumii în care se regăsește individul, la reprezentarea mundalului oferită de instituție. Interesant este că, deși paradoxal, a doua categorie este cea care susține autonomia instituției și ajută la perpetuarea ei, o susține involuntar, prin acțiunile sale. Acest refuz sau această acceptare este influențată mai ales de tipologia valorilor promovate de instituție, care poate fi nuanțată în diverse moduri, dar care se reduce în esență la valori tradiționale și valori “moderniste”. Valorile tradiționale induc într-o mai mare măsură la îndoctrinare, sunt premise ale acceptării realității instituționale, în timp ce valorile “moderniste” devin premise ale unei negocieri ce se poartă la toate nivelele de interacțiune ale instituției (instituție–context global social, instituție–individ apartenent, instituție–alte instituții).

De asemenea, ar trebui să specificăm că, acceptarea sau refuzul realității se referă la realitatea instituțională găsită de individ – odată ce s-a încadrat în instituție. Trebuie să specificăm și că individul care refuză realitatea – o poate accepta “de fațadă”, acceptul sau refuzul realității instituționale referindu-se la ce se întâmplă în sinea individului.

Prima categorie se conformează realității găsite și își modifică percepția despre lume, printr-un proces treptat de adaptare. *“Ce credeți despre...numirea în ultimii zece ani a unor străzi cu numele Antonescu? Domne, ce să spun, despre...treaba asta cu generalul Antonescu, trebe să-i apreciem totuși meritele lui, pentru că n-a fost un nimica pentru țara asta...ăăă...Omu’ a vrut să facă ceva, n-a reușit și pentru că n-a reușit...drept răsplată...n-a fost scump...câteva cartușe, pe care la l-a teminat...No...părerea mea...că e o greșală de istorie, de...respectul pe care trebuia, deși...ăăă...politica în care am dus-o noi...la un moment dat a fost cu noi și pe urmă ne-a trădat...și ne-a băgat în baltă, dar în rest...tot respectul.”*

A doua categorie caută mijloace de supraviețuire, căzând în informal. Este posibil ca un individ din această categorie să-și găsească asemănători, apărând astfel noi forme instituționale, informale, instituție în instituție, caz întâlnit mai ales la indivizii care sunt obligați să intre în cadrul unei instituții.

“Informalii” dintr-o instituție formală, au tendința de a se instituționaliza, de a îmbrăca uniforme de limbaj, de acțiuni, involuntar caută mijloace de a-și atrage asemănători.

Această categorie reprezintă de fapt feed-back-ul societății la acțiunile instituției, aceasta la nivelul ridicat de generalitate a conceptelor, la nivel macrosocial dacă doriți. Proiectul de istorie orală este extrem de încărcat de exemple ale “căderii” în informal – practic dacă am dori să mergem foarte departe – am putea să afirmăm că întreaga istorie instituțională a stat sub semnul “căderii” în informal.

Dar modificând sau conlucrând la încălcarea normelor din interiorul instituției fără a mai adera la valorile acesteia, indivizii, din această a doua categorie nu fac decât să ajute instituția să se adapteze la noile cerințe, ale societății, oferindu-i astfel șansa supraviețuirii.

Nu mai facem referire la organizarea socială sau la alte elemente de context, însă fie că o societate evoluează, fie că este revoluționată, se disting, în primul caz mai greu, iar în al doilea mai clar, anumite trepte de dezvoltare, căreia întregul conținut al spațiului social, toate elementele trebuie să-i facă față. Orice instituție pentru a supraviețui trebuie să se adapteze la noile cerințe ce le impune orice nouă treaptă, iar la aceasta concură în primul rând indivizii din a doua categorie. Cazul povestit de L.S.: ofițerul care în unitate face controale la valize, nu acceptă nici un fel de simboluri religioase, iar acasă la el sărbătorește Paștele ca orice bun creștin, cazul amintit de C.P. care s-a simțit trădat de instituția în care a intrat (C.P., fost membru PCR, refuză realitatea descoperită în cadrul instituției la ale cărei scopuri declarate aderă și o părăsește ca urmare a abuzurilor sesizate în interior), cazul lui P.F. de supraviețuire prin intermediul instituției (găsește salvarea în biserică și se călugărește), toate acestea oferă o altă istorie, o istorie în care oamenii trăiesc, în care libertatea lor este pusă la îndoială de contextul social, economic și politic.

Această viziune ne poate oferi și explicații ale supraviețuirii, chiar în condiții foarte vitrege, a indivizilor și în situația în care instituția nu reușește să supraviețuiască. Este cazul Gărzii de Fier, care a fost foarte puțin permisivă în ce privește modificarea doctrinei și ai cărei membri fac parte din categoria celor care-și modifică reprezentarea mundanologică, adaptându-se la realitatea instituțională. Astfel instituția nu mai are resurse să evolueze. Alteori instituția poate suferi transformări ce pot fi chiar de natură fundamentală, poate supraviețui trecând la etape ulterioare sub alte forme, cum este cazul Partidului Comunist Român.

Oricare ar fi situația, cert este că instituționalizarea spațiului social public are repercusiuni de genul infiltrării modului instituționalizat de interacțiune și în spațiile private și că acest fapt nu înlătură potențialitatea conflictului nici nu o scade, ci doar o redimensionează – astfel că preia responsabilitatea individuală, dar odată cu aceasta și libertatea individului, care trăiește adevărate drame ale neputinței de identificare a responsabilităților proprii.

Influențele instituțiilor în viața personală a indivizilor sunt dintre cele mai diverse, putând fi incluse în categorii de termeni ca: salvare, conservare, validare etc.

Manifestarea activă a instituției ca și entitate socială nu poate fi perfect localizată în conștiința individului, acesta din urmă contopindu-se cu instituția. Rezultatul îl reprezintă permanentizarea procesului de instituționalizare cu mențiunea că acest proces nu exclude latura informală, dimpotrivă, o perpetuează, aceasta fiind cea mai importantă resursă a fenomenului. Instituționalizarea ca proces, este unul ireversibil, preluând unele din cele mai importante funcții sociale, individul trebuie să-și găsească un rol, iar acest rol nu și-l poate defini decât prin intermediul unei instituții. Interesant este că atunci când s-au raportat la instituții – intervievații, fie că era vorba de a face parte dintr-o instituție, fie că era vorba de a fi persecutat de o instituție, s-au raportat punând problema vinei, a responsabilității. Dacă atunci când se referă la propria viață, intervievații se declară învinși sau învingători, când se referă la instituții, intervievații se declară vinovați sau nu, iar aceasta fără a putea identifica exact care este partea lor de vină.

Note și referințe bibliografice:

1. Singly, F., Blanchet, A., Gotman, A., Kaufmann, J.C.: *Ancheta și metodele ei: chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, 1998, Ed. Polirom, Iași, 1998, pag. 182.
2. Bourdieu, Pierre, *Simțul practic*, 2000, Editura Institutul European, 2000, p. 81;
3. Bourdieu, Pierre – lucrarea citată, p. 83;
4. Bourdieu, Pierre – lucrarea citată, p. 85;
5. Bourdieu, Pierre – lucrarea citată, p. 86;
6. Bourdieu, Pierre – lucrarea citată, p. 90;
7. Husserl, E.: *Meditații carteziene*, 1994, Editura Humanitas, 1994;
8. Biriș, I.: *La fonctionnalité de l'idée de "champ" dans les sciences*, <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Soci/SociBiri.htm>
9. Habermas, J.: *Cunoaștere și comunicare*, 1983, Editura Politică, București, 1983.

C'est la vie parchive toujours

- Mă numesc Homănă Horia, sunt brașovean de la vârsta de cinci ani, patru ani, ba nu, chiar de la vârsta de trei ani. M-am născut în Cluj, actualmente am 62 de ani, sunt profesor în Brașov, profesor de limbi străine. Părinții mei... pe tatăl meu nu l-am cunoscut pentru că a murit în razboi, mama mea a fost ingineră, nu mai trăiește. A lucrat în Brașov, ne-am aciuat aici în Brașov din motive fortuite, în sensul că eu fiind născut la Cluj și cu familia la Cluj... cu cedarea Ardealului, părinții mei au trebuit să pără-sească Ardealul sau au părăsit Ardealul și s-au refugiat la Brașov. Și astfel am devenit și eu brașovean de la vârsta cred că de doi ani, doi ani jumate, trei ani, ceva în genul acesta, nu mai țin minte. Am făcut școala germană la Biserica Neagră, îi zicea pe atunci Școala 4, liceul l-am făcut la români, la Șaguna, mai apoi am făcut facultatea, după o întrerupere de cinci ani de zile cât am fost închis, facultatea de Limbi Străine de la Iași. Am absolvit în '71 și de atunci funcționez ca profesor aici în județul Brașov, după un concurs pe care l-am susținut prin anii '78-'79. Ba nu, cred că mai târziu prin anii 80 a fost prima și singura dată când s-a dat, s-au dat niște catedre la limbi străine la concurs. Nu mai țin minte chiar precis când. Ba da, în anii '80. Da. *[răsuflă adânc]*. Școala mi-am făcut-o deci, cum am spus la nemți, la Biserica Neagră, îi zicea Școala 4.

După aceea am fost la Șaguna, iar în perioada... chiar când am dat bacalaureatul, imediat după bacalaureat am fost arestat pe chestii de... acțiune subversivă, articolul 209 *[tușeste]*, crimă de uneltire împotriva ordinii sociale. Și am primit în instanță douăzeci de ani închisoare... aveam pe atunci nici optispe ani. Împreună cu un lot de tineri, cu preocupări artistice, majoritatea colegi la Șaguna, am fost deconspirați. Ce deconspirare, pentru că de fapt aceasta n-a fost o organizare paramilitară, cât mai degrabă a fost o organizație culturală, civică, patriotică s-ar putea numi, în sensul că mulți dintre noi având preocupări artistice nu înțelegeam de ce Eminescu, spre exemplu, nu era trecut în cărțile de școală... de ce Maiorescu și Goga lipseau și pe fundalul acestor discuții la care s-a adăugat și această opoziție... împotriva regimului atunci comunist și a ocupației rusești. Deci, pe acest fond s-a încheiat acest cenaclu care a fost al nostru în teme, apoi într-o organizație numită GTR, Garda Tineretului Român. La proces au încercat să ne facă... să ne dea coloritul acesta verzui, cât mai verzui, adică legionar și pe chestie de titlatură. Dar titlatura n-avea nici în clin nici în mână cu organizația noastră, care nu era, mă rog, nici totalitară, nici paramilitară. De asemenea am fost foarte stânjeniți de faptul că acest lucru, acest fapt a apărut în România și mai apoi am aflat că venise rândul, după ce au fost lichidate elitele militare, elitele politice din vechiul regim, de asemenea țărani înstăriți din perioada după '45, venise acum rândul tineretului să fie ... să fie pus la punct sau timorat. Și s-au înscenat asemenea procese *[râde ușor și ironic]*.... Brașovul fiind un oraș oarecum multi...multinațional, nu multinațional, dar cu etnii diferite, s-a avut grijă cu un an înainte, s-a constituit, adică a fost arestată o organizație a unguilor de la liceul Áprily Lajos actualmente, după aceea

imediat, o dată cu noi, a fost arestat un alt lot, iarăși fabricat de către Securitate, a sașilor, așa numitul lotul Bisericii Negre, care îl aveau în centru pe preotul M., parohul Bisericii Negre. Ne-am întâlnit toți, mai apoi, în închisoare. [*Își aprinde o țigară și fumează*].

Cât privește perioada aceasta a copilăriei mele, dacă este ceva de specificat este faptul că am copilărit de la doi ani până în prezent în Brașov, am gravitat în cercurile atât a sașilor cât și a ungarilor, poate mai puțin a ungarilor, mai mult a sașilor, pentru că am făcut școala germană și am și actualmente, am avut și atunci foarte mulți, am și actualmente prieteni și unguri și sași. Sunt foarte multe de povestit despre atmosfera aceea de altădată din Brașovul de astăzi, care pe atunci avea în jur de optzeci de mii de locuitori. Mi-aduc aminte cu multă nostalgie... Noi sărbătoream câteodată... pe un an trei Paști: Paștele evreilor. Ne duceam la prietenii evrei. După aceea făceam Paștele sașilor, după aceea aștia veneau la noi, la Paștele românilor. Atmosfera pe atunci era cu totul alta, decât actualmente în Brașov, nu era un oraș industrial neapărat, dar era încă o comunitate și o înțelegere între oameni care actualmente nici măcar între români n-o găsești. Eram... e foarte greu de explicat această atmosferă pe care cred că nu o să o mai întâlnesc niciodată. Am făcut școala la nemți, la Biserica Neagră, școala generală cum am spus și pot să spun că și acum am colegi, prieteni, foștii mei colegi și alți prieteni sași, majoritatea plecați, dar care mă caută când vin, ne căutăm unii pe alții și... n-am înțeles niciodată ce înseamnă această... xenofobie care actualmente există și nu știu dacă nu este artificial întreținută. În Brașov, un oraș din acesta eclectic, un oraș deschis unde se vorbea... Un brașovean îl recunoști dacă vorbește minimum două limbi străine: ori maghiara, ori germana. Nu, nu se pune problema asta, nu exista așa ceva ... [*oftează*]. Cât privește anii de liceu, acolo lucrurile au decurs banal... [*pufăie din țigară*]. Două zile după ce am dat bacalaureatul am fost arestat, dus la Securitatea din Brașov și am fost anchetat din iunie 22 sau 21 iunie parcă până în 10 octombrie, când a fost procesul nostru. Anchetatorul nostru era un locotenent major U....

U., după ce a terminat cu procesul nostru, a fost înaintat la gradul de căpitan, o chestie de... mult zel. Pot să spun că în Securitate n-am prea fost bătut, din când în când mai eram constrâns; veneau câte doi trei din-aștia ca să mă forțeze să spun una alta. Țipau, urlau, dădeau cu pumnii în masă, mă împingeau, dar nu am fost lovit. Lucrurile s-au schimbat radical după ce am ajuns la Gherla, după ce am fost condamnat, unde... teroarea era în floare. Sunt lucruri care sunt arhiștiute acum, altele din cărți și nu știu, din mărturii [*tusește*]... mărturiile de la Sighet spre exemplu. Și pentru un copil sau un adolescent de 18 ani cât eram eu atunci, cât aveam eu atunci, bineînțeles că n-a fost ușor. Din anumite puncte de vedere a fost chiar foarte greu, din alte puncte de vedere, să zicem, că a fost mult mai ușor față de alți condamnați acolo, pentru că aveam de partea noastră tinerețea, noi eram mai rezistenți, mai maleabili mediului, ne adaptam poate mai bine, am văzut oameni lângă mine, am văzut murind din cauza torturii, din cauza bătăilor, din cauza bolilor. Nu exista practic medicație în perioada cât am făcut eu închisoare, cu toate că exista un medic militar pe nume B., care nu știu dacă l-am văzut în cei cinci ani de închisoare cât am fost la Gherla, dacă l-am văzut de două ori! O dată

când m-a controlat pe mine pentru bătaie, trebuia să primesc o bătaie din cauza unei altercații care s-a iscat în cameră, întâmplarea a făcut să fiu eu atunci șef de cameră, eram pe rând șefi de cameră, pentru că șeful de cameră era sacrificat în ziua respectivă. Și atunci m-a controlat, m-a întrebat, de fapt nu m-a controlat, m-a întrebat dacă sunt bolnav, dacă sufăr de inimă. Ulterior am aflat de ce, după ce am fost bătut. Ca să menționez nume pe acolo, le-am menționat și altădată și în alte ocazii, e nevoie să menționez așa ceva? Nu.

- Cum doriți! *[tușește]*. Pot să spun însă că din alt punct de vedere mi-a folosit în închisoare, în sensul că m-a adunat de pe drumuri, m-a făcut mult mai înțelept, mult m-a întărit, mi-a cimentat caracterul și am învățat limbi străine acolo. Se învățau oral. Dacă erai prins, era jale. Tot din cauza asta am luat și altădată și cu alte ocazii bătaie. Mi-aduc aminte că, dacă aveai norocul să ai un... matur cunoscător de limbă străină și care să riște să te învețe... singura modalitate de a scrie... totul se baza pe memorie. Dar, era acolo inventată și o manieră de a scrie, se scria pe talpa bocancului, primeam bocanci din-ăștia militărești, probabil de la trupe dezafectate din timpul războiului, care talpă era din gumă, guma era lucioasă sau dacă nu, o lustruiam noi; pe ea presăram un fel de spumă de săpun, un fel de pastă de săpun de rufe. Primeam cam cât două cuburi de zahăr, săpun, pe o lună și bineînțeles că sacrificam mai mult pentru așa ceva. Pe această peliculă foarte... vagă presăram var luat de pe perete și obțineam o tablă de scris... foarte... foarte faină, foarte practică. A... bineînțeles că caralii sau gardienii știau, cunoșteau asemenea lucruri, trucuri și când erau la controalele acestea periodice verificau. S-a întâmplat, nu o dată să fim prinși și eu sau alții și cu asta era jale. Luam bătaie, făceam izolare, nu ni se dădea de mâncare atunci... perioada aceea și atunci perioada de mâncare era groaznică. Eu făcusem înainte de a fi arestat, sport de performanță, am făcut rugby, am făcut atletism și pot să spun că după cinci ani de zile am venit acasă... eu care aveam 60-70 de kile, am venit cu treizeci de kilograme. Deci asta explică clar cam *[râde]* ce regim de masă aveam noi acolo.

S-a întâmplat față de alți colegi de-ai mei de lot și de alți colegi de celulă să am un necaz în plus în închisoare. Am fost scoși la muncă în fabrică la Gherla, la mobilă, acolo se făcea mobilă pentru export, totul era militarizat și extrem de sever supravegheat de un... nenorocit de căpitan, mai mult decât sadic, M... Un bărbat foarte frumos, dar extrem de crud. Și pentru că am plănuit o evadare care de fapt a rămas teorie pură, cu un alt coleg de celulă, un student din Craiova - Mircea Frunză, am fost scoși, bineînțeles, băgați la izolare, bătuți, aranjați și pentru noi s-a terminat capitolul muncă și am rămas în cameră, camera evadaților, unde am stat patru ani de zile cu cei mai, cele mai faimoase figuri de evadați din lagărele ăstea și închisorile astea comuniste din acea perioadă: evadații de la Cavnic, o parte din ei, o parte din ei evadații de la Baia Spriei, o parte din evadații de la Aiud, cu niște evadări din acestea, dacă s-ar face niște filme ar bate toate filmele polițiste la un loc. Unii dintre ei au și fost împușcați... capii. Deci eu nu.. eu nu cu ăia am stat. Am supraviețuit acolo, numai în Gherla, că colegii mei au plecat la muncă în Deltă, eu am rămas în continuare și tot de acolo m-am eliberat. M-am eliberat în '63, deja mă îmbolnăvisem de TBC, asta nu din cauza organismului meu slab... alții ca mine și-au lăsat pielea acolo. Dar, din cauza subnutriției, din cauza stresului

acela care exista acolo, din cauza frigului a ieșit și această boală TBC. A fost întâi un TBC parese pulmonar care nu s-a prea găsit [*rade*], după aceea TBC intestinal și cam în această manieră m-am eliberat, bineînțeles cam ca un fel de epavă. M-am eliberat cu un decret de grațiere sau de amnestie nu știu, nici acuma nu știu.... Grațiere!

Grațiere. Iar în acel decret de grațiere era stipulat faptul că respectivii condamnați politici beneficiau de drepturi la muncă, de dreptul la școală și așa mai departe. Complet eronat pentru că a trebuit să lucrez la, cum s-ar spune, sapă. Unde mă duceam să mă angajez, când aflau...eram obligat să le spun trecutul meu, așa am fost povățuit la Securitate ca să nu mai am alte necazuri, imediat se spălau pe mâini și nu vroiau să aibă de-a face cu mine, dar bineînțeles că am ajuns până la urmă pe un șantier, la 506 Instalații, unde am lucrat, după aceea am lucrat acolo ca magaziner, adică eram și magazioner și gestionar totodată, după aia am lucrat ca manipulant, deci tot la munca de jos în fabrică, la Steagu Roșu, la 540, la prese și de acolo bineînțeles că an de an am încercat să dau la facultate, nu mi-au ieșit pasiențele. De, a fost de vină dosarul meu, n-aș putea să spun asta, destul că în '67 după Dej, deci o dată cu schimbarea lui Dej și norocul a fost acesta, cu venirea lui Ceaușescu primii ani în care Ceaușescu a încercat să demonstreze că este altfel decât Gheorghiu Dej, am reușit acea breșă sau această fereastră care s-a deschis numai pentru vreo doi ani sau trei ani, că după aceea s-a închis și în timpul lui Ceaușescu. Trebuia să vii ca să mai să fii admis la facultate, trebuia să vii cu un fel de, cum spun nemții, un fel de ausweis sau cum îi zice asta, un fel de acord, accept al Comitetului Județean de partid. Atunci însă cum am spus toți, am intrat la facultate, toți care am dat, bineînțeles că și înainte am dat, unii au reușit să intre nedeclarând ce au fost, dar în primul semestru au fost exmatriculați. Din acea perioadă am reușit să-mi fac și eu facultatea și colegii mei, la fel. Dacă aș privi în urmă bineînțeles că n-aș mai vrea să mai trăiesc momentele alea, nici nu aș vrea să le mai doresc altcuiva, altui tânăr, nici nu se compară condițiile tânărului de atuncea cu condițiile tinerilor de astăzi. Pot să spun totuși, cu seninătate, că îmi iert acești...călăi cum să le spun, nenorociți, care mi-au distrus pe jumătate viața. Mai apoi m-am însurat, am fost permanent căutat de Securitate și controlat. Veneau periodic pe la mine, pe acasă, mă cheamau la anchetă și asta probabil din cauză că n-am vrut să fiu turnătorul lor. Adevărul este că turnătorii aveau această, spun de a nu accepta și nu se insista prea mult, doar să fii tu mai slab de înger și atuncea să semnezi contracte de... turnător, dar n-au insistat. E drept că umblau cu șantaje, cu amenințări, că copiii vor fi dați afară din școală, dar, dacă treceai peste ele te lăseau în pace, dacă își dădeau seama că ești hotărât în această atitudine. Deci este inexact faptul că turnătorii de astăzi, care au fost deconspirați spun că au fost forțați. N-au fost forțați, numai dacă au vrut ei și dacă au avut puțină tărie de caracter rezistau și nu deveneau turnători. Deci pe chestia asta, e drept că suferai consecințe, eu am fost permanent supravegheat, chemat periodic la Securitate, în perioada când a fost necazul ăla cu Goma ăsta, tâmbălăul acela cu Paul Goma. Am fost anchetat trei zile, chit că eu nici măcar nu-l cunoscusem pe Goma, bătut așa fain fest și iarăși e inexact faptul că pe timpul lui Ceaușescu, Securitatea nu-și făcea de cap. Aaauleu! Bătea și atuncea Securitatea, ca la fasole! Deci eu atunci eram chemat dimineața și eram eliberat numai seara după ce eram bătut, forțat, să scriu

declarații că ăla, că nu știu ce, că ce știu despre cutare, că ce știu despre cutare. De asemenea, veneau pe la mine pe la școală.

N-am putut bineînțeles din cauza asta să urc normal treptele acestea ierarhice în învățământ, nu mi se dădeau funcții de răspundere. Mi-aduc aminte că, fiind odată la o școală, la școala asta nouă, unde am luat cum am spus concursul, singurul în oraș în '79-'78, au fost catedrele acelea libere, două catedre libere și s-a ocupat una. În acea perioadă s-a nimerit la școala respectivă un director, un om foarte de caracter de fapt, dar mare activist și el știind trecutul meu a zis că îmi dă el totuși funcții de răspundere și mi-a dat (asta dau numai ca exemplu, ca să se vadă cam ce atmosferă exista în acea perioadă), să fiu din ăsta...șef cu pionierii pe școală. Bineînțeles că n-a durat asta vreo jumătate de an și a apărut D., șeful pionierilor actualmente profesor, nu știu pe unde naiba, pe la Steagu Roșu sau nu știu pe unde și cu mare tâmbălău și scandal am fost dat jos. Imediat a trebuit să mi se retragă funcția asta și așa mai departe. Și de fapt la Securitate când mă mai chemau îmi ziceau: "băi tu să stai blând acolo în banca ta dacă vrei să fii...dacă vrei să mai mănânci o pâine". Cam asta a fost atmosfera în care eu am trăit până în '89. Veneau, altădată veneau chipurile de la miliție, dar bineînțeles că erau securiști care pe motiv că cartea...cartea locativă...era neclară se uitau prin cameră, prin casă pe la mine, un fel de percheziție mascată. Și...asta, după ce mă însurasem, lui nevastă-mea îi cam intrase morcovul în fund, adică era deja speriată de cam ce se putea întâmpla. La ce pericol potențial, în ce pericol potențial eram noi. Trebuie să-l mai numesc și pe acel tânăr locotenent care m-a mai bătut la Securitate, tot așa în urma unei anchete, tot o anchetă din asta de rutină sau anchetă de intimidare cum s-ar spune. Se știe că sunt cu ochii pe noi, că noi, orice am face, suntem supravegheați și că n-o să stăm blând în banca noastră. Și cum am aflat, aproape că ne era frică să ne întâlnim unii cu alții...tot pentru acest motiv, ca să nu avem ce să spunem la Securitate, dacă ne cheamă. Că te-ai întâlnit cu ăla, că ce-ai vorbit cu ăla, că ce nu știu ce. Cam asta a fost atmosfera în care am trăit... .

Și scoseseam noi, fiind la Filologie acolo la Iași, scoseseam un fel de... revistă din-aceasta a blocului, o revistă satirică care bineînțeles, revista, a ajuns la Securitate. S-a aflat, și noi ăștia care eram redactori pe acolo, am fost chemați acolo, bătuți, anchemtați și așa mai departe. Asta era pe timpul lui...tot a lui Ceaușescu. Deci de prin '70...nu nu nu ...de prin '68 odată când eram în anul II m-au așteptat... Securitatea m-a așteptat la ușă la examen și m-a luat pe sus, tot așa pentru o anchetă la Iași. Deci în această tensiune și o teroare mascată am stat de prin anii '67 când... șaizeci și... nu '67, din '63 de când am ieșit din închisoare până în '89. Am fost de fapt un cobai și actualmente înțeleg teribil, teribil înțeleg soarta cobaiului dintr-un institut de cercetare și orice era posibil cu noi, orice fel de experiment. Mi-aduc aminte că la un moment dat tot, exasperat de atâtea ... convocări la Securitate și hărțuiri, am amenințat că mă duc la Comitetul Județean de Partid să reclam că sunt că... Securitatea abuzează de mine. Mi-au zis foarte clar: "da băi, da tu ce crezi că noi de unde primim dispoziții? Așa că n-ai decât, du-te dracu și fă-ți și fă tu câte reclamații vrei, că tot la noi ajungi". Deci, era fără scăpare. Era exact soarta unui cobai băgat într-o cușcă din-asta mai mult sau mai puțin vizibilă și te puteai aștepta la orice: să te calce o mașină, să te calce un

tramvai, cum s-a întâmplat cu alți colegi și pot să spun că din '90 am respirat și eu...adică aerul acesta al libertății. E...cam atâta. E nevoie de mai mult? Perioada după?

-...*Da ar fi ooo...comparație ar fi bună între știu eu...*

- A păi pot să spun că cel puțin viața mea după '90 s-a schimbat oarecum radical, în sensul că din nou am avut acces la facultate, am, până în 75 până când m-au dibuit și acolo am avut ore la facultate și urma să devin asistent acolo... la Transilvania. În 75 am fost pus pe liber acolo și din 90 m-au chemat din nou la Catedra de Limbi. Din 90 pâână...hăt acuma am avut ore, plata cu ora, de fapt pentru că n-am vrut să mă mut la Universitate, mi se oferea numai postul de asistent, iar eu aveam deja gradul I aicea dat, eram stabil pe locul meu, dădusem concurs pe locul meu, în fine deci n-am găsit de cuviință să mă duc acolo. Însă am avut permanent ore la...mi se pare că numai de anul ăsta nu mi-am mai luat. Deci până acuma în 2000 am avut, am lucrat și acolo, mai nou am lucrat și la universități particulare, la... cum îi zice asta la...Mureșan, nu la Mureșan la... Gheorghe Barițiu vreo doi ani și după aceea la Drăgan. Între timp copiii mei, mi-am făcut zece cruci că s-a schimbat regimul, copiii mei erau oarecum sacrificați să se ducă la școli din-ăstea profesionale, devenise o dispoziție ca...numai cinci la sută din absolvenții școlilor generale să urmeze licee restul să urmeze licee de profil, licee industriale. Și deci am acuma doi copii, care copii sunt și ei cu facultățile terminate și pot să spun că, ce am realizat din această...această... muncă bugetară din salariul acesta bugetar este faptul că mi-am crescut doi copii și nici măcar mașină nu am, nici măcar casa care casă, de fapt, era a lui nevastă-mea și a trebuit să scot chiriașii din ea, deci nu mi-am putut permite luxuri din acestea, n-am fost în străinătate sau nu mi-am putut permite să mă duc în străinătate din cauza penuriei de bani, că dacă s-a schimbat ceva după 89 a fost această, cum să spun, cel puțin pentru mine personal această...posibilitate de a răsufli și de a răsufli liber, dar materialicește n-am avut facilități. Nu am ... nu mă pricep deci, să umblu la chestii comerciale nu...nici n-am, n-am avut așa ceva, am trăit din salariu crescându-mi copiii și îmbunătățindu-mi eventual acest apartament pe care îl am moștenire de la nevastă-mea. Cam asta e realizarea mea și...bineînțeles promoții de copii care unii mă mai țin minte, alții nu mă mai țin minte, alții mă țin foarte minte, și așa mai departe. Și cam asta e toată povestea.

- *Aș fi vrut să vă întreb un alt lucru. Ați povestit la început despre acea unitate din timpul tinereții dumneavoastră între tinerii sași și maghiari. Cum apreciați tabloul ăsta în prezent?*

- În noul context? Păi nu mai există... nu mai există colectivitatea sau populația care exista odată în Brașov. S-a...Brașovul a crescut enorm... s-a moldovenizat puternic, s-a oltenizat iarăși puternic, sașii au plecat pe capete, ungurii și ei la rândul lor au plecat, cei care au fost... mai de soi. Personal eu regret enorm, enorm, faptul că această atmosferă, această simbioză în care trăiam în acea perioadă neținând cont că ăla e ungar, că ăla e sas, că ăla e nu știu ce...ne înjuram pe ungurește sau pe românește, ne băteam că e român cu ungar sau ungar cu ungar sau român cu român nu exista această... înrolare cum se... oglindește la vârf și care oglindă nu aș putea jura că nu are trecere și în rândul

maselor. În sensul că...românii își mai înjură...îi înjură pe unguri, că îi înjură pe sași, sașii care și ei la rândul lor sau ungurii îi înjură pe ăștialalți, adică a devenit acum un fel de ... s-au împărțit în tabere, dacă nu tabere din acestea așa concrete, în tabere de opinii. [tușește]. Acest lucru nu exista. Deloc. Eu personal am fost în casă la sași mâncam cu ei, ni se dădea ăsta, cum îi zice... pâine și cu marmeladă și de la ei am învățat să mănânc și eu pâine cu marmeladă, nu eram obișnuit cu dulciuri și cu mă rog...preparate din fructe, ei veneau în casă la mine, ne-am jucat spre exemplu, am făcut sporturi împreună. Dacă este chiar pe concret să spun, nu mi-e jenă să spun și am o groază, frizerul meu, până să apară nevastă-mea, a fost un ungar, mă duceam la el foarte normal să mă tund, zidarul meu și astăzi e ungar deci... eu unul pentru mine, eu nu înțeleg această disociere...Dihonia aceasta. Care bineînțeles că a pornit probabil la vârf, după aceea încetul cu încetul a prins rădăcini și la bază. Și actualmente nu aș jura că nu există dihonie și la nivelul populației. O oarecare dihonie ca atmosferă generală, dar așa individual nu cred. Mi-aduc aminte când eram mic și eram la școală, am făcut școala la nemți cum am spus, păi mergeam cu bicicleta și așa se obișnuia pe atunci, cei care aveau biciclete erau mai mult sașii și ne împrumutau și nouă biciclete și mergeam cu bicicleta la stropit, fete...așa în gașcă, dar și acum îmi aduc aminte pe...Nicolae Iorga actualmente... pâlcuri de tineri care mergeau pe biciclete la stropit, de Paștele ungarilor sau Paștele sașilor, după aceea bătăile cu ouă roșii și cu nu știu ce, care nu prea exista la sași, care erau la noi, eram invitați la aceste fete săsoaice acasă, dansam acolo, când era Paștele nostru mergeam cu noi la Înviere, mâncam împreună la masa de Înviere, deci era cu tot era... pot să vă spun numai cam așa: în școala aceea generală de la Biserica Neagră eram, în toată școala, dacă eram patru români. Acuma dacă sunt patru sași. Restu's români. Deci nu se poate face, nu se poate face o comparație actualmente, pentru că s-a schimbat, a existat o mutație foarte puternică în rândul populației din Brașov. Prăvăliile erau pe atunci încă particulare, mi-aduc aminte, ne cumpăram brânză de la un sas, de la Tamian care stătea pe Hirscher care avea prăvălia pe Hirscher și pentru că fisu era și el coleg cu noi, la nemți, ne duceam și mâncam dulciuri. Nu exista...și este într-adevăr de plâns eastă atmosferă care a fost perturbată, stricată și pentru totdeauna pierdută, zic eu. [fumează]

De învățat să merg pe bicicletă am învățat de la sași, de învățat să merg cu schiurile am învățat împreună cu sașii, am jucat fotbal cu unguri, în echipe cu unguri, cu puști, ne făceam echipele de...nu importa că tu ești ungar, că tu ești sas sau că tu ești român, ăla care știa... știam noi că joacă mai bine, băteam mingea de o rupeam pe Livada Poștei, de nu se vedea. Sau în iarnă, iarna făceam acolo concurs de ski cu sărituri, cu trambulină de acolo de la casele pe care, pe atunci, erau numai săsești și locuite de sași până jos...pe atunci nu se circula pe acolo pe la Livada Poștei. Bineînțeles că [fumează] timpurile de atunci, Doamne fer să le mai trăiești. Se stătea câte patru-cinci ore la coadă la pâine, la liber, pentru că restul era pe cartelă și nu era de vânzare, altfel decât numai la liber și niște cozi din acestea mai ceva ca la un miting. De asemenea la toate produsele acestea de strictă necesitate era... era crunt.

Teribil. Cine a trăit acele timpuri să mai militeze acum pentru comunism și poate că le vor trăi ei. Îmbrăcăminte era tot așa pe cartelă...Erau bocancii care se vindeau pe cartelă. Bocanci, o pereche de bocanci, o pereche de pantaloni, o pereche de... un veston de școală. Eu mi-aduc aminte că la liceu, într-a opta, într-a noua umblam în hainele lui unchiu-meu. Aveam niște pantofi, când fugeam pe scările de la Șaguna, mai săreau din picioare, pentru că erau trei-patru numere mai mari. Vșșttt!!! [interjecție]. Și săreau așa ca niște papuci din ăștia de... de cum îi zice, de turcaleți. Săreau din picioare afară. De asemenea, mi-aduc aminte că, o dată la un cerc de geografie în aula lui Șaguna eram... fiind bun la geografie...Ivașcu m-a strigat din rânduri. Era împreună cu Liceul de fete, cu Unirea, actualmente Unirea. Așa e, era LF-ul, noi eram LB-ul. Și m-a strigat pentru nu știu ce, pe acolo... o schemă la tablă. Nu m-am ridicat, adică m-am ridicat în picioare, dar am zis că mă doare, am motivat că nu pot să mă duc la tablă din cauză că mi-era rușine. Aveam o pereche de pantaloni cu două găuri la buci. Care erau cusute exact ca în pozele cu hornari. Deci cam asta era...ținuta noastră, am și niște poze din ăștea dacă vi le arăt cădeți jos.

- *Ne-ar interesa și niște poze...*

- Ca în ...era odată un film...un film unguresc extrem de edificator în această privință... nu mai îmi vine în minte numele ...”Undeva în Europa” așa se numea. Cu copii rufoși, ruptți, murdari, subnutriți...aiaia! Pentru un copil ...nu pot să spun că un copil actualmente este mai fericit că are un computer și poate să se joace pe el sau noi care ne jucam cu o tinichea din aceasta pe care o băteam...o țurcă sau o tinichea din asta, îi ziceam că e trotinetă, o băteam la un băț cu capacul unei unei cutii din ăștea de ghetete și fugeam cu ea de nebuni prin curte. N-aș putea să spun că ăștia de astăzi să fie mai fericiți ca noi ăia de atunci. E drept că actualmente elevul, copilul care vrea să fie performant nu prea mai are timp.

- *Și-n toată lumina asta cum... cum era încercarea tânărului sau a tinerelor de a-și găsi partenerul de viață?Procesul de pețire, de curtare...*

- Bun, aicea este iarăși o problemă și Astrid aicea poate să fie martoră. N-am fost niciodată adeptul acestei maniere de a-ți găsi partenerii cum se găsesc astăzi. Fete... bălțate și... îmbrăcate ca niște parașute ai putea spune și care sunt în clasa a opta, în clasa a șaptea, în clasa a noua. Vopsite, zugrăvite și așa mai departe. Păi atunci! O fată era frumoasă prin părul pe care îl avea, prin atitudinea pe care o avea, prin nonșalanța pe care o avea. E drept că eu n-am prea fost un crai, deci în această privință n-aș putea să spun, nu pot să spun însă că nu mi-au plăcut fetele, ba chiar mi-au plăcut fetele frumoase și atunci erau fete frumoase, cum sunt și astăzi fete mult mai frumoase ca atunci. Îs mult mai întreținute, îndopate cu vitamine și cu nu știu ce...atuncea era cam altfel, dar era o sănătate din aceasta care pleznea dacă era sănătate, nu sănătate artificială.

Ca sa-ți găsești partenerul de viață în acea perioadă era [râde] o modalitate foarte ciudată. Adică ciudată...nu era disco de astăzi. [fumează]. Mi-aduc aminte că eram printr-a noua, pe atunci liceele erau fie de băieți fie de fete și nu prea ne cunoșteam, nu prea aveam relații cu fetele decât ăștia care erau mai înșurubați, care

erau mai îndrăzneți, care erau mai înclinați către asemenea practici. Am avut asemenea colegi care aveau o experiență în materie de fete, dar ca să se întâlnească partenerii în acea perioadă existau baluri comune. Li se ziceau ceaiuri. Aiurea că nu se bea nici un ceai acolo. Și organiza să zicem, cum a fost la mine cazul, clasa a noua a mea, a organizat un ceai. Era a noua C parcă sau a noua D și și-a invitat clasa complementară, de la Unirea. Atuncea ne-am văzut și noi, nu prea știam să dansăm, eu unul nu prea știam să dansez făceam sport pe atuncea, puternic și de performanță și...știam...mă învățase o fată...tot așa ...cunoscut...am cunoscut-o întâmplător, m-a învățat să dansez tango. Atâta știam și eu. Și mi-aduc aminte că la acea în reuniune, eram trei prieteni și hai să încercăm și noi să dansăm, să vedem. Doi dintre noi doi știau, eu nu prea știam. Nu, doi nu știau. Unu știa și...asta este o ilustrare clară cam cum erau relațiile pe atuncea. Deci, la un moment dat, m-a forțat, m-au forțat prieteniiăștia ai mei,ăștia doi, noi eram, ni se spunea în liceu Cei Trei Mușchetari și m-au forțat să mă duc să dansez și eu și m-au aruncat într-un grup de fete. Fetele stăteau de o parte a sălii, băieții de cealaltă parte a sălii și mai mult ne priveam decât să îndrăznim unul către altul și [râde] ce să fac și eu pierdut deja, am nimerit una mititică așa, pe lângă mine și să dansăm. S-a nimerit să fie nu tango, că bandițiiăștia colegiiăștia ai mei știau că eu totuși la tango mă descurc, era orchestra liceului Șaguna care și acuma există, dar atuncea era chiar mai... mai pregnantă, care oficia pe la asemenea în întruniri. Și...a dat un foxtrot ce să...aia a început să țopăie în jurul meu, eu... așa jenă și rușine mi-a fost încât, pur și simplu, am lăsat-o acolo și am plecat. Și ca mine au fost nu unul, mulți, majoritatea. Altădată s-a întâmplat că, într-a zecea fiind, era o clasă tot așa...ținea acest ceai, noi ne-am introdus așa ca intrușii pe ușa din dos acolo și am așteptat și eu iarăși un tangou, mi s-a părut că e tangou ca până la urmă să-mi dau seama, să aflu ulterior că era boston vals și iarăși am făcut aceeași figură. Am părăsit locul. [râde]. De! Asta era o manieră. O altă manieră era pentru vulg, pentru natul de rând, pentru tinerii muncitori. Se țineau întruniri, li se spunea întruniri tovărășești care întruniri tovărășești, aveau loc la fostul teatru din Brașov, cum dracu-i zice...ăsta de pe Hirscher, unde-i lângă Teatrul de Păpuși...unde este acuma sala de expoziție...Palatul Culturii. Acolo, în acea sală, se țineau întruniri din astea tovărășești... Dădeai cinci lei la intrare și intrai acolo și acolo dacă erai mai...mai întreprinzător ...agățai. Dacă nu, te băteau. Și de fiecare dată către sfârșit ieșea cu scânteii, săreau pe fereastră de pe-acolo [râde].

Mai existau, spre exemplu, liceul Șaguna mai ținea baluri la internat. Internatul acuma este cel al Liceului... Pedagogic.

- A, aicea chiar pe chei...

- Aicea da. Aici, însă era problemă pentru că veneau trocarii...

- Cine erau?

- ...veneau derbedeiiăștia din Prund și ieșea mai tot timpul cu probleme.

Eu pentru că nu știam să dansez și pentru că făceam rugby eram gorila, bodygard pe la poartă, pe la uși. Și bineînțeleș că, după aceea, în zilele săptămânii mă țineau ca la trocarii când ieșeam de la școală. Cam astea erau relațiile. Mai erau...pe atuncea și brașovenii își aduc aminte de celebrele băști roșii și băștile albastre.

Era pericol, era pericol să ieși seara prin cartierele din Tractoru sau Steagu Roșu atuncea...era jale...

Era exact ca în acel film "Undeva în Europa". Dacă cine a văzut filmul acela și-l amintește, poate să-și facă o imagine ...cam asta e...dacă aveți altceva de întrebat, dar, iarăși sunt capitole din acestea, după aceea iară mai vorbim două-trei ore.

- Nu. Spuneți-ne cum era Brașovul în perioada aceea.

- Ah! Cum era Brașovul. În '46-'47 țin minte și acuma cartierele mărginașe. Gara, către Steagu erau ruinele pe care le vezi în Beirut acuma. Încetul cu încetul s-a construit...eu n-am apucat perioada aceasta a blocurilor, am apucat perioada aceasta a blocurilor de cărămidă care s-au construit în cartierul Steagu Roșu. După aia am dispărut cinci ani de zile și după cinci ani de zile a fost un șoc pentru mine când am văzut cartiere așa răsărite, blocuri și blocuri, orașe, adică orașe, căci nu mai era Brașovul de altădată...era un oraș intim, era un oraș ...ai putea spune, l-ai putea compara cu Sighișoara de astăzi. Cu vile foarte frumoase, vilele de pe Eminescu ...vilele de pe Eminescu erau vile protipendadă probabil, protipendada veche a Brașovului. De asemenea era pe strada aceasta care este chiar pe lângă, pe sub Tâmpa, cum îi zice...Castelului. Deci pe Castelului unde erau numai sași, numai sași erau acolo. De asemenea, sași erau numai pe Livada Poștei, toate acele vile frumoase erau ale sașilor. De fapt, cartiere întregi au fost preluate de, bineînțeles de întâi și întâi de noua nomenclatură și de securiști. Când ne dădeam cu schiurile pe acolo pe Livada Poștei erau sași care ieșeau din poartă de la ei direct. Erau, de asemenea, cartierele acestea selecte, deci pe lângă Castelului. Era Centru care e ca și astăzi, mai era o arteră care era iarăși...acel cum îi zice... Cuza Vodă, Cuza Vodă și deasupra Colonel Buzoianu, iarăși un cartier extrem de select și de fain. 'n rest, se făcuseră cum v-am spus, blocurile acestea noi din Steagu Roșu. În Tractoru era mai nimic, iar atmosfera era cum v-am spus-o cel puțin la nivelul la care am cunoscut-o eu. Copilăria, pot să spun că de copilărit am copilărit aici în Centru, am stat în Centru, am copilărit pe sub Tâmpa, pe Castelului, cu sași, cu unguri...Evreii erau, dacă puteți să vă imaginați, masați în acea stradelă care face legătura între strada Neagră și... Hirscher, strada aia mică care mărginește Cerbului. Acolo aveam.... Da, și pe la Sinagogă pe acolo. Acolo aveam după aia niște prieteni la care mergeam, acolo se mânca bine la ei, se bea bine, aveau sucuri noi habar n-aveam de siropuri, sucuri și așa ceva. O evreică care până de curând ne-a căutat pe cei cu care a copilărit acolo, ne-a căutat când venea pe aicea prin România. E posibil să fi fost și altă atmosferă sau alte, mă rog, medii care să fie altele, dar nu prea cred. Cel puțin pentru nivelul meu de cunoștințe și la vârsta mea era aceasta. Am copilărit sub Tâmpa, unde am bătut mingea, unde am învățat să merg pe bicicletă în jurul Bisericii Negre, deci acesta a fost zona în care am fost eu. Și pot să spun, bineînțeles, că, dacă e vorba tot așa să vorbim de relațiile dintre fete și băieți e drept, că pe atuncea, eram mai tineri, dar actualmente văd că tinerețea nu mai are această...nu mai are această... calitate, nu prea eram împreună fete și băieți. E drept că, după cum v-am spus, am fost sportiv și am făcut mai mult sport, deci și pe teren veneau fete și ne mai încurajau acolo...

Am cunoscut spre exemplu, iarăși veni vorba de acest subiect, am cunoscut la un moment dat o fată, o fată de aicea din Prund, o trocăriță, frumușică, o cunoștință... de la terță persoană, vreo trei fete de aicia din Prund și...mi-aduc aminte că era unul dintre prietenii noștrii de tinerețe, de junie din-asta fragedă, aveam...era mai cu dare de mână. Și am făcut un fei de bal la el, cu muzică, el știa să cânte foarte bine la pian, acuma el este un celebru ...pictor și atuncia am cunoscut o fată. Și...la el acasă ... să conduc și eu fata asta acasă, bineînțeles că lucrurile se petreceau cu multă... multă reținere, nu cam cum e astăzi puhuuu...e ceva așa de neconceput ce era odată, pentru perioada aia [tușește]. Și...la distanță de juma' de metru și așa mai departe și s-o conduc până aicea, până când am dat de frate-su' care era trocar aicea și care era să mă ia-n...la pumni. Nu cunoșteam zona asta, am luat-o așa orbește prin... pe niște stradele și am reușit să scap. Deci cam astea au fost relațiile între tinerii de atunci. Să ai raporturi sexuale, cum actualmente au fetele din zilele de astăzi, era de neconceput...de neconceput! Existau, se știau una...aia...aia...care mă rog... le acceptă. Dar la modul general, nu, în nici un caz!

Oooo! Alt capitol! Ca să te duci la biserică! Thaaai de mine!!! Dacă erai văzut, dacă erai prins că te duci la biserică erai discutat, erai scos în careu, erai blamat, riscai să fii chiar exmatriculat, asta în perioadele mai tandre, adică mai îndepărtate, prin anii '60. Prin anii '70-'80 țin minte că trimiteau ăștia ...zurbagii, ca să strice slujbele de Înviere, acolo în piața 23 August. Fluierau, fumau făceau, hă, hă, hă, bă, ha, hă și lumea tăcea, le era frică să se bage. Cam aceasta era. Era altă lume, pe care dacă închizi ochii și o rememorezi, zici că e un coșmar și acolo s-au dus anii cei mai frumoși ai noștri. Îhm! Dacă noi am fost de vină, dacă ei au fost de vină, oamenii sunt subiectivi, dar Dumnezeu are grijă! Și acolo în fața Lui nu mai...nu mai umbli cu jumătăți de măsură și că stai să vezi, stai că nu știu cum, că așa era regula, că așa era nu știu ce...Deci eu în această privință, nu am resentimente față de nimeni. Mi-am întâlnit anchetatorul ăsta, odată când eram la facultate și aveam orele ăstea... hop și el acolo și mă pândeă dintr-o mașină. M-am făcut că nu îl văd, nici el nu a zis nimic sau să bage vreo strămbă și să mă scoată de acolo. Asta recunosc. După aia i-am arătat o ...eram odată în excursie sau de vreo două ori sau de mai multe, în excursie cu nevastă-mea și l-am întâlnit pe acest U., iar mai recent în troleibuz am stat chiar lângă el și el probabil... acuma era probabil bolnav, era mare solid cât un dulap, iar acum era slab și pricâjit și prăpădit...n-am vorbit niciodată cu el, nu l-am agresat, nu i-am zis băi securistule, nu... l-am ignorat! Am întâlnit iarăși după aceea un nemernic de caraliu din acesta, de gardian de la Codlea...doi chiar! O. și Ș. Pe Ș. l-am văzut vânzând zarzavat în piață. Și am zis: "No uite! vezi Doamne Doamne are grijă!". Iar pe acest O...era pricâjit, prăpădit acum vreo șase, șapte ani, îl prinsese fără bilet în troleibuz și îl încolțiseră niște femei, iar el chițăia ca un șoarece și ca un șobolan din ăsta. "Sic tranzit, gloria mundi" zise Iorga...[râde]

Da am mai avut asemenea surprize. Eram la Barițiu, înainte de o oră și înainte de anul ăsta universitar și ne împărțeam studenții cu cei de la engleză...cu cucoana de la engleză. Și la un moment dat pe culoar, un student.... cine, nimeni altul decât

acest locotenent T. care mă bătuse pe mine și mă tot anchetase, el a pus nasul pământ, eu m-am uitat în altă parte...

Dar ăștia de obicei aveau nume conspirative, nu știai precis dacă e numele lui. Așa a venit la mine, la un moment dat un căpitan de la Miliția din Brașov, îi zicea R., să verifice niște... o plângere a nu știu cui, că eu vând mobilă de stil și nu știu ce... „domne vreau să-ți văd mobila, să văd ce mobilă aveți”. Bineînțeles că prețurile. Ulterior am aflat că acest R. nu era de fapt de miliție și nu-l chema nici R., ci era securist. Deci erau asemenea...

Apropo de securitate! Interesante sunt niște amănunte care e bine să fie știute și acestea. Spre exemplu, la Securitate. Ne scotea la anchetă, din când în când ne puneau niște ochelari din ăștia de sudor, dar cu tablă. Dimineața, la cinci, era trezirea, scularea, la șapte se ieșea la veceu. Veceul era comun. Dacă cei cinci inși, patru inși cât eram în celulă am reușit să umplem tineta, hârdăul acela mititel, era o putinică din acea, s-o umplem... dacă mai era să ne facem nevoile, ne făceam în căni. În cănilor de ceai care pe care după aceea ne duceam le vărsam, le clăteam și după aceea primeam în ele ăsta ceaiul de dimineață sau cafeaua, care cafea era un fel de nu știu ce dracu, o zamă și cu bromură, băgată cu bromură că se vedeau filamente așa albicioase prin ea. După aceea iarăși se foloseau pentru nevoile personale și lucrurile mergeau în continuare...

Asta era. Și după aceea urmau perchezițiile care erau inopinate și erau noaptea. Nu că ar fi găsit vreo bombă la noi sau vreun pistol sau ce dracu, da' numai așa de timorare și pentru ca să-ți strice somnul, intrau șase șapte inși sau zece inși și tu erai patru inși sau cinci inși, în celula asta mică, iar dincolo erau tot atâția sau poate că nu și mai mulți la douăzeci patruzeci de inși. Și răvășeau saltelele și era un praf! Te dezbrăcau la pielea goală, te controlau în fund, în gură, peste tot, pantaloni... ce aveai hainele, să nu ai cumva vreun creion, vreun ac, vreo bucățică de hârtie sau nu știu ce. Nu pentru pistol, nu pentru cuțit sau ce știu eu. Și după aceea, bineînțeles acele înjurături și cizme, eu și acuma am niște urme de cizme de la politicul de la Gherla. Pe picior. Erau... zile fierbinți [râde]. Și acuma când te uiți în urmă nu-ți vine să crezi că ai trecut prin ele și că ai supraviețuit. Ei și mai erau niște surprize plăcute pe acolo. Erau surprizele când aproape la fiecare scară erau polițai cu ciomege... Și care că erai sau nu erai, aveau motiv sau nu, te bușeau de... Bine astea sunt amănunte și amănunte și care n-au relevanță prea mare pentru ce căutați dumnoastră.

A! A existat acolo, cum să spun, o situație din asta când vedeai că acești caralii... când se simțeau ei singuri se purtau mai uman. Dar, în momentul în care se vedeau supravegheați de caraliul de la etajul inferior sau venea ajutorul lui, odată se transforma! Și odată începea să te bumbăcească! Deci, morala: nu atât omul a fost vinovat cât sistemul! Sistemul și îndoctrinările acelea și ședințele pe care ei le aveau aproape zilnic.

- Spuneți-ne puțin despre cărți. Cum făceți rost de cărți?

- Aicia sau pe... ăăă acolo?

- În perioada aceea și în perioada lui Ceaușescu.

- A! Deci acasă fiind! Păi eu personal am avut nevoie de cărți de specialitate pentru că fiind profesor de limbi străine, nu găseam așa ceva în librării. Și am găsit o modalitate și pot să spun că în decurs de vreo cinspe ani de zile am reușit să-mi fac o bibliotecă cerșind la diferite edituri. "Flamaron", "Hachette" și cei care au fost adică erau în mod constant, mi-au trimis câte doua trei cărți pe an, erau "Gallimard". "Gallimard" care mi-au trimis constant cărți, câteodată foarte bune, altădată mai puțin bune, chiar best seller-uri, sau chiar cărți de specialitate, dicționare, dar era cu risc. Era cu risc, pentru că ...adică trebuia să-ți asumi acest risc că ai corespondență cu Occidentul ostil și burghez și mă rog ... capitalist și din cauza aceasta am fost anchetat ... alte anchete pe chestia aceasta că ...cui scriu și ce primesc și ce fel de cărți sunt și nu știu ce. Eu personal, deci pentru cărțile mele de specialitate, în proporție de '80 dacă nu '90 la sută mi-am făcut rost în felul ăsta: cerșind, în Franța, prin scrisori. Îmi dădeam adresa, îmi spuneam cine sunt, student și așa mai departe, altădată mai găseam și în librării, spre exemplu am un Litre, am un Larousse cumpărat din librărie de la Iași, dar erau scumpe ca și acuma, iar banii, nu știu dacă am mai spus, în perioada cât am fost student, în timpul vacanței studentești, deci eu n-am fost restanțier niciodată și tocmai din cauza asta am fost bursier, de la un cap la altul, că altfel, dacă nu aveam bursă eram terminat, și frate-miu era student și eu eram student, maică-mea avea numai o pensie de vreo o mie de lei și îmi făceam bani pentru o pereche de pantofi, pentru o pereche de pantaloni, două și niște bani pentru cărți din acestea, pe care le mai prindeam din când în când sau găsite, până când, până prin anul anii '80 a fost o deschidere, când a venit De Gaulle în România cu vizita lui și când s-au băgat pe piață cărți franțuzești. Mai apoi a mai durat puțin și după aceea au dispărut completamente. Și de atunci eu mi-am făcut rost în felul acesta de cărți.

Bine exista pe atunci plăcerea de a citi. Actualmente nu mai există.

Astrid poate să-și aducă aminte că eu insistam ca ei să citească cărți pentru că acuma au Bibliotecă Franceză, se găsesc cărți ...insistențele ăstea ale mele. Mi-am dat ulterior seama că tineretul actualmente nu mai citește.

- Puțini...puțini sunt cei care citesc...

- Cine?

- Puțini...

- Puțini, probabil...

Bun, e drept că alte alte posibilități nu aveai atunci. Nici o altă posibilitate nu exista pe atunci.

Spre exemplu am stat cu ăsta, cum îl cheamă.... Ion Caraion. Eu am stat în celulă cu Ion Caraion. Ei, fiecare dintre poeții ăștia, își alegeau tineri din ăștia cu memorie bună, îi puneau să memoreze poeziile lor și erau unii domnule, erau biblioteci ambulante de poezie. Am întâlnit unu tânăr, un aviator, era parașutist nu știu cum Dumnezeu a ajuns și ăla la, în închisoare, la politici cred că știa în jur de vreo treizeci de mii de versuri pe dinafară. A stat cu Crainic, i-a memorat poeziile lui Crainic, a stat cu Gir, i-a memorat poeziile lui Gir, acuma era pe mâna lui Caraion și Caraion îl îndopa cu poezii. Care poezii au fost în felul acesta recuperate. *[tușește]*. Nu, dar acele persoane nu erau neapărat preocupate de literatură. Aveau o memorie extraordinar de bună!

Acesta era un soldat, era un sergent sau nu știu ce era, parașutist intrase în lotul parașutiștilor cu nu știu ce necazuri pe le-au avut ei în armată și ăștia ca să-i pedepsească mai bine și să nu-i bage la drept comun sau să-i bage la carcera armatei, i-a băgat la politici, unde la politici nu aveai pachet, unde era bătaie la marele fix, unde strictetea era enormă și anii de pușcărie pe care ți-i dădeau erau așa astronomici. Da acesta n-avea nici în clin nici în mână cu arta, cu versurile... Ei printre noi, printre noi pușcăriașii politici, nu 'eram noi chiar atât de organizați. Organizați printre pușcăriașii ăștia politici erau legionarii. Care legionari într-adevăr se sacrificau pentru așa ceva. Dar nu că ar fi avut vreun avantaj sau că să fi văzut eu că Caraion i-ar fi dat din turtoii lui sau din porția lui de mâncare ca să memoreze. Nu. Era o chestie de afinități.

Da eu am întâlnit acolo și alte persoane, adică țărani din aceștia... acolo în închisoare nu erau politicieni și generali și...ăia îi întâlneai o dată, unu la 20 sau la 50 sau la 100. Erau oameni simpli. Muncitori, țărani mai ales cu colectivizarea, și mi-aduc aminte că am întâlnit un om de o bunătate sufletească și de o blâzenie, un bătrân de vreo 70 de ani care a fost torturat la Securitate, acuma nu mai avea degete, avea numa niște cioturi. Îi băgaseră degetele în menghini și i le strivise și i le lăsase să se...

- ...cangreneze?

- Cangreneze! Și avea așa o seninătate sufletească, cred că nici la un călugăr n-aș fi întâlnit așa ceva sau n-am întâlnit.

Era cu totul altfel să fii, să faci pușcărie la politici și alta să fii la drept comun. Acolo era totuși obligatoriu o anumită ținută... morală. E! C'EST LA VIE PARCHIVE TOUJOURS! cum zice neamțu. [*frâde*].

Respondent: Homănă Horia

Realizatori: Hamberger Astrid

Frangulea Cătălin

Interviul a fost realizat la data de: 10-07-2001

Și cum noi românii...

- Era... un depou, în Satul Lung... că... cu care să... la volare, la retragere locomotiva, eu cred că nu aveau cărbuni și locomotivele, mergeau cu lemne.

- *Cum dați foc...*

- Da, da... bloc de lemne tăiate la dimensiuni mai mici și ca.... Păi inconvenientul care a fost? ... băgând în cazan acolo lângă foc... scotea... jar... coșul ăla de fum... de multe ori... s-a aprins, s-a accidentat, mai departe. Deci, tramvaiul pleca din... Satul Lung și ajungea... până la Strungu'. Ce vreau să vă spun... la Dârste era un... o gară de... aștep' nu de așteptare, cu macaz, acolo venea trenul care venea din Brașov și care pleca pentru că era o singură linie, înțelegeți voi?

Era o singură linie de tramvai, nu? Și apoi era... vine aia de..., cum să zic de garare, de așteptare... veneau tre' trenul și tramvaiul din oraș... și asta venea din Săcele, se întâlneau, și unul pleca în oraș, ăla de aicia și iar asta...

- *Cum arăta?*

- Ce să vreau să vă spun... legat tot de... mergea până la Strungu', nu? la Hidromenica... nu?... ulterior am aflat că... acest tramvai s-ar fi dus până la fabrica de Postav Șerf, asta cum îi zice?... Partizanul, iar după aceea am aflat nu știu anii, sigur nu cunosc anii, dar mergea până în Strada Lungă.... Cu asta am... dar o impresie așa mi-a dat. Cu asta am călătorit am... Erau și câteva mașini, focârlițele, dar erau restrânse numărul de mașini, autobuze care transportau localnicii de aici în oraș erau puțini mai, adică erau câteva. Și cu abonamente și așa mai departe. Și atunci am fost nevoit și eu și alții, și atâtea oameni care au făcut naveta ajung pe acest tramvai. Nu era cine știe ce, dar transporta. După aceea la Steagu, vizavi de club acolo mai erau o cum să zic o stație de așteptare, adică cei care vin din oraș... și cei care pleacă în Săcele acolo, înțelegi voi? Adică era pe linie dublu. Era asta din oraș plecat, până când îl aștepta pe... deci, nu era linie dublă ca să, fiecare își mergea pă, pă linia lui, nu!

- *Pe o singură linie.*

- Cum?

- *Pe o singură linie ați spus.*

- O singură linie, dar trebuia făcut acest, cum să zic... stații, nu? de așteptare, unde se aștepta unul pe altul. După aceea fiecare își pleca în, în direcția respectivă.

- *Așa.*

- Nu, nu, nu. Una lângă alta erau.

- *Ăhă.*

- Erau una lângă alta, deci nu...

- *Ăha, da.*

- *Dacă ați putea să ne spuneți în ce zonă ați crescut? Și să ne spuneți ceva despre copilăria dumneavoastră.*

- Deci, era Săcele...

- *Nu în ce zonă ați, în ce zonă ați crescut?*

- În ce zonă am crescut eu?

- Da.

- Ce vreau să vă spun? Eu m-am născut în Baciu... o parte am copilărit-o în ... Grădinița am făcut-o în... în Noua, în Noua.

- În Noua?

- Cu părinții am stat într-o colonie, nu? ...după aceea părinții au primit un loc de casă de la bunici, au făcut o căsuță în Turcheș... acolo am copilărit... am copilărit în... Turcheș, după care...

- Și ce puteți să spuneți despre copilărie, în general?

- Stați puțin copilăria v-am spus am făcut-o în... Turcheș... localul fostului, actualului... gimaziu Rab Istvan, Zajzoni Rab Istvan, erted, ott volt, oda jartam roman iskolaba, az elemit ott vegeztem el, Turkesben (*înțelegi, acolo a fost, acolo am urmat școala română, elementara, acolo am terminat-o, în Turcheș*).

- Puteți să vorbiți în română.

- N-o acolo am terminat-o. E un liceu în Turcheș..., acuma, dar acolo a fost școala elementară de limbă de predare română. Acolo am terminat elementara... am intrat în... liceu, la liceu romano-catolic de pe... acuma-i strada... Mureșenilor, fost 7 Noiembrie... știi unde e biserica aia... catolică?

- Da știu.

- Acolo era un coloar și intram școala e în spate.

- Acuma e April Lajos?

- Cum?

- April Lajos... acuma.

- Acuma?

- Da.

- Cum zici tu că no, după care... am terminat liceul și nu m-am dus mai departe, am făcut profesionala Steagu.... Profesionala cum am făcut-o? Chiar în anul în când am dat... examenul de admitere, s-a... desființat LIA. LIA asta a fost un liceu industrial Astra dacă ai auzit de el. Ai auzit?

- Da.

- Deci, eu am făcut... profesionala în... imediat după ce s-a terminat... liceul industrial.... Asta a fost în... '46, '47 sau... Și am terminat profesionala trei ani, trei ani se făcea atunci, eram în internat... Ce vreau să vă spun?

- De ce stăteți în internat?

- Cum?

- În internat de ce stăteți? Părinții nu erau din Brașov?

- Nu, nu era mai greu de transport... era în era mai bine în internat. Mergeam, veneam o dată pe săptămână acasă, era mai bine. Trei ani! Ce vreau să vă spun? Stadionul Metrom, atunci era stadion da' nu era înconjurat, deci, nu era construit așa cum e cu tribună și aranjat, era niște... gard foarte mici și așa mai departe, deci... Când puteam plecam și veneam acasă. Deci, am făcut profesionala acolo... în '51-'52.. m-am, am făcut, m-am încorporat și am făcut armata în Craiova.... Acolo am făcut trei ani de

zile... m-au recrutat la două ani de zile și am făcut trei ani și după ce terminarea... Asta era perioada... După aceea la terminarea celor trei ani de zile iar s-a redus armata la, la doi ani de zile. Nu știu dacă ai aflat că... se zicea, erau aviația și marina care făcea... patru ani sau cinci ani, nu știu. Era perioada asta între '50 și '55 –'56.... Asta a fost la vârsta de 28 ani, deci, am terminat armata și în m-am reangajat în uzină... nu? În '60 cum atuncia am lucrat tot în, deci, tot în secție am lucrat, la 4 și la 40 și iar în '60 m-am însurat, am o fată.

- *Despre părinții dumneavoastră ce puteți să-mi spuneți?*

- Ce vreau să vă spun... maică-mea a murit într-un accident... la Dârste, ce vreau să spun? ...era și atuncia... cum să zic eu, două linii care urcă la Predeal, înțelegi? Dar era și linia de tramvai, care trebuia să aștepte... Și atuncia maică-mea, Dumnezeu să o odihnească cu încă o, o femeie mergea după carne la Dârste. A intrat... urca, nu a coborât un tren... și nu și-a dat seama că vine ălaltu de sus... și a prins pe cele două femei între cele două trenuri, înțelegi și atuncia a murit, în 10 decembrie 1949. Taicămiu s-a recăsătorit, nu știu la un an de zile... nu? A avut o soră vitregă... sora a murit în... '74 în mai.

- *Și cu ce se ocupau?*

- Taică-miu era lucra la... la Uzina Doi, fost Voina... înțelegi?

- *Da.*

- Uzina a fost Voina și el îmi povestea că mergea pe câmp pe jos deci, transportul ăsta în comun nu era, cum să zic? Dezvoltat. Acuma e floare la ureche da' atunci nu era. Ți-am spus era tramvaiul... și nu erau atâtea linii, atâtea autobuze, atâtea și așa mai departe. Eu în anii... deci când copilărie, când din '40, de când mi-aduc aminte, până când s-au făcut cartierele astea noi, când a luat o dezvoltare, nu? Deci, după... după '45 a început să dezvolte treburile astea, înțelegi? După aceea au început, taicămiu îmi povestea că mergea pe jos peste câmp. Taicămiu, maică-mea era casnică... are un frate care... stă în Turcheș, o soră care... e măritată cu un cetățean din Brăila... asta a fost așa în mare. Deci am profesionala, am elementara, am liceul romano-catolic, patru ani și profesionala am făcut-o și după aceea în '52 m-am... înrolat în armată, adică m-a recrutat. Am avut-o în Craiova... la infanterie... așa și e în mare.

- *Cum v-ați cunoscut soția? Cum era în perioada aceea? Cum se curtau oamenii?*

- Ce vreau să vă spun? Cum am cunoscut soția? ...nu știu dacă ai aflat că atunci, se organiza niște maialuri... serbări câmpenești... dar în fiecare duminică... aici în Săcele erau mai multe locuri unde se organiza... maialuri, asta e denumirea... Și acolo cu colegi, cu prieteni și așa mai departe am cunoscut-o. Și am vorbit timp de doi ani de zile, după care în '60 m-am căsătorit.

- *Ce însemnau maialuri?*

- Ți-am spus eu ție că erau acele serbări câmpenești...cânta fanfara, înțelegi? Cei care organiza aduceau la dispoziția celor care... la intrare celor care luau parte la aceste maialuri, aducea mici și bere. Se dansa până când...pe la vreo 10-11. Înțelegi? Începea după-masă pe la vreo 4-5, înțelegi, era luminat, înțelegi, dar numa' cu fanfara,

înțelegi. Deci era înainte, acuma... s-a... dizolvat fanfara, că erau două fanfare mari: una – Baciș și Turcheș și ailaltă – Cernatu' Satul Lung. Dar acuma sunt formațiuni mai mici, înțelegi? Concursuri când, atunci erau 30, 40 până în 50 de ani omul. Păcat că n-am fost pregătit să-ți arăt o poză în care sunt mulți. Acuma sunt până în, până în 15 dacă sunt 15 lângă... deci cânta acolo la aceste maialuri cânta...fanfara, după aceea, se organiza...erau... două săli mari: era în Baciș unde e biserica, unde e stația de mașină în Baciș... e stația de mașini și biserică. În stațiile ălea era un... o sală de dans, acolo se organiza baluri, dar toamna, înțelegi? Se organiza balul strugurilor, balul recruților, balul... catalin bal, erau mese cu... pregătite cu băutura și într-un loc, dar o treabă tot la fel de interesantă... distrează lumea cu... cu fanfara, înțelegi? Asta e... No și o lună de la petrecerile... asta am întâlnit-o. Am vorbit cu ea timp de doi ani de zile... nu? Cam prin prin '58, '57 –'58... Ne- am cunoscut, ți-am spus tot la fel, cu prietenii, la un asemenea maial, înțelegi?

- *Aceste se făceau în fiecare an?*

- În fiecare, fiecare vară se organiza, dar duminică după masă, înțelegi? Duminică după masă se organiza aceste serbări. Nu erau... porturi populare, dar era normal fiecare venea îmbrăcat puțin mai bine, nu? Întradevăr...

- *Dar ați făcut comunie religioasă?*

- Da. Ce vreau să vă spun... ne-am cununat la primărie, dar nu erau... pe atunci tamtaturile astea mari. Cu mirii la primărie îi urma de nu știu cum. Deci,... am hotărât să ne căsătorim și atunci era datina aicia ca tatăl... băiatului cu, băiatul cu ginerele, venea și cerea... la părinții fetei, fata în căsătorie. Asta am făcut-o cu ea, am făcut-o cu ea, nu? '60, primele luni ale anului '60, am făcut cununia... nu cununia... am făcut logodna, după aceea... cununia am făcut-o ți-am spus la primărie, iar nunta am făcut-o... la biserica asta din Cernatu, asta de aicia, care ați urcat aicia, iar nunta am făcut-o, era un local stadion, acuma nu mai e nimica acolo, vizavi de Precizia era un, un restaurant stadion și acolo am organizat... nunta respectivă. Ce vreau să spun că cei care au avut, posibilități făceau și, și acasă, înțelegi? Dar era cheltuiala mult mai mare decât, acolo te stabileai cu câțiva timp înainte meniul, băutura și tot, tot, tot și dădeai o arvună și la terminarea, plăteai cât... se fixa, cum e și acuma. Se fixează meniul cât costă și așa mai departe și... În '60 m-am căsătorit... deși eram secretar de partid și după aceea președinte de partid, n-a vrut să-mi dea locuință, înțelegi? că nu aveam copii. Trăiam a doua ca', am stat a doua casă aici, la socrumiu, la socrumiu. Și atunci în '63 am... cumpărat, era, în locul ăsta era o căsuță care de lemn, înțelegi? Mai modestă, înțelegi?... am strâns bani, dar ce-am cumpărat și ce o să vă povestesc acuma, asta era din de înțeles că numai din salariu meu și al ei. Deci am cumpărat căsuța aia, în '63... în '70... am făcut o, o cameră vă arăt eu, în spate, înțelegi? Deci acolo era un șopron și o cameră. În locul ăla am făcut tot șopron și o cameră... în șapte', iar în '75, până în '75 am adunat toate materialele și iar în '75 am ridicat casa asta care... La doi ani de zile am... tencurit, tencuit-o din exterior. Deci casa aia veche a fost demolată în... prin aprilie, iar în octombrie ne-am mutat.

- *Așa repede ați făcut-o?*

- Cum ?

- *Așa repede ați făcut-o? Așa repede ați ridicat-o?*

- Da, dar ce vreau să vă, ce vreau să ăăă să reiasă din discuția asta care o port... N-am nimic cu actualul regim, dar trebuie să înțelegeți că... atunci se putea, deci din salariul meu am făcut casa, iar din salariu' lu' soția am trăit. Poți să mă înțelegi? Dar fără... chefuri, fără... prin bar erau, când mă uitam din mașină cum unii beau bere la bulevard, la alte și... Dar cu... înțelegerea bună cu soția, am reușit să facem. Gardul l-am făcut ăla din... din față, după ce am ieșit la pensie.... Am cumpărat materiale... înainte, m-am uitat eu, cam care ar fi... cum să zic? Sistemul și forma și am început. Am luat material... fier beton de, de 6 și în vreo doi ani de zile am făcut... 1500–2000 de “S”–uri. Înțelegi? În uzină, asta e adevăr, am făcut o, un... dispudio, un dispozitiv de îndoit “S”–uri, iar forma și-am cump', am cumpărat materialul, și l-am apucat să-l muncesc să.... Deci, după ce am ieșit la pensie, la pensie, după ce m-a scos, n-am ieșit că n-am putut să ies, dar prin decretul lu' lui Iliescu din... martie sau din... februarie, 60... am ieșit cu limită de vârstă, deci n-am pierdut nimica, înțelegeți? Cu limită de vârstă... m-a scos la pensie. Și Iliescu... deci, femeile între... 50–55 de ani, iar bărbații între 55–60 de ani. Ce să zic...

- 29 august... 1932 [*anul de naștere al subiectului*], în Baciu...

- *Așa.*

- La bunici, nu? Un an mi se pare am făcut... grădinița în Baciu, după aceea părinții s-au mutat în Noua, la o colonie, mi se pare că și acuma există, nu? Acolo am făcut încă un an de zile... în perioada când, după aceea au făcut o casuță... o casă modestă de familie, în Turcheș pe Avram Iancu, pe strada colectivului... elementara am făcut-o în Turcheș, e un liceu acuma Zajzoni Rab István... no. După aceea... am făcut liceul romano–catolic din Brașov...

- *Asta unde era?*

- Pe 7 noiembrie...

- *April Lajos, April Lajos.*

- *Ah! April Lajos, liceul, școala 6.*

- Da. Deci acolo. N-am urmat pe mai departe că... asta era liceu și facultate de patru ani de zile... și după aceea... am făcut profesionala... în perioada asta [*nu se înțelege*] după profesională, adică profesionala am făcut-o la... uzină la I.A.B.V., nu? și la profesională ce vreau să deslușesc... în primul an... lucrăm lucrări numai de lăcătușerie, adică... pileam, înțelegi? Ne pregătea câte o bucată de material de așa de vreo 10 grosime și trebuia să pilăm toată ziua cu ea. Deci, un an de zile n-am făcut altceva decât am pilit... nu? Am dăltuit, iar și al doilea an de zile, ne-a pus să facem... un pătrat, un hexagon. Trebuia să descrii de jurul împrejurul hexagonului. Era destul de greu, dar... a trebuit să fac. După aceea... școala profesională... lăsată de liceu', eu am spus lu' colegu' tău,... niște instrumente foarte precise în care s-a făcut testarea fiecăruia, în ce meserie poate să dovedească. Și acolo a ocupat ce s-a format a fost... strungar, frezor, lăcătuș, și eu am picat la turnătorie, era și clasă de turnătorie. Dar să scap de turnătorie... am făcut... eu am modelarea metalică... practică. Și atuncia eu pă... pe...

actul dat absolvirii, nu apar ca turnător, apar ca modelor metalic.... După aceea, asta a fost după aceea... după terminarea profesionalei, la un an de zile m-a, servicii, m-a... am fost încorporat... am... făcut armata în, în, în... Craiova... la infanterie...

- *Doi ani?*

- Cum?

- *Doi ani?*

- Trei ani, i-am spus și..... M-am încorporat la doi ani... și cum atunci erau, erau nevoie de armată... imediat cum m-au încorporat, a ridicat la trei ani, toate armele în afară de marina și aviația care erau patru ani. Eram, mi-a duc aminte, eram în... armată... după primul an și erau recruți puși de oamenii ăștia de organ de... comandantii ăștia zice: "vrem armata la trei ani și concediu...", nu: "vrem armata la cinci ani și concediu la trei ani de zile". În sfârșit ... în '55 - '56, am făcut între '52 - '55... da. În '55 m-am eliberat și m-am rangajat... la Steagu, nu? Vreau să spun că... n-am găsit loc la modelărie și atunci când am terminat școala... m-a angajat la... atelierul de scule a Forjei... a secției forje.... După aceea la terminarea armatei s-a format o scolarie 435... 495 da.... După care... în '60 m-am căsătorit cu soția, i-am spus lu' dânsu în ce condiții, iar acele... în altă parte, se zicea serbări câmpenești, aici, aici erau maialuri.

- *Maialuri?*

- Maialuri erau.

- *Așa se numeau serbările câmpenești?*

- Da, da. În fiecare după masă erau, la două, de două ori pe... da. Erau grădini și acolo se organiza. Cânta fanfara, se pregătea mici și bere și așa mai departe, lumea se distra destul de bine. Iar pe timp, pe timp de... iarnă am spus erau două sau trei... săli în care se organiza baluri.... Puțin, acuma discotecile sau nu știu cum fel de..., atunci erau, săli de alea mari încăpea... o sută, două sute de oameni.

- *I-ați spus de vreo, de trei baluri...*

- *Da. Ați spus de balul strugurilor...*

- Balul strugurilor, balul recruților...

- *În ce perioadă se ținea balul strugurilor?*

- Tot în perioada când, se culegea strugurii. Știți care era?... se trăgeau în fală sârme și pe sârme se... agăța ciorchine. Dar erau puși... cum să zic? ...din organizatori băieți dacă prindea... că furau lumea, că asta era cum să zic? ...aspectul frumos, hazliu sau așa de, de distracție... și erau destul de late să meargă, nu știu cum să sară așa mai departe, una două... îl prindea și plătea.

- *Trebuia să plătească?*

- Da sigur.

- *Și practic se sărbătorea recolta, faptul că s-au strâns strugurii?*

- Da, da, da. Pe ungurește e o denumire... denumiți acești oameni băieți cred că și eu în perioada asta mai făceam parte, ce să zic. Așa e o expresie ungurească... erau băieți din cei care organiza, care avea grijă de treaba asta. Luau cutia... lăzi de struguri se împacheta și așa mai departe și după aceea era un asta Sari, Sarota Catani... se organiza baluri, nu? Tot cu fanfară, tot în sălile astea. Erau o sală aia, v-am

spus în Baci era... era aicia, mai încoace, de miliție acuma e un, o fabrică de băuturi alcoolice... Szaba, după aceea a fost 6 martie sala 6 martie... asta.

- *Și ba 'balul recruților ce se făcea? Despre ce era vorba?*

- Păi știți ce, cine venea? Cei care anual pleca militari... înțelegi?

- *Și cum se organiza? Ce se întâmpla?*

- Păi da' asta era denumirea balul recruților. Și organizau numai recruții, înțelegi? În recruții care, în anul acela... de exemplu... eu m-am încorporat în '52, nu în '52 atuncia în septembrie anul trecut s-a organizat un bal, asta era denumirea, înțelegi?... Balul recruților și așa era denumirea, da' tot cu fanfară, tot cu... erau care... se îngrijeau de băutură de și așa mai departe și treburile astea. Și lumea dansa.

- *Vă aduceți cumva de vreo întâmplare hazlie, la un bal?*

- Nu prea. După aceea ceilalți îi interesa să fauna era așa în formă de... dreptunghi. Și atuncia 'prejurul sălii, așa, pe margine la geamuri era pus mese cu scaune, mese de alea mari, nu? cu bănci că nu erau, nu putea. Și care se servea acolo cu ce vrea ei, cu băutură, berea sau vin și așa mai departe.

- *Da' acuma se mai țin balurile acestea?*

- Nu v-am spus... sălile astea s-au desființat, acolo, aicia v-am spus eu ce s-a făcut, s-a făcut o, instituție sau societate comercială care, care fabrică băuturi alcoolice, aicia, iar a... Nu prea ați fost în Săcele, nu?

- *Nu.*

- Păcat. Acolo vizavi... sala asta era denumire 6 Martie, mai era Umerianu, mai sus.

- *Nenea Nagy, referitor la relațiile etnice, sărbătorile astea, sărbătoarea strugurilor și sărbătoarea recruților se făceau separat, deci, făceau maghiarii separat?*

- Nu, nu.

- *Se făceau împreună?*

- Nu. Ce... bine că mi- ai adus aminte. Ce vreau să vă spun? ...acum stai de vorbă cu unul care mâine, poimâine, în august împlinesc 69 de ani. Ce vreau să vă spun? Nu știu dacă știți că exista... niște frecuş între... tineretul român și maghiar, înțelegeți? V-o, spun așa foarte... După aceea... s-a, s-a organizat și băta. În special știți cum? Erau tramvaiurile astea care, tramvaiul ăsta... ca să se evite individualitatea, românii se urca într-un vagon...

- *Ălălți?*

- Într- un alt vagon. Și cam în Dârste, acolo se începea și termina acolo. Eu mă feream... dar vă spun și la Pauș s-a întâmplat treburile astea, nu... Dumnevoastră știți că nu-i o rușine n-o spun cu răutate, eu vă spun eu m-am înțeles și cu taicătu' și cu maicăta foarte bine și cu atâtea... relațiile...

- *Deci, un fel de prietenie?*

- No, deci nu e, dar dacă ați deschis treaba asta, asta era am zis eu. Acuma nu se mai întâmplă treburile alea, dar atunci era o perioadă, înțelegi? Era o perioadă când... eu... nu știu dacă ți-a spus cineva că și după aceea... erau două găști... căștile

albastre și căștile roșii. Una era a lu' Steagu și alta era la Tractoru.... Și se bătea, cum a fost bătaia în Noua, nu? Atuncia cu nu știu cum,... de genul ăsta erau să știi.

- *Ăhă.*

- *Și frecușul?*

- *Cum?*

- *Frecuș ce însemna?*

- Sigur erau frecușuri între etnii, deci nu. Dar nu era război, erau... se băteau cu...

- *Se mai ciondăneau.*

- Sau au fost cazuri când... ultimul vagon... îl decuplau, coborau acolo și apoi se băteau. Urca un capăt al vagonului celălaltu. Stai.... deci am tăcu'... am prins. Ce vreau să spun vouă. Am prins al doilea război... nu? Am prins perioada lu' Ceaușescu, și acum perioada asta după '90, asta democrație. Deci, atunci eram copil, până în '45, născut în '32 până în '45 vreo 13 ani, nu?

- *13 ani.*

- 13-14 ani, no, da' am prins... era din astea.... Dar asta era, ști când? Când făceam liceul, înțelegeți? Atuncia era perioada. Deci până în '45... că după aceea... a început poliția să organizeze mai bine, nu era jandarmi și nu știu cum, erau puțini. Acuma nu se mai întâmplă, pentru că intervine cu... dar atuncia nu era, și atuncia nu putea.... Și la, la Balot se băteau înțelegeți? Și acolo... în sfârșit. Erau câțiva care erau... abonați la treburile astea, înțelegeți? Dar acuma nu se pune, că acuma e, e... cum să zic? O, o între ei asta o relație corectă, eu o apreciez. În '75 v-am spus am făcut casa asta, în '77 am... tencuit-o, gazul mi la băgat prin '92 - '93, da?

- *În perioada copilăriei... era și războiul, nu existau probleme pe atuncia cu liceul cu... ?*

- Ce probleme erau... școala de pe aia unde am făcut liceul... fiind... denumirea asta de liceu romano-catolic... cursurile se țineau... e pe Zizin capela aia catolică dacă știți?

- *Da.*

- Acolo am făcut noi... vreo două, câteva clase. Am impresia... clasa era mai mici... Doi să... clasa a întâia, a doua sau a treia acolo, știu că un an de zile acolo am făcut. Deci capela aia a fost transformată în, în... sală de clasă, nu? Și acolo facem noi cursurile.... Deci asta a fost în timpul celui de al doilea război mondial.... Ce vreau să vă spun? ...am simțit o, sub ce formă că eram copil, atunci când a venit... era prima zi de paști de români și a venit primele avioane englezești, au bombardat... uzina... asta a noastră, Brașovul da...

- *Era de avioane atuncia.*

- *Cum?*

- *Era de avioane atuncia?*

- Nu, nu, nu. Aia, Tractorul era de avioane. Asta era...

- *Da' englezii au bombardat? Am înțeles că nemți?*

- *Cum?*

- *Englezii au bombardat- o?*

- Atunci era coaliția asta... engleji... americani... contra nemților. Și cum noi românii, știți foarte bine că eram aliați cu... împotriva, cu nemții, atunci categoric era.

- *Da' eu știam că în '44 a fost primul mare bombardament asupra Brașovului l-au avut nemții. Eu așa știam. Nu englezii au fost, așa-i?*

- Nemții veniseră cu nu știu cât timp înainte... erau cum să zic? După cum mi-aduc aminte... ne-au ocupat așa fără, fără vărsare de sânge, fără nimica, adică francezi, organele astea cu Antonescu, știi că eu nu mă bag la treburi de astea mai... și atunci intradevăr... s-a făcut, a apărut bombardamente, da' a ținut câteva luni de zile bine, nu?... Au atins... uzina Otintu, după aceea mi-aduc aminte că era o fabrică de cremă de ghetă... și mai e Opasta... aia acuma a atins-o, se vedea de aicia flăcări și așa mai departe...

- *Dar aicia în, în Săcele nu, erați mai feriți, nu?*

- Eram mai feriți, dar unde a... a pornit bombe? Pe câmp. Deci, nu a fost... da, nu am fost, n-am fost atinși.

- *Ăhă.*

- Ei încercau, după părerea mea, întreprinderile astea mari.

- *Dar v-ați adăpostit în timpul bombardamentelor?*

- Acolo pe Avram Iancu, în Turcheș am... făcut o groapă așa. După aceea am retras pe dealurile aicia, pe dealurile astea... și noi am fost...

- *Tatăl dumneavoastră a participat a fost cumva, a participat cumva în război?*

- Nu, nu, nu.

- *Și aveți cumva rude care sau prieteni care ar fi, au participat în război sau au fost deportați?*

- Nu.

- *Nu cunoașteți pe nimeni?*

- Nu... Auziți, auzi. Eram copil și... dacă ști că îi deporta pe... în special pe sași... aia a fost, aia a fost deportați, nu? Dar... nu mi-aduc aminte ca să fi avut...

- *Dar nu atunci, acuma? Sau după război nu cunoașteți, n-ați cunoscut pe nimeni, să fi fost deportat sau... să fi participat în război?*

- Stai puțin, după venirea lu' Ceaușescu la putere nu se punea problema, ca să, vorbești dinainte lu', înaintea lu'.

- *Da înainte.*

- ... '45.

- *Nu, nu. după '45, deci după ce s-a terminat războiul?*

- Nu, nu știu...

- *Dumneavoastră aveți copii?*

- Cum?

- *Aveți cumva copii?*

- Am fata. Am o fată, e căsătorit... am nepoțica care a venit și ne-a deranjat [la un moment dat în timp ce realizam interviul a intrat nepoțica în cameră]. Nu, dar nu, deci...nu cunosc, n-am cunoștințe...că să fi avut...pe cineva intradevăr care a fost...

Ce vreau să vă spun... stai că bine că mi-am adus aminte. Socrul meu a fost deportat în... Rusia... în al doilea război mondial.

- În Siberia sau... ?

- Nu știu în ce localitate. Acolo a fost cinci ani de zile, înțelegeți? după revenirea în țară la 11 luni de zile, lucra la turnătoria de oțel al lu' Steagu. După 11 luni de zile într-un accident... a murit... înțelegeți? Și deci a fost deportat socru' meu Benedect Victor l-a chemat, nu? A fost deportat în U.R.S.S. Nu știu unde, cum... că n-am, n-am prins. Deci, asta a fost... el a murit în '49, în aprilie. Deci, eu m-am căsătorit în '60, deci de tânăr, la 11 ani de zile, nu?

- Da, da.

- La 11 ani deci, nu puteam de scoate treburile astea care ziceai.... Părinții mei nu au fost. Tata n-a fost, am impresia că taicămiu a fost mobilizat la locul de muncă, înțelegeți? În perioada celui de al doilea război. Din ce cauză vă spun că fiind născut în 1908 atuncia era, făcuse armata înainte și... atunci se mobiliza, dar la locul de muncă, înțelegeți? Nu erau duși pe front. Asta a fost singurul caz care l-am prins, am auzit acu', după ce m-am căsătorit, de starea asta.

- Cum s-a schimbat perioada dumneavoastră în perioada lu' Ceaușescu? Ați simțit că s-a schimbat în vreun fel? Ați avut greutăți sau...? Dacă ați putea să îmi povestiți ceva despre perioada asta?

- Ce vreau să vă spun ... să nu se pară, dar nu vreau să am repercursiuni dacă vorbesc despre niște treburi.

- Nu, nu, nu-i nici o problemă?

- Ce vreau să vă spun?... Eu consider că... ți-am spus casa asta am cumpărat-o în perioada lui, lui Ceaușescu, deci în '60 m-am căsătorit, în '63 am cumpărat o căsuță modestă din lemn, nu? În '60, în '70 am făcut, ți-arăt eu afară... camera și șopronu' nu? Iar după, aceea iară, asta numai din salariul meu și a lu' soția să ști, înțelegeți? Deci să reiasă clar, dacă la urmă o să zic ceva o să zici, indiferent nu mă... după aceea. Iar în '75, până în '75 am adunat toate materialele, iar în '75 am ridicat casa. La doi ani de zile am... tencuit-o în interior și...

- ... Ceaușescu n-am nimica... indiferent cine crede, dar... e negru pe alb că el, a avut el niște treburi, cultul personalității sau alte treburi care ia... a zis că el a făcut, dar practic hai să o luăm așa... văzut cu ochii noștrii ce s-a făcut în perioada aia... ce s-a făcut după '90, nu? Cum, în ce condiții... poate mai puțin știut, dar întradevăr s-a construit.

- Pe vremea lu' Ceaușescu sau după?

- După perioada lu' Ceaușescu a dat orașe întregi, cartiere întregi s-a făcut, nu? În Turkinkemberg, partea aia... a lu' Steagu, asta de la... șoseaua Calea București... până la vechea uzină aia s-a făcut după, după, după... clădirea veche există, sunt hale vechi care există... alea ti' tipizate... în uzină. Ai umblat, n-ai fost niciodată?

- Nu, doar prea puțin.

- No. Există.... ceea ce a despărțit... uzina, pe acolo trecea tramvaiul, înțelegeți, în fața uzinei și așa mai departe, iar după aceea a desființat tramvaiul și a făcut partea, acolo unde e trolebusul, unde întorc trolebuzele 3 și așa mai departe...

- *A da, da știu.*

- Partea aia a fost făcută după... după cum să zic... și eu zic așa că undeva omul ăsta a făcut... a făcut mult pentru oamenii mai săraci, înțelegi? ... Foarte mulți au primit și eram președinte de [*nu se înțelege un cuvânt*] se dădea... se repartiza locuințe la cei care aveau nevoie și atunci li s-a dat domne gratuit, no. Dar acum cum e? Nu.

- *Ați fost cumva membru de partid?*

- Cum?

- *Ați fost membru de partid?*

- Am fost de ce să, nu... Am fost secretar, am fost secretar de, am fost, am făcut parte, am fost secretar de U.T.C. pe... în, în pluton, după aceea am făcut parte, am făcut... membru în membru biroul U.T.C.-ist pe unitate, după aceea, aici am fost și secretar de U.T.C. pe secție, la filieră, secție, după aceea secretar de partid și după aceea sindicat. După aceea, organele astea județene... de sindicat și așa mai departe, am făcut parte. Adică nu știu dacă ști că în perioada lu' Ceaușescu se pune problema ca... și naționalități trebuia acolo înăuntru, dar avea un procent care, în care mulți maghiari, ăștia trebuie să facă parte din organele aceste: județen, municipal, toate treburile astea, înțelegi? După aceea... fiind președinte sindicat într-o secție și membru în comitetul fundat pe întreprindere, am fost ales o perioadă, nu știu câți ani de zile, trei sau patru ani de zile, membrul consiliului municipal al sindicatelor pe Brașov.... Da' tot din cauza că... eram de naționalitate maghiară și aveam activitate zic eu, dar am muncit pentru că mi-a plăcut, dar... așa a fost situația.

- *Nu se purtau altcumva cu dumneavoastră...*

- După aceea drept dovadă că am muncit atâta am fost... trei zile trimes tot de către Comitetul Județean U.T.C. pe Brașov la... ziua marinei, în Constanța, după aceea am fost într-o excursie în Ungaria... cred că vreo 12 zile, înțelegi? Cu grup de... 30 de tineri din Brașov, din județul Brașov.... Deci nu îmi e... rușine să zic, că am fost membru de partid. Dar auzi, eu am muncit și n-am fost... plătit de partid, înțelegi? Să reiasă toată treaba asta. Că am, am fost în toate organele astea, dar eu am muncit, la locul de muncă, sculer matritian am fost, o să-ți arăt și ăla, cartea de muncă, dar... asta a fost. Eu zic că undeva Ceaușescu a făcut mult pentru oamenii săraci. Cartiere întregi care sunt prin Brașov, în toată țara și în București. Palatul ăla... parlamentul, oare de cine a fost făcut? Că l-au finisat ăștia. Ăla unde se ține ședințele parlamentului, sediul parlamentului. A fost început de el... cum să zic, ca destinație Casa Poporului, nu?... Deci nu sunt niște treburi care nu sunt adevărate, sunt adevărate, nu?

- *Și cum...*

- Acum cred că... trebuie să mă crezi că sunt foarte sincer cu voi, că eu după poarta pe care am făcut-o [*poarta de la curtea casei*], n-am mai reușit să fac nimica, înțelegi? Asta a fost '92 sau '91-'92. Tot din cauza că întradevăr atunci era un fel de ciment... 50 de lei și plus 5 lei transportul, acum un sac de ciment a ajuns la o sută de mii. De câte ori s-a scumpit, s-a scumpit aia, toată. eu spun să mă scuze oricine, dar... față de mine nu, care am trăit perioada asta, înțelegi? ...nu pot să mă com', să mă combată, că avut el treburile astea, a avut domnule asta era. Dar... a făcut, a făcut pentru popor, a

făcut pentru oameni. Că era acolo o perioadă când... și pe urmă le demolează, poarta aia de aia n-am făcut-o... Am, a zis că de la șosea în jos ne demolează... locuințele alea și face... redă agriculturii. Partea asta de sus a zis că fac, face blocuri și ne mută pe toți acolo. Și atunci... n-am, am tot dus, târâgănat cu, că am avut o poartă de lemn, de scânduri și alea ce ne trebuie, nu? Așa cum, cum... așa cum am cumpărat casa, dar nici decum. După aceea în '91, în '90, m-am apucat am cumpărat material, nu? Și acuma am făcut.

- *Ați spus că ați fost în excursie în Ungaria?*

- Da.

- *Cum ați ajuns? Cu, prin partid ați ajuns, sau...?*

- Nu... Știți cum a fost excursia asta? Se organizează Comitetul Județean U.T.C., nu? ... Valoarea excursiei 1400 de lei s-a plătit prin, ni s-a, ni s-a acordat... prime și... în valoarea aia bani lichiji și atunci a fost vărsat în cadrul organizării excursiei, înțelegi? Da' ști cât a fost asta? În 1958, în '56 a fost...

- *Revoluția.*

- Revoluția aia, iar în '58 am fost. Deci, nu e, n-am plecat pe cont propriu, n-am, n-am pașaport, atunci a fost, a fost un grup din județul Brașov, nu? Mai mulți eram din Brașov... activ', cei care au avut activitate și atunci ne-a dus.

- *Erați obligat să participați la activități politice, la serviciu?*

- Păi, dacă în calitate pe care am avut-o eu... da. Ți-am spus că eram membru a comitetului de partid, după aceea când am... m-a ales președinte de sindicat pe secție... eram nevoit. Dar să reiasă clar ca eu nu am fost plătit nici de sind' nici de partid.

- *Da, da am înțeles.*

- Cum atâția mii și sute și milioane de oameni care... A fost, asta a fost perioada. Și încă o treabă. Eu n-am devenit membru de partid aici, în armată.

- *Cum în armată?*

- În armată, atunci am fost primit în partid.

- *Dumneavoastră v-ați dus sau au venit ei?*

- Au venit ei, cum să nu. Deci nu, nu adică... așa cum zic formal a fost cerere de înscriere în partid, dar practic asta... au făcut-o ei. Deci nu aici am fost făcut membru de partid aici în viața civilă, în armată.

- *Da, am înțeles.*

- *Cum s-a schimbat aspectul Brașov'... perioada... Cum e Brașovul acuma față de Brașovul care a fost înainte? Cum îl vedeți dumneavoastră?*

- Ce vreau să vă spun? ...întrădevăr că s-au făcut cartiere, a modernizat, nu? În schimb nu s-a terminat... Centrul Civic, nu? Cred că ești de acord cu mine, da?

- *Da, da, da.*

- Deși a început atunci, nu? Întrădevăr nu cred, atunci... până în '45, nu s-a pus problema... dezvoltării, dar... Brașovul, care creau să spun că și acuma... Vatra Comercială, care există, a fost și există și acuma, nu? Strada Republicii... pe ungurește fost Kapu Utca, după aceea 7 noiembrie... nu? Ce vreau să spun unde am mai fost magazine. Pe Karl Marx, nu și asta, dar... adevărata Vatră Comercială, a fost acolo. A

fost întreprinderea asta dacă știi Rognoc Astra, Petrom, Farola, Timpuri Noi, Temelia, nu? După aceea denumirile vechi Strungul era Șil, asta a fost, ai auzit? Nu.

- Nu, n-am auzit?

- Asta a fost denumirea Hidromecanicii, Strungul a preluat-o, după aceea s-a transformat în Hidromecanica. Fabrica de Postav Partizanu a fost Șerbul asta a fost... fabrica de bere de aici... Țeliu a fost. Asta a fost proprietar patron sau nu știu cum să zic, nu? Deci actuala fabrică... de bere... zi, Ciucaș a fost patron Țel, înțelegi? Asta a fost... patron care au făcut. Dar vreau să spun că într-adevăr, aspectul s-a schimbat, nu? S-a schimbat aspectul cum să zic? ...și aici trotuarele vreau să spun, să scot în relief și în Săcele. Trotuarele sunt pavate, nu? Dacă ai văzut? Aicia în Săcele, s-a introdus gazul metan, s-a făcut puțină industrie, Precizia... și așa mai departe. Deci vrea să lase că într-adevăr în anii aia s-a făcut. S-a făcut și acuma cu, după '90, nu? Când s-a introdus gazul metan, totuși e, da? Curat...

- *Vă este dor de locuri care nu mai există?*

- Cum?

- *Vă este dor de locuri care nu mai există?*

- Blocuri sau...

- *Locuri. Locuri cum a fost... nu știu ce să... cum a fost, cum a fost înainte. Vă e dor de cum era înainte? De locuri, cartiere care nu mai există, vă e dor de ele?*

- Singura treabă care... a dispărut tradiția asta care a fost aici în Săcele. V-am spus cu maialurile astea, cu balurile. Nu eram numai tineri, erau și oameni în vârstă. Mai ascultam muzică, mai dansai, mai nu știu cum. E acu totu' e... Și încă o treabă care vreau să o... m-am gândit la treaba asta. În perioada asta... asta e părerea mea cel puțin... nu că am fost organ de conducere. Era mi-aduc aminte într-un an, era – 28 de grade și am venit cu un secretar de era [*nu se înțelege*] implicat, am venit și am ținut ședință cu cei de la, cu tineretul de la, no. Ce vreau să reiasă aici că... atunci se ocupau organele astea mult mai bine cu educarea tineretului. Nu știu dacă știi sau poate ai aflat sau vei afla, n-au fost atâtea violuri, atâtea furturi. Toate treburile astea, nu au fost atâtea. Acuma sunt exagerate. Păi da, eu iau ziarul "Ziua", îmi place ziarul ăla. Păi da' extraordinar de multe sunt domnule.

- *Și cum, ce făceau acolo pentru educarea tineretului? Se... Se făceau anumite cursuri sau...?*

- Erau și ședințe de... cum să zic? Și în armată... educația politică... nu? Organele de aici au fost, au urmat, și eu am urmat un curs de economie politică, da' în sfârșit treburi de astea.... Dar ce vreau să spun? ...în și în școală și în licee și în profesională... profesorii, educatorii ăștia... se ocupa de noi și ne spunea să nu facem prostii sau să nu furăm, să nu... Treburile astea. Eu zic că undeva... erau mai multe locuri de muncă, vreau să reiasă treaba asta. Nu știam ce-i șomaj, ce-i... lipsa locurilor de muncă, nu erau atuncia. Ce vreau să spun să știi. Nu mergea problema camioanelor... s-a băgat s-a făcut... remorci, n-a mers remorcile... sau camioanele sau făcut șasiuri pentru combine de recoltat păioase. Deci... a schimbat, nu? A schimbat, deci,... nu se pune problema lipsa locurilor de muncă, acuma... termini facultate, termini aia, n-ai

loc de muncă, nu? Deci, nu se punea problema atunci... Cum terminam, am terminat profesionala gata m-a și angajat și lucram.... Știi bine că să se formeze un meseriaș trebuie să aibă 20–30 de ani de zile.

- *Ce fel de activități făceați în perioada asta a lu' Ceaușescu? Mergeați în vacanțe, mergeați... și unde anume dacă mergeați în perioada asta?*

- În profesională am fost...

- Nu... nu... nu în perioada Ceușescu... lu' Ceaușescu?

- Da. Adică...

- *Ați făcut vacanțe.... Sâmbăta, duminica sau în concediu ce făceați, în perioada aceea?*

- Nu.

- *Nu era ceva anume?*

- Nu.

- *Ați vizitat cumva monumente istorice, cel puțin de aici din Brașov? Și dacă țineți minte vreunul... unul în mod special care v-a plăcut sau v-a marcat?*

- Ce vreau să vă spun? Nefiind departe... Săcele de Brașov categoric cunoșteam... locurile astea istorice. Alea zi... cum să zic? ... zi tu ăla, care a fost împrejmuit Brașovul ălea de sub Tâmpa.

- *Nu mi-aduc aminte acuma.*

- *Pietrele lui Solomon, după aceea aia Țu Junii, mă duceam, duceam cum să nu ... ce vreau să vă spun încă? Astea au fost.*

- *Se organiza cumva ceva de 15 martie?*

- Nu.

- *În general nu, nu se organiza?*

- ... deci ce vreau să vă spun? Nu se punea problema atunci.

- *Dar nu, în general?*

- Nu... nu... nu... ce vreau să vă spun? Astea cu 15 martie a devenit puțin mai actuală... după '90... După ce înființarea atâtor partide, nu? Nu era... Cred că îți dai seama că... cum era lozinca aia? ...partidul comunist era, unicul partid de guvernământ, nu? Deci nu permitea mai multe... formațiuni, nu? Ca să participe la alegeri... la alegeri, de ceva alegeri, la Marea Adunare Națională, nu era, era singur. Deci nu era. Acuma când... cum să zic? parlament pluralist ia parte atâtea și atâtea... Mi-a plăcut, ce vreau să spun? și acuma mă uit foarte des la știrile, da... și să urmăresc activități sportive, asta.... Cum pot mă uit la... Acuma când mi-a întrerupt... mi-a întrerupt și pe stradă cablul. Cu Eurosport văd extraordinar de... îmi place domne. N-am... în tinerețe n-am participat la un sport de performanță sau la un sport de ăsta, dar mi-a plăcut domnule. Ce să zic...

- *Am văzut că aveți cărți... Ce fel de cărți preferați în general? Sau ...*

- Era... o perioadă când în uzină... se făcea standuri de cărți... înțelegi? Venea în secție și expunea cărți. Puteai să cumperi, dar în rate, înțelegi?

- *Atuncia în perioada...*

- Da, în perioada lu' Ceaușescu. Uite! *[s-a ridicat pentru a-mi arăta câteva*

din cărți]. Îs două din alea... plus cărți tehnice. Uite "Cartea sănătății", "Medicina în familie".

- Și erau, se dădeau acolo, atuncia în...?

- După aceea asta... erau...

- Aveți cumva vreo carte preferată din ce citiți?

- N-am. Da știți ce mi-a plăcut... mi-a plăcut uite asta "Magazinul istoric". Nu era scump și era... Că apare plianta aia a lu' Ceaușescu, apare, dar sunt treburi foarte interesante. "Lumea" iară mi-a plăcut să... să citesc, revista aia de politică externă, "Lumea" aia mi-a plăcut. Mai am și în sufragerie, adică în sufrageria lu' ficămea...

- Dintre autori, dintre scriitori, în general aveți vreunul preferat?

- Păi n-am, ce vreau să vă spun? N- am... nu mi-a plăcut romanele ăstea, înțelegi? Romane ca să zic, dar...

- Dar nu neapărat preferat. Ce v-a plăcut mai mult din ce ați citit?

- Adică ce gen de cărți mi-a plăcut?

- Da, ce gen de cărți ce... ce preferați?

- Poeziile lui Eminescu le-am citit, nu? În limba maghiară...

- A lu' Jakai Mor?

- Cum?

- A lu' Jakai Mor?

- Numai puțin te rog nu te superi, da? [s-a dus să îmi arate o carte de-a lui Petöfi Sandor].

- Cât am putut să citec eu. De Sadoveanu mi-a plăcut... după aceea... Argezi am mai citit așa...

- Și în realitate vreun om...

- Cum?

- În... în realitate ați cunoscut cumva vreun om... o personalitate, vreo personalitate?

- Ce vream să spun? ... Toată perioada care ți- am povestit-o... de la până în '45, între '45... și '90 și între '90 încoace fiecare... parte asta din ani trecut au personalități domnule. Atunci no. Dar ce vreau să spun... în ... în timpul lu'... lu' Ceaușescu, eu urmăresc și acuma la televizor pe ăsta, pe Silviu Brucan, nu? Știi că era, a fost ambasador într-o... a lucrat în America, na. După aceea... mai puțin în perioada asta acuma după '90, să spun de ce. Asta e părerea mea. Poate greșesc, dar... o mare parte dintre oameni, care s-au ridicat acuma, s-au ridicat...[mi-a arătat bani].

- Da.

- E cunoscut faptul că... acele vile și nu știu cum, nu-s făcute pentru mine, nu. Eu am avut posibilitatea care ți-am spus, poate ți-arăt și sufrageria, asta e pe banii tâmplăriați. Știi unde am făcut-o? În Odorheiu Secuiesc. A fost mai ieftin acolo. Ușa aia, asta de intrare, tot acolo pentru că aicia... Am mai făcut și aicia, dar... Prin niște rude," hai să facem", am făcut acolo. Și ne-a costat mai ieftin întradevăr, înțelegi? No. Deci... acuma nu prea, dar eu vă spun oamenii ăștia, eu îi condamn pentru că... n-au făcut altceva, asta-i părerea mea, poate greșesc, n-au făcut altceva decât au... au scumpit

tot... au vândut tot... asta a fost. Nu dar e normal ca să fie diferență cum a... nu știu dacă ați auzit la televizor. Adică un cetățean, câțiva ani, nu știu, unul sau mai mulți din București, a avut un salariu de zece milioane, a ieșit la pensie... să-i dea 22 de milioane?! pensie. Deci a avut un salariu de cât a lucrat, nu știu ce, n-a zis numele și funcția. Deci zece milioane a avut și i s-a dat pensie de 22 de milioane, e diferență. Încă o treabă. Diferența asta între... cei care au ieșit la... la, ne-a scos... din '90 și cei care au ieșit după mărirea de salariu din '97, '96 e diferență mare. Adică dublu ... și eu am vechimea pe care o au ei... Faptul că au avut salariu mai mare sau poate că a avut... numai asta a fost baza. Indiferent poate să mă condamne, să mă combată, dar cert este că... s-a luat după... salariu, după câștigul. Atuncia noi am avut, eu am avut salariu tarifar de 3.660 de lei m-a scos cu 2.974 de lei, nu? Și așa... puțin s-a ridicat. E! *[exclamație]* da' acumă ăia care ies cu două milioane, trei, cu patru milioane, colegi care ies cu pensia așa mare... Nu trebuia să facă diferența asta sau trebuia să facă altceva. Acuma ne-a dat șase la sută. păi nu trebuia să-i dea ălălalt, trebuia să ne dea nouă ca să ne apropiem, nu în totalitate, dar nu cred că sunt foarte mulți pensii, mai mulți pensionari decât productivi, dar... ei au organizat treaba asta, nu? Eu puteam să mai lucrez încă doi ani jumate până împlineam. Sau până în șaiszeci și, până când împlineam 62 de ani, dar au zis că... gata, de la întâi mai nu mai avem ce căuta în uzină.

- *Ați spus că aveți o fată. Când era mică, cine avea mai mult grijă de ea?*

- Deci, soacră-mea a avut grijă, nu? După aceea, soția făcea două schimburi, nu? Și... și ea a făcut... Deci, eu... nu? la Precizia... și acumă lucrează acolo. A avut concediu de naștere doi ani de zile, nu? După doi ani de zile s-a reangajat și acolo lucrează. Acu de nepot avem, are grijă mai mult soția, nu? Și asta e.

- Dar rămân la treaba asta indiferent dacă văd că e diferență mare între... pensie unora care ne-a scos atuncia și înainte hai să zicem, că nu zic că '90. Și înainte, și cei care ies acumă. E extraordinar. Tot mâncarea trebuie să o mănânc... Mult mai puțină carne. Că n-am trebuie să trag, nu? După aceea... i-am spus lu' colegu', când am făcut casa un sfert de ciment valora, era 50 de lei plus 50 sacul, dusul. Acumă că s-a urcat la o sută de mii... nu reușesc să-mi... să-mi cumpăr, să schimb țiglele. Sunt multe... multe... multe. Poate cineva dintre voi sau alții crede că eu mă plâng. Nu mă plâng, dar dacă s-a această ocazie să-mi ia interviu, să-mi dau părerea față de treburile astea. În perioada lu' Ceaușescu s-a făcut extraordinar de mult pentru oameni. Atâția colegi care au venit din Buzău, din... Moldova, din toate părțile. Mai era o treabă, care mi-am adus aminte. A făcut-o el, atuncia, Ceaușescu... dezvoltarea planică proporțională a județelor. Adică, să nu fie diferențe mari între județe, cu economie dezvoltată, înțelegi? și atuncia a dezvoltat... toate județele să se apropie, și atunci a făcut, a creat locuri de muncă, a... a venit oameni din toate părțile, și așa mai departe. Dar e liber, eu nu zic că nu, liber să vie.

- *Dacă ar fi să vă gândiți la viața dumneavoastră în ansamblu ce ați schimba?*

- Cum?

- *La viața dumneavoastră în ansamblu, de mic copil până acumă ați schimba ceva? Dacă ați putea, ați avea posibilitatea?*

- Dacă aş schimba ceva?
- *Din viața dumneavoastră da?*
- *Presupunând că ați avea posibilitatea?*
- *Da.*
- *Cum?*

- *Presupunând că ați avea posibilitatea ceva, în viața dumneavoastră, dacă s-ar întoarce roata, știți vorba cântecului?*

- *Ce vreau să spun? Ca să pot să schimb trebuie să ai...*
- *Presupunând că și aveți...*

- *Auziți ce vreau să vă spun? Nu mă gândeam, mă gândesc la ceva, dar m-am îmbolnăvit, mi-a găsit o boală fibrilație la inimă. Eu trebuie să... iau medicamente în fiecare lună în valoare de 250 de mii lei. Am fost internat de două ori la Spitalul Județean. Cum s-a... s-a manifestat, asta fapt divers. Durere de cap, amețeli... și oboseală... înțelegi? Anul trecut în august, anul ăsta în martie... scump, medicamentele scumpe, dacă vrei să trăiești, trebuie să-ți... Îmi permit eu cu pensia pe care o am să cumpăr atâtea kilograme de carne, la ăla care are să zicem cinci milioane de lei, nu? Acuma fiecare aveți părinți, nu? Și... unii poate au situație mai bună, altele au situația mai slabă, nu? Dar în ultima instanță banii determină tot. Sau cum era înainte... situația materială e determinat de... de ăsta. Ai aici poți să gândești [*nu se înțelege*] dacă n-ai de unde.*

- *Ce credeți despre noile nume de străzi care s-au introdus acuma?*

- *Nu-i rău. Adică s-a dat denumiri unor oameni... scriitori, istorici... Chiar astăzi am prins ceva foarte interesant...Strada...Armatei Roșii din Brașov. Știți unde e?*

- *Da Mihail Weiss, actualmente.*
- *Na acuma o perioadă a făcut-o strada...*
- *Mihail Weiss?*

- *Nu... nu. A fost Armata Roșie a făcut-o armata și acuma Mihail Weiss. Să, nu... zicea unul dintre locatari "îmi trebuie foarte mult timp, ca să schimb toate actele de pe strada aia care a fost, pe strada asta Mihail Weiss".*

- *Deci, din punctul lor de vedere mai dificil, dar practic ar trebui restaurat... cultul ăsta, dar nu cultul personalității, dar restaurat faptul de ai aduce înapoi, de ai reaprecia pe oameni ...*

- *Asta de când stau eu aici, de 40 de ani tot strada Anin a fost. Aia e Carpaților...*
- *Dar s-au numit altfel înainte?*
- *Cum?*

- *S-au numit altfel înainte?*

- *Nu... nu. De când știu cel puțin... După aceea. Știi care... s-a schimbat? Ce vreau să spun unde s-a schimbat? Unde au fost denumiri de astea: 1 Mai. De exemplu strada aia care urcă de acolo de la...*

- *Unde sărbătoreau...*

- *... 1 Mai acu e Gheorghe Darie sau... Sau Bulevardul Brașovului. Ce caută aici în Săcele Bulevardul... putea să dea altul, nu?*

- *Da... da... da.*

- Asta e și așa... n-am. Auziți treburile astea mai prea puțin m-a deranjat. V-am spus mă deranjează treburile astea...

- *Ce credeți despre numirea din ultimii zece ani a unor străzi cu numele Antonescu? Sunt unele străzi care se numesc Antonescu?*

- Ce vreau să vă spun vouă? Asta a fost perioada... și el a trebuit să decidă, nu? Antonescu. El nu de pomană a fost pus acolo, nu? Mareșal, l-a făcut mareșal, nu? Eu nu... Auziți. Păi pe Antonescu nu-l... nu-l condamna deloc, să știi, Vă mai spun o dată treaba, indiferent că nu-i în... în *[nu se înțelege]*. Și astăzi am citit în ziar... cu partidul ăsta țărănist. De ce atunci când a fost Iuliu Maniu, Coposu și ulterior a fost Diacon... N-am nimica, nu sunt din nici o formațiune politică. Zic așa că e hortăiala între... între putere. Dar de ce treaba asta domnule? Dacă aia au luptat, au făcut închiși... Dar și cu Antonescu. El a fost condamnat pentru că a fost perioada asta. Atunci, și așa mai departe. Putea să întoarcă armele? Nu era... Dați-vă seama că, dacă se opunea... Antonescu, nu era vărsare de sânge în țară aicia. Câte țări? Franța n-a fost cotropită de... nemți, nu? Sau Polonia, nu? *[nu se înțelege]*. Alt caz. La Bulgari. Fostul rege, prim ministru domnule! *[exclamație]*. Și aicia acuma se i-a considerația să între regele. E bun domnule, pentru că e român. Dar țării, absolut deloc nu... dar să vie. De ce nu? Adică la niște treburi de astea, nu deloc domnule. Da' de ce nu, domnule? El dacă, el aicia s-a născut, aicia fost asta a fost regimul. Dumneavoastră știți foarte bine sau voi știți că comuniștii ce... că n-a încăput în ei: biserica și asta... regii. Deci nu putea... Auziți. Însăși doctrina asta a partidelor comuniste nu se împacă cu... cu religia și cu... cu regii, nu? Este?

- *Da.*

- Vrei să spui o țară sau vrei să spunei o țară de asta în care a fost și partidul comunist la putere și regele. Nu... nu se împacă domnule. Vedeți că în oraș vorbesc. Oare cum mă satisface când văd... Și aici s-a făcut o biserică în cartieul Steagu și mai încolo încă una. ... nu vă spun... religia și... nu că am citit-o, o citesc, am biblie și nu știu cum. Mă mai duc la biserică, când am timp la biserică, dar nu... nu s-a făcut, nu face rău nimănui Domnul. Crezi ce vrei, nu? Educația care ai primit-o sau o primești, crezi ce vrei, dar... Și acolo alea 10 porunci spune nu omori, nu aia, nu fura... E ceva rău în asta? Nu e... nu e. Dar pe mine mă deranjează asta domnule. Degeaba zic ei. Că înainte n-a fost atâția oameni bogați, n-au alergat după ciolan atâția cât sunt acuma. Dacă stai.. ca... senator sau avocat, parlamentar, posesiune te-ai îmbogățit. Toată viața nu trebuie să muncești. O altă treabă. Eu cu familia în perioada asta în timpul lu' Ceaușescu am fost de vreo trei ori cu fetița la mare, mi-am permis. Odată am fost la... la Tușnad. Acuma unde să-ți permiți cu... patru sute de mii care se dă pe noapte la un hotel, nu? Cu cât e... Poate unii își permit, dar... Și atuncia... V-am spus nu mă plâng, să nu luați în considerare că mă plâng, dar asta e situația, vă spun. Nu mă plâng de nimica. Concluzia.

- *Așa.*

- Încă o treabă. Auziți. Încă o treabă. Am citit, m-a pus... Am văzut în ziar că se face o... cunoaștere a bibliei prin corespondență, cu o biserică baptistă din... din... din asta... Nu Predial mai încolo.

- *Sinaia, Azuga?*

- Nu Sinaia. Mai încolo. Bușteni. Și am purtat corespondență și până la urmă... când am terminat-o... a venit un... un... Nu preot era. Cum i-a zis? Englez. Un... în sfârșit.

- *Pastor?*

- Pastor englez, nu? A stat el aici pastorul, eu am stat acolo [*indică locurile de la masa la care stăteam și noi*] și translator, nu cu... A venit cu o mașină. Nu, cum să nu. Mi-a pus câteva întrebări destul, de vreo oră așa totul interior. Am făcut o rugăciune, înțelegi? Deci, n-a fost un lucru rău care l-a făcut cu mine.

- *Da... da.*

- Nu m-a obligat că dacă fac... asta să treci la religia aia. Tot am zis că o să merg ... N-am avut timp și nu m-am dus. [*nu se înțelege*]. Lângă stația aia de mașini, așa mi-am dat seama că există tot acolo o biserică baptistă. Și câte sunt de astea?

- *La noi acolo pe Sitei.*

- Pe Sitei acolo. Sunt... sunt. Așa cum a luat ființă atâtea partide, a fost și dintre de ăstea, nu?

- *În concluzie ați schimba ceva?*

- *Cum?*

- *Ați... ați schimba ceva...*

- *După mine?*

- *Da.*

- Aș schimba... Auziți n-am... n-am... n-am putere. La 69 de ani n-am putere. Dar ce aș propune eu să se schimbe? Să nu fie diferența aia așa mare între... nivelul ăsta de trai între unii și alții. Adică, unii foarte bogați, miliardari sau cu 3-4 sute de mii pensia de agricultor sau pensie. Auzi gazul trebuie să-l plătești, lumina trebuie să plătești, apa trebuie să o plătești... cum să zic? Gunoii trebuie să-l plătești, și câte și câte... Nu-mi permit. Am o soră în Brăila, i-am spus lu' colegu' ... tot zice că n-am fost de ani de zile. Nici ei n-au fost. Acuma îs pensionari și ei și nu-și permit...

- *Da... da.*

- După aceea am prins ulterior că linia aia care duce București-Constanța sau Ploiești... Galați e plin de ăștia care te jefuiește și nu știu cum mai departe. Ți-e frică să și ieși. Nu numa acolo și aicia. Circulă de ăștia cu... fusta lungă și dacă bate la poartă și dacă deschizi te mai jărmănește. Noroc cu câinele ăsta care l-am, avem. Am un câine dobărman, de ăla negru... Auzim ceva îi dăm drumul și... ne mai apără de...

Respondent: Nagy Ludovic,

Intervievatori: Bolonyi Mihai

Iuria Ionuț

Realizat în data de 13- 07- 2001

“E o greșeală de istorie”

- *Povesteți-mi puțin despre copilăria dumneavoastră, când v-ați născut ...*

- M-am născut în comuna Pecica, județul Arad și, copilăria până la 14 ani... După aceea am plecat la o școală profesională de 4 ani pe care am terminat-o și după terminarea școlii... am venit la Brașov. M-am stabilit aicea cu serviciul la calea ferată, depoul CFR Brașov... Pe urmă, în continuare, am făcut armata la Timișoara și după armată, în continuare, tot la CFR până în 1941. În '41, din cauza evenimentelor politice, a trebuit să renunț la serviciu de la calea ferată, am dat probă la fabrica de avioane, aicea la Brașov. Și acolo am continuat serviciul, și, după ce... M-am căsătorit pe urmă în 1939 și din căsătorie am realizat, am avut un băiat, a făcut liceul aici în Brașov, la Unirea, în continuare facultatea, tot la Brașov, la Universitatea de Automobile și Tractoare. Da, a fost inginer și a terminat facultatea cu bine, actual... acuma e stabilit în Canada; și în continuare... despre Brașov, ce să vă spun. E un oraș frumos, pe timpuri, populația era foarte mică față de ce este acuma. Când am venit eu la Brașov, erau circa 40.000 de locuitori. Securitatea populației nu era nevoie, pentru că poporul era disciplinat, locuitorii respectau legile și, în continuare... poliția era 20 de polițai în tot orașul.

- *20 de polițai?*

- *[râde]* da, da, 20 și puteți să verificați, că mi-amintesc că am avut o rudă care era polițai, propriu-zis era polițai, era cizmarul polițiștilor, repara încălțăminte și astea... Iar în rest, cu viața familiară, din serviciul pe care-l prestam și din venitul pe care... asta ne permiteam să mergem în fiecare sâmbătă la un restaurant, la un dans, la o petrecere, la o masă cu 2-3 familii.

- *Despre restaurantele din Brașov, de exemplu...*

- Poftim?

- *Povesteți-ne un pic despre restaurantele din Brașov.*

- A! Restaurantele din Brașov, ce să vă spun, să... vă spun despre alea mici. Pe stradă, acuma nici nu mai știu cum ... îi spune, 15 Noiembrie sau cum îi spune... era un restaurant la Pisica Neagră, la Pisica Albă. În fiecare cârciumă... d-astea mici era câte un ceteraș cu... dans, cu muzică populară sau... de pahar, iar... restaurantele unde mergeam cu familia, era la Gambrinus, la Ursu, la Mielu Alb, la Palermo, la ....

- *Gambrinus, unde era?*

- Poftim?

- *Gambrinus, unde era?*

- Pe Republicii.

- *Pe Republicii?*

- Da, pe Republicii. Și Cheia de Aur era, a fost un depozit de cărți acolo, o librărie mare.

- *A, da, da, da, știu.*

- Cârciumele astea mici unde mergeau oamenii mai săraci, sigur că... își permiteau

și ei un pahar de vin sau de rachiu, iar... restaurante ...așa mari era Coroana, era...avea și așa un mic hotel...și acolo mergea lumea mai cu bani. Da, în rest...iar din frumusețea orașului ce era? De exemplu, să vă spun despre aleea de sub Tâmpa, de la terenul de sport, de acolo, de la Olimpia.

- S...toată aleea care înconjoară Tâmpa până la restaurantul fost Tâmpa, în Valea Răcădăului.

- *La Iepure?*

- Da, erau bănci la 15–20–30 de metri, oamenii se-ndrăgostea...se plimbau sau se odihneau, iar tinerii se îndrăgosteau...și...asta era... în fiecare dimineață aleea era măturată de oamenii de servicii a Primăriei, iar acuma, ce să... Da. Bine, am să spun și despre aia, da' acum vorbim despre aleea de sub Tâmpa, care cum v-am spus era curățată în fiecare dimineață, era omul primăriei care avea grijă de asta și era frumos și...promenada îndrăgostiților era peste tot ...și pe urmă ...despre ce să vă mai spun...despre ...În oraș, în oraș, Piața Sfatului cum îi spunea atunci, erau precupețele care veneau cu...adică aveau o masă, pătrată așa și aveau fripturi, mici, un pahar de vin, un pahar de rachiu și cui îi permitea buzunarul, care nu se uita, uita, cum e și-n timpurile de acum, unii mănâncă, beau și chefuiesc și alții...

- *Și primăria unde era?*

- Poftim?

- *Primăria unde era, prin '38, '39 ?*

- Primăria? Păi tot acolo e...

- *Unde e și acuma?*

- Da.

- *Și prefectura?*

- Și prefectura e...actuala prefectură?

- *Prefectura, unde era atunci prefectura, era atunci prefectură?*

- Ba da, era atunci prefectură, da' nu-mi amintesc unde era atunci, în actualul local al prefecturii era tribunalul ... iar în spatele tribunalului, cum e... era atuncia...acuma în spatele prefecturii... s-a făcut cantina...asta partidului, cantina partidului. În curtea închisorii.

- *A fost închisoare acolo?*

- Da. Iar în spate, unde ulterior s-a făcut cămin studentesc, că înainte de a ajunge studenții, acolo am mai făcut noi oamenii, care am mai făcut politică, naționaliști și...era curtea închisorii unde ne mai scotea câte 10 minute pe, zi...

- *Ați...ați fost închis?*

- Da, da, da

- *Cum s-a întâmplat?*

- Poftim?

- *Cum s-a întâmplat?*

- Cum să se întâmple? Am participat la rebeliune, în 1941, așa, și am fost condamnat la ...patru luni închisoare, pentru tulburarea liniștii și două luni pentru port ilegal de armă...

- *Aha, 6 luni, 6 luni...*

- E, în continuare, în consecințele ăstea, urmările ăstea, în '44 am fost în lagăr.

- *Unde, unde?*

- La Caracal. No și... acolo am stat 9 luni...și pe urmă ne-a eliberat și...n-am mai putut merge în serviciul care-l făceam înainte, pentru că Securitatea mi-a impus unde să mă duc, adică...

- *Loc de muncă forțat?*

- Da, da, am...la Steagu Roșu, dar în timpul războiului am lucrat la fabrica de avioane...la I.A.R., în timpul războiului și...

- *Atuncia la rebeliune, practic cum a fost? Povestiți-mi cum a fost...*

- Cum să fie? Acțiunea Mișcării Legionare, atunci cu ...cum se spune...lovitura de stat au ocupat telefoanele, au ocupa Prefectura, au ocupat Primăria și...în continuare o fost de scurtă durată, cu cedarea Ardealului...a luat Antonescu comanda țării, a scos Mișcarea Legionară din atribuțiile...să conducă statul și a luat Antonescu și pe urmă în continuare, a urmat războiul și...în timpul războiului...Eu n-am făcut războiul, dar am fost mobilizat la fabrica de avioane și am muncit ca meseriaș, lucram tot pentru război, dar pe urmă ne-a descompus și fabrica de avioane ne-a împărțit la Caransebeș, la Herculane, la Câmpulung, la Pitești și așa mai departe pe secții și...asta...iar în continuare ce să vă mai spun...despre...

- *Despre cedarea Ardealului ce vă aduceți aminte?*

- Ce să-mi aduc aminte, mi-aduc aminte că, era, când s-a cedat Ardealul, încă funcționa Mișcarea Legionară și refugiații care veneau din Ardeai erau primiți cu ajutoare, cu mâncare, îmbrăcăminte, cu locuință și...

- *Da' pe unde veneau, treceau munții, coborau în jos?*

- Cine?

- *Refugiații.*

- Da veneau cu trenu', pe jos, cu opincile, desculți...

- *Brașovul nu s-a cedat?*

- Nu, nu.

- *Și la Brașov au venit refugiați?*

- Da, sigur, chiar uite și-n casa asta stătea... Au fost mulți refugiați. Chiar din echipele de ajutor am făcut Mișcarea Legionară, era în casa lui Ioniță...actualmentul Parchet ...unde-i Parchetul ăsta acum ...Parchetul civil...Iar despre viața de închisoare ce să vă spun? Ă...să nu ajungă nimeni că nu e plăcut, era regim foarte sever, la închisoare, de multe ori...cel puțin la închisoarea din '41, aia nu, nu prea a fost așa de grea ca-n '49, deja era stăpânită de Securitate...care te bătea, te băteau la tălpi, te băteau la...altul cânta cu acordeonul să nu se audă și acuma Liceul Șaguna, în spate acolo era în casa lui...în vila lui P..., nu știu dacă știți dumneavoastră e vis-à-vis de, de ...ce-i acolo acuma? A fost spitalul... e neuro'... da' și acuma e spital.

- Nu știu că nu mai am treabă cu ei și nici ei cu mine, consider că s-a terminat și... [*râde*]

- *Și-au făcut-o singuri...*

- Ei asta este. Evoluția politică, nu numai la noi, în lume, cine e stăpân, îi stăpân și cine-i slugă trebuie să execute.

- Și torționarii ăștia își pierd câteodată umanitatea.

- Poftim?

- Își pierd câteodată... umanitatea.

- Da absolut și aicia-i nenorocirea pentru că... viața în majoritate e cea săracă. Pe timpuri Brașovul, îmi amintesc că erau numiți oameni bogați 10 persoane între care o fost așa... să amintesc așa: Telman... uite că nu-mi amintesc acum... Telman erau opt sași, și doi români, era unu Albu, care avea pe Calea Bucureștiului și unu' Puiu care chiar a fost fratele soacrei mele.

- Și de exemplu, domnul Puiu... ce... de ce era unul dintre cei mai bogați, avea mașini, sau case..?

- Să vă spun. Avea o prăvălie... și era considerat printre cei bogați pentru că avea de la ac, până la mașini, care mașini nu prea erau în timpul ăla în Brașov, era mașinile care le aducea Ford și Fiat, mașini de epocă cum se spune și care erau... ăsta, cum avea și regele Mihai. Regele Mihai avea o mașină d-asta fără... coperiș deasupra și era mare amator... îi plăcea să vină la fabrica de avioane... vara, în special, la trei, patru săptămâni, la o lună și îi plăcea să... avea și el în zona secției unde lucram... avea și el o porțiune unde își lua și el...

- Lucra și el?

- Da. Era tânăr, avea douăzeci și douăzeci și unu de ani și...

- Și lucra și el cu dumneavoastră?

- Are 80 de ani și el, e bătrân și el, nu mai e și el ... a trecut la a treia acuma, nu? Și să revenim la Puiu, că m-ați întrebat de ce era considerat bogat și sora era săracă, pentru că el avea prăvălia asta mare... pe strada... Vlad Țepeș îi spune, nu?... și avea de la ac, până la... tot. Și alimente și... de toate. Și pe urmă avea... proprietate... Da, patru pe care le închiria și unde e Steagu Roșu acuma, avea 14 hectare de pământ pe care pe timpul... de naționalizare, bine că i-a naționalizat și... case și pământul. Pe el l-a deportat la Sighișoara și întâmplarea a făcut că aveam un frate care a fost brigadier silvic, la Sighișoara și cu mare greutate, ca să nu fie implicat în... ajutorul ăsta de chiaburi dă... bogați, nu știu ce... tot așa prin cunoștințe, a făcut rost de o cameră, unde a stat acolo, până când... a apărut legea aia că le-a dat drumul să vie înapoi, dar... a venit înapoi în Brașov, da' nu i-a dat voie să-și ocupe casa, iar pe strada Operetei, dacă știți... chiar în gard acolo cu ...teatru' ș-acolo a avut o vilă și acolo în spate i-a dat voie de și-a făcut o cameră și bucătărie, pe care tot el cu mâna lui și-a făcut-o și în final... așa ... și-a terminat și el viața și... asta a fost.

- Cât a avut, de era unul dintre primii opt oameni... cei mai bogați...?

- Poftim?

- Era unul dintre cei mai bogați oameni din Brașov...

- Primii zece... da... așa era considerat. Oameni bogați era... Coroana... care proprietar era Bimell, așa se numea Bimell și... în lagăr la Caracal, acești mari proprietari de Coroana de restaurante, de Coroana în fiecare dimineață când era deșteptarea, la

ora 6, dintr-un raft și-a făcut un suport de vioară, pe care a pus o bucată de placaj, care a găsit-o unu' acolo și-n fine...avea fotografia soției și-n fiecare dimineață îi cânta la soție și...și trăgea singuri că, noi care eram meseriași, n-aveam ce să...plângem! [exclamație] Ne-am procurat, nu toți, am fost aicia de la Brașov, era de la Râșnov unu' și eu ne-am făcut pe un scaunel acolo...o măsuță și lucram din traforaj și din oase și din...monede de argint...unelte de argilă, le băteam [bate în masă] cu ciocanul și făceam o cruciuliță, un medalion o...așa în...timpul trecea mai ușor, că oamenii care...directorul Băncii Naționale de exemplu, sau au fost generalii, ăia sigur că plângea că aveau de ce să plângă, că aveau avere, aveau...da' noi care aveam ciocanul și pila și.. n-aveam de ce să plângem că și acolo ne ocupam cu...și timpul trecea destul de ușor. Despre mâncare ce să vă spun...de multe ori varza, ardeii și așa mai departe...le aducea și...spălatul se făcea de multe ori cu furtunul și de acolo intra la cazan, dar de multe ori nu prea puteai să mănânci din cauza ardeilor care erau prea iuți și...era mâncarea foarte...

- *Vă aduceți cumva aminte cum îl chema pe directorul Băncii Naționale?*

- Nu-mi amintesc numele, dar... era chiar directorul Băncii Naționale și...am avut și...pe urmă a fost și inspectorul...ăsta...de aicia de la Brașov...cum îi spune? Acuma îi spune Regionala Căilor Ferate, atuncia...sau atuncia îi spunea Regionala...a fost și ăla închis și a murit acolo, săracul...a avut un furung și n-a spus omu' și i l-a tăiat și el avea diabet, i s-a infectat și a și murit acolo în lagăr și l-a înmormântat chiar... că cimitiru'...era acolo. Dimineața când...sunt și care...era insomnii, așa cum e vecinul meu, care nu dorm... bocitoarele dimineața la 3 veneau, începeau să... boceau în cimitir și te sculau, eu n-aveam probleme, cum dorm acuma dormeam și atuncia.

- *Și veneau femeile și boceau?*

- Nu...

- *Cine erau bocitoarele?*

- Ele... Dumneata n-ai auzit de expresia asta?

- *Ba da, știu ce sunt bocitoarele, dar cine erau? Erau...*

- E... Erau femei plătite. Dacă aveai mamă sau tată sau bunici sau pe cine vroiai să-l bocească nu te duceai personal să-l bocești acolo, nu? Plătea la o femeie care...plângea, îi ducea o cană de apă, îi punea pe mormânt...asta era...

- *Și-n nouă luni cât ați stat la Caracal, nouă luni ați stat, nu?*

- Da.

- *În nouă luni cam câți...cum era...câți colegi erați într-o cameră?*

- Păi nu erau camere, erau...erau...bărăci...foste militare, ale germanilor. Ei au făcut bărăci, erau...o...o băracă avea cam 40 de metri și în ele erau paturi etajate...și sus și jos și într-o...în lagăre era cam 6.000 de persoane, de deținuți 6.000. Lagărul ăsta, de la Caracal, nu era un lagăr așa...greu. Nu aveai voie să te viziteze nimeni, ori să primești pachete, nu aveai tu să știi că nu primești, da' familia știa că poate să-ți trimită în fiecare lună, dar...n-am primit niciodată nimica, mi-a trimis, da'...n-am primit niciodată...adică ei oficial, adică exteriorul știa că poți să primești, dar tu acolo nu primeai. În schimb, la închisoare, aicia la Brașov, aveai voie să primești un pachet de cinci kilograme, pe care îl primeai într-adevăr și ca să fie mai ușor la cântar, soțiile

deținuților, majoritatea se învățau una de la alta, și pâinea o prăjea ca să fie mai ușoară, mai multă...Nu știu, dumneavoastră ați văzut căminul studentesc?

- De unde...?

- La închisoare, sau n-ai apucat?... Acolo, închisoarea era...pe...fapta de gravitate, adică...dacă erai condamnat mai mult, erai în celule...de patru, de șase, sau dacă era... unul mai grav, ăla avea celulă...specială, iar restul eram în camere mai mari de patruzeci de persoane...d-astea care erau condamnați până la un an, că am avut acolo, vecinul meu îl știa...pe a lui M., pe V...voi sunteți tineri, el a fost la Televiziunea Română, după ce-a ieșit din închisoare, pentru că...Se ocupa de emisiunea cu pionierii, da' a murit și el săracu' și...era aicia vecin cu noi...

- Puteți să ne povestiți puțin despre război, cam când a început, dacă a fost Brașovul bombardat, ce zone au fost bombardate?

- Da, sigur. În timpul războiului Brașovul o fost bombardat și...ca obiectiv principal era fabricile: Astra și fabrica de avioane, dar...din eroare de plasament a bombelor, zona noastră, a Tâmpii, începând de la Universal cum îi spune acum, zona asta a fost bombardată inclusiv prima...e prima vale a Tâmpii a fost bombardată împreună cu...La fântâniță, cum îi spune... a fost bombardat Brașovul și sigur că oamenii au suferit. Mergeam, când suna alarma, mergeam pe alee până când... ..cu alimente...unii și-au făcut acolo cabane de lemne și...dormeau acolo. Pe urmă. a fost și zona asta de către Tractoru'... și-acolo a fost bombardat, mult....

- Și atunci, atunci, practic multe clădiri s-au pierdut atunci, nu?

- Nu, nu...nu prea multe, au suferit unele, dar nu așa...n-a fost așa grav cum a fost la Ploiești sau...la Câmpina, sau...

- Dar au folosit asta ca pretext, bombardarea clădirilor, l-au folosit ca pretext, cei care au venit după '45 la putere l-au folosit ca pretext pentru ca să demoleze clădirile?

- Nu, nu...Cum suntem noi zona asta ca...unde stă și G. și noi...până aicia în vârf...deja, primăvara eram în program să ne dărâme. Și el a terminat-o în decembrie, nu? cu revoluția...În primăvară, dacă nu murea...nu mai eram...

- Ați spus că a fost bombardată și fabrica de avioane, ce vă amintiți despre...cât a fost distrus din ea...?

- Ce să-mi amintesc...că e o amintire destul de tristă pentru că ne-a descompus, cum am amintit mai înainte. După bombardament nu mai puteam să...stăm în fabrică acolo pentru că...bombarda încontinuu și atunci...a format patru puncte ale țării, a împărțit uzina...urmând ca acolo...să se facă iarăși alte secții și...cum eram eu de exemplu la Herculan, noi nu aveam...n-aveam nimic, nici măcar unde să ne adăpostim utilajele și... cu, cu ajutorul primăriei și cu ajutorul lu' ăsta...de la Pecinișca, dacă știți unde e intrarea în Herculan? E o comună mică, care e compusă numa' dintr-o stradă, îi câteva, poata o sută de familii, poate mai multe, nu știu, și acolo era o fabrică de var și acolo ne-am băgat...și noi utilajele, și ne-a dus în zona Băilor Herculan, de la Herculan la vreun kilometru, în pădure, unde ne-a pus de-am tăiat copacii, brazii, ce-a fost acolo urmând să facă secția de...în care lucram...și ...timpul a trecut...și războiul a început să-și facă finalul și ăsta și...nu s-a mai investit...așa sume de bani...decât salariile și

atât în timpul ăsta... În timpul ăsta... în timpul ăsta cât eram acolo la Herculane directorii care erau... G. V., care era directorul general al fabricii, împreună cu fratele lui, G. I., un inginer... F. și cu un băiat... era așa ca dumneavoastră... n-avea decât 21 sau 22 de ani, era mecanic de bord... ne-a adunat acolo în Caransebeș la aeroport și ne-a spus că ei vin special la Brașov, să ne aducă deplasarea, că... Salariile le dădea la familii, aici, iar nouă ne dădea deplasarea, care era echivalentul... zece mii de lei era atunci, care acum e poate zece milioane... nu știu să..., dar ce puteai să faci cu banii ăștia... Salariul deși nu era zece mii de lei, dar, era cam dublu plus patruzeci la sută îi dădea la familie, plus ce ne dădea nouă la... ăsta și... din povestea asta care v-am spus, că vine să ne-aducă deplasarea, banii deja erau la Caransebeș, dar ei să-și motiveze plecarea ne-a spus că vin la Brașov și-au urcat, îmi amintesc, în avionul 212 Savoia și... pilotat de... inginerul ăsta F.... Asta a fost dimineața, pe la ora unșpe', seara la radio... la știri, la ora optsprezece, la ora nouășpe' a anunțat că... guvernul român să delege doi piloți din România, să vină să ia avionu' că ei nu se mai în...reîntorc... O anunțat din Turcia la ora 12 să trimită doi aviatori să... nu știu, dacă-mi amintesc bine, era doi băieți de la Făgăraș amândoi erau din comuna Voila... unu O., ă... și unu P. și s-au dus și... încă în dimineața zilei următoare au plecat și... a adus avionul înapoi.

- Dar asta în ce an era practic, în patruzeci și...?

- Atuncia în '44.

- Dar turcii nu erau aliați cu nemții?

- Cum? Ei... cât știu din... cele ce s-a publicat, din cunoștințele lor... au stat un timp... puțin în Germania și de acolo au plecat în Statele Unite la o fabrică de avioane și d-acolo... Am înțeles c-a lucrat cu succes G. ăsta V., pentru că era om foarte capabil și... a pus la punct...

- În '44 se simțea prezența comuniștilor...

- Unde?

- În România.

- Bine, prezența comuniștilor era... încă din... după primul război mondial, pentru că aveau celule... a luat minți, ca orice organizație, parcă... extremistă cum îi spune... cum a luat ființă și Mișcarea Legionară... prin muncă... așa și ei... aveau încă din primul război mondial... a luat și ei ființă, în '21, nu? Când făceam serviciul, la calea ferată... majoritatea erau de partea comuniștilor, erau... aveau... cămine, unde se adunau și... treaba lor, asta a fost... fiecare cu treaba lor, cu...

- Și despre comuniști ce se auzea în perioada aia, erau acuzați de ceva... Deci despre comuniști ce se auzea în perioada aceea?

- Despre relația asta cu comuniștii n-am ce să vă spun, pentru că nu m-a interesat... eu v-am spus, am fost de altă părere și... nu cu... Am avut colegi care la rândul lor, au suferit, chiar aici la... închisoare, a fost de la Uzinele Reșița și au fost 4, 5 persoane, nu știu numărul lor exact și printre ei, așa ca oameni... ne-am împrietenit și... ei discutau despre ideea lor, noi despre a noastră și... asta era.

- Dar...

- Pentru noi era mai ușor, ei nu primeau pachete fiind îndepărtate, sau... și erau

destul de persecutați ca și...asta era. Și stânga și dreapta era de aceeași...

- În '41 asta.

- Da.

- Și în '49 când ați fost la Caracal ați fost, ați întâlnit vreun deținut care să fi fost comunist?

- Adică să se fi transformat din...

- Da ori să se fi transformat, ori să ...atuncia în perioada aceea ori să...să fi fost comunist convins și totuși să fi fost închis?

- Păi bineînțeles că erau și ei, dar...ei nu erau la Caracal...ei erau, nu știu dacă...

Păi da, în '49 nu dar...

- Nu da-n '49 totuși nu erau?

- Nu știu dacă s-a întâmplat...parcă nu-mi aduc aminte ...Am fost condamnat în '41, cum v-am spus, da' am fost condamnat și-n '49, am avut o condamnare.

- Aia pentru ce-a fost condamnarea?

- Tot în legătură...da, adică...am fost eliberat din închisoare, am fost eliberat în vară și am continuat să contribui pentru familiile celor condamnați la ani grei de închisoare...dând salariu, contribuiau după posibilități pentru asta...sigur fiind miroșiți de treaba asta, atuncia iară m-a arestat, bineînțeles că nu numai pe mine, am fost cu sutele, am fost cu miile, au fost chiar zece mii de oameni români condamnați...și alții au fost...a fost doctorul M., care...condamnat...se numește o policlinică, sau nu-i policlinică, e un sediu unde..., medical care contribuie la ajutorul oamenilor săraci, adică...asistență medicală gratuită mai nou...el a fost internat la 17 ani în închisoare și...nu știu ce cunoștințe din Germania îl ajută...cu bani și cu asta și la Săcele a făcut un cămin de bătrâni, dar numai de șase persoane, pentru că ăstea sunt posibilitățile...deci omu' așa din punct de vedere umanitar, să spunem o expresie că nu se astâmpără, dar dorința de a face bine...a făcut căminu' ăla...cu munca lui, deși-i doctor.

- Acuma, nu ?

- Da acuma. Tocmai că au trecut timpuri...

- Și el a fost condamnat împreună cu dumneavoastră?

- Cu mine nu,...eheiii...ăștia cu anii grei...erau cu greii, ăia micii erau cu micii.

- A deci el a fost condamnat mai mult.

- 17 ani, a fost cu...dacă ai auzit de S., a murit, băiatul lui...e reporter, nu?...la Gazeta...Expres, la Transilvania Expres, fiul domnului S. Așa știu, că băiatul lui e...redactor, la Gazeta de Transilvania, nu sunt sigur, da'...El a murit acuma, tot așa și el a fost condamnat... el a fost președintele Asociațiilor Deținuților Politici.

- Domnu' M...

- Eu am și acte de la tribunal de la...Nici astăzi n-am înțeles...am fost condamnat în Brașov, am executat pedeapsa în Brașov și totuși, actul de deținut politic îl am de la Tribunalul...Teritorial Cluj. E o treabă care, nu știu...oriăștia sunt subalterni, ori... Mă rog...asta e treaba administrativă a tribunalelelor militare, că noi n-am fost condamnați de tribunale civile, noi am fost condamnați de armată ...

- Pentru că era război și...?

- Nu. Așa erau con...deținuții politici, erau condamnați de tribunalele militare.

- *Vă aduceți...*

- Era viața veselă din tinerețe, sigur că era frumoasă...chiar dacă am venit la 19 ani în Brașov și salariile erau frumoase, dintr-un salariu de 4.200 de lei care-i aveam, asta era de 4.200 pentru că era din servicii de stat, adică de la calea ferată.

- *Și la privați se câștiga mai bine?*

- D... la avioane câștigam aproape 7.000.

- *...și la privați?*

- Da la avioane când am fost, eram deja căsătorit. Dar când am venit, când vă spun de la salariile de la C.F.R., erau frumoase și din banii ăștia, un costum de haine, de cea mai bună calitate, confecționate la furnizorul curții regale...pentru că era un magazin care purta denumirea de Furnizorul Curții Regale, deci pentru un costum de haine...îi...pe 7 Noiembrie, era un...era un magazin, poate l-ați apucat, parcă un magazin mare de stoffe era și acuma tot un magazin e, parcă am trecut pe acolo...Deci dintr-un salariu de 4.200 puteam să-mi fac un costum de haine, de cea mai bună calitate, la croitorie de renume, regală și masa, dormitul, spălatul, pantalonii și pantofii curățați 1.350 de lei...restul pe gagici, pe...biliard, pe popici, pe...

- *Da, era masă de biliard în Brașov?*

- Da, sigur...asta era...Nu era tehnica asta avansată, era mai primitivă. Popicele nu se ridicau automat, era un om de serviciu acolo...

- *Unde era sală de popice?*

- Păi...aproape pe la toate restaurantele era...

- *Da...?*

- Da. Popicării de beton era mai puține, majoritatea era de pământ. Și acolo era efort mare de la popicari ca să beie un rachiu de la adversari, sau un pahar de vin...nu era chiar așa de comod, trebuia să depui efort la...treaba asta.

- *Mese de biliard, tot așa erau, prin fiecare restaurant?*

- Nu. Acuma sincer să spun cum sunt, dar, cu multe bile, cu multe asta...Erau cinci popice. La biliard, erau trei...cinci popice, tot popice erau, era, așa micuțe [*arată*], cu diametru de 12-16 milimetri, cu figuri cu figuri făcute la strung, și erau trei bile. Două albe și una roșie și din alea se făcea suma totală, unul alb căzut de bilă albă era o valoare, altul dacă dădeai cu roșu scădeai din ce ai câștigat...și dacă îl dăreai pe ăla din mijloc se considera o sută, de exemplu și dacă alealalte câte zece.

- *Mesele erau mici, nu?*

- Nu erau așa mici, avea doi metri pe un metru și... tacurile alea, cum le spunea, bățul ăla de ăsta...tac...avea...așa din talpă, ceea ce nu se mai face acum a, talpă de bou, acuma se face numa' de cauciuc...cu cretă acolo mângălea și dădea omu' și...venea omu' și...un pahar de vin...puteai să-ți permiți multe lucruri și...un meseriaș și...inginerii nu erau departe cu salariile, de cel mai bun meseriaș...dacă aveai 33 de lei pe oră, la avioane, un inginer era pe la 55, 52 de lei pe oră...un inginer câștiga în jur de zece mii de lei, unșpe' nouă...era și cum era...asta... Fabrica de avioane era

împărțită în două secții: una aviație și una motoare, aia de motoare era condusă de, domnu G. știe, inginerul M., mare inventator de... făcea buteliile pentru armată, pentru trotil, chiar aicia, în fabrica Steagu Roșu, unde am lucrat în secție, era făcută o groapă de opt pe opt metri, tot așa adâncă de vreo opt metri, ș-acolo se făcea probă la butelii, la patru sute de atmosfere. Asta era făcută din beton în eventualitatea că... din eventualitatea că se întâmplă un accident de... dar nu se putea întâmpla pentru că... fiecare foaie care se trăgea la... ăsta... la butelie, erau numai doi sudori autorizați aicia, la Brașov, la Steagu Roșu, care sudau tablele ăstea la butelie... erau trimise la București și fotografiate, fiecare sudură era fotografiată, să nu aibă pori sau ceva... nu era permis, deci era un lucru de mare finețe și de mare precizie...

- Și cam ce prețuri...

- Poftim?

- Cam ce prețuri erau pe vremea aceea, cam cât costa o pâine...? Ne-ați spus ieri...

- A... Ba da, cum să nu știu domne'... [râde] ... de... să vă spun așa, din salariul care v-am amintit, un porc de o sută de kilograme costa cam opt sute de lei, opt sute, nouă sute; un kilogram de carne de bună calitate era în jur de 16 lei... Vai de mine! [exclamație]... v-am amintit, în Piața Sfatului, erau femei cu... dinăstă și cu cârnați, cu cârtaboși, cu jumări, cu... mămăliguță, cu brânză, cu...

- Asta în perioada interbelică, când erați tânăr... era raiul pe Pământ, cred că...

- La servicii nu mergeam cu mașină, că nici nu ieșea... nici nu era mașină, erau trei mașini Skoda, autobuze, pe care nu le-ați apucat, erau destul de moderne atunci, dar acuma cred că... ar fii de epocă ... trecut... Țălea făceau gara.

- Cum mergeați...

- Poftim?

- Cum mergeați la uzină?

- Pe jos. Care veneau din Schei la Astra, veneau pe jos, noi care eram de la avioane de aicia pe stradă, eram patru pe stradă, aicia vecini... era aicia V., S. și... mergeam pe jos... Nu era treaba asta... Și pe urmă, duminica, destindere, așa frumos... era ... pe unde e... în spatele uzinei, era o livadă așa îi spunea Honterius... în spatele uzinei Steagu Roșu, era o proprietate și acolo în fiecare duminică era maiam. De fapt, maiam se făcea și aicia în Răcădău da... Da, da, aicia... era la Honterius în fiecare duminică fanfară și muzică... În actualul parc a fost ... teren de fotbal. Nu era cu tribună, nu era cu ăsta... era niște... ăsta... ca la vite... niște bare de lemn... Așa... și înconjura ăla și stătea acolo și te uitai, dacă te interesa, dădea din palme... sau ...

Și foarte departe cu... 70 de ani în urmă ... foarte departe a fost... dumneavoastră alte... deci, noi... noi la școala primară aveam tăblițe cum i spuneam... cu grife... dinastia care zgâria acolo... venea învățătorul de matematică, ne dădea adunare, înmulțire, ce ne dădea acolo... terminai, cu o cârpă ștergeai, venea și-ți pune pe urmă la română și... acuma totu-i pe calculator... mâncarea dumneavoastră-i foarte departe față de ce-am trăit noi, foarte departe... totul este chimic. Morcovul, fasolea, pătrunjelul, totul să crească, să fie mult, să fie mult. Țăranul când venea, cu o bucătică de brânză era

învelită nu în nailon... în frunze de brusture sau în viță... ăsta era pachetul de brânză sau de unt... Voi, mâncați mult mai bine, mai modern, mai...

- *Vă amintiți când ați cunoscut-o pe soția dumneavoastră?*

- Da... îmi amintesc.

- *Cum a fost, cum ați cunoscut-o pe...*

- I-a adus o nepoțică, că nepoțica asta are ea doi copiii acuma, adică strănepoții mei... cum am cunoscut-o? Cunoștințe au fost multe, dar pân' la urmă a fost aleasa cum s-ar spune. Locuiam în o gazdă la o soră a lui, a ei, ele au fost patru fete, ea a fost cea mai mică și... aveau șapțișpe' ani când m-am căsătorit cu ea. Și eu ceva mai bine, la douășcinci'. Făcusem armata și... și așa am cunoscut-o pe soție și... așa am cunoscut-o pe soție... m-am căsătorit cu ea... n-am dus-o eu la cununie nici cu mașine mici, nici cu Mercedes, nici cu.... Cu birjă cu doi cai... așa era atunci.

- *Cununia religioasă...*

- Poftim?

- *Cununia religioasă ați făcut-o?*

- Bineînțeles! [*exclamație*]... Și nunta am făcut-o, chiar aicia în casa asta și n-a durat prea mult... patru zile o fost la rând.

- *Cică n-a durat mult. Astăzi se face o zi.*

- Păi da alții făcea o săptămână

- *O săptămână?*

- Așa era că... nu se mai termina nici mâncarea și nici băutura... și la servicii de exemplu, când aveam anii dumneavoastră, când am terminat școala, cu prietenii, de multe ori ne apuca dimineța. De-abia apucam să fugim acasă să ne luăm mâncarea și să fugim la servicii, dar nu știu de unde era odihna aia? Că la servicii la calea ferată era literă de evanghelie, adică trenul trebuia să plece la ora respectivă nu? Și nu era amânat, pentru că noi mergeam la restaurant, nu, iar mecanicii nu li se punea fiola, cum li se pune acuma, nu li se punea pulsul, nu, mecanicii și fochiștii își vedeau de treaba lor... dacă venea de la restaurant știa să pună mâna pe regulator, știa să pună mâna pe frână, știa să... adică era permanent om lucid. Nu era... acum, vedeți cum e omul... ce am văzut în cele cinci săptămâni, cât am fost în spital... Nu-mi explic! [*exclamație*]. Domne, eu cât am fost, n-am avut accident de muncă, dar nici colegii mei n-au avut. Un accident dacă era cine știe cum... o dată pe an... Acum zeci de oameni se perindă... toți cu mâini tăiate de drujbă, de abric, de circular, de ăsta... Ba mai mult, a... a fost unu', care era acolo la al treilea pat de mine, a găurit ceva, da' cum a găurit că a găurit și mâna. Da să-ți faci cruce, să te gîndești: da' unde e capul la om? Unde e mintea? Unde... nu sunt bani? Nu e pâine? Ce mănâncă copiii, ce le cumpără de încălțăminte, de? Deci în 2001... Ce va fi peste cinci, șase ani, nu, nu știu cum va merge treaba.

- *Cum a fost prima întâlnire cu... când ați cunoscut-o...*

- Păi dacă a venit acolo la soră-sa, cum să fie? Uite, e soră-mea... nu știu ce acolo, gata! [*exclamație*]. Treci la gagicăreală... și...

- *Și cum o curțați?*

- Poftim?

- *Și cum o curtați, cum încercați să o impresionați, cum încercați să o cuceriiți?*

- A...n-a fost greu...n-a fost greu...Da. Pentru fetele ăstea care-s curtau un băiat, nu-și permiteau obrăznicia să o tăvălească acasă la ea, să o ducă la el și s-o bage-n probe...nu nu erau treburile astea, care sunt acum la modă...exercițiu de probă o lună două, nici atunci nu corespunde, vine alta...mai...nici atunci nu corespunde. Nu, fetele astea erau respectate care erau curtate de băieți, cu seriozitate...iar pentru uzul ăsta sexual erau...v-am spus...erau...stabilimente, erau cabarete...era altă treabă, mergeai, dădeai ăsta, te servea și plecai, dar totu' era sub control. Acu', dacă Brașovu' avea, cum v-am amintit eu, îmi amintesc eu șapte sau opt localuri dinăstea...acuma sunt mii în Brașov, la multe apartamente e același lucru, adică e: "bă" eu sunt schimbu unu, ia cheia, fă treaba și dimineața să lași în locul tău...cutare sau mi-o dai sau cutare...eu asta am spus, educația sexuală...ăăă...părerea mea, la optzecișiopt de ani e că e foarte departe de civilizația trecutului. Cu șaptezeci sau optzeci de ani în urmă nu se întâmpla așa ceva să zică: "Mă dă-mi și mie cheia că am și eu o gagică și...stau noaptea asta cu ea și...nu. Te duceai plâteai, erai servit...

- *Cât costa?*

- Ei v-am spus. De la opt lei, zece lei ăstea de cartier, mărginașe de la cârciumă care avea acolo trei metri pătrați acolo un pat și o masă unde puneai o sticlă de vin dacă vroiai să te întărești...și...dar astea cu localurile cum v-am spus la Cheia De Aur care era cel mai scump...acolo era în jur de 60 de lei pentru o ședință, pe urmă era localurile așa în descreștere sau cum v-am spus de la început, astea de cartier, mărginașe sau din case dinastea particulare care n-aveai siguranța și...și sculamentul era frecvent. A...asta separat...de exemplu fotbal: am jucat și eu fotbal, uitați sunt aicia în fotografie, aicia în margine [*arată o fotografie*], cum era fotbalul echipelor de întreprindere? Care juca fotbal mergea duminica la fotbal și terenurile ăstea de...de la marginea comunelor și jucam acolo. Când se termina meciul, nu luam nici mărci, nici dolari...la marginea terenului proprietar...proprietarii de reclamă de băutură...era un ciubăr, știți ce-i ciubăr?

- *Nu.*

- Nu? Auăleu, da' ce învățați în viață? Dacă nu știți nici atâta...Un vas de lemn, ciubăr.

- *Aa da, da.*

- Tata dumitale sigur știe. No și proprietarul ăsta de cârciumă și...drept primă, cum v-am spus, nu dădea nici dolari, nici d-ăstea, el la echipa lui favorită și care frecvența lui, fotbalistii ăștia de maidan, cârciuma, scotea un ciubăr dinăsta de cincizeci de litri sau șazeci de litri de vin la marginea terenului. Când se termina meciul, erau vreo zece, sau douăsprezece...ăsta...cutii de tablă...câni, legate c-o sfoară acolo și fiecare pe măsura care putea să ducă, o cană, două, trei, care era mai țăpăn ducea și patru și beia...asta e fotografie, în teiul care este acum în parcul eroilor din revoluție...asta [*arată o poză*]. Sunt cu un coleg de-al meu...de școală și de cameră...până când ne-am căsătorit și ne-am despărțit. El era de la Strehaia din județul Mehedinți, așa de loc, da' am făcut școala împreună și...Și asta tot, tot în același parc [*arată altă poză*]. Aici asta nu se mai

vede *[arată altă poză]*. Aicia... voi n-ați apucat... tot un coleg de cameră, O. ...-l chema, era de la Hunedoara, am fost colegi de cameră și...ă...în timpul...el făcea parte din partidul comunist și eu eram opusu' lui, dar eram prieteni și stăteam în aceeași cameră. Când a venit comuniștii, el era strungar la avioane, eu eram ajutor, el a ajuns director în uzină. Da. Era băiat foarte priceput, era foarte...ăsta, dar din strungar el a ajuns directorul uzinei.

- Aicia eram la Baraolt. *[arată o poză]*.

- *La Baraolt e făcută fotografia?*

- Da. Că după ce i-am bătut pe ăștia, ne-a bătut și ei pe noi, până când am ajuns la tren, ne-a fugărit prin cimitir.

- *Erau maghiari, nu?*

- Erau și maghiari și români.

- *Aicea sunteți dumneavoastră?*

- Da. E eram prea tânăr să mă mai recunoașteți...

- *Și...la cât timp după ce ați cunoscut-o pe soția dumneavoastră v-ați căsătorit?*

- Păi la foarte scurt timp. La nici un an. Foarte repede și din căsătorie... Eu și cu sora ei și cu bărbatul ei, cu cumnată-meu, deci lucram împreună și așa am ajuns la...am ajuns la el, că stăteam la o altă familie și acolo avea proprietăreașă o nepoată și proprietăreașă ținea foarte mult să mă căsătoresc cu ea și dacă n...n-am vrut...păi...așa. Și am comandat o birjă și i-am zi: "La ora cutare să fii aici.". Mi-am adunat bagajele, i-am plătit la proprietăreașă pentru cînșpe zile și mîncarea și dormitul și m-am mutat la sora ei acolo d-acolo...Pe urmă am avut băiatul ăsta și...

- *În ce an s-a născut?*

- În '44. În 26, ziua de naștere a lui Ceaușescu.

- *Pe 26 ianuarie?*

- Da 26 ianuarie și aicia a fost născut, în casa asta...Da, îl luam în subțioară și fugeam aicia sub alee și fugeam, da' nu știai de unde vine bombardamentul. Asta a fost amintirea tinereții și acuma la bătrânețe s-au adunat. În '97 am fost la copiii acolo și și v-am spus, era greu acolo, ei erau la servicii, acasă la televizor, îmi plăcea foarte mult să gătesc și mai găteam de mâncare și...dar nu mi-a plăcut. Duminica ne întâlneam cu românii la biserică și acolo...și după slujbă aveau o sală de mese și dacă era pomană, un pahar de vin, colivă și un colac așa ca românii, dacă era nuntă, un pahar de vin pentru memoria nunții, dacă era botez, pentru botez, a fost Crăciunul de Crăciun și așa mai departe ...cel...la televizor nu înțelegeai că totul era în limba engleză și filmele americane și canadiene și...de orice astea, ce era, era fotbal, italian, ăsta era numa', italienii și în restul timpului îl petreceam în istoria primului război mondial, din care nu știam mare lucru decât ce-am învățat la școală puțin, dar era din al doilea război, mi-am imprimat mult în memorie, din ce-am văzut...că era chiar așa cum rușii, veneau, eram la Caransebeș și veneau rușii și ținta lor: Berlin, erau săracii nebărbierii, plini de vodcă, ele femeile ăstea, cum erau... Aveam un coleg și el era de la Câmpina, da' era un băiat așa...plin de...inventiv, plin de glumă, de...multe ori și prostie și când venea rușii cu carul cu boi, cu carul cu boi megeau la Berlin! *[exclamație]*

[*eu și Ionuț râdem*]. Nu vă râdeți că așa era: cu carul cu boi mergeau la Berlin. Și cum stăteam noi acolo...primii care veneau erau...cum se spune?...cercetași. Ăla venea un singur ofițer. Avea cînșpe sau zece, n-am numărat niciodată, niște bețe de brad, de lați de brad așa subțiri, așa ca deștiu' de groși și arse...și cu alea imprima pe șosea traseul. Și vinea pe urmă după cercetaș venea o altă echipă așa cum îl conduceau pe Ceaușescu motocicliști și ăsta...așa veneau o echipă de ofițeri ruși, care conducea coloana de căruțe și mai era și câte un camion sau ăsta și orientarea o făceau după ...incripțiile cercetașilor. Și ăsta, erau unii beți sau ăsta și strigau: "Berlin, Berlin", că "Berlin, Berlin, unde e?" și ăsta făcea că "Numa' acolo după stradă." [*râde*]. Da, da asta era ținta lor, da, să ajungă la Berlin. Și ăsta că imediat, acolo după stradă...

- *E Berlinul...*

- Și omul se ducea cu caru' cu boi și...noi râdeam și... făceam și noi bășcălie de ei.

- *A propos de al doilea război mondial, vă aduceți aminte cam care a fost reacția românilor când s-au întors armele în 23 august?*

- *Ă...vorbit de primul război mondial, nu?*

- *Nu, de al doilea.*

- *A! [exclamație].* Ăăă...eram chiar aicia la Brașov și aicia, pe dealul Melcilor era o antiaeriană... Da, iar ofițer care conducea grupul de ...ăsta era un nepot de-al meu, M., el a fost director la... la Uzinele Rulmentul...a fost ofițer, de carieră. Acuma are și el 76 de ani, e mai...așa de tânăr și...

- *Nepot de-al dumneavoastră?*

- *Nepotul după soție. Și...n-a fost în Brașov armată, nu...s-a confruntat cu...rușii, a avut cale liberă, au plecat mai mult prin zona asta a Harghitei...au trecut...pe urmă...prin zona astalaltă, de-au trecut Ardealul și...*

- *Oamenii erau de acord cu întorcerea armelor?*

- *E, oamenii...Oamenii nu hotărau, omu' de rând nu hotărăște niciodată, să știți, nici atunci, nici acum. Da s-a trecut așa, fără...*

Rușii când n-avea de mâncare, pe drum unde se ducea, era vaca la păscut, îi tăiau gâtu', o puneau acolo, o mâncau, plecau mai departe, sau cum a fost cu vinurile de la Ambrozie, ați auzit dumneavoastră de ...viticultură? La Mediaș, ă...am avut noi cea mai renumită...cele mai renumite vinuri de pe Târnave și doctorul ăsta A., el era proprietarul viei d-acolo, eu n-am văzut, dar s-a au...se spunea că rușii au reușit de-au intrat în cramă. Au împușcat butoaiile, au băut până n-au mai știut de ei...vinu' mult, s-au și-necat în vin...așa că a fost...

- *În Brașov au staționat trupe rusești, sau în zona Brașovului?*

- *Ce?*

- *Deci când au venit în România și trebuiau să plece mai departe, în Brașov au stat?*

- *Da. Uite și la cumnatul meu...la nepotul ăsta de care v-am spus, avea casă aicia jos și acolo în cantonament, a stat aproape o lună de zile la cumnata mea un ofițer, un căpitan rus și cu soția și copilul nostru era mic și mergea la mătușa*

și...soția și soacra le...tot era frică, că-l plăcea mult pe copil și le era frică să nu-l fure [râde] și să-l ducă cu ei. Da. Au stat aici chiar la cumnatul meu, au stat în gazdă. Țăla a fost...cum să spun eu?...S-a văzut că-s oameni civilizați, se purtau foarte frumos și...nu, nu ne-am putut plânge de ei că...au, au bruscăt sau...au fost foarte civilizați ...poate o fi fost oameni cu școală, poate...

- *Apropos de trupe, n-aveau soldații ruși mania ceasurilor?*

- De?

- *Ceasuri de mână...*

- A! [exclamație] [râde] Noi n-am apucat, am auzit asta, asta și Tănase a spus:”Davai ceas, davai pistol “, nu? Marele artist al nostru, nu? Poate ați auzit din alte părți nu numa’ de la mine, că artistul ăsta Tănase, cam de acolo i s-a tras boala, de la prezentarea asta, dumneata ai auzit, nu? Da, da și...Bine vedeai și filmele ăstea...nu, nu-l acuz pe Nicolaescu, care e un om foarte capabil, un istoric mare...în capul lui e cea mai multă istorie, poate...îl cu filmele și cu ăstea, dar...mă rog, cât am văzut eu la ...ăsta...nu în toate are dreptate, mai sunt și exagerări...ce știu eu ce...cum a gândit sau cum a văzut sau cum a simțit sau...poate c-a fost și întâmplarea, eu n-am, nu pot să spun că ăștia...No și...tatăl meu a fost în război...până a ajunge în război a fost în America și a lucrat la uzinele din orașul...Detroit la o secție a uzinelor Ford, ca muncitor necalificat, la o turnătorie învârtea nisipul și materialul necesar meseriașilor...și în 1914, după un an când m-a născut pe mine a și plecat, în America, iar după un an a venit acasă, a adus ceva bani, a cumpărat vacă, boi nu știu ce și pe urmă, s-a dus din nou în America, împreună cu un frate a lu’ mama mea, care era farmacist de meserie și ăla s-a, s-a stabilit în Ohaio.

- *În Ohaio, da...Cleveland?*

- Da și...unchiul meu a rămas acolo și tata a venit a doua oară din America în 1916... în 1916... deși a vrut să plece înapoi, da’ nu mai putea să plece înapoi că l-a prins războiul și l-a concentrat în război...și a plecat în război cu fratele ăla’ mai mare și după câteva luni ăla mic, 17 ani mai mic ca al doilea frate a plecat în război și el. Întâmplarea a făcut că i-a prins prizonieri, nu erau în aceeași unitate, nu știau unu’ de altu’ și i-a luat prizonieri, i-a dus în Italia...și după un timp de atunci când s-a terminat războiul le-a dat drumul să vină acasă și...întâmplarea a făcut...în lagăr, în Italia s-a întâlnit fratele cu tata. No și au venit împreună acasă. Asta a fost amintirea din război cu tata și cu doi frați, iar fratele al treilea, ăsta a făcut războiul ... aici la ruși, a fost șofer de meserie și a fost șofer la generalul I., comandantul Corpului 7 Armată, care aparținea de Brașov, no’ și și s-a terminat cu războiul și pe urmă după o perioadă, nu știu, nu-mi amintesc de cât timp... ăăă... i-a dat concediu și după concediu n-a mai fost șofer la generalul Iliescu, s-a schimbat ce știu eu compania și... poziția frontului și a fost șofer pe ambulanță, de ăsta sanitar și acolo a terminat. Pe urmă colonelul care conducea ambulanța, nu-mi amintesc numele lui, dar a fost considerat după război criminal de război și a fost judecat la București... și...condamnat nu știu cât timp, ca după vreo 6 ani colonelul nu l-a uitat și s-a întors

la noi în comună... și era toamna, pe culesul porumbului și fratele, cumnata, vecinii care se ajutau acolo la cules, la desfăcut de porumb, nu știu dacă știți cum se desface porumb.

- *Ă...se depămușează...*

- Și omul deja purta ochelari și... a dat "Bună ziua", în curte acolo "bună ziua", ăștia la grămada de porumb și ăsta : "ce mai faceți, nu știu ce" și omul a încercat să se introducă să vadă dacă-l recunoaște și nu l-a recunoscut.

- *Probabil că l-a afectat închisoarea.*

- Colonelul zice "Bine mă da chiar nu mă cunoști" și-a dat ochelarii jos...pe urmă l-a recunoscut s-au pupat, a rămas și omu' acolo o noapte, au cinat împreună, a doua zi a plecat și...

- *Da' cum era atunci, așa se făcea, practic se adunau toate rudele împreună și făceau toată treaba împreună?*

- Da!

- *Se făcea clacă.*

- Da, cum fac și canadienii, infirmierii, când ară vine și sora și fratele și cumnatul și nașul și toți, fiecare cu tractorul lui și îi dă drumul lui și într-o zi a făcut 100 de hectare, se rezolvă. La noi cu căruțe cu cai cum era, da' acuma e mecanizat totul, e mecanizat. Pâine bună... Aicia pe strada noastră nu era piatră, era așa ca un pârâu, strada Dobrog...era Carmen Silva.

- *Carmen Silva se numea?*

- Carmen Silva se numea strada înainte, Dobrogeanu Gherea de-acuma, de când cu comuniștii.

- *Da ce personalitate era Carmen Silva?*

- Și veneau de la Săcele...producători așa ziși de pâine cu cartofi, cu căruța cu cai și căruța era plină de pâine, femeile ieșeau în stradă care vroiau să cumpere pâine, că strigau "pâine, pâine", mergea acolo...care era mai pretențioasă zicea "Nu mi-o da pe aia, că aia e mai turtită, sau dă-mi pe asta că e mai coaptă, sau dă-mi pe asta că e mai frumoasă, era pâinea bătută...". Asta era viața noastră, a trecutului.

- *Aia era pâine bună.*

- Da și, dacă ați apucat la o familie la țară...dumneavoastră cunoașteți mai bine și istorie și geografie, comuna asta Pecica e o comună foarte bogată, pe timpul Austro-Ungariei, nu numa' că era școli primare, da era și liceu. Avea vreo șapțișpe mii de locuitori... comună mare, lângă Nădlac.

- *...lângă Nădlac...*

- Lângă frontieră, chiar de la Nădlac pân' la noi sunt 23 de kilometrii, din comună, comună, da la frontieră cu Ungaria noi avem punct de la Pecica la numai șase kilometrii, avem punct chiar foarte aproape. Da' asta a fost treaba trecutului. Acum mergeți înainte cu internet, cu calculator...v-am spus scriam și stergeam, scriam și iar stergeam... La școala profesională e o amintire foarte plăcută...Școala profesională era patru ani. După patru ani îți alegeai meseria care vroiai: electrician, sudor, ferar, lăcătuș, și așa

mai departe...Și la internat, în educația pe care trebuie s-o ai față de populațe, față de părinți, de cunoscuți...o făcea un student teolog, adică la teologie...

- ... *un fel de educație civică...*

- ...așa...se făcea popă și ăla ne făcea educația. Iar cât privește căminul, stăteam la cămin, în fiecare sâmbătă aveam voie să mergem la părinți acasă, care vroia să se ducă, care nu, rămânea... la internat. Ce să vă spun...mâncare foarte, foarte bună. Dacă duminica nu plecai acasă și vroiai să rămâi, ne dădea câte o bucată de clișă...slănină, așa și iarna, ca să fie slăcina mai bună, în depoul de locomotive, în casa locomotivelor, care era închisă cu porți mari, erau cuptoare foarte mari de fontă și acolo ne puneam slăcina în frigăruie și cu pâinea și untura care ieșea din așa o turnam pe pâine și...Da' numa duminica era treaba asta, duminica seara. Dimineața și la amiază continuam cu mâncare obișnuită. Mâncarea era, ce să vă spun...mâncare ardelenescă, tot mereu cu rântășuri, fripturile ăstea ardelenesti, cu cârnațul, cu boia și cu piper și cu...de calitate care se făcea...

- *Cum, cum se făcea ăsta, știți, aveți vreo rețetă?*

- Da cum? Aicia...și aicia la mine-n curte...tăiam porci, am avut vaci...

- *Spuneți-ne o rețetă de cârnați cu adevărat deosebită...*

- Păi cârnațul cel bănățean, îl găsiți în alimentară, de Timișoara, era...ș-apăi...pune în el multă boia, pune piper, pune sare, are și folie de măcinat carnea, adică sita de făcut cârnați nu e asta obișnuită de, trei sau patru milimetri gaura la mașină, de zece, eu pot să vă arat, am toate tipurile de site, zece milimetrii.

- *Aha, mai mare?*

- Pentru că cârnațul, în timpul trecut, țăranul nu-l făcea cu mașina, îl făcea cu satăru' punea pe butuc carnea și...cum ieșea din bardă...o măcina și o băga în mațe...

- *Și iese mai bună așa dacă este mai mare?*

- Păi și sarmalele, dacă faci sarmalele, cu cât faci carnea să se simtă, să simtă gura bucata de carne, nu să...pasta aia...de...

- *Deci ăsta e secretul, să fie carnea cât mai mare ca să fie cârnațul cât mai bun...*

- *Da! [exclamație].*

- *Și să fie cât condimenta...*

- Da, da... spuneți-le asta la tineri... că la vârsta mea nu ne mai trebe' așa ceva. Poate și eu am mâncat prea multă carne, că aicia aveam ...și șase porci, uite vecinul știe și două vaci Simental și...ce să spun, șura era plină. Acuma bate vântul. Era treabă frumoasă...și viață frumoasă...Și acuma e frumoasă și foarte frumoasă și...pentru unii, dar unii săracii...studentul de acuma, nu știu cum o duce el la cămin ...și cred că nu e ușor...

- *Dar să știți că ne-o facem frumoasă...*

- Poftim?

- *Știu că poate nu e chiar foarte frumoasă. Dar noi ne străduim să ne-o facem frumoasă.*

- Bine, să v-ajute Dumnezeu să faceți, să ajungeți ceva în viață, eu m-am luptat

și eu cu băiatul meu, am zis să nu mai dea și el cu pila și cu ciocanul și m-a ascultat, n-am avut probleme, eu n-am plătit o oră de meditații, cât a făcut școala primară și cât a făcut liceul, cât a făcut facultatea, a jucat și fotbal, a jucat la Steagu Roșu, a jucat în cupa U.E.F.A internațional, cu Italia, cu...

- *Da? A fost printre cei care au jucat actual, Cupa U.E.F.A. atunci?*

- *În șaiszeci și...*

- *Ce v-a spus, ce v-a povestit?*

- *Îmi pare rău că n-am pozele că i le-am dat lui... ce să povestească? Mă duceam eu și-i vedeam...*

- *Ați fost dumneavoastră?*

- *Ați fost la meciurile acelea?*

- *Da cum...cum să nu?*

- *Și care era atmosfera? Cum era...?*

- *Asta când a fost? În '62?...nu știu atunci a terminat liceul, sau era deja-n facultate? Nu, nu-mi aduc aminte exact...Cum să fie? Era frumos și fiecare tată era mândru de ficiorul lui că joacă fotbal la...pe urmă a jucat la tineret la Steagu Roșu, la echipa a doua, pe urmă a jucat la Tractoru, în Divizia B...Proca era la ei, Ploieșteanul...da' ce te-ai tras acolo [vorbește cu G]...*

- *Dar se făceau meditații, se făceau în perioada aia meditații?*

- *Da cum să nu?*

- *Cam care era prețul la meditații?*

- *Păi nu știu, în lei, sau cu lapte, sau cu brânză, sau...[râde].*

- *Și unde a făcut fiul dumneavoastră școala primară?*

- *La Unirea. Acolo a făcut...Știți unde-i Unirea, nu?*

- *Păi da și eu am făcut la Unirea.*

- *Da? No. Acolo-n spate era și școală primară, în spate unde e o librărie acuma, sau nu știu ce e...No, acolo a făcut școala primară, acolo a făcut liceul și facultatea a făcut...la...asta...În Brașov la secția de automobile și tractoare, atunci era cuplate...universitatea, secția...acuma am înțeles că tractoarele sunt separate și auto...*

- *Da și automobilele rutiere sunt separate.*

- *Da.*

- *Și se plătea facultatea?*

- *Da...cum?*

- *Se plătea facultatea?*

- *Nu. Nu. Nu.*

- *A...erau cuplate...*

- *Nu cu plată, cuplate.*

- *Și-n ce an a început liceul?*

- *În '62 a terminat, cu patru ani...în '58?*

- *În '58.*

- *Pe urmă facultatea... în...în continuare, nu, nu a...cum să spun eu?...N-a întrerupt. Îi era tare frică că nu reușește, deși tot mereu era, în liceu era...locul trei,*

patru, că pe locul întâi era o fată, C. și...acuma ea e profesoară universitară...stai ca să mă duc la telefon, că e o rudă...a fost căsătorită cu...fratele unei nepoate de-a...mele. Ea e profesoară...cred că și-acuma e-n universitate. Tată-so o fost director la Râșnov...stați că mă duc la telefon...să vă spun numele profesoarei ăsteia [*merge la telefon*]. De liceu, o chema G., M. G. Acum după al doilea soț o cheamă D., e profesoară la Universitate, da' nu știu la ce secție, uite c-am uitat să întreb și bărbatu-so e tot...asistent universitar sau? D... Ați auzit numele ăsta?

- *Da, da, mi se pare cunoscut.*

- Da? Ei, fata asta, în toată perioada liceului a fost prima, era pe primul loc, d-asta am zis că n-am avut probleme cu meditații că și el era tot așa pe trei, patru, și fetele ăstea era primele.

- *Totdeauna fetele au învățat mai bine...*

- Da.

- *Și noi avem o colegă, A. C., avem o colegă, A. C. ia zece pe linie întotdeauna, nu reușim nicicum s-o întrecem.*

- Da' nici nu vă străduiți.

- *Da...mai mergem la o bere...încercăm s-o stricăm, s-o stricăm pe ea dacă nu reușim noi...*

- Da' bani de unde?...De la tata

- *De la tata, de la mama...*

- Mai dă tata să nu știe mama...

- *Mai dă mama să nu știe tata...*

- ...și uite așa...

- *Eu știți ce vreau să vă întreb? Unde era internatul? ...Al dumneavoastră...unde ați făcut școala profesională...*

- Eu am făcut-o la Arad,

- *A, la Arad ați făcut școala profesională...*

- Să revenim la...eu am făcut la internat și v-am spus cum era cu clișa...cu ...duminica...eu nu mergeam acasă...comuna mea era la 21 de kilometri de Arad și nu plăteam trenul, că era C.F.R. și...ne mai ducea și mecanicii pe locomotivă, că era locomotivă cu aburi și...când ajungeam acasă eram coșari...că fumul ăla intrași...

- *Și tot referitor la profesională, la anii aceia, cum vă petreceați timpul liber, pe unde mergeați?*

- Timpul liber obligatoriu era așa:...patru ore era la ...școală, dimineața și patru ore era obligatoriu după masa, de la două în continuare, iar restul, vara, pe maidan, cu mingea, cu asta...Așa petreceam timpul liber și meditație, era de două ori pe săptămână, obligatoriu, religie, iară de două ori pe săptămână obligatoriu să te spovedească popa, să spună d-ai ăluia și era treabă fru...În timpul școlii eram salariați, adică statu' ne plătea. În primul an ne-a dat 300 de lei, în al doilea patru în al treilea așa...da' nu-ți dădea banii niciodată, banii în mână. Ūți cumpăra pantofi, pijama, cămașă, indispensabile, haine, haine, aveam de culoarea chiar de stofa militară, kaki numa că era ...

- ...*postav...*

- Nu știi dacă gălesc poza să v-o arăt, când eram elev și...și șapca de elev, era...tot kaki și așa albastru [*arată*] iar aicia în față era Mihai întâi...era...

- *regele*.

-...regele, da. Era o plăcere să faci treaba asta, școala asta care ...am făcut-o și când am terminat școala, fiecare a primit, că banii erau la...la C.E.C. economiile, dacă n-ai vrut ciorapi șase perechi, ai luat numai două, dacă n-ai vrut să-ți dea cămașă, n-ai luat, dac-ai vrut două cămăși ai luat două, sau cum ai vrut. Și fiecare a avut economiile lui. Eu, de exemplu am avut 19000 de lei din care jumătate i-am lăsat la părinți și jumătate am venit la Brașov...și nu primeam prima lună, asta ...am plătit locuința, masa și...toate astea...restu'...mai cu așa...mai cu gagicile, mai cu...popicele, mai cu...mai ca tineretu', nu ca tineretul dumneavoastră, cum duce viața acuma, mai altfel am dus viața, altfel am trăit, altfel puteam să ne permitem...viața în distracție...Nu era problemă să te duci să bei o regală de bere, care era doi lei sau un țap care era trei lei, sau care era o sticlă de bere care era cinci lei, sau o cizmă care era șapte lei și așa mai departe...îți permitea buzunarul din ceea ce aveai și din ceea ce câștigai, dacă vrei întrerupem puțin că mă duc să caut eu...

- *Ă...Aș dori acuma puțin să vă întreb puțin câte ceva despre familia dumneavoastră, despre cum v-ați descurcat cu creșterea copilului?*

- Cum cu creșterea copilului?

- *Da*.

- *Cum vă descurcați cu banii?*

- E să vă spun? Când copilu' era mic, ca copii, la un moment dat s-a jucat și a făcut o pneumonie și...doctorul ne-a recomandat, deși aveam vaci, aveam două vaci cu lapte și porci cum v-am spus, aveam în fiecare an, era mâncare suficientă, dar doctorul i-a recomandat lapte de capră. Și cum pă liziera asta a aleei de sub Tâmpa, era ciurdă de capre a diferiților cetățeni, vecini, mai îndepărtați, mai apropiați, am cumpărat și eu o capră și...doi ani de zile am ținut capra aia, cu care se și juca, o făcea motocicletă c-avea coarne capra [*râde*], se mai suia pe capră, ca copii, că era mic și...pe urmă, după ce s-a refăcut, cu asta...n-a mai avut probleme. Dovadă că a jucat fotbal și la juniori și la tineret și-n Cupa U.E.F.A. și la Tractoru și la I.C.I.M., în Divizia B, și s-a refăcut și n-a mai avut probleme dinastia de sănătate până acuma. Sunt mulțumit, are cincizeci și șase de ani și e bine. Are și el doi copii, sunt mari; fata a făcut liceul...ăsta...Sanitar, aicia la Brașov, doi ani și pe urmă în continuare și-a continuat...colegiul [*accentuează*] în Canada și...după ce-a terminat liceul acolo, în Canada, a trebuit să dea un examen de capacitate, da' altfel îi spune acolo, nu știu să vă spun eu dumneavoastră cum e denumirea, din care a fost patru sute de întrebări și din care a făcut vreo treisuteșazeci și nu știu câte de întrebări și...i-a dat diplomă de asistentă lângă medic...Și...are salariu bun...nu știu câți dolari are, douăzeci și ceva de dolari pe oră, și acuma are și el...că bărbatul e căpitan de marină și...inginer electronist, dar nu profesie...nu merge la marină, e inginer la o întreprindere acolo în Canada și câștigă și el foarte bine și...

- *A...deci, pe lângă băiat mai aveți o fată?*

- Povestea cu fata nu e a mea. Fata asta...după cum v-am spus, nepotul meu a

murit ... în...ăăă...accident vascular. Erau trei copii. Tata lor a murit, cu care v-am spus c-am lucrat împreună și așa am ajuns de-am stat și la ei și...tata lor a murit. Și fata avea un an și jumătate, când a murit tată-so și fiind trei copii și mamă-sa fiind văduvă și n-avea posibilitate să-i întrețină...atuncia am zis că să...pe fata asta să ne-o dea nouă în îngrijire și să o creștem noi. No. Bun și făcut. A venit aicia și am crescut-o și...s-a făcut mare, a făcut și ea liceul...și...am vrut s-o dau la facultate. Dar mai tare a fost dragostea de...dragoste decât de facultate. Și, la un moment dat, avea șapțișpe ani, a făcut și atletism și a cunoscut un profesor de asta...i-a făcut curte, era de la Târnăveni, băiatu', băiat fain așa, să...ăsta...da' a fost alt gagic, de-icia care era toată ziua cu ea și...gata. Și a vrut să se căsătorească. Și...soția mea și...mătușa ei mai mare, asta, n-au vrut...au zis, ce...la șapțișpe ani să se căsătorească, nu? Și ea a amenințat că dacă nu-i dă voie să se căsătorească...ea se sinucide...Și io...când veneam de la servicii, ele plângeau: soacra, soția, erau necăjite, dacă fata se...probleme că ea vrea și...pe urmă, într-o zi totuși mi-a spus. Și dacă mi-a spus: "Măi Viorica, hai să stăm puțin de vorbă numa' amândoi" și zic: "Care-i treaba cu...căsătoria ta, cum, ce vrei tu? Eu mă lupt cu tine să faci facultate și tu...te lupți să te măriți.", ea zice: "Unchiu', dacă nu mă lăsați să mă mărit, eu mă sinucid.", "Păi renunță la asta și te căsătorești, copilă. Te căsătorești și...dacă tu renunți la școală...te căsătorești." Și...într-adevăr, s-a căsătorit...cu-n băiat, era tehnician la Steagu Roșu, la laborator, băiat drăguț, da'...cu șprițu-i trăgea tare și...da. S-a căsătorit și i-am dat o cameră unde am bucătăria acum și...la...chiar la un an îmi spune că ea i-a făcut bagajul...și...să-i spun io..." Să-i spui lui Titi să plece.". i-am spus: "Măi fată, eu nu pot să-i spun așa ceva. Eu nu l-am adus aicia, tu l-ai adus. Spune-i tu și să plece și să plece, dacă vrei să plece.". Si i-a spus și băiatul a fost cuminte, și-a luat bagajul și-a plecat. Și pe urmă, dac-a plecat io...el...mă stima și mă aprecia așa și venea pe la mine...ș-acuma a mai fost p-aicia pe la mine, deși el s-a recăsătorit cu o ingineră de la Sighișoara, e și el pensionar și...Pe urmă, ea s-a recăsătorit cu un inginer care era inginer la I.C.I.M. și pe urmă a ajuns director general, în locu' iu' M. ș-acuma e și el în pensie și...relația mea cu ei nu mai e pentru că...Când a plecat băiatu' ă...mi-a dat telefon din Austria că...el nu mai vine...în România, deși a plecat cu pașaport legal, cu mașina lui, cu nevasta lui...că el nu mai vine-n România. Și mi-a spus: "Tăticule, nu te supăra, că...luăm și copii.". Și eu i-am închis receptorul c-am fost nervos, am fost supărat și după trei zile dă iară telefon și răspunde fata...Și a vorbit cu fata și i-a explicat care-i situația, cum e și ea spune că...fata vine și spune că: "Bunicu, nu te supăra, că uite am vorbit cu mama și cu tata...și...ne ia și pe noi și...". Io...fata avea șaișpe ani...și la șaișpe ani știți cum e treaba și-am zis domne' da' ce se poate întâmpla cu fata asta? Da ce mă fac eu?, că eu nu puteam s-o urmăresc, deși era fată cuminte și m-asculta, a fost foarte cuminte, nu pot să zic...și, în sfârșit a plecat pân' la urmă. A venit cerere de acolo, din Austria și m-am dus la poliție și ploua, m-am dus la ora două și ploua domne, am stat la rând, că nu eram numa' eu, cu emigrarea. Și-am venit supărat...

- Era pe timpul lu' Ceaușescu, nu?

- Am venit...Da, pe timpul lu' Ceaușescu...Am venit acasă supărat, ud, nu știu

ce și zic: ”Ioana dragă eu nu mă mai duc! [exclamație]...cum...lasă stai aicia, stai aicia cu mine”, ”Nu bunicu”, zice, ”Dă-mi cererea aia și...ăsta...”, îi zic: ”Trebuie să te duci la școală”, zice: ”Nu-i nimic, mă duc la școală și-o rog pe dirigintă să mă lase să mă duc”. I-am dat cererea și...într-adevăr s-a dus fata la poliție și era un căpitan acolo, o femeie. Și i-a dat formularele, mic și mare, le-a complectat și vine acasă și...zice:”Bunicu, eu renunț la cetățenia română.”, zic: ”Măi, da’ cum să renunți la cetățenie?”, zice: ”Eu renunț, numa’ să-mi dea drumul”...”Complectează-ți cum vrei, dacă nu vrei să m-ascuți?”. Când s-a dus la poliție la doamna aia...foarte, foarte cumsecade femeie, i-a spus: ”Măi fetițo, nu e bine c-ai scris aicia că renunți la cetățenia română”, zice: ”Nu renunți la cetățenia română. Oriunde te duci în lume, ai cetățenia ta de origine” și a rupt formularele și i-a dat altele. Și le-a complectat...și după ce le-a complectat, s-a dus din nou cu ele acolo și i-a zis: ”Bine, te duci acasă și aștepți rezultatul”...și după vreo trei luni, m-am pomenit cu...cu aia, cu cererea ei, că s-a realizat, să meargă la poliție, să-și facă...formele de plecare. Ă...și-a făcut formele de plecare și...ne-am străduit să meargă s-ajungă să prindă începerea anului școlar în Austria. Și...fata asta care am crescut-o aicia, o măgăriță...să-și realizeze ea tot ce vrea, revin la treaba asta, tot ce-a avut de valoare băiatu’ și ăsta, a luat ea. Și ...bine, a luat ea tot, numai să...văd copii lângă părinți, ce să fac eu bătrân și pensionar...în ’92...și pe urmă le-a dat drumu’ la copiii, și...Nepotu’ care a vorbit acuma la telefon a vrut să-i ducă el copii, ă...până la Curtici, ea’ n-a vrut să-l lase, că se duce ea. Și s-a dus ea cu copii că el nu poate să intre el în curte și...motive de-ale ei așa ...no și...Revin la treaba asta. No și...înainte de a pleca, în Austria ei, îmi scrie scrisoare și zice: ”Tăticule, să vii, cu o cunoștință, cu-n șofer, să-ți dau mașina, să o duci în România, s-o valorifici...”, zice: ”Că aici primesc numa’ trei mii, trei mii cinci sute de dolari pe ea, da’ atunci dolarul era...nu știu...o mie de lei, sau cât era...”

- *Da, așa, vreo treizeci și ceva...*

- Da. Și i-am răspuns înapoi că eu nu vreau mașina lui, și mie nu-mi trebuie banii după mașină și...și de la el...și mie-mi ajunge ce am, să nu-și creeze, dar i-am spus ei. Și ea nu mi-a zis, dar a făcut-o. Și-a făcut cererea, c-atuncia...se dădea drumu’ și s-a urcat în mașina lor și-au plecat în Austria, cu bărbatu’ cu fata și a plecat. Când și-a umplut mașinile, cu ce i-a dat...că el a câștigat foarte bine, în Austria a câștigat foarte, foarte bine, și ea, asistentă medicală, câștiga și ea...și-a făcut, nu știu, când a plecat în America, a avut douăzeci și ceva de mii de dolari, a avut bani mulți. Și ea se duce acolo și...i-a dat mașina, i-a dat o grămadă de lucruri și mi-a adus și mie un kilogram de cafea [*frâde*] din ce i-a dat să-mi aducă și la o nepoțică care-i acum în Germania, i-a trimis o pereche de cizme de piele. Și restul, a făcut ce-a vrut ea cu...Să fie sănătoasă, are și ea acuma 64 de ani...ă...și e în pensie, pensie de boală, să fie sănătoasă, are și ea două nepoțele...asta e viața...Și așa am dus eu cu treaba.

- *Cum a fost în perioada Dej, deci cum era viața în perioada lui Dej?*

- Cum să fie? Eu personal nu pot să spun c-am suferit. N-am suferit, v-am spus, am avut gospodărie, soția muncea acasă, eu munceam la uzină, așa că...Da’ pentru unii, sigur c-a fost foarte greu, că atunci a fost cu deportări, cu ghiaburii, cu ...oamenii

îi urca în vagoane, țărani mai ales, d-acolo din zona noastră Arad, Timișoara...îi urca în vagoane și-i ducea în Bărăgan în mijlocul câmpului. Omul n-avea nimic. Doar traista și...ce era pe el. ... A făcut o ...cămăruță, pe ormă și-a făcut o casă și ... țăranel bănățean ... ardelean, cum e de origine... eee ... harnic și asta ... și-a făcut acolo asta...și după ce s-a terminat perioada asta unii s-au mai întors, majoritatea, adică s-au întors la casele lor ... da' a fost și care a rămas că s-au în... înstărit acolo în Bărăgan și ... au rămas acolo ... Asta-i viața .... Oamenii ...unde se acomodează acolo trăiește [exclamație] nu [interogație] ...Și dumneavoastră când ...s-aripile tari ... și asta ați văzut puil de vrabie când își ia ... sau de porumbel primul zbor... că numa a făcut câteva ori din aripi și a căzut jos...

- Știți noi ne cam...

- Și vine mamă-sa și-l încurajează ...Hai sus [exclamație] așa și dumneavoastră

- Nouă ne cam taieăștia penele ca să nu zburăm.

- ...când o să terminați nu știți...nu știți unde o să ajungeți ce-o să fa...nu știi, viața nu știi niciodată ce-ți rezervă, că dacă ar știi omul dinainte ce e, atunci s-ar întâmpla lucruri neplăcute, da' omu' nu știe și așteaptă cum aștept și eu...să se termine odată, nu? Așa. Dumneavoastră acum creșteți și...ce facem, cum să facem să fie bine, cum să ne realizăm studiile, cum să terminăm facultatea, cum să ne căsătorim, cum să avem copii, s-avem familie, cum să respectăm...asta-i cea mai important în viață: dacă-ți respecti familia că eu sunt ... vecinul meu știe, soția, uite acum în august, în 9 august împlinesc douăzeci de ani de când a murit. D-atunci...singur mă gospodăresc, mă spăl, mă curăț, dar... nu știu până când...Că ...nu mă-ndur nici să plec și...eu știu cum ar fii mai bine? Ei zice că..."Tăticule, normal și bine e să trăiești cu noi, noi suntem familia ta." Dacă nu sunt hotărât, asta este...

- Despre perioada Ceaușescu, ce vă mai amintiți?

- Ă...În nici un caz decât amintiri triste...Nu știu cât a fost el de...capabil, așa, dar a fost ajutat, a avut în jurul lui pă M., om politic, om bine pregătit și...sigur că l-a ajutat și...pe urmă restul care i-a avut acolo pe lângă el, l-a ajutat să facă lucruri bune, da' ea l-a învățat să facă ce-a vrut ea ș-atuncia...sigur că lucrurile nu prea a ieșit așa bine. Nu știu dacă dumneavoastră, în facultate, se mai face istorie?

- Nu.

- Nu se mai învață, așa-i, dar în liceu, sigur c-ați apucat istoria de glorie a lui, nu? În liceu, nu?

- Nu, nu până într-a patra am prins, perioada lui Ceaușescu.

- Eu am prins până într-a șasea.

- Da? Bine, da' atunci erau numa' laude și glorie, nu?

- Luam bătaie că nu învățam poeziile cu Ceaușescu.

- Nici ei n-au prins niște treburi așa mai triste, mai...Domnu' P. câți ani are?

- Tata?

- Patruzeci și...

- Patruzeci și opt.

- Da. Când l-am cunoscut era...aicia la vecinu', era o familie tânără.

- Când a venit dom' Petrică cât...?

- Nu, e-n '90, nu e, nu e ceaușel.

- Ce '90?

- Ă...fratele meu mai mic.

- A! [exclamație]...Da, da. Și...nici ei n-a apucat, prea... lucruri grele, părinții dumneavoastră, că sunt tineri, dar oamenii care au trecut de 60 de ani, au avut parte de toate. Cred că n-ați fost nici pionieri, nu?

- Am fost, am fost, până într-a patra am prins.

- Da?

- Comandant de grupă, am fost.

- Da...

- Locțiitor de comandant de detașament.

- No și știți cum era și viața de pionier, obligatorie cravata și...cravata roșie și...a fost...și rușii și...

- Despre momentul '68 când Ceaușescu s-a luat la harță cu rușii pentru Cehoslovacia, vă mai amintiți?

- Ă...îmi amintesc că...chiar plăcut gestul lui atunci cu...cehoslovacii că a luat o poziție...a luat...Da. Ă... poate singura lui faptă...omenească...eram la servici, în atelierul unde lucram...ă aveam radio și ascultam discursul lui și...a fost o...zic eu, nu știu...că...nu prea mai m-am băgat în politică, că m-am săturat de când cu...politica din care am făcut parte a fost...unele gesturi a unor tineri care nu trebuia să facă, dar...nu pot să judec faptele lor și faptele care i-a pus în situația să facă treaba, nu? Gestul că l-a împușcat pe Magheru, pe Iorga și pe...ăștia, nu știu dacă trebuia să facă treaba asta, sau...

- Atuncia, practic, ce-ați făcut? V-ați...după ce a fost au fost împușcați Iorga, după ce-a fost împușcat, ați renunțat...

-Nu, n-am...cum să spun? N-am încurajat gestul, dar nici n-am renunțat la faptele de ajutor, pentru că...indiferent cine e și-l vezi la pământ, nu-i mai da un picior, nu?

- Da, da.

- Așa zic eu. Nu-i mai da un picior că...l-a luat și dacă poți să-l ajuți, îl ajuți și dacă nu îl lași în plata Domnului și-ți vezi de treabă, așa judec eu. Eu aicia pe stradă sunt de șaizeci și nouă de ani. Eu n-am avut ceartă cu nici un vecin, cu nimeni aici. Și G. știe, am un vecin aicia și el a făcut parte din Mișcarea Legionară, dar s-a dat pe...fie din obligație, fie constrângere, s-a dat pe treapta informațiilor. Și...sectoristul care venea...nu știu dacă...era în partea de imobil de-icia [arată], separat, cum eram controlat de sectorist. Și de cele mai multe ori nu venea aici venea dincolo. Și orice...dacă venea cineva la mine, indiferent cine venea la mine, se uita...a dat plasa la o parte se uita și...ci...cine a venit? Și...își nota...

- Și venea și vă făcea percheziție în casă?

- Nu, nu făcea percheziție. Ei dădeau informații. Am văzut o persoană necunoscută, bărbat sau femeie, că asta-i interesa pe ei venea...Nu, nu venea...ăăă...ăsta, venea aicia și...pe urmă ei filau. Cine e persoana care a venit, de ce a venit, ce relații

are cu el, ce fac, dacă nu-i complot, când vine cutare...sau când a ars focu' la Steagu Roșu ...ă...au venit doi securiști, soția avea o cutie unde-i usturoiu în cutie și-aveam nisip c-am renovat casa și ea stătea acolo și croșeta și eu cu doi colegi...lucram la șură, că...era tot așa șura, da' s-au putrezit lemnele...*[intră un vecin]* "...încă n-am terminat, îți spun oi"...și eram eu pe șură cu doi colegi, amândoi săracii au murit și a venit ăla și întrebă pe soție că sunt acasă, "Da", zice " uite că lucrează acolo", zice "Care e?", i-a explicat...a venit și...s-a prezentat: "Locotenent..." nu știu F. parcă s-a prezentat...și...zice: "Putem să stăm puțin de vorbă ", zic:" Da.", zic:"Poftiți", zice: "Nu, nu aici ", cum ați zis și dumneavoastră că s-aude mașinile. Și ne-am dus în cameră... și avea la spate...cum îi spune?

- *Microfon?*

- Da microfon, da, împachetat foarte frumos și cu fundă de asta, ce se leagă la cadouri, nu?

- *Da, o panglică.*

- ...și...la mijloc o floare. Și...zice: "Uite", a început să-mi pună întrebări. Da-n timpul cât a început să vorbească, am observat că a pus mâna pe carte, da nu era carte. Și mi-a făcut înregistrarea, n-am avut eu nici o treabă cu asta, cu Steagu Roșu și cu focu' de la Steagu Roșu și eram deja în pensie și...n-aveam treabă. În fine, ei erau obligați...ă...la diferite persoane să le ia interviu și să tragă concluzia...nu? Da, făceau raportul. Așa s-a petrecut treaba, că...s-a terminat, dar...trebuia să mă prezint în fiecare lună de două ori, în puncte numite de ei, aproape niciodată în același punct, adică...Îmi amintesc, pe Republicii, odată, m-a dus într-o curte, și-acolo era pus semnul Gărzii de Fier vopsită verde și ăsta și...a intrat el înainte și io după el și zice: " Stai aici la masă", stau la masă și în timpul...da' unu ca să te...agite, să te sperie, nu știu ce, era în pat acoperit cu plapumă și se mișca din în când și-mi trăgea atenția, așa. Pe urmă, altădată acolo pe...nu-i Bălcescu, nu știu, e la finalul lui Bălcescu...ce asigurare, nu știu ce asigurări era acolo...și acolo la etaj, pe unde era scris firmă...service cadre. Altădată pe Calea Bucureștiului, și în diferite puncte, adică nu te ducea...nu mă ducea la Securitate. Mă ducea în diferite puncte de ei numite și...acolo îți lua interviul. Cunoști pe cutare, cunoști pe cutare, cunoști pe cutare...dar...indiferent de cine mă întreba și cunoșteam și știam că activează și că ăsta, că ăsta, niciodată n-am spus nu, totdeauna am spus da, îl cunosc, da...că ce relații ai cu el, "N-am nici o relație, dar îl cunosc". Asta era.

- *Și...personalități ați cunoscut, ați cunoscut personalități importante din viața publică?*

- Adică cum?

- *Ne-ați spus că l-ați cunoscut în lagăr pe...șeful Băncii Naționale.*

- Ă...

- *Nu vă mai aduceți aminte cum îl cheamă, dar...alte personalități așa mai importante ați cunoscut? Pe Ioniță, pe...*

- V-am spus, am cunoscut pe Bimell, proprietarul restaurantului Coroana și-al hotelului, l-am cunoscut pe fiul fabricii de textile Șerg, am cunoscut și pe Hanas, l-am cunoscut, era contabilul șef al fabricii și... de la...

- *Regele Mihai mi-ați pomenit de el că venea la bancul de lucru acolo, lângă dumneavoastră, ați apucat vreodată să stați de vorbă cu el?*

- Nu.

- *...era inabordabil?*

- Nu, deși eram aici, până în ușă, aici [*arată*], zece cînșpe metri, cu el stătea șeful, cum îi spune acuma, de atelier, da' atuncia-i spunea contra maistru. Și cu ăla stătea și cu...maistru, am maistru care m-a vizitat, are nouăzeci și trei de ani, a făcut și el parte din Mișcarea Legionară și...

- *Cum se numește?*

- *Vă aduceți aminte cum se numește?*

- Pe cine?

- *Pe maistru.*

- Cum să nu? Că și-acuma când am intrat la spital chiar în ziua aia săracu' mi-a dat telefon. Vecinul l-a văzut a venit a...că nu poate umbra nici el, are nouăzeci și trei, acuma nouășpatru de ani, îl aduce un nepot la mine cu mașina și nu se dă jos din mașină să vină-n curte...în casă, că...se mișcă greu, cu bastonul și îi pune centura și mă duc eu și stau pe bancă cu el de vorbă și...amintirile noastre de serviciu, de ăsta, că...după 1947, el și-a deschis un atelier pe Calea Bucureștiului și singur nu făcea față la ce avea și m-a rugat pe mine să vin după program să, să...ăsta...Și veneam și lucram cu el acolo și...pe timpul ăla nu era fabrică, adică în '47 nu se lucra pentru Fiat și pentru Ford, piese de schimb cum sunt acuma-n magazine, că poți să-ți cumperi orice marcă din magazine, atunci nu era. Dar mașinile ăstea, au suferit pe parcursul vieții lor, că nu erau decât vreo cinci șase-n Brașov, pe urmă erau în Ploiești și...și cel mai mult chiuloasa, prindea fisuri la scaun, la cutare și...le ducea și le sudau electric și nu mai putea să se facă scaunul că ...

- *Scaumul e din alt material și...*

- ...se căleau. Și...stând de vorbă așa cu el și era om foarte priceput și ...ăsta, zic către el :” Domnul Hudrescu, hai să facem noi nu mic...cuptor și să facem sudură autogenă și atuncia...vom reuși să realizăm treaba asta” și el spune: “Mă, crezi că...hai să...”. Am făcut un cuptor ca o sobă...și ...dimineața, el mergea și puneă cărbune d-ăsta de lemn, man...d-ăsta și...la ora patru când ajungeam eu la el, deja chiuloasa era roșie ca vișina, numa bună...și, da. Punem un șorț...ăsta, izolatoriu, și m-apucam și-l sudam, nu dura mult...da', ferească Dumnezeu, câte ape curgea pe tine, din căldură aia d-acolo, plus de la aparatul autogen...sudam fisurile ăstea, una sau două, câte erau și...plătea oamenii foarte bine...le duceau și la freza imediat, făceau scaunul și...făcea o treabă. Și așa am lucrat cu el împreună, ca pe urmă...El avea un cumnat evreu. Era inginer, da' poate primul inginer chimist din România.

- *Cum se numea?*

- Îl chema M., dar numele lui adevărat era M. Era evreu și era om foarte, foarte priceput. Și aicia lângă fabrică, de ciment avea o fabricuță de produse chimice...bicromat de potasiu, nu știu dacă dumneavoastră ați auzit sau ați citit...bicromatul ăsta de potasiu se folosea la tăbăcitul pieilor și a talpelor. Și omul ăsta avea de lucru și n-avea

meseriași. Și maistru ăsta al meu, fiind cumnat cu el, m-a prezentat, zice: "Uite că-ți aduc eu un meseriaș care să-ți lucreze." Și din treaba asta am lucrat o lună, am lucrat două, omului i-a plăcut, era mulțumit de ce făceam eu și...zice la un moment dat: "Mă...", zice: "...hai nu vii la mine să te angajez, să...", "Păi..." zic eu, "...domnu' inginer nu vă supărați, adică cum, eu să vin de la fabrica de avioane la...nimica ăsta aicia?", zice: "Băi, aicia nu e nimica, aicia sunt bani, sunt cocoșei, e aur. Tu nu știi ce-i aia.", zic: "Da, nu, nu pot domnu' inginer ce...eu am salariul maxim la avioane, eu am treiștrei de lei pe oră.", Și ce dacă ai tu treizeci și trei de lei pe oră?" zice: "Eu îți dau o sută." Și...vine și vecina...

- *Sărumană, doamna G... [a intrat soția vecinului]*

- E aicia [îi răspunde vecinei, care a întrebat de soțul ei]...și zice...și zice: "Mă uite eu îți dau o sută"...Stați că mai aduce G [îi spune vecinei]...zice: Eu îți dau o sută." Și așa m-am supărat m-am dus și am adunat furtunile, am scos carbitul din generator și...nu m-am mai dus la lucru...după masa. Și a trecut o zi, o trecut două, o trecut trei...și avea de sudat niște vase de plumb, care erau introduse plumbu' în...vas de stejar...și...zic...îi trebuia, îl ardea la unghii...și zice: "Mă uite eu îți dau o sută, da' numa' să vii.". Eu m-am supărat și am plecat și-i spune la maistru, zice: "Măi Mitică mă, ce-i cu P... ăsta, nu mai vine la lucru după masa?", zice: "Da nu știu, că nu mi-a spus nimica, da'..."...și, la uzină vine și mă-ntrebă: "Ai mai fost la M...?", și atuncia pur și simplu am și-njurat și i-am spus: "Eu nici nu mă mai duc la omu' ăsta niciodată", "De ce?", zic: "Uite așa spus și...mie-mi dă o sută de lei pe oră, numa' să mă duc la el.", îmi spune: "Ce te-ai supărat pe asta?", dar zic: "Da cum? Adică încă de două ori salariul? De unde?", și vine și-i spune, îi spune, pe urmă el îmi spune, zice: "Mă, spune-i să vină până la mine să stau de vorbă cu el.", și...M-am dus la el și îmi spune: "Mă într-adevăr, îți dau, numa' să vii.". Și m-a tentat, aveam doi copii, aveam soacra, un singur salariat, sigur, nu era ușor și m-a tentat treaba asta. Și...da' cum să plec, că I.A.R.-ul era militarizat, cum să plec de acolo, că nu puteai să pleci că era mobilizat pentru...și tot cu maistru' ăsta al meu, contramaistru care era tot o rudă...era comandantul uzinei maiorul Istrate...zice...maistru ăsta zice: "Dom' P... fă-ți o cerere" și zice: "o dăm la domnul B... să vedem cum se aranjează". Și i-am dat...am făcut cerere...asta o fost în '47 și...am făcut cererea și...nu știu cum s-a aranjat, că mi-a aprobat. Și pe urmă...dacă mi-a aprobat, într-adevăr am venit aicia la el și am lucrat la el și...într-adevăr, mă plătea cu o sută de lei pe oră. Da ora nu era tipul Ceaușescu opt ore, era opt ore reglementar, mă duceam dimineața, la amiazi veneam mâncam și iar mă duceam.

- *Și cu varianta Ceaușescu, cum era? Opt ore...*

- Da.

- *Opt ore-n plus?*

- Cum?

- *Și cu varianta Ceaușescu, cum era opt ore-n plus?*

- Nu cu...dacă nu te duceai la lucru te duceau cu milițianul.[râde]. Adică nu vrei să... atuncia-i ducea cu milițianul. Și...am început din nou activitatea la el...aveam

cincizeci și doi de oameni, cincizeci și trei aveam, dar...nici unul nu era calificat. Erau oameni...pentru că minereul ăsta pleca de la zero. Aducea minereu', cel mai mult aducea din Turcia, da' aducea de la Băile Herculane, acolo a găsit el sursă, da' era procentul mic, de...de produs. Și dacă mi-a dat oamenii ăștia, da-mi trebuia un ajutor...că, nu nu mă descurcam, 52 de oameni cum îi spune acuma...Am un cunoscut care vine aici pe la mine, e maistru și îmi spune că el are la schimbul doi, cinci oameni. Păi ce-i asta cinci oameni... Când eram soldat în armată aveam cinci oameni în...

- *În pluton.*

- De instruit. Ce maistru e ăsta, într-o uzină ca Steagu Roșu, cu cinci oameni pe...pe schimb? Și...am luat oamenii ăia, da' aveam un prieten care lucra tot cu mine la I.A.R., da era mai tânăr, terminase ucenicia și...lucram cu el la suportii de avioane I.A.R. 80; 81; 47, ăsta era avion de bombardamente, 47 și...lucram cu el...și i-am zis: "Bă Victore, hai cu mine...ăsta...și uite, te plătește așa, ca și pe mine, îți dă bani mai mulți." Și l-a tentat, deși n-avea copii, da...banu' știi cum e: unde-i mai mult, acolo și omu' merge, mai...mai bucuros. Și...așa am ajuns, am lucrat la el, pân' la naționalizare.

- *Și cum s-a întâmplat atunci cu naționalizarea?*

- Vă spun acuma ce s-a întâmplat. La naționalizare...cum eram...Da să termin cu...ăsta....Dacă noaptea se strica un agregat, oamenii care i-a adus de la țară nu știa decât: butonul verde, de pornire și ăla roșu de ...oprire, sau dacă lua foc sau ceva era avarie și apăsa pe ciupercă.

- *A...și a adus de la țară, de la țară a adus oamenii?*

- Numa dacă...era lucru numa' de minereu, era lucru numa' de lopată... E prea cald? [*mă întrebă*]...

- *Nu.*

- Mergem înăuntru...și...Faci plaje...și...era lucru numa' de lopată, nu era maserie. Adică agregatele trebuia să...

- *Muncitorii s-au mutat, practic, sau locuiau în Brașov după ce i-a adus sau erau de la țară din apropiere?*

- Nu, erau de prin Ardeal, de pe la Zalău.

- *Și-au venit, s-au mutat la Brașov practic.*

- S-au stabilit aici, unii s-au căsătorit aici și-au format familii, uite aveam chiar aici vecini, care s-au căsătorit aici și ăia pe urmă, cu treaba asta de se-întâmpla un agregat că se oprea și nu...că de multe ori se oprea pentru că omu' nu era atent. De exemplu, minereul era, după ce trecea prin cuptor, era faza asta că-l băga-n cuptor, îl usca așa la temperatură de două mii și ceva de grade, pe urmă din cuptor mergea...mergea în moară și din moară era introdus în malaxor și malaxorul de multe ori se bloca din cauză că prea îl solicita, adică...era nevoie de o eșalonare așa, să fie încărcat după ce face câteva ture ca paleții ăia, să nu-i blocheze făina asta de ăsta și de acolo în continuare...cu tehnologie de la ăsta la fierbere, lichidu, care se scotea din minereu ăsta, să fierbea în alte vase, la temperatură și era fiert, și de acolo era introdus în niște bazine, cum am început să vă spun, de plumb care la...prima dată nu le avea

și făcea în niște băi d-astea metalice, se depunea niște benzi de plumb și minereu ăsta se făcea...cristal, n-ai apucat dumneavoastră, bomboane dă...candelă sau le spunea,

- *Candria*

- Da, de candria, pe sfoară. Așa se depunea și erau de o culoare extraordinară de frumoase, cu varietăți: albastre, roșii, roz...

- *Bomboanele?*

- Nu, produsul final. No și...pe urmă, îi trebuia bazinele de care am spus. Și zice: "Măi...", zice: "...la avioane aveți sudori, specialiști din ăștia care lucrează cu...argint, că...avioanele, toate sudurile se făceau cu argint industrial..."

- *Da, acuma-n argon, acuma-n argon se fac.*

- Nu știi, îi spune, argint, argint industrial, așa știi eu.

- *Da, da,*

- Și ce mai zice, să mai aduc un sudor să-mi sudeze cazanele ăstea. I-am spus eu, dacă vreți vi le sudez eu. "Păi..." zice: "Tu ești nebun. Și aia, și aia, și aia...hai mă să-ncercăm să vedem cum merge". Păi zică...nu mai merge cu...oxigen...cu carbit și cu ăsta...fac adaptare la gaz metan, adică brenerul, nu-l mai adaptam la ăsta, îl adaptam la gaz metan...

- *Brenerul?*

- Pistolul de sudat. ăsta nu era...cum să...ăsta la atmosfere, așa...n-avea presiune mare și...am început și...ăsta, și...sudam la ălea...și pe urmă le-am introdus că ălea erau vase de doi metri pătrați și...un metru avea înălțime...și...făceam treaba asta și...omul a fost mulțumit. Și odată îi spun să mă învoiască să mă duc pân' la obor să-mi cumpăr doi purcei. Zice: "Bine, du-te că stau eu aicia " și...că el nu prea stătea, mai mult stătea la Galați și la București...Numa' spunea tehnologia, adică cum îți spune medicul ia o aspirină, ia cutare...așa spunea el; bagi atâta sodă caustică...atâta granulat, atâta cutare...minereu și cutare. Atâta spunea. Deci lucram după rețeta lui. El spunea, și...pe urmă am făcut treaba asta...Pe urmă când m-o învoit zice: "Mă dacă te duci la piață, stai numa' puțin...". Era la el în birou, am stat, numa vine cu cinci mii de lei. Erau bancnote albastre, nu ca acuma, erau bancnote albastre și avea așa cu o fundă la capăt. Erau foarte frumoase. Și zic către el: "Da ce-i cu banii ăștia?", zice: "Păi ai zis că te duci la piață, la obor.", Zic "Da' eu am bani", zice: "Ia mă acolo că..." și eu zic: "Nu iau, nu-mi trebuie să fiu dator.", "Mă...cât trăiești tu-n viață, să nu te doară capul când ești dator. Să-l doară pe ăla care ți-a dat...pe ăla..." [*râde*]. Lasă-l să se gândească, mai dă ăla banii sau nu-i mai dă [*râde*].

- *Simpatic domnu' M.*

- Și nu m-a lăsat până n-am luat banii. Am luat banii și când a venit salariul, să-i dau o parte din bani. Zice:" Lasă, lasă, lasă.", zic: "Nu...că dau atâta, că...ăsta și luna viitoare", "Nu, nu, nu, lasă, lasă ". Jidanul niciodată n-a spus...că...să-i dau, adică m-a ținut tot timpul dator. Nu mi-a luat banii nici în ziua de astăzi, că nu mai trăiește, nici eu nu mai trăiesc mult, da' niciodată nu mi-a luat banii înapoi. La un moment mi-a spus:" Lasă bă, că ăsta să fie un supliment la salar".

- *Un bonus.*

- Dar niciodată n-a spus că ăsta...deci, era un om. Și...acum să vedem la naționalizare. A venit naționalizarea...era o fabrică de oxigen, nici tata dumitale nu cred că știe, aici la spitalul județean...Fabrica aia de oxigen, a luat ființă de un inginer, uite că nu-i rețin numele, a pornit fabrica de oxigen cu un motor de motocicletă. Sigur, cu opzeci de ani în urmă, nouăzeci de ani în urmă...nă...Și ... a venit pe urmă naționalizarea. Când a venit naționalizarea eram acolo...și...vine un angajat, de la fabrica de oxigen, care nu era calificat, era pur și simplu un țaran, de la țară, muncitor la fabrica de oxigen. Și...l-a numit director, că era mare comunist. Dar ă...înainte de a fi director el acolo, vine și întreabă că: "Cine e maistru aicia?"...și aicia era un secretar de bază sau cum dracu' îi spune...parcă așa-i spune...Așa. Era un ungar de la Săcele...Și ...președinte de sindicat la muncitori, era un bătrân, unu' P., fost miner...și...prima dată, ăsta care avea decretul de director, s-a prezentat la ei, cine-i ăla, cine-i ăla, cum e ăla și cutare și cutare și oamenii m-a prezentat frumos: un bandit care a fost legionar, uite ăsta ne e maistru.

- *Așa v-au etichetat, așa v-au prezentat?*

- Da, așa m-a prezentat la comunist.

- *Aha.*

- Da.

- *Dar a fost în glumă?*

- Nu...așa dicta conștiința lor de comuniști, că erau comuniști...Și bătrănu' ăla a trecut prin multă filieră de...comuniști, no. Și...cum m-a prezentat, vine la mine, zice "Dumneata ești tovarășul Popescu?", "Da. ", zice: "Dumneata ești șeful aicia, peste muncitori?", "Da. ", "Da patronu-i acasă?", "Da.Vreți să vorbiți cu el?", zice: "Nu, nu. Te duci tu și-i spui tu să fie atent, la radio la ora douășpe, atunci va fi dat un comunicat important..."și m-am dus la el și i-am spus:" Domnu' inginer, uite, a venit un cetățean de la partid, și spune că la ora douășpezece și dumneata și eu s-ascultăm radio", în fine, dar el zice: "Ce fel de comunicat?", "Nu știi, dracu' știe, nu știi, nu știi". nici nu știam. Și...în fine, a venit ora douășpe și...înainte de douășpe, : "Atențiune, atențiune: urmează un comunicat important pentru țară", după câteva minute, iară, iară și iară și în fine: anunță acum și ăsta mă cheamă acum și zice: "Tu te duci acum...amu! Era ardelean. Te duci amu și-i spui lu' patronu' că de la ora asta io-s ...mi-s director. Io mi-s director..."și zic către el: "Da' du-te dumneata.", zice: "Nu, tu trebuie să ascuți ce zic eu. Tu te duci! *[exclamație]*"...Mă duc la ăsta...cum să-i spun, eram în relații așa bune cu el și el cu mine, io-l slujeam bine, el mă plătea bine..."Domnu' inginer", zic: "Uite, și...m-a obligat să vin să vă spun că de la ora asta el îi director aici "...ăsta parcă...și i-am spus treaba asta și a început să plângă. I-a dat lacrimile...ăsta, zice: "Da', ce ne facem noi?", Zic: "Nu știi care sunt urmările, dar...vom vedea." Și pe urmă după ce-am venit și i-am spus așa verbal îmi scoate un decret ministerial și scrie acolo:" Prin prezenta...prin prezentul decret, legea numărul cutare, întreprinderea Plasticon, va fi condusă de...tovarășul director ă...nou numit și trebuie să vă supuneți dispozițiilor legale." Și am dus și hîrtia aia la patron și i-am arătat: "Uite...ce scrie aici"

- Spuneți că...

-... În fine...s-a prezentat cu hârtia, cu decretul lege și...ăă...se numea L. G.

- Directorul?

- Da directorul, nu patronul. [*râde*]...[*întră soția vecinului G.*] Pofțiți...Da uite că băieții...încep să-i plictisesc.

- Ba nu, nu...

- Deși m-ați găsit foarte prost...i-ați dat drumul?

- Da.

- ... și în continuare...i-ați dat drumu'?...Și în continuare la patron, i-a spus că e liber, și trebuie să... elibereze locuința și...

- Avea locuința lângă fabrică?

- Da...și biroul și toate...Și...omu' a trebuit să se supună. În continuare a venit de la București doi ingineri chimiști...inventarul. Și...deși patronul avea contabil autorizat, dar...ăia tot pe mine m-a pus să fac inventarul, cu ei. Stocul de minereuri, stocu' de sodă caustică, de calcinată, de toate ăstea. Pe urmă partea mecanică: motoare...de rezervă, centrifugi...tot inventarul întreprinderii...și sigur c-a fost răspundere mare că a trebuit să semnez, n-a semnat patronul, nici contabilu'. M-a pus pe mine să semnez. Prima dată n-am vrut să semnez...și mi-a zis: "Tovarășe, ești împotriva noastră sau ești cu noi?", "Eu nu sunt împotriva dumneavoastră, și nici nu sunt cu dumneavoastră că...eu nu sunt membru de partid.", "Da, da, noi știm asta, nu trebuie să ne mai spui tu. Am aflat noi că nu ești membru de partid. "...și, da' zice: "Aicia trebuie să pui numele.", zic: "Semnați dumneavoastră, prima dată, ce am declarat acolo pe ăsta, pe urmă semnez.". Și a făcut oamenii, că erau doi tineri inginerăși, cred că n-aveau doi sau trei ani în meserie ...nici nu prea aveau cunoștințe așa generale de profesia lor, de ingineri chimiști. Eu am învățat de la ăsta, niște treburi cu care eram în contact zilnic, cu expresii de cutare, de cutare. Și pe urmă, am semnat și...s-a terminat...și, pe urmă, după naționalizare... la toți muncitorii ne-a plătit salariile conform legii și fiecare unde și-a găsit de lucru. Eu...am fost...după ce m-a eliberat de acolo...a venit, așa cum v-am amintit înainte, în '49 iar am fost arestat și condamnat...la ...nouă luni închisoare, pentru dat bani la familii, familiile care erau la închisoare și...după ce m-am eliberat din închisoare, Securitatea mă întrebă, că...unde mă duc cu serviciul? Vă duceți înapoi la C.F.R.? Da' astea erau niște întrebări așa ca să...vadă ei orientarea. Sau vă duceți la avioane, sau...acuma toate întreprinderile sunt, au fost naționalizate...și zic: "Eu m-aș duce înapoi, la avioane, dar acuma nu mai e nici avioane." [*râde*] era tractoare. Zice: "Nu. Dumneata te duci la Steagu Roșu " Am zis că..."Mă duc la Steagu Roșu. "Mă duc, că trebuia să...existența. Și când am ajuns la Steagu Roșu la cadre...m-am dus cu bilet de la Securitate, îmi spune și zice: " Unde vrei să mergi? La ce secție vrei să mergi? ", iar o întrebare așa pe care...și zic..." M-aș duce la întreținere, la inginerul C.", Zice: " Da-l cunoașteți?", zic: "Îi vecin și...doamna a fost dirigintă la copilu' meu în liceu, doamna C." Trăiește ș-acuma, e femeie bătrână și ea, de optzeci și ceva de ani, el a murit, are și el doi copii și amândoi sunt ingineri...Și...zice: "Nu, nu, dumneata te

duci la secția de mașini unelte.”...Nu aș fi vrut acolo, zice:” Nu, dacă ai lucrat la avioane” zice: “Nu ești meseriaș de întreținere. Ești meseriaș de fabricație.”

- *Da, da' ați lucrat și la C.F.R.*

- “Să faci mașini pentru mașini.”...N-aveam ce să aleg, că nici n-aveai ce să alegi, asta era o dispoziție, nu era...Și m-am dus acolo la secția de mașini unelte, era...un ungur șef de atelier, și...m-am prezentat la el și ăla...zice:” Bine, măi”, zice: ”Te duci la maestrul P.”. Mă duc la ăla, m-am prezentat și...zice...nu era el comunist, dar tot cu tovarăși trebuia să vorbească, zice: “Uite, vă dau o...vă dau o probă de lucru, sunteți de acord?”, îi zic: “Eu din aia am venit aicia ca să mă supun la ce...la ce trebe să fac.”, zice: “Uite ai o cutie de viteză, de la o mașină orizontală, M.U.3”. Cutia era pe masă, desenul era pe masă, cutia era goală...toate piesele componente, toate reperele era lângă cutie și...am stat câteva ore, m-am uitat la desen, de unde să pornesc, cum dracu să pornesc, dacă n-ai mai făcut?...Și, am început, să pun piese pe rulment, roate dințate și schimbătorul de asta și am făcut lucrarea aia și...zice: ”Bine, rămâi la mine...în atelier.”. Și-am rămas la el în atelier și-am lucrat și pe urmă, a venit armistițiul. Și trebuia să lucrăm pentru ruși. Și lucram...

- *Cum, cum, cum. Trebuia să lucrați?*

- Adică luai din țară, trebuia să le plătim rușilor despăgubiri...Și lor trebuia să le facem ce cereau ei. Și cel mai mult ne-a cerut niște sape de forat, la petrolifere. Și lucram la alea și...da...lucru suplimentar și de multe ori dormeam acolo pe bancă două, trei ore, și iar începeam, trebuia zor.

- *Ăstea sunt cele opt ore Ceaușescu.*

- Poftim?

- *Așa sunt...ăstea sunt cele opt ore Ceaușescu.*

- Da...Și...dacă veneau rușii și întâmplarea făcea că...era abatere plus, minus două sutimi, dar dacă din grămada de sape și ce era, era una care nu se încadra în parametrii...era depășit o sutime, că mai mult nu era, rusu nu zicea nici bună ziua...numa'...politrucul spunea că...că venim peste două săptămâni, ofițerul nu...nu vorbea nimic. Și pe urmă ia-le din grămadă pe toate la rând...și care-i aia? Și nu zice nimica, trebuia s-o cauți. În fine, se găsea și iară lucru de la început și iară...și așa s-a întâmplat cu treaba cu asta...la uzinele Steagu Roșu...unde am lucrat douăzeci și trei de ani și mă răsplătește cu o pensie foarte frumoasă d-un milioncincisute de mii.

- *Asta-i pensia dumneavoastră?*

- Asta-i pensia mea...Acuma mi-a mai dat opt sute de mii...Eram la spital și G. mi-a adus talonul că mi-a mai dat încă opt sute de mii...în raport cu inflația. Ce poți să cumperi de opt sute de mii, nu?

- *Dacă ați putea să schimbați ceva în viața dumneavoastră, ce ați schimba?*

- Adică cum, personal eu?

- *Da' dumneavoastră, știți vorba cântecului: “Mai întoarce doamne roata”, dacă...*

- *În viața mea personală?*

- *Da, în viața dumneavoastră, să schimbați ceva...*

- În viața mea personală, n-aș mai schimba nimica. Aș fi...mulțumit să-nchei.

- De ce?

- Cum să spun? Nu mai îmi trebe nimic...Asta nu e viață...pentru care părinții, frații, surorile, neamurile au luptat pentru România Mare, nu? [*îi tremură vocea*]. De exemplu socrul meu era invalid de război, fără mână, fără mâna stângă. Pentru ce a făcut omul ăsta ...nu? [*îi tremură vocea*]. A făcut pentru copiii lui, pentru nepoții lui, pentru strănepoții lui, pentru generația care venea din urmă. Adică să trăiască mai bine, s-o ducă mai bine, Asta...asta este. Bătrânilor nu le mai trebe nimica, zic eu personal. Mie nu-mi trebe nimica absolut, sunt sătul de toate. Îmi duc viața așa cum pot. N-am ce face.

- *Ce credeți despre...numirea în ultimii zece ani a unor străzi cu numele Antonescu?*

- Domne, ce să spun, despre...treaba asta cu generalul Antonescu, trebe să-i apreciem totuși meritele lui, pentru că n-a fost un nimica pentru țara asta... Omu' a vrut să facă ceva, n-a reușit și pentru că n-a reușit...drept răsplată...n-a fost scump...câteva cartușe, pe care l-a teminat...No...părerea mea....că e o greșală de istorie, de...respectul pe care trebuia, deși...ăăă...politica în care am dus-o noi...la un momentdat a fost cu noi și pe urmă ne-a trădat...și ne-a băgat în baltă, dar în rest...tot respectul. Să încheiem să nu vă mai rețin...

-*Nu...nu e...dacă mai aveți ceva chiar vă rog frumos, dacă aveți ceva ce vreți să ne spuneți, vă rog s-o faceți.*

- ... câte n-ar fi...vai de mine...câte nu s-adună în optzeci și opt de ani...și din tinerețe, și din bătrânețe și din toate treburile ăstea, cum e fizicul că...acuma începi tot mai slab, oasele mai slabe...și cu alimentația asta, nu pot să spun că duc dorul de nimic, mă respect, că m-ajută și copiii...nu...nu, nu pot să spun că...nu vreau să-i deranjez prea mult, dar totdeauna sunt atenți, îmi trimit și... îmi asigură încă o pensie cel puțin și...viața scurtă care mi-a mai rămas.

Respondent: P.C.

Interviewatori: Radu Colțea

Ionuț Iuria

Înregistrat în 15-07-2001

“Bărbăție și credință”

- Când v-ați născut și unde? Vorbiți-mi despre părinții dvs., despre copilăria dvs, despre tinerețea dvs...

-No bine. M-am născut în comuna Druga județul Satu Mare...anul 1919, 7 noiembrie. Părinții mei au fost țărani, plugari făcând parte din categoria nu a chiaburilor, nici a mijlocașilor, ci a păturii mai de jos, un hectar jumătate de teren agricol avea tata...Am fost 4 frați, 3 băieți și o fată în familia noastră. Sigur că ș-atuncea pentru cei care nu aveau mijloacele de trai necesare familiei corespunzătoare tata era obligat pe lângă pământul ăla puțin care-l avea dânsul, el cultiva diferite cereale, mai lua în arendă de la cei mai înstăriți un hectar, două care muncea în parte cum era pe timpurile alea, 2 părți la cei mai înstăriți și o parte a lu' tata ca să avem cele necesare traiului de toate zilele. Eu de la vârsta de 7 ani am urmat cursurile primare, 7 clase în aceeași comună unde m-am născut. După terminarea celor 7 clase în anul 1933 tata m-a dat să-nvăț o meserie acasă nu era din ce să trăim. M-am dus la Satu Mare la 12 Km de comuna noastră, orașul Satu Mare printr-o cunoștință din comună de la noi care lucra la fabrica de făcut vagoane în Satu Mare și am intrat ucenic acolo. 3 ani de zile...N-am avut posibilitate ca să iau o gazdă că n-avea tata de unde să plătească, deși erau foarte ieftine pe timpurile alea, se găseau în oraș camere sau te lua în chirie, masă cu dormit la prețuri foarte scăzute, dar nu erau bani. Ș-atuncea tata și cu cetățeanul ăla de la noi din comună a vorbit cu directorul școlii de ucenici din Satu Mare și m-o primit în cămin cu dormit, cu masă cu tot. Eu aveam un salariu de 2 lei pe oră pe timpurile acelea, 2 lei pe oră, erau bani mari ca ucenic. Bani ăștia care-i primeam de la uzină de-acolo îi lua direcțiunea școlii, plus tata mai plătea o sută de lei pe lună pentru ceea ce-mi dădeau ei dormit, mâncare, spălat, mă rog toate... Deci tata săracu' mai trebuia să plătească 100 de lei și-o sută de lei ca și cum ar fi astăzi un milion...cam așa. În sfârșit au trecut 3 ani de zile și am ieșit calfă cum îi spunea, sigur că după ce am ieșit și eu calfă, cu salariul ăsta mi-am luat o gazdă în oraș, în Satu Mare la o rudă de-a noastră, nu mai țin minte 80 de lei sau cât plăteam pe lună dormitul, mâncare îmi aduceam de-acasă, îmi punea mama smântâna, slănină, carne...chestii din-astea și-i ajutam pe părinți și pe frații mei. După...asta a fost în 1936, după 2 ani de zile, datorită evenimentelor care erau pe plan internațional și cum uzina noastră era în Satu Mare...era...cum aveam relațiile oarecum asemănătoare cum sunt încă și astăzi, uzina aia era o uzină mare, frumoasă, 5.000 de muncitori lucrau acolo, a fost dispersată o parte în București, o parte la Reșița, laminorul din București îi sătmărean, de la Satu Mare îi... eu am fost repartizat să mă duc la Reșița. Eu când am auzit de Reșița, în mîntea mea cum eram atuncea, măăăăăi Reșița aia îi ca un sat, ca o comună...uzină? Ce să caut eu acolo? Nu mă duc...și nu m-am dus, nu m-am prezentat, am renunțat, fără să spun la nimeni, nu m-am prezentat. Într-una din zile mă-ntâlnesc cu un inginer, pe care l-am avut profesor la școala de ucenici, c-aveam cursuri după masa 3 zile pe săptămână aveam cursuri cu avocați, ingineri, profesori care ne predau diferite materii...Mă-ntâlnesc cu inginerul ăsta pe

stradă și spun: D-le inginer cunoașteți problema, nu? Zice: “Da. Eu sunt repartizat la Brașov.” Când am auzit de Brașov...am să vin și eu, zic acolo...aveam aci-n Brașov deja maistru Ciobanu Dumitru care sta pe-aci pe strada astalaltă, cu consignația, cu...stomatologia.

- *Weiss, ba nu Diaconu Coresi!*

- ...d-nul Ciobanu Dumitru a fost maistru în atelieru’ nostru mecanic la Satu Mare și l-am găsit maistru în atelierul secției 030 la uzinele Astra, așa-i spunea pe-atunci.

- *În ce an ați venit?*

- În 1938. Când m-a văzut, na eram... nici 18 ani n-aveam mă prinde-așa după umăr și-mi zice: “Bravo, îmi pare bine c-ai venit aicea”. No zice “te duci la direcțiune”, mi-a arătat clădirea aia unde să mă duc, și pe urma m-am prezentat la directorul general al uzinelor. Era un inginer, unu’ Gherea. Și zice “Mă băiețașule, tu de unde vii?”. Zic, de la Satu Mare d-le director. Zice: “Biletul de tren îl ai tu?”. Zic, da. N-am știut pentru ce-l cere. Pune mâna pe telefon, apasă un buton, și vine un domn la el. Zice “Te duci la caserie cu dumnealui să-i deconteze biletul ăsta. Imediat să-i deie banii la băiat.” No zice “și după ce-ți iei bănuții te duci la d-nul Ciobanu îndărăt să-ți deie de lucru și să-ți stabilească salariul”, că pe timpul ăla așa era, nu se stabilea salariul de cutare și cutare. Salariul se stabilea de maistru și șeful de echipă din secția respectivă unde lucai. Aia-ți făceau salariul. Se dădea o mică probă de lucru și pă baza acelei probe de lucru și ținând cont și de experiența pe care o avea omul îi stabilea salariul. Am făcut tot ce mi-o dat în ziua respectivă și după masă d-nul Ciobanu și cu un șef de echipă care... mi-a spus: “D-le Gheorghită ești mulțumit cu 12 lei pe oră?”. Vai d-le Ciobanu, d-le, cum să nu fiu mulțumit. Mi-a dat 12 lei pe oră. Aicea aveam un consătean de-al meu care lucra ca instalator în uzină și până mi-am găsit și eu gazde nu știu ce, am apelat la proprietarii lui și am stat cu el, am dormit în același pat cu el vreo 2 săptămâni și pe-urmă m-am despărțit, mi-am găsit un alt coleg și am închiriat când am știut ce salar am, am închiriat pe strada Vasile Alecsandri, Răcădăul unde e un oraș întreg astăzi, atunci era un câmp deschis acolo, făceam premilităria acolo, făceam preinstrucția, nu era nici o casă nimic, ultima casă mi-am găsit la proprietar, mi-am găsit o cameră mobilată cu intrare separată, nu amândoi, deci dormit camere separate, 3 mese pe zi și spălat, plăteam 1.500 de lei ...și eu câștigam 5.000–6.000 de lei, mai făceam și eu. No în sfârșit, din primul salariu care l-am luat la uzinele Astra le-am trimis la tata și la mama 3000 de lei...și tata săracu’ Dumnezeu să-l ierte, să-l odihnească [*se-nlăcrimează*] și-a cumpărat o pereche de boi ca să-și lucreze pământul. Deci am câștigat foarte bine aci, viața era ieftină aci. Așa viață cum a fost în Brașovul ăsta în ’38, ’39, ’40 n-am întâlnit-o nicăiri în viața mea, da’ nici... de-atuncea pe unde-am umblat, n-am mai văzut așa...magazinele bine aprovizionate, toată lumea mulțumită, toată lumea zâmbea pe stradă, pentru că erau bani, nu se gândea nimenea la prostii, la furturi, la...cum îi ziua de astăzi...toată lumea avea traiul asigurat și-avea unde să-și pună capul, viața bună și...toate...

Acum să discutăm oleacă și partea burlăciei nu? Ca oraș mare?! E vorba

doamna profesoară și domnișoară, despre viața de burlac. Eram tineri, nu? Departe de noi gândul că dac-am cunoscut o fată...o invitam la o cofetărie să luăm o prăjitură sau să mergem la un film la cinematograf, bineînțeles întotdeauna cu acordul părinților, nu ca acum. După distracția respectivă o conduceam acasă, o dădeam la părinți [tușește]. Aci în orașul Brașov, pă timpul ăla în '38 erau cel puțin 7 stabilimente cu fete frumoase, patronate de diferiți patroni, cu doctori la dispoziție, așa că în acea perioadă de timp tineretul văduv, care erau văduvi sau divorțați nu era o problemă, problema sexuală cum este în ziua de astăzi. Se ducea fiecare și-și rezolva în 2 timpi și 3 mișcări problema. Fetele curate cu doctor la dispoziție și ieftin. 10 lei și 5 lei cele mai trecute, fete erau 5 lei, cele mai frumoase mai drăguțe, tinere erau 10 lei. Deci cu salariul îmi rezolvam și o problemă sexuală și beam și-o sticlă cu bere. Ori eu vă spun sincer doamna profesoară, că de când a apărut democrația noastră, că și atunci o fost democrație sub regele, no fost debandada și haosul care există în ziua de azi. Am rămas trăznit că un tânăr să se dedea la probleme de acte sexuale la o bătrână de 70-80 de ani, cum am citit mai acum câteva zile în ziar, am rămas uimit de treaba asta. Sau ce se-ntâmplă acum, sper totuși c-o să se-ndrepte lucrurile astea, că la infinit nu poate să meargă. Și după mine rău au făcut că mare e orașul, problema asta trebuia să...cum au cei mari, cei cu bani mulți au la dispoziție barurile astea unde se duc fete frumoase, plătesc bani grei au, da' gloata de jos poporul de jos și ăla are nevoie de treburi de-astea nu numai ăia care conduc cu zeci de milioane de lei în buzunar. Deci în problema vieții în anii ăia '38, '39, '40 a fost viața de aur a României, nu numa-n Brașov, în toate orașele din țară. Păi gândiți-vă dumneavoastră că eu am plătit cameră mobilată în 1938, 1.500 de lei pe masă, 3 mese pe zi și spălat. Vă dați seama ce...Un ou era 25 de bani și 50 de bani, o pâine era 2 lei, cea mai renumită pâine din toată țara aicea se mânca în Brașov, o pâine cam de mărimea aia care e acum cu 6.000. Da' cu cartof făcută, o bunățate când mâncai o pâine din aia, nu-ți mai trebuia nimic. A fost viața foarte frumoasă.

A venit anu' 1940. În toamna lu' '40, datorită evenimentelor externe care au fost, o parte din trupul țării noastre a fost...ne-a luat...jumătate din Ardeal...Musolini cu Hitler, nemții cu italienii. Asta o fost în 1940 în toamnă. Am manifestat noi pe-aicea ieșeam în Piața Sfatului or fost manifestații mari la Cluj, Brașov, Timișoara în toate părțile în care o fost ordin să se deie s-a dat. Acuma ce să fac io părinții și frații mei is la Satu Mare, ăla era ocupat...Aveam o fată pe care o curtam de la mine din comună, din școala primară, când era ne-am simpatizat unul pe altul foarte mult și eu i-am promis că o voi lua în căsătorie. Și dacă era viața normală, nu se întâmplau evenimentele astea, eu mă căsătoream sau mă logodeam cel puțin cu ea și pormă plecam militar. Am stat foarte mult pe gânduri. Ce să fac, să mă duc acolo? Știu puțin ungurește o să mă ieie și-o să mă ducă ăia în armata lor, eu nu știu limba lor, cine știe ce se-ntâmplă cu mine. Și-am hotărât să nu plec, să rămân aici în țara mea. Le-am scris o scrisoare la părinți. Dragii mei părinți și frați, eu datorită acestor evenimente care s-au abătut asupra noastră, eu nu mai plec îndărăt. Măine, poimăine, îmi vine timpul să plec în armată, plec în armată, în armata română. Sunt român și rămân aici. Și au fost mulți

sătmăreni aicea, au lucrat la Astra, o parte dintre ei au plecat, în special cei care erau de etnie maghiară, au plecat, noi care-om fost români am rămas, și domnu' Ciobanu o rămas era căsătorit de la Satu Mare...a rămas aici, am rămas aici. În '41 am primit ordin de încorporare. Cercul meu de recrutare de la Satu Mare era refugiat la Lugoj. Și a venit ordin de recrutare de-acolo de la Lugoj, să mă prezint la cercu' de recrutare acolo. Și-n '41, în februarie m-am prezentat la cercu' de...acolo era un maior de serviciu, când am ajuns. Domnule maior mă numesc cutare m-am prezentat pe baza acestui ordin la dumneavoastră. Eu eram cred că ultimul, toți erau încorporați, eu m-am dus...datorită faptului că eram sătmărean de-acolo, am avut motive bine întemeiate că nu m-am prezentat la data fixă. Nici n-aveau ce să-mi facă și nici nu mi-au făcut nimic, maiorul a fost foarte drăguț și zic: domnule maior am avut niște probleme de rezolvat cu părinții, cu o draguță de-a mea, o fată i-am scris că datorită acestor evenimente eu m-am hotărât să rămân în România, dacă ea vrea să vină încoace ce să fac, unde să o las, ce să facă aicea, și i-am spus: dragă Valerica, drumurile noastre s-au despărțit. Dumnezeu să-ți dea viață, fericire în viață, dacă-ți găsești un băiat bun căsătorește-te că cine știe ce va fi cu mine, că eu uite mă-ncorporez, ce va fi cum va fi nu avem de unde să știm. Și mo repartizat maiorul ăla, o vrut să mă deie la Regimentul 2 care-i de luptă Târgoviște, cu meseria mea, eu eram mecanic – strungar cunoșteam, dacă nu întregime, dar îmi dădeam seama de anumite piese, componentele tancului, nu știu mai ce. Și mă gândeam io...mă io ardelean mă duc ce știu io pân' Târgoviște, p-acolo eu n-am fost niciodată, zic ceva mai aproape p-aici prin Ardeal n-avem ceva locuți pă undeva? Caută el într-un registru mare-acolo, zice: "la Sibiu". Domnule maior aicea vreau eu, e aproape de Brașov...ce-i o sută și ceva de kilometri. Foarte bine da' ce regiment? Regimentul 90 infanterie. Forte bine domnu'. No, și mai era încă un coleg de-al meu, tot de la Satu Mare, ăla a fost repartizat la aviație, tot la Sibiu, la aviație. Și zice: "Stați pe-aici, mergeți prin oraș veniți îndărăt, să vedeți orașul Lugoj" și zice "diseară vă dau un soldat care vă duce la unitățile respective și vă predă acolo". Zis si făcut, ne-am dus prin oraș cu cetățeanul celălalt, am venit la masă am mâncat, ni-o dat hrană pentru 2 zile s-avem la noi, niște brânză, salam...și la gară. Am venit toată noaptea, spre dimineață am ajuns la...tren de persoane bineînțeles... Însoțitorul care ne-a dus ne-a predat la unitate acolo...dimineața i-am văzut pe ceilalți camarazi ai mei cum mergeau la câmpul de instrucție, a venit domn' sergent m-a luat în primire și m-a dus la un plutonier și m-a băgat într-un depozit să mă echipeze în haine militare. M-am dezecipat de ce-am avut eu, le-am făcut pachet, le-am legat am scris un bon pă ele acolo, numele și m-am echipat. Când o venit la ora 12.00, când o venit de la câmpul de instrucție plutonierul ăla de la depozit, m-a predat la comandantul de companie, domnul căpitan Nemeș, așa-l chema comandantul companiei de pionieri al regimentului 90 infanterie... Și de-a doua zi am intrat și eu cu ceilalți la câmpu' de instrucție, am făcut februar, martie, april, mai...în mai deja se zvonea ce se întâmpla pe plan extern și căpitanul, sigur că el acasă avea radio...avea...asculta post; și la câmpul de instrucție ne spunea: "Băieți să fiți pregătiți sufletește că ne-așteaptă zile grele", toți eram curioși zice: "să știți că vom merge în război mâine, poimâine" și-așa o și fost 21 iunie 1941, dimineața

când a venit căpitanul la noi ni-o spus: “băieți ce v-am spus s-a adeverit, să fim pregătiți sufletește, trupește că mâine, poimâine plecăm și noi”. Și-așa o și fost. După 2–3 zile echiparea, pregătirea pentru plecare pe front. Ne-a dus la gară, vagoane, ne-a îmbarcat, direcția Tighina. La Tighina când am ajuns în Basarabia, acolo am stat două zile și două nopți, pe urmă ne-om construit un pod peste Nistru din bărci și-am trecut tot regimentul, cu tot armamentul care-l aveam asupra noastră... Tiraspol, direcția Tiraspol. Acolo ne socoteam pe pământ străin. Și de-acolo pă jos pân-aproape de Odessa... nu mai țiiu minte câți kilometrii am făcut pe jos, de-ajuns că într-o noapte am ajuns cam pe la orele 22.00–23.00, și-am intrat pe poziții de luptă cam la 12–13 kilometri de Odessa, într-o comună Balnic, așa-i spunea, comuna Balnic [tușește]... S-a dezlănțuit în prima noapte un atac al sovieticilor cu proiectile de artilerie asupra noastră, că nu știam unde să ne băgăm, să ne ascundem. S-a luminat dă ziuă, a-ncetat și rusii n-au mai tras, noi ne-am organizat pe-acolo, am mai mâncat ce-am avut as... ca-n prima noapte de front, de război [tușește]. Am stat acolo pe poziții uite-așa... cât să fi fost distanța între ruși și ai noștri 200 de metri... și după vo săptămână și ceva de zile a început artileria noastră să bombardeze asupra lor cu nemiluita a tras, ne-am speriat și noi, și-au fugit rușii din calea noastră, și-atuncea ne-am dus și-am ocupat Odessa. Am ocupat Odessa, sigur că acolo erau mai multe divizii de armate, făceam parte din divizia 18 regimentul 90 și o parte din armata română a rămas ca trupă de ocupație acolo, noi după... dimineața am intrat în oraș, în Odessa și cam pe la 10.00 am primit ordin de încolonare și plecare mai departe, către Crimeea și așa am ajuns doamna profesoară de-acolo din... de-aicea din țară, de-aici Tighina, Tiraspol, Odessa și p-ormă-am străbătut toată... o parte din Ucraina, am ajuns în Crimeea... până aproape de Sevastopol... Crimeea este o provincie, un ținut muntos cum ar veni aicea Valea Prahovei... munți, dealuri, foarte frumoasă regiune, nemaipomenit de frumoasă și-acolo-am intrat iarăși în luptă regimentul nostru dimpreună cu vânătorii de munte, de-aci din Brașov, să cucerim o... exact un munte cum îi Tâmpa asta a noastră. Noi eram jos la poalele muntelui, rușii erau sus și-aveau posturi de mitraliere și-aruncătoare de flăcări și-ai noștri când mergeau, înaintau să cucerească vârful... ăia cu mitralierele-n ei îi secera sau îi ardea cu aruncătoarele de flăcări. S-au organizat și-ai noștri și după 2 zile și 2 nopți eu așa am zis: Doamne, gata, nu știu cum am scăpat din iadul ăsta! A treia zi eram toți murdari pe față... vai de capu' nostru, nemăncați. I-am făcut prizonieri pe rușii care erau la posturile alea și-atunci o căzut și Sevastopolul... Încolonarea și plecarea mai departe. Și-am ajuns doamnă, la Rostov, pe Don. De la Rostov încă vo opt sute și ceva de kilometri până în Stepa Calmucilor, am ajuns aproape de Stalingrad de Stepa Calmucilor, acolo... și-acolo în toamna lu' 1942 eram într-o comună, comuna Zaza așa-i spunea, da' ce comună, că numa' pereți de case erau, totu' era distrus, lupte mari or fost acolo... și într-o dimineață mă vede căpitanu' și zice: “Măi Maxim, tu ești aproape de Sibiu, din Brașov”. Zic, da. “Vrei să mergi în concediu?”. Vai domnule căpitan mă mai întrebați? Da cum să nu? “Du-te și predă-ți arma repede și vino la mine... te duci la caporalul cutare să-ți deie hrana rece pe cât vrei tu să-ți iei, predai pătura, mă rog ce-i mai de preț, le predai acolo și vino la mine să-ți dau formele să pleci”. Vai ce noroc pe mine-o fost doamnă! Ce noroc pe mine-o fost

ăsta. Am venit, am făcut operațiunile astea, am venit la el, mi-o dat un plic și m-o rugat frumos "Ești aproape de Brașov, te repezi până la Sibiu, te duci până la nevastă-mea și-mi aduci..." ceva mănuși de piele să-i trimită, ceva pulovere mai groase. Zice: "Nu te stânjenesc, n-ai greutate mare?!" Domnule căpitan, aveți toată încrederea că mă duc după cum am și fost. Io dacă vă spun să știți că cuvântul meu îi sfânt. Și-am plecat de-acolo până la o gară vreo 8 sau 10 kilometrii peste câmp. Eram 2 inși din tot regimentul. Și-am plecat la o gară. Acolo am văzut c-a sosit un tren cu tancuri germane, tancuri din alea mari și noi am mers, no eram tineri și eram plini de vlagă, așa că nu era obositor. Și ne-am urcat și noi în trenul ăla când o venit înapoi, în direcția Rostov, 800 de kilometri și am înțeles că cei 800 de kilometri de-acolo din gara aia și până-n Rostov i-am făcut vo două zile și două nopți cu trenu' ăsta de marfă...*[tușește]*. În prima noapte după ce-am plecat noi, rușii au dat atacul ăla grozav asupra armatelor române și nemțești și ne-a-ncercuit pă toți...căpitanu' meu săracu' cu toată compania și tot regimentul or căzut prizonieri la ruși în noaptea aia. Eu eram pă tren, în drum spre Rostov. Așa noroc am avut. Da' eu n-am știut treaba asta, ce so-ntâmplat acolo. Numa' pă urmă am aflat. Și după două zile și două nopți am ajuns în Rostov. Obosit, nedormit...m-am dat jos de-acolo ca trenu' ăla pân' acolo o mers, m-am dat jos și în spatele gării m-am dus la niște cetățeni, cetățence-acolo, i-am văzut pân gară, am luat mâncare, brânză la mine, ciocolată, țigări și-ntâlnesc o femeie, vorbeam foarte bine rusește c-am învățat acolo, acuma am uitat.

- Vorbesc cu-o femeie că unde locuiești?

- Zice: "Aicea aproape de gară".

- Zic, n-ai fi bună să mă primesti o noapte să dorm și eu?

- Zice: "Sunt eu cu mama și un copil". Zice "Da' ai ceva de mâncare?".

- Cum să nu, vă dau.

- Zice: "Haide".

M-am dus la ei acolo-acasă, o duceau foarte greu, n-aveau ce mânca, nemții nu le dădeau, eu le-am dat din pâinea mea care-am avut-o, brânza, slănină acolo o mâncat o făcut niște ceai îndulcit...nu știu cu ce l-a-ndulcit acolo *[râde]*, și-am dormit o noapte-acolo foarte bine la ea. Bărbatul ei era ofițer sovietic, era și ăla pă front, nu știa de el că pe unde trăiește, dacă trăiește... Marusha, Marusha așa o chema pă ea. Și ea-mi spune mie Jora, Gheorghe zice: "Las că mă duc eu la gară să mă interesez când ai tren înspre România", că erau permisionarele alea germane care veneau în țară la noi până-n București...dă pă front de-acolo. Și s-a dus femeia săraca și s-a interesat în gară și-a fugit înapoi acasă, asta era dimineața pă la 10.00. „Jora să fii pregătit că la ora două ai tren, la ora două ai tren direct București...”. Pe la doișpe și ceva am plecat de la ea spre gară și-o venit și femeia cu mine să mă conducă...A văzut că sunt un om cumsecade, n-am căutat să-mi bat joc de ele, le-am dat și lu' mă-sa și la copii și ei pâine, țigări le-am lăsat acolo. Așa de plin era trenu', deja era în gară că de-acolo s-a format, de nemți și de români de la toate unitățile care veneau în țară în concediu, no zic acuma cum mă urc? Și-am găsit niște camarazi de-ai mei, în dreptul unui geam. No zic, faceți-mi și mie loc cumva. Chiar dacă stau pe polița aia unde se pun bagajele,

numa' să mă urc în tren. S-a aplecat femeia aia săraca și-a pus mâinile-așa m-am urcat pe spatele ei, și am sărit pe geam și-acolo pă polițele alea așa și-am mers până la Tighina vo...vo trei zile și trei nopți de-acolo am venit cu trenu'...vă dați seama...

- *Și mâncați? Aveați mâncare sau...*

- Eeee mâncare mai puțină, da' aveai nevoie să te duci la toaletă să...nu puteai...pă geam pe-acolo fiecare își făcea...no în sfârșit. Am ajuns în Tighina. În Tighina patrula noastră românească și cele nemțești aveau ordin. Toți acei care vin dă pă front, fie că vin în concediu în țară să se rețină în Tighina și direcția îndărăt pă front. No zic, asta-i bună acum. Ne-o luat o patrulă, pă mulți și ne-a dus la o cetate acolo-n Tighina. Și-aveam, aveam niște mahoarcă de-aia de fumat în buzunare, într-un buzunar cam o juma' de buzunar. Aveam un prețin pe care l-am cunoscut așa pe drum, unu' Diaconu Grigore din Oltenia...bă Diacone, croitor de meserie, ce facem măi? Pân-aceia ni-o fost. Dacă ne-om duce-ndărăt cine știe pe unde ne-or putezi oasele...Măi zice: "Uite care-i situația. Ne-om duce pân-acolo la Cetate. Când om ajunge la poartă ne facem că ni s-a desfăcut șiretu' la bocanc și ne-așezăm jos să ne aranjăm încălțăminte. Și când or pleca ăștia, ceilalți, noi cu santinela, îi dăm mahoarca, îi dăm mahoarca și-i spunem să nu se uite la noi." Și-am venit înapoi la gară amândoi. Și ne-am dus la un chioșc dăla unde era acaru' dă serviciu din Tighina spre Chișinău [*tusește*]. Și-am stat la ăla acolo, știa românește era român de-al nostru ceferistu'...I-am povestit care-i situația. "Stați liniștiți aicea...la două noaptea spre dimineață aveți tren cu direcția Chișinău" adică direcția București, dar trece prin Chișinău. Da cum ne urcăm? "Las că v-aranjez eu!" Da' cum? Zice: "când vine trenu' io-i fac semn la mecanicu' să-ncetinească...și-atuncea voi vă urcați în vagon". Și zice "Dimineață sânteți în Chișinău. Acolo iarăși s-aveți grijă să vă ascundeți pân vagoane că vin patrulele nemțești și românești...caută soldați și îi trimite înapoi pă front".

- *Da de ce îi trimitea înapoi?*

- Ca să se refacă unități, să refacă unități, regimente ca să-i înarmeze și să țină piept...că rușii veneau și pă nemți și pă români, și pă italieni, pă unguri pă toți...puhoi întreg venea...Așa o și făcut, ceferistu' om de bună credință, Dumnezeu să-i dea sănătate dacă mai trăiește. Când o venit trenu', în gară n-am avut curaj să mergem, c-acolo erau iarăși patrule, a făcut semn, a lăsat încet așa, am sărit în vagoane, și era plin cu femei cu...veneau la piață la Chișinău cu diferite bunuri, brânză, cu smântână, cu fructe, cu...și io cu Grigore ne-am băgat acolo supt o bancă jos, pă supt poalele femeilor [*râde*], ca să ne acopere, dacă vine vo patrulă să nu ne găsească pe-acolo. Am ajuns în Chișinău iarăși n-a stat trenu' opt minute...după opt minute, direcția Reni...când o trecut de Reni o fost la noi în țară. În sfârșit am ajuns în Ploiești, n-am ce să caut eu în București, eu mă duc în țară, mă duc la Brașov. Grigore al meu săracu', Diaconu s-a dus la București că era oltean și de-acolo, spre Roșiori. Ș-apăi de-atuncea, nu ne-am mai văzut unul cu altul. În sfârșit eu am ajuns în Ploiești, în Ploiești m-am dat jos, m-am dus la restaurantul gării, la un restaurant în spatele gării din Ploiești [*tusește*], m-am dus la patron...domnule patron, eu mă numesc cutare, uite sunt brașovean vin tocmai aproape de Stalingrad de-acolo din Stepa Calmucilor...am scăpat de când sunt plecat din țară.

N-am mâncare, n-am bani, n-am nimic uite-așa cum mă vezi. “Vai dragă, vino-ncoace du-te-acolo, la masa aia într-un colț și stai acolo ca-ți vine mâncarea imediat”. Mi-a adus ospătaru’ o farfurie bună de ciorbă, mi-a adus o tocăniță bună cu cartofi cu carne, mi-a adus o jumătate de vin, o apă minerală...a venit patronu’ mi-a dat nu mai țiiu minte cât, da’ mi-o dat, mi-o dat bănișori frumoși. Zice: “Ține-i să fii sănătos, să scapi să ne dea Dumnezeu sănătate să scap și io...”

...Am stat acolo la restaurant, am fumat sătul bine, bani în buzunar aveam, și s-a apropiat ora, m-a făcut atent patronu’ “fii atent că peste un sfert de oră trenu’ e aici.” Un tren personal care trecea pân Brașov. E personal. Cât fac? Fac vo trei ore zic, mă gândeam io și cam așa o și fost. Trei ore-am făcut. Pă la unșpe seara am fost în Brașov. M-am dat jos, m-am ferit de patrule, m-am dus pe strada Traian unde am locuit eu în gazdă, m-o primit foarte frumos aia, acolo am dormit, am stat doamnă aci în Brașov... două săptămâni. M-am dus la uzină la Astra, am vorbit cu domnu’ Ciobanu, maistru meu sătmăreanu’ m-a angajat...m-a angajat în mod provizoriu, m-a angajat în uzină. Am lucrat încă două săptămâni, mi-am făcut rost de bani frumoși și cu asta mi-am băgat în buzunar banii și într-o seară m-am urcat pă tren pă la doișpe, c-a s-ajung dimineată în Sibiu și m-am dus la soția căpitanului meu.

- *I-ați promis.*

- Promisiunea, promisiune i-am promis omului...io nu știam ce s-a-ntâmplat cu el...O gădesc pă femeie acasă, i-am spus doamnă uite sunt subalternul domnului căpitan. Adică io aveam gradu’...cel mai mare grad din armată, soldat frunțaș...soldat frunțaș...i-am dat plicu’, a citit tot, am văzut că-i dau lacrimile...plânge...mi-am dat seama...*[tușește]*. Zice “Vă rog frumos luați loc, făceți-vă comod” a adus o sticlă, m-a servit cu un rachiu bun, o cafea. Zice: “Cam peste o oră, o oră și ceva, dacă vreți să mergeți pân oraș, p-ormă veniți la masă, și eu fac pachetul și vi-l dau”. Că io i-am spus: doamna căpitan, io de-aicea merg la o mătuș-a mea sora lu’ mama mea era refugiată la Radna... soțu’ ei era impegat de mișcare și locuiau chiar în gară, la etaj acolo aveau 3 camere o bucătărie, unchiu’ era impegat de mișcare acolo...*[tușește]* și am venit înapoi din oraș, m-a servit cu masa, mi-a dat pachetul mi-am luat la revedere și-am plecat și mi-a mulțumit foarte frumos.

Revin puțin asupra faptului că în luptele acelea pe care le-am dat pentru cucerirea muntelui acela în... aproape de Sevastopol, în Crimeea, eu și încă cu unul m-am evidențiat datorită curajului pe care l-am avut, am zis mă mor, mor ce pierd n-are cine să plângă după...mama mai are trei copii acolo...dacă mo... și-am reușit de-am luat o patrulă de sovietici prizonieri, o patrulă compusă din vreo 7 sau opt ruși, eu și încă cu unul i-am dezarmat pă toți, i-am predat la comandamentul diviziei noastre. Și pentru faptul că am avut curajul ăsta cu ăla, ne-a decorat cu “Bărbăție si credință”, o decorație mare, după care în ziua de astăzi eu primesc niște bănuți din partea statului român...*[tușește]*.

No, și am ajuns la mătuș-a-mea în...și-am stat pân-aproape de Crăciun. Da de fapt ce, până după Crăciun. Am stat acolo la mă...Acolo unchiu-mio avea radio, ascultam la radio și deja am aflat că ce s-o-ntâmplat cu trupele românești, trupele

nemțești le-a încercuit și se dau lupte crâncene, și trupele române cu nemțești care-au fost încercuite o parte-au căzut prizonieri, o parte-or reușit să străpungă frontu' și să plece fiecare pe cont propriu în direcții necunoscute... Aaaaai, aai... a trecut și Crăciunul se-apropia Anul Nou...'43, ce mă fac eu? Dacă nu mă prezint înapoi, oriunde mă legitimează vede pe bază când am plecat și mă ia [tușește], mă judecă imediat, mă dă dezertor...ce conta unu'? Pac și la revedere...I-am spus lu' mătușa, săraca mătușa...sora lu' mama mea, Dumnezeu s-o ierte...mătușa Rebreanu Florica așa o chema după bărbatu-su...are văru-miu îi inginer, a fost director la Steagu' aci...

- *Are vreo legătură cu Rebreanu, cu scriitorul?*

- Pofțiți?

- *Zic e vreun fel de rudă cu Rebreanu, cu scriitoru'?*

- Da. Uite-l acolo e [mi-arată o poză de pe perete] ăsta mai gras. Uite ăsta a fost soțu' lu' mătușa-mea, frate cu Liviu Rebreanu, cu romancieru'...Da mulți au murit. Și...mi-a făcut mătușa un pachet mare, cărnați, c-acolo aveau porci, tăia porci, costiță friptă, șuncă de toate, mi-a făcut un geamantan baban. Și-am plecat înapoi pe front. Și m-am dus doamna profesoară, și-am ajuns în Rostov, în gara Rostov la femeia de la care-am plecat, care m-a condus la gară...când am plecat în țară eu de-acolo de la ele...aia când m-o văzut s-o bucurat că eram...și-am stat acolo la femeia aia vreo săptămână și ceva...mâncare-am avut cu toți, le-am dat să mănânce, băutura nu știu câte sticle de rachiu mi-o pus mătușa. Acolo la Radna era mult rachiu și rusoaicelor le plăcea să beie vai de mine...și aia se ruga lui Dumnezeu să nu mai plec de-acolo...și i-am spus Marusha nu se poate, tre să plec, plec iară-napoi în țară de unde-am venit cel puțin acuma, am un motiv acolo am căutat, ne-am căutat unitatea, divizia nimeni nu știa că pe unde e, în ce direcție să mă îndru...că în diferite gări așa erau comandamente militare și mă duceam acolo era ofițerul de servicii: domnule căpitan, unde se găsește regimentul 90? „Apăi Dumnezeu știe”. Păi dacă Dumnezeu știe unde să mă duc eu, în ce direcție. Am venit până-n Rostov zic, nu?! Puneți-mi aici o stampilă c-am fost în Rostov în data de cutare și mă duc înapoi în țară dac-oi reuși s-ajung. Și-am reușit doamnă iarăși, și iar am trecut prin multe peripeții, până am ajuns Ploiești, iară la Tighina acolo, iară am întâmpinat greutăți. Dar având experiența am știut cum să procedez și-am ajuns în Ploiești...iarăși am ajuns în Brașov. În Brașov aveam o pretină bună, era vânzătoare de țigări...produse tabacice din-astea în gară, și prețina aia, Dumnezeu să-i dea sănătate dacă mai trăiește, m-a ținut o săptămână de zile la ea pe strada Avram Iancu pe la numărul 169 stătea...avea o cămăruță acolo. Și m-a ținut cu mâncare, m-a ținut cu de toate, o fost o pretină, o adevărată pretină... [tușește]. Și dup-o săptămână de zile, tot mi-era frică să umblu militar prin oraș, patrulele circulau, legitimație, m-am furișat și m-am dus la gară, i-am spus fetei și-am plecat la gară și m-am dus la Sibiu, m-am prezentat la PS-u așa-i spunea... subunitatea unității mele. Am ajuns într-o dimineață acolo m-a întâmpinat un locotenent colonel care era comandantul zis regimentului 90 pă timpul ăla. I-am povestit, m-a-ntrebat că cum, i-am explicat...zice “măi, te văd un băiat dezghețat. Ce scris ai tu? Ia scrie-aici. Da un scris frumos”. Zice “te dau la furier la biroul mobilizării acolo la...unitate”. Domne

mă descurc, știi și la mașina de scris să...mă pricep, nu bine da', zic dacă mă dați acolo zic în 2-3 zile învăț foarte bine. Și m-a dat acolo. Și-ntruna din zile scriu eu p-acolo ce mi-o dat, îmi dădea ofițerii ăia care erau pe-acolo, plutonieri... dau peste un ordin al Marelui Stat Major al Armatei Române prin care făcea cunoscut tuturor comandanților de unități că toți aceia care au scăpat din încercuirea de pe frontul din Stepa Calmucilor respectiv Stalingrad și sunt contingentul 1941, să fie lăsați la vatră. Și iau ordinul și-l bag în buzunar. După masă mă prezint la domnul colonel la... domne' zic părinții mei sunt... zic în Ardealul ocupat, la Satu Mare. Io n-am pe nimăni aci. Io din proprie inițiativă am rămas, eu nu m-am dus la părinții mei. Io am zis că sunt român și vreau să slujesc armata română. Am slujit cu devotament și cu credință armata română, știți până unde-am fost, v-am povestit. Ei mi-a ajutat Dumnezeu de-am scăpat din toate nenorocirile care s-au abătut asupra noastră [tușește], vă rog frumos conform ordinului ăsta dați-mi și mie document să fiu lăsat la vatră să mă duc la Sibiu, să mă duc să-mi ocup o funcție ca să pot să trăiesc. Dom'le așa o fost de cumsecade omul ăsta... o chemat p-un locotenent..."ii dați livret... livret militar complectat cu toate ce trebuie în el, îl aduceți la mine la semnat. Te dezechipezi tinere și-i predai lu' domnu' locotenent pachetul cu haine." Vai! Mă gândeam no io acuma ce mă fac? Io haine civile n-am. Hainele mele civile cine știe cine le-o îmbrăca? După ce-am ieșit de-acolo n-am zis nimic că n-am haine și... la colonel. Când am ieșit cu locotenentu', zic domn locotenent: Sunt de la Brașov... vă dau cuvântu' meu io haine civile nu am. Io când am plecat aicea am lăsat... Mai găsește cineva hainele mele? Cine știe cin' le poartă sau le-a purtat? Lăsați-mă să plec echipat până-n Brașov. Vă dau cuvântu' meu de cinste și de onoare de om că în cel mult o săptămână dumneavoastră veți primi pe adresa unității pachetul, coletul cu tot ce-i pe mine... Stă el se gândește: "Mă dacă-mi faci figura să știi că te-mpușc. Te duc legat din post în post..." Vai domnule locotenent nu mă cunoașteți... am să vă dovedesc și coletul care va sosi peste-o săptămână va dovedi că am avut cuvânt. Hai s-o făc și p-asta. Mi-a dat forme și-am venit.

Doamnă, am venit în Brașov. Iară m-am dus la pretina mea. La cine să mă duc? Că gazda la care am stat io a plecat de-aicea nu știu... în ce parte. N-am găsit, m-am dus la pretina mea iară. Și iar am stat la ea câteva zile acolo. M-am dus la Astra a doua zi cum am sosit. Era un comandant al uzinei cu grad de colonel. Și spun: domnule colonel, am lucrat aicea atâția ani de zile, trei ani de zile, vin de pe front. Mă angajați, mă mobilizați pe loc? Să lucrez la tunuri, să facem tunuri... pentru front... antiaeriene. Zice: "Nu pot dragă că ești continjent prea tânăr". Poaaaaaaa... ce mă fac? Viu supărat iară în gară... la fata... îmi dă bani să-mi iau ceva de mâncare, vin înapoi ăia mănâncă acolo... și venind la ea la chioșc, pe un stâlp de susținere în sala de așteptare fosta gară veche a Brașovului nu gara asta, fosta gară veche, nu știți, tot acolo pe... ba nu, nu, nu [tușește]. Cam la vreo... cum vii de la gară acuma, cam unde-i... cum să vă spun eu... ce magazin? Cum vii de la gară și o ia cotul ăla de la gară cam la un kilometru și ceva spre liceul Meșotă, cam unde-i cotul ăla acolo era gara veche a Brașovului... Așa... și văd în sala de așteptare un afiș. Zice: "Depoul de locomotive CFR Brașov caută spre angajare cu mobilizare imediată, pe loc, conform ordinului marelui stat major numărul", al armatei

române...următoarele categorii de meseriași: strungari, lăcătuși, cazangii...nu știu încă ce mai era...Când am văzut io asta mă duc la fetița mea și de bucurie îi sar...și o sărut toată. No acuma dragă să-mi spui unde-s birourile, unde-i depoul de locomotive aicea că eu nu știu [*rade*]. Zice: “stai și mănâncă liniștit că te duc eu acolo”. Am mâncat și-o venit fata cu mine până-n capătul gării. No zice “Uite-aicea-i clădirea asta. Aicea-i direcțiunea, și uite depoul peste liniile astea uite-acolo”...Mă duc la directoru’, la ingineru’ Popa era pă timpurile alea. Bat la ușă...bună ziua domnule inginer. Domnule inginer, mă numesc cutare sunt de profesie cutare, viu de pe front, am livret militar de eliberare contingent ’41 [*tușește*]. “Cum de te-a lăsat?” Zic nu știu, printr-o minune cerească...am livretu’ și-am văzut că depou’ de locomotive caută spre angajare și ordinul era semnat chiar de...afișu’ ăla era semnat de el. Domne nici una nici două, nu mă-ntreaba altceva ninic. Pune mana pă telefon și-l cheamă pă maistru...de la atelier, să vină să mă deie-n primire, să mă ducă la lucru...vine maistru’ zice: “domnu’ maistru Nicolae, îl luați pă domnu’, pă tânărul Maxim care uite s-a eliberat de pe...vine de pe front acuma...avem nevoie de meseriași”. Zice: “Da”. Dați-i o probă de lucru, stabilim salariul și să fie băiatul...c-a suferit destul. Mă vedeți că cum sunt, nici astea nu sunt ale mele că ale mele nu le mai gălesc. Le-am împrumutat. Lăsați-mă până mâine dimineată...gălesc eu o salopetă ceva la cineva să o iau pă mine să viu echipat pentru servicii. Zice: “Bine dragă. Mâine dimineată la șapte să vii”. La șapte am fost acolo, mi-a dat o probă de lucru, m-am împrietenit cu unu’ mai în vârstă, zic mă nea Costică zic fac o cinste bună, sunt tânăr și io...zic viu de pe front doi ani de zile acolo i-am petrecut...nu mai am experiența, până mă acomodez și eu cu...m-ajută aicea. Zice: “Vai de mine cum să nu?” În două ore-am făcut proba de lucru și m-am dus la maistru, a venit cu mine la inginer...”domnu’ Maxim, asta era în ’43, în toamna lui ’43, domnu’ Maxim 12 lei pă oră vă convine? și 800 de lei primă în fiecare lună”. Când am auzit eu că-i iară așa, erau bani frumoși, 12 lei pă oră 800 de lei. Gata m-am aranjat. Îl cheamă p-un funcționar de la cadre, de la biroul de personal și-i spune: “tânărul Maxim începând de momentul de față este angajat” nostru în funcție de strungar, îi faci toate formele de mobilizare pă loc, orice ordin vine conform ordinului marelui stat...matale știi, le trimiți înapoi”. Doamna profesoară, am început lucru’, deja mă acomodasem p-acolo bine, începusem să-i cunosc pe-acolo pă toți. Știți cum veneau ordinele de chemare, tot din două-n două zile veneau ordinele alea fulger cu cinci stele ca să mă prezint la unitatea militară. Țștia le trimiteau fain frumos la marele stat major mobilizat pe loc. Și-așa am...m-o apreciat, mi-o dat salar bun, mi-am refăcut sănătatea, m-am refăcut și din punct de vedere moral și material, [*tușește*] mi-am luat o gazdă bună și io, mi-am cumpărat haine...800 de lei îi luam în fiecare lună; ploua, ningeă ăștia-i luam peste salar. Ore puteam să facem cu nemiluita, dacă se putea de la 1 ianuarie și până la 31 decembrie acolo să stai să lucrezi, ca-ți plătea cu 50% și cu 100%...da’...trebuia și odihnă, nu se poate.

Deci am fost foarte mulțumit și datorită acestui fapt eu de la depoul de locomotive nu am plecat nicăierea până la ieșirea la pensie. 37 de ani acolo am lucrat. Or avut grijă de mine și eu acolo am...deși câștigam mai puțin ca la Uzine...da’ nu m-am dus

de-acolo nicăieri. Acolo m-am acomodat, aveam permisie de călătorie gratuit și familia mea și eu...și am rămas acolo. Și-n ziua de astăzi mă duc lunar să-mi plătesc acolo cotizația la...c-am înființat noi mai demult acolo o casă de ajutor reciproc în caz de deces...și-acuma când mi-a murit soția mi-a dat 3.200.000 de lei de-acolo...na.

- Când v-ați căsătorit? Sau ajungem acuma...

- Poftim?

- Când v-ați căsătorit?

- M-am căsătorit în...am mai fost o dată căsătorit. Imediat după ce-am venit din armată, da' nu cu pretina aia. M-am căsătorit uite cu mama la fetița aia [*îmi arată o poză*] care-i căsătorită acolo. Am trăit 12 ani de zile cu mamă-sa, am stat în gazdă la ele. La mamă-sa i-a murit soțu'. Io n-am știut. Era o femeie foarte draguță și tânără și...și m-am îndrăgostit. Și i-am promis c-o iau în căsătorie și...zis și făcut. "Am fetița." Zic nu-i nimic, las c-o creștem noi și pe fetiță. Am crescut-o, am dat-o la școală, a făcut liceul i-am dat servicii aici, la direcția regională a serviciului de cadre...i-am făcut cunoștință cu ofițeru' ăla, era locotenent major atuncea, terminase liceul militar băiatu' și-astăzi e general colonel în București. Domnul Mocanu Mircea inginer de-al meu... strada Terena nr. 16 în București...are o vilă acolo...No.

- Și-apoi?

- Și mă iubesc toți. S-a căsătorit, Lia c-așa o chema...fetița...are și ea două fete, una-i căsătorită-n Cluj cu colonelul doctor Horje și-i doctoriță. Alta-i tot în București, e contabilă șefă...și-acuma și el îi pensionar. Ea a fost casnică, ea după ce s-a căsătorit, n-a mai lucrat nicăieri...are el pensie bună. Și datorită faptului că nepoatele după ea, nepoata de la Cluj căsătorită cu doctorul Horje, care-a fost șeful secției Oftamologie la Spitalul Militar în Cluj, c-acuma din anul ăsta a ieșit și el la pensie, el a fost aici la mine-n casă și m-o văzut cum stau cu ochii și m-a internat imediat la el, mi-a făcut el, mi-a făcut imediat operație...

- Și apoi cu soția...

- Poftim?

- Cu prima soție ce s-a întâmplat?

- Așa, asta o fost prima soție. Cu a doua soție uite-o aici...[*mi-arată o poză cu fiul său din cea de-a doua căsătorie*]...ăsta-i băiatu' meu cu-a doua soție, asta-i noru-mea, nepoțica. Fiu-miu îi inginer, cum să spun io...analist programator...lucrează în Finlanda, la o firmă mare. A lucrat la Târgu Mureș și-a plecat în Finlanda, are contract pă trei ani de zile. Noru-mea la ora actuală îi tot ingineră, tot așa analistă, pă la Primărie sau la Prefectură în Târgu Mureș. Are casă, proprietate acolo-n Târgu Mureș. La ora actuală îi la fiu-mio în Finlanda cu nepoțica, acuma duminică vin acasă, ieri am primit telefon de la ea...Și eu stau de unul singur aici. Îmi spune să mă duc la ei. Nu mă duc că nu cunosc pe nimeni în Târgu' în afară de voi, da' io aici când ies pe stradă afară cunosc, toată lumea mă cunoaște. Când oi pleca acolo lângă mamă-ta, atuncea mă duceți acolo și la revedere...faceți ce...Păi cum să fac...am citit în ziare că acuma cu legea asta nouă de asigurări sociale o să fie ceva asistente ca să nu-i mai ducă pe bătrâni pân cămine, pân nu știu, că se-ntâmplă lucruri...mai bine costă statu'. De exemplu, pă

statu' nostru, dacă m-ar duce pă mine într-un cămin, mai mult îl costă întreținerea mea acolo, decât ca să plătească o asistentă, o fată cu salaru, care să mă îngrijească la domiciliu.

- *Vorbiți-mi puțin de perioada comunistă, de la Dej încoace.*

- Da imediat. Stai că n-am terminat cu...cu căpitanu' meu. Deci am venit, m-am angajat la depou' de locomotive CFR...în '45, c-acuma eram vechi, muncitor acolo...așa '43 toamna. '44 în ziua de Paști a fost primu' bombardament asupra Brașovului lansat de către americani și engleji, când o bombardat Brașovul. Eu eram la biserică, biserica aia de la parc...pe Nicolae Iorga acolo și când am ieșit afară din biserică...arunc ochii și văd un grup de avioane deja deasupra lu' Warthe...aoleu zic uite mă, am scăpat de pe front și-acuma o să murim aici...și-am fugit în spatele bisericii pă dealu ăla acolo, în spate la Eminescu, la o vilă și m-am băgat și eu acolo într-un beci cu mai mulți *[tușește]*, da' deja lansau bombe. Unde-i Modaromu' atunci o făcut-o praf, acolo au căzut bombe, pă aici pân gară, pe-aici pă sub Tâmpa...am scăpat de-acolo și m-am dus acasă la mama acestei fetițe. Era duminica de Paști, o făcut mâncare bună, am mâncat...a doua zi m-am prezentat la servicii și depou' de locomotive l-o bombardat atuncea prima dată și deja a doua zi o parte din depou ne-am refuji...s-o refujiat în Predeal o parte la Apața și-o parte la Valea Homorod...în trei direcții. Și a început...am dus mașini, am dus unelte, am dus multe lucruri și făceam reparații, că trenurile trebuiau să circule zi și noapte...veneau sovieticii, trebuiau transportați nemți și io am fost la Apața și am luat-o pe mama fetiței acesteia și pe fetiță și-am mers acolo, am găsit o locuință și-am stat acolo...ea făcea mâncare, am dus-o foarte bine acolo, nu erau bombardamente *[tușește]*. După ce-am venit, am venit îndărăt, în 1945 într-o duminică eram în parc înainte de masă...în parc...dar am uitat să vă spun că a doua oară când am ajuns pân' la Rostov io pachetul ăla care mi l-a dat soția căpitanului eu nu l-am, eu am avut grijă de el, l-am adus și-acasă aici...la pretina mea și la mătușa-mea, mă rog am avut grijă de pachetu' ăla să nu-l pierd ...ca ochii din cap, că asta era o dovadă, o cum să spun io...domne' uite să nu zici că n-am fost.

- *De onoare...*

- Da. Io am fost la soția dumitale...că poate-odată și-odată mă voi întâlni ce știu io. În '45 sau '46 el o căzut prizonier în noaptea aia când am plecat io de-acolo și-o fost în divizia Tudor Vladimirescu care s-o format acolo, Ana Pauker care a format acolo...în lagăr. Și căpitanul meu îl găsește în parc cu-o doamnă, aice-n parc po bancă cu-o doamnă. Mă uit eu bine la el: mă ăsta-i, el îi, căpitanul Nemeș, era în grad de locotenent colonel...Și trec dă se uită și el la mine: mă iertați că vă-nterup...două vorbe cu domnu colonel...domnu' colonel Nemeș dumneavoastră sunteți? Zice: "Vai Maxime!" și se scoală... mă prinde de gât și mă sărută pe-amândoi obraji. "Vai ce coincidentă, ce plăcere să te-ntâlnesc în Brașov!". Păi doar ați știut că eu sunt brașovean, nu? Zic acolo-am făcut serviciu', chiar că-i mare plăcere domnule colonel *[tușește]*. Pachetul lui îl aveam acasă la femeia asta...zic, vă rog să mă iertați doamnă. Îl întreb pe domnul colonel, domn' colonel ce program aveți cu doamna? Zice: "Nu,

nu. Am de discutat ce-avem de discutat și ne despărțim.” Atuncea io mă retrag, vă las mă duc pe bancă, stau acolo c-aveam un ziar, mă mai uit pe ziar și v-aștept. Zice: “Bine domn’ Maxim”. N-a durat 10 minute, s-a despărțit de doamna aceea, cine-a fost nu m-a interesat... zic domnule căpitan...asta...domnule colonel vai...ce întâlnire! Nici dac-ar fi fost programată de noi nu s-ar fi înfăptuit în condițiile astea. Eu vă invit până la mine acasă să servim masa și să vă înmânez pachetul de la soția dumneavoastră. Da nu l-am mai întrebat că...mai e cu doamna aia de la Sibiu...sau...l-am dus la mine-acasă, l-am prezentat la soția: dragă un tacâm în plus se mai găsește, nu? Și băutur-am avut...am servit câte-un rachiu bun, l-a servit soția cu supă bună de carne, friptură, sarmale, vin aveam și-a stat până seara la șapte la mine.

- *V-a povestit cum a fost cu lagăru’?*

- Da. Mi-a povestit cum or căzut...Da...zice “tu erai pă tren erai...tu n-ai ajuns la Rostov neeee...erai pă tren și noi am căzut...prin surprindere ne-au luat rușii, ne-au încercuit și n-am mai putut face...n-am putut face o mișcare și ne-a dus în lagăre, am suferit mult și io și...și am intrat în divizia Tudor Vladimirescu și uite-așa am venit în țară”.

În sfârșit. I-am dat pachetul, ca dovadă domnule colonel c-am fost la dumneavoastră...că v-am promis...”asta-i o dovadă incontestabilă mă Maxim” zice “nici nu m-așteptam”. Prin câte-am trecut și io cu pachetul ăsta nu l-am lăsat, nu l-am lăsat...că zic cu asta trebuie să fac dovada că într-adevăr cuvântu’ meu a fost cuvânt. Și...da. La șapte ne-am despărțit, el era la Sinaia atunci, acolo avea unitatea militară, la Tudor Vladimirescu și de-atuncea de când ne-am despărțit nu ne-am mai văzut. O plecat pe front aicea în Aredeal...apăi mai trăiește, nu mai tră..., da’ era pâinea lui Dumnezeu omu’...Alexandru Nemeș...de-atuncea nu l-am mai văzut. Da’ Dumnezeu așa o potrivit și de această dată să mă-ntâlnesc cu el în parcul...

- *Titulescu*

- Brașov...să-l onorez și eu cu-o masă la mine, să-i dau pachetul de la nevastă-sa...după peripețiile prin care am trecut.

Acuma unde să revin, să revin, cu serviciu’ v-am spus, la calea ferată...muncitorii...toți ne-am înscris în sindicat. Era Partidul Comunist...două partide: Partidul Social Democrat a lu’ Titel Petrescu și Partidul Comunist, dar după mult timp...s-au iscat niște probleme, divergențe de idei politice, eu nu le vedeam așa cum le văd astăzi. Trebuia să ne înscriem toți în partid, în sindicat prima dată ne-am înscris...așa a fost...erau nucleeele astea pă fabrici, pă secții trebuia să te înscrii că altfel te dădea afară, rămăneai fără pâine. Ne-am înscris în sindicat...pe urmă am activat pe linie sindicală acolo...pe urmă am trebuit să ne-nscriem în partid, ne-am înscris în partid...și-am fost înscris în Partidul Comunist până în anul 1955...în anul 19...53, dar eu deja căsătorisem fata în ‘51...cu ofițerul. Aici eu aveam apartamentul ăsta până-n capăt, 2 camere, bucatărie...și pă fată cu ofițeru’ i-am lăsat în camera aialaltă și în bucatărie, eu stăteam aici...asta nu era modificată, pe urma-am modificat-o, era o singură cameră, și eu aveam trecere prin camera aialaltă la bucatărie, toaleta și-așa mai departe...deci foloseam în comun. El datorită faptului...era un băiat foarte priceput.

Când o plecat de-aicea de la Brașov...era tânăr și era comandantul școlii de ofițeri de-aicea, antiaeriana și nu știu după cât timp l-a mutat șeful garnizoanei Reșița...șo plecat la Reșița. După plecarea lui, în anul 1955, a murit mamă-sa, suferea cu inima și-a făcut un stop cardiac din ăla și gata a venit la înmormântare, în sfârșit am înmormântat-o. Între timp, după ce-au plecat ei la Reșița, aveam un pretin foarte bun, tot comunist, un basarabean...sunteți basarabeancă?

- *Nu moldoveancă din Moldova, Moldova noastră.*

- Moldoveancă?! Din ce parte a Moldovei?

- *Bacău...Bacău.*

- Bacău. Și ăsta-i tot moldovean.

- *Au umplut moldovenii Brașovul...*

- Da, da [*tușește*]. Și cumnatu-miu de la Cluj care e soția lui, soția lui e sora din Dorohoi a fost în Securitate, la fanfara Securității, plutonier major acuma-i pensio-nat...asta în Ministerul Apărării Naționale și...Dolhasca, știți pe la Dolhasca?

- *Da.*

- Comuna Boroaia. De-acolo-i el, din comuna Boroaia, tatăl lui și cu mamă-sa erau profesori acolo la școală...în Boroaia. Are-o soră, Sapauță, în Bacău ingineră e... construcții, sora lui locuiește în Bacău, oraș mare... [*tușește*]...și după ce-o plecat el la Reșița, cu fiica mea vitregă, aveam un pretin foarte bun din Basarabia, strungar de meserie. Era căsătorit și nu avea locuință, eu de-acuma eram președintele sindicatului pe depoul de locomotive CFR, ăla era secretarul de partid...n-avea locuință, stătea foarte prost într-o cămăruță, n-avea copii...și zic bă Vasile zic, până-ți găsești tu o locuință, soția mea e pe ducă, pe moarte, am acolo spațiu...binețeles că no să stau așa, o să mă recăsătoresc, da' pân-atuncea uite, eu te las ca pretin să vii să stai acolo la mine, folosești și bucătăria, toaleta bineînțeles...tot ce avem acolo ne-mpăcăm noi ca pretini. Și l-am adus doamină, l-am adus pă dracu-n casă. După vreo 2 ani și ceva m-a dat afară din partid, el ca secretar de partid mi-a făcut niște note informative de la, de la municipiu de-aici, că am făcut parte din organizații fasciste, c-am fost pă front și-am luptat împotriva bolșevismului și c-am omorât bolșevicii chestii de-astea...și m-o exclus, da' nu m-o putut exclude că organizația nu a fost de-acord cu tot ce avea în material acolo, deci nu a adoptat ca să fiu exclus da' io le-am dat carnetu'...eram nervos și...am scos carnetu' roșu și i l-am dat...și ce-o făcut, ce n-o făcut, fără știrea mea o semnat în fals, mi-o luat camera și bucătăria și m-am pomenit, după ce m-o exclus din partid, m-am pomenit numa' într-o cameră...mi li-o luat, m-o semnat în fals...pă unde mă duceam nu mai aveam cuvânt că eram membru de partid...mă cunosteau toți da' ziceau c-am fost fascist...adică ce fascist...într-un pupitru din ăsta la bufet în bucătărie, uite că eram cu mama fetiței ăleia, aveam o fotografie la un 10 mai când eram în școală, în căminu' de ucenici la școala profesională acolo în Satu Mare, de 10 mai cum era pă timpul ăla îi ducea pă copii îmbrăcați în uniforma de...nu străjer...

- *Cercetaș.*

- Cercetaș...Asta era o organizație frumoasă, politică, acolo lucruri frumoase făcea cu noi...Și ăsta m-o zis pă la partid c-am făcut parte din organizațiile fasciste da'

pă front o fost și el da' zice că eu am omorât, el nu... În sfârșit asta o fost așa. Până la urmă mi-o dat carnetu' înapoi. Eu n-am vrut să iau carnetu' de partid aici la... am spus că cine mi l-a luat să mi-l aducă înapoi și-acolo în organizație, eu eram stăpân pe mâinile mele, pe meserie, nu mi-era frică că mă dă afară din... ce era... ce... nu plătesc cotizație și-am terminat povestea. Așa vedeam lucrurile [tușeste]. Și o venit și mi-o dat carnetu'-napoi, o făcut ședință-acolo și mi-o dat carnetu'-napoi... Și pă urmă iară, tot s-o ținut de mine, tot s-o ținut de mine, i-o fost frică că-l dau afară de-aici... i-am spus: mă nenorocitul, vrei să fii tu comunist, mă? Fii tu comunist. Uite-ți dau carnetu'. Fă ce vrei cu el. Am scăpat de cotizație, director n-o să mă facă, nici inginer, dacă nu m-o făcut până-acuma. Fii tu ce-ai vrea...și...

Am rămas aicea, am făcut cerere la ICRAL, mi-o aprobat și mi-am făcut zidu' ăsta, am pus piesele mele c-așa mi-o aprobat că n-au materiale, mi-o dat materiale...că n-au meseriaș și-am făcut eu aici despărțitura asta, și mai mult chiar, dacă mi-ar da cineva ceva, nu mai îmi trebuie la ora actuală am suficient. Am cameră, bucătărie, baie mai mult nu-mi trebuie...

Și de comunism am scăpat așa că le-am dat carnetu' din nou înapoi nu m-am mai dus după carnet, n-am mai făcut nici un demers...nu m-o lăsat în pace și m-am inervat. Și o venit ăsta... '89 și s-o terminat cu comunismu'. Însă ce vreau să vă spun. Nouă la cei mici ni se recomanda să facem cutare, să facem cutare, să facem curent, economie de curent, economie de gaz, să facem noi economie de...și-n-câteva rânduri unde-i Prefectura acuma, acolo era Județeană departe și eu m-am dus p-acolo pe la birouri, ziua-n amiaza mare, becurile alea mari ardeau în birouri...o caldură...că sobele alea mari de teracotă de nu puteai să ții un deget și mie-mi spuneau să fac economie...am aci un vecin care era mare ștab acolo...la Județeană...domnu' C...

- Da. E la «Apa» acuma.

- Poftim?

- E director la Regia Apa acuma.

- Nu, nu, nu. Nu ăla care-i dir...poate-i ceva rudă cu... ăsta-i pensionar acuma, era zeci de ani acolo-a făcut serviciu'. Era președintele colegiului pă tot județu', de partid...era om mare. Și-acuma-i spun: no ce-am făcut? Ce-ai câștigat domnu' Comănici? Ne recomandați nouă ălora mici să facem cutare, cutare și dumneavoastră-acolo...noi n-aveam ce mânca și dumneavoastră, bufetul dumneavoastră era aprovizionat din cale-afară cu de toate și pentru cine? Pentru activiști. Pentru dumneavoastră, nu pentru mine...eu le spun. Se supără, nu se supără, asta a fost.

- Ne-ați spus când am venit prima oară că l-ați cunoscut, l-ați văzut pe regele Mihai, c-ați dat mâna cu regele Mihai...

- Nu. Nu. L-am văzut pe Regele Mihai și-aci în Brașov, de multe ori l-am văzut și la Satu Mare, când a venit era tânăr, băiat frumos...da' așa personal n-am...

- Când ați primit decorația aceea, atuncea după război...

- Poftiți?

- Zic, ne-ați spus că ați primit atunci o decorație, după război...

- După război... Armata română a fost de mare valoare. Și pe baza asta am primit decorația. Și când s-a înființat Asociația Veteranilor de Război, eu mi-am adus aminte de vorbele comandantului și mi-a spus că... ne-a propus pentru decorare... și-atuncea am făcut un act la unitatea militară de la Pitești, care are toate arhivele statului, a militarilor care am fost pe front și-acolo m-a găsit și-am fost decorat cu "Bărbăție și credință" conform... Antonescu, regele Mihai care or semnat acolo... și pe baza actului care l-am primit de-acolo, de la unitatea militară m-am dus cu el aici, m-a trecut, m-o luat în evidență și avansat în grad la grad de sergent major. Așa că... nu mai sunt fruntaș [tușește]. Sunt sergent major... și după-ai a am primit asta, crucea asta... dată de Guvernul care-o fost după '92 încoace... era tot Iliescu președinte... No și după asta se dă 250 000 de lei în fiecare lună. Mi-e bună și asta...

- *Despre Antonescu ce spuneau oamenii? Că unii acuma spun că a fost bine, alții că a fost rău, ce se vorbea atuncea?*

- Nu. Antonescu, după mine, a fost un om minunat. Minunat om a fost. A venit pe front ne vizita, ne-mbărbăta... eu nu pot să înțeleg, că eu am avut familii de evrei, după ce m-am eliberat de pe front, am fost la... aicea pe strada asta am avut 2 familii de evrei, cu care eram în foarte bune relații... în foarte bune relații. Era domnu' Friedman cu familia avea o soție, un băiat și-o fată. El era croitor de meserie. Îi mai duceam și eu anumite la reparație sau haine de servicii... da' ei pe front nu i-o dus, Antonescu. Io pus mă rog c-o avut semnu' ăla că sunt evrei, și o făcut ceva curățenie p-aci pân oraș, măturat o oră, două și restul erau acasă, munceau și-și vedeau de treburile lor... Ăstălal, care stătea dincoace unde-i a doua sinagogă, nu mai știu minte cum îl cheama, avea o fiică și a făcut școala, liceu aicea, fata, tot așa lucrau pe-aicea pân Brașov, la munci din astea, nu forțate... să facă ceva pentru comunitate... Pă fiica lu' ăștia în '45... i-am dat servicii la depoul de locomotive, la serviciul de cadre, eram președinte de... în '53... în '53 [tușește] eram președintele sindicatului... și o venit la mine și m-a rugat dacă pot s-o ajut pe fată să aibă ceva serviciu, stau prost cu... mai erau și ei bătrâni... și i-am spus dragă, pregătește-te te bag în servicii, și-am băgat-o în servicii, funcționară la serviciul personal, la noi acolo, și-a făcut vreo 2 ani de zile servicii acolo, i-am dat o pâine foarte bună, evreica... Io n-am fost un antisemit d-ăsta... pentru mine om, om să fie. Și fata o corespuns din toate punctele de vedere o avut o comportare frumoasă, p-ormă s-a căsătorit, și-a plecat direcția Israel, bărbatu-su o dus-o în Israel, de-atuncea n-am mai văzut-o... Și ăștia alți o plecat în Israel. Da' Antonescu, domne de-așa natură a fost situația atuncea a României că io zic că oricine ar fi fost în locul lui nu putea să facă ce-a făcut omul ăsta. Doamna profesoară, vă rog să mă credeți dumneavoastră, veneau românașii noștri din Ardeal refugiați nu cu sutele, cu miile. Trebuia să-i plaseze, să le deie servicii la toți... io nu știu prin ce împrejurări îl condamnă lumea, unii e-ar fi criminal de război sau... și cum l-a judecat, în halu' ăla l-a împușcat, nu merita. Cum nu merita nici Ceaușescu să fie împușcat. Ea da, da' Ceaușescu nu merita să moară. Ceaușescu nu merita. Ceaușescu o fost un băiat foarte fain... ginerele ăsta al meu a fost în Comitetul Central, a lucrat cu Ceaușescu...

- *Și cum era?*

- Zice mă, “așa un om minunat”, da’ ea zice, “e o viperă”.

- *Dar dumneavoastră cum vă descurcați în perioada lui Ceaușescu? Cum era viața pentru dumneavoastră?*

- A fost o perioadă pă timpul lu’ Gheorghiu Dej foarte bine, foarte bine. Parcă era o perioadă din ’38, ’39. Viața foarte bun-o fost pă timpul lu’ Gheorghiu, Gheorghiu Dej dar pă urmă s-or stricat toate treburile. O perioadă pă timpul lu’ Gheorghiu Dej o fost nemaipomenit. Magazinele bine alimen...restaurantele; viața bună... numa’ atâta că nu erau stabilimente, da’ erau destule ș-atuncea [*râde*]. Pe fete pe toate le-o luat studente și le-o dus la centre de reeducare la Prejmer, să le reeduce și p-ormă le plasa pân diferite fabrici, țesătorii...

- *Ce se făcea la 23 august, erau parăzi ce se întâmpla?*

- La 23 august obligatoriu trebuia să mergem la manifestație...obligatoriu. Pregătiri în vederea acestor evenimente, fiecare la locul lor de muncă acolo... cum eu 2 ani de zile am fost președintele sindicatului în mod deosebit trebuia să mă ocup de treburile astea...la manifestație, cu drapele, cu lozinci, cu pancarde...aveam oamenii acolo, care se ocupau numa’ cu treburile astea, de scris lozinci, de pregătit steaguri. Mașinile organizate s-aducă steagurile în locul cutare de la locu’ cutare îndărăt și vă dați seama era multă...pentru ca să fie...însă nu eram remunerați, totul mergea pe bază de voluntariat [*râde*].

- *Dar de 1 decembrie?*

- Singura...odată în viața mea doamna profesoară...eram la depoul CFR-ului. A venit de la televiziune din București, la depou a venit la ingineru’ șef...că le trebuie un om priceput, însoțiți bineînțeles de câțiva oameni în gara Râșnov să...turna un film acolo ca să le instaleze acolo o coloană din aia pentru alimentarea cu apă a unei locomotive cum era pe timpuri... Ingineru’ șef mă cheamă pă mine. “Domn’ Maxim uite a fost un domn de la televiziune și are nevoie să instaleze o coloană de apă în gara Râșnov...nu contează în cât timp, adică nu că trageți de timp, cât mai repede să fie făcută, și cu probe bineînțeles, vă dăm o locomotivă acolo ca să faceți proba de alimentare să funcționeze”. Și zice: “vă plătește bani frumoși.” Gata domnu’ șef, zic e-nafară de servicii asta. Zice: “Da”...L-o chemat pă cetățeanul ăla de la televiziune și i-am spus: Maxim însoțit de cutare, cutare 4 mai eram...am luat camionu’ după ora de servicii, am încărcat tot ce trebe’ de la depou, am transportat acolo. A doua zi după masă ne-am dus și-am montat, ne-o dat locomotiva...[*tusește*]. O venit ăla de la televiziune acolo, o văzut cum funcționează, cum vine apa ș-alimentează, s-alimenteze locomotiva. Zice: “Domn’ Maxim mâine după masă la trei, zice, între trei și cinci...”, zic așa da, că noi avem servicii pân la trei jumate. “Veniți la Aro-n hol cu oamenii ăștia care-au lucrat cu dumneavoastră-acolo veniți în hol la Aro.” Da ce să căutam noi acolo? “Vă remunerăm.” Atâta mi-a spus...Le-am spus la băieți: băi, vă spălați, la trei jumate ne urcăm în cursă, de-acolo luăm mașina și mergem la...Ne-am dus la Aro...ei era acolo ne aștepta la o masă...Zice “Domn’ Maxim vino și semnează aici.” Când am văzut doamnă nu-mi venea să iau banii. Vo cinci mii și opt sute de lei...păi ăsta era salar pă... salariul directorului, directorul meu avea cinci mii de lei, cinci mii opt

sute și aia alții câte patru mii de lei fiecare... Zic domnu' șef nu vă supărați da' n-o să pățim ceva pentru treburile astea? E prea mult după..."Nu e mult vedeți-vă de treabă, nu e mult." Zice: "Acuma după ce vă dau banii zice [tușește] mergem și noi într-un local. Mergem în local și vă dau câte-o vodcă, câte-un sendviș bun acolo, o gustare bună și câte-un pahar cu vin". E singura dată-n viața mea când am luat bani de la...când am văzut atunci ce bine plătește ăștia, televiziunea. Și-a doua oară, aice un inginer de-al meu acuma nu de mult, vo trei patru ani de zile, un inginer de-aicea de la...din curte de la mine, nu știu unde l-a chemat și i-o luat un interviu vo jumătate de oră. Și p-ormă o venit acasă de la televiziune cu niște bani foarte frumoși pentr-o jumătate de oră. No. De la televiziune [râde]. Înseamnă că au bani, no.

Am speranțe mari în Năstase ăsta că va face treabă bună. Mi se pare că cu desființarea locurilor de muncă...oamenii în șomaj...toate treburile astea nasc o serie întregă de lipsuri în populație, lipsuri care conduc în cele din urmă la violuri, spargeri de locuințe, furturi...lucruri neplăcute. Dacă un tânăr de 24 de ani, cum am citit în ziar, se duce la mătușa unui deputat, din Camera Deputaților nu-i mai rețiu numele, 88 de ani, virgină la 88 de ani, n-a fost căsătorită niciodată, și tânărul o fură, o siluiește și o violează, o dezvirginează la 88...și nepotu' ei mare deputat în Camera Deputaților. Apăi eu rămân îngrozit doamna profesoară de ce se poate întâmpla.

- *Vroiam să vă întreb dacă vă mai aduceți aminte...*

- Sau uite cum e acuma mai zilele trecute de ziua poliției, aicea în Piața Sfatului, s-a înființat un chioșc acolo și era de servici un polițist de dimineața până seara și dădea niște...

- *Formulare.*

- Pliante de-astea sau cum le spune...foarte bune, foarte instructive pentru populație. Ne recomanda ce trebuie să facem să ne păzim de hoți, de spargerea locuințelor. Am aici acasă, le-am dat la toți locatarii [tușește]. Numerele de telefon urgent la poliție și cu măsurile care trebuie să le luăm noi. M-am dus la aia: doamna locotenent, era o femeie ofițer, asta trebuia de-acu zece ani de zile să faceți. Că aicea, zic vine toată populația în sprijinul dumneavoastră...

- *Eu vroiam să vă întreb dacă vă mai aduceți aminte cum a fost cu manifestațiile din 1987 de la...muncitorii...pe 15 noiembrie când au ieșit în stradă și-au făcut...*

- Ce spune?

- *Manifestațiile de la 15 noiembrie '87, muncitorii de la Uzina Roman.*

- A da. '87?

- Da.

- Stegarii când or ieșit? Alea io prea puțin știu că io eram pensionar și eram...prea puțin ieșeam pe stradă. Însă...a fost un lucru bun și just după mine...că cum v-am spus...unii erau prea îmbuibăți de bine și de bunuri și alții săracii...ca în ziua de astăzi. Cum v-am spus io. Mie-mi spunea să fac economie la gaz și la astea și tremuram de frig aici, că-mi dădeau o anumită cotă și când mă duceam acolo la birou nu puteam pune mâna pă...și focurile ardeau ziua-n amiaza mare. Și-acuma îi spun lu' domnu: domnu' C. așa ați înțeles dumnneavoastră? Păi unele clase

muncitoare...îi spuneți la clasa muncitoare nouă zic, să facem economie și dumneavoastră...Dac-ar fi fost om Ceaușescu, după ce-a plătit datoriile către statele străine să fi dat drumu' să fie-o viață așa, nu mai bună de cum o fost pă timpu lu'...cum o fost în '37, '38, '39, '40 cum o fost pă timpu' lu' Gheorghiu Dej și gata...era foarte bine [tușește]. Da' plătim datoriile și p-ormă tot mai rău, tot mai rău, tot mai rău. Și-abia acuma își dau seama și conducătorii din ziua de astăzi că Ceaușescu a făcut mare greșală că a plătit datoria statului, c-a plătit toată datoria la Occident...că pe urmă n-a mai avut încredere ăia în...da așa cu datoria neplătită, mai ciupeam ceva de la ei.

Apăi să sperăm c-o să fie mai bine domnișoara Ceapă...să dea Dumnezeu pentru dumneavoastră tineretu' să trăiți...uite eu de când mă știu doamna profesoară...în 1933 când am plecat de-acasă la meserie eu n-am știut ce-i aia șomer, decât perioada asta cu războiul cu alea...Da' cât am făcut serviciul...eu am știut servicii, servicii, servicii. Nu s-a pus problema asupra mea niciodată că să mă-nlătore de-acolo cineva. Doamne ferește. Deci mă culcam liniștit că știam c-a doua zi mă duc, și mă duceam cu inima deschisă, cu zâmbetul pe buze la servicii. Era o dragoste, o prietenie așa plăcută o plăcere să mergi acolo să faci treabă. Și-acuma când mă duc acolo, la depoul de locomotive, îmi crește inima când mă duc și văd plopii ăia pe care i-am pus noi de mici și-acuma sunt înalți, frumoși acolo [tușește]...atelierile alea au mers mai departe frumos așa...

Respondent: Maxim Gheorghe

Intervievator: Ceapă-Dobre Ioana

Înregistrat la data de: 11.07.2001

Tineretea învinge

- *Începeți cu ce doriți dvs.*

- Cu începutul vieții mele sau cu ce?

- *Da.*

- M-am născut la Mănăstirea Dealului, județul Dâmbovița. Tatăl meu era acolo ofițer la școala militară și l-a avut chiar pe regele Mihai, care era elev acolo. La Mănăstirea Dealului n-am stat decât vreo cinci ani, și tatăl meu fiind ofițer, a fost mutat la regimentul trei din Dorobanți din Câmpulung Muscel. El de-acolo și era și erau părinții... și părinții lui erau... el...tatăl lui era din Câmpulung Muscel unde stăteau și părinții și ceilalți frați. Însă când am avut șase ani jumate, pe mine la șase ani m-a dat la școală, tatăl meu a fost mutat la Regimentul Cinci Vânători din Timișoara. Și așa am ajuns la Timișoara. Am parcurs școala primară acolo, și în '42 a început războiul. Școala primară am făcut-o în Timișoara și am urmat liceul de fete, teoretic, Carmen Silva. Tatăl meu a plecat pe front, ofițer, maior, și în '42, în februarie '42 a murit dincolo de Odessa, la Vaslovka. Am rămas numai cu mama, sunt singura fată, și din ce în ce au început greutățile. La început mama a avut o pensie mai onorabilă, dar pe măsură ce au trecut anii banul s-a devalorizat foarte mult. Și din ce în ce banul s-a devalorizat, încât pensia lu' mama care era pe atuncea trei milioane, ajunsese că exact puteai să-ți iei o găină. La școală, după ce a murit tata, întâi am fost...eram scutită de toate taxele. Și urmam și la școala de muzică la pian, și luam și ore de limba germană. Însă cu timpul a trebuit să renunț la toate. Tata n-a mai fost erou, cum a murit pe front și în clasă era făcut colțul eroilor și, mă rog, cu fotografie și cu tot, pentru că frontul pe urmă s-a mutat în partea cealaltă n-a mai fost erou. Și atunci au început toate necazurile care au decurs. Când s-a terminat războiul și când s-au retras armatele și au luat-o spre Ungaria, la Timișoara au fost foarte multe bombardamente. Erau lupte de stradă, bombardamente, am stat zile întregi ascunse în pivnițe [...], și au început bombardamentele, se dădeau foarte multe lupte în Timișoara, la... când se retrăgea armata...germană când se retragea, bineînțeles, și am stat zile întregi în pivnițe, și mitraliau orașul, și toate magazinele închise, piața nu exista, încât am dus-o și foame, și groază, și de toate. În sfârșit, totul a trecut, și pe urmă a mai fost o parte neplăcută din viața mea, că eu am locuit cu mama în... se numea Stabsgebaude, o clădire militară unde erau toate soțiile de militari. Și pentru că tata a murit, pe urmă noi nu am mai avut dreptul să mai locuim acolo. Și atuncea a trebuit să părăsim și locuința. Întâmplarea a făcut că am găsit în altă parte, într-o vilă așa să zic, unde stătea un plutonier care era în activitate și l-am rugat să vină el în locul nostru și să stăm noi acolo, la această familie unde era o locuință foarte mare, de vreo cinci camere, și eu am... cu mama, am putut să ocupăm două camere și dependențele comune, cum era, toată lumea stătea pe atunci în comun că nu existau locuințe. Mi-am terminat liceul și am dat la facultate și am intrat la Agronomie, la Timișoara. În timpul ăsta, în această casă, proprietara, fosta proprietară a închiriat o cameră la studenți. Așa l-am cunoscut eu pe soțul meu. Și...el făcea Politehnica. Și ne-am logodit și ne-am căsătorit în anul 1950.

- *Acolo?*

- Acolo, în Timișoara. Însă el era în ultimul an și tatăl lui s-a îmbolnăvit foarte tare și nu l-a mai putut ține la facultate. Și părinții lui erau atunci la Satu Mare, socru-meu fiind inspector la căile ferate. Și atunci a trebuit să ies eu din ... am renunțat la facultate, am intrat în servicii – aparținea de Sfatul Popular, un cămin de zi de copii, unde mergeam și făceam... copiii veneau acolo dimineața, luau micul dejun, își făceau lecțiile, mâncau de prânz și plecau la școală. Iar cei care... era și o grupa invers: veneau, mâncau micul dejun, plecau la școală, veneau, luau masa, își făceau lecțiile cu supraveghetore până pe la patru-cinci. Deci eu asta făceam cu copiii – lecțiile. Și am lucrat acolo... nu știu, aproape un an, până când soțul meu a terminat facultatea și a fost repartizat la Brașov, la Steagu Roșu, ca să-și... el a terminat Mine și Metalurgie, și a cerut să-și dea diploma din Metalurgie. Și atunci a venit la Brașov, să-și facă proiectul de diplomă la Steagu Roșu. La Steagu Roșu, în timp ce era la Steagu Roșu, a aranjat cu uzina Tractorul să-l angajeze. A venit, și-a dat diploma și s-a angajat la Tractorul. Însă pentru că el a terminat Mine și Metalurgie, i-a trebuit, deși materia nu s-a schimbat, între timp facultatea s-a transformat și a rămas... au plecat minele la Petroșani și materia a terminat-o aceeași, el a cerut să-și facă proiectul din metalurgie și să se angajeze la Tractorul, dar a trebuit consimțământul Ministerului. Și asta a durat exact șapte luni de zile. Și șapte luni de zile eu am stat la Timișoara cu mama mea iar el a venit și s-a angajat aicea și lucra în ture la Tractorul, la oțelărie și dormea la un bloc de nefamiliști. Așa că totul a fost greu, începutul căsniciei noastre, și... Și pe urmă mi-a telefonat că se căsătorește un văr de-al meu și ne cedează o cameră, și atunci am venit aicea, exact când am venit, a primit și el salariul pe șapte luni de zile, am apucat să stau la toate cozile, până ne-a venit mobila din Timișoara și toate lucrurile, să stau la toate cozile, ca să mă aprovizionez și să cumpăr stoffe și tot, pentru că pe-atuncea totul se dădea pe cartelă, și numa' bine c-a venit stabilizarea. Noroc că nu m-a prins cu bani. Exact la stabilizare vara mea a avut nunta. Și, într-adevăr, am stat pe Brâncoveanu, într-o cameră prin care ne treceau foștii proprietari, și traversam o curte ca să ajung la bucătărie, dar eram foarte fericiți că suntem împreună. Tinerețea învinge. Așa... Și, el lucra în ture la început, la oțelărie, și pe urmă a trecut la turnătoria de fontă din Tractorul. Eu nu aveam servicii, și am rămas însărcinată, și în anul 1953 am născut băiatul. La început mi-a fost foarte greu, neavând condiții sub nici o formă, și toată ziua alergam la bucătărie, lăsam băiatul în cameră, singur... era foarte, foarte greu, eram patru familii la bucătărie. Am reușit, când băiatul avea vreo cinci ani, șase ani, să mă mut în altă locuință pe Bulevardul Lenin se numea atunci, unde eram foarte fericită că aveam o cameră, nu mai îmi trecea nimeni prin cameră de data asta. O cameră de 37 metri pătrați, și eram patru familii la bucătărie cu cinci băieți de aceeași vârstă.

- *Și acuma cum se numește strada?*

- Aaa, e b-dul ăsta, Lenin, nu știi care e? Unde e și biserica Sf. Gheorghe, asta, de la Teatru înspre ...

- *Iuliu Maniu....*

- Iuliu Maniu. Depinde... Stai, nu, nu, nu cred, Iuliu Maniu e cea din spate. Că-s

două: se desfac de la Strungu două străzi, da? Unu e Iuliu Maniu și alta...ce bulevard e acuma... nu știu cum ii spune la bulevardul ăla...

- *O să vedem. [15 Noiembrie]*

- Prin fața Teatrului, deci. Fiindcă se desparte așa: unu prin ...De la Strungu se despart două, da? Pe care vin mașinile, nu care se duc încolo, că e sens unic.

- *Acolo pe la Patria. [cinematograf]*

- Exact, la Patria. Când băiatul...am dus viața în comun, noroc că eram toți tineri, nu ne certam, copiii se băteau între ei, dar noi nu ne-am coborât la mintea lor, dar când băiatul a intrat la școală, a făcut primul an de primară acolo, și pe urmă, când a fost în clasa a doua, am primit primul meu apartament, soțul a primit din partea uzinei prima noastră locuință singuri. A fost cea mai fericită parte din viață. Locuința era de două camere, mi se părea un vis să am eu bucătăria mea, să nu mai îmi intre nimeni, să închid casa, să nu mă mai deranjeze nimeni, să fim noi trei, cu familia. A fost, un an jumate cât am stat acolo, într-adevar de vis. Am intrat în servicii. Și, pentru că am intrat în servicii, atunci a trebuit să o iau pe mama care locuia pe Dobrogeanu Gherea la o mătușă de-a ei, mătușa a murit, atunci am dat locuința lu' mama și locuința asta tot uzinei Tractorul și am primit un apartament de trei camere în cartierul Tractorul. Și, am luat-o pe mama, că am intrat eu în servicii la Tractorul. Unde am lucrat 25 de ani la metalurgul șef, ca proiectant. Soțul meu a fost pe urmă șeful turnătoriei din Tractorul, și pe urmă a părăsit Tractorul și s-a mutat la Uzina 2, unde a fost șeful turnătoriei. Însă în anul 1...după 20 de ani de căsătorie, ne-am despărțit. El... eu am rămas cu mama și cu băiatul în această locuință, băiatul avea atunci 17 ani, și el s-a recăsătorit imediat și a mai trăit 8 ani și-a murit. Băiatul, ce să spun, a terminat liceul, a intrat la facultate, a făcut facultate aceea, la Politehnică, la ora actuală... a lucrat la CCSIT care s-a desființat, institutul ăsta de cercetare care este între Tractorul și Rulmentul, și-atuncea și-a deschis o firmă, are două fete, una termină acuma facultatea, își dă licența chiar, iar cealaltă e pe clasa a șaptea. Nora mea este în învățământ. Ei stau la Tractorul, în cartier, iar eu locuiesc aici. Cam asta, în mare, este viața mea. Așa, ce vreți să mai știți? Viața de liceu cum a fost, sau cum era pe atunci mentalitatea?

- *Da, dvs. ați venit în Brașov în ce an?*

- În 1951. În '50 m-am căsătorit, în '51.

- *Dacă puteți să ne povestiți cum era atunci Brașovul și cum s-a schimbat de-atuncea. Noi nu...*

- Ca aspect?

- *Și ca aspect, și societatea...*

- Ce să vă spun. Atunci când am venit, toată lumea era îmbrăcată la fel.

- *Adică?*

- Pentru că toate lucrurile, noi, toată lumea avea cartelă. Cartelă pentru îmbrăcăminte, cartelă pentru alimente.

- *Și cum era?*

- Așa. De exemplu: pâinea, te duceai în fiecare zi cu cartela și-ți tăia un bon din cartelă.

- *Asta știi, că mă duceam și eu. Asta am prins și eu. Dar cu hainele cum era?*

- Așa. Carnea la fel, se dădea o dată pe săptămână, aveai dreptu'. Depinde de muncă. De exemplu, soțul meu pentru că lucra în turnătorie sau în oțelărie avea cartelă tip B, și atunci avea porție mai mare. Copiii la fel. Eu aveam cea mai mica porție, fiindcă nu lucram. La îmbrăcăminte aveai puncte: dacă îți cumpărai o pereche de ghete, nu mai puteai să-ți iei și sandale. O încălțăminte pe an. Aveai materiale la metraj. Atâta metraj. Dacă ți-ai cumpărat de atâta metraj, ai terminat punctele. Adică ți-ai făcut o rochie... Toată lumea era îmbrăcată în stambă, care era imprimată pe-o parte și pe-o parte nu era imprimată. Batistele la fel: pe-o parte erau imprimate, cumpărai batiste așa la metru, le tăiai, le tiveai, dar erau imprimate numai pe-o parte, pe cealaltă nu. Prosoapele, la fel. Toate se dădeau la metraj, dar îți mâncai punctele. Trebuia să ți le... să ți le calculezi. Vrei cearceafuri, vrei prosoape, vrei batiste, vrei rochie... de exemplu, când m-am logodit, am stat o noapte întreagă la coadă, ca să-mi iau material... o cașă era, așa. Eram foarte mândră. O stofă, ca să-mi fac o rochie să mă logodesc. Acesta este aspectul, cam acesta a fost aspectul vieții noastre sau greutatea. Dar teată lumea, de exemplu când am venit în Brașov și eram un grup așa de tineri, toți lucrau la Tractorul, tractoriști. Toți ingineri, soți, soții. Și toată lumea ne-am dus și ne-am cumpărat lodene. Ori erau gri, ori erau bej. Erau așa, ca niște pardesie, raglane, cu păr era stofă, așa, cu puțin păr. Și eram așa de mândri! Ceva nemaipomenit că ne-am cumpărat, și fericiți, că ne-am cumpărat aceste lodene. Toată lumea avea. Eram toți cazon. Așa... îți spun: nu ne făceam probleme. Toți eram la fel. Nu exista asta, diferența. Toți o duceam la fel. Asta era. Dar am fost obișnuită cu asta, pentru că în liceu am dus-o foarte greu. Adică nu numai din punct de vedere material. Îți dai seama că noi nu am avut, nu aveam voie... dar, nu ne dădea în clasă. Noi nu am avut voie o bijuterie să purtăm. Așa ceva nu exista. N-am avut voie să... aveam ... eram toate așa de... de sărace și așa de îmbrăcate că nu vedeai o diferență între fete, deși erau fete care totuși, cândva, au avut o situație foarte bună. De exemplu eu am fost colegă cu L.H, care tatăl ei a fost... cum îi zice... avocat în Timișoara. Și avea acțiuni la multe fabrici. Când m-am dus la ea în casă, eram uimită ce mobilă sculptată, ce... cum îi spune, covoare groase, așa că te afundai înăuntru, mama lor avea dormitorul separat și erau trei fete și nu comunica cu ele decât cu telefonul. Si, cum îi spune... una din fete s-a căsătorit – cea mare – cu I., fostul aghiotant al regelui. Ea era studentă pe atunci la București și când a plecat regele a plecat și ea cu I. și s-a căsătorit în Elveția și pe urmă au stat în America și-acuma e în America, dar erau din familia dintr-astea, erau câteva familii foarte bogate. Însă diferența la școală la noi nu exista. Nu se vedea pe îmbrăcăminte sau pe ceva. Când am dat bacalaureatul, Lia ne-a dat o rochie și cu aceea toată clasa ne-am fotografiat. Toată clasa.

- *Aceeași rochie?*

- Cu aceeași rochie, vă arăt poza, doar că ea are guler mai mare. Dar în colo, toate eram la fel. Cu aceeași rochie ne-am fotografiat. Când am terminat liceul, sau viața din liceu... Era o severitate extraordinară. De exemplu, noi nu aveam voie să trecem pe Corso. Timișoara are între teatru și Catedrala două...este așa un șir parc la

mijloc, cu fântână arteziană, și era Corso, și noi îi ziceam partea ailaltă Sorogat. Toată lumea mergea pe Corso, erau doamnele foarte elegante, cu blănuri, cu... și erau restaurantele astea mari Leuds și Palace. Și erau mese afară. Dar noi, ca eleve, eu n-am trecut niciodată pe partea aceea. Că n-aveam voie, ne elimina. Noi numa' pe Sorogat puteam să trecem. Sau dacă mergeam la film, la vreun film, numai cu acordul școlii, și pedagogele dacă ne prindea cumva că intram la alt film sau la care ne era interzis, ne lua numărul, că fiecare avea matricolă cu număr, liceul și numărul. Fiecare aveam un număr.

- *Bine, asta era uniforma de școală. Dar când...*

- Pe orice, pe orice... adică purtam... în vacanță, bineînțeles, atuncea mai puteai să mergi. Dar în timpul școlii, la vreun film...

- *Tot timpul?*

- La vreun film, nu există să mergem decât cu acordarea școlii. Adică vedeam numai dintr-astea: Stan și Bran, Shirley Temple, cam astea le vedeam. Nu ne dădea voie să mergem la alte filme. Sau să ne vadă cu vreun băiat, feritea sfântu'.

- *Așa, nu vă întâlneți cu băieții de la liceele de băieți?*

- Nu, nu, eu nu mi-am cunoscut colegii. Adică, am locuit în această clădire în Stabsgebaude, unde eram vreo cincizeci de copii. E, acolo ne jucam noi, în clădirea asta era pe 4 străzi, așa, asta militară, aicea în interior pentru că locuiam numai familii de ofițeri, în interior își spun, erau cam cincizeci de copii, că ne-a înmărat odat portarul. Și aicea erau băieți și fete. Erau colege care... și-acuma mi-a plecat o fostă colegă care adică ea e mai mare ca mine, dar care ne-am jucat de la 11 ani împreună... am stat în clădirea asta. Tatăl ei era doctor militar. Și aicea se mai înfiripau așa niște, puține... cum îi zice... simpatii. Dar prea puțin. Pentru că exact când ne-am mărit, la început ne jucam numai Hoții și gardiștii, Scunsa – prinsa, chestii dintr-astea. Când ne-am mărit, atuncea am plecat din clădire, că n-am mai avut voie. Când eram pe a șaptea, a opta de liceu, că eu așa am făcut, 4 clase primare, și pe urmă am dat examen, am intrat în... am dat examen la liceu, și am intrat în clasa întâi de liceu. Și când am ajuns într-a patra de liceu, am dat capacitatea și am intrat în cursul superior: a cincea de liceu. A cincea, a șasea, a șaptea și a opta. Așa am terminat. Deci 12 ani de școală, și în felul ăsta s-a terminat. Bacalaureatul, am fost ultima serie care am dat cu public, și care am dat la toate materiile.

- *Toate materiile?*

- Absolut.

- *Într-o singură zi?*

- Am dat scrisul și oralul separat, dar la... era comisie străină, și te-a trecut prin toată materia. Adică la toate obiectele care ai făcut. Am fost ultima clasă care am dat latina, și am fost ultima... sistemul ăsta că am dat cu public și am dat la toate materiile. Că pe-ormă a venit această modificare a învățământului. S-a introdus în ultimul an rusa, și aia am făcut-o și la facultate un an, dar nu m-am prea ales cu nimic din ea, și cam asta e ce pot să spun. Însă era așa o severitate. De exemplu: nu mi-am cunoscut nici un coleg. Noi eram Carmen Silva pe aceeași stradă, și era Loga, liceul de băieți. N-aveam

voie niciodată, când ne ducea la diferite manifestări cum era 7 noiembrie, 23 august, ne duceam cu rândul, cu pedagogele lângă noi. N-aveam voie să-ntoarcem capul, că-n spate era Loga, să ne uităm la băieți, încât am terminat liceul, n-am cunoscut nici un coleg, și când am terminat liceul, băieții au venit la noi să ne cânte Gaudeamus și directoarea nu le-a dat voie să intre în liceu. Îar când ne-am reîntâlnit după 20 de ani, de-atuncea în fiecare la 5 ani noi ne întâlnim, prima dată când ne-am întâlnit după 20 de ani, au venit și ne-au cântat Gaudeamus și ne-au adus câte o floare și i-au spus directoarei: “Asta pentru că atunci când am terminat nu ne-ați dat voie să le cântăm fetelor un Gaudeamus și să intrăm în liceu”. Banchet n-am avut voie să facem. Și-atuncea, am adunat la mine în casă, pentru că era acest apartament mare în care stăteam cu mama, comun, cu toți ceilalți, și am adunat câteva colege și am făcut noi o mică masă așa, modestă, fiecare a adus ce-a putut, și am petrecut între noi. Asta a fost banchetu’ care l-am avut noi când am terminat în ‘49.

- *Și pe soțul dvs ați spus că l-ați cunoscut la...*

- Acolo, în locuința în care stăteam, el era student și stătea în gazdă la această doamnă. Că ea avea... rămasese și ea singură cu un copil, și atuncea a închiriat o cameră din 2 câte avea ea, eu două dețineam cu mama, ea două, dar erau camere mari de tot, o locuință mare și un hol imens, o terasă imensă, și ea atuncea, una din camere, le-a închiriat la studenți ca să poată să aibă din ce trăi. Și-atuncea, închiriind la studenți, a venit acest ... student. [*râde*] Și așa ne-am cunoscut. Da.

- *Și la câta vreme v-ați căsătorit după ce v-ați cunoscut?*

- Eu eram atuncea într-a opta de liceu.

- *Asta înseamnă...*

- Eu am terminat în 49, deci prin 47–48 atuncea ne-am cunoscut, da, cam atunci, cam prin 47–48 ne-am cunoscut, și în 50 ne-am căsătorit.

- *Și ați făcut comunie religioasă?*

- Da, bineînțeles. Da, în casă. În casă, că n-am avut bani ca să mergem la biserică, să avem cum îi spune, mașini și așa ceva.

- *Aha, deci acasă, a venit...*

- A venit preotu’ acasă, că mi-a dat un doctor dispensă că nu știu ce am și-n felul ăsta a putut să vină preotul acasă și să facă slujba. M-am dus doar la fotograf, noi doi ne-am dus la fotograf înainte de slujbă și pe urmă slujba a fost în casă cu numa’ rude. Adică a venit bunică-mea, niște unchi de la Câmpulung, el, mama lui, tata lui și încă niște verișori, și au fost și studenți, colegi de la facultate. Și din partea mea și din partea lui. Orchestra a fost din partea studenților. Și așa că asta am petrecut în această... pentru că erau camerele mari, am deschis glasvand, am putut să facem o masă, și asta a fost nunta noastră, pentru că nu ne-am putut permite mai mult.

- *Și cununia religioasă a fost efectiv cum e și acum.*

- Absolut, doar că s-a făcut acasă. Tot așa. Am avut nași, am fost îmbrăcată mireasă, și asta a fost. Și o masă în care îți spun, a fost foarte mult tineret, erau studenți.

- *Și cum v-a cucerit soțul dvs.?*

- El cum m-a cucerit? Cu pianul. Cânta foarte frumos la pian. Și-avea pian în

camera lui, unde stătea în gazdă, pe-acolo pe la Timișoara, cam toată lumea avea pian...și, bineînțeles cânta foarte frumos la pian, el cânta muzică dintr-asta ușoară foarte mult, eu cântam clasică, că eu am urmat la școala asta de muzică și cântam clasică. Și când știa că mă duc în camera mea la culcare, se așeza la pian și cânta. Și odată m-a invitat la un film, odată la un teatru, odată la operă. Cam pe atunci cam asta era: adică te cerea la părinți și te duceai la un film, la un teatru, la o operă, și odată, ca să fim și noi odată singuri pentru că în casa aia erau atâția și nu puteam să stăm nici 5 minute de vorbă, m-a invitat la fotbal, care eu habar n-am de fotbal, nici el. Dar, ca să fim singuri pe un teren undeva să stăm de vorbă. [*râde*] Nici astăzi nu cunosc prea bine fotbalul și regulile, dar atunci nici atât. Dar nici nu m-a interesat. Dar noi, ca să putem să avem motiv să plecăm de-acasă. Și așa a început, și pe urmă a venit tot timpul mama lui și la urmă m-a cerut în căsătorie, adică practic nu. A venit... socru-meu era cam bolnăvicios. Și atunci era inspector la căile ferate și era tot timpul pe teren și nu putea, de exemplu, de Crăciun să... de asta să plece, tocmai atunci să-și ia un concediu. Și-a venit soacră-mea și a rugat-o pe mama să aibă încredere și să mă lase la Satu Mare, ca să mă cunoască socru-meu.

- *Și v-a lăsat?*

- Și m-a lăsat. Și atunci am stat eu o noapte întreagă și mi-am luat material de o rochie, dar de fapt eu n-am știut că mă logodesc. Da' n-aveam cu ce să mă-mbrac. Și mi-am făcut o rochie care n-am s-o uit niciodată, mi-a plăcut teribil.

- *Aveți o poză să ne-o arătați?*

- Cu aceea nu. Dar era aparte. Era în clini, îți spun, era un verde foarte frumos, aicea, mă rog, așa avea, și în spate se încheia cu o fundă, și cu manecă lungă, dar era în clini și un clin avea așa pliuri dintr-astea, și unu' nu. Un clin așa, unu' nu. Era foarte...

- *Și era lungă?*

- Nu

- *Nu se purta atunci?*

- Nu se purta. Până la genunchi. Și m-am dus la Satu Mare, l-am cunoscut pe socru-meu, a fost totul foarte bine, și când de Revelion a făcut masă soacră-mea, ne-a pus verighetele în deget. La care eu i-am trimes lu' mama o telegramă că m-am logodit. Și mama, când m-am întors acasă, a zis că dă și ea o masă și-atuncea toți studenții care erau acolo și toți s-au precipitat, și ne-a aranjat o masă și unu' foarte haios ne-a scris pe ușa la intrare "futura mire" și "futura mireasă" [*râde*] în „futura mariaj” și totul era cu „futura”. Și am râs și a fost foarte plăcut, și așa a fost toată povestea. Și pe urmă am fixat nunta și ne-am căsătorit. Deci eu de Revelion m-am logodit și în octombrie am avut nunta. Și așa că așa au trecut anii. [*râde*]

- *Bun. Să ne mai povestiți de perioada asta Dej-Ceaușescu.*

- Cu Ceaușescu, ce să spun. Am dus-o destul de greu. Adică în sensul că și aicea era totul și știți prea bine aveam de exemplu aici prietene de la uzina care... de obicei luna la mine după masa ne strângeam toate aici. Și toate lucrau, tricotau, fiecare... ne învățam una pe alta, tricotam, se râdea, se glumea, dacă fiecare aducea câte ceva, bine, dacă nu, nu. Era perioada când se stingea lumina. Hai să jucăm rummy. Știu că

am atârnat o lampa de petrol de lampa asta. [*râde*] Pentru că, când era lumea mai dragă, nu aveam lumină. Sau rămâneai în lift.

- *Era program?*

- Nu, ne stingea. Fără să ne-anunțe. Pentru că se făcea economie. Puteai rămâne de-atâtea ori în lift, puteai... ți-era groază, ori n-aveam apă caldă, ori n-aveam apă... Bine, cu apa aicea am dus-o greu că a fost o criză foarte mare și luam de pe strada Toamnei când m-am mutat eu aicea. Cu mâncarea era totul raționalizat, încât până am avut la urmă 5 ouă. Încât când odată la o Înviere m-am întâlnit cu verișoara mea, a zis dragă, știți ce, veniți la mine să ciocnim un ou, dar veniți cu ouăle voastre. [*râde*] Că nu avem ouă. Cinci ouă de persoană pe lună.

- *Pe lună?*

- Pe lună. Ce să faci o prajitură sau ceva. Aveam o colegă, foarte draguță, care avea 2 copii: o fată și un băiat. Amândoi învățau băiatul să dea la facultate, fata să dea... mă rog, fata era și ea în liceu, și spunea, tot timpul era înnebunită. Zice, când aud ușa de la frigider, simt așa că mi se face rău. Că ei stau ce stau ce învață, și se duc la frigider și când eu știu că nu mai am de mâncare acolo nimica și că totul e cu porția și că n-am ce să le dau, eu simt că mie mi se taie așa picioarele și simt că mi se face rău, când îi aud că se duc iar la frigider. Fac alergie când aud ușa de la frigider. Asta era situația.

- *Și toată lumea?*

- E, știi, care cum se descurca.

- *În ce sens?*

- Ca și pe atunci, mulți se descurcau pe din dosul magazinelor. Pe din dosul alimentarelor, pe bază de cunoștință, pe bază de relații, și așa. Unii mureau proști, și alții se descurcau foarte bine. Că întotdeauna, de când e lumea și pământul au fost unii care au dus-o bine și alții care au dus-o mai puțin bine. Dar noi, care eram în uzină, lucram 8 ore și tocmai atunci se făcea, se proiecta Fiatul. Din Italia, tractorul Fiat. Și stăteam, ne obliga să stăm 32 de ore peste program pe lună, deci pontam fișa. Eu nu mai ajungem acasă să mănânc cu băiatul. Atuncea el mânca, dar i-am spus, ori îți iau eu cartelă la uzină și mănânci cu mine, ori vezi ce faci, că el era atunci student. Și atunci eu nu mai aveam timp să ajung acasă, deci tot timpul mâncam la uzină, la cantină. Doar aveam timp să ies din uzină, intram în cantină, mă întorceam și stăteam până seara la 7. Duminica, sâmbăta bineînțeles că se lucra normal. Duminica de obicei ne scotea la munci. La munci ori în parcul Tractorul, toate aleile alea făcute de noi și tot parcul Tractorul, ori avea uzina parcele de pământ și ne scotea... de exemplu, astăzi tot metalurgul și ne ducea afară pe câmp. Și eu nu mă puteam... niciodată nu mi-a plăcut să lucrez la pământ și nici n-am putut să m-a plec, și atunci majoritatea ne prindeam de genunchi niște burete și mergeam în genunchi toată tarlăua aia cât vedeai cu ochii, că aveai pe rânduri norma, să plivim morcovi. Sau, de exemplu, dădea zăpada și atunci ne chema la sfeclă, că erau maldărele așa de sfeclă adunate și noi le decapitam. Și ne făcuseră niște cuțite așa mari în uzină, cu care tăiam la sfeclă. Sau de exemplu în urma tractoarelor, care ridicau cartofii,

noi mergeam și îi băgam în saci și bărbații cărau sacii la remorci ca să le ducă.

- *Și asta duminica?*

- De multe ori ne-a scos duminica. De foarte multe ori. Ne scotea și duminica la lucru. Așa că s-a muncit așa pe rupte. Stăteam deci de dimineața de la 7 intram în uzină, ieșeam seara la 7. Că 32 de ore în plus peste program cu fișa pontată trebuia să faci. Ne plătea acești bani, dar cu mult sacrificiu. Când ai și copii acasă, când ai și familie, e mult prea mult.

- *Și timp liber, concediile, cum le petreceai?*

- Concediile, cât am fost cu soțul, le-am petrecut foarte frumos. Pentru că în... când am născut eu în 53 ne-am luat o motocicletă. O motocicletă NSU mică, dar pe atuncea nu exista să ai mașină, nu exista să-ți iei o motocicletă nouă. Nici nu existau. Deci, una veche. Soțul meu a ținut-o, a demontat-o, că a zis că nu se urcă pe ea până când nu cunoaște motorul bine, și, ca atare, l-a demontat, a demontat motocicleta și a stat cu ea pe birou o iarnă întreagă. Pe urmă primăvara a montat piesă cu piesă și și-a luat carnetul de conducere. Am început să facem mici excursii cu motocicleta. Eram așa de fericiți! Ni se părea că avem...

- *Și-l aveai și pe fiul dvs.? Adică, erați toți trei?*

- Păi atuncea de-abea l-am născut. În 53. Asta e cu NSU. Și am început: ba să mergem... cea mai grozavă ieșire a fost când ne-am dus la Poiana Narciselor. A fost așa, ceva... Duminica ne permiteam ca să mergem undeva. Eram un grup de veri și toți aveau motociclete și mergeam toți împreună. Pe urmă am luat un Iju, mai mare. Și pe urmă a avut și ataș. Ni s-a părut că avem cea mai grozavă mașină. În ataș totdeauna puneam băiatul. Și eu în spatele lui. Pot să spun că excursiile cele mai frumoase le-am făcut cu motocicleta. De exemplu, am luat pe rând să facem, să vedem țara. Și am mers în nordul Moldovei, am făcut toate mănăstirile, tot, atunci se betona Moldova. Și am ajuns în Bucovina. Bucovina este superbă, e grădina țării. Nici nu pot să ți-o descriu. Este ceva superb. Munții de acolo. Și casele. Și satele, toate porțile alea sculptate, și numa' flori, este un vis. Și cu adevărat am simțit această plăcere ca să fiu în mijlocul naturii pe motocicletă. În mijlocul, în pădurile alea. Când am refăcut drumul cu mașina, și cu băiatul, și cu noră-mea, n-am mai simțit plăcerea aia de a fi în mijlocul naturii. În mașina ai comoditate, ai ... e cu totul altfel. Dar cu motocicleta, cu adevărat simți că ești în mijlocul naturii. Când ajungeam, aveam și părul lung, și atunci nu se purta cască, nu nimica, și eram... nu mai băgam peria și pieptenul în cap, în așa hal eram. Prăfuiți, de multe ori ne prindea ploaia, dar eram tineri, nu conta. După aceea am avut prima mașină. A luat prima mașină, pe urmă am schimbat a doua, și pe urmă a treia cu el. Am început să facem... să ieșim din țară. După ce am cunoscut țara, am făcut Delta, am făcut peste tot am mers, ne făceam întotdeauna în concediu un itinerar, ce vedem, din țară. După ce am terminat, am început să plecăm în străinătate. Și primul drum a fost în Yugoslavia. Cu mașina cu soțul meu, băiatul a rămas în țară, că n-aveam voie să-l luăm și pe el. Nu-ți dădea voie să părăsești țara.

Și-am făcut toată Coasta Dalmației. A fost foarte frumos, a fost foarte interesant, am văzut în primul rând toată Coasta Dalmației. Este însă au porțiunea asta de nu vezi

decât piatră, stânci, șoseaua și marea. Și marea este așa de albastră că zici că stânca aia e aici, pui mâna. Da' e la o adâncime foarte mare. Am parcurs de-abia spre Split am început să vedem... am văzut Dubrovnikul care a fost acuma cu povestea cu bombardat și tot. Este într-adevăr foarte interesant acest port vechi. Am ajuns la Split. Acolo am început să vedem cu adevărat verdeață. Erau multe plantații de smochine, care a fost pentru prima dată în viață când am văzut smochina smochină. Până atunci ca copil o vedeam presată. Și așa rotundă și presată. Dar atunci am văzut în copac cum este smochina, roșcove. Uite, interesant, că copiii am mâncat roșcove. Aicea, de data asta n-a mai apărut. N-am văzut... toate fructele le văd, da' roșcove nu. Da' în schimb, în Yugoslavia chiar odată am luat masa... adică masa... noi totdeauna mâncam numa' din ce aveam conserve în mașină, dormeam în mașină, că n-aveam, bani nu ni s-a dat, că nu puteai să schimbi ceva sau să... doar ce mai... da' nici acolo... nici n-am vândut. Nici nu știu. Am avut așa de puțini bani și ăia îi țineam pentru benzină, și dacă se întâmplă ceva la mașină. Și am ajuns la Postojna. Am văzut Postojna, o peșteră extraordinar de mare, mi se pare, dacă nu-i cea mai mare din Europa, în care se merge cu trenul. Înăuntru când ajungi se dă concerte în așa imensitate este în... când am ajuns cu trenul acolo. Și pe urmă am început să... da' n-am văzut nici cât unghia de la degetul mic din ea. Așa de mare este. Și-am mers la Bletz și pe urmă am mers prima dată pe o autostradă Ljubljana-Zagreb-Belgrad. A fost foarte interesant, a fost... M-a surprins unele lucruri: diferența între ei și noi. Ei aveau un nivel foarte înaintat. [...] Diferența între ei... ei atunci trăiau foarte bine pe vremea lui Tito. Ei aveau un nivel foarte ridicat de trai. În primul rând, că tot a doua casă plecau în Italia sau în Germania să lucreze. Plecau, cu fanfară îi duceau la gară. Îi conducea toata familia, că mergeau pe un timp de, ca să lucreze în străinătate, să aducă valută în țară. În al doilea rând, am... ce-am observat la ei diferența între noi și ei: la noi străinii... orice plăteau străinii mai puțin. Orice vizitau sau hoteluri sau orice, ei plăteau mai puțin. În schimb noi, românii, plăteam dublu sau triplu decât ei. Pe când acolo era invers: de exemplu, ne-am dus la Postojna și, de persoană, ne-a costat, costa 5 dinari pentru ei să viziteze. Noi am plătit 15 dinari de persoană. De trei ori mai mult. [...]

Era așa de... seriozitatea era foarte mare. Adică nu vedeai un tânăr sărutându-se pe stradă sau... mă rog, apropiați, așa... era o seriozitate din punctul ăsta de vedere extraordinară. Și ajungem noi la Bratislava și, stăteam și nici nu știu la ce ne uitam, și, la un moment dat, îl văd pe fiu-meu că rămâne cu gura căscată, și uite așa înconjură doi tineri care se pupau pe stradă. Că până atunci nu văzuse așa ceva. [râde] Și pe urmă am fost la Karlovy Vary. Acolo, am ajuns la Karlovy Vary, ne-am dus la un camping, ca totdeauna seara eram preocupați unde dormim, să găsim un camping. Ne-am dus, am găsit un camping. Ei, până ne-am găsit noi campingul, au venit după noi doi străini cu o mașină trăznet. Doi sau patru. Patru, cred că erau, așa, patru. Până eu, până bărbatu-meu să scoată, să înceapă cu fiu-su să bată țaruși, să facă cortul, odată văd că phu, phu, phu phu a... dă c-o pompă de-aia și se face un cort de-ăla de-am rămas cu gura căscată. Până eu să fac lampa de petrol, să fac o mâncare acolo te miri ce, mirosea niște fripturi la ei de-ți venea rău. Erau așa de utilizați și așa de înaintați față de

noi, că, vorba ceea, eu am rămas tot cu gura căscată după ei, după ce am văzut. Noi până să ne ducem să luăm o apă, până să ne învârtim, ei erau și mâncați, și distrați și...

Ei, și pe urmă am mers pentru prima dată pe autostrada Ljubljana–Zagreb–Belgrad, care nu mi s-a părut cine știe ce, doar că aveau din loc în loc telefoane și niște service-uri, cum ar fi în ziua de astăzi, dacă ai nevoie de ceva. Dar prea așa grozav, n-aș putea să spun că am rămas impresionată, decât că eu mă simțeam grozav că merg pe autostradă. Ei, am ajuns ...am trecut granița, și asta a fost. Și pe urmă îți spun, ne-am dus în Ungaria și Cehoslovacia. Pe urmă am fost altă dată în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și cu băiatul. Pe urmă am plecat eu singură în Germania. Pe atunci era numa-n Democrată, dar organizat cu O.J.T. era. Și am plecat cu o colegă de serviciu, o fată tânără foarte drăguță. Am plecat cu ea și am vizitat Berlinul, Leipzigul, Dresda, ce m-a interesat. Când faci excursii de-astea organizate, este foarte bine că te duce la toate muzeele. Pe mine asta mă interesa. Noi când mergeam de capu' nostru, muzee n-am prea văzut. Mergeam, făceam traseul, și ce vedeam în drum așa...dar ca să cunoaștem un oraș și ca să știi că aicea e muzeul, aicea ce este...pe când, când ai ghid, e cu totul altceva.

- *Da, dar asta în străinătate. Dar în țară, vizitați monumente istorice?*

- Da, tot ce s-a putut. În traseul nostru aveam cărți în care spunea: la kilometrul cutare se află monumentul cutare. Și toată istoria monumentului. Și atunci eu citeam în mașină, ne opream vizitam, și lucrul ce mi-a plăcut extraordinar de mult – să călătoresc și să vizitez tot ce-am putut. Nu mi-a scăpat nimic. Nu mi-a scăpat nimic, adică am vrut să știu despre fiecare monument, despre fiecare mănăstire, să vizităm așa din plin, mai ales în țară. Și în țară aveam cărți și puteam să ne ghidăm. În străinătate – nu.

- *Aici, cel puțin din Brașov m-ar interesa...țineți minte vreun monument istoric care nu mai este acum?*

- Nu, nu știu, nu știu. Afară de statuia lui Stalin. Aia da. Că era acolo la tribunal unde în fața...era acolo tribunalul unde-i acuma Sfatul Popular. Nu, unde-i Prefectura era tribunalul. Și era Stalin cu mâna întinsă așa. Că noi tot ziceam că...mă rog, mai râdea lumea că era un ceas parcă acolo. Nu știu cum a fost cu ceasu' ăla că l-a luat sau că întindea mâna spre ceas. În tot cazul, era așa cu mâna întinsă și, într-o noapte, pe urmă, după ce s-a terminat cu rușii, într-o noapte a dispărut această statuie a lui Stalin. Și Tâmpa a fost tăiat, au fost tăiați copacii încât când o priveai primăvara sau când înverzea, vedeai clar cum scrie Stalin. Așa a fost tăiați copacii, încât toată Tâmpa, toată Tâmpa se vedea Stalin foarte bine. Așa au fost tăiați copacii. Rămăseseră Stalin. Așa s-a numit și orașul. Asta da. Singurul monument care pot să spun că l-am văzut și a dispărut. Și ce a mai fost: în fața lui Aro nu era așa. Când eu am venit în Brașov, erau...se numeau mașinile rimburi. Nu erau troleibuze, erau...așa niște mașini care se numeau rimburi. La început se trecea pe Republicii cu rimburile astea. Mergeau în jos pe Republicii. Pe urmă nu s-a mai trecut și acolo era promenada. Ne plimbam în sus și în jos, asta era plimbarea. Seara mergeam în sus și în jos pe Republicii. În fața lui Aro nu era așa. Era pământul unde e acuma...înainte de

parcul ăla... între parc și Aro era pământul ridicat așa la o înălțime cu pomi și cu bănci și era la o înălțime mare ridicat pământul, știi? Și acolo noi ziceam că joia și duminica se plimbau servitoarele și soldații, știi? Da' în tot cazul se plimba lumea pe acolo, era cu totul altfel. Pe urmă au adus la nivelul șoselei și au făcut acest bulevard mare pe care circulă mașinile, și trotuarul ăsta lat până la parc. Dar, înainte, era cu totul altfel. Și la Casa Armatei era altfel. Și acolo era... nu mai îmi aduc eu aminte bine. Și ce mai avea Brașovul, am apucat, trenul. Care venea până la Strungu. Aici era capătul, la Strungu, și mergea până la Săcele. Până la capătul lui Săcele. Trenul ăsta l-am apucat. Și chiar am fost odată cu el, când m-am dus să dau niște lână la scărmanat. Și cam astea au fost modificările...

- *Mergea prin oras?*

- Nu, la Strungu. Înainte trecea până la Aro, am auzit. Dar eu l-am apucat numa' de la Strungu. Acolo era capătul.

- *La Strungu, asta era...*

- Aicea, intersecția asta la Hidromecanica. Da, acolo era capătul și de acolo mergea până la capătul la Săcele, cele 7 sate. Acolo, el mergea, acest tren. Altceva, așa, alte modificări, n-aș putea...

- *Modificări din vremea lui Ceaușescu...*

- Nu, adică blocurile astea care s-au făcut, cartierele muncitorești care s-au făcut. De exemplu și la Tractorul există numa' niște blocuri vechi care sunt și acuma, blocurile vechi ale Tractorului. Dar pe urmă s-au făcut celelalte și s-a făcut întreg cartierul. La Steagul, la fel. Și acuma există aceste blocuri care sunt de câte două etaje și au acoperiș cu pod, adică au podu' pod și pivnița pivniță. Astea au fost blocurile de la începutul fabricilor, probabil. Vechile blocuri ale fabricii. Pe urmă s-a făcut tot ce e acuma la Steagu Rosu. Pe vremea lui Ceaușescu s-a clădit ce s-a clădit. Altceva, alte modificări... bine, a luat alt aspect, cu totul altul era atunci când am fost, pentru că nu erau așa multe blocuri.

- *Și, tot în perioada Ceaușescu, ce puteți să ne spuneți dacă s-au schimbat relațiile între bărbați și femei. S-au schimbat într-un fel... au evoluat?*

- Asta n-aș putea să spun. Adică știi cum – lumea... tot timpul am fost preocupați de atâtea probleme care le aveam și de-așa de multe lipsuri că puteai să ai bani că nu găseai nimic, că așa era. Ne bucuram de orice lucru, dacă, vai, vedeam un lucru... când au adus în uzină sau mai a venit cineva din străinătate și a văzut un fâș de-ăsta că nu i se șifonează, că... ni se părea așa, niște lucruri grozave, sau când au apărut ștrampii, sau când au apărut... toată lumea eram... ce să spun, puteai să ai bani și nu găseai. Sau trăiam cam toți la același nivel. Noi, cel puțin în grupul meu, unde acuma am și lucrat în biroul ăsta de proiectări, eram toate preocupate, toate aveam copii, aveam probleme, ne cunoșteam viața una la alta, eram așa, ca într-o familie. Și așa am continuat și mai departe cu vecinii sau asta, adică n-am trăit așa, ca să văd diferențe mari sau poate că n-am fost eu în înalta societate ca să-mi dau seama. Atunci nu știi care era înalta societate.

- *Dar relațiile dintre bărbați și femei. De exemplu, mi-ați povestit cum vă curtau băieții în liceu. Acuma, cum era în vremea lui Ceaușescu?*

- Adică, începuse să fie mai multă libertate. Pentru că eu n-am mai avut probleme cu așa ceva. Adică, am văzut așa, la...Nu se punea problema ca fiu-meu, de exemplu, dacă a cunoscut...sau era la școală și cu colegile. De multe ori era petrecere la mine în casă și veneau fete, băieți...nu se punea problema. Știi, adică așa, ca să zic că era o strictețe din asta rigidă cum am avut-o când eu am fost elevă. Era mult mai lejer. Adică, până la o limită, un bun simț...un respect față de cei în vârstă. Dar niciodată n-am interzis lui fiu-meu...din contră, când venea de la școală sau de la facultate era plină casa cu prieteni. Lui totdeauna i-a plăcut să fie casa plină de prieteni, de colegi să-i vină, să vorbim, să râdem...nu, nu s-a pus problema. Și așa, și acuma a rămas: uite, fosta colegă cutare sau de exemplu, el unde s-a mutat la Tractorul are acolo o mulțime de foști colegi de școală și de facultate care sunt acolo împreună cu toții. Se văd mereu, stau blocurile unul lângă altul și-așa...așa că...au fost așa, prietenii frumoase. Și respect cred că...

- *Ce vreau să vă mai întreb, tot din perioada asta, Ceaușescu: ce sărbătoreți?*

- A...ce sărbătoream...ce sărbătoream? A...ziua națională, era 23 august, care ne scotea cu forța la absolut, se făcea prezența la uzină și plecam cu rândul din uzină până în centru și defilam în fața lu' Aro, acolo erau toate tribunele. De 23 august, de 1 mai, astea erau nelipsite, care nu aveam voie să lipsim sub nici o formă, se făcea prezența. Și n-aveam voie să lipsim. Plecam, ne încolona pe secții, pe...din uzină, plecam încolonați și mergeam și defilam. Străbăteam orașul, și fiecare uzină venea din partea lor și ne întâlneam și eram unul după altul defilam și treceam prin fața tribunelor. Astea două n-aveam voie să lipsim. Restul, nu...alte sărbători...Paștele, Crăciunul erau în familie, foarte...așa, câte o zi-două...

- *8 Martie?*

- De ziua femeii, da, asta da. Se mai organizau...unele organizau pe la restaurante, pe la...nu mi-am permis, n-am fost niciodată la nici un restaurant, nu, nu ne-a...noi în birou nu ne-am ocupat de așa ceva ca să organizăm așa ceva că...n-aveam bani.

- *Din uzină se organizau...*

- Din uzină se organizau. Bineînțeles. Dar, nu, totdeauna se organizau din uzină și plecau și...mereu, la o masa, la ceva, dar nu, n-am avut niciodată bani pentru așa ceva și nici nu m-am dus. Nu m-am dus.

- *Să mai revenim puțin la perioada în care dvs. ați fost căsătorită și când era fiul dvs. mic. Cum împărțeți rolurile cu soțul dvs.. Cine se ocupa de copil?*

- Soțul meu era...avea pe atunci în uzină nu se stătea 8 ore, să fie clar. Mai ales un șef de sector. Pleca dimineața, că-l vedeam seara la 8, că-l vedeam la 10, că-l vedeam de exemplu când erau alegeri de partid, de chestii dintr-astea, stătea și toată noaptea se stătea. Niciodată nu știam când vine...soțul meu. Așa că și când venea, venea de multe ori foarte obosit. Ce era, era. Venea foarte obosit, în primul rând că era murdar, era de fumul ăla din turnătorie, din oțelărie, cum eram în comun, aveam baie în comun, de exemplu pe Lenin unde am stat trebuia să trecem pe la alții prin cameră, ca să facem baie, că era o singură baie. Ori numa' o dată pe săptămână aveam acces la această baie. Restul, cu ligheanele în cameră. Așa că, eu fiind acasă, bineînțeles că nu era să-i cer soțului meu să mai aibă grijă de copil, când venea așa de obosit.

- Nu vă mai ajuta mama dvs. care a stat cu dvs.?

- Nu, cât am stat acasă nu m-a ajutat nici mama, nici nimeni. După aceea a rămas în grija lu' mama gătitul, eu eram cu spălatul, călcatul, și pentru că stăteam și în uzină foarte mult. V-am spus că lucram foarte mult în uzină. Până seara. De la 7 dimineața, până la 7 seara. Așa că, cum îi spune, nu...nu...iar pe bărbat eu și l-am respectat, adică în sensul că odată ce lucra așa de mult, nu era să vină acasă ...și nu le avea el cu gospodăria, adică să-i placă să facă târguieli, sau să se bage în bucătărie. Nu. Sub nici o formă.

- Dar pentru copil primeați ajutor din partea statului? Ceva, nu se dădeau alocații sau ceva?

- Nu, absolut deloc. Eu, cel puțin n-am primit niciodată. Nu știu ceilalți dacă or fi avut considerat că au salariu mai mic...adică, eu, în primul rând, când m-am despășit, am avut pensia alimentară fixată de tribunal pentru fiu-meu. Și cu asta gata. Dar alocații și așa ceva, sprijin din partea statului, n-am beneficiat de un leu. N-am beneficiat de așa ceva. Nimic în plus față de ce am câștigat noi.

- Și cum considerați perioada în care copilul dvs, fiul dvs, a fost la școală, comparând-o cu cea în care ați fost dumneavoastră. Cum vi se pare, a fost mai ușor, mai greu pentru fiul dvs?

- Ca ce, ca învățătură, ca trai sau ca ce?

- În general.

- Eu nu pot să compar. În primul rând că eu am avut altă viață. Era atuncea război, era după război, era o altă...complet altă viață, complet altă viață și alt stil. Pe când aicea, dacă părinții câștigau bine sau ceva, sigur că le oferea și copiilor tot ce se putea.

- Se făceau meditații atunci?

- Nu, eu l-am meditat pe fiu-meu doar înainte de a intra la facultate.

- Atât?

- Atât l-am meditat. În tot cursul liceului el n-a luat nici o ora de meditație, doar cât...înainte să intre la facultate. Atât. Restul nu.

- Cum era cu meditațiile pe vremea aceea?

- Eu, de exemplu, când eu am făcut școala, nimeni eu n-am auzit să ia meditații. Eu n-am auzit nimeni să fie pregătit. Ce-am...ce știam: că fetele astea bogate cunoșteau limbile din familie. Fie că aveau "freulein" din astea, fie că știau părinții, mai ales cum am trăit în Timișoara, majoritatea știa germana, franceza, atunci se vorbea foarte mult franceza. Atunci engleza nimeni n-o știa. Franceza era. Și-n școală, dintr-antâi de liceu am făcut franceză până-ntr-a 8-a. Am făcut italiană și latină. Așa că astea au fost limbile care le-am făcut în școală. Pe atunci engleză, nu. Meditații, n-am auzit în viața mea la noi la școală să ne ajute părinții sau să ia vreuna meditații. Nici nu s-a pomenit așa ceva. Cât te-a dus capul și puterile, cu asta te-ai ales și cu asta ai venit în fața profesorilor. În primul rând că părinții noștri, deja nu aveau atâta școală să ne ajute. De exemplu și mama, nu știu precis, cred că mai mult de 6 clase nu a avut, pentru că-n primul rând, mama ei a murit când a avut 11 ani și a rămas

cu încă 2 frați să-i crească. Deci mama a trebuit să renunțe la școală. Așa că cum era să m-ajute pe mine mama la școală. Mama n-a fost în școală decât o dată, chemată de o profesoară...de dirigintă că sunt foarte slabă, pe mine m-a dat la 6 ani, că sunt foarte slabă și ar fi bine să mă retragă. E drept că eu făceam un efort față de celelalte colege. Aveam colege și cu 2 ani mai mari ca mine. Asta e o dată. În al doilea rând, îți spun, cunoșteau limbile din casă, iar în al treilea rând, eu tocmai atunci am avut apendicita. Era să fac peritonită și din cauza asta eram epuizată și slabă și tot. Și a zis să mă retragă că sunt așa cum sunt. Dar n-am vrut și am mers mai departe, bineînțeles. Și cum îi spune, ca să mă ajute cineva sau să ne ajute cineva la lecții, nu s-a pomenit. Adică nimeni nu...eu n-am auzit pe vreo colegă că mi-a ajutat mama sau mi-a ajutat tata sau că are meditații. Cât am făcut liceul – nu. Moda asta nu era pe atunci.

- *A apărut mai târziu?*

- A apărut mai târziu, profesoarele erau foarte severe, absolut. Îți spun, era o severitate în școală, așa...dacă luai un șapte erai... erai, erai cineva. Dacă luai 8 erai cea mai bună. La noi 10 și așa ceva nu s-a prea pomenit. Învățați, învățați.

- *Nu ne-ati povestit nimic despre cedarea Ardealului...*

- Păi da, eram la Timișoara. Eram la Timișoara și atunci au venit foarte mulți din Ardeal, au venit la Timișoara. Că așa am avut și în Stabsgebaude cu mine chiar o fată P.B., care venise din Cluj și care...cum îi spune...tatăl ei era magistrat și era deci militar magistrat și era o familie Tutu și Puia Barbu. Doua: Puia a fost colegă cu mine, Tutu mai mare cu 4 ani. Și am stat chiar ușă în ușă. Și pe urmă când s-a cedat Ardealul, ei au plecat la Cluj. Și pe urmă tatăl ei a fost arestat că a fost magistrat, și a avut foarte mult de suferit, chiar m-am reîntâlnit cu ea după aia și ani de zile am trecut odată prin Cluj și i-am dat telefon, era doctoriță la spitalul de oncologie și a avut ghinion – fratele ei, tot doctor, să facă o...ieșise doctor, și să facă o apendicită și a murit stupid, a făcut o peritonită și a murit stupid, și mi-a povestit viața ei, că tocmai la... a fost închis tatăl ei pe chestia asta, a părăsit-o logodnicul, și așa mai departe. Asta ceea ce pot să spun așa de...Eu am trăit în Banat, și în Banat ce să spun, acolo nu se simte așa de mult deosebirea asta între...că ești ungar, că ești șvab, că acolo șvabi sunt, nu sași, că ești șvab, că ești sârb, îs școli de toate neamurile, familii amestecate de tot felul, și acum eu mă duc în fiecare an la Timișoara. Dar nu...nu este această diferență mare sau această mâncătorime care este în Ardeal. Aicea, în partea asta este mult mai accentuată. În Timișoara...Timișoara este un oraș mai cosmopolit, mai elevat, mai...adică mai occidental mai bine zis. Așa că...nu, și eram și mică, așa că nu mi-am dat seama de multe lucruri. N-aș putea să spun de perioada asta cu cedatul Ardealului, că auzeam că ce s-au făcut, că au fost orori, că au fost maltratați, că românii...că au fost așa...Asta auzeam ca copil. Dar nici n-am cunoscut, nici n-am văzut, nici nimic. Trăind în Banat, nu... n-am trăit în Ardeal. Atunci, în perioada aceea. Cam atâta. Bun, am vorbit destul.

Respondent: S.C.

Inteviator: Anca Coman

Înregistrat la data de: 7.07.2001

Mi-au zis că am trădat partidul...

- Sunt născut, nu departe de Brașov, tot... înainte se chema Făgăraș da, era un județ, va să zică după al doilea război,...după perioada când au venit comuniștii la putere, au mai redus din regiuni din spații din județe din mă rog ...altă sistem altă formă de organizare, mai ales administrativă, într-o comună din județul Făgăraș, acum fostul județ Făgăraș face parte din județul Brașov, o comună numită Grind.1922,13 iulie, respectiv de trei zile am schimbat, pentru mine, prefixul, de la 7, la 8. Propriu-zis dacă luăm anual asta numai din ... din 2002, dar,...mă rog [*râde*], propriu-zis...eu numai am venit, părinții mei sunt, au fost, sunt, au fost țărani, au fost agricultori, s-au ocupat cu agricultura, s-au ocupat cu creșterea vitelor și pe vremea aia erau și mulți copii, în ziua de astăzi văd că fiecare încearcă...nu știu...cam puțini, respectiv maică-mea ...au fost 10 la părinți: 9 fete și un băiat.... taică-miu au fost vreo 4 sau 6, nici nu mai țin minte, vreo 6 băieți, deci erau destul de mulți, io n-am avut decât doi [*râde*], așa... și am plecat de mic, după școala primară ...noi am fost vreo...8, dar am rămas numa'4, din care mai trăim trei,...doi băieți și două fete, respectiv am avut un frate cel mai mare ...a murit de câțiva ani... de ani buni, era mai mare ca mine cu vreo 15 ani, și mai trăiește acum o soră care o am...e mai mare ca mine cu vreo 5 ani și o soră mai mică decât mine cu vreo 3 ani,...cea mai mare a plecat... pe vremea aia înainte, vorbim ...perioada interbelică...cu toate că de fapt ... ardelenii și în special făgărășenii au emigrat pot să zică, plecau foarte mult, din sat de la mine cel puțin jumătate au plecat în America... și taică-miu a fost în America...dar pe vremea aia omul sau țăranul sau... deși aveau pământ... io spun destul... aveau pământ mult... la noi aveau... dar e slab productiv ...că dacă... nu duce, nu gunoiește pământul din 2 în 2 ani sau chiar din trei în trei ani, nu se face mai nimic, e foarte slab productiv, pe vremea aia obținea cam 1200–1500, dacă scoteau 1000 –...2000, mai ceva în plus de 2000, asta era foarte mult... grâu, kilograme la hectar sau o tonă jumătate, două, poate două tone la hectar, pe când acum se scot trei, patru [*tare*], șase...mă rog și zone mai fertile. Și... se duceau în America, mergeau și veneau acasă și... tineri fiind, știți când începi viața, o începi mai... nu toți părinți au să te doteze, mai ales când sunt opt și... erau mulți domnule, deși părinții lui maică-mea au fost pe vremea lor, la o mie opt sute și ceva... bunică-mea a trăit... eu pe bunici nu i-am cunoscut, decât singura bunică, mama lu' mama...când... prin '34, când am, '36 când am plecat de acasă, ea încă trăia și... a fost... pe vremea... bogați zis în sat, bogați da. De ce? Că avea bunică-miu, a crescut probabil multe vite... că și taică-miu a crescut întotdeauna... aici în Ardeal... fiecare gospodărie avea șură mare, cu grajd și ei de asemeni... era plin de vite întotdeauna. Cel puțin 10 sau 12 capete, asta...oamenii... cum să zică...gospodarii și... se duceau în America, aduceau ceva bănuți, veneau acasă și cumpărau pământ, făceau o șură, își făcea ceea ce-i trebuia în gospodărie... și unii și câte o casă, care nu avea... când venea înapoi cu bănuții, făcea casă, ceea ce... treaba asta s-a perpetuat, cu plecarea până inclusiv între cele două războaie. Taică-miu n-a stat decât vreo 3 sau 4 ani, a fost în război ...a venit

din război, în nouă sute... În primul război mondial, a fost rănit ... undeva în spate la plămân, așa ceva că a fost veteran de război și... A fost... așa... în război a fost înrolat sau înregimentat, sau cum să zic, în armata maghiară... armata maghiară, când a început... Prin '914, a început în zona... e o zonă între, Ucraina, Polonia, România, ... cum dracu' se cheamă... Galiția... În Galiția, acolo a fost fron... primele tranșee, primele fronturi, primele bătălii, iar ... din camarazii lui tata care erau ardeleni... acolo au venit în contact cu rușii, cu românii și italienii chiar, c-au ajuns și prin Italia și bine'nțeles Austro-Ungaria, că ei au fost înrolați în armata austro-ungară, dar când au venit acolo în contact cu armata română, au dezertat, au dezertat și au venit armata română... de unde mă rog pă urmă a fost în Moldova, nu mai știu minte exact cam pă unde, prin ce localități... dar știți, luptele se cunosc, marile lupte de la Mărăști, Mărășești, Oituz... așa și acolo a fost și rănit... fiind... rănit fiind, p'ormă a stat nu știu cât timp spre sfârșit în spital și p'ormă a fost, s-a terminat războiul în nouă sute optsprezece și a venit acasă, acasă venind n-a rămas prea mult, a vândut vitele cu... pe care ie-a mai scăpat maică-mea, c-a rămas singură cu copiii care-i avea încă înainte de a pleca ei în război... și atunci plăteau, era tributul care-l plătea, țăranul întotdeauna a fost cel care a plătit... așa... și a vândut... avea încă o pereche de boi buni, nu știu câți bani trebuia pentru, plătit, pentru drumul, pentru transport până în America, a trăit în America, a stat vreo trei sau, zic trei ani cred, că eu m-am născut în '22... Și atunci sigur că a venit prin '21. Nu? [*râde*]. Că e...

- Trebuia să fie acolo.

- Păi sigur... așa a venit și... a făcut că... a făcut șură nouă... avea... iosag se spune în Ardeal la gospodărie. Iosag, iosag, la gospodărie, spune: "iosagu' de la părinți"... care-i de la părinții lui propriu-zis, că el a rămas în, în, în iosag, că... ceilalți frați ai lui, a mai avut încă vreo doi, trei, deci au fost patru flăcăi... așa să nu uit, ca să spun, să zic și anumite... că în sat fiecare familie, fiecare gospodar are trei... să zic, trei denumiri să zic, adică: un nume, o poreclă și o batjocură... țăranul, în sat, are și el... modul lui de a gândi și modul de a, de a... porecli și un mod de a se distra într-un fel... la nivelul, la posibilitățile, la... și se spune așa ... de exemplu nouă, deci mă cheamă Chichernea, ăsta e numele, Alghirăului... Alghirăului, "ghirău", vine de la "biro", biro în limba maghiară înseamnă primar.

- Aha, al primarului.

- Primar, conducător, așa ceva... și ne batjocorește... că fiecare familie are ... așa... și zis Alutăițal. Alutăițal. De ce?... Pentru că pe vremea aia așa cum sunt io, nu, toți eram considerați înalți... ziceau "lungi și subțiri" [*râde*]... Asta e... Da... și... așa... a venit deci și a făcut gospodăria și a completat, așa, și a mai avut încă... deci înaintea mea au fost ... un, doi, trei, aproape, nu știu, patru copii, din care au trăit doi... unul a murit chiar în perioada când... vreo doi au murit de mici ... și în perioada când... el ăsta... trebuia să plece în armată... să fie înrolat în armată ... e... a răcit, a făcut baie... atunci era... acuma văd că vin ploile, fac niște ravagii extraordinare... și atunci ploua... da' era primăverile... primăverile se topeau zăpezile, veneau puhoaiile de apă, creșteau văile, că prin sat chiar trece o vale... o, un pârau... așa, care creștea, umplea...

pârăul ăsta prin sat, chiar în fundul grădinii noastre are o adâncime de vreo 4 metri... Că sunt... da, sunt... văile și câmpiile care s-au format pe... ăsta, sunt aluviuni aduse de pe dealuri și când se umflau, se depunea mărul și a tot crescut și... apa și-a făcut loc și a săpat până a ajuns la un strat de... mai dur, de... piatră, fie... că e chiar în po... mai e o vale largă... paralelă cu asta, a noastră, la o distanță de vreo... 2 kilometri... da, sunt vreo 2 kilometri care... taică-miu încă pe vremea lui îmi spunea, zice "uite bă, aici îi spune Valea Slăti..., Slătini. Slatină... da... zice" uite asta", îmi spunea și cine și când... nu mai țin minte... chestia asta, zice" noi am...valea asta venea de sus din pădure și de pe versanții dealurilor... venea și umplea... și atunci noi i-am făcut puțin loc, i-am fă... i-am dat un... traseu, am făcut un traseu, i-am dat un curs ca să... și... de atunci nu erau prea mulți ani... a săpat apa... a săpat, a spălat până a ajuns la un strat de pietriș, un strat mai dur pe care... nu s-a mai...adâncit...da' acolo la... unde a rămas nivelul când eram eu copil...din loc în loc erau niște... erau și bușteni...bușteni de stejar, carbonizați...așa...care... noi ne duceam și, mă rog, făceam baie...câmpia propriu-zis era... creșteau... iarbă... se făceau "șurumi" p'acolo și... aveau fiecare... așa... așa, el, când... atunci într-o primăvară când venea vara, de fapt și eu am făcut treaba asta... și mă mir că...învățasem să înot, am învățat mai bine poate, și n-am nimerit poate o... prea rece apa, că de multe ori când ploua, erau ploii abundente... și ne duceam pe luncă, erau anumite bălți, erau calde... calde... și ploile chiar erau mai calde, acuma sunt mai... e adevărat, când ploua mai se întâmpla să mai vie și... îi spunea... venea cu... gheață... cu... cum îi zice acuma. grindină, da [*râde*]...că uit... așa grindină, dar la noi îi spunea: "țânțărică" [*râde*]... la noi îi spunea țânțărică la gheața asta, dar nu era așa de abundentă ca acum...când venea o ploaie foarte puternică și... așa...cum dracu' îi spune mă... sunt denumiri din astea local... local... locale sau localnice, cum vreți... așa regionalisme, mai bine zis, astea sunt mai pe înțelesul... așa... că văd că acuma sunt extrem de dure să... să zic... extrem de... chiar ajung la ravagii extraordinare... nu erau așa periculoase cum sunt acum... acum... mai ales anul ăsta...am trecut...da și chiar... bine în București a fost... dar a plouat puternic... a fost o... așa... și canalele au fost de vină că n-au preluat... sau... sau că s-au înfundat ori n-au avut... capacitatea... diametrul corespunzător să preia... n-au fost dimensionate... că anumite instalații, indiferent de ce sunt, de... apă, gaze, canalizare... se prevăd niște...siguranțe...

- *Parametrii*

- Sunt... niște... depinde, niște parametrii de siguranță, în caz de – să poată să preia, eh, mă rog, în fine... și atunci el a făcut baie în apă, deși era... apele erau destul de turburi, a răcit... s-a îmbolnăvit... și a murit, a murit chiar în perioada oh, [*scoate afară o pisică care s-a suit pe geam*], în perioada în care trebuia să se ducă... să nu vină în casă [*se referă la pisică*], eu am pisoi, am pisici, dar eu să... să nu vină în casă, nu-mi plac purecii [*râde*]... am și un cățel, mi-a adus nepoata asta a mea, și un cățel... A, da, prinde, pe mine mă prinde de pantaloni, îmi încearcă rezistența materialului, prima oară... așa...bun... și a murit... așa cum... și am mai rămas, v-am spus, patru, în care... regula aici în Ardeal, regula aici în Ardeal este că ... în iosag, așa cum am spus,

sau în gospodărie, sau... zisa: ”îngrijire” a părinților, a bătrânilor... nu, să rămână unul din copii, asta regulă era ca cel mai mare din copii, rămâne, el rămâne în gospodărie, el moștenește casa...*[intră iar pisica]*...stai *[râde]*...*[fo scoate afară pe ușă]*. Da, și așa, și... el a rămas, a rămas... a fost... acuma... altă regulă... va să zică în prima generație a lu’ tata, mai la începutul, în tinerețea lor, era: plecarea în America...*[apare altă pisică, neagră]* a venit alta... așa... generațiile următoare, vorbind – interbelică, adică între cele două războaie, plecau copiii de lângă părinți, în special în București... obișnuite munci din astea, că nu prea aveam în perioada aia, nu era industrie, nu era... comersanți nu eram, calificări nu erau, nu știu, simpli țărani se duceau, fetele se duceau servitoare, băieții, băieții mai intrau la câte un... bine, în fine, așa... că... nici produsele pe atunci, deși așa cum am spus, pământ era, dar neproductiv, se muncea foarte mult, că eu mă mir și-n ziua de azi, mă gândesc la... taică-miu... de unde a avut atâta forță, atâta putere...să cosească, în special, că cea mai grea muncă... *[râde]* dintre... a țaranului, e coasă, cositul, cred... d-voastră... nu știu dacă ați crescut sau ați avut un contact măcar cu... la țară... da, da... e bine *[râde]*, că atunci se muncea foarte serios... se începea cu sapa, p’ormă intervenea coasa, la fân, la seceră, la tot, și toate astea se făceau manual, munca, individul, bărbatul cu coasa, femeia cu furca, și-n felul acesta adunau și pentru ei, pentru familie și pentru... cele necesare, precum și pentru vite. Da... șurile care le fac... sunteți cumva de pe aici, de pân’ Ardeal? Așa, în Regat, nu sunt gospodăriile care sunt în Ardeal... în șate, cel puțin înainte, nu erau șuri... așa... țăranul... aveau...căsuță destul de modestă, că îmi aduc aminte, prima dată când am venit la... Proiectare, aici la... am lucrat la Proiectare la Gaz Metan, avea un institut și am umblat în toată țara...mi-aduc aminte când am avut niște lucrări pe la Bacău, Bacăul era încă... destul de... modeste case... puține erau... cum erau pe vremea aia, mai veche...cei mai... mai înstăriți, că cei care erau mai înstăriți și moșierii propriu-zis, făceau... aveau... făceau câte o casă la oraș în care trăiau propriu-zis, iar la țară... la țară .. era câte un conac, câte... așa ceva mai ...dar el trăia propriu-zis la oraș... și au rămas, acuma în perioada după război, destul de... destul de... rudimentari... și se-nvechiseră deja... care cu timpul au cam dispărut și s-au construit noi și mai ales perioada comunistă... mă rog, să nu intrăm în politică sau alte chestii care...*[râde]*.

În ’40...am... că și eu am plecat de acasă... eu eram oarecum...mi-a plăcut să fiu... eram prieten cu cartea, mi-a plăcut să citesc și... aș fi vrut să merg... după școala primară, șapte clase au fost...așa era atunci...după școala primară eu aș fi vrut să plec la... am vrut să mă fac aviator *[râde]*. În special, era atunci la Mediaș, era... o unitate... aviatică, o unitate militară și... și școala... școala, pare-mi-se... se făcea și zbor și și ofițeri cred, erau și ... în special maiștri mecanici. Că... a fost... nu știu cum se mai cheamă acuma... se reparau avioane, mai pe urmă... eh, taică-miu a încercat să-mi explice, adică nu mă putea da la... întreține la... că atunci se plătea... și mi-a zis, zice ”mă, eu sunt de acord cu tine... te duci, să te duci, la o școală, indiferent ce fel, ce-ți place sau ce... se poate, dar... pentru ca să te țin pe tine la școală trebuie să vând pământ, dacă eu vând pământu’, la ceilalți eu ce le dau, noi care rămânem aici cu ce trăim, tu faci cum crezi” și atunci am plecat pe cont propriu, am avut un văr care, m-a

băgat în... am fost ucenic la un cârciumar [râde], în București, da, că acolo, aia era, București ținta și București era... așa... la care n-am stat prea mult..., 14 ani aveam... păi am terminat școala primară... după școala primară, parcă acum e "maturitatea" că examenul de sfârșit, de terminare a școlii primare nu s-a ținut ca de obicei, până la finis, până la cei șapte ani, atunci se ținea în sat, iar ultimul examen, acest zis "de maturitate" cum e acum... ne-a dus într-o comună vecină unde erau... veniseră din mai multe, era... cum era zona aceea, era Grindul, Pârăul, Veneția de Jos, Veneția de Sus, Comana, Comana de Sus, în... Veneția de Jos s-a ținut, s-a făcut, s-au dat examenul ăsta la care, mă rog, mi-am luat ...așa... și am terminat școala, am plecat de acasă, imediat, am avut un văr în București, care... așa... și m-am, m-a băgat la un negustor, cârciumar... la care se muncea mult, se câștiga puțin și se învăța meseria de... așa, n-am stat prea mult, nu, nu mi-a, până la urmă nu mi-a convenit, nu mi-a plăcut, am mers în altă parte, la un bloc... am fost băiat la lift... e o meserie... Un bloc de locuințe... Da, da, era această, această meserie de liftier, în care, care nu era grea și era mai... destul, mai bine plătită, că pe mine asta mă interesa atunci, cel puțin, că... numai... dar nici aici n-am stat prea mult... am zis "asta nu-i meserie de viitor, asta-i meserie de moment și când voi fi mai mare ce voi face" și atunci am intrat la "Cartea Românească", Cartea Românească era atunci o întreprindere mare în țară, avea și filiale, chiar și aici în Brașov a avut o filială Cartea Românească. Editura, avea... [oftează]... era un bloc mare, șapte etaje, pe Bulevardul Regina Elisabeta, nu știu dacă cunoașteți ceva din București... Capșa, aveți idee că pe unde a fost... Cercul Militar, ăla cel puțin e mai reprezentativ, mai cunoscut, în tot cazul e intersecție, intersecția între Calea Victoriei și Bulevardul Regina Elisabeta. Fost... stai, cum i-a zis în timpul comuniștilor... nu mai țin minte. Tot ca băiat la lift m-am dus... întâi am fost la Ciclop... Ciclopul există și în ziua de azi, dar era încă, era o clădire cu, pare mi-se 6 etaje, din care 4 erau... garaj și reparații auto, e și acum, 2 etaje superioare era locuințe, liftul, acum lifturile sunt automate, atunci erau manevrate manual, adică, cel puțin conduse, era... cu manetă, era o manetă, o manevrai..., și te ducea la etajul care vroiai și... așa, asta era... în care n-am stat prea mult nici acolo, am zis "domne, meseria asta nu-i o meserie de viitor" și atunci am rulat, am mers la conducerea asta și m-a... am fost... cum se cheamă... [râde]... funcționar comercial. La una din secții, am fost repartizat la una din secții ca vânzător și... la care se făcea și ceva școală, ca... ucenic fiind, era o școală profesională și pe care am ... am terminat-o, dar n-am stat, asta a fost din '37 până-n '40, deci trăiau, perioada de ucenicie acolo mi-a fost... întreprinderea, întreprinderea suporta toate cheltuielile, absolut, și eu ca... angajat totuși, pentru că făceau și... erau... erau... în, să zicem în producție [râde]... da?... eram plătit, aveam oarecare salar din care mă întrețineam, lângă... această întreprindere sau această instituție, lângă Universitate, era chiar lângă Universitate... Universitatea cred că știți unde e? Eh, aici e Universitatea, aici sunt statuile lui... Mihai Vitezu' și... mai sunt acolo vreo trei - patru, în partea cealaltă e Banca Comercială și așa, iar în partea astalaltă e Academiei, strada, asta-i Bulevardul Regina Elisabeta [desenează o hartă cu degetul pe masă] și aici era un grup între Calea Victoriei și Academiei, era un

grup de blocuri cu... fiecare cu... un anumit profil... nu?... având 7 etaje: parterul, era librărie... etajul unu era sport, articole de sport, [...], ceasornicărie și nu știu dacă mai era ceva cam ăstea erau la primul etaj... la etajul doi erau menaj, articole de menaj și birourile șefului, conducerii acestei instituții sau întreprinderi, sau întreprindere comercială, așa... la etajul trei era radio, biciclete, motocicletele... și... ceva tot de... în general asta, atunci nu erau televizoare [râde] numai radio, așa... asta era etajul trei. La șapte erau mașini de scris și, ultimul etaj și terasa... această clădire a dispărut complet... [râde]...da... da cum?... în timpul războiului atunci când nemții au atacat Bucureștiul, inclusiv cu aviație, a bombardat Bucureștiul, una din bombe, a intrat pe gaura liftului... Vă închipuiți?... Bomba asta a intrat pe gaura liftului, fără nici o rezistență, de nici un fel, a făcut explozie [bate cu pumnul în masă] jos la bază și a luat clădirea de la bază și a dărâmat-o complet, tot ce a fost în ea, și în felul ăsta Cartea Românească ... a dispărut complet, c-a venit comunismul, n-a mai re... sau s-a reclădit ulterior, s-a făcut o altă clădire nouă, aici... dar cu alt profil, nu mai știu ce, că eu deja plecasem, deci numai...

- *Ați plecat, ați venit în Brașov.*

- Și am venit în Brașov, în '40. De ce și cum, când, când, de ce și cum... tata... că-n '40 a fost cedarea Ardealului. Tata a intrat în panică, și atunci în perioada aia, în familie era multă... solidaritate, să zic, mai mult, nu mai vorbesc de foarte mult respect, eu lu' tata nu i-am zis niciodată cum îmi zic mie copiii "bă" sau pe nume sau așa cum vorbesc copiii în ziua de azi, eu nu știu [râde], eu în afară de "dumneata", asta era la mine... și lu' tata și lu' mama, nu "dumneavoastră", "dumneata", așa, inclusiv fratele mai mare, era mai mare ca mine cu 15 ani, îi spuneam "nene" deși "nene" era un, să zic un apelativ, sau așa, o spui la oricine...

- *Altcineva.*

- Da, din afara familiei, din... cunoscuți, necunoscuți... Mi-a scris, mi-a scris, mi-a scris să vin imediat acasă, că nu știe ce se va întâmpla și nu vrea să rămân printre străini. Da, da, eram în București, da eram în București și deci el... adică, înțelesul să nu rămân prin străini, adică străini era... Nu, nu neapărat... așa... în afara familiei, și fără... așa... și am venit acasă, acasă n-am stat prea mult, am stat destul de puțin, câteva săptămâni dacă am rămas și am venit la Brașov, că... la Brașov, la "Steagu' Roșu", atunci era Astra, se făcuse o școală, de a învăța o meserie... și eu am venit și am intrat... m-am dus la ei, am... și am... învățat meseria de... frezor mecanic, în timpul războiului, Astra făcea tunuri, [tusește]... ea inițial fusese proiectată și... a fost construită pentru fabricarea de vagoane, Astra era, nu știu dacă era... o legătură între Astra... Arad, și s-a făcut o filială la Brașov, aici în centrul țării... și p'ormă s-a reprofilat, s-a transformat complet.

- *Spuneți-mi un pic, tatăl d-voastră și cu familia au rămas...*

- În sat. Da, da, da, numai puțin, ca pe urmă... acest... ungerii vroiau, fără discuție, să ia tot Ardealul, ceea ce ai noștri au reușit într-o măsură... Ca... fără, numa'... zona Covasna, Harghita, Târnavele... mai sus Cluju' și, mă rog, Huedinul și partea aia de nord a Ardealului, a fost... a fost... cedată, partea sudică, mai sudică a Ardealului

nu, adică județele: Brașov, Făgăraș... Sibiu, Arad... și cam, cam, cam zona asta a rămas... la... nu s-a cedat la... mă rog, Manoilescu era ministru... atunci el a făcut parte din comisia care... la cedare...

- *A negociat.*

- Dictatul... de negociere... Dictatul de la Viena, că ungurii au profitat întotdeauna, au profitat de conjunctura politică, că altfel... nu pot... că dacă, consider că dacă situația era inversă... privitor la suprafață... la populație, Ungaria și populația sunt cam jumătate din cât suntem noi...deși... cred, cred că sunt... cred că sunt mai ambițioși... profitori, profitori că... și... e un termen... un termen... altfel zis... în care noi nu suntem... nu facem parte... adică, n-am... luat din jurul nostru, de la țările din jurul nostru, niciodată n-am profitat și n-am luat ceva, nici Basarabia, Basarabia nu e a rușilor. Basarabia este a noastră, Bucovina este a noastră, Ardealul... Fără discuție, că doar Dacia unde a fost. În Ardeal, nu?...Dar ei... așa... ei au profitat întotdeauna și au luat și ne-au ...partea proastă a fost că... conducerile care au fost pe vremea aia la început, au fost de așa fel că ei au putut să... La Brașov, da, la Astra, din '40 până-n, din '40 până-n patruzeci și... în '44 m-am calificat, atunci mi-am luat carnetul, c-am carnetul, am carnetul de, de calificare, e mai frumos ca diploma... că... mai târziu am, m-am dus totuși, am ajuns la facultate... că după război, cel puțin ceea ce a fost bun, comuniștii au făcut și lucruri bune... mă rog... fiecare regim are... părțile lui și bune și rele, convenabile sau mai puțin convenabile poporului, sau popoarelor pe care le conduc, așa... Ardelenii, ardelenii din nord au venit, și pentru că la Brașov, Brașovul era mai industrializat decât orice alt oraș, chiar al țării, că așa...era Galațiul, Constanța... și pe Dunăre mai...Turnu Severin, Corabia sau știu și eu încă alte orașele mai mici cu ...niște șantiere navale, navale da, care nu necesitau forță de muncă prea multă, și erau... Era avioane, era Astra, era Metromul... Că... [*râde*], mi-aduc aminte... o scrisoare atunci, foarte mult [...], scrisese nu știu cine, cuiva și n-a știut adresa, și a scris: "Fabrica de metroame" [*râde*]. Asta, ce făceau?... Metromul, Metromul era... neferoase... făcea tuburi de gloanțe de tun... asta vorbind de obuze... că Astra... Făcea tunurile și obuzele propriu-zis. Și Metromul făcea... Cartușul, așa... Asta era, mă rog... programul... era practic zilnic... în... la locul de muncă să spunem... în atelier... erau repartizați toți elevii, toți... la câte un... meseriaș... erau... lucrau în perioada aia foarte mulți meseriași aduși de pe la Reșița, Hunedoara, Arad... că industria noastră la început n-a avut...mână de lucru... românii preferau... și asta a fost... eram eminemamente agricolă [*râde*]...în timpul războiului ne-am industrializat, atunci s-au construit fabrici, în '36, '38, '40... cu... financiar... cu nemții... nemții au susținut, au întreținut, au...pentru că erau interesați, nu numai de Valea Prahovei, pentru... petrol...ci și...pentru că...înzestrarea armatei propriu-zis... și... era... în cadrul Uzinei Astra, un liceu, liceul cel mai bun din perioada respectivă, îi spunea L.I.A. L.I.A. – Liceul Industrial Astra, avea profesori foarte buni, elevi foarte buni, meseriași foarte buni, că de aicea... când... s-a terminat războiul și au venit comuniștii la putere, din Astra... chiar din colegii mei și pe mine, au vrut să mă scoată din... din asta... din producție... ca niște... dar eu am zis că sunt prea tânăr ca să iau... Să mă numescă... știu eu ce...în, prin... odată, chiar

mă chemase la un moment dat, pe mine și pe un coleg de-al meu, să ne facă primari, nu știu unde. [râde].

- *Erați membru de partid?*

- Nu...Nu, nu, nu eram... îți spun cu... și... ca... cu partidul cum e [îl pufnește râsul]... vrea să ne facă membri de par... să ne facă primari, era nevoie acuma de clasa muncitoare... nu?... în toate locurile de conducere, administrative și așa mai departe, bun...

- *Știi că a fost rebeliunea asta în '1.*

- Da, în '40... deci... așa... în '41 când a fost rebeliunea, am lucrat... lucra... am lucra... erau... în... într-o perioadă anume se redusese partea teoretică și s-a amplificat partea de producție... Că eram obligați să lucrăm 12 ore... 12 ore lucram și ... în două schimburi [mai apare un pisic]... uite că a venit și ăsta al treilea [râde]...i-o fi [...]... driganele, că la bivoliță, la noi îi spune "drigăna", la bivoliță [râde]... Și... vaci avea tata..., vaca, vacile, driganele, vitele... porcii, oile, caprele, că avea și de astea avea, astea mergeau la câmp... era, în Ardeal îi spune "ciurdă"... știți ce... [râde] mergeau la ciurdă... și pentru boi era... era... ciurdă... dar la boi – îi spunea "boar". Boar... erau paznici... la mine-n sat, la mine-n sat nu e, nu e, mi-aduceți aminte să reiau firul unde am rămas, că eu , eu le mai uit și le... cam amestec, așa... nu-i altceva, da' uit. Acuma... încă am... am... un prieten... el a murit, nevastă-sa mai trăiește, fică-sa-i doctoriță... și mă mai duc din când în când la ele... ea e mai mare cu vreo doi ani ca mine, da' uită și mai și... că stau de vorbă cum stau cu d-voastră... și mă întrebă, așa, într-o perioadă de circa un ceas, un ceas jumate, cât stau la ei, așa... chiar ieri am fost la ei și m-a întrebat de trei ori același lucru... Și e destul de... da' n-ai... ce să facem... că-mi-nchipui, zic "b-ăi"... "mama focului ajung și eu ca femeia asta?"... Așa... eram... deci aveam circa 20 de ani, 18-19 ani, în '40 aveam deci 18 ani, 19 ani în '41...

- *Aveați prieteni care erau legionari?*

- Nu... Eram un grup, în timpul războiului să-l iau, că n... eram un grup de tineri care ne strângeam, ne adunam... nu aveam... atâta timp... nu știu, ca tinerii din ziua de azi. Păi și... și munceam, nu, nu ne făceam, lucram două schimburi, că chiar mi-aduc aminte de multe ori...deci două schimburi a câte 12 ore... mă gândesc de multe ori mai ales vara... lucram noaptea... de exemplu, ziua eram în perioada în care eram liber, n-aveam nici școală nici nimic... mă duceam la Noua, la Ștrand, dormeam, dormeam pe pătură la Ștrand, mă trezeam, mai făceam câte o baie, și-n felul ăsta mă odihneam cumva... Păi era... gândiți-vă, în '40 încă mai era tramvaiul, tramvaiul care mergea, da... dar venea până la Schill atunci, acum Hidromecanica... Săcele... deci... așa... că tramvaiul ăsta venea cândva... mai înainte... eu nu l-am prins, nu mai era când am venit în '40... venea până aici la Sfat... În centrul Brașovului... până în centrul Brașovului venea tramvaiul ăla până la Schill, până la Hidromecanica... acolo venea și se întorcea înapoi. Da, a fost fratele, fratele ăsta care-i mai mare... a fost în război în Răsărit ... și p'ormă când s-a... Întors chestia asta, [armele] s-a dus în Apus, și tata și el... mama a făcut foarte puțină școală, cred că vreo două clase dacă a fi făcut... pe atunci copiii... la

treabă, la muncă, că și eu aveam 10 ani și tata mi-a pus sapa în mână... am avut 13–14 ani, mi-a pus coasa-n mână... Da, sigur că da, sigur... că p-ormă, ori de câte ori aveam liber, fie concediu, sau chiar medical sau... erau anumite perioade când se întâmpla să avem câte-un gol de lucru...atuncea veneam acasă, în special toamna...acuma mai crescusem puțin, eram mai mărișor... mă duceam în pădure...mult, tare mult mi-a plăcut în pădure...și cu, cu boii...încărcam caru'... eram flăcău... la țară... Da...și veneam acasă..."băăă mi-omori boii"... "da', cum, de ce?", păi zice, "tu pui toată pădurea în car? De ce-ncarci caru' așa?"..."păi" zic "da' ce vrei să mă râdă fetele".[râde]. Așa, așa... legionari... a fost în patruzeci...și unu... locuiam împreună cu un văr al meu... el era legionar... Nu, nu... era din partea lu' tata... sora, una din surorile lu' tata, a fost măritată cu...cu un oarecare...Stejăroiul îl chema...deși... Stejăroiul...deși maică-mea e tot dintr-o familie Stejăroiul... Da' nu erau, nu erau rude... că sunt în sat, sunt anumite nume...Urdea, Chichernea, Stejăroiul, Coman...Modorcea...și mai multe...care probabil provin din aceeași familie... Din aceeași... care p-ormă s-au...A fost legionarii, a fost mare... știam că e scandal, tărboi, se trage cu pușca... da' în oraș, în centru, aici ...pe la...prefectură, telefoane, primărie...așa cum se...obișnuiește la anumite...fortări, preluări de putere... Să nu le zic revoluții...că, n-a fost o revoluție ca lumea [râde]... așa...eu am...n-am fost angrenat în nici un fel și nici vărul meu...el nu mi-a spus, nu, nu mi-a zis că e legionar și nici n-a-ncercat [exclamație] măcar să mă convertească... începusem să zic... avea... eram ... făceam parte dintr-un grup, de tineri care ne adunam... în special Duminica, după-masă... eu aveam un patefon, niște plăci, atunci era tangou, vals, rumbă... și chestii d-ăstea... care azi, tineretul de azi nu le mai știe, aproape că nu le mai știe... sau nu se mai... în tot cazul nu se... nu se mai...nu se mai folosesc ... nu se mai... cântă... Și nu se mai... nu se cântă, nu se mai ascultă... o muzică care... ăsta-i mersu'... lucrurilor, treburilor, a... în toate domeniile de fapt e o schimbare... Și ulterior, ulterior, mai târziu... mă mai întâlneam cu câte unul din prietenii cu care eram atunci în grup... și-mi spunea de cutare, cutare...e... erau luați... munci... duși la București... chestii, zic: "uite mă al dracului". Nu toți, la gazda în care locuiam că am schimbat destul de multe gazde... am locuit cu... în perioada asta cât a fost rebeliunea, îți spun cu vărul meu ăsta, el locuia la un cetățean, că, atunci... acuma unde sunt... în cartierul Steagu', unde sunt acuma blocurile alea toate, erau case, străzile din Soarelui... uit strada pe care am stat ...mi-aduc eu aminte [râde], așa... erau cetățenii, erau agricultori... Agricultori, aveau cai, aveau vite, dar în special cai de muncă și aveau pământ aici... în zona... înspre... Uzina Doi?... Și de la, de la Astra era linia ferată... acuma nu mai e, a desființat-o complet și uzina s-a întins, s-a dezvoltat și a luat, a intrat aproape până... de unde a fost... uzinele Astra au ajuns aproape-n șosea... sunt aproape-n șosea, puțin... spațiu a mai rămas liber. (râde) Eh, ăștia aveau pământ și lucrau pământul, semănau, erau holde de grâu, porumb, cartofi, de toate. Modul nostru de viață atunci era cam așa: pe Strada Lungă era o... o așa zisă școală de dans... era o cetățeană, o chema "Hamrodi". Asta se... era ungueroaică, Hamrodi... asta te puteai înscrie să înveți să dansezi, în care se învăța și... bunele sau frumoasele sau cum vrei să zici: maniere... puțină educație... da?... că eram ... în

majoritate... eram copii de la țară... veniți la oraș, și la țară e o... cu toate că... Cu toate că... îți spun... moralitatea era mult mai... ridicată... la sat decât la oraș, la oraș erau și atunci, că se vorbea că, și mie când, după... când m-am însurat, deși eram băiat de țară... socru-miu îmi spunea: “golanu’ ăla “. Era un... da, de ce...că și ăsta a fost o figură...că ăsta avea...cu soacră-mia a avut doi copii: un băiat și o fată, fata am luat-o io, era drăguță, frumoasă chiar, bună gospodină, harnică, restul numai...[râde] c-avem și părți bune și părți mai puțin bune... așa, dar, mă rog...

- Când v-ați căsătorit?

- În ‘47. Așa, începusem să vă zic, acasă... cu vitele, cu ciurda și cu boarul și cu... tata când nu aveam, erau zile ploioase, zile când... avea altceva de lucru... pe mine mă trimetea cu boii, cu boii în pădure... stăteam... a fost un an...nu mai țiu minte care... patruzeci și... cinci...cam la treizeci și trei, treizeci și doi, eram în vacanță... și a fost un an ploios... a plouat tot anul, niște ploi mărunte...pe la țară-i spunea, ploaie de asta, mocânească [râde]... așa, și io stăteam cu boii în pădure... cu săptămânile... veneam, eram, ne adunam câțiva... băieți... și din timp în timp câte unu’ venea acasă, se ducea la toți, toate familiile care eram în pădure și ne aducea mâncare... mâncarea... știi cum se zice-n Ardeal: “cel mai bun pește-i porcu’ “[râde] ...pită și slană... aduceau pâine...o bucată de slană bună...brânză și... cam asta era mâncarea... obișnuită...așa...noi, acum, la oraș, aici, mergeam la această așa zisă: “Școala de Dans”... în fiecare Duminică după-masă, erau ore de să-i spunem de distracție, asta era distracția noastră... că, uneori, nu veneam întotdeauna la această sală de dans... că eram un grup din cartier care ne adunam la noi sau la unu’ dintre... care eram acolo, că eu aveam patefonul și plăci și... muzica, mai dansam și...la gazda la care stăteam, avea un băiat de vârsta mea, avea o fată mai mică cu un an, doi trei, cam... nu știu, și fiecare [...] mai avea câte un prieten... și în felul ăsta ne adunam și ne-am cunoscut... și noi...că mergeam și-n excursii, de multe ori când nu trebuia să lucrăm prea mult în, în fabrică, deci sâmbăta, sâmbăta lucram schimbul unu... după-masă... pregăteam rucsacu’, plecam pe Bunloc, pe Piatra Mare, pân Poiană. La Bunloc... și la Piatra Mare și la Babarunca și mai știu eu... pe aici. Prin apropiere, da... nu prea departe.

- Vărul d-voastră a fost arestat după rebeliune?

- Nu. Nu, nu, n-a avut nici un fel de... că am impresia că... după câte-mi amintesc io... n-a lipsit... în perioada aia au fost câteva zile în care s-a... S-a tras de o parte și de alta, și nu știu ce... p’ormă Antonescu a pus, a pus...A pus capăt.

- Oamenii aveau încredere în Antonescu?

- Da, [răspicat] da. Și acum, și acum, cel puțin cei de vârsta mea... mai apropiați, mai tineri, mai vârstnici au un deosebit respect pentru Antonescu... mulți, mulți, foarte mulți spun “noi n-am avut un conducător mai bun ca Antonescu”, “Antonescu a fost cel mai bun conducător al Țării Românești...”, a fost o dictatură... pe care eu n-am simțit-o în nici un fel. Nu, nu, categoric, ... chiar și... uzinele, când... au fost perioade când uzinele au fost militarizate... Păi, era normal... și eu am fost... singura chestie care... am fost considerat...cumva... că atunci dacă nu te supuneai unor chestii, unor... așa... erai bolșevic [râde] și... nu știu ce nu mi-a convenit, nu mai țiu

minte...ceva nu mi-a convenit, și... a venit meșterul și am refuzat... să lucrez, am refuzat să execut, să execut ceea ce mi-a cerut și atunci m-a făcut bolșevic și am, am lucrat cu santinela lângă mine... Da, da, tot am ... "dacă nu vrei să faci, atuncea o să... dacă nu vrei să te, să te închidem, lucrezi, uite... ăsta stă cu pușca lângă tine, cu arma lângă tine și... îți faci norma și te privește..." și am... asta a fost singura chestie în timpul... da' fără ca să am alte... probleme... că, după război au venit mulți soldați ruși, prizonieri, au adus foarte mulți prizonieri la uzinele Astra... Erau prizonieri de război, da' erau, erau destul de liberi, adică în cadrul... Ruși... Ruși, ruși, ruși. Prizonieri de război se fac pe front... nu?... s-au adus din... știu eu unde, în țară, s-au repartizat... că au fost cazuri când s-au repartizat dintre prizonieri ăștia de război și în sate, în comune, la oameni mai înstăriți, un fel de slugi...și nu erau prea multe probleme cum sunt în ziua de azi. Azi stai și te miri... uite și acuma e un caz: de ce un militar, un băiat în termen dezertează... făcea pază... că era într-o unitate de asta, de pază la... Pitești... nu știu cum dracu' se cheamă... o știu, fabrica... era o ... de... a dezertat din post... era în post cu pistol mitralieră și cu cartușe de război, adică cartușe... glonț, și a dezertat, nu știe nimeni de ce, și încă nu l-au prins... e o prostie, o prostie mare... făcută de el, pentru că... cum poți să-ți închipui... dezertezi și un' te duci... ce faci... un' te duci... că trebuie să te gândești întotdeauna când faci o treabă și... de ce o faci și unde ajungi... Păi, el acuma în loc... mai avea nu știu câte luni și scăpa de armată... dacă-l prinde acuma-l condamnă ca dezertor și-i dă 7 ani... păi în loc de 6 luni sau câte, câte luni mai avea pân' la eliberare, ia câțiva ani de pușcărie... asta-i ...nu știu cum judecă, nu... zău...

- Ați făcut armata?

- Da.

- Când?

- În timpul războiului, adică... în patru...eu sunt contingent, atunci... cam așa era... '44, în '44 trebuia să plec... militar... dar m-au luat în '43...La Deva, a fost un Regiment de... ar fi... cum ar fi... de grăniceri, azi cum ar fi de securitate, cam așa ceva... nici aici n-am stat prea mult, am făcut perioada de instrucție, timp în care... perioada din [nu se înțelege] câțiva luni... trei, patru luni am fost furier la companie. Corespondența. Primește, trimite, duce și chestii de ăstea. Se... așa se cheamă furier la companie am fost... Și ... am primit ... un aviz de mobilizare pe loc. Era o uzină. În uzină m-a... m-a rechemat... ca zis... zis specialist... mă rog munca pe care o prestam [râde] așa. Și m-a rechemat și am venit înapoi. E și anul următor, ăsta pentru un an zic. Deci, anul '43 până la sfârșit și în '44 m-au chemat din nou. Dar înainte de a primi... chemarea m-am îmbolnăvit. Am făcut febră tifoidă. Febra tifoidă... Tifosul exastematic știți ce e. Știți ce e și [nu se înțelege] cum s-ar spune, adică păduchele [râde] că-n timpul războiului era destulă mizerie. Și știu eu de unde, cum, în ce fel? Nu? M-am trezit cu această treabă. Am stat internat în spital aici la Mârzescu. Mârzescu, știți care? Da?... Așa bun. Am stat vreo șase săptămâni. Se spune... că din boala asta... ai două alternative: ori mori... rămâi tâmpit. Și după cum vedeți eu n-am murit [râde] așa...

- În '44 atunci a fost și primul mare bombardament, nu?

- Englezii. Englezii... englezii ne bombardau, că chiar... era ... nu știu dacă la primul bombardament, unul din bombardamente a fost în prima zi de paști.... Și eu chiar plecasem... plecasem de aici că mă duceam mereu acasă la părinți. Mai aduceam și de mâncare, aici uscam la mama rufele. Mai pe părinți așa îi mai ajutam și eu cu ceea ce puteam și cum puteam. Și din Șercaia până la mine în sat ar fi un drum să spunem de un... un... câmp... Un câmp care îi spune Dumbrava. Cândva a fost acolo pădurea de la Vad. O știți, o cunoașteți? Să vă duceți până la aia cu narcisele... Așa... așa în pădurea de stejar a fost și aici în perioada asta, în locul respectiv. Că taică-miu îmi spunea... Avea înaintea de a construi șura care e și acuma, o țin minte. și atunci era șură din bârne de stejar... cam de vreo 8 –10 centimetri... grosime și lățime cam până la un metru. ... Că el de aia... era mai mică. Aia pe urmă a demolat-o, a desființat-o și a construit-o aia că a avut banii aduși din America... Și mergeam așa pe Dumbravă și am văzut... avioanele. Și erau multe. Eram cu unul din veriiăștia ai mei, cu un văr al meu. Zice "Uite bă, uite bă ce dea avioane [*exclamație*]" Mă uit, ce drac' o fi? Ce s-o fi întâmplat? Unde-or fi mergând? După aia mi-am închipuit, când am vorbit, ce are putea să fie. Pe urmă mi-am dat seama... Când am văzut: "mă ce bine că am plecat și am ajuns... zice." Chiar în... în atunci în perioada respectivă a bombardat, a fost avioanele. Englezii care au venit... și au bombardat Brașovul.... Timp, după care... că unul din bombardamente a atins în spital. M-am îmbolnăvit de tifos exantematic. ... șase săptămâni n-aveam voie să mănânc ceva mai consistent... sub nici o formă. Lapte, ceai, cafea, lichide din ăstea. Cu asta am trăit și cu injecție... și cu injecție, că lângă mine era un băiat de prin Noua era... de aceeași boală cu mine și mamă-sa ia adus, ți-u minte ia adus niște pilaf... și un pui, găină, mă rog ceva pasăre. A mâncat și a murit. [...]. Bombardamentele au fost în general... asupra gării. Gara a fost țintită. N-a fost distrusă prea tare... că nu era o precizie chiar așa de mare... Că chiar odată... țin minte eram cu o, mă plimbam cu o fată. Eh, aveam și eu o prietenă, pe sub Tâmpa. Acolo era promenadă și acolo se făceau plimbări în perioada aia. Niște, erau niște alei... niște alei. Era păroase, umbroase mai știu eu, și acolo mă plimbam. Ți-au venit chiar mai încoace puțin de unde... Era până și un restaurant acolo, nu știu. A fost și acuma în timpul, mai încoace... mai încoace spre Schei. N-am prea fost... n-am prea fost ... cum să zic? Așa un client al restaurantelor. Nu mi-a plăcut. Nu mi-a plăcut. Eu mă duc la restaurant cât, până m-am căsătorit, unul din motivele căsniciei a fost... mă săturasem zic eu de cantină. Și am zis domnule, am căutat o fată... să știe să gătească... să fie bună gospodină și mă rog cele mai necesare...

- Unde ați cunoscut-o?

- La... la școala asta de dans. Și culmea, culmea-i alta, o să cădeți jos dacă vă spun. Era ungueroaică [*râde*] și eu am fost foarte... Pe vremea aia se purta foarte mult patriotismul. Și începusem și de terminat în sat, ciudat! [*exclamație*]. Singurii unguri care erau la mine în sat au fost pazniciiăștia. La bivolii, la boii, la oi nu, că la oi era, veneau de la, de aici de la Bran. Și... era paznici veniți din ungurime. Chiar era unul... Stoica. Că mi-aduc aminte odată i-am zis: "Domne, dar Stoica sunt, e nume de

românesc?” Zice: “Da’ și eu sunt român. Și nu sunt român, dar ne-au maghiarizat” Că dar chiar în zonele care sunt acum, chiar prin Harghita și Covasna, comunele alea no fost... comune înființate de unguri... de unguri, au fost comune românești, decât probabil că erau... mai puțini locuitori în perioada respectivă și... ieșiau maghiarizați. Că da și asta vroiam să vă... să vă spun, să revin asupra... școlii care a învățat taică-miu și frati-miu. Taică-miu a făcut școală maghiară... Mi-aduc aminte școala veche, pe școală scria “iscula” [*școală*]. Că mă lași să spun? Iscula, că și noi ăștia mici, când eram atunci încă, lăsați, nu spuneam că ne ducem la școală, ne duce la iscoală [*ráde*]. Încă o perioadă, acum au renovat-o, aia a dispărut, și în școala... alta nouă și alături o sală, cămin cultural... Ah, da. Da bine asta, perioada asta e da alta. ... aici la... la așa zisa școală de dans, și se mai făceau și baluri pe vremea aia. Se făceau baluri aici în oraș. Unde e acuma... Muzeul de Artă, dacă e acolo. Lângă telefoane. Acolo la etaj era o sală... destul de mare... frumoasă, cu arhitectură așa. ... și acolo se făceau baluri, aproape în fiecare... Sâmbăta seara, se mergea la bal. Fetele veneau cu mămica. Nu rămăneau singure cum e acuma... Și sunt luate la mișto de băieți, că vine cu... Maidan. Da’ mă rog. Pe urmă, prin comunele din jur, pe aici la Râșnov, la Târlungeni, la Sâmpetru. Așa de multe ori, de foarte multe ori ne duceam... aveam câțiva prieteni. Și ziceam: “azi ce facem, unde mergem? Păi mergem la Râșnov, la Cristian, la știu eu unde...” Erau și unele fete... de prin comunele respective, nu mai știu acuma... Era una în mod special... așa de prin Târlungeni parcă era... și... ne duceam în satele respective chiar... vorbeam cu o fată și eram un grup care ne-am dus la... la [*nu se înțelege*], la Zărnești... în Zărnești ne-am dus. Era parcă acolo lângă munți era un spital... o formație de asta medicală, atât era un spital. Că fata asta... pe vremea aia era o chestie acolo, regele și regina balului. Și singura dată când s-a întâmplat în anul respectiv, era o fată, o fată era asistenta mea, soră atunci. Încă nu e, nu se înființase o funcția sau postul de asistentă medicală [*ráde*]. Era soră medicală și ... se, se cumpărau niște cărți poștale... și cine întrunea cele mai multe cărți poștale era declarat regele balului. Eh, am fost și eu în... în postura asta, în.... datorită unei surori medicale. I-o fi plăcut de mine, dar nu mi-a, nu mi-a făcut decât, nu mi-a făcut prea mult bine, că... prietena cu care... m-am dus s-a cam supărat [*ráde*].

Și în fine. Așa. Eh, la această școală de dans unde mergeam am cunoscut pe viitoarea mea soție. În ’40-’41... ne-am întâlnit mereu... în ’41-’42, cam prin ’42 mamă-sa... și-a luat copiii, pe ea și fratele a rămas singură. Tatăsu’, s-au despărțit. Tată-su a fost la o unitate militară germană, era un foarte bun, era maistru mecanic. Un foarte, foarte bun meseriaș, dar el era ceh din nație.... Și a luat copiii și a trecut dincolo, s-a dus dincolo. S-a dus la, la Cluj... în această perioadă de cedare a Ardealului. Că ei se temeau... se temeau, că atunci se manifestau foarte puternic românii, și mai ales ’40-’41 până au căzut legionarii, pe unguri ... și pe stradă dacă îi auzea vorbind ungurește, îi lua la rost. Da. Erau foarte... Naționalismul, deși noi nu suntem prea un popor ... prea na’... Adică cu naționalismul ăsta e o treabă, e o chestie care se înțelege și se interpretează ... mai dur decât e necesar. Că ungurii sunt mai... șovini, irevențiști și naționaliști nu cât suntem noi aia sunt... Da. Mă rog. A luat și a plecat în teritoriul cedat... în Cluj.

A stat în Cluj până când s-a... terminat războiul. Și a venit înapoi. S-au întors înapoi în '44... '44-'45. Am cunoscut-o... și au venit sănătoasă...

- *Cum a fost când v-ați reîntâlnit în '45?*

- [*râde*] N-a fost să zic așa, n-a fost așa prea romantică toată chestia asta, cu scrisorele, cu... [*râde*]. S-a întors înapoi, ne-am reîntâlnit... întâmplător... întâmplător. Eh, tot că era... Și, și mai era un restaurant... Ghever Bever Ferai. Unde e acum partidul democrat... La Mielul Alb lângă ei era un restaurant... și, și acolo se mai... Că noi ia... ne mai duceam și la restaurant câteodată. În câte o sâmbătă seara în special. Sâmbătă seara că a doua zi era duminică și te puteai odihni. Și așa o duminică după masă atât. Și acolo ... și mai era un restaurant, mai era o clădire izolată a' pe vremea aia... Nu mai știu cum se cheamă colț Toamnei, 7 noiembrie, ă nu 7 noiembrie, 15 noiembrie, Calea Bucureștilor. Și drept înainte e... Zizin. Partea, colțul ăsta aicia înspre... Muntenia... o fost, e și acuma fabrica de uleiuri și combustibil... Rafinăria, așa. Era Rafinăria... Era o clădire cu unul sau două etaje, în care jos la parter era un restaurant și acolo mergeam. Luam câte o ladă de bere, vin. Stăteam la masă, luam câte o friptură, evident. Ne convenea oricât. Acuma nu îmi mai convine... la prețurile care sunt acolo? Nu, nu. Acuma de unul singur dacă te duci să mănânci undeva, o sută de mii de lei..., asta pe puțin. Mă rog. Am reîntâlnit-o, și am vorbit cu ea... și până la urmă ne-am mai... ne duceam... Ne întâlneam mereu pe Răcădău... și pe Răcădău, și Honterus, și Stejărișu... Și unde dracu'? Erau așa zisele maialuri, și la Noua, ia Noua... erau maialuri care nu se mai, nu mai sunt acum... nu sunt. Ieșea românașul... tineretul cu prietena... Dar eram atunci... un fel, era un fel de prietenie așa fără absolut nici o obligație, fără nici o... Nu eram prieteni complet detașați... Ori acuma prietenia egală, nu știu n-aș vrea să zic prea un, un cuvânt dur așa, dar în tot cazul... să-i zic logodnă, perioada de logodnă. Că atuncia când, când te-ai logodit cu fata devin, intervin adică niște obligații... morale mai mult sau poate, nu? Până la... căsnicie. Că treaba asta a durat până în '47. În '47... Eram aici în Brașov, că eu pe urmă după război și după... Am terminat cătănia, nu mai m-am dus la soacră-mea. ... încă nu se terminase războiul... și din unitatea noastră, din regimentul nostru este... fost regiment "Patru Grăniceri". Noi îi spuneam "Patru Arpacăși"... păi la prânz arpacaș [*râde*], în fiecare zi... seara arpacaș, dimineața... [*râde*]... Așa... S-au înființat, s-au înființat liceele serale. A fost liceul seral numărul înființat... la liceul "Doctorul Meșotă"... Meșota nu e unde e acum... ăsta a fost construit nu demult în timpul lui Ion... Așa. A fost în Brașov fost două licee, cum să zic? De elită: Șaguna și Meșotă. Șaguna e și acum unde e, Meșotă e unde e... de la telefoane dincoace... clădirea aia vopsită din nou acum... Unde e facultatea de Silvicultură. Acolo. Aia a fost clădirea liceului "Doctor I. Meșota"... Păi aia s-a construit... acolo clădirea nouă și s-a mutat, liceul "Doctor Meșotă, acum îi spune, acolo, acolo, acolo e liceul "Meșotă". Și ăsta de aici s-a, aici s-a desființat. Am avut aici... profesori... care erau sperietoarea Brașovului... Am avut profesoara de fizică și chimie... pă Mediană... doamna Mediană... La matematici... am avut pe domnișoara Dicu. Că pe urmă s-a... căsătorit cu un profesor... cu V... între timp m-am căsătorit și am avut probleme... În căsnicie... Da. Și că s-a înființat s-a, am mers

la seară, am terminat liceul și am plecat în '50 la facultate era... deja se înființase Institutul de Mecanică Brașov. Și a fost, a fost, ăsta a fost unde e acum... a făcut secție a facultății, da' tot mecanică și nu știu mai știu ce. Că sunt, s-a... Da, clădirea aia. Că ulterior, ulterior s-a mai construit ... prima, prima clădire a fost aia care e paralel cu, cu "Unirea" și s-a mai construit la capul ei încă o clădire, până la unde e C. F. R.-ul are acolo. Așa, acolo a fost. Așa. Și pe urmă am dat examenele și am reușit și pe urmă m-am dus la oraș.

- *În timp ce mergeați la facultate și lucrați?*

- Nu. La facultate...

- *Și din ce trăiați?*

- ... bursă.

- *Și era suficientă pentru 2 persoane?*

- Da, da. Aveam pentru că... în Steagu fiind am fost scos pentru [nu se înțelege]...și așa... În '46. din '46 până în '50. Și în timpul lu' cum se cheamă? [Dej?] Da. Așa am fost scos din producție...politic. De ce nu era [nu se înțelege]? Ah, ba da. Eram. Acuma eram... eram. Atunci tineretul care era mai... Nu se înscria prea multă lume în partidul comunist. De comuniști în special ardelenii... ardelenii nu prea, n-au prea suferit, mai ales țaranii. N-au fost adepți ai comunismului. Eu am fost înscris la Titel Petrescu. P.D.S.R.-ul. Partidul social', mai bine zis P.S.D.R.-ul. Partidul Social Democrat... Român. Asta a fost. Atuncia erau partide puternice. Erau liberalii, brătienii și țărăniștii Maniu. Maniu, ardelenii, cel puțin, îl consideră unul din cei mai buni politicieni ai țării noastre. Cel puțin pentru, pentru ardeleni a fost... să zic, nu mai vorbesc de Bărnuțiu, de Barițiu, de toți ceilalți. ... el a fost un mare luptător... pentru drepturile ardelenilor... Și apărător al acestor... drepturilor românilor din Ardeal. Că eu după mine, cel puțin consider că... [nu se înțelege] limba... portul, tradițiile... acestui... popor român... s-au menținut, au fost subjuogați de o mie de ani, o mie, nu o sută, o mie. Deși între, în timpul istoriei au mai fost corvineștii care au mai și au mai fost și altele, dar atuncia...

- *Practic eu ce am înțeles de pe de și din, alte persoane că că nu oricine era chemat totuși să, să fie făcut membru de partid. Adică trebuia să fi și ... bun muncitor, să fie și bun meseriaș...*

- Da, da. Da, eu am fost... Eu am ajuns în '44, m-am înscris într-adevăr la Titel Petrescu. În '46 am fost... făcut comunist. Aveam un prieten...

- *Cum v-au racolat?*

- Îți spun. Aveam un prieten... care... nu știu dacă era direct în partid, da direct în partid...nu prin, trecând prin U. T. C.[Uniunea Tineretului Comunist]. Nu, e tânăr artist. U. T. M. a fost prima, U. T. M. - ul [Uniunea Tineretului Muncitoresc] și ulterior s-a transformat în U. T. C. [Uniunea Tineretului Comunist].... Asta mi-a găsit adeziunea... sau mai bine zis... Probabil o fi găsit-o sau nu, atunci de fapt s-a desființat P.S.D.R.-ul, s-a desființat și toți care au fost înscriși în acest partid... o fi fost și unii care-au mai acționat mai departe. Au trecut în mod automat... la comuniști.

- *Prin propria lor voință sau practic au fost...?*

- Nu, nu. Nici o cum să zic? Nu... A fost. P.S.D.R.–ul membrii vărsați adică vărsat comuniștilor, s-a format partidul unic. Respectivul prieten fost și a semnat-o el, eu n-am semnat-o.

- *Cu numele dumneavoastră?*

- Probabil. Că nu se putea altfel. [*râde*], că nu se poate... Da' asta nu spun, n-am mai spus-o la nimeni [*râde*]. Da, și în felul ăsta am devenit membru de partid. Și... pe urmă am fost... am fost șef de serviciu de cadre... din zi... la Steagu Roșu. Da. Ce vrei mai mult?... În '46 noiembrie au fost alegerile în care comuniști au fost declarați... învingători. Dar, o chestie... o chestie care s-a spus, se spune așa, asta așa. Că Gheorghiu Dej la întreat atunci pe Stalin ce să facă. Că... alegerile atunci au fost câștigate de Maniu, de țărăniști... 87 cam așa ceva a fost procentul. Foarte ridicat. Cu voturile pentru partidul țărănist și nici decum... Și atunci Gheorghiu Dej a întreat pe Stalin ce să facă. I-a spus așa: "domnule în situații de ăstea, aici... nu contează cine cu cine votează... contează cine numără voturile". Bun. Și în felul ăsta... [*râde*]. Au avut grijă... Nici cu colectivizarea nici... Cu naționalizarea mai puțin, că noi ăștia care eram... mai de rând așa..... n-am avut ce, nu n-aveam ce... N-aveam nici moșii, nici ăăă... nu eram bancheri, n-aveam bani în bancă, n-aveam și nu ne-a afectat prea mult. Și nici nu... așa. Altfel era o chestie politică pe care noi tinerii, copii fiind, eu o spun sincer... n-aveam nici în clin, nici în mână cu treaba asta, că nu... Din punct de vedere financiar... Doamne iartă-ne. [*râde*]. Da s-a naționalizat băncile, s-au naționalizat... și mă rog moșiile și averile și toate celălalte rând pe rând și pe urmă colectivizarea... Naționalizarea a fost și terminată... în '4... după plecarea regelui, '48. Da. La 11 iunie, cam așa ceva... a fost naționalizarea. Colectivizarea s-a început... de la mai devreme am, a fost mai greoaie, țărănul n-a vrut să... S-a făcut... colectivizarea destul de forțat. Iertați-mă gluma asta poate nepotrivită sau așa. Taică-miu a suportat-o bine... pentru că în '46 a murit, [*râde*], deși, deși nu știu de unde, cum. Avea și țărănul flerul lui și... era anumite lucruri, ne-au spus niște chestii care eu mă tot mir, de unde până unde el mi-a spus că se termină războiul și câștigă rușii... câștigă rușii. [*Și nimeni nu putea să creadă așa ceva?*]. Nu. De unde dracu' în perioada aia, în timpul războiului... când nemții era la Stalingrad, la Moscova, porțile Moscovei, nu? Zis... Da' nu-și punea încă, încă nu-și punea problema colectivizării. A rămas fratemiu. Frate-miu... el n-a avut încotro... a fost încadrat... înscris ăăă... Da' nu cu pământul complet, tot. Cu pământ mult mai puțin decât avea... sau chiar cu... Că taică-miu pe urmă a făcut foaia de zestre... repartizată la fiecare. Cel puțin fetele... așa era obiceiul. Când se mărita o fată la noi, i se dădea pământ... o pereche de boi, o trigană sau o vacă și inclusiv se făceau... îmbrăcăminte, pentru că era, era mica producție de așa, și ăăă... țărănul își făcea totul în casă. El muncea pentru hrană, deci grâu, pâine, făină. Doar zahărul îl cumpăra. Că la mine în sat nici sarea, sarea n-o cumpăra... că aveam una din văile respective, una pe valea pe care e așezat satul. Păi... apă dulce să-i spunem apă... iar valea cealaltă, care-i la vreo 2 kilometri de asta, îi spunem valea Slătini, Slatini... e că era până la o anumită, un anumit loc... e apă dulce, apa curată, iar de acolo în jos e sărată. Pentru că acolo sunt... erau 2 izvoare de apă sărată... și una pe o parte a văii și cealaltă pe cealaltă

parte. Păi hotarul nostru era cu al perșanilor. La țară noi spunem chersinariii, adică pierșinariii. Ei aveau o, un puț, o fântână cu apă sărată de unde luau apă sărată și apa sărată se folosea foarte mult în casă, la toate. Și la pâine și la ciorbă și la orice... la puțul nostru era dincoace de vale, dar mult mai sărată, mult mai concentrată. Și inclusiv la vite... la vite că... Pregătea mâncare, fie de nutrețuri din ăstea ierboase ăăă... și uneori că, când nu avea fân, nu ajungea fânul, mai făcea amestecătură... cu paie, paie de ovăz. Că paiele de ovăz erau mai bune și mai apreciate de... [râde]... de vite decât paiele de grâu.... Paiele de grâu... și de secară se foloseau în special... în pat, străjac... Salteaua din pat era cu paie de secară mai moi, mai lungi, mai... asta era. Nu acuma îi... se fac din ăstea... Cu ce s-a înscris frate-miu, cu ce s-a înscris frate-miu. Că interesant o chestie care, asta puțin m-a șocat, da' nu m-am mai, n-am mai că acuma mie ce mai îmi trebuie 2 metri. [râde], atât. Păi da ce să... Că și satul meu... e oarecum să zic pe cale de dispariție... În, cred că în 50–100 de ani... întâi se transformă într-un sat de țigani... acuma. N-am avut înainte... dar se transformă acuma. Că din sat cel puțin... din generația mea, noi am fost cel mai mare contingent, băieți–fete... Atunci după război, mă rog. Între care în momentul de față sunt foarte, au mai rămas foarte puțini. Vreo trei, patru au mai rămas din, de vârsta mea și care au rămas acasă în sat. Dar foarte multe gospodării... cetățenii care nu au avut copii... și casele sunt mai veche, mai vechi, îs cam pe cale de dispariție. Din tineri, din tineri au plecat aproape toți și chiar din, din leatul meu. În leatul meu, noi.. eu... am venit aici la Brașov, mai sun încă vreo 2–3 toți sunt aici în Brașov, dar am făcut numa'... meseriași. și încă din sat alții au mai venit ulterior tot așa s-au... pe la bazele ăstea de, de auto și au deven', au învățat șoferia, mă rog. Și-au făcut... femeia, soția adică a stat acasă a muncit la, la gospodărie, la colectivă. Eu o mai ajutam perioada când venea și mai avea timp și depinde cum era schimbul și cum era așa... Iar dintre colegi care e unul, unul a fost directorul școlii din Șercaia... că chiar... era atunci... era, se înființase liceul de la, de la Șercaia și trebuia veselă. Și în perioada aia se tot împărțea pă... repartitie. Și eu eram la Mediaș. Că după ce am terminat facultatea am fost repartizat... la Mediaș. Și am fost inginer șef la uzina ăăă... de vase emailate, email roșu... Da, da. Atunci m-am dus cu tot familia. Dar așa am fost inginer șef la uzină și de la, de aici am plecat, m-au scos de la uzină, de la fabrica de email roșu și m-a mutat ca director la o, era uzina mecanică a gazului metan. M-a mutat acolo ca director. Bun. În timpul când eram la emailul roșu a venit că prietenul ăsta, consăteanul care era director la, la... Și zice: “Bă Petrică, poți să-mi faci rost de niște vase, îmi trebuie niște vase. Uite am un internat acolo și ăsta”. Da... Zic: “Da, da știu, știu. N-am repartitie” No bun e în regulă [nu se înțelege]. “Fă lista cu ce îți trebuie, dă-mi-o mie și... Ai camion?” “Am.” Bun. “Hai...” Am pus... i-am dat avizul, s-au dus, a încărcat vasele necesare, le-a luat...

- Așa, și în '64 v-ați întors. Cum v-ați hotărât să vă întoarceți?

- Cum? Ah... da. Cu tam–tam.

- În '63 a câștigat Ceaușescu, nu?

- Da. Atunci a preluat el puterea, că Gheorghiu Dej a murit. Maurer a fost cel care l-a susținut... cel mai... serios să zic așa pe Ceaușescu. Că Maurer oricum el nu

putea fi... secretar al partidului că oricum era puțin ăăă... era puțin burghez [râde]. Păi da Maurer n-a fost... comunist în ilegalitate. El, Maurer a fost un foarte bun jurist, a fost cel care a apărat partidul în multe... partidul... membrii. Gheorghiu Dej cei care erau cu... aveau probleme. Ceaușescu a fost cel care i-a dus apă lu' Gheorghiu Dej în pușcărie [râde]. Bun de gură, avea memorie bună, probabil... În ceea ce mă privește... viața mea s-a schimbat complet de la venirea comuniștilor. Deși v-am spus că adeziunea mea n-a fost semnată de mine. Dar eu fost un, un, un de felul meu, un om foarte disciplinat... Mi-a plăcut mult disciplina, ordinea și respectul. Eu am respectat și legile țării, că asta până la urmă, asta m-a supărat. De aici deja... din cauza asta am plecat din Mediaș. Că am spus, am plecat cu tam-tam. Și... și acolo... și eu... într-un fel am fost serios domnule, mie mi-a plăcut să muncesc, mi-a plăcut să... activitatea mea, tot ce ăsta. Că chiar când am plecat, nu vroiau să-mi dea drumul... Și directorul general, că era atunci direcția generală a gazului metan, era la Mediaș. Și m-am dus la directorul, la directorul general și i-am spus: "Tovarășul director... vă rog foarte mult să-mi aprobați cererea." Deși a fost o plenară... cu câteva zile înainte a fost o plenară... în care la fiecare, în fiecare dată în plenară eram... amintit... eram numit... realizează cu probleme, făceam parte din comisia economică a municipiului oră' orășenească, că atunci încă nu era municipiu... a Mediașului. Cu alte cuvinte să zic apreciat, nu laudat, că laudiile mie nu mi-a plăcut niciodată... Nu sub nici o formă... nu-mi place, nici eu nu laud prea nu știu cum pe știu eu cine și nici eu să nu fiu laudat, că n-am niște merite... ce merite. Și mă trezesc la plenara respectivă acum... Spălat numărul 1. Dar foarte dur și foarte grav... C-am mințit partidul... și că în perioada aia, ca să și se spună că ai mințit partidul aia mare lucru, e foarte grav. Și mai știu ce chestii de felul ăsta. Vă spun, vă spun. Vă spun. Am mințit partidul și n- am respectat nu știu ce ăsta așa și nu știu ce. Bun. Și atunci am sculat și am spus: "Aici în plenară... sunt toate cadrele de conducere: sindicale, economice, directori, ăăă... secretar de partid și toți, toate așa. Și vă rog... să în modul cel mai serios, cinstit să spuneți cu ce am greșit? Și atunci mă închin. Dar dacă nu..." I-am spus lu' tovarășu' prim secretar, după aceea mi-am expus... ideea, părerea mea și ceea ce eu vă spun imediat "de azi încolo... 2 săptămâni sunt și eu un om al muncii, ăăă... beneficiez și eu codul muncii. Și eu sunt un angajat ca oricare altul. Eu nu sunt proprietarul fabricii, nu sunt știu eu contra și voi acum. Da, da de azi în 2 săptămâni eu asta spun, dacă vreți un preaviz. Ca să nu spuneți că nu v-am spus din timp. Nu voi mai intra în această fabrică." De ce? era sfârșit de săptămână, sfârșit din lună, sfârșit de trimestru. La fapta care am... mințit partidul. Adică cum? Era sâmbătă... era sâmbăta și hai să includem și duminica cu toate că nu mai avea, nu mai juca nici un rol, nu mai avea nici un de ăsta. Era sâmbăta... executam niște lucrări... pentru întreprinderile gazului metan... reparații de motoare, de instalații de... baterii specifice... Unele care erau supuse... probei... sub presiune... Asta era garanția că... instalația e bună, e bine executată, e așa mai departe. Așa. Am făcut, am avut o instalație care trebuie... dată, făcea parte din planul perioadei. Era sâmbăta... această instalație a fost dată, a fost pusă sub presiune, trebuie să steie sub presiune... 24 de ore minim. După care beneficiarul vine le ia... și în regulă. Bun. A venit

beneficiarul, eu am pus sub presiune. În primele ăstea nu s-a întâmplat nimic. El a văzut-o, e bun, e în regulă. A verificat-o, așa. Ca să pot să bag factura în bancă, să pot să-mi i-au bănuții, să pot să plătesc muncitorii. Ca valoare... ca valoare era circa... 2-3 la sută din planul lunii respective. Și circa 10 la sută din trimestru. Trimestrial se dădeau niște bănuți, se dădeau niște prime. Și ți-am și spus, eu trebuia, am fost această instalație... era inclusă în plan. Am executat-o. Am pus-o sub presiune. Asta depășește puțin, zi, termenul final de lună și trimestru. Ce era să fac? Trebuia atunci în cazul că nu o dădeam... beneficiarului, o scoteam din plan. Asta însemna că realizarea planului nu era îndeplinită. La 2... 2-3 la sută pe luna respectivă era planul meu îndeplinit. Nu îndeplineam nici condițiile de primărie... Zic: "hai, prima mea numai, nu mai contează, da' personalul, personalul T. A. - adică tehnico- administrativ, care beneficia de această primă a muncit..." Și atunci nu pot să lipsesc pe acești oameni, de acești bani. Nu, n-au vrut să accepte sub nici o formă și atunci am apelat la... Toată lumea a fost de acord cu mine... a fost de acord cu mine. Că trebuia... ce s-a întâmplat?... A doua zi duminică aveam organizată o echipă de intervenție în caz că, știu eu că... la gaz metan se întâmplă mereu câte ceva. Și la sonde și la conducte și la instalații că sunt tot felul de... așa. Și puteam să intervin. Și mă trezesc cu un telefon: "Tovarășu' [nu se înțelege] veniți repede la uzină... că instalația plânge." [Că scăpa gaz.] Asta ce însemna? Proba... punerea sub presiune a instalațiilor metalice, tot felul: țevărie, de recipienti, de știu eu tot alte, se pune sub presiune cu apă. Pentru că... gazul... e compresibil... e compresibil. Și ăsta nu știi când... se, se poate întâmpla, face explozie și omoară și oamenii. Și atunci asta se face cu apa. Că apa... pe unde e o fisură, o te miri ce, o sudură necon', nepotrivity, o suflură de la turnare sau din producția de oțel care se folosește la țeava respectivă și știu eu ce alte chestii se mai poate întâmpla. Și atunci... "plânge", curge, niște lăcrămioare [râde]. Cum e? Vine iese afară. Și m-am dus, am chemat imediat oamenii, am demontat, și nu era vina mea. Adică a uzinei mele. Toată țevăria, toată sudura care era... în special se lucra cu foarte, foarte multă sudură. Și cum... mă rog, îmbinări în multe flanșe, multă șurubărie, multă chestii... și robineți. De vină era un robinet. Un robinet, un robinet care nu era fabricația mea. Aăă... robinetul era fabricație... Bacău. Bacău fabrica acești robineți și adus de la Bacău, cu certificat, de calitate, cu tot... pusă instalație și... Și atunci am spus: "Tovarășu' dacă așa gândiți dumneavoastră că eu sunt pentru dumneavoastră un dușman... da, da, și că am mințit partidul" zic" eu n-am mințit pe nimeni și nu sunt dușmanul nimănui."

- *Și ați fost sancționat, suspendat din partid?*

- Nu. Mi-a zis că mă suspendă, că mă, mă exclude din partid, că face... Zic: "No, dumneavoastră din punctul dumneavoastră de vedere, luați măsurile care trebuie [nu se înțelege]... eu n-am." M-am dus la directorul general: "Domnu' tovarăș... îmi dați aprobare, domnu'?" Zice: "Nu, eu nu-ți dau. Că înțelegi." îmi spune mie. Zice: "Înțelegi de ce?" Zic: "Ceva, ceva înțeleg eu, dar mă rog." Zice: "Dar"... Zic: "Dar ce pot să fac?" Zic: "Mă duc, nu-mi dați dumneavoastră, îmi dă ministru." Zice: "Nu-i nimic." Zic: "Vă rog dați telefon, nea Mitică" că așa îi spuneam ministrul industriei gaz metan și petrol era atunci, noi îi spuneam nea Mitică, era Dumitru și nu mai știu

cum îl chema. Noi îi spunerăm nea Mitică. M-am dus la nea Mitică... “Cei mă?” Zic: “Vreau să [Nu se înțelege].” “Ce vorbești bă. Du-te și vezi-ți de treabă.” “Stați, stați, stați puțin, nu mă luați, știu eu că dumneavoastră știți și doar de aia sunteți pus aici ca să, așa.” Zic: “Eu am fost la uzina la care dumneata faci [nu se înțelege], am văzut că ieși un bun gospodar mă, un bun organizator, un...” “Oho – zic – nu gata, gata, gata cu bun.” “Întoarceți-vă.” Zic: “Primul secretar mi-a spus numai rele, cealaltă parte.” [râde]. Zice: “Nu-i nimic, nu-i nimic. Du-te înapoi și vezi-ți de treabă mai văd și eu, mă mai gândesc ce se întâmplă. Și care eu am fost și am văzut că nu ai făcut treabă acolo și nu știu ce și ești un om serios.” Zice: “Directorul general n-o să-ți spună și că noi avem și de cadre, de cadre de... în cadrul, în sfârșit. De aia nu-ți dăm drumul.” Păi zic: “Bine.” Că eu m-am dus... pe urmă m-am dus cu vreo trei scrisori de transfer cu care n-au fost de acord. Până la urmă s-au gândit și... Directorul general i-a spus: “Tovarășul ministru’ dați drumul, că el e hotărât oricum.” Că i-am și spus: “Nu-mi dați drumul, am plecat salut.” De ce nu mă împăcam și cu legile de atunci? Deși legile... era proiectul de lege... care era ăăă... făcut cunoscut de întreaga... masă, muncitori în special. Și eu îți puteam spune cuvântul în [nu se înțelege] adunările generale de partid, așa cum joacele care erau atunci și... mă rog se mai putea modifica pe ici pe colo, se mai putea.. așa. Că proiectul de lege era într-un fel sau chiar legea ca atare era, după ce era discutată, văzută și aprobată de întreaga masă mână, ăăă pardon nu mâncat un muncitor [râde]... Veneau instrucțiuni de aplicarea legii... care... era complet nepotrivită cu ceea ce ne-am lăudat înainte că facem.

- *Deci comuniștii nu mai erau comuniști... începeau să...*

- Ba da, erau comuniști, dar erau și oameni... adică omul în orice situație e, cinstea, omenia, cinstea și toate celelalte bune intenții, nu erau tocmai respectate.

- *Rămâneau la nivelul de intenții.*

- Absolut, absolut.... Tocmai de asta am vrut să vă zic... ști cum... eu sunt un om așa... eu zic așa: “eu n-am fost prea credincios nici lui D-zeu, nici lu’ nevastă-mea și nici comuniștilor” [râde]... De ce?... eu am fost un om corect, cinstit în limitele împrejurărilor... nu zic că... cineva... vă rog să mă iertați, întodeauna persoanele de față se exclud, cuvântul ăsta de cinste că, chiar în perioada comunistă, cuvântul de “cinste” era cam ocolit, da, da, că chiar eu, lucrând și fiind ca, mai ales ca șef de cadre, veneam în contact... și folosind acest cuvânt: “cinste” mi s-a solicitat să cam... să-l cam ocolesc, cuvântul, dacă pot să-l folosesc mai puțin... că cinstea asta... n-are picioare... cum să spun [râde]... picioare lungi... și apropo, că am venit la chestia asta, eu așa aș judeca, că aveam un salariu bun... aveam un salariu bun... și când am plecat la facultate mi s-a dat... ziceți vă rog, că io... bursă, da, vă rog să mă iertați. Bursa, bursa... a fost egală cu salariu, și-n felul ăsta eu am rezistat și am putut să-mi întrețin și familia, mă căsătorisem între timp, adică eram deja căsătorit și aveam deja și un copil, așa... da... salariul mediu pe vremea aia era în jur de 8, 7–8 cam așa ceva.

- *7–8 mii de lei salariul mediu?*

- Da, eu am avut 14 mii salariul, 14 sau 15, așa vreo 15 mii, pentru că a fost o... iar mă împiedic... asta cu banii... până-n ‘47 a fost o inflație destul de serioasă, că

atunci încă în țară, mi-aduc aminte, eram în concediu și mi s-a adus o primă... de la uzină, aveam un coleg, un prieten, un coleg de muncă, mi-a adus trei milioane. Atunci fusese... inflația, atunci era încă inflație, și atunci nu era că... s-a lădar întâi până-n... '48... când dracu' a fost prima?... că p'ormă în '52 s-a făcut din nou. Nu stabilizare că și acum vor să facă treaba asta și văd că nu se mai face... inflația tot crește, tot merge, dar până când, până unde, de ce nu se face o stabilizare... și nu... nu stabilizare... Domne schimbarea, schimbarea s-a făcut în toată țara, în perioada comunistă, mă-njură cineva, nu știu, da'... Dacă s-a construit ceva în țara asta... a fost în perioada comunistă, toate orașele... s-au transformat complet, că spusesem într-un timp – vorba de Bacău, la Bacău erau niște case, niște hardughii, niște case vechi, dărăpănate și niște... coșmelii pur și simplu, când m-am dus, c-am avut niște lucrări pe acolo, prin zona aia și conductele care au trecut Carpații, s-au dus pentru alimentarea Combinatului de la Galați și București... plus Iași, plus Romanul, plus... Zona aia, Onești, așa... Da, așa, da... când au început lucrările era așa... am zis: "ce oraș e ăsta mă, ăsta e oraș, îi mai dai și nume de oraș"... era cât se poate... mie nu mi-a plăcut deloc, absolut, Bacăul... Brașovul mai avea construcții, că aici în Ardeal se construia mai sănătos, mai serios, cărămidă [*accentuat*], piatră. E adevărat, erau și materiale corespunzătoare pentru treaba asta, că și-n sate, casele sunt din piatră, cărămidă, pe când în Regat – Regatul fiind Oltenia, Muntenia, Moldova, ăsta a fost Regatul, asta a fost România, că țărănul nostru p'acasă spunea... Deși, eu m-am oprit și mi-au plăcut întodeauna oamenii deosebiți, dar nu știu... de la... ce nivel... nu, nici n-am căutat, a... ba da, în perioada, în perioada comunistă – da, că a dus conductele de gaz metan la Combinatul, ăsta, Petrochimic, conductele, instalațiile, sunt așa zise instalații de reglare, măsurare, odorizare, încălzire, dacă e cazul, că sunt și cazuri de felul ăsta că... în general gazele vin cu presiune mare, că cu presiune mare poți să transporti la distanță mai mare, la distanțe mai mari, dar gazul, orice gaz, și mai ales gazul metan de la... plecând de la o presiune mai ridicată, prin... se întâmplă un fenomen, se răcește, răcirea este așa de puternică de multe ori, că se produce gheață și se optu... Și se produce opturarea. [*Țevii, canalului.*] Da, și atunci trebuie să încălzite. Acolo numai pe... deși Lenuța, ea e... [*Elena Ceaușescu?*] Da, ea era... cum să zic...

- *Tartorul, conducătorul?*

- Mă rog, așa, ziceți cum vreți, ea era, așa, să zic inițiativa acestui Combinat. Ea era șefă acolo... era până... era directoarea Institutului de Proiectare... Iprochim?... așa ceva era atunci, că eu lucram și cu ei, cu toate Institutele de Proiectare, de prin București, că mai ales, ăștia care erau proiectantul general, erau Iprochimul, ea era directoarea aici, cunoșteam niște ingineri cu care lucram și ăia mă întrebau: "mă, da' cu șefa asta cum vă împăcați?" – eu: "foarte bine, noi facem lucrările și ea le semnează", gata [*rade*]... că era mare savantă cu... nu știu... polimeri, cu nu știu ce chestii, cu macromoleculare, cu... mă rog... N-am apreciat-o niciodată. Da' atunci în perioada asta am cunoscut tot felul de... că veneau din cadrul Ministerului, din cadrul Inspectoratului, din cadrul altor Institute, nu mai țin minte exact acum, până și... era un... un ministru... Baicu. Da, în cadrul Ministerului ăsta, Petrolului și Gazelor și cu unu care mie mi s-a

părut, nu știu... cine era, că mie mi s-a părut... ăsta cum dracu' se mai menține în cadrul acestui minister... că era un, fie că era fiu-su, da' numele... îmi pare rău că nu... cum să le zic... sincope [*râde*]. e un nume apropiat de un fost ambasador al nostru la Moscova... mă rog.

N-aș putea... adică... n-am râvnit niciodată la preamărire, unde am fost numit, unde... ceea ce mi s-a [*părut*], am executat cu multă conștiinciozitate, asta spun eu... ceea ce n-am știut, n-am cunoscut sau n-am priceput, am învățat... și cred că, chiar când m-a numit director la Uzina, asta, Mecanică a Gazului Metan, aveam un prieten... un fost coleg de facultate..."băi, da' cum, cum s-au gândit ăștia să mă numească... că eu habar nu am de gaz metan", zice: "cum bă, cum?...păi tu ai lucrat în Steagu' Roșu", "Da", "Ai făcut sape", "Sape". Găurile, să zic... găurile, sondele...sunt săpate cu așa zise sape, și astea erau niște sape... conice, așa [*C.I. desenează o sapă*]... așa – pe care eu lucram la ele, și făceau niște chestii, niște canale, niște treburi pe care se sudau diamante... Pentru că... Când se sapă, se întâlnesc tot felul de straturi... mai mult sau mai puțin dure, și sunt gropi... unele mai mari, altele mai mici... Și atunci "păi tu n-ai lucrat la sape", "da, da" zic "da" ce are asta cu... ", "ei" zice "are, uite vezi tot ai făcut ceva pentru gaz metan", "no, bine, hai să fie" [*râde*] și p'ormă am învățat, am cumpărat, pe vremea aia puteai cumpăra o carte, nu era așa scumpă ca acum... că... să... mă iertați, mie mi-au plăcut cărțile și să citesc, nu mai am acum asta, da... acum numai... de când am ieșit la pensie, dacă am cumpărat două – trei cărți, și asta e aproape 20 de ani... păi de... am ieșit la pensie în '82 și la anu' sunt 20 de ani, și io nu mai pot să mai cumpăr o carte, nu mai sunt la curent deloc cu noile orientări, cu noile titluri.

- Dar înainte ce se citea?

- Tot, că inclusiv, când... Gheorghiu Dej încă... sistemul comunist impusese ...inclusiv o literatură... curentul ăsta...

- Proletcultist?

- Nu, nu, nu...era în literatură... social realist... realismul socialist...P'ormă cu venirea lui Ceaușescu la putere... a fost o perioadă când s-a eliberat puțin... s-a dat mai multă libertate la a scrie... și atunci ai putut să citești... orice carte.[...] Stai să termin puțin cu... construcția asta a țării... și cu ceea ce... industria, noi până la al doilea război mondial, și în timpul și până aici s-au făcut ceva fabrici de armament, ba [...]... am avut niște ateliere, cum a fost Malaxa, a fost Astra Arad, reparații și fabricații de vagoane, a fost Hunedoara, a fost Reșița, care a făcut... bune ...cele mai bune locomotive... asta locomotive vechi cu abur, că asta a fost... au fabricat până, așa... și mă rog...câteva așa care le poți număra pe degete, dar după... deși se consideră o mare greșeală cu industrializarea și în special dezvoltarea industriei grele... deși industria grea, acuma... eu nu știu da' ăștia vând tot, că io am impresia că se vând , se vând anumite întrprinderi, le cumpără cineva, zice că investește, ăla ce fel de investire, de investiții sunt astea, când... șomajul crește, salariile nu se plătesc, din contra se reduc și se dau afară... salariații, nu zic muncitorii, salariații, că acolo, sunt și ingineri... și în țara, orașele Bacău, Craiova, Brașovul [*accentuat*]... Buzău,

Brăila, Constanța [dă cu mâna peste o carte, gesticulând]... ho stai acolo... nu?... toate s-au transformat, Bucureștiul, e adevărat... toate s-au transformat, toate s-au construit, s-a construit enorm, că la un moment dat se punea problema, cum ne putem permite... un fel de megalomanie sau... cam așa ceva.

[...] De ce... partenerul de viață care-l vei avea... eu l-am considerat întodeauna jumătatea mea, adică egal în drepturi, și a soției și a bărbatului, eu n-am făcut distincție, n-am făcut distincție că bărbatul sunt eu [bate cu pumnul în masă] și cu pumnul, bați cu pumnul în masă și soția să facă, să joace cum cânti tu, nu, eu nu am considerat-o întodeauna egalul meu... ungerii sunt mai rrr... hai să nu zic mai răi, dar sunt mai ambițioși, acuma depinde persoanele respective din ce familie, din ce mediu, din ce... provin... eu acasă la părinți, n-am văzut niciodată, chiar dacă am avut... că discuții sunt, nu există familie să n-aibă discuții, asta nu se poate, că viața te obligă, dar... aceste discuții pot fi... cum întrebuițăm acuma, când tratăm ceva... negociem [râde]... la părinți eu am învățat să respect oamenii, în primul rând respectul...că-i mai mare, că-i mai mic, că-i mai învățat, că-i mai...cum e: "respectă oamenii!", că chiar mi-aduc aminte când am plecat de acasă maică-mia nu mi-a zis altceva decât: "bă, să respecti fetele" [exclamație]... nu știu, nu știu, poate... o fi pățit în viața ei, poate... nu știu... probabil... dar la mine nu trebuie, a fost... foarte multă înțelegere... și eu m-am bazat, și încă mă bazez foarte mult și pretind la oameni... înțelegere, că în orice situație... există... un motiv, nu numai de ceartă... există... alte și atâtea motive de înțelegere și acolo unde... fiecare înțelege treaba asta, nu se poate să nu se ajungă la un rezultat bun, și să nu ... unde... nu se poate ajunge ... la o depășire a momentelor critice... că viața-ți pune-n față foarte multe... foarte multe piedici, pe care ... depinde fiecare cum le înțelege și cum vrea să le ia...ăă... soția nu a fost așa... așa foarte geloasă, așa foarte geloasă, io n-am fost, nu m-am considerat vreun Don Juan, vreun ... nu zic că, n-am fost ușă de biserică, nu, doamne ferește, nu, nu, nu că, dacă mai scap câte ceva, ștergeți d-voastră... da?...[râde]... și mă iertați, eu, poate chestiile astea sunt nepotrivite, dar eu zic... un bărbat care spune că nu și-a înșelat... ori minte...da?... ori e impotent [exclamație] [râde]... cum... să mă iertați... Ea era geloasă din... motive... din cauza motivului... din [pufnește] din cauza care am avut foarte mult... foarte multe neplăceri, foarte multe... Și din cauza asta, și ea înțelegea lucrurile altfel decât înțelegeam eu... e adevărat că fiecare, ea... nici... n-a fost... n-avea pregătire așa... și tot i-a fost teamă că eu învăț... și... ea, nu, punctul ăsta de vedere a gospodăriei... că mie asta mi-a trebuit, eu n-am căutat altceva... o bună gospodină... și a fost bunică... aici nu... nu mergea treba... la înțelegere, asupra anumitor chestii... că ea n-a vrut să mă duc la școală, sub nici un motiv, și din cauza asta a suferit și copiii... [oftează] poate că și eu am greșit...[oftează] că uneori zici că greșești, dacă vrei să fii mai autoritar și dacă autoritatea încerci să ți-o impui cu pumnul [bate cu pumnul în masă]... nici nu mi-a plăcut, n-am acționat...îți spun în familia mea n-a existat așa ceva... existau divergențe că, uneori mai auzeam câte... așa discuții, dar numai așa, fără prea mult zgomot, copiii deși n-au făcut decât liceul, n-au mers mai departe, nu s-a putut... să nu zic atât cât n-a vrut, dar atât cât ... nu

m-a ajutat... și nu i-a ajutat, că niciodată eu... să zic...n-am avut așa un... salariu și n-am câștigat așa de mulți bani ca să pot să-mi permit în afară de cele necesare și... io nu mi-am permis ca familia mea să ducă lipsă de ceva... adică să fie lipsită bine zis de ceva... mi-a plăcut întotdeauna să am în casă ce-mi trebuie, să nu... la mâncare și atunci pe vremea aia [râde] cine cumpăra mașină zicea că mănâncă numai iaurt [râde]... asta era mâncarea de bază [râde]...

Respondent: Chichernea Petru
Intervievator: Adriana Șandru
Realizat la data de: 16.07.2001

Toată viața am fost militar

- Eu nu sunt născut în Brașov, acum nu contează asta.

- *Nu contează unde v-ați născut, toată povestea dumneavoastră contează!*

- M-am născut în douăzeci și cinci decembrie, o mie nouă sute unsprezece, în comuna Valea Nucarilor, județul Tulcea. Părinții sunt decedați, au fost oameni săraci... săraci. Eu, vă spun, am fost, de mic, și argat, și cioban, și văcar, și-am muncit și cu ziua... În Tulcea s-a înființat o școală de Arte și Meserii, în o mie nouă sute douăzeci și șapte... pentru prima dată, venită de la Craiova. Și m-am înscris și io. Am intrat al doilea, dar să vă spun, cu media șase. Și ăla care a intrat primul a avut șase douășcinci. Așa note se dădeau. Primul an, am fost premiant, cu media șapte douășunu. Țin minte, mda. Al doilea și al treilea an am fost cu media șase și ceva, am fost al treilea, al patrulea. În o mie nouă sute treizeci, din cauza... crizei economice, și pe atunci se cerea să duci tot de acasă, părinții, fiind săraci, n-a avut ce să-mi dea, și n-am mai putut urma. Era de cinci ani, eu am făcut numai trei. No, și-am luat din nou drumul așa zis, al argăției. În o mie nouă sute treizeci și trei am fost plecat militar, când m-a recrutat, m-a și încorporat, pentru că – pardon –...eram slugă. Și nu m-am putut duce, că nu era, se făcea recrutarea, și după o lună, două, trei încorporarea. Când m-a recrutat, m-a și încorporat la regimentul nouă, Călărași, Constanța.

- *Și cum v-au, cum v-au recrutat, de unde v-au luat?*

- ... nu... ne venea să, să te prezinți.

- *A, deci ca acum, venea scrisoarea acasă să te prezinți?*

- Venea scrisoare, că să se prezinte, da, sigur, să te prezinți. *[exclamație]*. Nu, nu te duceai tu. Să te... M-am prezentat, și m-a și încorporat, și m-a dat la regimentul nouă Călărași. La regimentul nouă Călărași cele trei clase de arte și meserii, totuși m-a ajutat. M-a ajutat, că pe timpul ăla erau foarte mulți care nu, nu știau carte.

- *Da.*

- Soldați, care nu, nu știau carte... Și-am intrat, am nimerit la un căpitan grec, Ion Papastratos, Dumnezeu să-l ierte...

- *Ion cum?*

- Ion Papas – era grec – Papastratos. *Papastratos, da.* Și am intrat... în școala de caporali așa zis, că ne făceau caporali, da' ca de la caporal la sergent ... făceai o școală și dădeai examene.

- *Mai întâi ați intrat ca simplu soldat?*

- *Cum?*

- *La început, ați, v-ați dus acolo ca simplu soldat?*

- *Ca simplu soldat, sigur că da. [exclamație].* Simplu soldat, făceai instrucție, și din ăștia mai buni, ne făcea caporali, și pă urmă ăștia îi băga într-o școală de trei luni de zile, acolo în regiment, făcea instrucție cu ei, și pentru gradul de sergent. La gradul de sergent, întâmplarea a fost, când s-a dat examen, a venit un general. Da' generalu' n-a venit pentru... noi. Da' colonelu' când i-a dat raportu', i-a spus că e

sunt sergenții la examen. Și, acolo la examen a pus o problemă cu, era așa zisa arma ze-be îi spunea.

- *Și ce era arma asta?*

- E o armă care arunca un proiectil peste clădiri. Peste clădiri. Și la întrebarea asta care mi-a pus-o, am răspuns cel mai bine. Nu m-a felicitat pe mine, și întrebă, întrebă cine este comandantului elevului. Îmi spunea elev. Țăla s-a prezentat cum se prezenta atunci: te felicită căpitane. [*exclamație*]” N-a trecut... și s-a terminat. După o jumătate de oră, a adunat escadronul și mi-a făcut cadou un ceas. Sincer vă spun nu știam, nu, mă uitam la el: mă, da’ ce-s cu limbile ăstea, acele ăstea, că nu, nu cunoșteam. În fine, era un, un ... d-ăsta care avea liceu’ ăsta, le spunea teteriști, făceau numa, așa le spunea teteriști.

- *De la ce?*

- ... din cauză, care aveau liceul complet, sau aveau o, aștia care aveau o facultate, făceau numa vreo șase luni armată. Așa: erau două categorii: erau d-ăștia cu școli profesionale, care eh. Și în fine, mi-a arătat ăla... A trecut și m-a trimis la școala de subofițeri de cavaleri la Sibiu.

- *Asta în ce an s-a întâmplat?*

- În o mie nouă sute treizeci și patru, treizeci și cinci am făcut eu...

- *Așa mult ați stat în armată?*

- Da.

- *Din cât, în ce an ați început armata?*

- Păi da militar toată viața am fost, toată viața am fost.

- *Deci ați rămas în armată...*

- În armată am rămas.

- *Câți, câți ani se făceau în mod normal armata?*

- Cât, cât... Păi armată se făcea un an și opt luni. Ei îi spunea doi ani. Dacă te lua primăvara, și al doilea an toamna te dădea înapoi.

- *Și după ăștia doi ani dumneavoastră ați rămas mai departe?*

- ... după doi ani m-am dus la școala de subofițeri de cavalerie Sibiu. Acolo am făcut școala de, și m-a dat înapoi la nouă Călărași. Tot la nouă Călărași m-am dus, și m-am dus la, tot la escadronul de unde am plecat, la ace, același căpitan. Acolo, pe timpul’ ăla soldații lucrau la câmp, la moșieri. Și era un moșier Garpofal. Și după ce-a lucrat acolea, nu le dădea mâncare, nu știu ce. ... deși căpitanu’ era fiu de general, Ion Papastratos, care-am spus, avea chiar și o moșie, era foarte legat de... fiii de țărani. ... domnișoară, cred că știa și câte găini au. Zilnic stătea cu un soldat, doi de vorbă, și-l întreba cum o duce, cum face, cum drege, cum e-acasă. Da. Și asta. M-am dus la ea. Acolo-s... Pentru cai se aduna paie.

- *Fân.*

- Lucernă și d-ăstea. Și-am fost io de rând să mă duc. Eh. [*exclamație*]. Călăre pe un cal, cu furgoane, c-așa le spunea la cele mai mari căruțe, și m-am dus după fân. Acolo când m-am dus, Garpofal, a mers cu mine la șirele de paie, și mi-a arătat: “iei d-aici.” Acolo când am băgat furca în paie, acolo, toate erau mucegăite. Da. Am venit,

nu era, era vreo opt kilometri, am venit, am lăsat furgoanele acolo, am venit cu... călare... mă rog, asta. Și acolo am dat de, venise la noi, e în istorie generalu', a fost pă urmă Cornea. A condus el în război și l-a declarat criminal de război. Și i-am dat raport, da' în momentu' ăla vine și Garpofal. Țăla, moșieru'. Și-a intrat. Și Cornea îi spune: zice "dom'le, păi da' uite, ce..." "Păi da' nu dom'le, că subofițeru', că eram subofițer, subofițeru' e-acolo." "Cum subofițeru' e-acolo?" "Uite-l." Eram în sala de așteptare. "Subofițeru' este aici." Vine unu', iese, c-a apărut și căpitanu'. Zice "ce-i cu tine?" Eu zic: "uitați-vă ce s-a întâmplat". Țăla a-nceput să-njure, și în momentu' ăla când a ieșit Garpofal pă ..., ăsta a-nceput să-l bată cu cravașa. Căpitanu' pe Garpofal. Ei l-a judecat pă urmă consiliu' de onoare cum era atunci, a rămas bun în grad și l-a mutat la Cislău.

- Pe căpitan?

- Pe căpitan.

- Și cu moșieru' ce s-a întâmplat?

- E moșieru', păi moșieru' l-a dat în judecată pe, pe Moșieru' venea acolo ca la el acasă. De-acolo nu știu ce s-a ivit așa, probabil vreun alt post totuși considerat apreciat, că la centru' de instrucție al cavaleriei Sibiu, acolo erau așa zișii ofițeri, subofițeri, mai ales ofițerii erau numa fii de ăst. Și am fost chemat la centru' de cavalerie. La centru' cavalerie erau acolo escadroane d-ăstea de specialități: de telefonie, de telegrafie, erau tanchete, erau și escadroane de luptă, nu știu ce, care le împărțea. Eh, a venit războiu', am fost dat la divizia întâi cavalerie din... divizia întâi cavalerie. Am plecat pă front.

- Unde?

- La ruși. Am plecat pă front chiar în ziua când s-a declarat războiu'. Am plecat de-acolo. Deja războiu' a-nceput. Noi când am ajuns, deja frontu' trecuse Nistru'. Și-am început, divizia întâia cavalerie a intrat în luptă, până la Odessa am dat șapte atacuri, da. Și-n octombrie, uite, în paisprezece sau în douăzeci, nu știu, a căzut Odessa.

- Și-ați fost acolo la luptă?

- ... la luptă. Și ne-a dus într-un orășel, un orășel, era aproape... Berezovka îi spunea, unde lua pe evrei și-i ducea, că acolo era și un lagăr de tranzit, și de-acolo din lagăru' de tranzit îi ducea mai departe. Și am stat o perioadă acolo. După aceea, a venit, eram pentru a apăra coasta, să nu debarce rușii în spatele frontului. Și de-acolo ne-a luat și ne-a dus. Ne-a dus pe front.

- Unde?

- În continuare, că frontu', frontu' înainta.

- Înainta în Rusia?

- Nu, păi la ruși, că frontu'. La ruși. [exclamație]. Ne-a băgat în Caucaz. Da' ne-a dus, nu ne-a dus până la, la linia de luptă, și-am primit ordin, și ne-a dus înapoi, și ne-a dus la Don.

- În partea cealaltă...

- În partea cealaltă. La Don. Era divizia întâia cavalerie, a fost chiar în flancu' stâng al armatei germane, armata ... a șasea, condusă de generalu' Paulus, și noi eram

chiar în flancu' stâng. Iar în flancu' drept era divizia a douăzecea infanterie. Și de la noi era armata ro... În nouăsprezece noiembrie dimineața, rușii ne-a atacat. Ne-a atacat...

- *Știați, ați aflat din-nainte de atac, sau a fost neprevăzut?*

- ... se vedea că nu știa, că e, e imposibil, că dacă s-ar știi... este imposibil.

Dar totuși se vedea că ceva ceva va fi. Că-ncepuse aviația, nu știu ce. Norocu' nostru care-a fost domnișoară? A fost norocu' că în ziua când ne-a atacat a fost ceață. Rușii n-a putut folosi și aviația. Dar a folosit, îmi pare parcă rău să spun, să fiu al naibii dacă am văzut tanc, la noi. *[exclamație]*. Ori ei, numai zona unde eram eu ne-a atacat cu douăzeci de tancuri. Și plus că, în, în câteva ore n-am mai... tunurile noastre erau trase de cai. Caii erau duși în spate pentru iernat. Sigur, credeam că acolo vom ierna. Și-au rămas tunuri toate, s-a tras ce s-a tras cu tunurile, dacă n-ai avut cu ce să le iei, a rămas și tunuri la ruși și ne-a încercuit. Divizia întâia cavalerie și a douăzecea infanterie am rămas încercuiți. Am rămas încercuiți. Încercuirea s-a produs că ei au atacat și de la sud de Stalingrad, și de la nord de Stalingrad. Prima dată la nord de Stalingrad, și a doua zi la sud de. În douăzeci și doi noiembrie s-a produs joncțiunea, așa se numește, s-a întâlnit armatele.

- *Da.*

- *Și noi eram încercuiți.*

- *Și cu dumneavoastră ce s-a întâmplat?*

- *Și-am luptat în încercuire până în ziua de doi februarie... patruștrei.*

- *Și cum ați rezistat atâta?*

- *Dacă, dacă vă spun, toată perioada asta pe câmp. [exclamație].* La adăposturi era zăpadă. Nu, m-am. Absolut pe câmp. Zăpadă.

- *Și unde locuiați?*

- *Unde să locuiesc. [întrebare].* Pe câmp. *[exclamație].*

- *Și dormeați pe câmp?*

- *Acolo. [exclamație].*

- *Și cu ce vă hrăneaiți?*

- *Păi am, am devenit... canibali. Dacă vă spun câtă carne de om am mâncat. [exclamație].* Am devenit canibali. *[exclamație cu urme de regret]*. Când ne-a luat rușii, și-atuncea încă ne-a mai ținut pe niște veroage, așa se numesc, erau între două pante, cum să zic, se numesc veroage acolo... Acolo ne mai dădea ei niște biscuiți, ...

- *V-au dus, au făcut un fel de lagăr?*

- *Păi da trei ani am stat în lagăr. Că de-acolo. Păi asta vreau să vă spun: și ne-a ținut acolo pentru că trenurile, calea ferată era stricată, am stat pe veroagă acolo am asta până în cincisprezece, șaisprezece martie. În șaisprezece martie ne-a dus, ne-a imbarcat, și-am trecut pe la Saradoc, acolo mai era portu' care... și ne-a dus în Asia centrală, în Uzbekistan. Acolo am stat trei ani prizonier. În patrușeci și șase, în ianuarie, am venit în țară.*

- *Cum a fost în lagăr? Povestiți-mi puțin cum era viața dumneavoastră acolo!*

- *Să vă spun sincer, nu săreai gardu'. Însă era, de exemplu, lagăru' era încercuit cu două rânduri de garduri de sârmă. Da' bine, sârmă pusă așa, este imposibil. Între*

garduri era ... pământu' arat, greblat, și și-o pisică dacă trecea o vedea. Și era santinelă. Între două santinele avea câine. Câine pe sârmă. Era, nu, nu n-aveai cum să fugi. Dacă unu' singur a fugit, un italian, că în lagăru' ăla erau români, italieni și nemți. Ei, un singur italian a fugit, da' nu din lagăr, de la câmp. Când ne ducea la câmp. Da l-a prins și l-a... L-a găsit cu câini într-o, într-un tub din ăsta de... pod, sau nu știu ce voiau să facă ei, că el vroia să fugă la, la Nistru.

- *Și ce i-au făcut?*

- L-au judecat, și l-au condamnat.

- *Și cum vă înțelegeați acolo cu nemții, cu italienii?*

- Păi, ai doamnă, păi și rușii se uitau la noi, jumătate românește și nemțește, erau babilonieni. *[exclamație-râde]*. Dormitoarele le aveam separate.

- *A, românii cu românii...*

- Pentru că românii aveau două... că ce se întâmplase: acolo und' ne-a dus,... und' ne-a dus ultima dată, că puțin așa. Când ne-a dus acolo, ne-a dus în Uzbekistan, ne-a dus la o gară, și în vagonu' ăsta intrai, te dezbrăcai complet, gol, în vagonu' ăstălalt intrai și făceai baie, și în celălalt îți aducea haine dezinfectate, că era plin de păduchi. Când stăteai cu fața în sus în vagon aveai părerea că e o ploaie d-ăia mocănească.

- *A, așa curgea apa?*

- Ce apă? Păduchi. *[exclamație]*.

- *Aoleo!*

- Păduchi, ce apă. *[exclamație]*. Și în vagonu' celălalt ne ducea, ... de. Și am avut translațoare, o farmacistă evreică, da' tare de treabă. Era la vreo 40 de ani, avea, o femeie de treabă. Și ne-a oprit acolo pă români ca să ducem haine, că veneau mereu. Am cărat morți. *[exclamație]*. Făcea o groapă cât camera asta, că ajungea trenu' acolo, când îi dădea jos, jumătate erau vii, jumătate morți. Și în groapa aia, îi astupa... Acolo, ce se întâmplă? Rusu' făcea cantină. Noi duceam haine la dezinfectat, triam acolo, le duceam la ăia care veneau de făceau baie. Dar la o distanță așa, să zic cât în blocu' ăla, era o pompă de apă, și-acolo erau ozbegi, sărăcie. *[exclamație]*. Și ozbegii ăia acolo, na...

- *Ozbegi?*

- Ozbegi, ozbegi.

- *Ce sunt ăia?*

- ... musulmani. Păi uzbekistani. Și-acolo, ce se întâmplă? Acolo, la pompa de apă, santinela rusă își lua simbria, cum să zic. *[râde]*. Iar noi, iată, și ne duceam cu găleata. Cu găleata, și ozbegu' spunea că-i trebuie o haină, că-i trebuie o cămașă, că-i trebuie. Că nu era o evidență. Nu era o evidență. Și trecea. Măi, rusu' măi spunea, da' câtă apă beți, și d-astea. Da' de unde, el știa că nu, că nu, nu ducea. Ducea și un borcanel cu smântână, iaurt ceva, că aveau acolo niște oi așa mari, cu coada așa lată. Avea o oaie două, era sărăcie. Ce? Ei da', pân' la urmă când, așa. Și c-ajunge așa, eu eram cu un soldat acuma de servici. Și ăla îmi spune: zice dom'le, zice un rus, ne dă o gamelă de țuică, da' zice să-i dăm o pereche de cizme. Era cizme multe. Și io, dacă eram de la cavalerie, imediat: da' ce număr a spus?

Zice patrușdoi. Zic mă duc să mă uit. Da' oi n-am vă... n-am văzut gamela, nu știam că-i, că de-așa-i dăduse țuica. Și zice,... zice dă-i. "Păi măi, ăștia-s buni? Unde-i rusu'?" "Rusu' era dincolo de vagoane. Pe sub vagon i-am aruncat cizmele. Și noi cu țuica aia, santinela zice: "hareți botai?" "Fierbinte-i apa?" Fierbinte pe naiba, că-i țuică mă gândeam. Și ne-a îmbătat. [râde]. Ne-am îmbătat, și ne-am dus și ne-am culcat, și aia, au venit dezbrăcați în vagon, și n-avea cine să le ducă haine. Pân' la urmă, ofițeru', probabil că i-era o frică domnișoară. Nu, nu se băgau. Ofițeru', ce s-a întâmplat? El, zice, eu mă fac că nu văd, aranjează tu cu ăla care cu cizmele. Ofițeru' și-a dat seama că ... suntem beți. I-a sculat pe alții. Ne-a dus de-acol', ne-a dus, ... dacă ne-am îmbolnăvit de tifos. [exclamație]. Bolnavi de tifos ne-a dus într-un lagăr prima dată, unde erau bordeie, și saltele, saltele suprapuse numa' de bumbac. Acolo, patria bumbacului. Stăteau șirurile de bumbac cum stau blocurile la Steagu Roșu. N-aveau cu ce, bumbac era. [exclamație]. Ce se întâmplă? Acolo, tot, am ologit. [exclamație]. Ologi. [exclamație]. Mergeam pe brânci. Ieșeam dimineața la soare...

- Da' nu vă acordau îngijiri medicale deloc?

- Nu prea, nu că nu... vă povestesc eu, eu cum s-a, cum am scăpat. Și ieșeam ăla la... la un moment dat, cum mă uitam așa, am văzut că vin două camioane. Și din camioane săreau numa' tineri. Da' ce, erau studenți. Studenți de medicină. Și i-a împărțit toți. Și a venit și la mine unu'. Român, da. "Voce e, păduchi ai?" "Nu știu." M-a căutat el, nu știu, o fi găsit, n-o fi găsit, oricât, m-a curățit. Zice, mi-arată el soarele, că mâine vine iar aicea, și-o să-ți aduc niște medicamente. Eh, am văzut io soarele, s-a dus. La un moment dat văd că strigă, unu' C., C. Zic: da. Ei, mi-a dat trei pastile. Sincer să fiu mici, ca linte. Așa mici, și mi-a spus el cum să le iau. După vreo două zile, văd că mă simt mai bine, că noaptea făceau de servicii, și îi auzeai cum erau bordeiele alea, îi auzeai cum veneau: "compotu', compotu'." [exclamație]. Ne dădea mult compot. Era compot făcut din fructe d-ăstea uscate, și pă urmă le puneau la fiert, ceva zahăr. "Compotu', compotu'." [exclamație]. Ei, unii mai veneau ei, ăla care, și lua gamele și puneau compot. Dacă ieșea cineva din bordei bine, dacă... ei, am început să ies. La un moment dat, când îi auzeam că face, scoteam toate gamelele. Scoteam toate gamelele afară, ăia puneau compot în ele, și pă urmă băgau, unii beau, unii ba. Atunci m-am refăcut.

- Și au scăpat mulți, sau ...

- Eh, ah... după ce ne-au băgat acolo în lagăr, nu, nu. Unu' singur a murit, și unu' a fost împușcat, că nu a respectat. Că era exact ca la fotbal. Dacă portaru', ați văzut, prinde mingea dincolo de linia albă, îi dă cartonașu' roșu'. El da', și ne... Comandantu' ne făcea atenți: "să nu depășiți linia albă că vă împușcă." Și-ăla a tras. Și i-a împușcat. Și unu' a murit, păi de ce a murit? Păi italienii ăștia cu broaștele lor. [exclamație]. A mâncat a broască din aia... otrăvitoare. Și rușii, dacă el spune de la început, nu de întâmplare... da' el n-a mai spus. Dar bine. A trecut o perioadă. Așa, după ce m-am refăcut un pic, așa... domnișoară, niciodată n-am vorbit cu comandantul lagărului. [exclamație]. M-am dus că era bucătăria mai aproape acolo.

Acolo mai dădeai lemne, nu știu ce, și mâncare rămânea, că dacă era asta, și mai ne dădea să mănânc. Dacă io mă duceam și la zece metri și stăteam culcat pe iarbă acolo, nu era nimica, că el umbla așa, călare. N-avea interes la nimeni. *[exclamație]*. Ce-ți trebuie Constantine? Zic da, am rămas încremenit... “Ce cauți aici?” Am tăcut. M-a lăsat pe mine și le-a luat pe rusoaice, care erau bucătărese. “Ce caută aici când îi bolnav de tifos?” Asta era motivul: ce caută acolo, că el îi bolnav de tifos, de exantematic... Aoleo. *[exclamație]*. Așa de rău mi-a părut, că acuma dacă mă mai duceam să, mă alunga. *[exclamație]*. M-a alungat de-acolo, m-am dus, am stat... A mai trecut... mi-aduc aminte că era în treisprezece mai. Eu am văzut, două camioane, au intrat goale. Adună lagăru’, și începe, prima dată, că Constantin-i numele meu de familie, Constantin, și în fine, vreo treizeci-patruzeci de inși: “pe voi vă ducem într-un sanatoriu, c-ați fost bolnavi de tifos, pentru refacere.” Eu sincer să fiu, mă întrebam: de ce mă duci acuma dom’le? De-așa mă simțeam bine. De ce nu m-ai dus când eram bolnav? Mă duci acuma? Trăiam așa cu impresia că ne duce, ne împușcă. Că alte soluții nu. Ce? Uite și ne aduce chiar la gara de unde venisem. Acolo ne-a îmbarcat, am mers vreo ... o zi și-o noapte, că-s distanțe mari. E mare Rusia asta fi-r-ar naibii. *[exclamație]*. Și-acolo când am ajuns, ne-a dat jos noaptea, din vagoanele ăstea de animale, cum să zic... ne-a urcat iară în niște mașini, am ajuns în oraș, era un oraș cu multă verdeață, așa cu copaci mici, și case. Pe un zid am văzut un rusnac santinelă, acolo la poartă, am intrat în curte, cred că era locuința la vreun moșier. Era așa case, așa cu camere mai multe.

- *Orașul cum se numea?*

- Ne-a băgat în camere. Sincer să vă spun, atuncea parcă ne-am liniștit. Ne-au dezbrăcat goi goluți, să fi văzut rusoaicele, sanitarele alea cum ne freca pe spate, bărbieriți peste tot, absolut peste tot. *[exclamație]*. Și sub subțiori. Peste tot. *[exclamație]*. Ne-a bărbierit, ne-a băgat acolo, ne-a băgat într-o cameră iară, fără paturi, tot saltele suprapuse. ...au niște cearceafuri din ăstea, cum să spun, ...apretate așa, că să dea naiba cearceafurile ălea, tot îl trăgeai când într-o parte, când în alta. Eh, a început și după aia, unu’ că mi-e foame. “Vă dăm, vă dăm și mâncare.” Am stat acolo șase săptămâni.

- *Și orașul cum se numea?*

- ..., cred că Cocant. Cocant, ... orașu’ Cocant. Și, după șase săptămâni, în fiecare zi venea medicul și făcea așa... Îi, la, ne duce să ne bărbierească. Aveam acolo frizer, păi ce să facem, zic las’ că noi ne uităm pe geam, că vedeam pe doctor când pleacă. Venea doctoru’, era un doctor bătrân, da’ de treabă. Asta... când îl vedeam că pleacă, zic venim mâine și ne... Bun, trece șase săptămâni, dar cu mine mai era unu’ din județu’ Tulcea, dintr-un sat Telița, bulgar, știa bine rusește. Și îi spune la doctor că el rămâne singur, și dacă s-ar putea să mai mă amâie, și nu știu ce. Că să vă spun că parcă peste tot am avut un organism așa ... orice medicament și-a făcut efectu’. Ca și-acum, la anii ăștia. Păi da, și rusoaica mă cheamă și: “nu Constantin, nu mai te duce în lagăru’ de unde ai venit, te duce într-un lagăr bun.” Și adevăru’ e că așa a fost. Eh, că n-am zis, că dacă toată viața am fost militar disciplinat, nu știu. Ne-a dus într-un lagăr, în lagăru’ ăla care ne-a dus era un lagăr de... pentru copiii, ăștia cum îs pe la noi

vagabonzi din ăștia probabil. Era da, avea și un bazin de înot, avea o uzină așa de filtra apa...

- *Un fel de școală de corecție?*

- Da, un fel de școală de corecție îi spunea de fapt. Ei acolo dacă ne-a dus ne-a băgat așa zis carantină, unde am stat douășuna de zile. După aceea am început la muncă. La muncă, și-a înființat o brigadă de spălat rufe, în care m-am înscris și eu. Și-aveam, spălam rufe, era norma, dacă erau cearceafuri 25 de cearceafuri era norma. Dacă erau cămăși, tot 25, dacă erau fețe de perne 50. ... atâta era norma. Și țin minte și norma de săpun: era 33 de grame, nu 30, nu 35, 33 de grame de săpun la kilogramul de rufe. Și mi se pare, parcă patru cămăși intra la unu'. Dar ce făceam? frecam noi la soare, nu știu ce, mai, mai făceam și un pic de comerț cu astea. Și la un moment dat, ... rușii nu, era baia și spălătoria era separată de lagăr. La vreo două sute de metri. Nu știu ce-o făcut-o acolo. Și, trei spăla..., probabil rusoaicele care erau fugite, și romii din ăștia, nu aveau condiții. Mai ales, nu puteau să vină acolo unde erau toți numai prizonieri, no. Și-a venit comandantul lagărului, unu' care spală bine, să spele. Din patru băi care era acolo, un evreu, zice Constantin... Îmi spune el: "uite Constantin, tu nu te superi că speli batiste, să mă iertați, sutiene, chiloți, nu știu ce, numa' asta spunea." E pe naiba. *[exclamație]*. Că venea cu totul. *[exclamație]*. Venea una cu toate. Când venea, venea și cu pardesiul, și pe pardesiu cam o sută de grame de vodcă. *[râde]*. Da' cred că șefu' băii știa. Și imediat, nu ți-o lăsa. În fața ei trebuia, că sticla o lua înapoi. În fața ei. Dacă-i spuneam hai las-o, nu, nu, nu, ea nu ți-o lăsa. În fața ei. *[exclamație]*.

- *Și trebuia să o beți acolo pe loc?*

- Cum?

- *S-o beți acolo trebuia?*

- Aaa, absolut, în fața ei. *[exclamație]*.

- Luam țuica aia, și pă urmă când mă duceam la spălat, era o, cum să spun, o... vamă lungă, și eram la rând, sigur că da. Aia, și dacă eram la mijloc, ăia din stânga, din dreapta, de multe ori: "măi tu, tu ai zile când ești nebun." *[exclamație]*. Că începea să sară apa în toate părțile după țuica aia băută. *[râde]*. "Tu ai zile când ești nebun." ... La un moment dat a venit un ordin să ... se organizeze pe batalioane, pe companii, ... nemții care erau vreo trei mii și ceva, italieni, tot, noi eram o sută cinci zeci și patru de români care mai rămăsesem din divizia unu cavalerie, care am fost încercuiți. A venit comandant, ofițeri nu erau. Ofițerii i-a dus în altă parte. Eram numa' subofițeri și soldați. A pus un subofițer comandant, și nu i-a plăcut comandantului cum, cum merge. Și-a venit la mine, la acolo, așa: "mă Constantin, te descurci, în sarcină?" Zic da. "De ce nu ai luat comanda companiei?" Da' zic, nu mi-ați spus nimic. Că ei numeau, nu ne numeam noi. Zice: "nu-mi place. *[exclamație]*". O iei tu." Ținea foarte mult la români. "Să iei comanda companiei. *[exclamație]*" Bine. Am luat comanda companiei, a venit, m-a instalat, erau *[nu înțeleg cuvântul]* ... Stăteam prizonieri. Ce puteam face? Hai să căutăm de treabă, și bine. Eh, acolo cum era? Că se organiza treaba, nu mai mă scotea la câmp, la muncă. Da' în

schimb seara acolo, vegheam să mergă în cutare loc, în altu'... Bine. Treaba mergea cum mergea. La un moment dat comandantu' lagărului se duce naiba și face un contract cu un colhoz, la vreo cincizeci de kilometri, colhoz mare, că acolo-s foarte mulți duzi, și avea crescătorie de viermi de mătase. Și nu putea, adică nici n-avea mașini, le trebuia cosași. Și face cu ăla contract, mi se pare a luat și alimente, nu știu ce, că el vrea să ducă acolo trei sute de cosași. Că se gândea, din șapte mii de prizonieri, ce, n-o să găsească trei sute de cosași?... Și ne cheamă. Mă cheamă pe mine, cheamă pe neamț, îl cheamă și pe italian. Da, eu, de-așa îl cunoșteam. Zic: tovarășu' căpitan, căpitan era. De vreo 70-80, sunt sigur. Îi cunoșteam câtva. Da' neamțu' cu italianu' se uitau unu' la altu': ce-o fi aia coasă? Că dacă ei erau, eh. ăla, "vă duceți, și mâne dimineață la orele opt sunteți prezenți." Când m-am dus, le-am spus, ăia a început: "și eu știu să cosesc, și io știu să cosesc." Io m-am dus cu o sută zece. Neamțu' și italianu', când am mers acolo, era unu', da' cred că tot vreun neamț fugit de prin România pe-acolo pe la ei. Unu' singur. Domnișoară, vă spun, aveți cuvântul meu, s-a ridicat, să îngălbenise, domnule. *[exclamație]*. Ce faci dom'le? Că era în timp de război încă, era război. *[exclamație]*. Nu se terminase. Ne dă ăla în judecată dom'le. *[exclamație]*. Aveți cuvântu' meu așa se mișca el, da, da, da. Mda, am muncit, ce-o să-i zic io... Apoi am plecat. Am plecat. N-a trecut nici o jumătate de oră, și mă cheamă: "no Constantin, zice, ai trecut misiunea. Te pregătești, zice, îi duc de le fac cort acolo."

- Să locuiască acolo?

- Da, la colhoz, acolo. Le-a făcut cort acolo. Știți c-a făcut față?

- Da?

- ăia 110 ... a făcut față pentru trei sute. *[exclamație]*. Când a terminat, a venit, i-a dus pe la magazia de echipament, tot echipament de-ăsta de... da' să aleagă ei de toate.

- Și numa' români au fost toți 110?

- Absolut, păi da' ăla cu unu' a' lui. *[exclamație]*. Nu. Numa' românii. Și au făcut față. Era așa satisfăcut, a fost. *[exclamație]*. Și, acuma ce... la sala de mese, avea sală de mese, mâncam cam 1800. Da' se intra pas alergător. Acolo mergea pe bandă, și pâinea, și mâncarea. Da' n-aveai voie. Bucata asta de pâine care mergea așa trebuia să mergă... la loc. ... fiecare la rând. *[exclamație]*. La ei dimineața se mănâncă cum mâncăm noi la douăsprezece. Dimineața la ei e mâncarea. La douăsprezece o mâncarea ușoară și seara ne mai dădea câte un compot, ceai cu un pic de unt cu pâine, așa cum era. era cântaru'. Românii nu se ducea. Da' neamțu' se ducea acolo la cântar să vadă dacă-i 200 de grame de pâine. Eh, bine. Da' ce să spun, românu' -i cum românu'. Păi da, pâinea pân' ajungea la ăla el i-o lua și-o mânca. Cu ce avea, gol, nu știu ce. Neamțu', în schimb, el lua ceaiu', pâinea... untu' ăla sau gemu' ăla care îl întindea pă pâine, și când pleca, ieșea afară, când ieșea din sala de mese, când ieșea, românii i-o lua din mână, și din trei mușcăături îi mânca pâinea. Și a doua zi sau chiar atunci, ieșea la raport, la comandant, că românii au luat pâinea, nu știu ce. Mă chema comandantu': "no Constantin te bag la carceră, te bag la", da' nu ma băga. Mereu m-a amenințat, da'

eu fără să mă tulbur, nu mi-a dat prin cap că, după o zi, după, da' trecuse vreo zece zile, când toată ziua doar că: "te bag la carceră, te bag la" ... Ce naiba mă. *[exclamație]*. Dacă ei îs niște fraieri, începea să înjure, că datorită lor suntem noi, că... Ce puteai să le faci? Ce dracu', mă zic, mă, da' dați-o dracu' că uitè mă, iară m-a chemat, iară *[exclamație]*... Într-o zi, zic tovarășe căpitan, da' de ce nu mănâncă în sala de mese, nu știu. Păi da' se uită la mine: "cum nu mănâncă în sala de mese?" "Păi da asta nu se întâmplă în sala de mese." "Cum mă?" "Păi stau, afară. *[exclamație]*" A rămas... "Păi de ce nu mi-ai spus până acuma?" ... Am tăcut din gură. Ce era să mai spun. *[exclamație]*. N-a trecut 10 minute și a adunat lagăru'. Aveți cuvântu' meu de onoare, nu știu dacă a spus 10 cuvinte. "Vă plângeți că nu vă ajunge mâncarea, nu știu ce, da' de ce nu mâncați în sala de mese? *[exclamație]*. De acum în colo dacă nu mâncați în sala de mese, la mine n-aveți ce căuta la raport. *[exclamație]*. Că v-a luat românii pâinea..." Da' de unde, că o băgau prin sân, o ascundea și... A trecut și chestia asta. *[exclamație]*. La bucătărie, la brutărie, la magazia de alimente, erau ruși. Și probabil că datorită războiului, ca să ia d-ăia mai tineri, și ăștia să se ducă și ăștia să facă treabă pe-acolo, să fie înlocuiți cu prizonieri. Ne cheamă iară comandantul lagărului pe toți trei, și spune, prima dată la mine: "no Constantin, să-mi numești 10 români la bucătărie, 4 la brutărie, 4 la magazia de alimente, vreo 8 la magazia de echipament." Ajunge la neamțu: 2 la bucătărie, la brutărie nici unu', la magazia de alimente nici unu'. La italian la fel. "Aveți ceva de spus. *[întrebare]*" Io, ce să, nu am zis nimica. Da' nemții nemulțumiți, și italienii, s' ridică: "tovarășu' căpitan, românii sunt 150 și noi suntem 3.000, ei 10 la bucătărie, și noi 2 și nu știu ce." Domnișoară, parcă-l văd cum s-a ridicat, de la masă cum era, și a început să nu știu cum... *[râde]*. Când e vorba la inundație, românii, la coasă românii, la lemne românii, la pe, pe, peste tot românii. La bucătărie nemții. Așa cum am spus io. *[exclamație]*" Și bine, le-a rămas așa. Aveam drept de control, adică drept de control în ce sens: aveau pretenție să fie curați, da' eu care v-am spus c-am fost la spălătorie, știam. Mă, voi faceți economie aicea, că, trimiteți că de două ori pe săptămână vă spală ăia. Că ăia la baie mâncau, așa se chema, mâncare la găleată. Cu găleata le ducea, nu veneau la sala de mese. Le ducea mâncarea acolo și mâncau. Da' pui mâncare mai multă acolo, și ăia vă spală, că fac ei economie de săpun, și... Și a rămas. Când ne-a anunțat să venim în țară...

- După cât timp?

- După trei ani, da. *[exclamație]*. Trei ani fără două zile, am făcut trei ani de prizonierat. Atuncea se întâmplase în țară ceva cu Rădescu, o răscoală ceva, o amestecătură. Am ajuns, am ajuns întâi la Saratov. La Saratov a venit evreica cu noi, și cu un rus, delegat. La Saratov, îi spune la, îi zice la șefa stației și-i spune că trenu', va pleca la ora patru, cu prizonieri. Când am ajuns era ora zece. Da' la gară la Saratov, cum e și la noi aicea, e imediat e piața. Țla era din zona aia, delegatu'. Hai Constantin, mergem până aicea în piață... Că acuma nu, nu mai era. Nu eram cu santinele. Veneam acasă.

- Erați liber?

- Da, acolo, când m-am uitat în piață, o masă d-asta improvizată, niște sticle de vin, carne pe acolo, niște rusnaci mâncau, beau acolo nu știu ce. Când l-a văzut pe ăsta, dă-i îmbrățișări. *[exclamație]*. Nu, n-au ținut cont: “nu, mănânci aicea. *[exclamație]*. Nu, hai la mine acasă că nevasta face prăjituri.” Da’ cred că făcea pentru o cofetărie ceva, c-avea multe. Ne-am dus acolo și la prăjituri. Când ne-am dus în gară, ce s-a întâmplat, o depoziție, trenu’ cu prizonieri plecase... Ai, când am văzut, ce fac dom’le? Ce să fac eu în Rusia acolo. *[exclamație]*. Mă trimite, era un maior, da’ maioru’ era... și io, acolo soldați mulți în sala de așteptare, soldați mulți, cu ordin de lăsare la vatră. Mă duc las el, mă prezint, ooo: “pleacă, pleacă ce-aici, nu-ți deschid, dom’le. *[exclamație]*” Mă duc la șefa stației. Șefa stației, când m-a văzut, i-am spus uite așa, așa, era și .... La maior n-a mers, da’ la șefa stației a mers ... rusu’. Îmi spune zice, bine, ia un tren personal care vine, da’ mă face atent rusoaica, șefa stației, că era femeie. Zice vedeți că trenu’ care te duci acuma cu el, c-a vorbit cu conductoru’, uite ce s-a întâmplat, ăla a fost de treabă. Bine, zice depășește trenu’ de prizonieri. Și la gara unde o să te dai jos, să aștepti că o să vină. La gara când m-am dus la ei, m-a prezentat direct la comandantu’ militar al gării, șefa stației, că ăsta conductoru’, m-a dat jos, a vorbit cu șefa stației, uite e așa, aia știa că sunt, și m-am dus acolo. Comandantu’ ăla, el era într-o cameră, să mă iertați, și vreo 3–4 rusoaice acolo cu el, tinere tot. Îi spune la una dintre ele: apoi trenu’ vine târziu, ia-l mă și du-l la tine acas’ acolo și... M-a luat o rusoaică, m-a dus, nu, era aproape ce, 30–40 de metri. Acolo jos pe-o saltea, m-a lăsat, ea s-a dus înapoi la ofițeru’ ăla care erau toate acolo. S-a făcut dimineața, ce Dumnezeu, mă duc acolo, la comandantu’ gării, da’ când m-am dus acolo, s-a schimbat, nu mai era, era unu’ mai în etate. Păi ce-i cu dumneata? Păi, că-i cutare. A-nceput ăla să-l înjure pe ăla, că ăla se ține, să mă iertați, numa’ de femei, numa’ de asta, el în loc să... Păi ce, trenu’ a venit și a plecat. *[exclamație]*. Ai, când am au... ce să fac. *[exclamație]*. Ia uite măi, zic ghinion, zic. *[exclamație]*. M-a dus ăla, a mers ofițeru’ cu mine la șefa stației. Șefa stației a-nceput să râdă. Păi da e, era, păi da... Ce sunt, ce sunt eu vinovat. *[exclamație]*. Acolo am văzut unu’ invalid, noroc că nu l-a lăsat rusoaicele, că era cu... Cred că venea și-mi dădea cu cârjele alea, da’ nu l-a lăsat. Era niște rusoaice, ma văzut bine cum el vroia să vină, și... A venit un tren, m-am urcat, și mi-a spus iară vezi că ai să depășești trenu’, și să te dai în gară. Ee, când m-am dat jos în cealaltă gară, orice sirenă auzeam, orice tren, m-am urcat și nu m-am mai dat jos până la Iași. La Iași ne-am ... jos o doamnă, zicea, zice cred că vă duce înapoi, că uite ce s-a întâmplat în țară cu Rădescu.

- *Cu cine?*

- Rădescu, Rădescu, a fost numit prim ministru și a fost o revoltă cu înpușcături, cu... A, ce. Ne-a luat și ne-a dus, eu cred că la facultate, acolo la Iași. Ne-a băgat într-o cameră... domnișoară, atâtea înjurături, de la soldați câte am mâncat acolo, nici să nu... Ce, ce, te țineai că ești deștept, că... apoi să vii în țară mă, să ne ducă înapoi. *[exclamație]*. Pfu, fi-r-ar al naibii să fie. *[exclamație]*. Ce să fac dom’le? După vreo trei zile, a venit, cei din Moldova le-a dat drumu’, iar noi care eram dobrogeni și de prin toate estea, ne-a dus la Vaslui și ne-a băgat în lagăr. ... într-un lagăr,

unde liberi eram. ...noaptea stătem în lagăr. Dimineața, dimineața, ne duceam în gară. [râde]. Și-acolo în gară, toată lumea ne dădea mâncare, băutură.

- A, deci în lagăr nu vă dădeau nimic?

- E, păi da, da' ce mai era nevoie, când eram sătui de aicea? Seara ne duceam beți în la, la lagăr. A venit perioada, și gata să ne dea drumu'. De la Vaslui... Așa da' de la Iași când am plecat până la Vaslui, unu Dranga, că-l țin minte... un băiat tânăr, frumos, s-a întâlnit cu un agent de teren, care era din comună. El era căsătorit într-o comună, da' era din alta. Așa, Dranga, zice hai mă Tudor, că mergem la mine, că uite, ăla e... "Nu măi, trăiește nevastă-ta, socru-tău, are oi, cu boii lor pe-acolo." Bine. Când am plecat, acum vă spun, îi spun: "nu pot măi. [exclamație]." Nu merg măi, păi da' unde, uite aicea, nu. [exclamație]... Pe cine văd în gară, pe Dranga. Amărât... ce-i măi Dranga? Că trenu' oprise. "Ce să fie, nevastă-mea s-a căsătorit, s-a recăsătorit adică... c-aveam părerea că pleca înapoi pă undeva, de pă unde era, aoleo, zic. [exclamație]. Ne-am dus, am ajuns la Bârlad. La Bârlad ne-a dus unu', că nevastă-sa făcea niște covrigi, nu știu, și până vine trenu'. Ne-am urcat Bârlad până la Galați în tren. Da' acolo în tren, un c.f.r.-ist cu nevastă-sa, aveau un sac cu făină, o damigeană cu vin, o damigeană cu ulei, și noi, d-apoi mai aveam încă, încă un prizonier. Io eram luat, ca să ajutăm, io am luat damigeana cu ulei, ăla damigeana cu...da' când am ajuns, că era lume, când am ajuns în gară, ne-am rătăcit. [exclamație]. La un moment aud cum se certau. Bărbatu' ... cu nevasta. V-am spus: ălălant, care io i-am cunoscut vocea, că de trei ani de zile, zice dom'le, da cum îl cunosc eu, e un om de treabă, dom'le, nu cred io, dom'le. Io, când i-am auzit, am început să strig: mă, D... Dră, D., mă D., măi D..., măi D., păi nu știu. Da, păi niște vagoane, până am ajuns acolo, ne-am urcat în tren, acuma de la Galați la Brăila în alt tren. c.f.r.-ist, care era c.f.r.-ist, știa. Am ajuns pe la ora 9 în Brăila, zice tren aveți la 5 dimineața, mergeți la mine, nu era departe. Ne-am dus la el, a pus pe nevastă-sa, noaptea atuncea, a tăiat și o găină, ... am băut toată damigeana de vin, atunci dimineața ne-a dus la gară, și am ajuns la Făurei. Am ajuns la Făurei, acolo, nu e, că nu era tren tot așa, vagon acolo, zice și ăsta merge la Fetești. Soția era din ... Ialomița, din comuna Făcăieni.

- V-ați căsătorit înainte de război?

- Cum?

- Dumneavoastră, v-ați căsătorit înainte de război?

- Înainte, da, în '37 era. Și, ne urcăm acolo, una tânără, așa cum, ca dumneavoastră, ..., cunoștea pe acolo, o întreb eu de nevastă, am ajuns la Fetești. La Fetești, ne-am dat jos, ne-am așezat acolo, tot umblam să caut să dau un telefon, să văd, poate, la ... Făcăieni acolo. Da' domnișoara, ..., nu mai dați dom'le că vine tata, și eu cunosc pe tata cum merge. Că de unde stă satu' lor mai era vreo 7 kilometri până la... Sigur că tata vă duce. Bine. Da' apare unu' de-acolo din Făcăieni, un comerciant din ăsta. Da ce faci măi, aa, aseară am fost cu socru-tu, nu știu ce, îmi dă niște bani, încât, ia uite dacă ai bani aicea, și mă pune naiba și mă duc la bufet acolo, că era bufet în gară. Acolo, stând acolo la bufet, am mai băut, nu știu ce, mă, când m-am dus, fata nu mai era. [exclamație].

Da' un cetățean a spus, zice v-a căutat, da' ... a plecat. Și după aia, ăla, zice dumneavoastră sunteți din Făcăieni. Zic da, zic, la urmă, uite sunt căsătorit în Făcăieni. Da' știi că ... soția, ... s-a recăsătorit. ... Eu am încremenit. Zic măi, dacă tipu' ăsta zic... că nu era acolo, cum îmi dă și bani, îmi spune c-a băut cu socru-miu... El nu știe că nu sunt... Și cunoscând și pățania lu' ăla care cum c-am spus cu boii și cu... ce să fac, dom'le? Vine ăla repede, era o, pe timpu' ăla ..., soldații care se ducea de căutau alimente prin comune, zice hai că am găsit o căruță, ne duce până în Sterni, care era un sat... Da' pe drum, mergând așa, îi povestesc eu lui pățania lu' ăla. Da' eu repede, zic uite ce mi-a spus ... Acuma m-a luat, că de ce nu mi-ai spus mie acolo, când am venit, iute măi ce spune ăsta. *[exclamație]*. Cum măi, da' ce, io, nu știi... El se duce la telefon, acolo în Sterni, îl auzeam cum vorbește la telefon. Zice, spune, măi Lenuțo, Lenuța o chema pe... zii lui' nenea G. D. să vină cu sania prin sate, că era zăpadă, prin sate, nu știu ce, că-i vine ginere-su din prizonierat. Da' așa vorbea la telefon așa, și ăștia îmi spune, ăștia nu mi-a mai spus de soție, da' știi că socru'-tu a murit. *[râde]*. Da. Când iese afară, zic, măi, da' unde mă duci tu. *[exclamație]*. Ăla mi-a spus asta, uite ăștia îmi spun... S-a luat la ceartă cu ăia. Într-adevăr, socru-miu era fierar, și murise un fierar de-acolo din sat, da' nu era vorba de el. Merg io, și intrăm la un cetățean acolo, ăsta avea 2, 2 ucenici... și spui măi ce, la copii și, voi îl cunoașteți pe nenea G. D.? Da. Ei, și când îl vedeți cu sania venind, să-l oprți, că uite ginere-su... Da' în momentu' ăla, trece un om. Un bogătan de acolo din comună, avea o, un ... ginere preot. Îl oprește copiii, trece nenea Costică Rădvan, că așa îi spunea, trece nenea Costică Rădvan. Ăla când a venit, mi-a dat și o șubă pe mine, vine, ne urcăm... îi spune la ăla care era cu mine, zice cine e măi... ăla se sprijinea de mine și de unu', și ei pe talpa asta ne pun picioarele. Ei, da' n-am mers nici 200 de metri și zice uite vine socru-tău, zice cu sania. Ei, ne-am dat jos, îmbrățișări, de-acolo cu socru-miu, vreo 2 sate, dă-i prin satele alea acolo cu băuturi, nu știu ce, am trecut pe, pe lângă casă, și m-a dus, m-a dus la bufet. *[râde]*. Acasă, lume multă, că lumea credea, că tot satu' aoleo, să mă mai întrebe de unu', de altu'. Nevastă-mea zice, mamă, cred că de mințit, a mințit. Am ajuns pe la ora 3 noaptea acasă. Acasă, cum era eu din prizonierat, da, îi spun eu lu' soacră-mea, soacră-mea, o femeie de treabă, fără multă carte, da' inteligentă, așa, zice mai mamă mă, a înnebunit, zice dacă l-ai vedea cum vorbește, e nebun. *[râde]*. A, nu, soacră-mea săraca, zice, a băut și el un pahar... Bun, aicea, tata, când am venit, am venit înapoi, la Sibiu, de unde plecasem. La Sibiu, de-așa eram trecut în cadru' disponibili. Se făcuseră o reducere de armată, și tot ăști, când m-am fost dat nici, am fost dat dispărut în poziție de dispărut în bătălia de la Stalingrad. Nu, nu indica că e mort, că e rănit, dispărut în bătălia de la Stalingrad. Măi ce să fac, acolo sărăcie. *[exclamație]*. Sărăcie, era și anu' '47, a fost un an sărac, sărac. Și-a, auzit că se dă examen pentru intrare în M.A.I., miliție și siguranță, încă era siguranță... Îmi spune unu', mă eu te sfătuiesc, dă pentru siguranță, că la poliție... Într-adevăr, că... de poliție nu eram bun, vă spun, nu. Am fost, trebuia să fii un om mai dur, acolo cu toți golani ăștia... nu vedeți ce... Și-am dat la siguranță. Se dădea examen pentru agent și comisar ajutor. M-am gândit mă, nu mă înfig eu la

comisar ajutor, că cine știe ce... N-am știut ce... Da' ce lucrare ne-a dat, ne-a dat bogățiile Deltei. Eu sunt din Deltă. Cine a știut... Într-adevăr, am făcut o lucrare, că am văzut 9. Nota 9... Bun, la oral, când ne-a băgat la oral, m-am așteptat. La oral, era un fel de autobiografie, da' mereu mă, mă, mă... Noi, care am fost la ruși, eram considerați într-un fel, că uite am luptat contra rușilor. ... Dacă am fost cumva legionar, dacă... păi cum legionar, că în armată nu era vorba de politică. *[exclamație]*. A, nu, dacă făceai politică, te dădea afară. N-am fost, am fost numai militar, eu cutare, cutare, cutare... Probabil m-a văzut ei așa cam demoralizat, zice să aștepti rezultatul. Asta a fost în decembrie '47. Și-n '48 în martie de-abia, a trecut vreo 2 luni, am fost chemat, și încadrat în siguranță ca agent.

- *În perioada asta ce ați făcut, din decembrie până în martie?*

- Numai unde am lucrat, câte...

- *În Sibiu?*

- În Sibiu. Nu, nu. N-am plecat de acolo. Când am intrat în siguranță, mi-a dat domnișoară, așa zis cadru disponibil din militari. Informații de starea de spirit, de nu știu ce. Ori eu, dacă ieșeam în oraș, în 10 minute aflam multe, că toți mă cunoșteau. Toți mă cunoșteau. Măi, mă duceam, veneam, ... poate mă laud, da' sunt dotat cu un scris frumos să spun așa, și ordonat. Făceam inventarul și comandantul era foarte mulțumit. În septembrie, tot '48 însă s-a militarizat. Și m-a făcut plutonier major, la Cluj. Da' odată cu ăia a început cu autobiografiile și verificări. Și m-a chemat comandantul, ținea foarte mult la mine. Trăiește și acuma, îl, îl dă mereu în Memorialul Durerii, că a fost *[nu înțeleg trei-patru cuvinte]*. Și spune, măi Tudor, zice, uite, o să vă ceară acuma autobiografiile, și nu știu. Arăți tot adevăru', da' să nu te lauzi c-ai fost decorat sau c-ai făcut bravuri.

- *În război.*

- În război. Lucru' ăsta l-am și făcut. Am făcut autobiografie, și-am arătat c-am fost cu divizia cutare, c-am căzut prizonier, am venit în... Da' acolo trebuia să ... erau și să numești ca să-ți dea referințe. Ei, am numit și io la referințe oameni care... da' unu' din ei, care nici nu, n-a fost în război, da' îl cunoșteam că l-am avut soldat, subaltern. A dat o referință că, și nici nu fusesem în Constanța: că a fost în Constanța, și s-a dus la mătușă-sa, da' nu, nu mă dusesem. Și a fost pe front, a fost decorat, nu știu ce. Bun. Mă trezesc chemat la birou acolo: era locțiitor politic unu' Vasilescu, da' totuși de treabă, șefu' personalului și comandantul, care fusese, nu știa că am fost. El îmi spunea Tudor: măi Tudor, da' tu, uite, vezi autobiografia, ai spus că nu ai fost decorat, da' uite o că referință... N-am fost dom'le, n-am fost. Mă așteptam la Vasilescu ăla, da' în fața mea a rupt-o. A rupt ăia, și zice caută-ți altu', și chiar mă învață. spune-i cum să dea referință. Caută-ți altu', și în același timp, îți spun eu, îl trimești la comisariat, și-acolo, că lucrasem o perioadă când am venit, până când m-a trecut în cadru' de teren, vreo 2-3 săptămâni. Acolo era un, un maior, Mure, Moiescu. Aflase că am intrat în securitate, a fost așa, m-a primit mamă, mamă. Și îi povestesc. Ia ăla foaia matricolă, a luat foaia matricolă și-acolo, a zis uite, scrie, mi-a luat toate datele, la data de cutare a fost încorporat, la data de cutare, cutare, și când a ajuns la decorații asta a depășit-o, și

n-a mai scris-o. De-abia acuma, acum vreo 2 luni, până la urmă am lăsat toate la o parte și am arătat, și mi-a dat drepturile acuma, că acuma nu se mai ține cont.

- De veteran de război.

- Da, da. Și am rămas în securitate, până când am ieșit la pensie, că am ieșit în '68 la pensie, de acolo am ieșit la pensie.

- În timpul războiului, înainte să fiți lauți prizonieri, cum era viața în armată ...?

- Față de acuma, ... domnișoară, vă spun sincer, ..., de multe ori mă gândesc: eu nu-mi aduc aminte, nu-mi aduc aminte să fi dezertat vreun soldat. Dacă rămânea câte vreo unu' care îi învoia și care întârzia câte o zi, două. Și-acuma când aud că pleacă cu armament, și nu numa' atâta. Se mai și bătea. În perioada aia când am fost eu la... înainte de război în armată, se cam bătea. Și iartă-mă că spun, și țin minte că băteam cam, subofițerii, cu sergenții, întotdeauna, ofițerii, el, el ieșea basma curată. Din ce punct de vedere? Că n-aveam capu' de acuma, să spun așa, păi da, că el ce spunea, venea și spunea: uite, soldatu' își bate joc de tine, că n-are cizmele făcute, uite că nu e cutare. Și tu, când pleca ofițeru', căutai să te răzbuni pe soldat. Că sunt așa, să vă spun sincer, câteodată, parcă că am mai greșit și eu. Câteodată îmi vine parcă așa, acuma, acuma la anii ăștia să mă pedepsesc eu pe mine, când , că e om și el dom'le. *[exclamație]*. Ce, da' cum vă spun, dom'le, cu toate ălea, da' în război, domnișoară, da' în război, un an și opt luni numa' pe front, și trei ani de zile în... un an și opt... nu am avut nici un dezertor, dom'le. *[exclamație]*. Și-acuma, pleacă cu armament cu tot. Eu nu știu ce: nu-i bate, acuma, unde, păi ce ai curaju' acuma să dai, ai curaju' să-l înjuri, ai curaju' să-l jignești. *[exclamație]*. Nu, păi da', și-i bine așa, da' de ce, nu, nu înțeleg. *[exclamație]*. Cum dom'le, pleci dom'le, pleci cu armament cu tot, din post. *[exclamație]* A, că dacă ai fugit din cazarmă, fugi, da' din post, păi, ce, ce, câte nu se pot întâmpla. *[exclamație]* Cum a fost la ăia trei de la centrala atomică, de la Cernobâl, păi toți trei pleacă, păi se putea întâmpla o catastrofă. *[exclamație]*. În ce privește acuma, să revin aicea, iarăși cu noi, practic nu am fost pregătiți pentru a duce un război. Atât, nu am fost. Și să vă spun și-un lucru: eu n-am că a fost Antonescu, că-i criminal de război, mă rog, criminal de război să fie. El a venit la putere în septembrie '40, când deja Ardealu' era cedat, Basarabia era cedată, Cadrilateru', cu cele două județe, erau cedate. Și n-ar fi fost nimic. În 27 noiembrie a fost asasinat Iorga, Magheru, mulți. ... ofițerii în special, poate eu mai puțin în perioada aia, acuma mă pretind un om mai deștept, ofițerii, pentru ofițeri a fost o lovitură. Ei vedeau în Iorga un dumnezeu. În Iorga și Titulescu, ofițerii cel puțin, cred că toți, da' ăștia de cavalerie cel puțin, vedeau un dumnezeu, dom'le. *[exclamație]*. Când, când a, Titulescu a ajuns președintele Ligii Națiunilor Unite, sau nu știu cum de mai numea liga aia de la, din Elveția atunci, parcă îi vedeai că aveau alt mers dom'le. *[exclamație]*. Și erau mândri așa. Ei da' Iorga în special. Că Iorga, nu știu dacă o fi adevărat, că nici n-am mai întrebat, că Iorga se spune că a contribuit foarte mult la istoria Turciei. Ei, ... asasinarea lui Iorga, așa. Bun. Asta în noiembrie. În ianuarie deci, că n-a trecut decât decembrie, în 21 ianuarie: rebeliunea legionară. Aia, aia a fost exact cum a fost acuma în '89. Că până când nu, n-a intervenit armata, nu i-a putut potoli. Și-atunci a fost cu împușcături, cu omoruri, cu nu știu ce. Vorbesc în 28, în

22 iunie, în același an, pornește războiu'. Păi cu ce dom'le. [exclamație]. O armată care zăpăcită de atâtea frecușuri. Și pe urmă armament dom'le. [exclamație]. Păi dacă vă spun, eu nu am văzut un tanc la divizia întâia cavalerie, un tanc, în spate să, că rușii veneau cu 20 de tancuri... Păi ce, ce poți să faci? Abia artileria călăreață care văd că tot apare, un istoric tot îl numește pe Maltopol. Maltopol a fost comandantului regimentului de artilerie. Așa, o artilerie din aia ușoară, care a rămas la ruși imediat, că dacă n-am avut cai dub nici o curea. Nu a fost ușor. [exclamație]. Nu am avut armament, nu echipament.

- Și în, în timpul războiului, cât ați fost în lagăr, comunicați cu familia, cu soția dumneavoastră?

- Nu, nu.

- Deloc?

- Deloc, deloc.

- Timp de trei ani, nici o scrisoare?

- Numai, numai știți când. [întrebare]. În... cred că în noiembrie, în noiembrie '45, Petre Groza, care, mă rog, devenise prim ministru, s-a dus la ruși. Și-atuncea, probabil, ce s-a discutat acolo, când, nu numai ne-a dat voie să scriem, ... duminica, că o perioadă, 12 zile lucram, a 13-a eram liberi pentru curățenie. Că ce se întâmpla, în lagăr, unde eram, veneau rusoaice sanitare. Dacă găseau un păduche, tot lagăru', să fi văzut, cu saltele, cu totu' la dezinfecție. [exclamație]. Și îi spuneam comandantului lagărului, dom'le, da' lasă-ne, pentru un păduche. Nu, Constantin, că cu păduchii voștri, noi am pierdut medici de valoare zice. Au murit medici de valoare, de tifos probabil. Am pierdut medici, medici de valoare. Și ne indica opt kilometri, și ne duceam și noi prin sate, pe acolo, era, se făceau hore și pe acolo, cum se făceau și pe la noi. Și acuma mă iertați, că poate [râde], erau ruși din ăștia care, rusoaice, și alea, cu păr, la dans, și venea câte unu': zice vino încoace, cu aia nu faci nimica. Ți le arăta care sunt [râde]... uite aia e bine, și le arăta. Nu-s... Ce se întâmplă, ei sunt influențabili. Dacă îi ieși individual, foarte bine te înțelegi cu ei. Dar dacă e un grup de 5-6-7 și unu' o face pe leu', așa, asta, toți, toți trec la asta... De altfel, ca să vă mai povestesc. [exclamație].

- Soția dumneavoastră cum ați cunoscut-o?

- ... soția am cunoscut-o în Constanța. În Constanța eram subofițer și ... mâncam la un ... restaurant. Și-acolo venise la o mătușă. Și așa am cunoscut-o, că eu sunt dobrogean, ea e ialomițeană. Am avut o soție... e aia de acolo. [arată spre o poză de pe perete]. Și de treabă, și... rar, rar. Da aia nici nu m-am recăsătorit. Am o fiică aicea, stă pe Operetei. Și nu m-am recăsătorit tocmai datorită ei, că am ajuns la niște ani, și, mă rog, nu. ... în ziua de azi, când te recăsătorești, prima dată începe să te întrebe dacă ai bani, dacă, pe cine mai ai, pe cutare, și dacă mai ai, să ajutăm și pe unii, s-ajutăm și pe... Și, am amânat așa, nu. Am avut o, cum spun, o candidată să zic așa, da' cum vă spun, când am văzut condițiile, că să se mute fiusu' la mine, și eu să mă mut acolo, nu, nu, nu. Și anii au trecut.

- Și ați curtat-o pe soția dumneavoastră?

- Am curtat-o.

- Cum ați curtat-o?

- Păi, păi când ne întâlneam acolo, după aceea în scrisori. În scrisori.
- *Și după cât timp v-ați căsătorit?*
- Păi după vreo, aproape doi ani. Aproape doi ani ne-am ... curtat așa. Mă, mă duceam, când luam concediu, mă duceam la țară, acolo la ei.
- *Și până, în rest locuiți în Sibiu sau în Constanța?*
- Nu, când eram în Constanța am cunoscut-o. Și-acolo m-am căsătorit. Când m-am dus la Sibiu, de m-am mutat la Sibiu, deja eram căsătorit. Acolo am fost împreună.
- *Și ați făcut cununie și religioasă și la ofițer?*
- Absolut, absolut.
- *Și nuntă mare?*
- Nu, se făceau nunți mari.
- *Și cum a fost nunta dumneavoastră?*
- Am făcut-o la un restaurant, acolo în Făcăieni, la socru am făcut-o. Că v-am spus, la mine la părinți, v-am spus la început, părinții erau foarte săraci, și mă gândeam că nu. Ei, socru-miu a fost mai înstărit, că el a fost fierar, și ca fierarii, când era să... și acolo la Făcăieni am făcut nunta, de-acolo, pă urmă cu banii de la nuntă ne-am dus și-am cumpărat mobilă din Fetești, și ne-am dus la Constanța. Și pă urmă, mobila, apoi am luat-o cu noi, când la Sibiu. Că de la Sibiu, am fost pă urmă pe graniță, la Arad. Că era tensiunea aia între, între români și maghiari. Era, că o fost și atuncea frecuşuri din ăstea.
- *Și în Braşov în ce an ați venit?*
- În Braşov am venit în '53.
- *În '53. Cum ați venit în Braşov?*
- Păi am venit în Braşov, că s-a desființat, Sibiu' a rămas raion, și s-a format regiune la Braşov. Și m-a luat, am venit la Braşov.
- *Și cum vi s-a părut Braşovul?*
- ... Păi, față de Sibiu, parcă Sibiu' era mai liniștit un pic, așa se vedea. Dar Braşovu', mai ales vechi, că Braşovu', când am venit io, se întindea până aici pân' la ... cum se spune, Hidromecanica. Că gara, gara știți unde era. [întrebare]. Gara era unde sunt clădirile ăstea mari, de care, bănci. Acolo era gara, și nu era. Treci peste calea ferată ca să te duci le tren să te urci. Pă urmă s-a făcut gara mare, gara mare. Da' important era că Braşovu', din ce cauză era important, ... îi dădea importanță mare: era și un oraş comercial, una, și-al doilea, toate trenurile trec prin Braşov, și interne și internaționale. Că e-eventual, pe la Timișoara numa' un tren care ar merge în Iugoslavia, restu' toate trenurile, ... au drumu' ăsta. Una. [exclamație]. Al doilea, nu știu dacă București, trenuri care se formează din Braşov, de merg la Sibiu, că te duci la Sibiu, și spune, zice păi am tren, da' trenu-i format din Braşov. Și-un tren din Braşov care merge la București, și-un tren din Braşov care pleacă de la Iași. Da. Braşovu' are trenuri care se formează de aicea, nu sunt numai trenurile care trec. Noi avem trenuri spre București, spre Iași, trenuri care pleacă de-aicea. Să nu mai vorbim de ăsta, de lăturalnice, Sfântu' Gheorghe, Zărnești, nu știu. Sibiu, Făgăraș. Da. Și e un lucru... altfel merge chiar comerțu', că un om care face comerț se duce, prin... Și gara, care, când a fost făcută gara asta, păi e a doua gară. Prima gară a fost făcută la Constanța, da' e mult mai

mică decât... și pă urmă s-a făcut nou... că mergeai peste calea ferată, nu trebuia să fie... și erau niște barăci. Niște barăci erau unde te duceai acolo, nu era o clădire. [exclamație]. Și lângă gară, dincoace, chiar imediat la Hidromecanica alătura era un rând de case, și pă urmă era piață.

- Ce era?

- Piață, piață. [exclamație]. Iar acolo, de exemplu, unde e prefectura acuma, ei lângă, prefectura, unde e prefectura, a fost tribunal. Și-alătura acolo unde e cantina aia, sau ce este a partidului, acolo era închisoare.

- Închisoare?

- Da, era o clădire închisoare, după ce i-a mutat clădirea aia de închisoare, de a mutat la Codlea, acolo era cămin studentesc. Acuma văd că a dărâmat-o. Iar hala aia de acolo, era [nu înțeleg cuvântul]. Iar unde sunt clădirile alea lângă piață, acolo era cartierul țiganilor.

- Lângă ce piață?

- La Universal. La Universal, nu sunt niște, blocuri. [întrebare].

- Ba da.

- Acolo în față. [întrebare]. Ei acolo, acolo era cartieru' țiganilor. Acolo era cu țigani, aveau case acolo, unii peste alții, i-a luat și-a făcut ..... Și unde e spitalu' militar, că spitalu' militar, unde e, a fost cazarmă militară, făcută de nemți. Unde e spitalu' militar, acolo a fost cazarmă. Da. Așa, după aceea, tot în perioada asta, sala de sport. Tot în perioada asta e făcută. Bineînțeles că oricine ar fi fost le-ar fi făcut. E un lucru care, sincer e... măi, parcă e greu... comuniștii, n-a făcut, a distrus oameni. Comuniștii, într-adevăr, a distrus oameni de valoare, dacă o luăm așa. Oameni de valoare. Da' și ăștia acuma, nu omoară oameni, da' strică ce-a făcut. [exclamație]. Lasă, dom'le, dacă a făcut bun. [exclamație]. Hai, dom'le lasă să, să fie bun, dom'le. [exclamație]. Unii au distrus oamenii, alții distrug ce s-a făcut. [exclamație]. Da, uite și asta... și nu știu dacă e cazul să spun, e lucru' ăsta: uitați-vă chiar în Parlament. [exclamație]. Aicea nu e, nu s-ajute. Fiecare zice de ce nu sunt eu, eu trebuia să fiu președinte, ăla el trebuia... păi lasă-l dom'le, dacă ... l-ai ales pe ăsta, hai dom'le să facem treabă dacă facem. [exclamație]. Toți vrem să fim președinți. [exclamație]. Toți vrem să fim prim-miniștri. [exclamație]. Nu. Eu, dacă aș fi, să fac... că noi românii toți suntem economiști. [exclamație]. Păi să vezi, dacă aș fi eu ce aș face. (exclamație) Dacă aș fi eu, ce aș face. [exclamație]. Toți suntem economiști. [exclamație].

- Și în Brașov ați venit singur, sau cu familia?

- Cu familia.

- Cu familia.

- Da, cu familia.

- Soția numai sau și fiica dumneavoastră?

- Și fiica, și fiica. ... cu fiică-mea am avut un pic de necaz acum vreo doi-trei ani.

Și, nici, și-acuma, dacă stai de vorbă, dacă stați 10 minute de vorbă, nu ... proastă nu-i, de ce să zic, însă de la menopauză, a rămas... ceva în neregulă. Mai ales în perioada aia, am avut mult de lucru. Pleca, pleca, se-ascundea. Acuma văd că și-a revenit. E căsătorită,

practic e recăsătorită, c-a fost căsătorită cu un militar, s-a recăsătorit cu un maghiar, da' e om de treabă, om...

- *Cât de mare era când a venit, când v-ați mutat în Brașov?*

- ... Fiică-mea?

- Fiica. Păi e născută în '47, adică... A, avea vreo cinci ani. Da. Cinci-șase ani.

- Da.

- *Și a făcut școala aici?*

- Aicea, da.

- *Unde ați locuit când ați venit în Brașov?*

- ... am locuit, nu știu, știți unde e Serviciu' Român de Informații, sus?

- Nu.

- Nu știți. Acolo, pă drum pe stânga, unde a fost securitatea înainte. Nu știu, nu.

Acolo am locuit. După aceea am locuit... aicea... la Patria.

- *În blocuri acolo?*

- În, în bloc acolo am avut apartament... Da', așa e omu' bun. Fiică-mea și-a cumpărat apartament acolo pe Operetei, nu prea erau bani. Zic eu că pentru mine și o garsonieră e de ajuns, și am vândut de le-am dat bani, de-a completat, și o am pe nepoată-mea, studentă la teatru. Trebuie să vină, că a treminat acuma, merge anu' trei. Cu nepoată-mea n-am probleme.

- *Cum v-ați descurcat cu creșterea copilului, cine s-a ocupat mai mult de fiica dumneavoastră?*

- Eu. De, de fiică-mea?

- Da.

- Păi da' fiică-mea, când a murit soția era mare. Da' nepoată-mea eu am crescut-o.

- *Și ... soția dumneavoastră a lucrat?*

- Da, a lucrat la Sfat, la, la starea civilă. Da.

- *Și cum, cum v-ați descurcat în acea perioadă?*

- Acuma?

- Nu, în acea perioadă cum vă descurcați în viața de zi cu zi?

- ... ne descurcam acuma să fiu sincer, așa că dacă am intrat în securitate, mai ales o perioadă, când, când ne-a militarizat, așa-zis am avut salarii, aș putea spune mari, bune... un director de fabrică avea vreo șase mii, că era cu miile, cum să vă spun, și io aveam vreo paisprezece. Da, a fost o perioadă. Și și ulterior, nu a fost cum se crede că securitatea era plătită... era o diferență mică, ca să zic așa. La gradu' meu, eu am ieșit la pensie ca maior, iar acuma m-a făcut, da' mi-a dat grade din ăstea onorifice, ca veteran de război. Dar la pensie am ieșit ca maior. Ei, hai să zic, față de un maior de la ministeru' apărării, să zic așa, hai că dacă aveam o sută, o sută cinci zeci de lei, că cum era atunci în lei, atât era diferență. *[exclamație]*. Nu cum vorbesc unii că ăia la securitate li se dădea bani gârlă. *[exclamație]*. Nu e adevărat. Era diferența asta mică.

- *Și cu ce vă ocupați dumneavoastră?*

- ... unde la ...

- La serviciu.

- Păi, muncă de securitate, ce să facem.

- *Nu știu, explicați-mi, nu știu despre ce este vorba.*

- Păi, ce să vă spun, cum era, făceai muncă de-asta, mai ales în fabrici să nu se facă sabotaj...

- *Adică?*

- Păi, erau din ăștia care sabotau, un al doilea, se urmărea să nu se facă fraude... să nu se formeze organizații din ăștea subversive... de, asta era.

- *Era grea munca?*

- Destul de grea. Să știți că, că în securitate, nu te laudă niciodată. Câte ai face, zice că nu ai făcut nimic.

- *Cam câte ore pe zi lucrați?*

- Păi a fost perioade când era nu cu ora. Mai ales la început, atunci, că veneau avioane, dădeau drumu' la manifeste, în perioada '49-'50. După aceea a fost cu bande din ăștea care... banda lu' Gavrilă care văd că acum e mare revoluționar.

- *Ce bandă era aia, ce făcea?*

- Păi, ce făceau, căutau, făceau, au făcut și crime... ei pleacă după Licsandru în '48, legionarii... ăsta, Antonescu îi cedase cumva, da' ei în '48 au trecut din nou, la reorganizare. Au trecut din nou la reorganizare... și atunci s-a trecut la arestări. Și Gavrilă a fugit, c-a fugit... a nenorocit și o mulțime de tineret. Pentru că, după ce a fost, numai el a scăpat, că restu' au fost condamnați la moarte, care au fost...

- *Și mergeați prin multe locuri, sau numai prin, în Brașov ați...?*

- Da' de ce... erau mulți, prin munți mergeam să-i caut, păi ce să fac, în Brașov, ce să fac. *[exclamație]*

- *Aaa, și...*

- Pe acolo mergeai, prin munți, prin astea mai...

- *Și oamenii din Brașov cum, cum vi s-au părut prima oară când ați venit în Brașov, cum vi s-au părut oamenii?*

- Erau, asta am să spun, erau foarte liniștiți pe stradă, să-i fi văzut cum vorbeau. Am avut soția domnișoară, să vă spun sincer, că ... în trei luni de zile învățase limba maghiară, deși maghiarii spuneau că nu vorbesc ei, cum o vorbește a mea. Și, când mergeam pe stradă, de multe ori îmi spunea, măi uite ce frumos vorbesc, nu știu ce... Treptat, treptat, când a început să vină din toate părțile, amestecătura asta, fiecare cu... câte ceva și rău, nu numa' bun. Că uite, văd în felu' ăsta, chiar și în cartieru' unde locuiesc: sunt și oameni buni, da' sunt și... da.

- *Și cam în ce an au început să vină în Brașov din alte localități?*

- Cam de prin... '52-'53 așa au început să vină mereu, când au început ... să dezvolte Steagu' Roșu, Tractoru'... pă urmă Tohanu'... Că ce se întâmplă, ... Brașovu' e și un oraș industrial. Aproape în fiecare sat e câte ceva. E Tohan, e Zărnești, la Zărnești e cu hârtia, la Tohan era fabrică de armament, era Uzina 2, ... Steagu' Roșu, Hidromecanica, Metromu', Tractoru'... Dumneavoastră știți, prin '58-'59, când se dădeau statisticile ăștea de... Brașovu' dădea la, la bugetu' de stat, dădea 17%, cel mai mult după București, Brașovu' dădea la bugetu' de stat cel mai mult. După Brașov, dădea Târgu Mureș, cu gazu' metan. Gazu' metan de-acolo...

- *Și cartierele s-au construit așa, tot treptat?*

- Da, așa tot treptat. Că prima dată, construcțiile care s-au făcut, de exemplu, cinematograful 'Patria, acolo a fost un loc viran. Acolo a fost un loc viran, și-a făcut clădire. Dincoace, cum e față în față cu tribunalul', ... clădirea aia, tot acolo, iarăși a fost un loc viran. Întâi nu a demolat. Acolo unde e centru', acolo unde sunt făcute blocuri, sunt făcute pe locuri virane, nu au fost case demolate și... Ulterior s-au demolat. Dar s-a demolat case care oamenii au venit, le-au dat loc de casă și-au făcut case, cum sunt și-aiace, uite pe lângă bloc. Țstea sunt case făcute ... de oameni veniți. Au venit, au lucrat și le-a dat uite, loc de casă. Ei, au prins acuma, nu i-a mai demolat, că ... vedeți domnevoastră, demolarea s-a făcut pe străzile principale, au luat casele care la stradă, ca să... că restu' care mai e în spate au mai rămas.

- *Și cum suportau oamenii când vedeau că li se dărâmă casele?*

- ... vă dați seama acuma, mai ales când a fost cu colectivizarea.

- *Da.*

- Când a fost colectivizarea, atuncea, omu' greu se desparte de, de pământ, de vite. ... vedeți dumnevoastră, când era colectivizarea, nu era problemă numai de casă, era problemă și de vite, și de căruță, și de... omu-i legat de ele. Da.

- *Și dumnevoastră ați suportat consecințe?*

- Nu. N-am fost așa... nu sunt lucrurile chiar așa cum le arată. Că, ..., hai să-i luăm chiar pe ziarști: eu sunt de-acord dom'le, adică, tu te-ai transformat, da' eu mă pot transforma. Tu care te-ai născut pe timpu' comuniștilor, ai purtat cravată roșie, ai învățat facultatea sub comu... toate le-ai făcut sub comuniști, și-acuma o faci pe leu' că tu, uuu, ești grozav, iar ăsta, tu ai fost membru de par... Păi da eu am fost membru de partid, da' tu n-ai fost. [*întrebare-exclamație*]. Tu te-ai născut, eu cel puțin am educație veche, da' tu primit educație dă, dă, comunistă dacă o luăm așa. [*exclamație*]. Și o face acuma pe, pe chiar pe nebunu', că nimeni nu-ți spune gata, să, să ... fii de-acord, da' nici așa, să blamezi cum balmează ei, că nu se poate. [*exclamație*].

- *Cum, cum era viața în timpu' comunismului?*

- Io sincer să vă spun, singuru' lucru care greșesc e, a fost libertatea asta, strictetea de, de a te exprima. Ei, te, te eschivai să te exprimi, ... asta ... era ghinionu' cel mai mare, că restu'... Vă spun. Dacă aveai puteai să te plimbi, și la mare, și oriunde. Hai să zic că cu plecările astea, mai ales cum eram, pentru noi erau oarecum mai... .. reduse să le zicem. Da' cine avea bani...

- *Plecări în țară, în litoral sau plecări în străinătate?*

- Nu, nu, da' în țară nu te oprea nimeni dom'le, puteai să te duci unde vrei, că... nu era o problemă în țară. [*exclamație*]. Nu.

- *Și cu alimentele, se găseau greu sau...?*

- Dacă, hai să zic că se găseau mai greu, da' la un preț fix. Uite, să vă dau un exemplu: ani de zile, ani de zile, știați că din martie până în octombrie un ou e un leu optzeci, din octombrie până în martie e doi lei douăzeci, când, mă rog, găinile se ouă mai puțin. Iar, sau kilowatu', kilowatu' era șaizeci și cinci de bani ani și ani de zile. Iar acuma ... nu știți când s-a scumpit. [*exclamație*]. No, când o fost și chestii care... da. S-a făcut și lucruri ... rele, să zic, da' s-a făcut și lucruri bune.

- *Și, și viața dumneavoastră în perioada Ceaușescu s-a schimbat?*

- ... în, în bine?

- *Da, dacă în bine sau în rău, cum s-a schimbat?*

- Acuma să vă spun sincer, poate anii, da' ... sincer să că zic ... eram, mai mult aveam atunci decât acum... mai mult ca acum... Pentru că aveam, aveam la trei mii și două sute lei pensia. Dar plăteam șaiszeci de lei întreținerea. Și plăteam, vă spun, șaiscinci de bani kilowatu'. Cu ăia șaiscinci, dacă consumai o sută de kilowați... da. Și când, mă rog dacă sunt singur, mai pun la un loc, acolo am și încerc să fac o comparație pentru, pentru ceea ce puteam cumpăra atunci, acum mi-ar trebui cam șapte, șapte milioane. Ce puteam face cu trei mii... da. Că de exemplu, trebuiau, mai înainte de asta. Și-acolo vom ajunge și-acuma. Pentru că țăranu' cu două hectare de pământ, un țăran nu pune nici sfeclă, și nu pune nici floarea soarelui, ăla își pune porumb și grâu, ca să aibă ce să mănânce el, și să dea la animale. Sigur că da. Înainte, ... hainele erau cam scumpe. De exemplu, înainte de război, știți cât era kilogramu' de carne? Șase lei. Și io aveam, aveam ca subofițer, că am ținerea asta de minte, 2.366 de lei aveam. Și, cum vă spun, era șase lei. Te duceai ... să cumperi. Da' ce era scump, era scump ca și acum, era scumpă chiria. Că uite, dacă stăteai într-o cameră, era șase-șapte sute de lei. Cum e acuma, că acuma, nu vedeți, acuma numa' cu dolarii se omoară. *Da. Și dolari, și dolari. [exclamație].* E, e o diferență. Când eram, cum v-am povestit de Constantin Nidedan, căpitanu'. Ăla în fiecare sâmbătă, în fiecare, era, era-un om avut, să zic așa avea, îmi dădea o sută de lei. Și-mi spune: uite, te duci și tu, îi plăcea să te duci la un restaurant, să ascuți o muzică, să te duci la un film, să, ce să... După ce m-am căsătorit, nu-mi mai dădea, domnule, și-mi dădea un bon. Îmi dădea un bon, și cu bonu' ăsta el se ducea la restaurante din astea de lux: uite cu ăsta te duci... era unu' Bâtlan. Măi, te duci la Bâtlan, te duci la cutare, la cutare, îi dai bonu' ăsta, și... Și, într-adevăr, că mă duceam. Mă duceam cu soția, da' dacă cheltuiam douăș' de lei era mult. *[exclamație].* Pentru că ce, cum vă spun, o friptură și, și-o baterie, că era baterie cu gheață, cu vin una alta, nu costa hai să zic, două zeci – trei zeci de lei. Restu', mă duceam în fiecare zi acolo, ba pentru o țuică... Și ce-mi spune el într-o zi? Știi de ce-ți dau bon și nu-ți dau bani? Nu știu domnu' căpitan. Mă, dacă-ți dau bani, te duci acasă, și începe nevastă-ta: mă da' n-avem furculiță, n-avem lingură, n-avem farfurie, ia mai lasă... *[râde-exclamație].* Da' cu bonu', zice, te duci și tu cu soția s-ascuți o muzică. *[exclamație].* Era, era foarte, foarte de treabă. Dacă să zic așa din nenorocirea în care eram, că așa cum v-am spus mai înainte, că, na, că io, sincer să fiu, io nu m-am bucurat, io nu am avut pantofi în picioare decât când am băgat cizmele la nouă Călărași. Împrumutan de la un văr câteodată o haină de ieșeam. N-am știut să dansez, n-am știut să mă distrez, decât...

- *S-a schimbat în bine sau în rău, odată cu venirea lui Ceaușescu?*

- Dej era mai... cred că dacă el ar fi continuat ar fi fost mai bine. ... felu' cum începuse el era mai bun.

- *Adică, explicați-mi.*

- Adevăru' este că el, când era el, le-a dat drumu' la deținuți. ..., când a fost el, a scos armata rusă de aici. Tot cu politica din țară, mă rog el, fără să facă mare tărămboi, că cutare, cutare stă sub... așa. Sub el a plecat armata rusă. ... sub el le-a dat drumu' la deținuți, ... și sub el a început ... totul, sub el a început ... să dea bani pentru copii... .

- *Și în perioada lui Ceaușescu s-au continuat toate astea?*

- ... a continuat, dar era prea dur... în ce sens: el era un fel de, cum să spun, ce spunea el, să zic, așa era. Nu admitea... Vă dau așa un lucru, care iarăși îl știu, că da: de exemplu, noi transportam foarte multe tractoare în Iran. Tractoare. Și-atuncea, și-a luat el obligația că le face o fabrică de tractoare la iranieni. Și a chemat toți specialiștii, și le-a spus, uite că în cinci ani... N-a avut nici unu' curaj să spună da stai domnule, da, da de ce în cinci ani, da' ce facem cu marfa noastră? Ce facem cu... După ce a plecat el, unu' s-a ridicat: da' bine dom'le, cum să facem în cinci ani, când noi acolo se exploatează multe tractoare. Și pă urmă a făcut ce a făcut acolo, ei, s-a dus Verdeț, care era, mă rog, mai cu curaj la el, și i-a spus, și zice, acuma a mai amânat atunci.

- *Da' Verdeț cine era?*

- Țsta a fost și prim ministru, da' văd că a decedat acuma. Era un comunist, era din, din muncitori, da' mi se pare că a fost el ceva subinginer, sau inginer sau... Tot cazu', de vedea, un om așa dintr-o bucată, nu... eh, da, ca dovadă este că chiar acuma cu revoluția asta care a fost, a fost lăsat în pace.

- *Și în Brașov s-a construit mult, s-a schimbat mult după venirea lui Ceaușescu?*

- S-a construit, vai. ..., de la Hidromecanica, păi era câmp. *[exclamație]*.

- *De la Hidromecanica spre Steagu?*

- Spre Steagu era totu' un câmp. De la, de la Steagu în, în Schei te duceai pe jos. *[exclamație]*. Era o mașină, un autobuz, care mergea pe strada principală, pe strada Republicii, de la gară până în Schei. S-a construit, mult. Nu, nu se construiește nici într-o sută de ani ce a construit ăla. Acuma, ce se întâmplă: toți banii intrau parcă într-un sac. Nu era fiecare cu sacu' lui. Și pă urmă, când se repartiza, fondu' spunea: ăstea să le faci, se făcea. *[exclamație]*. Da' acuma, iartă-mă, acuma când aud că eu nu mă bag: cum dom'le, dai salariu, oprești omului ..., mă rog impozite, îi oprești asigurările sociale, nu le verși la, la buget... E, sunt niște chestii. Și pă urmă, ... fură miliarde și tot, tot îs liberi mereu. Nu se poate. E într-adevăr, că după un război sau după o revoluție întodeauna se creează un haos, asta e știută, ca să spun așa, da' prea, prea se lungește haosu' ăsta. Prea se lungește.

- *Și ce au construit în special, blocuri sau și alte hoteluri, restaurante, magazine...?*

- ... și magazine pentru blocuri, că doar, să vă spun, Brașovu n-a avut teatru. Teatru' ei l-au construit. Sala de sport, n-au avut, s-a construit. Gara, mă rog, tot s-a construit. Iar hotelu' ăla de lângă Aro, ăla e construit, acolo a fost o biserică. Și biserica a mutat-o lângă Șaguna, dacă știți unde.

- *Da, da.*

- E acolo o clădire care e... Da' luați Poiana. Păi da' ce, în Poiană erau câteva

vile, și acum ce-i. *[exclamație]*. S-a construit. Păi da' nu, știți dumneavoastră unde a fost terenu' de fotbal? La Poarta Schei, acolo, e școala numărul doi, și era acolo. Stadioanele ăstea, și Tineretu', și Municipal, tot ei. Nu, nu a construit, s-a construit mult.

- *Și credeți că s-a schimbat în bine... Brașovul?*

- Ba da... categoric... nu se pune problema...nu. E, că vă spun că ... dumneavoastră, noi vedem acum cum îi cu privatizarea, însă e privatizarea cu oameni puțini. Și aicea e, e o chestie, știi, că îți impune să produci atâta cât îți impunem noi. E, știți cum e domnișoară? E, Stalin îți arăta degetu', și aștilalți îți arată pumnul'. Fiecare spune să faci cum spun eu. Da' ești tare mică, trebuie să știi să duci coliva.

- *Și la serviciu cum vă înțelegeați cu colegii dumneavoastră?*

- Dacă v-aș spune, să vedeți, uite aștia în Parlament duc zânzanie. Zânzania asta e... uite, vă spun, a fost o perioadă când... am fost la securitate, nu era în conducere, să zic așa șef, decât eu eram român. Restu' erau unguri, evrei, da' ne împăcam așa de bine. *[exclamație]*. Dacă-i premia pe ei, mă premia și pe mine, ... dacă se făcea undeva să zicem o petrecere, n-a fost vreodată să nu, Tudor să nu vină, sau... Nu s-a făcut nici o diferență.

- *Și cu ce vă premiau, cu ce ocazii vă premiau?*

- Păi se dădeau premii, nu premii mari, bani, bani se dădeau, așa de două, chiar de trei ori pe an.

- *Dar cu ce ocazie?*

- De sărbători, de Crăciun, chiar și de Paște, că nu era strict, cum se spune că... hai, se lucra o groază, sau cum se spunea că nu ai voie să-ți botezi copilul'. Minciuni, minciuni. *[exclamație]*. Ce, n-am auzit așa ceva. Ți-a născut nevasta, și nu cumva să aud că ți-ai botezat copilul', ăstea sunt aiureli. *[exclamație]*. Să spui că... da. Îi lași.

- *Și în, în concedii ce făceați? Unde mergeați când aveți concediu?*

- Păi unde doreai, unde doreai, la mare, la soare...

- *Dumneavoastră unde mergeați de obicei?*

- Ei, o perioadă când am fost mai tânăr, mergeam, la Constanța la mare.

- *Și după ce ați venit în Brașov, unde mergeați?*

- Mai ales de când am venit, la țară. Acuma că am avut o soră care mi-a murit, acum trei ani acum s-a împlinit de când a murit, și mă duceam la țară, și, de două ori pe zi la pescuit. Mi-a plăcut pescuitul'... am prins atâta pește... da.

- *În perioada comunistă ce alte, ce activități făceați cu familia dumneavoastră?*

- Activități așa, nu, noi nu, nu aveam...

- *Mergeați la spectacole, mergeați la teatru...*

- A, da, bine, cum să nu, da' sigur.

- *Cam cât de des mergeați?*

- Depindea și, cum să vă spun, de piesă, dacă te duceai la teatru, dacă era așa...

- *În excursii așa, cu soția și cu fiica...*

- Am făcut excursii, da, excursii am făcut. Am făcut chiar și pe la, așa pe la

uzine, ..., la Hunedoara, ... am făcut și pe la Jilava, aici, să vedem, am făcut. La Giurgiu, acolo, la Dunăre, mergeam, da...

- *Și de 23 August ce făceați, ce se făcea în perioada comunistă?*

- Păi, de 23 August, ăsta, noi de exemplu eram pe teren, să nu se întâmple, asta era munca noastră.

- *Se organizau parăzi?*

- Da' cum să nu. Sigur.

- *Și ce se făcea, ce făceau oamenii, ce făceau oamenii de 23 August?*

- Păi ce făceau? Petreceri. Era aicea pe Livada Poștei, și pe toate părțile unde erau locuri libere, petreceau...

- *Și de 1 Decembrie?*

- De 1 decembrie? Nu...

- *Se sărbătorea în vreun mod special ?*

- Nu, nu, nu, nu.

- *Și sărbătorile în familie, zilele de naștere, Crăciunul, Paștele...?*

- Asta da, asta la făceam.

- *Cum le făceați?*

- Făceam, făceam zilele de naștere, da' nu le mai facem acum, ca pensionari.

Da, cum să nu, petreceam, ne invitam unii, alții... Acuma, ca pensionari, ... face, care e ziua lui, avem acolo întâlnire, ducem și noi 3-4 sticle de vin, mai, uite așa, ne cinstim acolo.

- *Dar la serviciu care era relația dintre șef și subaltern?*

- Bună, da, pentru că erau, de exemplu munci din ăstea la care nu aveai nevoie să te duci din orice la șef, nu, aicea, te duceai... erau relații bune.

- *Ați fost membru de partid?*

- Da, păi, da nu, nici nu se putea altfel la securitate. Nu a existat în securitate ca să nu fii membru de partid.

- *Și cum ați intrat în partid?*

- Păi în partid am intrat încă înainte de... când am venit din prizonierat, atuncea m-am înscris. Când am intrat în securitate, deja eram membru de partid. Eram membru de partid.

- *Și ce făceați în calitate de membru de partid?*

- Mă duceam la ședințe care erau, erau cum să spun, lecții din ăstea cum să spun de învățământ. Era învățământ... care să zicem așa la două săptămâni...

- *Ce învățați?*

- Păi, ce, decât politică din asta, adică ce s-a realizat, ce se face...

- *Și la ședințe ce se discuta?*

- Păi aceleași probleme... dacă era ... o ședință ... să zicem ... politică, era unu' care ținea o lecție, s-o numim așa... și un jurism, făceau discuții... asta era.

- *Și se lua, ați luat vreodată cuvântul la ședințe?*

- E, he-he, cam era obligatoriu, știți...

- *Da?*

- *Că nu asta, da' ... trebuia să mai iei din când în când, să spui ceva. [exclamație]...*

- *Aha, și despre ce vorbeai dumneavoastră?*

- Depinde de lecția care se ținea, de ce era...

- *Și acum, în ultima perioadă, ... după revoluție, cum vi se pare că s-a schimbat Brașovul?*

- ... Păi, ce să vă spun că s-a schimbat... Prea multe nu s-a schimbat. N-aș putea spune că... mai ales la... că aicea e vorba de oameni, de viața lor. E viața mult mai grea, mai grea. ... Eu văd cum e aicea, cum sunt, sunt oameni care vin să-ți ceară să-i dai o bucată de pâine, să-i dai...

- *Îmbunătățiri au fost, îmbunătățiri sunt?*

- Sunt pentru, pentru...

- *Pentru dumneavoastră ați simțit ceva că s-a schimbat?*

- Pentru mine... pentru...acuma să vă spun că pentru mine, că sunt singur, că sunt singur, deocamdată ... fiică-mea are situație, nu apelează cu nimic, ... nepoată-mea, iară deocamdată nu apelează cu nimic, și la pensia care o am mă descusc, mă descusc. Că de-aia spun, mai, că dacă sunt bătrâni mai puțini, mai dau și la alții, care vă că sunt săraci. De exemplu, aicea deasupra, este o doamnă lăsată cu bărba-su și are trei fete. Și până acuma i-am dat. Nici servicii n-avea, întreținerea e de-atâta timp n-a plătit-o, chiar... cred că azi, nici nu mai țin minte, cred că azi de dimineață am văzut-o aicea la geam: vine încoace, la geam. I-am dat și niște cartofi, și roșii, și castravați, și... ceapă, ce să fac. *[exclamație]*. Mai ajut și eu...

- *Și înainte, în perioada comunistă existau oameni așa în Brașov? Erau mulți săraci?*

- Erau și săraci, ce de să spunem că nu erau. Erau, din ăștia mai ales cu copii mulți, mai erau și din ăștia la care nu le plăcea să muncească, da... ... erau un bucluc. Că te luau la întrebări, mai ales la țară, la țară s-ascundeau, că venea după ei să-i trimeată la treabă.

- *Și statul cum îi ajută pe cei săraci?*

- Prea mult nu. ... nu aș putea spune, că nu, nu cunosc, nu cunosc... a, adică ce le dădea? Să zicem noi, colectivul, că știam că unu' e mai la necaz: hai dom'le, să-l ajutăm. Adică colectivele așa, dar statul nu.

- *Ați primit, n-ați primit ajutor de la stat în creșterea copilului?*

- Cum?

- *Ceva de gen alocație, sau reduceri pentru transport, nu erau?*

- Nu, păi alocația pentru copii, care a început să o dea. Dar vă spun, nu se puneau problema: măi uite ăla ce facem cu el, adică statul vreau să spun, mai mult colectivele ajută. Colectivele puneau mână de la mână și mai ajutau... dar... statul nu. Statul acuma, da' ajută și pe unii care n-ar trebui ajutați. Că prea mulți revoluționari care nici nu, nici n-a ieșit din casă. Și nu numai handicapați. Păi acuma... n-am cerut părerea nimănui. Eu înțeleg handicapat, handicapat-i din naștere domnule. *[exclamație]*. Nu, dau când era copil, adică în viață n-a făcut nimic, n-a, că n-a putut. ăla e handicapat. *[exclamație]*. Da' ăla care e, bețivanul care cade de pe stradă și-și rupe piciorul. Și după două săptămâni se duce că e handicapat, că ... uite i-a tăiat piciorul. *[exclamație]*.

Păi i-a tăiat picioru' că... ce, nu, da' am văzut acuma că trece la verificare așa a handicapaților. Ei, handicapații, fiecare săracii, orbi d-ăia, sau... ăla dom'le e handicapat. [exclamație]. Sau ăla care e din naștere de nu te poți înțelege cu el, nu, nimic. Cunosoc chiar și la mine în sat. Ăla e handicapat, nu handicapații ăștia. [exclamație]. Ăla era beat, s-a urcat pe o casă, acolo, nu știu ce, a căzut și și-a rupt picioru', și e handicapat. [exclamație].

- Să ne întoarcem puțin la fiica dumneavoastră, ... vă, ce vă amintiți din copilăria ei?

- De fiică-mea?

- De fiică, da.

- ... Păi, mi-a adus ea ce... nepoată-mea mi-a adus bucurii. Mi-a adus bucurii, adică că și la liceu când a intrat era bine, și-a intrat al cincilea chiar, a terminat bine, văd că și aicea la teatru iară-i bine apreciată. Fiică-mea mai puțin, întâi că a avut o, cum să spun, prima căsătorie nereușită. S-a căsătorit cu un marinariu, și marinariu ăștia, nu poți să spui toți, dar a nimerit unu'ă din ăla care... nu, nu prea i-a plăcut cum să spun, să muncească, și i-a plăcut mai mult să petreacă.

- Și cum a fost școala pentru ea? Mai ușoară sau mai grea decât pentru dumneavoastră?

- Școala?

- Școala, pentru fiica dumneavoastră, a fost mai grea decât școala pe care ați făcut-o dumneavoastră sau mai ușoară?

- Ba eu cred că mai ușoară. Cred că mai ușoară a fost. Uite domnișoară, că eu, vorba aia, vara trebuia să muncesc pentru ca să pot să ... urma mai departe. Pentru că ăsta a fost, poate dacă nu era criza economică în '30, terminam cele cinci clase de arte și meserii, care... Nu le-am terminat, că părinții nu... n-a, n-a putut. Nici eu n-am putut face față, pentru că nu era cum e acuma. Acolo cereau și ulei, și cartofi, și fasole... câte, câte, câte. [exclamație].

- Dar în timpul serviciului nu ați făcut nici un fel de specializări?

- Nu, nu.

- Cursuri de calificare sau...

- Se făceau, bine se făceau, reciclări, așa cum se numește, da' tot în munca care o are. Pentru că... în munca asta de informație trebuie să ții cont și de țările celelalte, că și ăia își perfecționează și trebuie să, taman cum spunem noi. Că ăștia din Parlament spune că așa fac americanii, așa se face și în lume. [râde].

- Și a făcut... câtă școală a făcut fiica dumneavoastră?

- Păi a făcut liceu', liceu' a făcut.

- Și după aceea s-a angajat?

- Da.

- Și ... există în Brașov locuri, adică au existat locuri care acum nu mai sunt, de care dumneavoastră vă este dor?

- Locuri care au fost și nu mai sunt...

- Da.

- Nu, nu. Nu, nu, din contră s-au... Așa, că de dor, ți-e dor, de exemplu, de cum era aicea la Noua, și te duceai, cum să spun, cu animale...
- *Unde e ștrandu'? Ștrandu'? Unde e ștrandu'?*
- Da-astea unde e urși, cum naiba îi spune, cu urși și cu... [*exclamație*].
- *Răcădău?*
- Bine, la Răcădău, să, da' nu, da' vă spun, uite mă, că am un lapsus acuma. [*exclamație*]. Unde sunt animale...
- *Grădina Zoologică?*
- Exact, grădina zoologică. [*exclamație*]. Acolo. Vă spun, că mi-e dor de-acolo. Că acolo era șă ștrandu', era... dar în tot cazu', încă s-a mai îmbunătățit.
- *Există vreo personalitate, vreo persoană care ați întâlnit-o și care v-a marcat viața?*
- ... așa în bine sau...
- *Și în bine și în rău, sau, sau acum...*
- E, să știți, poate și chestia asta. ... toți șefii care i-am avut m-am împăcat bine cu ei. Și am ieșit la pensie în '68. Și acum doi ani, n-am știut, am fost sărbătorit, după 30 de ani de pensie aproape, pe care îi aveam. Am fost sărbătorit, chemat acolo, colegi, a ținut așa, așa un protocol, și acuma în 25 decembrie împlinesc 90. [*râde*].
- *Mulți înainte!*
- Da, mulțumesc, săru' mâna. [*exclamație*]. Și cam de-acuma ... văd că se face sondaje. Da, da.
- *Și dacă ar fi să vă gândiți la viața dumneavoastră în ansamblu, ce ați schimba în ea?*
- Dacă, ... ce aș...
- *Schimba, da, ce ați schimba la, în viața dumneavoastră? ...*
- Păi ce să mai schimb acum, la anii ăștia. [*exclamație*].
- *Există vreun lucru pe care îl regretați foarte mult?*
- ... N-am, n-am așa ca să zic ... regret, regretu' ăsta a fost că s-a întâmplat cu soția cam rapid... cu cancer la ficat...
- *În ce an a murit?*
- În '69. În '69 ... am văzut că nu se scoală dimineața, și m-am dus la ea, zice mă simt prost. Am dus-o la spital, când a dat s-o opereze, m-a chemat: are cancer. Și în 14 zile s-a dus. Am înmormântat-o la București. Avea acolo un loc. Am două cumnate. Așa mai, mai aparte, așa putea chiar la alde cumnată-mea, că uite, au trecut atâți ani... Mai e un în viață. Când, în șapte zeci și... pardon, în '80, în '85, am fost operat de prostată. S-a întâmplat la București și m-a operat de urgență. Acolo, și-acolo, când să mă opereze, doctoru' a făcut acolo un tratament: nu-mi dați domnule doctor drumu' de-aicea neoperat. [*exclamație*] El s-a uitat la mine, cum să te opereze... Păi da, plec, nu m-am, soția mi-a murit de 20 de ani, nu, n-am pe nimeni. Și m-a operat până la urmă. M-a operat, da' alde cumnată-mea era, da, veneau la mine, și într-o zi el a venit, am auzit c-a murit, a trecut pe acolo, și s-a-ntors înapoi. Zice, ai spus că ți-a murit soția, zice cine este dânsa. Păi zic cumnata, zic cumnatele mele... Și-a trecut, a plecat. După ce a plecat, întotdeauna era cu asistenta.

După ce-a plecat ăla, a venit asistenta la mine: știți domnu' Tudor de ce v-a întreat, c-a spus c-așa ceva mai rar. Și lui i-a murit soția, și zice c-a doua zi toate surori!e au venit după avere.

- *Și cum v-ați descurcat după moartea soției?*

- ... Fac de toate, numai prăjituri nu, și alea le-aș face. *[exclamație]* Fac, fac de mâncare, spăl rufe, că v-am spus am spălat rufe la viața mea... Absolut toate, toate le fac... Mă descurc din punctu' ăsta de vedere...

- ... *există în Brașov străzi ... numite, cu nume legate de evenimente sau personalități din al doilea război mondial?*

- ... din al doilea război, să mă gândesc... nu... nu există. Nu s-a dat nici o stradă, că alea care erau Karl Marx...

- *Dar erau, erau înainte, în timpul comunismului?*

- Nu...

- *N-au fost?*

- N-au fost pentru că... de exemplu aia Armata Roșie, îi spune Weiss, și Weiss ăsta a fost un din ăsta care e cu piese, cu... iar dincoace, Karl Marx e Iuliu Maniu... da' bine asta sunt oameni politici. Dar nu, nu...

- *Și, și ce credeți erspre noile nume date străzilor după '89?*

- Păi... e mai bine, ca să zic așa, că nu... ce pot să... de îndată ce să s-a schimbat, cum a fost Lenin, îi spune 15 Noiembrie... Karl Marx îi spune Iuliu Maniu... Constantin Cuza a rămas. Bine, aia a rămas, Constantin Cuza ar trebui în fiecare oraș să aibe cinci străzi. Ăla, ăla a fost un adevărat comandant și nu știu dacă mă credeți, eu am apucat ocaua lu' Cuza. Am apucat ocaua lu' Cuza, care bunica mea o ținea, și... Ocaua lu' Cuza era de un kilogaram și două sute și ceva de grame.

- *Cum arăta?*

- Era tot un cântar, tot un cântar, dar ... când cântăreai cu el și treceai la kilogram, aia avea un kilogram două sute. Cuza, Cuza a fost un adevărat, da' n-a rezistat... Doamnă, indiferent ce s-ar spune, în fața burgheziei nu rezști... Îmi pare rău să o spun, dar așa este. Burghezia, e-atât de lacomă, știți, și neiertătoare. Uitați-vă și acuma, ei, se îmbogățesc oamenii... Dă-o la naiba, chiar așa... Te gândești că cu 2-3 zile înainte de revoluție te plângeai că n-ai ce mânca, și după trei zile to ai devenit miliardar, milionar...

- *În perioada comunismului exista burghezia asta?*

- Nu... poate decât... ce era... nu și atunci. Dar era, cum să vă spun... o iau așa de la un frate de-al meu. Aveam un frate care el era portar la colectiv. Și-acolo erau cereale. El venea noaptea, și dădea și la porc, și la păsări, nu știu ce, dimineața toate animalele erau sătule, iar dacă venea la un control nu găsea nimic... nu găsea. Nu putea să zică: mă, uite, ăsta fură. *[exclamație]*. Acasă nu-i găsea. Exact așa era și acuma, exact acuma. *[exclamație]*. Erau să zicem activiști de partid care erau mai ales pe teren, dar se mulțumeau la o petrecere. Dar să facă avere, nu, n-avea cum, că nu, nu putea. Ca dovadă este: ... secretaru' cu țitei care, care a accidentat copiii ăia, nu l-a iertat. *[exclamație]*. Nu l-a iertat, imediat l-a scos din... Și-ncă pe câți. *[exclamație]*. Nu-i ierta, era neiertători. *[exclamație]*.

- *Și dumneavoastră ce făceați la serviciu, arestați oameni sau, aveți grijă să se respecte aplicarea regulamentelor, a legilor?*

- Acuma, să vă spun un lucru: că arestări s-a făcut la început. Și dacă la-nceput, la-nceput, până în '49 comuniștii s-a folosit de siguranța veche.

- *Adică?*

- Păi, comuniștii au venit în '46 la putere.

- *Da.*

- Da' nu i-a alungat pe polițiștii vechi. S-a folosit de ei. Și s-a folosit de ei că cunoșteau multe.

- *Da.*

- Cunoșteau, s-au folosit, și numa în '49, într-adevăr, că în '49 când a început să-i scoată, s-a procedat, să zic așa, urât. Că a-nceput pe unii să-i aresteze, și așa... Dar noi, de la ei am învățat muncă... da, de la ei. Și hai să zic că la început, în iureșu' ăla, că, crezând că... mai așa. Da' nu-i cum se spune, că bătea, că... Na, nu e chiar așa. Eu mi-aduc aminte, comandantu', întotdeauna spunea: mă, aveți de grijă cum vorbiți cu oamenii, aveți de grijă cum vorbiți cu oamenii. *[exclamație]*. Și nu pot spune că îi chemau așa. Că să fii chemat să zic la securitate, păi trebuia să ai probe acolo. *[exclamație]*. Comandantu' nu-ți dădea voie: cheamă-l mă. *[exclamație]*. Păi ce, pentru ce chemi omu'. *[exclamație]*. Sau dacă te afla că ai chemat un om fără aprobare, păi te dădea afară din securitate. *[exclamație]*. Da' noi n-avem ce face, înghițim acuma. *[exclamație]*. Aia, aia cu Memorabilu' ei, Hossu, ... doamna aia de pe la televiziune, ... poate să ia unu' de pe stradă: mă spune că ai fost la securitate, și te-a bătut. Că securiștii eu i-am pus la punct, nu mai zic nimic. *[exclamație]*. Și-l ia pe ăla și zice aaa... și el nici nu știe unde e securitatea. *[exclamație]*.

- *Unde e, unde era securitate în Brașov?*

- Unde e Serviciu Român de Informații.

- *Pe ce stradă?*

- ... troleibuzu' unu' vă duceți cu el vreodată? Înainte de... Piața Unirii, o știți?

- *Da.*

- Păi e o clădire pe dreapta.

- *A, da!*

- Unde e... ei, aia e. Acolo e securitatea.

- *Și în Brașov ați participat la arestări?*

- ... Nu, păi pentru arestări era o echipă, nu oricine.

- *Și dumneavoastră ce făceați?*

- Nu, n-am. Eu eram cu altă muncă, cu altă muncă... Nu, e... Ceea ce se spune, mai sunt și minciuni, da' ce să le faci. *[exclamație]*.

Respondent: Al. T.

Intervievator: Stoian Oana

Interviul a fost realizat la data de: 19. 07. 2001

Analfabeții să treacă-n partea stângă

- Păi, începutu-i greu... M-am născut în 1933, 17...de fapt 19 mai în buletin, în comuna Asău, județu' Bacău, comună mare și frumoasă de pe Valea Troțușului. În Brașov am ajuns în 1948, după ce-am terminat gimnaziu' în Comănești. Un gimnaziu bun, cu o programă analitică completă, unde-am învățat mult și multe. La Brașov ăă... m-am înscris la Școala medie, pe vremea aia așa-i zicea, de la fabrica de tractoare, uzina de tractoare cum îi spunem astăzi. Am dat examen, am reușit, avantaju' era că paralel cu școala învățam și-o meserie... De fapt și pentru acest motiv am venit la Brașov, vremurile fiind tulburi, grele, nu știai ce urmează, și, deși copil fiind, mi-am spus în sinea mea că e bine să știi întâi o meserie, să fii stăpân pe viața mea, să-mi câștig existența, și-n paralel voi vedea ce voi face *[exclamație]*. Ceea ce s-a și-ntâmplat. Am învățat meserie, meseria de strungar. Aicea pot să fac o paranteză, mi-a fost rușine să spun acasă că m-am...mă calific în meseria de strungar, pentru că la Asău strungar era cel care dădea oile la strungă *[râde]*. Da' nici frezor n-am vrut să le spun că pot să fiu, pentru că la noi nu știau ce-i ăla frezor, credeau că ești frizer *[exclamație]*. Aș fi vrut să fiu ajusteur *[accentuează ironic]*, ceea ce nu s-a-ntâmplat, pentru că am avut aptitudini reale... agilitate de meseriaș pe mașini în mișcare, deci abilitate de a stăpâni procesul tehnologic și prin persoana... personalitatea mea. Părinții mei au rămas în sat, pentru că eram șapte copii, tata era miner, peste 27 de ani a lucrat în mină. În perioada când era accidentat în mină a lucrat la pădure, unde am lucrat și eu o perioadă. Practic, până la 15 ani am crescut în zona Asău-Comănești, pe Valea Troțușului. Copilăria mea a fost ca a tuturor copiilor din vremea aceea, destul de grea. Grea sub raport material, în rest nu-mi amintesc să fi avut probleme. Deși eram copii mulți în familie, familia era o familie unită, ne-nțelegeam bine, se muncea foarte mult *[accentuează]*, toți copiii munceau, făceau ceva. Părinții noștri au înțeles foarte bine ce-nseamnă școala și ne-au ajutat să mergem la școală, să urmărim școlile... Și mama și tata au fost de acord, copiii trebuie să-nvețe-n primu' rând, după-aceea să... Când veneam de la școală, întâi îmi făceam temele, după-aceea mă duceam și ajutam..., la tăiat lemne sau alte treburi din gospodărie. Fiind născut în perioada interbelică, am amintiri din acea perioadă, amintirile unui copil, dar le am foarte bine întemeiate. Pentru că tata a fost și el concentrat pe front, chiar în linia-ntâia, fiind infanterist, a luptat până-aproape de Odessa, la Dalnik...Știu ziua când a primit ordinu' de concentrare, cum am plâns toți, cum a plecat, cum l-am condus până-n drum, în stradă, mama până la gară... Țin minte când s-a-ntors rănit, a stat câteva luni, s-a dus din nou, a fost din nou trimis pe front... Când a-nceput războiul, fiind aproape, fiind în Moldova, fiind aproape de Prut, din satu' nostru se auzeau tunurile, de pe dealurile din jur se auzeau tunurile și se vedea pălăiaia focului.

- Chiar se vedea așa de departe ?

- Da, da *[exclamație]*. Eram pe Stejeriș, la bureți, și auzeam tunurile perfect...*[Tăcere prelungită]*.

- *Și nu vă era frică, adică nu vă gândeați că se-apropie...*

- Ne-a fost frică, tata a fost rănit de trei ori. Și rude de-ale noastre au fost concentrate...*[Tăcere prelungită]*. N-am avut probleme în perioada cedării Ardealului, pentru că nu eram aici. Dar țin minte că la singurul radio care era în zonă, când s-a transmis această extraordinar de tristă veste pentru români, am plâns toți ca după ce-aveam mai drag. Țsta-i purul adevăr *[accentuează, foarte serios și trist]*. Când s-a terminat războiul, eram refugiați pe valea Asăului, o vale care duce de la Comănești în direcția Ceahlăului, pentru cine știe, către satul Ardeluța. Familia era deci refugiată, casa din comună am părăsit-o, pentru că se retrăgeau... întâi s-au retras nemții, după-aceia s-a retras armata română, pe urmă-au venit rușii.

- *Puteți să-mi povestiți asta cu mai multe amănunte ?*

- Nemții ne-au prins... eram departe de casă, undeva unde împreună cu sora mea mai mare, Maria, eram trimiși să facem fân. Și-am venit acasă, la Asău, în contra fluxului retragerii frontului nemților, într-un vacarm de nedescris, cu oameni, atelaje, căruțe, mașini, avioane mitraliind prin porumb... Foarte interesant, nici un neamț nu s-a legat de noi, mai mult, un șvab...un sa...un neamț din Banat ne-a sfătuit să nu ne depărtăm de drum, pentru că porumbiștile, curțile oamenilor sunt mitraliate pentru ca coloana în retragere să nu fie atacată. A fost o zi de coșmar, am văzut ce n-am văzut după-aceia în toate filmele pe care le-am văzut după-aceia despre război, n-au putut să egaleze ce-am văzut în acea zi: oameni răniți, mitraliați, morți, case arzând, un sat întreg, Preluci se cheamă, ardea în flăcări... mașini, tancuri...

- *Câți ani aveți atunci ?*

- Păi în 1944 aveam exact 11 ani împliniți. Dar așa de puternic m-au impresionat acele momente încât n-o să pot uita așa ceva. *[Tăcere]*. Când am ajuns în sat, nemții deja erau plecați, veniseră rușii care, scăpați de sub control, s-au dedat la jafuri, la violuri *[subliniază cuvintele cu lovituri în brațul fotoliului]*, la tot ce poate aduce războiul mai rău. E drept că-am fost și martorul când un ofițer rus a ordonat împușcarea unui soldat care participase la un jaf și siluse o femeie. În Gura Chinetului, sus pe deal, în grădina unuia Ungureanu, am văzut cum l-a pus să sape groapa, noi eram în pădure după gard, a săpat groapa, l-a așezat cu fața, cu fața *[subliniază]* către groapă și l-au împușcat. După aceea trei soldați l-au acoperit cu pământ, au bătătorit, au pus brazde *[n.n. bucăți de pământ cu iarbă]* la loc și-au plecat.

- *Și n-au lăsat nici un semn.*

- Nimic *[exclamație]*. Tatăl meu, pentru că-a făcut armata în Cernăuți, știa și rusește, și nemțește, în perioada cât au fost nemții s-a-nțelea bine cu nemții, că vorbea nemțește, cât timp a fost pe front, când au venit rușii a fost perivocic, traducător la ruși, pentru că știa rusește... Era și să fie omorât, pentru că... în tunelul de la Goioasa, unde se baricadaseră câteva companii de nemți...Și s-a dat un atac combinat, ruși-români, de i-au scos din tunel. Tata a participat la acest asalt al tunelului, la acest atac pentru a-i scoate pe nemți din tunel... Bineînțelea, era acolo în calitate de traducător, dar a participat și la acea luptă.

- *Era o diferență între nemți și ruși, ca și comportament ?*

- ...mare diferență. Nemții, deși au fost încartiruiți în foarte multe case din sat, casele-au fost luate cu forța, și la noi, în hanu' lui bunicu', Eftimie Necșoiu, au fost cazați nemți, dar erau civilizați, chiar foarte curtenitori cu sătenii. Dar, ce-am văzut eu, copil fiind: ofițerii lor erau extrem de severi cu soldații. O disciplină incredibilă. Lucru care nu-l puteam... nu pentru că-s ruși și nu nemți, nu l-am văzut la ruși [exclamație]. În primele săptămâni, în primele luni, rușii și-au făcut de cap. După care au intrat în normal și rușii, adică nu s-au mai....nici jafuri, nici furturi. Intrau în curte, îți mitraliau porcu', găinile, era o problemă, tinerele erau luate, femeii...

Spuneam mai înainte c-am urmat cursurile gimnaziului unic din Comănești...și tre' să recunosc, cu sau fără modestie, c-am învățat foarte ușor la școală, și profesorii mei voiau să mă fac ziarist, probabil că eram bun de gură... Io visam să mă fac constructor de avioane, am aflat eu, c-aveam un consătean la Brașov, la fabrica de avioane, și visam să construiesc și eu avioane, deși io aveam impresia că avioanele ies așa din pământ, undeva se bagă materiale – așa și ies avioane... Înainte de-a pleca la Brașov, am lucrat cu tata la construirea unui drum forestier pentru că [nu se înțelege câteva cuvinte]. Era o organizație, se chema ORM – Organizația pentru Reconstrucția Moldovei – unde-am lucrat cu fratele meu Traian și cu tata mai multe luni de zile în vara lui '48, pentru că în Moldova, pentru cine nu-și amintește, în '47, după seceta din '47, a fost o foamete cumplită. Și această organizație de reconstrucție-a Moldovei acorda celor care lucrau în rândurile ei în primul rând porumb. De exemplu ne dădeau câte 7 kg de grăunțe de porumb pe săptămână, de persoană. Cu 21 de kg de grăunțe pe săptămână hrăneam toată familia. De aceea am lucrat acolo. Munca era extrem de grea pentru noi, pentru că era vorba de doborât copaci pentru aceste poduri, adusu' lor la locu' de montaj, prelucrarea lor, fasonarea lor și montatu'.

Într-una din zile, după terminarea lucrului, după ce-am mâncat, seara, am găsit o bucățică de ziar, și pentru că nu mai citisem de mult un ziar l-am citit, era ziarul Universul, pe ultima pagină scria că la Brașov sunt școli cu profile de școală medie – deci care-ți dau dreptu' să dai în învățământu' superior – la uzinele Astra, actualmente Uzina de autocamioane, la uzinele Schill, Șerg, Voina, IAR și altele. Când am văzut IAR, când am văzut ce condiții avantajoase oferă această școală, respectiv haine gratuit, costume, paltoane, încălțări [subliniază cuvintele cu bătaie în brațul fotoliului], până și cămăși, tot ce-aveai nevoie, cu condiția ca după terminarea școlii să lucrezi cinci ani în Uzina de tractoare, i-am arătat lui tata această bucățică...bucată de ziar. Aici, pentru că eram săraci pe vremea aia, n-a fost de acord cu mine și n-a fost de acord să plec la Brașov. Când s-a înserat, mi-am luat toporu' și-am plecat în plină noapte acasă. Am ajuns undeva pe la ora unșpe și jumătate noaptea, mama a împrumutat cinci sute de lei de la un vecin, m-am îmbrăcat cu ce-am avut io mai bun pe-acolo, mi-a pus într-o traistă de cânepă cinci pogăci – pogacea este un fel de turtă coaptă, din mămăligă tăvălită prin făină de gâu și coaptă pă plită... Am ajuns la Brașov a doua zi dimineața, cu trenu', m-am prezentat... de la gară am trecut prin câmpu' dintre gară și uzină, în care erau sute de... de gropi de bombe, uzina de avioane a fost strașnic bombardată...

- Cine, americanii ?

- Întâi de ruși, apoi de americani. Am ajuns la școală, m-am înscris, printre ultimii, pentru că era ultima zi de înscriere, după care m-am prezentat la vizita... primu' examen, vizita medicală. Cum eram nedormit, obosit, nemâncat, am fost respins la vizita medicală. Dar un profesor inimos, care pur și simplu mi-a smuls dosaru' din mână și-a văzut ce note mari aveam de la gimnaziu, m-a dus, m-a ncuiaț într-o sală de clasă, m-a lăsat să dorm câteva ceasuri, după care m-a pus să mă spăl bine cu apă multă pe față și pe cap, m-am prezentat iar la vizita medicală, și bine'nțeles c-am fost corespunzător la acest examen [exclamație]. Iar examenele propriu-zise au fost ușoare, nu mi-au pus nici un fel de probleme. M-am încadrat repede în colectivul foarte mare al școlii, aproape nouă sute de elevi [accentuează], erau patru ani... Școala se făcea...era școală de patru ani...

- Și câți din ei erau interni ?

- Și toți erau interni [exclamație]. Toți [accentuează] mâncau la cantină, toți [accentuează] erau îmbrăcați... E drept că dormeam în niște dormitoare mari, câte 80 de paturi în dormitor, suprapuse, dar am rezistat, pentru că era o disciplină extraordinară.. Nu puteai intra în dormitor decât în cămașă de noapte, dată tot de școală, și dacă-ndrăzneai să vii nespălat pe urechi, pe mâini, pe picioare, căpătai câteva... nuiete bune. Sau nu mâncai.

- Era un regim cazon, ca la armată.

- Ca la... După mine-a fost foarte bine [exclamație]. Erau copii din toate [subliniază] colțurile țării, toată golăniimea ca să zic-așa din țar-a fost adunat-acolo... În schimb io, având clar ce-aveam de făcut, mi-am văzut de treburile mele, m-am apucat de-nvățat, încă din primu' an am fost șefu' clasei, am fost primu' pe clasă...în așa fel încât în anul trei am fost numit la anul întâi pedagog [exclamație]. Plătis. Câștigam un ban...

- Cât era ?

- Aveam camera mea separată, puteam să-nvăț mai ușor, după ce aduceam copiii de la masă și de la meditație și-i culcam, io m-apucam de-nvățat. A fost o perioadă foarte frumoasă, foarte utilă, foarte fertilă pentru mine, c-am putut să citesc mult. Școala avea o bibliotecă bine dotată la vremea aia cu ce se găsea... Dar am găsit clasicii ruși aproape-n totalitate, acolo am dat de Turgheniev, de Cehov, de revoluționarii ruși, erau pe vremea aia...

- Dar ai noștri ?

- Și-ai noștri, începuse s-apară Sadoveanu... bine, ce să publica la acea dată, Eminescu, am descoperit poezii noștri, Coșbuc, am citit tot ce se putea citi. Timp aveam, condiții aveam. Partea proastă a fost că într-un timp a fost Sovromu'...organizat Sovromu'...

- Ce-i aia Sovrom ?

- Sovrom era o societate, vezi Doamne, mixtă româno-sovietică, dar ei dictau producția, ei vindeau producția, ei luau deci profitul acestei activități. Și-n anu' 1950 lucrurile-au mers foarte prost... S-a ajuns la ideea de sabotaj, au fost arestați câteva

zeci de ingineri, directori, toată conducerea, și pentru că nu vedeau redresarea uzinei decât prin mărirea numărului de oameni, au desființat școala profesională...ăăă...adică școala medie, au declarat-o școală profesională, au folosit argumentul că la ei ucenic înseamnă elev, ne-a declarat și pe noi elevi-ucenici, și, fără să ne lase să terminăm nici măcar anul trei, în 16 aprilie 1951 ne-au transferat pe toți în producția uzinei de tractoare.

- *Deci ați intrat direct în producție fără să terminați școala ?*

- Direct, fără să terminăm școala. Lucru pentru mine foarte trist, pentru că eu venisem pentru niște lucruri clare : să-nvăț o meserie, să-mi termin Școala medie și să dau la facultate [*pauză*]. Ce-au făcut totuși bun partea română din această societate Sovrom-Tractor, că ne-au dat voie să dăm examen la nivelul aptitudinilor personale. Așa s-a făcut că eu am dat examen și-am luat categoria 6 direct, la vremea-aiă fiind numai șapte categorii. Deci penultima categorie. Ceea ce mi-a permis ca odată intrat în uzină – io mi-am văzut serios și de meserie – să câștig foarte bine [*accentuează*]. Dacă un meseriaș vechi câștiga, să zicem, înainte de stabilizarea din '52 douăzeci, douăzeci și una de mii, eu câștigam paisprezece-cinsprezece mii. Pentru un puști de 17 ani era mult [*i*]. Rău e că nu aveai ce face cu banii. Nu găseai mâncare. Umblam... totu' era pe cartelă. Umblam prin Brașov ca niște... câini flămânzi și unde găseam mâncare, bani aveam, cumpăram fără să ne uităm cât costă. Nu prea găseai [*exclamație*].

- *Și de stat, unde stăteați ?*

- Stăteam... Asta a fost partea iară proastă, că fiind toate făcute în pripă, n-au fost pregătite căminele, și în iarna lu' '51 spre '52 am stat într-un cămin... care înainte de război fusese bordel. A fost transformat, dar i-a prins iarna și n-au putu s-aducă gazu' metan, și-am dormit...ș-am dormit în iarna lui '51 spre '52 în acel cămin fără foc. Ne-nveleam cu salteaua. Am luat saltele-n plus, o saltea dedesubt, o saltea deasupra. Îmbrăcați cu paltoanele... serios [*exclamație*]... îmbrăcați, cu căciula-n cap, și-așa am dormit... Erau ani grei, dar nu ne prea păsa [*exclamație*]. De exemplu, eu aveam pâine pe cartelă. În drum spre uzină îmi luam porția de pâine, pân' la uzin-o mâncam toată, goală.

- *Ce-nsemna porția de pâine ?*

- Porția de pâine era cam 200 de grame de pâine.

- *De persoană, pe zi.*

- Pe cartelă, da. La terminarea serviciului mâncam la cantină. Bună mâncarea la cantină pe vremea aia [*exclamație*]. Era bună. A fost o perioadă și proastă, mai târziu, prin '53, da-n perioadă-aceea era mâncarea bună. Și era ieftină, era un leu cizeci. Iar eu câștigam foarte mult. Nu era o problemă.

Disperat că am ratat ideea cu terminarea Școlii medii, am început să caut o soluție. Umblând prin Brașov, întrebând în stânga și-n dreapta, am aflat unde-i secția de învățământ, m-am dus acolo la un domn, un tovarăș cam la vo' șaizeci de ani – sau așa mi s-a părut mie – i-am dat bună-ziua, i-am spus cine sunt, ce vreau, ce-am pățit, i-am spus cum s-a desființat școala, știa, l-am întrebat dacă nu se poate face ceva pentru tinerii care, ca mine, caută disperați o soluție. Și-atunci mi-a spus că dacă sunt în stare să aduc cel puțin 25 de cereri, se poate-nființa o clasă de liceu seral. Mi-a dat treizeci de

coli de hârtie, stilou aveam io, și-am început să caut prin Brașov oameni, copii, tineri care să vrea să urmeze liceul la seral.

- *Prin tot Brașovul, nu numai la uzină ?*

- Tot Brașovul, tot Brașovul [*exclamație*]. Pe stradă... Și-am reușit să strâng treizăci de cereri [*subliniază*], treizăci de cereri [*exclamație*]. Pe doi dintre ei i-am găsit bătând piatra sub traversele de la CFR. Viitoru' profesor de matematică și fizică Șoitu, l-am găsit bătând piatră sub traversă la CFR. O parte din aceștia s-au retras, ș-am completat. Vo' cinci-șase s-au retras, pentru că trebuiau să vină la școală-n fiecare zi, trebuiau să-nvețe, au crezut că vin acolo și li se dă o diplomă, nu treb'e să-nvețe [*exclamație*]. Practic, am mai făcut trei ani de școală medie...ăăă de liceu seral, aproape fără să-nvăț prea multe-n plus, pentru că programa analitică din gimnaziul de la Comănești și programa analitică a Școlii medii de la uzina de tractoare...de la fabrica de tractoare era...cuprindea tot ce era necesar pentru a putea da examen la facultate, la Institut [*exclamație*]. Dar asta era situația. Norocu'a fost că liceu', în acea perioadă, a fost de zece clase, și n-am făcut patru, am făcut numa' trei ani. Dimineața lucram, după-masă mă duceam la școală. Au fost și perioade când nu mai puteam lucra numai schimbu-ntâi, pentru că-n schimbu'-ntâi trebuiau să lucreze oamenii-n vârstă, care aveau probabil randament mai mult, mai mare, aveau și relații, și pe noi ne băgau în schimbu' doi. Schimbu' doi nu puteam lucra, pentru că trebuia să venim la școală. Ș-atuncea veneam schimbu' trei. De la școală ne duceam, mâncam undeva, dacă găseam, veneam la uzină și lucram schimbu' trei. Mai ales că în schimbu' trei, dând câte ceva la maiștri, aveam voie să lucrăm pe niște mașini mai bune, că alfel ne băgau pe niște vechituri, pă niște gioarse, care numa' producție nu puteai face pă ele...

- *Și ce producea atunci Tractorul ?*

- Făcea tractoare, tractoare IAR... o concepție...un fel de... hibrid de tractor de la mai multe... o concepție românească, o copie de tractor, care pentru-nceput a fost bun... După-aceea s-a produs un tractor pe șenilă, KD35 și KDP35, după documentație rusească... care au ajuns să lucreze și-n agricultură, și-n exploatarea forestieră, și-n diverse activități de construcții.

Întorcându-mă la problema școlii, au trecut foarte repede trei ani, sau așa mi se pare mie-acuma... dar mă pândeau din urmă-ncorporarea, în anul patru. De frică, ca să nu ajung la armată, m-am înscris la Academia Militară din București. Am făcut un dosar, i-am depus acolo.

- *Dar de ce era așa o sperietoare armata ?*

- [*Vehement*] Pentru că-mi strica tot viitoru' [*exclamație*]. Nu era o sperietoare, da' aveam un program mai clar, cred, ca acuma : să termin școala, să-nvăț o meserie, să dau la institut și să-mi fac un viitor [*exclamație*]. Pentru mine era clar ce-aveam de făcut, fără abateri. Da' am făcut două dosare de fapt, unu' l-am înaintat pe Ministeru' Construcțiilor de Mașini pentru Institutul Politehnic Brașov, pentru siguranță, și altu' la Academia Militară, unde visam să devin, așa cum am spus, constructor de avioane, sau, în cel mai rău caz, constructor de vapoare...M-am dus la Academie, am avut 25 de lei la mine, între timp se făcuse stabilizarea...

- *Era mult 25 de lei ?*

- Era și nu era...că am cheltuit în perioada când eram acolo 15 lei și cu 10 lei am venit acasă ... aveam trei examene. Și-am apucat să dorm... Pentru c-am fost cazați într-o cazarmă prin Drumu' Taberii [*cartier în București*], pe niște paturi fără cearșafuri, fără nimic, pe niște saltele, mâncam la cantina . soldaților acolo, la...fosta popot-a ofițerilor, că nu mai erau ofițeri ... Ce ni să dădea, o fasole fiartă c-o fasole și-un pic de sare, și seara la fel. Rău a fost că după ce-am dat examen la matematic, cele trei discipline, aritmetică, geometrie și trigonometrie, și la fizic-am dat, ne-au scos din unitatea militară, pentru c-a venit nu știu ce trupă adusă de nu știu unde și nu mai aveam locuri în cazarmă. Bani de masă nu mai aveam, unde să dorm nu mai aveam, m-am dus și mi-am scos dosaru' [*exclamație*]. Acolo, când m-am dus, m-am întâlnit c-un colonel – care mai târziu a devenit general – îl chema Butoi. Măi copile, măăăi, ai note maari – aveam trei de zece și un nouă, [*subliniază*] trei de zece și un nouă – stai, mă, că ești copil de miner, de muncitor, ai făcut o școală profesională, vino, mă, -ncoace, ești bun de ofițer, îți merge mintea, de ce nu vrei? Zic, dați-mi mâncare și-un' să dorm, orice mâncare... Nu pot [*exclamație*]. Nu puteți, am plecat acasă. Bani de tren n-am avut, i-am dat lu' nașu' ăia zece lei și-am venit la Brașov. La Brașov mi-am perfectat dosaru' la Institutu' Politehnic din Brașov. Între timp am primit ordinu' de-ncorporare...M-am prezentat la Comisariat, i-am rugat să mai m-amâne, m-au amânat, da' exact a doua zi după-nceputu' examenului la Institut am primit din nou ordin de încorporare. Ca să mă stimulez și să-m' meargă mintea, am pus ordinu' de-ncorporare pe masă. La care...după care un asistent care supraveghea examenele s-a repezit crezând că-i fițuică de copiat. Și i-am spus, domnule, nuu, ăsta-i stimulentu' [*exclamație*]. Îl țin acolo. Într-adevăr, s-a uitat, nu era nimic scris pă el decât ordinu' de-ncorporare. Mi l-a lăsat pe masă. [*Râde*]. Am dat examen la matematică, la fizică, la română, și-n douăzeci și... unu august am dat ultimu' examen, la rusă, în 22 m-am dus cu tot calabalăcu' acasă la Asău, în 23 dimineața eram la Brașov, m-am prezentat la Comisariat unde, spre surpriza mea, am fost trimis la Reșița la o...un șantier de construcții. În ziua de 24 am fost la unitatea militară de construcții... Acolo iar a fost un episod interesant, că seara, când s-a făcut apelu', după ce ne-au tuns, am trecut la baie, ne-am tuns, ne-am îmbrăcat în haina militară, niște haine de constructor albastre... bleumarin...

- *Păi ce fel de armată era aia ?*

-Armată mixtă, îți povestesc imediat. Seara, când s-a zis analfabeții să treacă-n partea stângă, în locu-aceia c-o clasă, cu două clase. Cu trei clase, cu patru clase... ce mi-a venit mie – pentru că nu voiam să rămân în armată, voiam să mă-ntorc la facultate, că dădusem examen, eram sigur c-am reușit.... Mai ales că la matematică făcusem trei bilete, că profesoru' care m-a examinat nu și-a dat seama că m-a ascultat și mi-a dat un bilet, al doilea bilet, și io am tras și p-al treilea. Zăc, da' câte bilete să trag? Cum câte?! Pă: ăsta-i al treilea. Când să uită, da', domnule, zăce, uite, îți pun... ai cinci. Cinci era nota maximă pe vremea aia. Du-te, domnule, că-m' pierzi timpu', zice. Păi da' dumneavoastră mi-ați dat să mai iau bilete [*exclamație*]. Zăce, bă, ai

cinci, zâce, ai reușit. Știam c-am reușit la matematică, la fizică la fel, făcusem foarte bine, la româna n-am avut probleme, la rusă nu știu ce-am făcut da' nu conta...

- *Rusa era obligatorie în vremea aia în toate facultățile ?*

- Da. Da da da. Și făcusem și-n liceu rusă, liceu' seral. Și ce mi-a venit mie să spun c-am cinci clase [*exclamație*]. De fapt făcusem cinci clase, la Asău, pentru că io am început școala primară în '40, de șapte ani, și gimnaziu l-am început numa'-n '45, deci făcusem cinci clase. Și m-am dus la cei cu cinci clase. Numa' bine c-a doua zi dimineața eram pe malul Bârzavei, lângă Reșița, la o termocentrală, într-o groapă de 15 metri, dădeam balast, cu niște cizme până sus, dădeam balast la... Și-am lucrat la construcții, la cofraje, la săpat, la turnat betoane.... Cea mai grea o fost vibratoarele ălea, erau niște vibratoare imense, îți vibrau și creierii la a șaptea generație în urmă [*exclamație*].

- *Ați zis că-mi explicați ce fel de armată era asta, că eu n-am înțeles.*

- Era o armată mixtă. Aveam și arme, făceam și instrucție. Pentru că eram certați cu Tito, cu sârbii, și pentru că eram în zona de conflict cu Tito, făceam și instrucție și lucram șă la construcții. Da' instrucție făceam numa' o zi pe săptămână, restu' lucram.

- *Mai mult constructori decât soldați.*

- Între timp n-am stat locului – mai mult constructori decât soldați – n-am stat locului, n-am... au aflat ăștia c-am dat la facultate și-n 2 octombrie m-au făcut caporal, direct. Și, pentru că eram un băiat cuminte, ascultător, mi-am văzut de treabă, am muncit, mi-au dat o permisie. Și-am fugit la București. Întâmplător acolo am dat exact de generalu' Bodnăraș, care era ministrul Forțelor Armate pe vremea aia.

- *Emil Bodnăraș ?!*

- Emil Bodnăraș. I-am spus.... Am ajuns la el, m-a primit, cu puțină îndrăzneală... cam cu tupeu așa am intrat, m-am dus, i-am spus păsu', a zâmbit, m-a ascultat, și zice, măi copile, ai dreptate, zice, vreau să te ajut, uite, io plec acuma la CIMCO la niște manevre, nu te supăra pe mine că nu pot să mai stau – l-aștepta mașina jos, am văzut și eu – m-a dat pe mâna unui locotenent colonel, unu' Nicolaescu, am înregistrat cererea și mi-a spus, du-te la unitate c-o să-ți trimit răspuns. Am plecat înapoi la Reșița, mi-am văzut de treabă.... Pentru că eram printre puținii oameni cu liceu, m-au... scos din producție și m-au numit un fel de educator politic, da' de fapt detașamentu' – avea peste 80 de analfabeți... Și țineam cu-acești analfabeți cursuri de alfabetizare.

- *Analfabeți înseamnă că nu știau să scrie și să citească...*

- Nu știau să scrie și să citească. Dintre ei vreo douăzeci aproape nu vroiau să-nvețe, nu vroiau să-nvețe să scrie și să citească pentru că sectele din care făceau parte le interzicea acest lucru.

- *Ce secte, de exemplu ?*

- Cred că erau penticostali, ceva-n genu' ăsta, sau de ziua a șaptea, nu știu cum se cheamă... La 7 noiembrie, pentru că, de! eram un copil cu studii, m-au făcut sergent. Am participat întâmplător la instrucțiile care să țineau cu toți comandantii, eram deja comandant de companie, cu toți comandantii de mari unități și de...așa, până la

comandantului de companie. Venindu-mi rândul într-o zi la comandă, deci toată armata aia de colonei, maiori, căpitani, ce erau, în ziua aia io i-am comandat, și pentru că colonelul care era mai mare peste toată șleahta asta a remarcat că am aptitudini de comandant, m-a remarcat și m-a trimis la Școala de ofițeri la Lugoj. Bine-nțeles că io n-am vrut *[exclamație]*. A fost și rău, și bine, chiar foarte bine. În iarnă deci mă găseam la Lugoj, la Școala de ofițeri, unde mai mult dormeam decât ascultam lecțiile pentru că erau lecții care se țineau pentru oameni cu patru clase care aveau să facă ofițeri pentru construcții. Între timp se-mbunătățiseră relațiile cu sârbii, cu Tito, am fost dezarmat, adică n-am mai fost soldați înarmați, numa' constructori. Dar acolo la Lugoj, într-o zi, un căpitan...tâmpit, care nu era mulțumit cum cântam la marș, ne-a ordonat să trecem Timișul pe gheață, pă-n sloiurile de gheață, peste apă, în pas de marș.

- Ce cântați ?

- Pfuuu....Cântece revoluționare de pă vremea aia. Unu' era de exemplu *[cântă]*: „Și țaraaani sînt cu noi, un,doi” Da' nu știam ce-nseamnă „un, doi”.

- Și ce-nsemna ?

- Adică în...unu' din versuri era „ și țărani sînt cu noi” după care comandantul zicea : un, doi...să îți pasu' *[exclamație]*. După ce-am ieșit din Timișul ăla-nghețat și nu știu ce am ajuns...îi...undeva, ni s-a dat câte-un ceai fierbinte, și pentru că noi eram plătiți ca muncitori acolo – slab, da' aveam ceva bani, pentru țigări, pentru o cămașă, pentru un film, pentru ceva, aveam bani – fumam pe vremea aia, și fumam...apăruseră Snagov. Și căpitanul care comanda compania-n care eram eu veneam după ceai, după cafea, că beam dimineața... cafea *[exclamație]*, era zaț, cum să zic io, cicoare de fapt, era un substitut de cafea, erzass, cum zic nemții.Sergent, ai o țigară bună ? Pofțiți, tovarșu căpitan *[exclamație]* Și...îi...după ce fumează țigara asta, îi plăcea grozav, îl mai servesc c-o țigară...Bă, pe tine cum te cheamă ? Îi spun cum mă cheamă. De unde ești, bă ? Din cutare loc, da' viu de la Brașov. La Brașov ? zice, am făcut doi ani de Academie Comercială...Și-a-nceput să-mi povestească de tinerețea lui. Păi, zic, acolo sunt și io, la Institutul ăsta, numa' c-acuma-i de mecanică. Zici că te cheamă Necșoiu ? Bă, io numele ăsta l-am văzut zilele-astea undeva pe-o hârtie *[exclamație]*. Măine-ț' spui. A doua zi dimineață după ce-am .....zice, fii atent, zice, tu ai fost lăsat la vatră. Din ordinul lui Bodnăraș personal. Ai fost acolo ? Am fost. Ai avut curaj ? Am avut. Fii atent că dosarul tău este clasat, tre' să-l ducă la birou' de ordine secrete. Idiotul ăsta de colonel care ne comandă – era un semianalfabet – zice, a aflat că ești cu liceu' și vrea să te facă ofițer, vezi ce faci *[exclamație]*. M-am dus la colonel, i-am raportat cine sunt, am scos – n-aveam nici un fel de răspuns de la Marele Stat Major, aveam numa' un bonuleț cu numărul de înregistrare de la Marele Stat Major – și m-am luat de el. Cum vă permiteți, tovarășu' colonel, să... nu executați ordinele ministrului Apărării Naționale? Ce ordine, băăă, sergent? Ieși afară *[exclamație]*. Să ies afară? Dumneata nu poți să mă dai afară. Sunt civil. Sunt civil din data de cutare. De unde știi? Mă privește. De la Marele Stat Major. Pofțiți, am răspunsu' *[exclamație]*. I-arăt că am... Un sfert de pagină de caiet, atât era de mare, da' el n-o știut că-i împăturit, nu-i împăturit... Am răspunsu'. Și l-am băgat repede-napoi. Nu-i adevărat *[exclamație]*.

Dosaru-i la DVS, plutonieru' major Knabe – că era un sas – l-a dus zilele trecute și l-a depus în...la casări, și-i casat. Cum vă permiteți ? Knabee! urlă la ăla, ăl cheamă, adă dosaru' lu' Necșoiu [exclamație]. Să uită-n el, ia dosaru', l-aruncă... I-am zis câteva de la obraz. Lasă că am plecat spre Brașov imediat, da' n-aveam haine [exclamație]. Am împrumutat de la colegi – cămăși aveam la mine, ș-un pulovăr – o pereche de pantaloni, o pereche de pantofi, ciorapi aveam, o hăinuță... Da' am avut proasta inspirație să măntorc la Brașov prin București.

- De ce proastă ?

- O să-ți spun. Așa am vrut io să trec prin București. Ș-așteptând în Gara de nord în clasa a treia, cum era atunci, a venit o razie de poliție și m-o arestat.

- De ce ?

- C-arătam ca un vagabond [exclamație]. Aveam un cufăr, a lu' bunicu-tău, din lemn, un cufăr maro cu care-o făcut războiu', mi-l dăduse mie... Ca să știi [exclamație]. A venit o patrulă și m-a ridicat. Și m-a dus la miliția de-acolo. De unde ești? Ahaa, buletin'. N-am buletin, îi la Brașov. N-ai buletin? N-am. I-am arătat ordinu' de deplasare, i-am povestit că mă duc la facultate la Brașov, că...Ceee facultate, mă, tu ai moacă de student? nu vezi ce golan ești? Și-o-nceput să-mi ia cureaua, șireturile, și să mă-nchidă. În timp ce să-ntâmpla operația asta a venit un căpitan, cam... băut un pic, și rânzând, așa, ce să-ntâmpl-ai? Uite-am mai prins un vagabond, zice că-i student, zice că-i cutare, zice că-i cutare...Să uită ăla la mine, zice, băi, băi, băi, ia, ia stai un pic. Băi băiețuș, de unde vii? Viu de la Reșița...de la Lugoj, am făcut armata la Reșița la construcții, am fost lăsat la vatră. Înainte de-a fi încorporat în armată am dat examen la Institutu' Politehnic din Brașov, am reușit, și acuma mă-ntorc la facultate. Dacă-mi spui cine-i loctiitoru' politic la con...la gruparea de la Reșița, îț' dau drumu'. Căpitanu' Roșca. Telefonu' cutare. Îi dă telefon lui căpitanu' Roșca, da, băi, zice, a fost...a fost un băiat foarte bun. L-am avut aicea, zice, a ținut lecții cu analfabeții ăștia din unitate. Băii, băi, uită-te bă la ochii omului, băi, are ăsta ochi de vagabond ? zice. Băi copile, du-te, succes [exclamație]. Și-am plecat la Brașov. Când am ajuns la decanat la Brașov, secretara, ce-i cu dumneavoastră-aicea ? Știți, io sunt student la dumneavoastră... Dumneavoastră studentu' nostru? Ați fost la cursuri? N-am fost. Îi spun de unde vii, ce s-a-ntâmplat, zice, nu cred c-aveți nici un succes, zice, tovarășu'decan nu vă poate primi. Între timp, decanu' iese-afară. Ce-i cu tine? Și-i povestesc. De unde vii? Și-i povestesc de unde vii, ce-am pățit... Bun, fă o cerere. Îți dau până-n 20 martie să-ți dai toate examenele. Erau examene la: matematică, era... integrale separat examen, derivate separat examen. Era examen la fizică, era examen la chimie...

- Dar de cât timp începuseră cursurile ?

- Păi începuseră normal, din septembrie, și io eram în ianuarie [exclamație], 14 ianuarie.

- Păi de ce-a durat atâta ?

- Păi io am făcut armată-n timpu' ăsta, la construcții [exclamație]. Da' n-am reușit, la...m-a prins ianuarie la Lugoj. Fusesem...de-ntâi ianuarie am fost acasă la Asău, mi-am lasat hainele, de-aia am rămas fără haine...

- Dar armata atunci n-avea un timp limitat, cât...făceai armată așa, nelimitat, până când te lăsa la vatră ?

- Depindea, de exemplu la Marină făceai trei ani. Frate-miu Traian a făcut trei ani la Marină. Io trebuia să fac un an și jumătate.

- Și cât ați făcut de fapt ?

- Ș-am făcut...deci dinnn...august până-n ianuarie. Da-n timpu' ăsta m-am luptat să scap [exclamație]. Și ăsta...a fost într-o zi...bine dispus în ziua aia, s-a distrat pă seama mea, zice, -ți dau până-n 20 martie, să-ți iei examenele. N-am fost o oră la curs. Mi-a aprobat, am aflat că fiind reușit cu bursă, aveam 1800 de lei, enorm, am căutat repede o asistentă la matematică, ș-am găsit, ș-am luat meditații...Meditații [exclamație] îi spuneam, doamnă, dumneata nu tre' să-mi spui cum [subliniază] să-nvăț, că io-nvăț singur [exclamație]. N-am luat prea multe ore. Mă duceam, îi spuneam ce progrese-am făcut, cum am învățat, ce-am învățat, unde mă-ncurc și de ce mă-ncurc, îmi spunea cum să rezolvă genu' de integrale sau derivate care era, am scris un caiet de cinci sute de derivate – să cerea la examen, n-aveai voie la examen...Am învățat singur la fizică. Trebuia să dau și la geometrie descriptivă, am învățat singur, și la geometrie descriptivă. Am învățat și... desen nu era cazul, că făcusem desen , așa. M-am prezentat imediat, fără nici un fel de pregătire la examenu' de desen și l-am luat cu bine. Am prins curaj și m-am dus și la descriptivă. Da' la descriptivă am picaat. Și n-aș fi picat – am dat în marele-amfiteatru examen, într-o seară, pe la vreo nouă jumate-zece, în aprilie – după ce mi-am desfășurat subiectele, cele trei subiecte, a venit un asistent, unu' M., un prostănac, s-a uitat peste subiecte și zice, aicea nu-i bine. [exclamație] Unul din cele mai grele subiecte dânn geometria descriptivă era...dreapta de cea mai mare pantă, mi-aduc aminte și-acuma. Și-mi spune cum se face altfel. Și pă dosu' foii am făcut varianta lui. M-am dus la tablă, am prezentat primu' subiect, al doilea subiect, pe ăsta l-am lăsat al treilea, deși era al doilea. Și-a văzut profesoru' că ezit. Și i-am spus: acest subiect l-am făcut eu, acest subiect mi-a spus domnu'...nu știu cum îl cheamă, tovarășu'...Deci nu sunteți sigur ? Nu. Îmi place că ești sincer . Nu pot să vă dau examenu'. Dar peste-o săptămână vii la mine-acasă, pe strada Nicolae Iorga numărul cutare. M-am dus peste-o săptămână, mi-o lăsat toate cărțile pe masă, caiete, tot ce-avea el acolo, nu m-am atins de niciuna, am tras ca la examen bilet, era acasă, am făcut subiectele, a venit, mi le-a corectat, m-o-ntrebat ce nu știu din materia lui, i-am spus, la trigonometrie, cutare capitol, nu știu care... Bun, am înțeles. A-nceput profesoru' să-mi explice cu entuziasm lecția respectivă și mi-a dat și el "bine". Dădusem examenele, le-am dat până-n 20 martie pe toate, le-am luat, nu mai știu, cu suficient, cu bine, nu conta. Și din...dup-acest examen am fost luat la curs. Cel mai greu a fost la chimie pentru că asistentu' de chimie mă-ncuia-n laborator, trebuia să fac 32 de lucrări de chimie [exclamație], cu referatu'. Așa era programa analitică. Eu aveam totuși o bursă de 150 de lei. Faptu' că mi-am făcut dosaru' prin Ministerul Construcțiilor de Mașini mi-a dat dreptu' la această bursă. Nu bursa aia mare de opt sute nu știu cât, nouă sute... Și din bursa aia cumpăram ce puteam. Mă duceam la supliment la cantină, la sfârșitu' mesei bucătaru' mai puneă o găleată de apă probabil în ciorbă și ne dădea la

toți ciorbă, pâine era, nu era o problemă. Și când nu puteam face treaba asta, cumpăram niște cartofi, îi puneam într-o oală, aveam o oală de v' o două kilograme, cartofi prăjiți, dac-aveam un ou. la urmă, când erau prăjiți cartofii, puneam ou' peste... Am mâncat la cartofi, pentru șapte generații [exclamație].

- *Cam care era atmosfera în Brașov în perioada aia, din '50 până-n șizeci și ceva, hai să zicem '65 ?*

- ...A fost o perioadă destul de grea. Nuu.... Pentru că astăzi toți spun c-a fost greu. A fost foarte greu [accentuează], nu greu [exclamație]. În sensu' căă... De exemplu în perioada lui '53, în perioada Festivalului, a fost ambiția aia prostească de-a țâne festivalul la București, al tineretului, și-alimentele s-au adunat toate-n zonă, la București, nu găseai mâncare [subliniază fiecare cuvânt]. Spuneam că umblam pân' Brașov cu banii-n buzunar, era un salam dă șasă lei, nu-l mâncau nici câinii.

- *Da' ce era Festivalul Tineretului ?*

- Erau niște festivaluri de-ăstea, în țările comuniste, festivaluri ca... cum ar fi un fel de olimpiade. Pentru că noi nu aveam acces dincolo, în Occident, le țâneau aci. O vinit țările și... tineret din țările occidentale și dân' Africa și din America și... Așa. Vezi Doamne, s-arăte că regimu' a făcut progrese, a ținut în '53 Festivalu'. Da' noi eram muritori dă foame [exclamație]. Totu' era pe cartelă, totu' : batiste, ciorapi, bască, cămașă, tot, tot, tot, tot, plovăr, tot, tot, totu' era pă cartelă. Aicea pot să povestesc ceva foarte interesant, foarte interesant [accentuează]. Ceva ieșit din comun. Înainte de stabilizarea din... '52 a venit tata la mine. L-am condus la gară, gara veche. Când m-am întors de la gară, m-am oprit la un... un mic birt unde vindeau băuturi, gustări și țigări. Și mi-am cumpărat un pachet de Mărășești. [Tăcere]. Când să plec, un bătrân, îmbrăcat în niște haine, de parcă le văd și-acuma, erau așa de purtate că devenise din negre verzui, albastre-verzui. Cu joben. Și cu ghetre, ghetrele sunt niște...e-un acoperământ al ...al pantofilor. Ghetre... fuseseră albe, da' nu mai erau albe. Zice, tinere, dacă îmi dai o bere, îț' vând un pont. Mă uit la el, domnule, sfântu' Tera nu-i chiar prost [exclamație]. Stau io, mă uit la el, zâmbea frumos [admirativ]. Un tip înalt, slăbuț, puțin adus de spate, așa, c-o... nu știam io pă vremea aia că asta e, c-o figură de lord [exclamație]. Mi s-a făcut milă . Ș-am zis, nene, dați-mi o bere. I-am dat o bere omului, am luat și io o bere, că nu vroiam să beau o bere, ne-am retras la o masă rotundă-ntr-un colț, am scos pachetu' de Mărășești, l-am servit, am fumat , beam din bere. Zicee, să nu crezi că sunt un șarlatan, bani ai ? Dom'le, ț-am spus că nu sunt prost, chiar dacă am, nu-i am la mine. Aaa, bani mulți ? Mmm, am, nu pot să vă spun. Fii atent aici: pentru că ți-ai făcut bine și mi-ai dat o bere, mi-era așa dă sete și n-aveam bani să-m' cumpăr o bere, te duci acasă, faci rost de cartele, te duci în oraș și cheltuiești toți banii. Toți, ai înțeles? Toți [exclamație]. Ba nu, să lași cinci mii, să nu le cheltuiești. Banii, ăia, io câștigam paispe-cinșpe mii. Am băut berea, am plecat, eaa, un șarlatan, își bate joc dă mine [exclamație]. Când ajung la căminu' unde stăteam, ăla care'a fost bordel, fostu' bordel "Lâna de aur" din Brașov.

- *"Lâna de aur" ? Ce nume !*

- Da. Așa i-au zis, așa am auzit și io de la alții. Era un cămin de tineret, strada

să chema Silagy. Da' dacă bătrânu' are dreptate ? Ş-am început să cutremur ăăă... să cutreier camerele, băăi, care vinzi cartela ? Şi-am cumpărat nu mai ştiu câte cartele, de la vreo cinci-şase indivizi. M-am dus în oraş... şi am cheltuit toți banii. Mi-am luat un pardesiu, un costum de haine, un pulovăr, câteva cămăși, batiste, ciorapi, o pereche de pantofi care m-au strâns să-mi iasă ochii, că n-am găsit alții, am cheltuit toți banii. Ş-am venit acasă și le-am băgat într-o valiză sub pat. Mi-am văzut dă treabă. A doua zi m-am dus la... uzină, după-masă m-am dus la școală, și când m-am întors... a treia zi, au început să vină cei de la care-am cumpărat cartelă la mine, să mă bată, să mă-njure, că i-am fraierit, să le dau înapoi cartelele și... Da' ce s-a-ntâmplat ? Cum, nu știi?! Ce să știi, măi? Ce mă, faci... mă, nu știu ce, pă nebunu'? Nu fac, mă, ce s-a-ntâmplat ? Mă deșteptule, a fost stabilizare, băi, ai rămas cu banii sau i-ai cheltuit, ce-ai făcut cu ei? Ce stabilizare? Ş-atunci am aflat că s-a schimbat... pentru o mie dă lei s-a dat... s-au schimbat trei mii de lei și s-au dat... un leu patruzeci, pare-se, pă sută. Un leu patruzeci pă sută *[exclamație]*. Deci 14 lei pă mie. M-am dus și mi-am schimbat trei mii și eu, c-aveai voie nu știu câte zile, două zile, trei zile nu'ș cât a fost, am rămas cu două mii necheltuite, da' mi-am făcut rost atunci de haine de-am avut toată facultatea *[exclamație]*.

- *De unde-o fi știut ?*

- M-am dus *[accentuat]* imediat pe-acolo, am întrebat pe tipu' care conducea birtu' ăla, domnule, un domn așa cu joben ? că-l avea în cap. Da, zice, a mai fost acu' două zile pe-aci. Nu știți de unde-i, ce-i cu el ? Nu știa nimeni nimic, dispărut a fost *[exclamație]*. A fost ceva fantastic *[exclamație]*.

- *Adevăru-i că-i ciudat de tot.*

- Foarte ciudat. Dar interesant că l-am ascultat pân' la urmă. Am avut îndoieli, dup-aceea, da' dacă omu' a avut totuși dreptate ? Să continuăm povestea. M-am întors la facultate, în anu' doi am mai avut probleme cu examenele, dar am luat dup-aceea bursă, m-am încadrat în fluxu' de învățământ normal, am revenit și eu la linia de plutire. Bursa era... acoperirea cheltuielile ... cantina și plata căminului, și-m' mai rămâneau treizeci de lei. Cu treizeci dă lei îți puteai cumpăra o pereche de ciorapi, o lamă, o pastă de dinți... ăăă... mărunțișurile-acestea. Lasă că de multe ori renunțam la chestiile-astea și cu douăzeci de lei mergeam la restaurantu' „Coroana”, douăzeci dă golani sau treizeci, luam o jumătate dă sală de-aia, și din 20 dă lei ni să servea o friptură ca lumea, cu garnitură multă, că știa că suntem flămânzi, de toate, cartofi, fasole, ce era, mazăre, pune-a acolo, salată, pâine, o bere... așa. Știa, domnule... tovarășu' chelnăr, nu-mai 20 dă lei, nu... Știa, știu, băieți...

- *Asta-n ce an era?*

- Era în anu' o mie nouă sute... deci în '54 era... '56. '56. '56, '57, io am terminat în '59. Mi-a plăcut ca student, ba chiar anu' patru și cinci aș mai vrea să fiu student de nu știu câte ori. Munceam mult, dar aveam... Deci în facultate mi-a plăcut, ba aș vrea să fiu anu' patru și cinci încăăă... Munceam foarte mult, da' eram foarte bine organizați. Lucram în cămin, am locuit întâi unde-i acuma... unde-a fost pușcăria Brașovului, în centru-acolo, unde-i Palatu' Prefecturii, doi în cameră, dup-aceea am

locuit într-un cămin nou pe strada... văd că Memorandului îi spune, patruzeci în cameră, am stat și paisprezece înși în cameră, undeva sub Tâmpa, unde mi-am cunoscut nevasta. A fost ușor, într-un fel deja-mi plăcea, erau materii de specialitate și le-nvățam cu plăcere. Mai mult, a fost perioada în care-am putut câștiga un ban făcând proiectele de an și proiectele deee... absolvire, deci deee...de examenu' de stat pentru cei de la seral. Veneau fel de fel de granguri, mari la Partid, care voiau să fac-o facultate, și le facem proiectele. Și...se plătea foarte bine. De exemplu un proiect de ... an, să zicem la "teoria așchierii", sau la , "ștanțe" sau la , "dispozitive", luam cam o mie de lei, foarte mult [exclamație].

- Dar și aveau .

- Și aveau de unde. Lucram... de sâmbătă după-masă până luni dimineața terminam un proiect, patru înși. Îl dădeam legat, și cu prezentarea făcută. Deci aveam... niște surse de bani. Pentru că am terminat examenul de stat cu zece, am fost în comisia de repartizare pã Institut....Am fost rugat, și am greșit aceea, de către un căpitan trimis de Ministeru' Apărării săăă... devin specialist în domeniu' armamentului din zonă, Fabrica de la Tohan, de la Uzina doi, de la Metrom...dar eu , pentru că vroiam să fiu...să mă-ntorc în uzina de unde-am plecat, fidel uzinei care m-a ajutat, tra la la, la la laaa, am zis, nu, tovarășu', io mă duc în uzină . Am greșit, pentru că era nemaipomenit de bine, acolo primeam haine, primeam gradu' de căpitan sau maior, primeam alimente, ordinu' 50 să chema, erau niște avantaje fantastice. Da', tânăr fiind, neavând pe nimeni să spună, mă copile, fă așa că-i bine sau nu fă așa că-i rău, m-am întors în uzină. Nu mi-a părut rău. În uzină m-am apucat de treabă foarte serios. În vremea aceea, poate ți-am povestit data trecută că înainte de a veni la uzină m-au trimis la mare două săptămâni, la Mamaia, luasem zece la examenu de stat, m-am întors, și când m-am întors am dat de-un prostănac care era șef de secție, era și mare pã la Partid, m-a trimis să mă tund și să nu mai viu cu cămașă cu butoane [exclamație]. Așa era pã vremea aia, butoni. El a zis butoane, și a zis că: ți-ai făcut păru' cu drotu'. Lasă că mi-a dat cinci lei să mă tund, nu m-am tuns c-am băut o bere...

- Da' de ce, butonii erau semn de burghezie ?

- Erau semn de burghezie, în prostia lor, da [exclamație]. Așa. Problema-i cu intratu-n partid. În Școala Profesională am...ăăă...toți, în masă-am fost înscriși în...în UTM [Uniunea Tineretului Muncitoresc], dup-aceea-n UTC [Uniunea Tineretului Comunist], fără probleme. Cu partidu-a fost mai greu. Pentru c-am fost luat în armată la Construcții, ceva nu era-n regulă cu dosaru' meu.

- Ce ?

- Păi da' la Construcții se duceau numa' cei care-aveau pământ [exclamație]. Și-am aflat muult mai târziu că-n adeverința de avere care-am adus-o de la...de-acasă... Noi am avut nu știu câte prăjini. De pământ. Și prostu' de-aceia n-a știut ce-i aia o prăjină și-a zis că sunt hectare. Și erau peste zece prăjini. Și pentru că tata a avut atâtea , "hectare" de pământ, a fost...probabil mijlocaș. Fiind mijlocaș, a trebuit să fac armata la Construcții., nu știam de ce mă duc la Construcții. Pe urmă s-a zis că tata a făcut politică legionară și s-a dovedit că n-o făcut. Că de ce-a fost tata pã frontu' de est și

n-a fost și pă vest. Păi pă vest n-o mai fost c-o fost rănit [exclamație], tare. N-a fost tata legionar, a fost mama. Mama, cu șapte copii mici acasă, a făcut politică [exclamație], femeie cu două clase...N-a făcut. A rămas problema pământului. Deci o fost o eroare, un prost care n-a știut ce-i aia prăjină de pământ, care-nseamnă mai nimic... Și, când am venit, n-am vrut să intru-n partid. Da' am avut noroc, ca să zic așa-n ghilimele, cu un... inginer bătrân, unu' Lupașcu, Dumnezeu să-l odihnească, evreu, care mi-a zâs, măă copile, am văzut că... te descurci, căă ești băiat muncitor, harnic, m-am interesat dacă tîne, ce-ai făcut, știu despre tine tot, intră, mă-n partid [exclamație]. Nea Lupașcule, nu intru. Intră, mă, nu fi prost, nu vedeți, mă, că toți tâmpiții sunt în față, mă, zice, tu ai nouă sute cînzăci dă lei salariu, dacă intri, băăă, îți dubleazăăștia salariu' [exclamație]. Păi cum? Te face mai mare, zice, te pune ceva [exclamație]. Și-ntr-adevăr, în 4 iulie am intrat în... m-a primit în partid, cu chiu cu vai, că să dăduse liber și la intelectuali, că devenisem intelectual [autoironic], eram inginer, și-n toamnă m-au numit șef dă atelier...

- Păi mai înainte intelectualii nu... Care-a fost ordinea intrării în partid?

- Păi numa' muncitorii, funcționarii simpli, da, căăștia erau devotați. Intelectualii deja erau...suspecți, puteau avea idei, puteau gândi, puteau să cârtească, puteau să...observau ceva. Șii...în toamnă, în octombrie mi să pare, m-au numit mecanic șef în forjă, deci m-au făcut șef dă atelier din inginer stagiar, și de la nouă sute patrușapte sau cinczeci și trei dă lei mi-au făcut o mie opt sute cinczeci de lei.

- Chiar dublu.

- Chiar dublu. Acolo am muncit trei ani de zile, mi-a mers...Am muncit enorm, mi-a mers foarte...Lasă că din 52 de duminici eu patruzeci le-aveam lucrate. Întâi ianuarie, Paște, Crăciun [nu se înțelege], eram în uzină. Mi-a intrat în cap să fac doctoratu', am început să mă pregătesc pentru doctorat... pă chestia asta am părăsit după trei ani munca asta și m-am dus să lucrez în proiectare. Am dat un examen ș-am lucrat în proiectare de agregate. Mi-am început pregătirea pentru doctorat și când să mă prezint să dau examenele, începusem să repet...franceză făcusem în gimnaziu și-n liceu, începusem să-nvăț și engleză, se cereau două limbi – rusă știam ceva – m-au promovat și m-au numit șeful secției Sculărie. Cu salariu dublu decât aveam ca proiectant. Am preluat secția de sculărie, care era o secție în...foarte importantă pă vremea aia pentru uzină. Economia românească era un fel de economie autarhică, își făcea totu' ce avea nevoie, și uzina era pe același calapod. Toată sdv-istica specială, și chiar unele scule tipizate, deci standardizate, se produceau în uzină. Era o secție mare de vreo...o mie și o sută de oameni, cu probleme deosebite, pentru căăă...tractoarele trebuiau modernizate, și s-a modernizat tractorul de 65 de cai, chiar se cheamă U65-10. Cumpărase uzina o licență după... de la Fiat – Italia pentru tractoarele...familia de tractoare de la 45 la 65...64 de cai, trebuia făcută pregătirea de fabricație, așa se cheamă. Deci ce-nseamnă pregătirea de fabricație? execuția la toată sdv-istica – scule, dispozitive, ștanțe, matrițe, pentru a fi introduse în fabricația de serie aceste tractoare. O sarcină deosebită. Pentru că lucrasem, fusesem...făcusem ucenicia în Sculărie, lucrasem ca strungar în Sculărie, fusesem o perioadă chiar tehnolog în Sculărie, s-au gândit că sunt cel mai nimerit, cunoșteam oamenii mai vechi, că-s cel mai nimerit acolo. Aicea merită să vă spun un episod foarte interesant și caracteristic acelei perioade. Deci am venit în Sculărie pe la

jumătatea lui aprilie. La întâi mai să făcea ordine și curățenie extraordinară. Toată secția să curăța, mașini, totu', menghini, tot,tot, tot, tot.

- *Asta-n ce an era?*

- În o mie nouă sute șii...șaizeci și patru. '64, în aprilie. Era...*[tușește]*. Deci am venit înainte de-ntâi mai. Era-n juru' lu-ntâi mai, eu obișnuiam – începusem să intru-n probleme – să văd cum câștigă oamenii și mă ocupam direct de salarizarea lor, vedeam fiecare ștat de plată-n parte. În timp ce mă uitam pă salarii, vine unu' din adjuncți, aveam trei adjuncți tehnici, unu' fost coleg de facultate și doi mai bătrâni, un sas, unu' Hermann...Adolf, și un alt meseriaș extraordinar de pă vremea avioanelor, unu' Batista Constantin, să-i odihnească Dumnezeu, c-au fost niște meseriași de-naltă clasă *[exclamație]*, și de la care-am învățat enorm. Clasa muncitoare vroia să plece-acasă, pă la vreo...ora zece, fără să curețe secția. Urlau toți pe scări, mi-era frică că... cad scările cu ei. Inconștient, mă duc la ei, ce vreți, băi fraților? Vrem acasă. Naa, n-ați curățat secția, nu vă dau drumu'acasă. Înapoi la mașini, vă curățați mașinile, secția lună, viu, vă controlez și vă dau drumu'acasă. Nu, rămâneți aici până curățați secția ca lumea. Da' de unde, după un ceas au venit înapoi. Io am bănuț că să va-ntâmpla așa ceva, nu știam. Făcusem rost de petrol, de cârpe, de mățuri, de tot ce trebuia pentru curățenie. Văzând că n-am cum să mă-nțăleg cu gloata, urlau ca la grevă, le-am dat drumu-acasă. Da' au rămas, șefii de echipă, maiștrii, șefii de ateliere, inginerii, toată conducerea a rămas acolo. No, fraților, haideți să vedem secția. Da' de unde, era murdară, necurățată...Până seara, io mi-am văzut de treabă-n birou, i-am pus și-au curățat șefii de ateliere, maiștrii, șefii de echipă, inginerii, subinginerii, ce-am avut, au curățat secția lună. După aia ne-am dus undeva la un mic restaurant ș-am petrecut evenimentu'.

- *Se sărbătorea rău de întâi mai.*

- Se sărbătorea... ca lumea, ca lumea. Nu, da' noi am făcut-o-nainte, în seara aia. A doua zi ne-am dus la defilare ... sau a treia zi, nu știu cum a fost. Și după defilare iar ne-am dus, sub Tâmpa, și cu friptane, și cu mici, și cu bere, și era o sărbătoare... ca lumea. Semnificativ perioadei e altceva. Era comitetu' de partid, care-avea cinsprezece membri. Erau... organizațiile de bază, încă patru organizații de bază, cu birouri de partid, organizații interioare le zicea, încă cu câte cinci membri. Și comitet de sindicat cu încă cinspe membri. Lucrurile mergeau foarte greu. N-aveam oameni, nu găseam oameni calificați...erau multe probleme de natura aceasta. Da' într-o zi aflu că de fapt acești domni tovarăși, care erau tot de partid cinsprezece, cinsprezece cu sindicatu' și alți douăzeci în cele patru organizații interioare nu lucrează. Cum s-a-ntâmplat? Sub birou' secretarei era o sonerie imensă, ca un fel de sirenă, într-o zi o aud urlând. Sare secretara de la birou, să fugă sus. Unde' te duci, doamna Dragoș? Așa o chema. Mă duc sus la Partid. Ce partid, care partid? Păi de sus, zice, nu-i comitetu' de partid? Nu știam. Stați aicea, mă duc io. Când mă duc acolo, stau întâi la ușa: măi, dacă intru ca un om umil, m-au terminat. M-apuc, trântesc ușa de perete, intru, cei cu voi aici? Cum ce-i cu noi aici, e Comitetu' de partid, comitetu'sindical, de ordine interioară... Cinczeci de oameni *[subliniază apăsat]*, și erau la niște mese, cu cafeluțe, cu niște tipe

care erau în... angajate ca transportoare sau pregătitoare, cu rochii... apăruseră rochiile minijup, cu rochii minijup, serveau cafele și-mprăștiau țigări la tovarăși. Acolo erau unii din colegii mei, chiar secretaru' de partid pe uzină era un fost coleg de clasă de la școala de la Tractoru'. Nu dau nume. Cum ce-i cu noi? Da, ce-i cu voi la ora zece ziua aceea? La mașini [exclamație]. Care mașini?! Cum care mașini? Nu știam, n-avusesem ocazia să aflu treaba asta. Toovarășu', ia loc, tovarășu', noi te punem în discuție. Pă mine? Tu, mă?! Da da. Ți-amintești când mă-ntreba tovarășu' profesor Mareș, Virgilius [ridică tonul] – eram șefu' clasei – ce facem cu prostănacul ăsta? To'arșu' profesor, dați-i 5, că tot muncitor ajunge. Băă, da' dacă n-ajunge muncitor, ce facem? Om vedea atunci. Ți-amintești, Martin? Mă scuzi, am zis că nu dau nume, da' așa-l chema. Și-acuma tu să mă pui pă mine-n discuție? Păi io te-am trecut clasa, măi [exclamație]. Îi spuneam lu' Mareș să-ți dea 5 [exclamație]. Ceilalți o rămas muți. Băi, gagiilor, lăsați gluma la o parte. La mașini, că vă ia mama dracului [exclamație]. Băi, dacă nu mergeți la mașini, nu vă dau [subliniază fiecare cuvânt] nici un leu primă [exclamație]. Că era sistem premial. Tu, băă ? Hărmălaie, chestii. Io am plecat, am trântit ușa ș-am plecat. După vreo nu știu câte minute mă sună secretaru' de partid pă uzină, unu'... tot îi mai bine să nu-i dau numele. Să vii la Comitetu' de partid [exclamație]. De ce să viu? E la mine Comitetu' de partid, Comitetu' sindical, Birourile interioare... Țâne-i acolo, c-am aflat: n-au nici unu' mașini, nici nu lucrează la nici un banc, la nici o mașină, ține-i acolo că io tot n-am nevoie de ei, nu produc nimic [exclamație]. Ba, am aflat că toate excursiile pă Dunăre le-au luat ei – pentru că tovarășii aveau economii dă scule pentru că nu lucrau –, erau [nu se înțeleg două cuvinte], și dacă nu le spui să vină să pună mâna pă lucru, n-au ce mai căuta [exclamație]. Îi dau afară pe toți [exclamație]. Tovaarășu', dumneata ești un om terminat [exclamație]. Om vedea. Dvs. m-ați trimis să fac treabă. Sculăria este la oara actuală punctul cel mai fierbinte al uzinei, da? Da. Păi, lăsați-mă să-m' fac treaba. Știu ce-am de făcut, da' tre' să pun oamenii la treabă. După-masă a ținut o ședință de partid. Și-au vorbit tovarășii, până seara pe la ora nouă. Câte-n lună și-n stele [exclamație]. I-am lăsat, i-am lăsat, lângă mine era adjunctu', fostu' coleg. Zice, băi, io te las cu nebunii ăștia și plec. Staa lângă mine [exclamație]. Stai să vezi ce urmează. M-am sculat ș-am zis: băi, dumneata mi-ai fost muncitor, dumneata m-ai învățat meserie, dumneata mi-ai fost maistru, dumneata nu știu care, m-ai învățat aia, aia, aia. Ce s-a-ntâmplat cu voi în timpul ăsta, mă? Bă, fraților, pentru voi... v-au luat co... ideile ăștea noi capu', mintea? Credeți că să poate trăi fără muncă ? Credeți că să poate trăi fără ca voi să produceți ceva? Nu știu, le-am spus multe chestii, printre care le-am spus că sunt hoți, c-au furat banii oamenilor, c-a doua zi chem șefu' Biroului Financiar, CFI se chema pe-atunci, Control Financiar Intern, unu'... nu mai știu cum îl chema... Buruiană-l chema, îl chem pă Buruiană și vă plivește Buruiană pă toți [exclamație]. Pușcăria vă mănâncă. Uite, tu ai luat 4500 de-aici, n-ai lucrat nimic, tu ai luat 3800 – între timp m-am documentat – tu ai luat pe lun-atât, tu ai luat atât ai fost în patru excursii pă Dunăre, ai fost pă toate excursiile pân' țară, la Putna... – unde să duceau pă vremea aia, să făceau excursii. Am fost și eu la vro' două, da' numa' atât. Da' nu pătrundeai niciodată [exclamație]. Și să vină legea să facă

dreptate [*bate cu palma în brațul fotoliului*]. Mă cheamă ăștia din Comitetu' dă partid, dom'le, chiar ai de gând să vină Buruiană ăsta? Da' cum să nu-l chem? Ți furt, în toată legea [*exclamație*]. Dom'le, dacă de luni – asta era pă la jumatea săptămânii – oamenii ăștia să-ntorc la locu' dă muncă, la meseria lor, nu s-a-ntâmpat nimic, trag cu buretele. Luluca, am reușit să-i pun la muncă [*exclamație*]. Pă toți [*exclamație*].

- *S-au speriat înseamnă.*

- *Cinzeci [*exclamație*].* Nuuu... A fost cel mai mare succes. Deși eu, ca meserie, n-aveam probleme. Mai aveam de-nvățat foarte multe, da' pentru c-am lucrat acolo, știam majoritatea problemelor cum se rezolvă. Atâta de bucuroși au fost oamenii [*exclamație*]. Dacă i-aș fi spus unui muncitor să stea-ntr-un picior pă strung, stătea [*exclamație*], că-i spune Necșoiu. C-a reușit să pună pă puturile astea la muncă. Nu, nu găesc alt cuvânt, ăsta-i cuvântu': putori, leneși.

- *Da, toți erau așa, cred.*

- A fost primul meu mare succes în munca de șef de secție. M-au ascultat oamenii dup-aceea... am dus-o din punctu' ăsta de vedere foarte bine. M-ascultau, io i-ascultam pă ei, un conducător tre' să știe s-asculte... Și a fost rău că după șasă ani m-am îmbolnăvit. Eram în uzină de dimineața, de la ora șase jumătate până seara la zece jumate, unșpe... Io copiii nu-i vedeam decât duminică după-masă. Dimineața când plecam dormeau, sara când veneam dormeau. Și duminica eram la uzină până la amiază, pân' la trei. Ani în șir io nu știam altceva decât uzină [*accentuează cuvintele*] [*exclamație*]. E drept că n-am cerut salariu, și mi-au dat, n-am cerut casă, și mi-au dat. La-nceput mi-a dat la acces, adică cu alții, la apartament. După care-am primit o garsonieră. S-a născut primul copil, mi-au dat două camere. Repet, io n-am făcut niciodată cerere. S-a născut al doilea copil, m-au chemat ș-au zis, nu vreți trei camere? Bine-nțeleș c-am vrut trei camere. Eram, zic eu, pentru vremurile-acelea, bine plătit. Ca să-ți dau o... ca să-ți faci o idee, ca șef de secție în Sculărie ajunsesem în ultima perioadă să am peste 4000 dă lei.

- *Da, era mult.*

- *În mână, pe lună.*

- *Salariu mediu era cam 1500, nu ?*

- Salariul mediu a tot crescut de la an la an, era cam peste 2000, pentru că era o uzină mare, cu oameni calificați mulți, 2300, ceva în genu' ăsta. Dar: primeam primă trimestrială, de producție, primeam primă de export, făceam export, primeam pe urmă din fondu' special unu la sută, primeam premieri din fier vechi, din... tot ce să putea era... S-a-ntâmpat, de exemplu, într-o primăvară, că lucrând...că-ți reținea, pe trei trimestre treizeci la sută-ți reținea, să iau deci pe trei trimestre cei treizeci la sută, deci 90 la sută din salariu, să iau prima pă trimestru patru, să iau prima de export, să iau prima de producție, să iau unu la sută, c-am luat într-un martie aproape 30.000 dă lei! Ceea ce mi-a permis să-mi cumpăr mașină [*exclamație*]. Cumpărasem mobilă, i-adevărat, prima mobilă am luat-o în rate, cât am stat la casă, nu ia garsonieră, la acces, să-mi cumpăr tot ce-am avut nevoie-n casă și să-mi cumpăr o Skodă, 48 000 dă lei. Fără efort [*exclamație*]. Și soția lucra, ea a dus greul. ăsta-i adevărul, că ea a dus greul

[*exclamație*]. Ea a crescut copiii, ea a educat copiii, io eram robotu' care veneam acasă ca la hotel.

- *Da', dar ăsta nu era un ritm obișnuit de muncă, adică nu cred că majoritatea munceau așa.*

- Majoritatea conducătorilor de producție [*subliniază*]... de secție de producție și cei care eram implicați în procesul acesta de producție aveam acest ritm. Nu singuru' [*exclamație*], nu să zici că eu am fost buricu' pământului...

- *Nu nu nu! Mă gândeam în comparație cu restul. Dar oricum, Brașovul fiind în majoritate industrial...*

- Să lucra enorm [*subliniază*]. Mecanismu' deja începuse să fie pus la punct. Vorbeam înainte de...de...de partea politică. S-a ajuns în faza când toți foștii semianalfabeți au fost îndepărtați din muncile politice, au rămas de sămânță câte unu-doi pe ici, pe colo, da' nu-n față [*exclamație*]. Pe uzină nu mai rezista decât un om cu pregătire superioară, economist, inginer. În secții erau, în cel mai rău caz, erau maiștri. Rareori muncitori, da' și ăia cu școală profesională sau cu liceu' terminat... Pentru că nu mai puteau înțelege problemele noi ale uzinei cei care până nu de mult conduseseră secțiile, ca secretar de partid sau de sindicat. Ba chiar a fost așa o... io am pornit... am dat semnalu' primu': ca șef de secție la Sculărie am refuzat de exemplu să mi să numească secretar de partid un țigan, unu' Jianu, Dumnezău să-l odihnească, c-a fost un om tare de treabă, și deștept. Doi ani am refuzat să-l primesc. După ce l-am primit, mi-am dat seama c-am greșit. Omu' era citit, făcuse o școală de meserii, făcuse liceu', era lector la Școala de partid, era un lector înnăscut, un om înțelept, de la care am învățat foarte multe. Au ajuns în față deja oamenii pregătiți. Cu Ștefan Gheorghiu, da' erau obligați să citească ceva, să audieze un curs, să urmărească... Apăruseră CPCA, era un institut de postuniversitari dacă vrei, unde să-nvățau lucruri deja de dincolo, deja începuseră să... să pătrundă-n economia românească... în industria românească ideile de dincolo. Masiv. Ei, nu mai puteau face față toți foștii analfabeți la asemenea... Și din punctu' ăsta de vedere lucrurile s-au schimbat radical. Au ajuns în față oameni cu o pregătire, poate nu la nivelu', știu io, care ar fi trebuit, dar deja aveau o școală de maiștri, un institut, un Ștefan Gheorghiu, aveau ceva [*exclamație*]. Învățaseră ceva, erau obligați să citească ceva. Evoluția mea a fost destul de interesantă în uzină. După ce am fost șefu' secției am spus c-am intrat în proiectare, m-am îmbolnăvit, în 1969, din exces... stresu' era nemaipomenit, în decembrie a murit tata și-n ianuarie m-am îmbolnăvit eu. Am stat la Fundeni vre... șapte săptămâni în pat, un blocaj de pancreas. Provocat de accidentu' care ți l-am povestit, cu fetițele. Venea fata de la copii, o săsoaică, iară ceva ca-n filme, aici pe drum, la grădiniță, grădinița i-aicea, undeva-n cot [*tușește*], a lovit-o un captator de la troleibuz și-a murit pe loc. Cu copiii de mână [*exclamație*]. Un prost mi-a spus, vino, că ți-a omorât troleibuzu' copiii, io am venit în fugă... și-am făcut un blocaj de pancreas. După care-am stat la Organizarea muncii vreun an de zile... și de-acolo m-au trimis directoru' fabricii de tractoare din Tabriz, Iran, unde-am stat din '71 până-n '73. Când m-am întors am lucrat ca inginer tehnolog, și eu am vrut treaba asta, că-mi lipsea din pregătirea mea așa ceva, după care-am devenit șef de

proiect. Șef de proiect este cea mai înaltă culme pe care am atins-o eu ca inginer, acolo mi-am făcut meseria, a fost apogeul meseriilor. Tehnologii, proiectări de secții...de linii, de secții, de fabrici, am reproiectat, sub ordinea mea, bine-nțeles, cu tehnologii, toată uzina de tractoare [*exclamație*]. La un nivel de 100.000 de tractoare și vreo sută șazeci și cinci de mii de motoare... Dup-aceea am fost promovat șeful Serviciului tehnic pã Centrala de tractoare...și de-acolo am fost numit director general. În 197...’81 a avut ăă...loc un conflict economic între noi și Iran. Ca ȳrmare a războiului dintre Iran și Irak a fost închisă ruta pe care duceam noi tractoare-n Iran prîn Rusia, ș-a trebuit să le transportăm cu vapoarele...pe Marea Neagră. Compania turcească-a transportat, și pentru c-a fost mitraliat ăă...vaporu’, au aruncat ăștia vapoarele undeva pe-o plajă, și tractoarele-au fost mitraliate, unele-au luat foc, altele ăă...au fost avariate, și-un ziarist zelos a făcut o poză, aceste tractoare de pã plaja aia unde-au fost aruncate, și i-a prezentat-o șahului. Șahu’ i-a trimis-o lui Ceaușescu, Ceaușescu a ordonat o anchetă, au venit la uzina de tractoare să-l aresteze pã directoru’ general de-atunci, să-i schimbe pã toți, să-i dea afară... Povestea-i mai lungă, cu ajutoru’ meu n-a fost schimbat directoru’ general [*al Centralei*], dar am ajuns eu director general al uzinei... [*Tușește*]. După ce am preluat uzina de tractoare ca director general, viața mea s-a complicat puțin, în sensu’ că nu mai aveam timp pentru familie nici cât aveam înainte, eram 13-14 ore în uzină. Se muncea enorm, aveam de lucru, exportam în circa șaptezeci de țări tractoare, realizam pe zi peste șase sute de ... Tractoare, cât era nevoie. Era o uzină mare, peste 25.000 de angajați, au fost și 27.000 la un moment dat, dar n-am...fost director general decât vreo trei ani. [*Tăcere mai lungă*]. Spuneam înainte că director general al Centralei a rămas cel care-a fost și-nainte de evenimentele din Iran, numai că a avut un accident de mașină, a murit, și-am fost promovat director general de Centrală. Aici treburile-au fost ceva și mai complicate decât la uzină, pretențiile guvernanșilor de-atunci erau din ce în ce mai mari...Deși eram în funcții mari, ne tratau ca pe niște slugi cu trese, cu galoane. N-am putut suportaa... mai ales obrăznicia unui vice-prim-ministru, un țigan, Nicolae Constantin, nu pentru că era țigan, ci pentru că se purta mai rău ca un țigan, deși era și țigan din naștere. L-am dat afară din birou, după care m-au schimbat. [*Tăcere mai lungă*]. Aș vrea să vă povestesc câte ceva despre Ceaușescu. În momentul în care am fost numit director general la centrală...lucrurile nu mergeau prea bine în economia românească, începuse să scârțâie...și...cam două săptămâni de zile m-au tot convins să preiau această muncă. N-am vrut. Disperați că nu găsesc om pentru această funcție grea, era mare și grea, au aranjat în așa fel încât să fiu chemat la Ceaușescu. Și-n ziua de 8 februarie 1984 am fost invitat, la o anumită oră, la ora unu, ora 13, în cabinetu’ lu’ Ceaușescu. Vreau să rețineți că am fost primit imediat, a ieșit în întâmpinarea mea, m-a îmbrățișat, m-a întrebat cum mă cheamă, câți ani am, m-a rugat să iau loc, se purta destul de politicoș, destul de cuviincios. Nu m-a tutuit niciodată. Nu știu ce-am avut în acea zi, un curaj nebun... că după ce m-a invitat să iau loc și mi-a pus unele întrebări despre activitatea uzinei, a Centralei, a economiei în general, am început să-i spun lucruri pe care cred că nimeni nu i le-a spus pân-atunci... I-am povestit ce se-ntâmplă-n economie, care-i

situația aprovizionării, care-i situația exportului, a asigurării importului de complectare, deci anumite componente de import pentru tractoarele care le exportam în alte țări și trebuia să le completăm cu componente la cererea clientului respectiv... I-am povestit absolut tot ce se-ntâmplă. La un moment dat s-a-nfuriat, s-a-nroșit, s-a ridicat în picioare, când se-nfuria se bălbăia rău de tot. Nu-i venea să creadă. Am vrut să plec de vreo trei ori, m-am ridicat în picioare, m-a rugat să mai rămân și să-i mai povestesc. Și-atunci i-am spus... că este-nconjurat de oameni care nu vor să cunoas... s-ajungă realitatea la urechile lui... știa la ce mă refer, a dat din cap că da, ridicat mâinile-n sus, s-a uitat cătră tavanu' încăperii și mă-ntreba ce-i de făcut. Și-atunci i-am spus, nu cred că sunt io cel care să vă dea sfaturi, da' io aș lua niște măsuri mult mai hotărâte în primu' rând cu cei din juru' meu. După care-am schimbat subiectu'... Și... când am ieșit afară m-aștepta un ofițer, pentru că s-adunaseră în birou' vice-prim-ministrului... prim-vice-prim-ministrului Oprea tot guvernul și tăt C.C.-u' [*Comitetul Central al Partidului*]. Și m-au chemat acolo să-mă-ntrebe ce-am putut să discut eu cu șefu' statului peste 40 de minute, când ei sunt primiți două, trei, cinci minute? Bine-nțeles că nu le-am spus [*exclamație*]. Nu eram prost... [*rade*]. Le-am îndrugat niște aiureli, după care m-au lăsat să plec. Concluzia mea a fost în acea zi asupra acestui om care a condus atâția ani destinele țării că dincolo de ideile lui politice, de fanatismu' lui politic mai bine-zis, era un român adevărat. Își iubea foarte mult țara și neamu'-acesta și cu toate bălbăielile lui, și în viața politică, și în viața economică, el a vrut binele țării. Nu vreau nici să-l... preamăresc, nu vreau nici să-i scad din merite. Ce-i al lui i-al lui. Ce-a făcut rău, a făcut rău, ce-a făcut bine, a făcut bine. Să se rețină că-n perioada lui, începând din anii '63, când a preluat el conducerea, până în ...deceniul opt, lucrurile au mers bine, progresiv bine. Bine, nu era un bine ca-n America, nu era un bine ca-ntr-o țară capitalistă dezvoltată... Da' față de ceea ce a preluat de la Gheorghiu-Dej, de fapt din perioada dominației sovietice, noi, cei care am trăit zi de zi în această țară și-am muncit în această țară în comunism începusem să fim relativ mulțumiți. În sensu' că eu... aveam serviciu bun, plătit relativ bine, am putut să-mi cumpăr o mașină, am primit casă așa cum v-am mai spus, copiii erau la școală, n-au fost greutăți în probleme de alimentare, erau pline alimentarele cu tot ce se putea în România la data aia. N-am făcut foame, nu erau lipsuri, să fie clar acest lucru [*exclamație*]. Era o crimă să nu ai serviciu, pe cel care n-avea serviciu îl pedepsea legea, îl obliga să muncească, îl obliga să aibă din ce trăi... oamenii puteau spera... mai ales tineretu' putea spera să primească o locuință. Uzina de tractoare a dat în perioada cât am fost eu întronat, cât am fost director general, peste 2300 de apartamente. De fapt greșit spus apartamente, am rezolvat peste 2300 de cazuri. Pentru că-i mutam, de la o cameră la două, de la două la trei, de la trei la patru, de la nimic la o garsonieră sau la acces, da-i dădeam un acoperiș [*exclamație*]. După niște criterii pe care le-am stabilit împreună cu factorii de răspundere din uzină de-atunci, sindicat, partid, le-am pus pe un calculator aceste criterii și afla angajatu' că el primește locuință în luna martie anu' cutare. Și era mare scandal dacă-n martie n-o primea și-o primea-n mai [*exclamație*]. Da' o primea totuși. De aici puteți să trageți o concluzie. Bine-nțeles că lucrurile după '84-'85 au început să... să deterioreze, nu numai în economia românească, ci și-n

economia mondială. Ceaușescu le-a-ntors spatele la ruși la un moment dat, dar nici americanii nu l-au luat în brațe, deci rușii nu ne ajutau iar americanii ne lăsau să ne descurcăm singuri. Lucru' nu prea frumos din partea lor, pentru că noi am fost singura țară care n-am fost prea obedienți față de ruși, am luat atitudine și în intervenția în Cehoslovacia, și-n general am avut o poziție demnă în fața celorlalte popoare ale lumii. Atât despre Ceaușescu. Despre familie, soția mi-am cunoscut-o la un dans organizat la Casa de dans pentru studenți, i-am făcut curte vreo doi ani, când am terminat facultatea, la un an după ce-am terminat facultatea, m-am căsătorit. Avem doi copii, două fete, mari, una mi-a dăruit și un nepot, și el îi mare, are 11 ani... Copiii au dus o viață mulțumitoare, peste satisfăcător, aveam amândoi servicii, eram bine plătiți, sau relativ bine plătiți mai bine spus, în sensu' că n-am făcut risipă, da' nici lipsuri n-am dus. Am avut ce-mbrăca, în fiecare vară copiii mergeau într-o tabără, eu reușeam să iau câte-o săptămână sau zece zile de concediu, fugeam la mare, le luam în continuare cu noi la mare... Copiii au învățat ușor și bine, la școală n-au avut nici un fel de problemă. Ei, emoții am avut ca orice părinți, pentru că fiind una după alta la școală, a urmat toată suita de examene, până la facultate, aproape-n fiecare an aveam emoții. Pregătirea pentru facultate nu ne-a costat prea mult, fetele n-au luat meditații decât puțină la fizică, puține ore la fizică, mai multe la chimie. În rest au învățat singure. Au reușit la medicină la Cluj din primu' pas... șut, ca să zic așa, ba chiar a doua fată a fost prima reușită în acel an. Anii au trecut, copiii au crescut, astăzi sunt medici, căsătorite tot cu medici, numai c-am rămas singuri, eu cu soția, fata mare fiind în Canada, în Toronto, fata mică fiind în Austria. Și-au găsit acolo servicii, sânt mulțumite, sânt cetățeni... prima cetățeană canadiană, a doua cetățean... cetățeană austriacă, ne vizitează... Pe cea mică am vizitat-o, probabil o s-o vizităm și pe cea mare.

- *V-aș ruga să-mi povestești ceva despre ce s-a-ntâmplat în '87, ce-a fost cu mișcările muncitorilor de-atunci din Brașov, care-i adevărul ?*

- Pe fondul nemulțumirilor generale care-ncepuseră să se manifeste în mai toate orașele țării, ca urmare a... reducerii activității economice în întreaga economie națională, a faptului că nu mai eram ajutați nici din Est, nici din Vest, și piețele noastre de desfacere au început să se-mpuțineze, să se-ngusteze... au început să nu mai circule banii. Și la Uzina de autocamioane evenimentul s-a datorat unui individ care pur și simplu a uitat că trebuie să asigure banii de salarii la oameni. Și le-a zis că nu le... nu-i nici o nenorocire dacă nu le dau banii sâmbătă și-o să-i dea luni. Bani aveau în bancă, aveau și dreptu' să-i ia, producție aveau... Nu le-au plătit salariile sâmbătă, duminică au venit... la lucru, dar... pentru că se trăia din avans în lichidare, din lichidare-n avans, au început să întrebe de ce n-au primit salariile. Întâmplarea a făcut că fostu' primar de-atunci, unu' Calancea, un prostănac, s-a dus în fața oamenilor de la o secție unde erau oameni mai calificați, o secție de la Sculărie, atelierul de matrișerie, deci oameni mai pregătiți, nu erau oameni de fabricație de serie, cu calificare mai redusă, ci oameni cu școală, cu pregătire superioară... Ei, și obraznici cum erau și îngâmfați cum erau, s-au adresat acestor oameni cu cuvinte... urâte. La care una din femei, care-avea acasă trei copii și probleme-n familie, care-avea umbrela-n mână, s-a apucat și i-a tras câteva umbrele

acestui grăsan care i-a insultat. Spiritele s-au aprins, cei care erau în conducere s-au retras în birouri, muncitorii au spart geamurile la birouri, povestea s-a întins, au venit și de-acasă alți muncitori, s-au adunat în fața uzinei, au făcut rost de steaguri și-au plecat în marș spre centrul orașului Brașov. Între timp miliția de-atunci a aflat, s-au creat cordoane de miliție, li s-a fixat un traseu în centru' orașului să circule, dar tot așa, un activist...care n-avea prea multă minte, a vrut să le schimbe traseu', ceea ce a-nfuriat mulțimea, au intrat la Primăria Brașovului, acolo era un milițian, milițianu' avea niște sacoșe cu cârnați, cu salam, cu mușchi file, cu câte toate, brânzeturi, făcute rost el știe cum, alimente care nu prea se mai găseau pe piață... Asta i-a-nfuriat și mai mult. Și furia oarbă a acestei... grămezi de oameni, că nu poți să zici...că nu mai erau oameni, erau o masă furioasă, turbată, au spart calculatoarele de la parteru'...din toate birourile de la parteru' Primăriei, s-au mutat cu alaiu' – la care s-au adunat și alți oameni de pe stradă și de la alte uzine – au ajuns la Județeană de partid, unde-i astăzi Prefectura, unu' mai curajos s-a urcat pe clădire, a smuls tabloulu' Ceaușescu, l-a aruncat jos... Asta a creat o isterie generală. Că de fapt ...Oamenii ajunseseră la limita răbdării, da' aici trebe' să spunem că în general în grămadă, în mulțime, în gloată să-ntâmplă un fenomen, curaju' acesta sau cum vrei să-l numești s-amplifică, trece de la om la om, s-amplifică și devine o... un șuvoi greu de stăpânit [*exclamație*]. Cineva spunea odată că grămada de oameni, gloata, e c-o mie de capete, da' fără cap. Rău au făcut c-au distrus ce au găsit în cale tot. Secretaru' de la...pe vremea aia, un fricos, unu' Preoteasa, s-a ascuns, nu l-au găsit, și bine, că probabil că-l linșau. După care-au început să manifeste pe străzi, ăștia au adus armata, au adus miliția, au început să-i aresteze și-au urmat luni și chiar ani de prigoană. Pă capii lor i-au arestat ăăă...i-au judecat, i-au condamnat, pe conducătorii...principalii conducători de la Uzina de autocamioane i-au detașat în județe...pe la granițele țării, deci departe de casă...A fost un...o adevărată prigoană. Foarte mulți, printre care și eu, am... spus clar către prietenii de-atunci care-i aveam – azi îs politicieni, nu mai sunt prieteni – că-i începutu' sfârșitului. Bine-nțales că au contestat și m-am...m-au contrazis. Și astăzi au uitat complet c-atunci spuneau: gloată fără cap, dom'le, uite ce face gloata, dom'le, uite ce sunt în stare [*exclamație*]. Și astăzi sunt mari politicieni. Atât.

Respondent: Necșoiu Virgil

Realizator : Carmen Huluiță

Interviul a fost realizat la data des 16 iulie 2001

Pentru ce atâta răutate asupra noastră?

- Eu mă numesc P. F., din comuna Matca, județul Galați, născută în '35, la 10 mai. Am fost nouă copii la părinți, dintre care doi o murit de mici și-am rămas șapte mari, cu greutate multă, cu război, cu sărăcie, foamete, stabilizări de bani...eram mulți și stăteau părinții și plângeau că n-avea ce să ne dea de mâncare. Țin minte că mama făcea mămăliguța și când făcea noi spuneam "Hai, mamă, la masă", zăce "Eu am mâncat", da' ea mânca lacrimi. Și noi la fel pe lângă dânsa, nu puteam să nu plângem, când o vedeam că nu mânca nici ea. Pân' la vârsta de 11 ani, la 11 ani ne-am făcut mai...m-am făcut eu – adica, sunt cea mai mică din familie – m-am făcut eu mai mare, la vârsta de 16 ani am plecat la mănăstire și m-am făcut călugăriță.

Am stat trei ani în mănăstire, după trei ani de mănăstire o venit prigoana cu comuniștii, cu Gheorghiu-Dej și ne-o scos din mănăstire afară. Am ieșit afară, ne-o dus obligatoriu acasă...am ieșit afară, am venit, am stat acasă trei ani de zile. Între ăștia trei ani de zile, eram de trei ori pe săptămână chemați la Miliție – cum era atunci – ne duceam de trei ori pe săptămână. Când o crezut ei că s-o săturat de noi, ne urmărea ca să nu plecăm de-acasă să facem propagandă de credință pe undeva. Urmăriți, lângă casă erau agenți secreți, în vecini. După trei ani de zile, în data de 29 septembrie, eu mi-am făcut casă, afară de părinți, alătura părinților. Și ce-o zâs mintea mea, așa cum eram eu în felul meu de una singură, am zâs: "Eu când oi fi să dorm prima noapte-n casă, o să fac o noapte albă să-i mulțumesc lui Dumnezeu că sunt singură și-am deschis ușa mea și deschid poarta mea. Da' Dumnezeu, știind neputința omului – că zăce acolo într-un loc în Scriptură, zăce "Sufletul este sânguincios, iar trupul neputincios" – nu...nu m-o lăsat Dumnezeu ca să stau în casă să fac noapte albă, m-o chemat la Poliție, zâs Miliție. Și...și pe mine și altă maică. Ne-o ținut până dimineața la patru și jumătate în cercetări, în șuturi, că să ne dezbrăcăm de haină, purtam haina lungă și de-asta-i închedica atunci pe dânsii, da' acușa câte fete sunt cu haină lungă nu-i mai închedică pe nimeni. Și...dimineața la patru și jumătate, mama toată noaptea o venit de trei ori la mine, la patru și jumătate vine iar din nou, atunci eram cu lumina aprinsă și...mă strigă la geam, zăce: "Tu, ce faci, ai venit?", zăc "Da". Ce...lămurire, zăc "Ne-o făcut acte pentru judecată" "Când?" "Nu știu, când va veni citația". Am plecat la treabă, la muncă, nu ne-o...nu mi-o păsat, nu mă interesa. Cam 20 octombrie în '59, ne-am dus la Tecuci cu bagaj cu tot și nu ne-am mai întors acasă până după doi ani.

Am făcut cinci luni de zile pușcărie în Tecuci și-am făcut un an și trei luni în Huși; pentru că am muncit, ne-o scos la muncă și-am căpătat condiționalu' ăla, ni l-o pus la socoteală ca drept făcut restul. Am stat doi ani de zile fără două luni în pușcărie, acolo amar, chin, nu ca acum. Era destul de greu, da' n-aveam ce să facem. Ne scotea la muncă sărbătoarea, noi nu vroiam să ieșim, afară de duminici, duminicile nu ne scotea, da' sărbătorile astea legale, deci Sf. Ilie, Sf. Petru, Sântă Măria-Mare, toate ăstea ne scotea la muncă. Noi nu munceam. Vine într-una din zile comandantul și spune,

zâce: “Obligatoriu să ieșiți la câmp, pentru că dacă vine cineva în control și vă găsește 33 de persoane-n casă, eu nu mă pot descurca – una o doare capul, alta burta, alta picioru’, da’ pe toate ce le doare?!”. Ş-apoi atunci am plecat la câmp și stăteam acolo grămadă toate, povesteam din Viețile Sfinților, din Scriptură, din Biblie, din toate astea, fiecare câte ceva. Stătea sergenta majoră lângă noi, stăteau și sergenții care mai aveau timp, nu mâncam în ziua ceea nimic, că zăceam că dacă nu muncește omul, să nu mănânce, așa spune Scriptura. În timpu’ ăsta am făcut o grevă, în ziua de Sf. Petru și Pavel, în ’61 – n-am ieșit afară la lucru, obligatoriu n-am vrut să ieșim. Și ce-o crezut unul dintre toți – era locotenent politic – că poate să ne contrazică, să ne doboare, da’ noi ne-am ținut tot, puterea lui Dumnezeu, nu noi. Ne-o scos în curte acolo să ne ducem să muncim grădina. Ne-o dus până la – zâs așa cum îi spunea înainte – grajd, la animale acolo, ne-o luat, ne-o dat sapele-n primire. Eu, îmi dă sapa – eu eram șefă de echipă, și de cameră și de echipa maicilor toate care eram... la câmp. Mi-o dat sapa-n mână, eu o ieu și-o pui deoparte, i-o mai dă la una, o pune ș-aceea lâng-a mea, o mai dă la a treilea, o pune ș-aiă lâng-a mea. Am tăcut din gură și zâce: “Fuga-marș în poartă”. Când am ajuns în poartă, înapoi, maioru’ ăla politic îmi spune, zâce: “Da’ dumneata de ce nu fugi?”. Eu, cum eram ‘naltă și subțire, zveltă, zâc: “Nu fug, pentru că eu merg și ele fuge. Dacă eu aș fugi, atunci o să spuneți că eu vreau să evaderez, da’ așa eu stau în pas cu ele”. Maica Domnului mi-o luminat mintea, că nu...nu le știam. Multă carte n-am învățat, pentru c-a venit războiul, o venit foamea, o venit toate necazurile pe capul părinților și nu ne-o dat la carte mai departe să-nvățăm mult. Și-atuncea ne-o băgat în poartă, ne-o băgat într-o cămeruță mică acolo, zâce locotenentul politic, zâce: “Adă, îi spune la un sergent major, zâce, adă cătușele și lanțurile”, zâc “Aduceți-le”. Nu, din fericire, nici atât măcar n-am luat...da’ rea de gură tot am fost, pentru ca să-mi apăr dreptul și credința, nu pentru altceva. Și-o pus la două cătușele, noi ăstealalte toate, eram treizeci și una, toate strigam și băteam din palme: “Toate vrem cătuși și lanțuri, toate vrem cătuși și lanțuri!”. Rămăseseră ăla care puneă cătușele la mână, era negru, se făcuseră omu’ cela, nu mai știa, tremura tot și nu mai știa, când auzea un zgomot de-atâtea guri. Bun...Plecăm în curte, să ne ducă la izolare, ne-a dus acolo, erau niște paturi suprapuse așa. Când am intrat acolo, eu...ca pisicuța fuga-fuga, m-am suit în al patrulea rând de paturi. Acolo era un geam așa, nu-ncăpea, cum ar fi un tablou de-ăla așa, cu gratii multe, multe, doar să ai un pic de aer să nu mori. Auzim la ușă: pac! pac! pac! – când intră maiorul politic. Da’ pân’am intrat la izolare, el strigă din poartă de-aicea, zâce: “Cele cu cătușele să meargă la mijloc, să nu le vadă tâlharii”, adică deținuții de la bucătărie. Dar eu am auzit și zâc: “Ce se-aude-acolo, voce, nu știu că n-am înțeles ce s-o spus” și-mi spune fetele, maicile. “Din contra, zâc, mergeți la margină, ca să vă vadă lumea ce se petrece în socialista România”, era atunci Socialistă Republică. Bun. Când am ajuns la...în cameră, cum vă spun, în timpu’ ăsta intră el. Eu eram cățărâtă sus acolo. Da’ zâce: “Popescu, da’ cu dumneata ce-i acolo?”, da’ eu zâc “Domnu’ colonel...nu, domnu’ maior, zâc, vă rog foarte frumos, eu m-am suit să văd câtă avere mi-o lăsat tata-n urmă”. Părinții era morți. El când o auzit așa, s-o enervat și-o apucat-o pe una de piept așa și-o scos-o afară, ce i-o făcut,

a strâns-o de gât, ce i-o făcut, nu știu, c-o venit înapoi, era albă toată. Zâc: "Ce-ai făcut, tu?" "Nu știu, știu că mi-o dat o palmă, da' mai mult de-atâta...", da' într-o fractură de secundă, n-o durat. Zâc "Nu-i nimica, las' că ies eu la raport". Ş-apăi am făcut un tâmbălau, o venit de pe la Iași cei mai mari ai pușcăriilor, ne-o luat interviu, le-am spus ce se întâmplă, zâc "Mă, dac-am venit aicea, haina ne-ați furat-o, de pedepsit ne pedepsiți, noi n-am făcut nici un rău, n-am bătut pe nimenea, n-am pus foc la nimenea, pentru ce atâta răutate asupra noastră?" Da', zâce "Dumneavoastră sunteți care nu ieșiți la muncă", zâc "Da' uitați-vă, acuma suntem încolonate pentru muncă", "Da' nu, zâce, nu ieșiți și sărbătoarea", zâc "Nu m-ați întrebat așa, sărbătoarea desigur că nu ies, pentru că dacă eu am venit aicea, îmi calc și credința, mi-am călcat și voința, mi-am călcat și buna dispoziție, libertatea, pentru ce, pentru o haină pe care ne-ați furat-o dumneavoastră? S-ar veni ca eu să vă dau în judecată, nu dumneavoastră pe mine". O stat ăla așa și s-o uitat la mine, zâce "Ce-o fost părinții dumitale?", zâc, "Părinții mei o fost doi oameni muncitori, o crescut nouă copii, o dus tata plugul cu patru boi, cu două brazde și mama o știut să țină casa. Asta o fost părinții mei". "Nu-i adevărat, după cum vorbești dumitale, nu, nu se poate!" "Căutați la dosar și vedeți câtă carte am" și am închis.

Am ieșit din pușcărie în '62...nu, în '61, 1 august. O venit până atunci în pușcărie, o venit un procoror o zâs că-i, era...și ne-o luat la întrebare. Când o auzit că eu aîn fost călugăriță: "Aaa, păi, zâce, dumneavoastră vreți așa și-așa...", o zâs el mai multe urât acolo. Eu când...zâc "Ați terminat, domnu' avocat?", zâce "Da", "Îmi permiteți și mia să raporteze ceva?", zâce "Da". Ş-apăi m-am luat și l-am spălat așa... cum Dumnezeu mi-o dat în minte, că eu n-aveam de unde să le știu. Atuncea toți ăștia pe lângă dânsu' care erau, plutonieri, sergenți, ce erau, tremurau toți. Zâce unu', zâce "Popescu, nu ți-e frică că-ți face un raport și-ți taie pachetu'?", zâc "Pentru august să-mi taie", că știam că la 1 august plec, zâc "să-l taie pe august". Asta era în iulie...iunie, "să-l taie pe august". Asta stă așa și se uită la mine, zâce "Da' ai curajul, mă!" "Da' de ce să n-am curajul, domne, dacă mă batjocorește pe mine fără să fiu vinovată, pentru ce, ce...s-o mai recomandat încă să spună că e om de 45 de ani, cu tâmpla albă, păcat, zâc, eu nu vorbeam în fața unui copil aceia ce-o vorbit el în fața mea".

Bine... am venit acasă, în '62 am trecut la colectiv. La colectiv muncă și-ncolo, și-ncolo, și-ncolo. După asta am muncit zece ani de zile la colectiv, sufeream cu spatele, hernie de disc, și-n timpul ăsta am rămas așa, cum m-am aplecat la o buruiană s-o ridic de la butucul de vie și-așa am rămas, nu m-am mai putut sălta. Am venit acasă cu mare chin. Am intrat în spital în 15 iunie '70 și-am ieșit în 11 august, trei luni de zile. După o săptămână ce-am intrat în spital mi-o făcut o injecție greșită, la coloană infiltrație și m-o paralizat și-am stat o lună de zile blană...unde-o vrut să mă ducă cu salvarea, cu targa, cu pătura, cu ce m-o cărat, eu n-am avut posibilitate să merg pe picioare. După o săptămână de-asta m-o trimes la Galați la neurologie, acolo mi-au făcut tratament 18 zile, toate analizele, toate minunile, mi-o făcut radiografie la coloană și-o zâs că trebuie să mă duc la Iași la operație. M-am dus

la Iași la operație, m-a operat o doctoriță, ținea locul profesorului, Stănciulescu Aurora, când m-o băgat pe masa de operație, mi-o spus, zâce “Fată, a mea ești!”, zâce “Doamna doctor, ce vrei dumneavoastră”. Într-adevăr că mi-a reușit operația, am muncit de-atuncea și muncesc și-acuma, mulțumesc lui Dumnezeu și de multe ori zâce “Aș pleca de-aicea, da’ nu mă-ndur de biserică, că numai Maica Domnului mi-o dat picioarele și pentru ea să merg și pentru ea s-alerg, ca să fac curat, să fac să fie frumos, să fie așezat și să fie toate puse la punct”.

După asta am stat cinci ani de zile în pensie la colectiv cu 61 de lei, așa erau banii atunci. După ce am terminat pensia, mai căpătam eu poate un an-doi, da’ am zâce că nu vreau să mănânc banu’ nemuncit, las’ să mă duc să muncesc. Am plecat în Timișoara în ’74, 1 noiembrie, la Mitropolia care se vede acuma, că dacă sunteți din partea aceea, poate ați trecut pe-acolo prin Timișoara. Este Catedrala Mare, care se vede, se numește acuma Catedrala Revoluției, c-acolo s-o făcut, împrejurul ei. Și-am fost acolo, am stat patru ani și patru luni. Ei, ca mai multe la un loc, o intrat cel rău și-o făcut dezbinare. Și-am spus: decăt să stau să sufăr, las’ să plec acasă. Am venit acasă în Moldova înapoi, după șapte luni de zile m-am dus la Băi la Felix. Acolo, la Oradea m-am dus la niște maici, la maici m-am întâlnit cu părintele Coman, pe care l-ați văzut în biserică. Maica de-acolo îmi spune, zâce “Maică, uite, părintele e fratele lu’ Preasfințitul și, zâce, are nevoie de un om la biserică”. “Maică, nu mă mai angajez pentru nimic în lume”, eram hotărâtă. Da’ părintele, așa cum e dumnealui, nu...nu suferă să vadă un om plângând, un om disperat, nu...nu poate suporta lucrul ăsta. Și zâce “Maică, vino la noi, că la noi îs oamenii buni. Și să vezi cât de bine o să fie și se face Sfânta Liturghie în fiecare zi”. Pe mine Sfânta Liturghie m-o legat, că la mănăstire la noi asta o aveam: slujba, rugăciunea, ascultarea, munca, era pentru noi lucru de valoare. Și-am venit aicea, am văzut cum e terenul, dar până când am venit aicea, eu m-am dus în Timișoara, că era hramul Sfântului Ioan Botezătorul, Tăierea Capului la 29 august. Și ducându-mă în Timișoara, până să mă duc la mănăstire a doua zi, m-am întors acolo, m-am dus la biserică și m-am întors la maică și-am dormit la dânsa-n noaptea ceea. Da’ cum am dormit la dânsa, pe la două noaptea – eu am vorbit cu ea ce-am vorbit acolo seara, că uite ce, am găsit un părinte, așa..., ea zâce “Bine”. Când am ajuns seara la ea ne-am culcat; pe la două și ceva mă trezesc într-un vis eu, da’ noi cât am stat patru ani la Timișoara, eu, ne găseam la biserică, ea, aveam noi o vorbă între noi, că zâce “Hai să mai vorbim și noi”, că zâce “La noi în sat era un bătrân și c-o bătrână și dormeau și noaptea bătrâna se trezea și spunea: măi Constantine, scoală-te să mai vorbim și noi de alții, că și alții vorbește de noi”. Eu când m-am trezit în visul ăla, zâce, ca să nu uit până dimineața, zâce “Tu, scoală-te să-ți spui ceva”, zâce “Da’ eu de-aghia am adormit”. “Eh, zâce, da’ nu știi ce-i vorba noastră, de când eram noi în Timișoara când vorbeam? Zâce, uite ce-am visat, uite-așa, așa, așa..., am visat toată curtea asta, tot gangul acesta [*curtea de la intrarea în Catedrala din Piața Sfatului*], în vis mi l-o arătat Maica Domnului, că eu tre’ să fiu la biserica asta. Am intrat pe gang, am ieșit într-o curtică și-am intrat în biserică”. Și ea spune, zâce “Tu, dacă Maica Domnului ți-o arătat și de hramul cu Maica Domnului, zâce, Maica

Domnului te dorește să te duci acolo, zâce, du-te.” Mi-o dat și ea curaj, ne-am dus acasă la mama; mama...nu prea o vrut, o zâs “Maică, mamă, pe mine mă lași aicea singură”, “Las’ că, zâc, îs băieții împrejurul matala, nu ești singură. Zâc, știi ce, matala când vezi că vine ziua de 14 sau 16 – nu știi când lua pensia după urma lu’ frate-miu cel mort în război, zâc, te uiți la ceas și mă-ntrebi cât îi ceasul și cât...ce zi suntem azi. Zâc, da’ eu când oi ajunge bătrână și n-oi mai putea munci, unde mă uit și pe cine-ntreb în ce zi suntem azi?”. S-o-ndulcit mama când o auzit vorba asta, da’ mama, stând așa acolo-acasă, zâce “Știi ce, tu fată, tu pleci, da’ eu îți spui una și bună: să iei morții cu tine, că eu nu mai pot face nimic. Tu, unde te-ai duce, ai de făcut pentru morți pomenile, să faci pomeni, să faci...te interesează”. Hmm, dacă mi-o zâs mama așa, așa am făcut. Am grijă când se-implinește anu’, când se-implinește ziua lu’ tata, ziua lu’ mama, a lu’ frate-miu, fac ce pot.

Ș-am aicea 21 de ani, împlinesc în întâi octombrie, de când am venit în Brașov. Numa’ în biserica asta și n-am cunoscut orașul, sunt atâtea biserici în oraș, o fost nouă pân’ la Revoluție și de la Revoluție s-o mai sfințit încă doișpe locuri de biserică, da’ eu nu știu unde-s, că nu am timp să plec. Dimineața sunt la Sfânta Liturghie pân’ la 11, de la 11 umblu-n casă, fac te-miri-ce, mă-mbrac, la unu intru-n biserică și ies la 4 din biserică-napoi. Acușă m-ați găsit prin curte întâmplător, că eram în casă.

Și asta o fost situația vieții mele, acuma s-o refăcut mănăstirea noastră, da’ eu n-am putut să plec, n-aveam vechimea de pensie și-am zâs cum să plec, că toate maicile sunt bătrâne și-are pensie și are... fiecare o intrat de la început în servicii, dar dacă eu am intrat târziu în servicii, n-am avut de unde vechime. Acuma mi-a făcut, primesc pensie de la deținuți politici, primesc trenuri gratuite, drumuri, călătorii, 6 călătorii, dar nu știu dacă mă duc acasă s-ajung la mănăstire înapoi, că nu mai este ce-o fost odată, s-o schimbat cu mult, mult, mult. Și cum îs eu obișnuită de una singură aicea și să le fac pe toate, să le văd că-s făcute, nu cred că rezist.

- Cum era o zi obișnuită acolo în mănăstire?

- Dimineața la 4 și jumate ne sculam, la 5 începeam slujba, pân’ la 7 și jumătate. La 7 și jumătate ieșeam, ne duceam la masă; era la atelier la covoare oltenesti, era la pictură, era la flori artificiale, era la țesut cu spata macaturi din ăstea, fiecare avea ascultare. Eu, definitiv, în viața mea la mănăstire cât am stat, până când s-o ridicat comitetul, până în...’55, că-n ’56 în 14... în 14 februarie ne-o ridicat pe noi iarna și-n ’55, în 29 martie o picat prima dată comitetul, stareța și preotul și tot. Și, în timpu’ ăsta, când i-o ridicat pe ei, noi am rămas ca niște pui fără nici o... rost, nu mai era cloșca care să ne-adăpostească. Munceam cât munceam, sara ne luam, cum amurgea, luam sacoșă și... am dormit în ... în biserică, din luna martie până-n luna lu’ noiembrie, când o dat frigul; atuncea n-am mai putut să mai dormim, ne-am băgat în camere. Și-n luna februarie o venit și ne-o ridicat.

Și era așa ascultarea mea la mănăstire: lucram la construcție; aveam ascultarea să fac pereții cu șăpci bătute și din urma mea veneau fetele celelalte care erau echipa și băga boatele de pământ acolo, pământ cu paie amestecat și tencuia frumos și-urma noastră altă echipă îl șpițuia ca să putem intra...până am venit, în martie ne-am dus

acolo în '55...în '53, m-am dus înainte de Buna Vestire cu două zile, în 23 ar fi fost...Și i-am spus lu' mama, zâc "Mamă, matale mă lași să mă duc la mănăstire?" "Păi, zâce, du-te, da' cu cin' te duci?", zâc "Suntem mai multe fete", da' mama îmi spune, zâce "Tu vii de Buna Vestire acasă?", zâc "Cred că rămân acolo" Da' eu eram cu planul că rămân de tot, da' n-am spus. Mama s-o dus și mi-o pus o scrumbie, c-avea cumpărată, și-o fript-o în cuptor, așa, în rolă, nu știu...în cenușă, nu știu cum o fript-o mama, știu că așa le frigea ea, și eu m-am dus și mi-am pus schimburile. Și le-am scris o hârt... o scrisoare așa mică în ziua de Buna Vestire prin tata unei maici și le-am spus, zâc "Eu nu mă mai întorc acasă". Și nu m-am mai întors până în '56, când am venit obligatoriu adusă de ei.

Când am venit noi în sat era o...puzderie, cum acușa le face de-i adună pe polițai, când îi câte-o mare manifestație, așa era atuncea la noi. Și când ne-am dat jos atuncea la Primărie, nu știai unde să te uiți, că era un singur milițian și-atunci era nenumărați, o crezut că se răscoală poporul. N-o vrut să ne ducă până-n sat, o vrut să ne lese-n Tecuci, zâc "Da', domn'e, lăsați-ne-n Tecuci, că doar de-acolo știm unde-i". Și le-o fost frică, că noi ne-ntoarcem înapoi și facem manifestație pe...pe tren, pe drum, pe gară. Și ne-o pus într-o mașină și ne-o dus acasă.

Care era ascultare la oi, care era la animale de-astealalte mici, păsări, curci, găngăanii, care era la porci, care era...peste tot era, nu trebuia să-ți spună altul: du-te-n cutare loc și mâine-n cutare loc. Când credea c-aceia acolo și-o făcut stagiul, venea altele noi, le băga pe alealalte, pe ăstealalte le băga dincoace la lucru manual în atelier. Eu am lucrat în atelier, după ce-o ridicat pe măicuța, am lucrat pân' la șase luni de zile la covoare de-astea oltenești, cu furculița, dacă ați văzut pe undeva cum se lucrează așa cu...deștele. În unele părți sunt ițișoare, trage de ele, da' noi la dește lucrăm. Și maicile care erau acolo ca rezponzabile a covoarelor m-o dat la o maică și-o zâs, zâce, ele treceau încolo-ncolo, da' cu ochii erau pe mine, ca să vadă cum, că unele ciupea așa deștele... hirul din partea cealaltă, era hire așa: în partea asta și-partea asta, da' eu le făceam așa de prima dată. "Măi, zâce, lăsați-o, că asta...asta, zâce, a prins de prima dată cum trebe să facă, zâce, lăsați-o". Și-am lucrat șase luni de zile, ș-apăi când am venit acasă, după... și după operație, am lucrat și cât am stat până când m-o luat la pușcărie, am lucrat la covoare oltenești. Da' ce era – o nimica toată, stăteai acolo ghemuit toată ziua și era 25 de lei metru' pătrat, într-adevăr că erau mari banii, nu poți să zâci, da' oricum...

Și...am mai fost...mult am stat lângă tata după ce-am venit eu din mănăstire, tata o murit...eu am venit în februarie și tata o murit în 4 mai. Era bolnav, într-adevăr, și mereu zâcea: "Tată, eu mor, da' mor cu două of-uri în sufletul meu". Mai aveam o soră care nu era căsătorită și de mine, se gândea că nu mai pot eu ajunge odată înapoi la mănăstire. Am fost în '92...în '93, am fost acuma anu' trecut, am fost în 29 octombrie și-am văzut iar din nou ce s-o făcut acolo, s-o lucrat mult, s-o făcut, ca peste tot.

- Ce făceați de sărbători, cum le petreceați în mănăstire? De Crăciun, de Paște...

- La sărbătorile mari? Făceam cozonac la sărbători, ouă roșii, la sărbătorile

Crăciunului mergeam cu colinda, se făcea dintre maici așa ca...ca buna dispoziție, știi...ursuleți, capre...da! Copilării, copilării. Adica noi, noi pot să... eu pot să zâc că ș-acuma, vorbeam într-o zi cu cineva, zâc "Eu știu că-s de 65 de ani, dar mintea mea e tot copil". Eu nu pot să am concepția că eu am îmbătrânit. Bătrână sunt, da' nu știu dacă am îmbătrânit. [Râde] Și ne duceam, făceam surprize măicuței, stareții, ne duceam cu toatele acolo la chilie, cu anumite jocuri din astea-așa, păi se bucura și ea când vedea toată copilăria noastră, da' câteodată făceam în sala de mese: strângeam toate mesele la o parte și ne-adunam cu toatele acolo și se ducea una și spunea: "Măicuță, vino la sala de mese, că nu știu ce s-o-ntâmplat acolo și nu-știi-ce și nu-știi-cum". Da' noi o aveam pe aia pitită pe undeva, ca să facă jocurile și făceam piese cu Învierea, cu asta...cu Nașterea lui Iisus. Aveam o maică, de-aici din Brașov era, știa șapte limbi și era născută așa...paralizată așa, așa era născută, nu că o paralizat din știință. Apoi era numărul unu pentru toate scenele astea, toate piesele astea, știa că trebuie să le așeze cum trebuie să le așeze și găsea copiii, între noi adica, între toate fetele ăstea, noi, găsea într-așa fel manifestația asta, de se potrivea ce făcea dumneaei. Și ne bucuram și-acolo, nu pot să zâc, că nu...nu eram așa brut...așa ca să zâci că, uite, te mustrează, te asta...dacă-ți vedeai de treabă și erai cuminte, ca oriunde poți trăi. Păi, dacă ești rău, desigur că cineva răspunde de tine și trebui să îți facă ceva ca să te liniștești, nu?

Uite, așa o fost o viață...nu știu, eu zâc pentru mine c-o fost bună, pentru că văd în lumea asta azi câte sunt și câte răutăți sunt, zâc: mi-o dat Dumnezeu minte la timp și la vreme de-am plecat cu drumul ăsta. Și nu regret, că nu m-o trimis nimenea, eu singură l-am ales. Când am spus în primăvara anului '53, până a nu pleca, eram cu tata – fie iertat – și făceam, cum ar fi la animale, rămâne ogrânjiile ălea așa, de la ciocan, de la astea...și le aruncam tot timpul acolo afară și când s-o teminat zăpada, hai să facem șură. Am făcut șură, tata era sus pe șură și eu zâc "Tată, mă lași să mă duc la mănăstire?", da' tata-mi zăce "Da' cu cine vă duceți?", "Păi, zâc, suntem mai multe fete", "Da' merge vreun bărbat cu voi?", zâc "Nu, da' noi ne ducem cu trenul, nu ne ducem...", că noi o luam pe jos, de la vârsta de 11 ani am intrat în Oastea Domnului, se numește Oastea Domnului, tot creștini, da' nu le place filmurile, balurile, beția, teatrurile, lucrurile ăstea afară de credință, nu le place. Și plecam la 12 noaptea din vârful dealului și la 12 ziua eram în Mănăstirea Vladimirești, 75 de kilometri, cu picioarele goale pe de-a dreptul, prin bolovani, prin ciulini, vai, prin ce era – nu conta, nu...zăceam că Maica Domnului și Sfântul Înger adună floricelele din urma noastră, în fiecare urmă crește-o florică și-o adună și-o pune la cunună... Asta era concepția noastră și azi tot așa am rămas, dacă fac fapte bune știu că Dumnezeu îmi plătește pentru bune, dacă le fac rele, pentru rele. Ș-atunci tata îmi răspunde, zăce "Dacă nu merge nimenea cu voi, cum vă duceți?", da' eu îi spun de jos "Tată, zâc, da' matale ce-nțelegi că mă duc eu la mănăstire?" și tata rămâne-așa, zăce "Păi vă duceți cum v-ați mai dus voi", zâc "Nu, eu mă duc la mănăstire ca să rămân acolo". Și-atunci, el stă așa cu mâinile-n șolduri sus pe șură și-mi spune, zăce "Da' tu știi ce se numește mănăstirea?", zâc "Da, c-am fost de-atâtea ori, am văzut". "Da' nu-i numa' haina, tată,

zâce, acolo tre' să fii om". Ş-atuncea stă așa și-mi spune, zâce "Fii atentă, că nu este un măr pe care să-l muști și să-l arunci. Acolo este un lucru greu, să nu mă blastemi pe mine, că eu nu-ți spui să te duci", zâc "Eu mă voi blestema singură, da' n-am de ce, că eu mi-am ales drumul ăsta". Ş-atuncea tata îmi spune: "Fii atentă, că pe vremea războiului o fost două fete de la noi de-acolo din sat și le-o băgat la surori, prin spital când o venit răniții și s-o căsătorit și, zâce, să nu mă faci de rușine, cum o făcut a lu' Vasile Cerchez, da' eu îi spui lui "Da' dumneata Vasile Cerchez te numești, nu te numești Haralambie Popescu?" Zâce "Eu știu cine mă numesc, da' să vedem cine-ai ști tu că eu sunt". Ş-apăi mie mi-o rămas în minte, și-n memorie, și-n suflet cuvântul lui tata; nu l-am făcut de rușine, nu l-am făcut de râs, nu m-o arătat nimenea cu deștu'. Tata avea o vorbă și-mi zâcea: "Tată, decât să te-arate cu degetu' că ești prost, mai degrabă să spună: ferește-te c-acela-i rău". Asta o am.

Acuma-n '94, am avut căsuța mică, cum v-am spus, când am plecat în servicii, am dat la o nepoată loc să facă acolo, să aibă grijă de mama, prea mult n-o avut...și-n '90 am zâs "Măi, să-i fac parte cât trăiesc eu, i-am dat porția care-am vorbit și mi-am făcut casă în fața casei celeia...și-am făcut o casă mare de toată frumusețea. Am 15 metri lungime pe 4 lățime, am trei camere, am magazie, am pivniță, am de toate, nu...mă duc acasă – nu mă-ntreabă nimenea, de ce oare nu s-o sculat și oare de ce mai stă, nu, e casa mea. Acolo știu că trag fără doar și poate. Și mai mult de-aicea-ncolo...

- *Cum era școala de maici?*

- La noi nu s-o-nvățat ca la catolici, la catolici s-o-nvățat școală, da' la noi nu s-o-nvățat școală. La noi școala era asta: ascultarea, să nu răspunzi înapoi că "nu mă duc" sau "nu vreau să fac lucrul ăsta", nu, o fost o școală monahală la catolici și-n ultimul an, când chiar pe noi ne-o desființat, atuncea o venit ca să începem și noi școala monahală. Păi, nu știu ce-au făcut, două luni de zile, trei luni de zile, nu știu care-o făcut, că n-am intrat toate, ne-o selecționat: care are șapte clase, care are patru clase, care are așa...și n-am intrat toate, eu n-am intrat în școala aia...nu, nu vă pot spune, că n-am ce să spun de-acolo. Școala era rugăciunea, ascultarea și lucrul. Te duceai la lucru, nu-ți spunea nimeni nimic, făceai ascultare: la ce te-o pus, acolo erai și la rugăciune să nu lipsești la Sfânta Liturghie – asta era școala cea mai mare. Lipseai de la biserică, numa' vedeai pe cineva: "Ce faci, soro? Unde ești, maică, vino-ncoace, hai la biserică!", da' n-aveam ocazia să vină cineva după mine, că mă duceam de multe ori, cum am făcut locuința așa care-am făcut-o de-am muncit noi, s-o făcut electrica într-însa, s-o făcut moara, s-o făcut șase chilii și eram tocmai în margină într-o chilie, lângă pădure. Apoi, de-acolo pân' la biserică făceam cinci minute și-mi luam cartea și stăteam în biserică cât vroiam eu, veneam la doișpe, la unu, la cât vroiam, veneam acasă și mă culcam.

Când o fost de ne-o ridicat atuncea, eu am rămas într-un hol mic așa și-am citit Acatistul lui Sf. Nicolae și-am auzit pe-afară ceva zgomot și lumină pe desupra, o fost o vreme și-un soare frumos cum ar fi azi și deseară o-nghețat și pârâia gheața sub picioarele Securității, că Securitatea ne-o ridicat. Și eu zâc la o soră care dormeam, că

eram șase în camera ceea, era trei paturi și două surori de trup, două una și una și eu din nou cu alta, tot așa străine. Și când o venit Securitatea, atuncia eu am auzit și mă duc repede și-o scol, zâc “Soră Maricică, scoală-te, că afară nu-i bine” și ea îmi spune, zâce “De ce nu-i bine?”, zâc “Ascultă ce-ți spui eu, că nu-i bine, uite, lanterne se vede încolonoace și unul o deschis de două ori ușa și eu întreb cine-i și nu răspunde nimic”. Ș-atuncia când s-o sculat și ea o văzut că ne-o înconjurat, ne-o cărat la Tichilești, așa-i spune, la mânăs...la Galați, ne-o cărat cu mașina: soldatul și maica, mi-o pus o mașină de maici cu trei soldați la spatele meu, așa am fost de periculoasă socotită. Punea soldatul și maica – care-o fost motivul, n-am știut; pe urmă s-o descoperit, adica s-o descoperit...prin vorbite așa, că noi am avut ascunși bandă de hoți, da’ de unde, că noi n-am avut. Cele maici care-o fost înaintea noastră, primele maici adică, care-o ridicat biserica, că maicile o făcut biserica cu samarul, ne povestea – fie iertate, am patru moarte-n sat – ne povestea că lucra la ciorap aicea și cu samaru’ cu cărămida urca pe schelă, ca să ducă la zidar să facă biserica. Și-o fost un bordei de la-nceput, dar eu nu l-am apucat și păcat, toată lumea regretă că l-o acoperit, l-o stricat. Când s-o dus primele maici, s-o dus și mânca c-o lingură douăzeci și una, până venea înapoi lingura, îți trecea foamea, nu mai erai om.

Nu, o fost pentru mine... eu mi-am ales așa, am zâs, am ales o viață bună, curată, liniștită și de-asta am și căutat loc de muncă la biserică, că fără biserică nu putem face nimic, nu știu dumneavoastră în ce fel, ce religie țineți, ortodocși sunteți?

- Da.

- Că în Timișoara veneau mulți sârbi și stăteam de vorbă cu dânșii, când eram atuncia acolo la servicii, dar acuma, aicea nu-i mai știu care și cum îs când vin, le spui ce poți să le spui, mai mult de ce nu știu n-am ce să spun.

- Când a izbucnit războiul erați mică, erați un copil...

- Când o izbucnit războiul eu eram de cinci ani. Când o plecat frate-miu la război, era căsătorit, i-o rămas o fetiță...și-o ținut mama așa felinarul la gard, până când nu s-o mai văzut; că el cât o fost acasă într-o permisie două zile, tot așeza și-și ștergea hainele celea și le făcea, îi plăcea, și mama zâce “Măi, Dumitrache, mamă – Dumitru îl chema – măi, Dumitrache, zâce, tare nu-mi place mia deloc hainele iestea”, da’ el zâce “Da’ de ce, mamă?”, “Măi, mamă, măi...”. Și l-o prins...și-o murit...la ruși. Tot timpul era – uite-l acolo-i, fotografia ceia din urmă care-s doi, în spate-i el – când o intrat în lagăr, numa’ atâta zâcea “Unde-i fata mea și unde-i nevasta mea? Mama mea unde-o rămas cu felinarul la gard?”. Azi așa, mâine-așa, s-o-mbolnăvit de plămâni și of, of, of și ne-o adus fotografiile, ne-o adus verighetele colegii lui. Și ca niciodată mama zâcea “Mamă, niciodată-n viața mea, că-s bătrână, n-am avut și n-am pățit ce-am făcut acolo”.

În anu’ când o murit frate-miu, l-o dus în ajunul de Bobotează pe câmp și-o pus două tâlgi de pământ pe dânșul. La Bobotează de un’ să faci groapă și să-l bagi în groapă? Mama, ne-am sculat cu toții, avea făcută mâncare – în Ajunul Bobotezei e post negru – și-aveam făcută mâncare dinainte c-o zi. Și mama ne-a sculat, ne-am suit în pat, cum eram noi mici, o pus și-un șervețel colo, ne-o pus mâncarea, carne cu varză,

zâce “Hai, puneți și mâncați, că de-acolea ne-apucăm de treabă” o spus la cei mai mari. Se uită pe geam, vede o bătrână care vine de la biserică, prin zăpadă... Deschide geamul: “Măi, mătușă Catrină, da’ de unde vii matale, zâce, la timpul ăsta?”, zâce “Vai de mine, vai, mamă, da’ tu nu știi că azi îi Ajunul Bobotezei?” Mama, când o auzit, zâce “Ăsta-i un semn”. Și semn o fost, că-n timpul când noi stăteam la masă, oamenii o scos pe frate-miu și l-o dus și l-o îngropat cu două tălgi de pământ pe el. Ne-o povestit băieții care-o venit și-o scăpat, ne-o povestit cum s-o dus primăvara la lucru, și-o găsit toate lungurile astea, oasele rămase, știau unde l-o lăsat, pe ce teren. Așa o fost să fie.

- *Puteți să mai spuneți ceva de colectivizare? Cum a fost, cum...*

- La colectiv?

- *Deci, cum s-a luat pământul, care-a fost...*

- Pe mine m-o trecut la colectiv obligatoriu, c-am avut o fotografie de-a lu’ măicuța stareța mea din mănăstire, îmbrăcată așa ca maică, cum îs eu acolo. Și-o zâs că mi-o luat poza ceea și-o plecat la Primărie cu ea și m-o chemat acolo și-o zâs că dacă eu am ținut poza asta-n casă, eu-s obligată să mă trec la colectiv și de ce-o țin așa îmbrăcată. Zâc “Dezbrăcați-o și dați-mi-o dumneavoastră – păi că n-am avut ce să-i spui altfel [*râde*] – ce dacă un om îi îmbrăcat, cum să-l las eu cu pielea, după ce-i îmbrăcat și scos în poză”. [*Râde*] Oameni... Mama când o venit acasă, zâce, zâc “Uite, mamă ce-o spus”. Ne-am ascuns, ne-am băgat...nu, am suferit greu așa, cum să-ți spun, vreo trei luni de zile. S-o trecut tót satul, n-am putut ca să nu ne trecem. Pământu’ l-o luat fără nici o bătaie de cap, o băgat tractoarele și-o arat pe unde...le-o stricat drumuri, le-o stricat toate...nu, o scos copacii, n-ai mai știut... hat, șanț, că uite-aicea-i perimetru’ meu, dincoace-i semnul tău, nimic, harababura. Și-a intrat toți oamenii de nimica din sat în colectiv, de s-o făcut oameni. Și când am intrat și noi s-o schimbat colectivul, n-o mai fost același.

În colectiv am petrecut și-acolo un obstacol mare. Eu aveam casa mea, frate-miu casa lui, dar între mine și frate-miu n-aveam gard. Ne-o dat un an, doi, trei, în al patrulea an n-o vrut să ne mai deie pământu’ ăla...cum era loc de folosință, așa-i spunea, n-o vrut să ne mai deie, că n-am gard între mine și frate-miu. Și-am spus “Domnule, eu am număr la poartă, plătesc la Primărie toate dările, ce aveți dumneavoastră cu gardu’ ăsta, care nu se poate...nu poate merge pe o cărare dreaptă fără să se-nchedice de-un gard, spuneți-mi și mia, care-i acela?” Cine era: brigadieru’ – fie iertat, că-i mort – și cu injineru’, primarul mai puțin. Un chinuit, nu mai țin minte în ce an o fost, da’ nu mai țin minte, cred c-o fost în ’65, cam așa. Din 2 martie și până-n 8 noiembrie. M-am dus drumuri nesfârșite, nu erau mașini, nu era autobuze cum îs acuma, mă duceam pe jos 11 kilometri la Tecuci la audiență. Ția de-acolo zâcea: “Da, doamnă, du-te acolo să-ți măsoare, să-ți facă, să dreagă...ai dreptul”. O trecut caleașca pe la mine prin poartă ca să vadă dacă-i adevărat că am gard ori nu am. Motivul ne...ne...neîntemeiat. Și brigadieru’ avea un hectar de vie, avea hectar jumate de nu știu ce, avea un hectar și ceva de porumb. Eu le știam toate. “Măi nea Tache, ascul-tă-mă, bre, și pe mine!”, “Nu eu, inginerul”, mă duceam la injiner: “Nu eu, Pricop”, da! M-am

pus pe rugăciune, n-am blestămat, da' am zâs "Doamne [*iși face semmul crucii*], tu fă dreptate, că numa' tu mă mai poți scoate, de unde-am intrat". Și-am pus mâna pe Psaltire. Psaltirea-i cea mai mare rugăciune, cea mai mare carte a dorinței omului și-a-mplinirii faptelor. S-o... s-o-implinit după cum Dumnezeu o văzut c-o făcut. Nu m-am bucurat și nu mă bucur nici în ziua de azi. Omu' ăsta, brigadieru', era din sat, injineru' era străin. Brigadieru' se jura – avea un copil c-un picior mai scurt, avea una care nu putea vorbi... așa-ia stricat, toți copiii erau cu câte-un semn, numa' unu l-avea bun și-o-nvățat școală de veterinari – se jura ca un ticălos: "Să-mi ieie Dumnezeu ce-am mai drag"; acela era cel mai drag, că era întreg și era normal și era învățat și era de toate. Eu n-am... n-am slăbit Psaltirea din citit și zăceam: "Doamne [*iși face semmul crucii*], fă dreptate!", nu zăceam altceva. Dumnezeu mi-i martor, că nu m-o-nvățat mama să blastăm, zăcea: "Mamă, și-n Psaltire scrie, zăce, plătește, Doamne, la fiecare după fapta lui". Și-n timpu' ăsta, în sara asta o fost Revelionul și mâine seară copilu' o plecat la Tecuci, da' tot o fugă, s-o-ntălnit lumea cu el din sat, care-o fost în Tecuci, tot o fugă o ținut-o până-n Gara de Nord – că-s două gări în Tecuci – și-acolo la Gara de Nord o făcut o hârtiuță și-o lăsat-o lângă el și s-o pus cu gâtu' la tren. Ca pedeapsă de la Dumnezeu, că Dumnezeu, îmi spunea tata "nu bate cu bătu, tată, dă rar, da' dă bine. Nu face rău azi, zăce, că-i uitat Dumnezeu. El nu uită niciodată, c-o scris cum scrie băiatu' cela acolo". Și l-o... o primit răspuns că băietu' era la morgă adus și cu biletu'-n buzunar și... nu mai țin minte ce-o scris în bilet, îs ani mulți de-atunci. Și l-o pedepsit Dumnezeu de l-o ținut opt zile în casă mort. Veniseră o zăpadă, mergeai pe acoperiș, așa era, la acoperișu' casei, te dădeai în valul mării, acu' te coborai, acu' te duceai.

Eu atuncea m-am dus la București, tot c-o maică, c-am făcut niște icoane la biserica din sat, la atelierul de schitul maicilor le-am argintat și-am îmbrăcat în argint. Și ne-am dus și ne-o prins vremea ceea rea pe drum. "Ei, măi, acuma ce să facem?" Aveam noi unde sta, da' cât să stai în București? Am stat două zile, am plecat... trenurile venea cu întârziere, în fine... În Tecuci ne-am coborât... Am dus icoana noi cum am dus-o până la un verișor a meu, o lăsăm acolo, zâc "Nene, noi ne ducem în margină încolo, dacă putem ajunge pân' la mijlocu' orașului, ajungem, dacă nu, zâc, ne-ntoarcem înapoi. Mai găsim pe cineva și dacă ne spune că putem cu picioru' merge..." și era cărare de picior, potecă așa... Și-o spus oamenii, zăce "Maică, cu picioru' mergeți, da' ca să vă duceți pe mașină cu ceva nu, nu circulă nimic". Bun. Când ne ducem, am plecat a treia zi... a doua zi, nu, a treia zi am plecat după Anu' Nou și când am venit înapoi era opt zile. Și cum am mers așa, pe nămeți mari, zăce, zâc eu "Măi, ce-i atâta lume – lumea venea de-ncolo de la răsărit încoace și noi plecăm de la apus încolo – zâc ce-i atâta lume de vine lumea ceea de-acolo?" Iese o doamnă la stradă, la poartă. Zâc "Tanti Ica, da' ce-i atâta lume de vine-ncoace?", da' ea zăce "Eh, da' dumneata de unde ești, de unde vii?!", "Eh, zâc, eu-s plecată de mult de-acasă, am vreo săptămână aproape, șase zile am". Zăce "Maică, băietu' lu' Tache, măi, s-o dus și s-o pus cu gâtu' la tren și nu-l poate îngropa, că i-ote zăpada asta, n-o putut să-și facă cumpărături, n-o putut să se ducă să facă groapă, n-o..." Câtă palmă o dat Dumnezeu

de mare!...când îți bați de cineva joc, fără să fie vinovat. Am zâs, o venit femeia la mine și-o zâs “Maică, mergi să-i faci coliva pentru Mircea”. “Merg”. M-am dus și la priveghi, m-am dus și la făcut coliva, m-am dus și la înmormântare, când o plecat cu mortu’, că era aproape de noi acolo.

Și m-o pedepsit atuncea, că nu mi-o dat locu’ ăla de folosință anu’ ăla și al doilea an mi l-o dat. Ce făceam...nica toată cu el. Mama era bătrână, i-am mai dat și lu’ mama de-acolo ce-i mai dădeam, chiar că nu...aproape ca să zăci că trăiești. Cum am zâs eu când m-am dus de-am făcut actele de pensie pentru boală, o zâs că n-am dreptul; și-acolo m-am dus, o fost un om de-a lui Dumnezeu și-am făcut împreună cu el niște hârtii. Ce ieșea din presă, din București, eram și eu într-un colț acolo. Nu era nici o hârtie lipsită să nu fiu și eu scrisă. Mă chemau la Galați: “Ce-ai făcut, măi, unde...”, zâc “Domn’e, nu mă mai chemați, că eu n-am bani de cheltuit pe drum, eu vă spun, în toată...tot ce este în presă vă veți vedea colectivul din satul Matca, că nu dați dreptul la om care-o muncit aicea”. Pân’ la urmă o luat dosaru’ meu și l-o judecat la București și mi-o dat pensie pe cinci ani de zile, în fine, mă duceam la comisie. Și-atuncea ei s-o gândit că io poate o să renunț. Pământu’, cum spune, despre ce, cum o luat pământu’, l-o luat așa, fără să-ntrebe pe nimenea. Te-ntreba cât pământ ai, un hectar, două, trei, scria o foaie-acolo, c-atâta pământ. Da’ acuma, când s-o dat pământu’ după Revoluție, n-o mai recunoscut foile celea, c-ai avut atâta pământ și nu știi ce. Dac-așa o fost cu tot anu’ cela.

Am uitat să vă spun că în ’86...în ’85 eram aicea și mintea mea așa, ca de om neînvățat, “Măi, zâc, eu vreau s-ajung la Ierusalim, da’ cum s-ajung, de unu’ singur cum s-ajung?” Am plecat, am vorbit cu părintele, mi-o dat o adeverință, m-am dus pe la București, am venit înapoi, am făcut forme, am făcut tot dosaru’. Vine securistu’ la mine, în bătaie de joc: “Unde-i domn’Popescu?” – că eu acolo prevăzusem tot: c-am fost în mănăstire, c-am fost în pușcărie, tot, tot, tot, tot – vine securistu’ și zâce “Unde-i domn’Popescu, dumneavoastră...”, nu, zâce “Doamnă, nu vă supărați, pe domn’ Popescu pot să-l găesc?” Zâc “Doamna Popescu da, da’ domn Popescu nici într-un fel”. El așa serios la mine...zâc “Da’ dumneavoastră cine sunteți?”, dacă, zâc o iei tu așa, te iau și eu așa. Zâce “Cine sunt sunt, da’, zâce, vreau să știu dacă-l pot găsi”. Zâc “Nu-l găsiți, domnule”. O mai venit, tot așa în bătaie de joc că: “Unde-i, doamnă, l-ați făcut sfânt?”, “Îi sfânt, s-o dus acolo la Dumnezeu înain’ de vreme”. Stă și se uită la mine...se duce la părintele. Părintele – tot părintele Coman era – și-i spune, zâce “Domnule, eu vă cunosc, dumneavoastră nu știu dacă mă cunoașteți așa pe mine, da’ eu vă cunosc, zâce, ființa asta, de când o am aicea de cinci ani de zile, păi când a pune de gând să facă ceva, se dă oricum ar hi și-ajunge și face lucrul acela, zâce, eu vă spui să n-o închedecați, zâce, lăsați-o în drumu’ ei să se ducă”. Aăă!...ei s-o dus și m-o descusut și m-o coșcodocit și s-o dus pe la sat, pe la asta...o trimes pe la Galați, că cine mi-i mama, cine-o fost tata, cine...Bun. Le-am trimis o hârt...o scrisoare, o carte poștală, ca numai să-mi deie, adresa pusă, numa’ să-mi dea răspunsul: mă pot duce ori nu mă pot duce. Vine-napoi răspunsul și ștampilă mare, așa, de Brașov și sus într-o mărgioară scris: Galați. Da’ l-am ținut vreo trei zi...el știa c-o trimis-o, da’ eu

zăceam, că n-am primit, vreo trei săptămâni l-am ținut așa în nervi, zâc “Ia să vedem, ce-ai să faci tu, n-ai să...n-ai să deschizi gura?” Da’ n-o deschis-o, nimic. După trei săptămâni zâc, zâce “Maică, chiar n-o venit nimica?”, zâc “N-o venit, domnule”, când îi spui, zâc “Să știți c-o venit”. “Ai!...el colo. Și cum îi?”, zâc “Îi negativ”. “Maică! Ad-o s-o văd și eu”. Când mă duc cu ea-n biserică acolo și mă duc în biserică, zâc “Poftiți, ștampila Brașovului”. “Ai! maică, nu te supăra, nu te supăra, maică, da’ uite-aicea scrie Galați.” “Las’ că mă duc la Galați, domnule, mă duc la Galați, mă duc liniștită, o să vedeți, dacă nu viu cu răspuns de la Galați.” Mă scol într-o dimineață, asta nu mai știu...în ’86 era, în iunie, știu c-am fost – nu mai țin minte data – am fost în excursie pe Deltă, pe partea Brăilei pe-acolo, cu tot corul și-am fost pe la mama pe-acasă, era moartă și i-am făcut parastasul de cinci ani de zile, cu tot corul, cu pomană și masă și...în fine. Când o văzut ăștia de la cor toată treaba și tot ce-am făcut acolo masă, zâce “Maică, nu mai uităm sarmalele celea numa’ cât măslina pentru nimica-n lume, o zi sta...cum îi zâce – o viață-ntreagă, zâce, nu uităm ceea ce-am văzut”. Zâc “Oți uita, n-oți uita, zâc, eu asta...asta se face la noi”. Cum era la casa lu’ frate-miu, c-acolo era toată ceremonia făcută, mă sui pe colțul prispei, zâc “Acuma mergem și la casa lu’ moș Ion Roată”. Da’ ei o stat așa, adică cum moș Ion Roată tocmai prin partea Moldovei și ce spune maica că să ne ducă la moș Ion Roată. I-am dus la casa mea mititică, o intrat toți, s-o uitat, erau numai icoane și s-o-nvârtit...în fața casei era beciul și-o deschis unul oblonul la beci, ușile, și-o văzut butoiul cu vin. Zâce “Maică, îl punem și-l ducem la Brașov”, zâc “Lasă-l aici...cine-l scoate, eu vreau să știu – era un butoi de șizeci de deca – cine-l scoate-afară, scoateți-l și puneți-l în urma mașinii și merge de-a dura”. Da’ aicea acasă se lucra toate treburile, veniseră plăcinta, că nu am timp și n-am vreme și n-am loc și nu mă pot duce la Ierusalim, știi...eu aveam o inimă-reeaa...pământ, îmi tot venea să plâng, am și plâns pe mașină, da’ ghidu’ vine și-mi zâce “Maică, de ce ești supărată?” Zâc “Acuma n-am timp să vă răspund, duceți-vă de lângă mine să nu zâc ceva rău, că dacă...mă țineți minte, zâc, duceți-vă”. S-o dus, zâce “Maica-i supărată”, zâc “Prima dată am fost supărată, pentru că...”, eu le-am spus “Părinte, a noștri de-acasă îs ca și dumneavoastră, când o spus o oră fixă, fixă”, da’ șoferu’ și-o făcut oleacă de bătaie de joc, o rămas nu știu ne unde gură-câscată, ca să nu...să n-ajungă la fix. ăștia stăteau toți la cimitir și noi am ajuns cu două ore mai târziu după ora care-am spus, în fine...

Și cum spun, mă duc la Galați...La Galați când mă duc, ies...m-am dus la o umbră – era un soare și era o secetă – mă duc la o umbră, văd un băiet, da’ întâmplător și Dumnezeu nu te lasă niciodată. Când am lăsat...m-am dus acolo, m-am dus la poliție întâi, poliția o zâs că nu, că tre’...da’ numa’ atâta, atâta avea ușa deschisă și zâce “Doamnă, nu mai merge nimenea la Locurile Sfinte”. Zâc “Dumneavoastră poate nu vreți să mergeți, da’ eu vreau să merg, că numa’ ieri o venit o doamnă de-acolo și se poate merge”. Și-am plecat. Zâce “Nu la noi, la Securitate”. M-am dus la Securitate, când am ajuns la Securitate era un portar acolo, tot ofițer de securitate, da’ era civil. “Bună dimineața”, “Bună dimineața”, era în jur de șapte și jumătate, cam așa. Zâc “Domn’e, uite ce dorință am eu: vreau să intru în audiență la generalul...

dumneavoastră, care-l aveți aicea-n județ”. “Pentru ce, doamnă?” Zâc “Uitați-vă, am primit o hâr... o scrisoare de la Galați că nu-mi dă voie să plec la Locurile Sfinte”. Se uită el așa, zâce “Nu, de la noi în nici un caz nu-i primită scrisoarea asta, doamnă, asta-i primită din Brașov”. Zâc “Eu văd ștampila Brașov, da’ uitați-vă ce scrie aicea”. Întâmplător Dumnezeu o trimis secretara jos, de la etaj, unde jos la poartă nu știu pe cine căuta, “Da’, zâce, doamna secretară, zâce, stați un pic să v-arăt ceva, zâce, uite, doamna-i din Brașov, vrea neapărat să intre-n audiență...” Zâce “Doamnă, azi n-avem audiențe, că nu-i generalul aicea și n-avem la cine vă da în audiență, nu-i ține nimenea locul”. “Da’, zâc, scrisoarea asta o recunoașteți?”, zâce “Doamnă, de la noi nu-i”. Se duce, o ia și pleacă cu ea sus. Zâc “Doamne!”, da’ eu nu stăteam din rugăciune în gându’ meu, numai Maica Domnului era pe limbă și nu stăteam din rugăciune, ceream: “Doamne, descoperă tu și fă dreptate, să vedem care cum îi”. Bine... Vin de-acolo de la umbră, cum stăteam eu acolo, am văzut că iese, trecea un ofițer, un băiet de-ăsta așa tânăr era, îmbrăcat civil, cu scrisoarea mea în mână. Eu când am văzut că trece cu scrisoarea, el o intrat în sala de așteptare. Vin de la umbră și-l opresc, când intră...când iese afară. Zâc “Bună ziua, nu vă supărați, dumneavoastră aveți o scrisoare și cred că-i a mea”, zâce “Popescu vă numiți?” Zâc “Da”. Zâce “Hai cu mine”. Mă duc cu dânsul, mă duc într-un birou acolo cu geamurile deschise, n-avea telefon acolo; mă-ntreabă unde-o fost mama, cine-o fost mama, cum o chema, pe tata, pe mama, în fine...toate descus...Zâce “Doamnă, rămâneți aicea” și-am plecat...o plecat în alt birou, cu geamurile deschise și-acolo, eu aicea geamurile deschise, auzeam mai bine, nu ca acușa, c-acușa aud oleacă mai șac și...pune mâna pe telefon, sună, sună: “Brașovul?”. “Da”, zâce “Domn’e, dumneavoastră sunteți zdraveni – parcă-l aud la telefon – zâce – ce-o fi răspuns ăla, n-am auzit – zâce, ce-ați trimes femeia asta care vrea să se ducă la Locurile Sfinte la noi, că-i de șase ani în Brașov, zâce, dumneavoastră răspundeți de ea, nu noi”. Aaa... zâc tac din gură, m-am făcut că n-am auzit nimic. Vine băiatu’ ăla, îmi dă scrisoarea, zâce “Doamnă, te duci la Brașov acasă”. Zâc “Domnule, eu vreau să mă duc, da’ uite n-am...acuma caut să ajung sub ce formă, pentru mine să ajung la lucru”.

Am plecat de-acolo, am venit acasă, am ajuns noaptea aicea..., am dormit ce-am dormit pân’ la ziuă, da’ ca somn n-o fost acela. Dimineața m-apuc, intru în biserică, după ce se termină slujba, m-apuc și fac o ciorbă. Învățată la ce să fac – o spus să mă duc să mă interesez de adresa Securității, să pui o scrisoare, să-mi trimeată răspunsul tot așa și zâce “După aia să intrați în audiență la generalul Securității”. O scriu în iunie, o trecut jumatele lu’ iulie...nimic, da’ eu când am venit acasă de-acolo, m-am dus și-am pus o lumânare la vii, 40 de zile. Și-am zâs “Doamne, pentru-acel care-o zâs nu, fă tu dreptate”. ăsta era cuvântul. Dimineața când deschideam biserica și luam o lumânare să aprind afară, lumânarea aceea era. Bine. Azi așa, mâine-așa, am ajuns pân’ la 27 de lumânări. Când am ajuns la 27 de lumânări, viu din biserică și găsesc, așa cum îi geamul acela deschis, la ușa de-afară, un plic în casă aruncat. Mi-am pus ochelarii la ochi, mă uit așa la el, o ștampilă mare, zâc “Măi...” Așteptam, așteptam și nu se rezolva nimic. Iau plicul și mă duc în biserică – tot părintele ăsta era de

servici, că l-ați întâlnit – mă duc în biserică și zâc “Părinte, ia uitați-vă dumneavoastră, c-aveți ochelarii, că zâc nu...cum am văzut ștampila asta mare nici nu m-am mai dus să-mi iau ochelarii, ia vedeți ce-i”. Părintele desface, cu ochelarii-n ochi, zâce “Maică, ai dreptul să te duci la Ierusalim”. “Hai, părinte, nu mă lăsați în pace.” “Da, maică.” Da’ ciorna ceea care-am făcut-o eu, declarația, cererea către Securitate i-am dat-o lu’ părintele și-o verificat-o. Zâce “Măi, cine-o făcut-o?”, zâc “Eu, părinte, am făcut-o, nu vedeți că-i scrisul meu...” “Hai dă-te-ncolo!” Zâc “Eu am făcut-o cu mâna mea, ascultați-mă, ce mi-o dat Dumnezeu în cap și mi-o pus în minte”. Bun. Părintele zâce “Maică, te duci la Ierusalim”. M-am dus și-am plătit în trei săptămâni tot, adica ce plătit, că n-am avut datorii pe la stat, n-am avut nimica, da’ mi-am scos toate drepturile.

O trecut Sântă-Măria, 15 la noi, august, hramul bisericii și din 19 august am fost în Ierusalim, în ’96 în 19 august. Am prins ceremonia toată a Maicii Domnului de hram, că ei-s cu două săptămâni mai târziu ca noi, țin pe vechi, și-am prins toată ceremonia. A doua zi, la ora nouă și jumătate am fost în Ierusalim, în căminul românesc, a doua zi m-am dus pentru prima dată la mormântul Maicii Domnului, c-o zâs niște români că merg la mormântul Maicii Domnului. Zâc “Și eu merg”. Primul drum către mormântul Maicii Domnului o fost, după aceea am venit înapoi și-am intrat pe poarta lui Sfântul Ștefan și ne-am dus la Sfântul Mormânt și la...asta...la grota unde-o stat Mântuitorul legat în butuci, la Golgota, la Biserica Învierii, biserica sus pe Muntele Ierihon unde s-o-nălțat Mântuitorul și-o lăsat talpa...asta...dreaptă în piatră, nu-i ciment, în piatră, în munte de piatră o rămas imprimată talpa Mântuitorului. Am vizitat toate locurile unde-o făcut Mântuitorul minuni, n-am putut intra la biserica în care-o cântat cocoșul și s-o lepădat Petru de trei ori și n-am putut intra în Grădina lui Iuda, unde-o cumpărat pământul cu banii care l-o vândut pe Mântuitor. Țăstea două locuri nu le-am putut intra. Da’ am intrat la izvoru’, unde l-o trimes Mântuitoru’ pe orb, de-o zâs “Mergi la Sion și te spală”, am intrat când am ajuns la...la izvoru’ Vitezda...acolo unde erau mulți. .multă lume bolnavă și numa’ unu care intra prima după ce tulbura apa Îngerul se făcea sănătos...

- *Povestiți-ne, vă rog, cum era ritualul de înmormântare la sat.*

- Dacă este un tânăr se pune muzică, se pune călăreți, se pune mașini, se pune motociclete, prosoape la toate lucrurile ăstea așa. Masa, casă...ca la o nuntă, trei-patru rânduri de persoane, câte ai, la preoți la înmormântare la sat tot așa se dă prosop, se face slujba în biserică, depinde cum îi mortu’, în ce zonă. Ca înmormântare este foarte multă cheltuială în părțile noastre, aicea la Brașov îi mai puțină cheltuială, că nu-i...nu-i atâta, adică nu se face obiceiurile, care se face la țară, știți...Eu când am fost de-o murit mama, m-am dus cu părintele ca s-o vedem, de-așa-mi trimiseseră telefon că mama e bolnavă, da’ mama o fost cu picioarele bolnavă de când o știu eu, copil mic eram. Și când ne-am dus noi, am plecat la trei și douăzeci de-aicea și-am ajuns acolo la șase douăzeci, trei ore am făcut pe drum, da’ o mânat părintele așa, numai nouăzeci la oră o ținut, o fost și vremea... cum să-ți spui eu, dinspre ziuă și nu era aglomerată șoseaua și când am ajuns am intrat în casă, adică când am ajuns la

colțu' străzii, frate-miu iese să se ducă să cheme sanitarul, ca să-i facă formolul ăla, ca să nu... că era cald și să nu cumva să... Și zăce frate-miu "La ce-ai mai venit?" Și eu atuncea am început a plânge și zăc "Cum adică, nici la înmormântare nu mă primiți?", "Da' de ce n-ai venit până acuma?", că cică o juma' de oră, numa' atâta o vorbit, tot așa număra: c-atâta mai este și eu nu viu. Și-atuncea părintele, când am intrat înăuntru cu mașina, am descărcat ce-am avut în mașină, îi spune lu'...întreabă pe fratele cel mai mare că...cum va fi înmormântarea și când. Și fratele o zâs, zăce "Părinte, o murit ieri dimineată, azi o ținem, mâine tre' s-o-ngropăm, că nu se poate ținea, că-î...n-o fost zăcută, așa din picioare o picat deodată". Și-atuncea părintele o zâs așa "Maică, dacă băieții spune că o-ngroapă mâine, hotărăște-te: mergi înapoi cu mine sau eu mă hodinesc o oră, două și plec înapoi". Și tot fratele cel mare zăce "Nu, părinte, merge înapoi c-acolo are treabă, îi de una singură, aicea noi suntem toți și rezolvăm treburile". Și-am făcut cum o zâs frate-miu. Și-am plecat cu mortu' de-acasă, la tot colțul – nu c-o fost mama – la tot colțul, la toată poarta era lume cu lumânări, cu ghivece cu flori, cu flori rupte din grădină, părintele o rămas atâta de impresionat și-atâta de emoționat, c-o zâs, c-o vorbit în biserică părintele paroh de-acolo...hmm, o plâns, n-o plâns lumea, da' când o vorbit părintele Coman, atâta o plâns lumea, că nu se-auzea în biserică, numa' suspinări. Și zăce "Îmi pare rău că n-am cunoscut-o în viață, dar, zăce, după cât văd, cred că maica cu mama seamănă". Mama era așa o femeie - și eu, dacă nu cunosc pe nimenea, dacă-l întâlnesc, imediat întreb "De unde ești, cum ești, ce faci, de unde-ai venit, ce... – mama era foarte primitoare, noi am învățat de la părinți să primim străinii, să dăm pomană la săraci, să facem fapte bune. Tata, mama, nu ne-o-nvățat să furăm, să plecăm, să ne certăm, niciodată, la șapte copii să-i crești pân' la vârsta maturității și să fie toți oameni în societate și să nu vină o femeie sau un bărbat să zăcă "Uite ce-o făcut băietu' dumneata", n-o fost ușor. O fost niște oameni – nu c-o fost părinții mei – da' neamu' nostru-s un fel de oameni liniștiți, nu s-o băgat în politică, nu s-o băgat în scandaluri, nu s-o băgat...și-o văzut de treabă, de sufletul lui și de mântuirea lui și de casa care-o are. Și când o venit părintele acasă, am venit în seara aceea înapoi, când o venit părintele acasă, doar atâta o fost de-o intrat pe ușa bucătăriei și zăce lu' nevastă-sa, lu' doamna, Eugenia o cheamă, da' îi zice Jeni: "Jeni, ce-am văzut eu ieri la Matca n-am văzut o viață-ntreagă de preot care-am preoțit". Și-atuncea doamna zăce "Cum, mă?" Zăce "Tu, o fost trei rânduri de mese, am plecat cu mortu' din capătu' satului ăstuia și..." – așa se plimbă la noi, la două biserici și-ajunge la a treilea biserică unde se face înmormântarea, slujba înmormântării și cimitirul e lângă biserică asta.

- *Se face ceva deosebit pe drum?*

- Aaa...se face popasuri, la noi se face, da' în altă parte nu se face, da' la noi se face popasurile iestea, cum ar fi douăzeci și patru de vămi sau douăsprezece vămi, le-mpărțește: ori 24 ori 12, depinde de drumul care-l are și cum îl are. Și face preotul o eftenie, o evanghelie, și după aceea când pleacă mortul se aruncă cu bani, se-mpărțește...are pregătit șervețele, șervete adică, șervete cu lumânare și cu ban legat la ea și-acolo, când se citește Evanghelia se pune-o punte – așa-i spune – un șervet

de-ăla sub căruță, sub mașină, ce este, și îl dă de pomană la oarecare femeie, cum o plănuiește ei de-acasă cum o plecat, dar vă spun... la noi îi foarte multă cheltuială la o înmormântare. Trebuie să ai – eu în '81 am cheltuit, cum erau miile atunci, nouă mii și șapte sute de lei. Erau banii atunci cum îs acușa miliardele.

- *Și la groapă se făcea ceva?*

- La groapă se dă o găină peste groapă, se dă o căldare cu apă după ce bagă mortu' -n mormânt și merge o doamnă, una pusă din familie ori din străini și stropește împrejurul mormântului, a gropii și are o cană legată și cu apă acolo și o dă de pomană, tot așa, la cineva cine-i propus de-acasă, ori îi rudă, ori îi străin, se duce și i-o dă de pomană. Se face...se pune covor tot așa, când iese mortu' din casă, se pune... se face-o casă, acuma, înainte se făcea din rogojină, da' acuma se face din pături. Pune patru deregi, bețe de-ăstea așa mai subțiri, haraci, cum îi spunem noi, și le pune-așa și leagă la capete, jos pune o pătură, acuma se pune plapumă, o plapumă, o pernă, cearceaf, tot ce trebuiește omului de dormit. Și ca să nu te bată vântul, aceea se numește ca o casă, pătura făcută și acoperită deasupra frumos, acuma cică se pune și icoane, n-am mai fost acușa mai...mai proaspăt, n-am mai fost să mai văd și eu o înmormântare cum se face. Și se dă de pomană, se pune de la casă până la poartă metraje, ori coveturi de-aieste, ori carpete, ori pânzeturi, metri... metri așa de-o fustă, de-o rochiță, depinde ce-are omul și cum are. Și pe-acelea toate le dă de pomană.

- *De ce se aruncă găina peste groapă?*

- *Ce se-aruncă?*

- *Găina...*

- *Nu, n-o aruncă, o dă peste groapă, o dă de pomană vie.*

- *Are vreo semnificație?*

- Zăce că ar fi semnificația cu învierea, ceva legătură, da' uite că nici eu n-am întrebat pe părintele așa de-a mărunțelu' să văd și eu care-i treaba, că părintele-aicea degeaba-l întreb, dac-aicea nu se dă... nu știe, numai pe părintele de-acolo tre' să-l întreb care-i semnificația și ce are...nu știu să vă spui aicea. Aicea...am rămas total...[Râde]

Respondent: P.F.

Realizatori: Popa Alina

Colțea Radu

Interviul a fost realizat la data de: 10-07-2001

Notă: în acest interviu numele persoanelor sunt fictive

Unde-l duce pe fratele meu, acolo vreau să mă duc și eu

- *Să vorbim la început despre copilăria dumneavoastră, unde v-ați născut, cum ați copilărit?*

- La Bistrița Năsăud, în comuna Iat. Tata a părăsit-o pe mama cu patru copii în '41, în '60 a decedat. Și am fost foarte săraci, foarte foarte săraci, ce să spun. În '45, în 11 ianuarie m-a ridicat pe mine, Barth Sofia, atuncea, numele de familie, și Barth Mihai, fratele meu, care... *[suspină]* a decedat în Germania, trebuia să facă a doua operație la inimă și a decedat în spital la Leipzig... și, din Rusia m-a dus în '47, m-a dus în Germania, la Altenburg, și în '49 eu am venit acasă și am fost o lună de zile în Oradea în lagăr, în carantină, nu cumva să avem ceva boală sau ceva, și atuncea am venit acasă și...am, m-am angajat, am stat vreo două săptămâni acasă și după aia m-am angajat la Partizanul Roșu, la Șerc, care a fost Șerc...și acolo am lucrat până în '79, până când am intrat în pensie.

- *Câți ani aveți când ați plecat, când ați fost deportată?*

- *Ăă... apăi m-am născut în '24, 17 ani, 18 ani...*

- *Tânără. Și fratele dumneavoastră atunci?*

- *Și Miși, Dumnezeu să ierte, ăla-i acolo cu nevastă-sa în Germania *[ne arată o fotografie pe un perete]*, ăla a avut cu doi ani mai mic, a avut 16. Da.*

- *Dar ce, ce vă amintiți de copilăria înainte de deportare. Cum era? Erau diferențieri între copiii români, copiii nemți?*

- Nu, n-am avut probleme, n-am avut problemă... că noi am venit aicea în Brașov în '35 am venit aicea, da' noi n-am avut problemă din aia că ești săsoaică sau că ești româncă sau din aia, că eu așa ceva probleme nu am avut, ce să mint, n-am avut problemă din ăstea.

- *Și când ați venit în Brașov, a venit toată familia?*

- Adică, da. Tata a fost deja aicea c-a lucrat la Șil, care a fost... îi Strungu' sau nu știu cum îi zice acuma...

- *Da, da, nu știu nici eu, nici eu nu sunt din Brașov și de asta...*

- *Și el a lucrat acolo, a venit prin cincizeci și ceva a venit tata încoace de-a lucrat la Șil și noi am venit în '35, am venit aicea toată familia...*

- *Și v-ați reunit?*

- *Și-am stat, da... și-am stat în chirie, sigur că da, că era greu că nu prea te primea cu patru copii, nu prea te primea, și mai ales...*

- *Unde ați stat atunci?*

- *Ăă...era atuncea cum era casele aicea unde-i Strungu' acuma, era strada..., era o stradă Dârste... strada o chema acolo și-acolo am stat subsol, unde era destul de greu că nu prea vroia să ne primească, da', doar nu puteam să stăm pe stradă, nu? Și atuncea era, vorba aia, și chiria nu era...era greu.*

- *Și mama dumneavoastră lucra când ați venit în Brașov sau...?*

- *[Tușește]... Nu, nu,nu, numa' tata lucra, numa' tata lucra, numa tata lucra, da'*

după aia, după un timp, s-a angajat mama, Dumnezeu să ierte [*suspină*], tot la Șerc, și-a lucrat și ea tot acolo..., tot la Șerc a lucrat și ea...

- *Și vă amintiți cum a fost atunci când v-au luat, când v-au deportat?*

- Da' cum să nu... În 11 ianuarie, mama era la servicii... [*plângând*] era schimbul unu și a închis poarta și nu i-a dat drumu' să vină acasă, [*suspină*] și a venit fratele meu, Dumnezeu să ierte, a lucrat la From unde-i acuma fabrică de pâine, era o moară, îi zicea From, și el a lucrat acolo și eu eram servitoare, de ce să mint că atunci încă nu m-am angajat, și vine săracu, Dumnezeu să ierte, repede "Sofi, Sofi, repede, repede, uite-te că vecinii aștia sunt ... militari români și ruși cu arma, așa, și vine și ne ridică". Da' eu zice "Da cum Miși că mama-i la servicii și noi ce facem?" Spun că eram săraci, aveam o cămăruță, acolo să dormi tu patru inși, nu? Și... zice eu, "Ce facem, ne-ascundem, ce facem?" Da' zic, "Miși, eu ce pot să zic că mama nu-i acasă, ce facem, ce luăm cu noi?" N-am, n-am luat nici, sigur să-ți spun, era greu că n-aveam nici ce să luăm cu noi... ce-i adevărat e-adevărat. Și a venit căruța și m-a luat pe mine și pe frati-miu, pe Miși și-a rămas soră-mea Greti cu Simi aicea și plângea. Că ne-a dus cu căruța pe Bisericii, unde opera acuma era o grădiniță, no acolo, și când a venit mama acasă de la servicii, zice că "Unde-i Sofi și Miși?" Le-a deportat, adică le-a ridicat. A venit acolo la grădiniță, nu i-a dat voie să stea cu noi de vorbă, [*suspină*], după aia, noapte, a venit tot c-o căruță și ne-a dus jos la flotila, unde-i flotila acuma, unde-i ultima stație de tramvai, la cazarma aia, și ne-a făcut un control medical să vadă dacă nu suntem bolnavi sau ceva, și de-acolo, tot în noaptea aia, ne-a băgat la triaj, în vagoane de animale, din ăla, pe prici, știți ce-i prici...

- *Da, da, da...*

- Și... da' nu era nici paie, nu era nimica, numa' scândură, dacă am avut noi vo pătură sau ceva, aia am pus, sau din haine... și ne-a băgat cu bărbați, cu fete, cu oameni mai bătrâni, cu toate claie grămadă acolo, nu... nu conta că ești fată sau ești băiet. [*tusește*]. Cam am o tuse uscată. Și... și când vroiam acuma, mi-e rușine să vă spun, da' era în rundu' vagonului, în mijloc era o... așa o sobiță făcută așa, ca o dubă sau nu știu cum să-i spun, și într-un colț în vagon era făcută așa o gaură... și așa, din scândură, două scânduri așa, dacă Doamne ferește, te-apuca ceva, să faci pe-acolo. Și, a doua zi... a venit mama [*plângând*] cu fratele meu și cu soru-mea cu sacu' și ne-a dus de mâncare că n-aveam nimica, și tot striga "Sofi, Sofi, Sofi" că era transport un întreg, multe vagoane, și din ălea cu geamu' din ăla micuț, ca la animale... și tot striga, Dumnezeu s-o ierte, "Sofi, Sofi, Miși, Miși", și cumva am auzit-o [*exclamație*], și m-am rugat să-mi dea voie să mă urc și eu pe... sus pe prici, că noi eram jos și deasupra noastră era alt, alt prici, și de-abia mi-a dat voie, și atunci era militaru' acolo la ușă, și m-am rugat de militar "Vă rog frumos să lăsați pe mama să-mi dea ceva de mâncare că n-am nimica" și apoi atâtica a deschis [*arată cu mâinile*], atâtica a deschis, atâtica a deschis de-a putut să ne... tot trăgeam de sac și tot..., și după aia, în... a doua zi ne-a dus, ne-a dus... c-a zis așa că ne duce în Siberia da' ne-a dus în Dombas, în Dombas și acolo ne-a băgat într-un lagăr, da' când am ajuns acolo era o zăpadă înaltă înaltă înaltă, și ne-a tras de mâini așa ca să putem ieși din zăpadă, să mergem mai

departe, și când am ajuns în lagăr... era tot prici din ăla, cu scânduri din ăia groase, plin, plin cu gheață, plin plin cu gheață. No ce facem? Era o sobă făcut din cărămidă, aia era spartă, țandări făcut... no ce facem că pături aveam numa din aia slăbuță, no Miși ce facem? Săracu fratele meu, am stat așa ca, ca cum să spun unul lângă altul...

- *Lipiți unul de altul.*

- Da... și apoi ne-a dus de-acolo, la..., din Dombas ne-a dus în alt lagăr, ... într-un lagăr mai mare, și de-acolo ne-a împărțit, și pe mine m-a pus la o tâmplărie, să lucrez acolo la tâmplărie și pe frati-mio l-a oprit în lagăr, și când am văzut că vine un ..., nu autobuz, o mașină, o mașină de ... *[tușește]* o mașină și fratele meu era deasupra mașinii cu mai mulți, cu mai mulți... el săracu striga, striga și eu am fugit, eu am fugit ce m-am urcat, m-am urcat la el pe aut... pe mașina aia, și tot cârpele, acuma ce-am avut și noi a rămas tot acolo în lagăru' ăla unde ne-a dus a doua oară, și ne-a dus la mina 28, la Vinerufca, și-acolo când am ajuns a făcut comandantul român de la București, Andrei l-a chemat, și comandantul rusesc a făcut apel, așa cum face în armată, și o persoană în plus *[exclamație]*. No, care-i aia, care-i aia? Am ieșit afară și m-a-ntrebat comandantul român prima dată, că de ce-am făcut asta, și i-am zis că, unde-l duce pe fratele meu, acolo vreau să mă duc și eu, și dacă moare el, vreau să mor și eu, și-apăi l-a băgat, așa a fost... și-apăi a făcut ăsta, apel, și a doua zi, a doua zi deja i-a băgat în mină. Și era așa o gaură, ca jumătate masa asta, și era scările așa, așa și așa mergea *[arată direcțiile scărilor]*, și după aia, în lavă, așa mergea, o bucată multă, multă, că eram la treispea lavă, treispea, așa se zicea... și când am ajuns acolo, zic "Miși, noi aicea murim, aicea nu mai ieșim", că era și gazul ăla, știți... era și gazu' ăla..

- *Da, e...*

- Și când am văzut că pe mine unde mă bagă era așa o gaură, era așa o gaură și aici era mașina aia care taie cărbunu și zicea pe rusește "caceai", care taie cărbunu, și-aicea era rusu', și-aicea altu' și dădea c-o lopată acolo, și pe mine... și fratele meu era la cai, era cایی orbi care trăgea vagoanele, vagonetele ca să le... și acolo jos era așa făcut cu tablă sau ce era aia să-nvârtea și sus era așa sârmă, nu sârmă, nu știu cum, cablu din ăla gros care trăgea sus vagonetele, așa, acolo a lucrat frate-mio; io am lucrat în gaura aia mică, când se înfunda caceaiu' ăla, țeava aia, trebuia să dau drumu ca să meargă jos în vagonetă, știți, și..., da am lucrat acolo cât am lucrat, după aia... am fost..., am ascultat totu' ce-a zis rușii, pe cuvântu' meu sincer vă spun, ce-a zis ei, aia am făcut, nu ne-am pus contra sau că aia nu vreau să fac sau nu știu ce, nu ...

- *Dar nu v-au persecutat că ați venit cu fratele dumneavoastră, știu eu, așa, mai dur?*

- Nu, nu, nu, nu... am avut încă să spun așa, și cu mâncare, că după un timp lung, am fost ca un fel de frunțași, ca un fel de frunțași, ne-a dat, ăsta, adică cu mâncare era greu, cu mâncare era greu, dacă aveai bani, mâncai, dacă nu, îți dădea ei apă chioară cu castraveți din ălea acrii, da, sau dacă nu îți dădea varză acră, tot în apă, dacă n-avea bani, da' după un timp, atuncea după ce s-a constatat de persoane care nu răspundea și făcea toți ce zicea ei, s-a făcut așa ca un fel de, cum să spun, de un grup de onoare, așa, un fel, nu știu cum să îi spun...

- *Da, da, frunțași...*

- Așa frunțași, și apoi mie mi-a dat un material gri de rochie și lu' frate-miu i-a dat, i-a dat niște cizme de cauciuc din ăla, nu chiar așa, că altfel aveam opinci din ălea, știți, din ălea lungi așa și legat cu sfoară pe-aceia și nu știu ce, și... după aia a mers, da după aia a-nceput să ne dea bani, bani, ne-a dat [*tusește*], stai, ce fel de bani era acolo? ... Ruble...

- *Ruble...*

- Ruble, era ruble, ne-a dat ruble și ne-a dat și mâncare mai bună, a-nceput să ne dea așa...

- *Deci începuse de-acum să se...*

- Da, așa, adică altceva n-ai avut ce aștept... așa, ăla galben era cel mai bun mâncare să zicem ș-apăi odată pe săptămână lucram 6 zile, și-al șaptelea eram liber, nu că-i duminică, că-i sâmbătă, lucrai șase zile, al șaptelea erai liber, și-apăi ne duceam la tancioc și ne cumpăram de mâncare, pâinică, pâinica era tare rea, tare rea, ne dădea pâine, era așa de lungă, așa pătrat și aia o-mpărțea atâtica de mare, o tăia așa și-atâtica ne dădea, dar sincer să vă spun, scuzați-mă...

- *Nici o problemă.*

- [*Tusește*]... da' sincer să vă spun, era mai mult sare, era bulgăr din ăla, sare, din ăla gros era, și aia cântărea mult, aia...no. Și ăsta, după aia, am stat acolo până prin '47, da... și vinea, o fi aflat, și vine în lavă acolo și zice "Sonio, Sonio, ... [*în limba rusă*]" face către mine, "Sofi, Sofi, că plecați repede acasă", da eu zic "nu cred, nu cred" da ea zice "ba da ", "*în limba rusă*" făcea, și-apăi așa a fost, a treia zi, a treia zi a venit comisia aia de doctor și... cine a avut, acuma sunt sincer și vă spun, cine a avut de împins, a dat, cine nu...a rămas

- *Și ați plecat.*

- Miși, frate-mio, Dumnezeu să ierte, a avut un ceas, l-a dat lu' doctorița, și nici eu nu știu ce-am avut și i-am dat lu' doctorița și ne-a scris pe tabelul ăla ca...

- *Că plecați acasă.*

- Da, mergem acasă, da de unde că ne-a dus în Germania... și acolo în Germania am stat o lună de zile, adică la Frankfurt under Oder ne-a dus acolo, era îmbrăcați... plini de păduchi, și sus și jos, scuzați-mă că mă exprim de toate...

- *Nici o problemă, stați liniștită..., cu atât mai bine.*

- Și când am ajuns la Frankfurt under Oder, vinea lumea în geam și zicea "no, ăștia sunt sași, care le-a adus din România", eram cheli, știți ce era [*exclamație*] cheli, cheli, cheli eram, așa ne-a tuns, și-aveam niște galoși din ălea așa lungi, izmene din ălea albe și legat cu sfoară pe-aceia, plângea, plângea lume ca altceva; și de-acolo ne-a dus la Frankfurt under Oder tot într-un lagăr, de ne-a curățat de păduchi... și pe frati-mio, Dumnezeu să ierte, l-a ținut acolo în spitalul rusesc, fiindcă era plin de apă, și eu l-am strigat "Miși, Miși, în Rusia am fost împreună și aicea ne despărțim?", da' nu mi-a răspuns, nu mi-a răspuns, și-atuncea de-acolo ne-a dus într-un ... la Frankf... la Blaunifochland, acolo am fost iarăși o lună în spital, c-am fost, cum să spun, [*în limba germană*], cum să spun eu, foarte slabă, foarte foarte slabă, și-acolo am stat o

lună de zile în spital și mai vinea nemți și ne mai aduce... era de mâncare și-acolo, da' cum era după război...

- *Da, sărăcie mare...*

- Și apăi ne-a mai adus de mâncare și a auzit că sunt din România, care a fost în Rusia și ne-a mai adus și îmbrăcăminte și cum a putut no, săracii, și ei... și-apăi de-acolo m-a... ne-a, m-a mutat iarăși în... la Frankfurt under Oder la Flüha, o lună de zile acolo... să vadă cumva, că acolo era medici și comisie, ca să vadă,... ăsta... mai ale pe mine m-a băgat și-ntr-o cameră, că de ce n-a venit fratele meu cu mine, da' eu când am zis că fratele meu îi bolnav, l-a oprit la Frankfurt under Oder și a băgat la spital, nu știu prin ce aparate, nu știu ce, a vorbit cu el dacă e adevărat, dacă nu cumva mint, și apoi s-a constatat și acolo ne-am despărțit. După aia am fost acolo o lună cum v-am spus, și acolo ne-a arătat când pleca ștabii seara [*în șoaptă*] ne-a arătat cum i-a ars pe jidani, în cameră din aia...

- *Da, da...*

- Plină cu fire acolo... și după o lună de zile... atuncea... da' prin Crucea Roșie, acolo era și o Cruce Roșie, și prin Crucea Roșie am scris lu' mama, aicea-n țară "mamă, să știi că trăim... că sunt cu Miși, n-am vrut să-i fac inimă rea, că suntem în Germania amândoi, și om vedea, ne trimete acasă sau nu ne trimete acasă, vom vedea". No bine, asta mers, după aia de-acolo din Flüha, s-a dat adrese, știți unde are nevoie de fată de casă sau...

- *Pentru servici.*

- Da, pentru, pentru servici. Și-apăi, eu am fost la un... prima dată am fost într-o comună de-am dormit la hotel prin burgenmeister, primar, da, și acolo am avut o cameră la un hotel, și ziua mâncam la un... un... o familie și... da... și dimineață și seara mâncam la familia aia, da' ziua aveam grijă de vaci, nu-i rușine... de ce?

- *Nu, de ce?*

- Și aveam grijă de vaci și acolo bani nu mi-a dat da am avut mâncarea asigurată, nu? Și am dormit la hotel, no, și de-acolo atuncea, acolo în comună avea avocatul ăsta o familie și venea acolo din alt oraș, din Blaunifochland, nu știu cum îi zice pe românește, și ăia a zis așa că "mă aicea-n comună este o... o fată care a fost în Rusia, și-i acolo la hotel și dacă n-aveți voi nevoie de fată de casă?". "Și zic "Da unde e?" Ș-apăi a venit acolo și a vorbit cu doamna aia de la hotel și zice "Ia, că-i aicea da' vine numa' seara acasă". No, și-a stat acolo la familia aia, la cunoștința lor până când am venit io cu vacile. No, când am venit cu vacile, a venit acolo la familia aia, m-a văzut, zice "ia...", nu știu cum, zice că "sunt singură?", "nu, zic, am un frate, da ne-a despărțit", zice "da' cum?", i-am zis, zice "nu-i nimica, lasă că vii la noi, că noi stăm în... aproape în pădure, avem o vila, i-adevărat o vilă, și avem o bucătăreasă și un om de... care a avut grijă de grădină", a fost mare, și io eram ca fată de casă, și m-a luat acolo, m-a luat acolo și... când m-am dus acolo iar i-am scris lu' mama: "Mami, să știi, dacă cumva scrie Miși", că pe noi ne-a despărțit în Germania...

- *Și n-ați mai știut nimic de el cât a fost în acel spital?*

- Nimic, nimic, nimic n-am știut de el, da' prima scrisoare am scris-o prin

Crucea Roșie lu' mama, atuncea încă nu știam de frate-mio, am știut că-i acolo-n spital da' n-am știut că a ieșit sau n-a ieșit, și i-am scris lu mama și zic "mami, dacă cumva primești o scrisoare de la Miși, cu adresa unde-i acuma, uite că ne-am depărțit în alt oraș, da n-am zis că de spital" și zice "te rog frumos să-mi scrii". Și mi-a trimis mama, Dumnezeu s-o ierte adresa,...

- *Da' prima scrisoare o primise, când ați trimis prin Crucea Roșie?*

- Da, da, da a primit-o și mi-a scris așa "no că mă bucur că sunteți împreună și că sunteți în Germania, da... cred că veniți acasă sau nu". Și dacă era după... așa cum îi cel puțin un sfert, un sfert așa, poate nu vineam, da' o mamă am avut, nu? Dacă tata a lăsat-o cu patru copii, vă dați seama nu..? Și soră-mea și frate-mio era micuțe, și ea lucra, ce salar avea atuncea? Să plătești și chirie, să și mănânci, și lumină, și tot. No, și, când a primit a doua scrisoare, îi scriu lu' fratele meu, și în timpul ăla ce-am scris eu lu' fratele meu, în timpul ăla îmi făceam dinții, că advccatu' ăla avea două fete, trei fete, una era zăpăcită d-aia a dus-o undeva, că nici n-am văzut-o, și avea birou, avea vreo cinșpe personal...

- *Angajați.*

- Angajați, și când m-a dus acolo, am scris iară lu' mama, adică asta am spus-o, ne-a trimis adresa, i-am scris lu' fratele meu, și într-o zi, în timpul ce mi-am făcut dinții, într-o zi sună cineva la ușă, și acolo, dacă primești pe cineva, trebuie să fii în rochie neagră, șorț alb, mănuși alb, și aicea, la cap, tot alb așa, frumos alb...și mă duc acolo și la ușă, și deschid ușa și zic pe nemțește pe cine căutați, zic "caut pe o fată care e din România, și o caut" Da' el era bine îmbrăcat, cu haine de piele, pălărie, aia, s-a revenit frumos, și zic eu "da' dumneata cine ești", "Eu sunt Barth Mihai"...Da' eu zic "Miși, tu ești [exclamație]". Zice "Da. Sofi, tu ești? [exclamație]" "Ia ". No, ne-am îmbrățișat, am plâns, și doamna, soția lu' advccatu' zice "Sofi, cine e?" Zic "Mein bruter", adică a venit fratele meu. No, ea repede a coborât jos, zice no, să mergem,... să-l duc jos, că bucătăria acolo era subsol, era cu etaj, mare. Și a venit acolo jos și s-a făcut baie, s-a spălat, a mâncat și doamna s-a dus sus și am început să discutăm. Și zice frate-meu, Dumnezeu să ierte, "Sofi, zice, mie nu-mi place aicea". A stat trei zile la mine. Și zice, "Sofi, mie nu-mi place aicea", că aveam o cameră sus în pod, așa era...

- *Acolo stăteau angajații?*

- Nu, nu angajații. Acolo aveam eu cameră în pod, ultima da, și bucătăreasa, și unde a dormit frate-mio era o cameră goală unde a dormit fata aia care era bolnavă mintală...și a văzut el că nu e... că duminică nu dădea voie să mă duc nicăieri, ăsta, cu ea [tușeste], cu ea la biserică și acasă. Și în timpu', în timpu' ce mă duceam de am făcut un tratament pentru ... [limba germană], cum se spune, că eram prea slăbită și am făcut un tratament, și-am cunoscut acolo pe o domnișoară, și zice ea către mine unde stau, nu știu cum, am zis și aia a venit la mine și acuma eu mă gândeam hai acuma dacă am fost atâta timp închisă acolo, no, mă gândeam hai cel puțin sâmbătă să-mi dea și mie voie să mă duc și eu la plimbare, ceva, nu tot să mă țină tot acolo închisă...și nu mi-a dat voie, și-apăi fata aia zice, "Știi ceva Sofi, zice

dacă nu-ți dă voie, tu spui că te duci la medic da' nu puteam să mint, [tușește] acolo aveai o fișă și acolo scria tot ce ai și cum ești și la ce oră ai fost și la ce oră ai plecat și nu puteam să mint, și-apăi doamna a aflat, și i-am zis uitaiți, dacă ... vă rog foarte mult, dacă nu-mi dați cel puțin sâmbătă sau duminică, hai că duminică mă duc la biserică, da' să mă plimb și eu sau sâmbătă [tușește] după masă că acolo se făcea dans, și mie, eu sunt nebună după muzică, că ce mai, și la tinerețe, și acuma...

- Foarte bine...

- De aia ascult eu știrile de la doi la trei, de aia v-am spus să veniți pe la trei, și spune și știrile, chiar astăzi a spus și de deportați, și, și muzică, aia veche, no, bine, și zice fratele meu "no, Sofi, mie nu-mi place aicea. Da' tu nu spui nimic." Și s-a terminat trei zile, Dumnezeu să ierte, a plecat înapoi, că el lucra tot la o mină în Germania, da' sus, știți cu vagonetele ălea micuțe...

- Da, la suprafață...

- La suprafață, așa, și,... avea cameră acolo, tot el de unul singur și zice... zic către doamna și către avocatul, zic "Îmi dați voie mie odată, cel puțin trei zile să mă duc la frate-meu să văd cum stă și cum?". Și mi-a dat voie, nu pot să zic nimica, mi-a dat voie. M-am dus, și eu dormeam la o familie care era tot la acolo...avea așa ca un fel de bloc, eu acolo am domiciliul, în cameră. Și apoi, zice către mine "no, tu știi ce faci? Tu odată, dacă vezi că nu-ți permite să te duci nicăieri..." – nu trebuia să fac da' am făcut-o. Am plecat. Ei s-a culcat noaptea, și eu frumos tip-tirip prin scări jos, și-am plecat. Da asta am greșit să vă spun că eu în timpul asta ce-am fost la avocat, în fiecare lună venea de la – limba germană – cum să vă spun eu, să vadă că ce mi-a dat, și dacă mi-a dat bani, că trebuia să-mi dea 50 de mărci pe lună, așa era scris în contractul ăla, și dacă mă ajuta cu îmbrăcăminte, cu încălțăminte, cum se poartă cu mine, tot tot. Și de îmbrăcăminte nu mi-a dat, da am primit de la ...

- Siguranță, un fel de Siguranță...

- Da, da...un fel de Siguranță, și când a venit la mine, mi-a deschis dulapul, s-a uitat la pat, ce fel de pat am...

- Ca să controleze...

- Ce fel de pat am... și zice că de ce m-a băgat la mine sus chiar în pod că era sub acoperiș, și acolo era ușiță de aia și acolo era podul era toate vechituri puse acolo... da' era și bucătăreasa, ce să spun. Și apoi am plecat la fratele meu, noaptea am fugit și am plecat la fratele meu...și când m-am dus acolo, el era logodit cu o asistentă medicală, fratele meu, și când m-am dus acolo, am dormit la aia vreo trei săptămâni,... și el se avea bine cu, ăăă, cu Brațele de Muncă. Pe el a vrut..., pe el a vru să-l bage la birou la Brațele de Muncă, acuma nu mi-e rușine să vă spun că noi n-am avut posibilitate, eu am mai învățat șapte clase, da' fratele meu n-a avut posibilitate decât patru și nu puteam să scrie, scria litere germane și litere română. Și pe baza aia, a lucrat la mină, no, și prin Brațele de Muncă mi-am găsit un serviciu la Altenburg, la o patroană, care avea [tușește] să zicem restaurant, da' atuncea nu era restaurant din ăla cu băutură...

- Ca un fel de han...

- Decât așa cu cafele, venea pensionari, mai mult pensionari că era un pic... era tot în oraș da' mai afară, mai așa... afară, și venea colo la cafele, juca cărți, remi, șah, ce era. Și pe mine m-a pus acolo. După masă, de... înainte de masă, ne duceam în câmp că era încă o fată, erau încă doi băieți că era mare și avea și două femei care stătea acolo mai afară din oraș, care lucra în câmp. Și-apăi cum îmi place mie mai mult în câmp ca acasă, zic lu' doamna, lu' patroana "eu mai bine mă duc afară pe câmp". Și m-am dus acolo, înainte de masă am lucrat acolo, la prânz am venit frumos, am mâncat, am făcut băică sau duș, m-am îmbrăcat frumos și am fost la bufet acolo, am servit cafele sau suc sau așa ceva. Că, după aia, să vă spun și asta, ne duceam sâmbătă seara la bal, și am cunoscut....

- *Un băiat.*

- Da. Da. Acuma, ce să mint. Și ăla era tot flushling, tot așa, da' era mai demult acolo, și el era inginer la o mină, da' afară de oraș. Și când a auzit că sunt flushling, nu știu ce, de unde, nu știu cum, no, s-o fi amorezat el, și seara, seara acolo, am vorbit cu el vreo trei, patru luni, da' a fost băiat cumsecade. Ne duceam noi la bal cu toți de acolo, cu fata ailaltă, cu băieții, și noapte, a venit timpul de treierat. Și acolo se treieră noapte. Și pe mine... da, și patroana avea un nepot, și zice "nu, el vrea cu Sofi", și unu'... o fata aia și unul era jos acolo unde curge grâul în sac, și pe mine m-a pus sus acolo, unde-i gaura aia unde bagi ... așa. Și dimineață se luminase, și vine poștaș și zice "Bart Sofia", și eu eram sus, zic "Ia", da' nepotul lu' doamna zice "Varum?", "Pentru ce?". Zice c-a căpătat actele de România și din Berlin, era un plic mare. "No, să vină jos". Eu, de emoție, bine că nu s-a întâmplat, Doamne ferește, era să cad în gaura aia, știi, unde bagă... paie, așa. No, ăsta nepotu' m-a prins repede, am venit jos, el după mine și zice "Pentru ce?", "Varum?". Zice "A căpătat actele de la Berlin, că dacă vrea să meargă acasă", da' eu una, două am întrebat "Da' Barth Michael a căpătat?" Zice "Da, că Barth Michael nu vrea să meargă acasă că-i logodit și nu vrea să plece". O fi avut situație bună. Și zic, "eu mă duc acasă". După trei zile trebuia să mă prezint la Berlin, la comisie, și ingineru' ăsta zice "tu Sofi, că viu eu cu tine, poate poa să facem așa ca să viu eu în locul lu' Miși", adică să vină el cu mine în țară, da. Când am ajuns acolo, m-am dus la comisie, "Barth Sofia?", "Ia", "Barth Michael?", "Nu", "De ce?". I-am zis și el zice "Da' eu nu pot să mă duc în locul lui Barth Michael?", și am avut poze și de la frate-meu, zice "Nu se poate fiindcă nu..., nu-i asemănătoare numele". Știți, dacă era ceva cu "Ba..." sau așa ceva, poate să faci, da' zice că nu se poate. Na, după aia am făcut actele, tot, no, atuncea să mă prezint la gară. Și, zice el că și el vine. A venit și el până la gară, și când a sosit trenu', până când să vină trenu' ne-am băgat... eram mai multe, nu eram numa' eu în Altenburg, eram mai multe da' ne-am întâlnit acolo, ne-am dus la restaurant, am mâncat, am mai băut, am mai distrat până când a venit trenu'. Na, a venit trenu', aufwiedersen, [*râde ușor*], la revedere. El a mai scris săracu, da' odată ce-am fost acasă la mama, nu?

- *Dar, ce voiam să vă întreb, aici cât ați fost în oraș cu fratele dumneavoastră, a mai venit Siguranța să verifice dacă...?*

- Stați numai să vă spun. După aia, când am ajuns aicea în țară, ne-a dus în Oradea, în lagărul ăla turcesc, acolo am stat o lună de zile, acolo în lagăr, și de acolo, tot așa eram comandantă de cameră, că eram mai multe în cameră și pentru împărțire mâncare și alimente. Și... de-acolo, am scris, "Mami, să știi că suntem în țară, da' numa eu singură că Miși o să vină mai târziu." Și..., după aia, eh, așa-i tineretu', ce să-i faci, când m-am dus cu cearceaf... [tușește], cu cearceaful după alimente, după pâine, salam sau ce ne-a dat, era doi ofițeri acolo, și comandantele ălea, la alte camere, tot se ducea, tot se ducea, pe mine nimic. Și zic odată lu' ofițeru' ăla, "Domnu' căpitan – c-avea patru stele atuncea – domnu' căpitan, da' cu mine ce-i?" "Așa vreau eu, să stai ultima". Mă gândeam doar n-am făcut nimica sau din partea lu' frate-miu sau ceva, Doamne ferește. 'ce "Stai ultima" [imperativ]. Uite așa făcea "Da' ce, ți-i frică de haină militară?" Era și ajutoarea mea. Zic "Nu". "Sau ți-i frică că nu te duci acasă?". "Da". 'ce "Las' că te duci acasă" Na, am stat a trecut o lună de zile. Da, și când să-mi dea mie alimentele, tot, zice "Hai lângă mine", și cum stătea el așa pe scaun, m-am dus acolo că mi-era frică, oricum. Și văd că ia o bucată mare de ciocolată, împachetată bine și mi-o bagă aici [arată spre piept]. Și zice către mine, zice, "Atât am vrut.", face "Atât am vrut.". Da' sincer să vă spun, am avut o mâncare și supliment, n-avea treabă. Bine. El, ce-o fi făcut, ce n-a făcut, eu nu știu, că într-o sâmbătă a venit părinții lui cu mașina mică, o fi zis el ceva, probabil a zis că altfel nu pot să-mi închipui, a venit părinții lui și m-a scos din lagăr pe mine și pe ajutoarea mea, că și aia a vorbit cu ălalt ofițer, că și ăla era tot ofițer, și zice, "Na, unde sunt?". "Păi stai mamă că trebuie să fac ieșirea, să n-aibă problemă cu ălalalt, că de ce chiar Barth Sofia și pă ăialați nimic?" Și-apăi ne-a dus la părinți, ne-a făcut cunoștință, foarte cumsecade, foarte pus la punct cu toate că eram săracă, da' acuma zice mama lui, zice "Domnișoară Sofica, n-ai vrea să te căsătorești, n-ai vrea să rămâi aicea?". Am început să plâng. Și zic "Nu, nu vă supărați, că eu am fost în Rusia, am suferit mult, de-acolo m-a dus în Germania, iarăși, am pierdut pe fratele meu, l-am găsit, el acuma e logodit și eu am venit acasă pentru mama." Zice "Păi da, te-nțeleg, că pentru mama, dar odată ce ești căsătorit și Oradea – Brașov"

- *Dar câți ani aveai atunci când v-ai întors în Oradea?*

- 19. [tușește] 19. Dar eram, vorba aia, păr din ăla lung, cum avea nemțoiacele. Și după aia ne-a dus la un restaurant, la un restaurant fain. Până dimineață am chefuit. Asta a fost în luna cât am fost acolo. După aia, el a mai scris, el a mai scris, uite că vine și vorbește cu mama și nu știu ce, da' sincer să vă spun cum era el căpitan și eu fată săracă, mi-era rușine. Mi-era, pe cuvântul meu mi-era rușine. Mama ce-avea: salariul mic, copii mici, soru-mea și fratele meu, aveam noi pe... pe Crucii, dincoace de pod unde-i fabrica Carpatex, e un pod și dincoace de pod, a treia casă stăteam noi, casă veche, da' aveam două camere, bucătărie și..., da. Și mi-era rușine, că n-aveam nici lucruri așa, nici mobilă nu știu. Uitați, ăsta-i dulapul care l-am cumpărat cu 23000 de lei, și se vindea mobilă în rate vis-a vis de reduta unde-i acuma, unde-i Cerbu', pe sus unde-a fost teatrul sau ce-i acolo, vis-à-vis. Așa, acolo era un depozit cu mobilă, și de-acolo ne-am cumpărat mobila asta:

dulapul, era un pat dublu, mai e dulapul și încă o noptieră, am putut să zic și eu că suntem oameni, că altceva n-am avut ce aștepta. Și asta a fost cu...

- *Dar cum a fost când v-ați întâlnit cu mama dumneavoastră?*

- Io, asta să vă spun. Când am venit acasă, am venit cu... până în gară, da' n-am scris că "mamă, pe data de, data de viu".

- *Știa că sunteți doar în țară.*

- Atâta, c-a știut că sunt în țară. Și când viu..., atunci era trăsurile de la gara mare. Am luat o trăsură și am venit acasă și eu mă gândeam "Aoleu, ăsta-mi cere bani și eu nu am". No, am intrat acolo în curte, și am bătut la ușă... întuneric. Am bătut la vecini la ușă, era soru-mea acolo. Și zic...zice...da' mă-ntreabă "Pe cine căutați?". Zic "pe mama, pe Barth Sofia". Zice "Da, că aicea stă, da-i la servicii. Da' dumneata, cine sunteți?". Era soru-mea și vecina. Și zic încă o dată "O caut pe mama". Soru-mea de-acolo 'ce "Sofi, tu ești?". Zic "Da". Vă dați seama, nu? Și după aia, era cam pe la vreo 9. Pe la 11 și ceva ajungea mama acasă. Și intru 'năuntru acolo, sigur sărace, ce să zic, și a venit și vecina, a venit toți din curte, m-a-ntrebat ce și cum, că Miși unde e, de ce n-a venit. I-am zis că de ce nu. Și înainte, pe la vreo 11 fără un sfert, zice Greti, soru-mea, zice "Sofi, știi tu ceva, hai că eu ascund valiza și tu bagă-te în pat", și m-am băgat în pat, și când a venit mama, zice "Sofi n-a venit?". zice "Nu mamă, n-a venit Sofi, da' nu te du în camera aia mare, că așa de milă mi-a fost de-o femeie săraca și a venit și m-a rugat ca să-i dau voie să doarmă aicea". Da mama de colo zice no, "Tu Greti, tu mă minți". "Nu te mint da' nu te du 'năuntru. Hai că dormim în bucătărie" Mama nu. Vă dați seama. Când a venit mama 'nuntru, eu mi-am pus pătura pe cap, și a luat pătura. N-aș vrea să mai am clipele ălea, așa am plâns. Și după aia cumva, tata, tata a plecat din Brașov, s-a dus în comun... în Bistrița Năsăud, în comuna Iat, și a stat la nașu-meu, și a auzit și el, na, că oi fi venit. Și într-o zi, după câteva săptămâni, a venit și el pe stradă, zice, ca zăbătura a lăsat-o pe mama, și a strigat pe stradă zice "A venit fată-mea, a venit fată-mea, fată-mea", că el zicea că sunt fata lui, că ăialalți...Și când a venit la poartă zice, zice lu' mama un cuvânt urât, și zic eu "No hai înăuntru tată să vorbim și noi, de ce ai plecat, nu știi ce", și a venit înăuntru și cerea numa' băutura, numa' băutura și zice că "Miși unde e?" și i-am zis, și zic "no hai acuma, că uite c-am venit, și împăcați-vă, nu știi ce", și zice că el numai, că acolo în comună e la nașu-meu, da' nașu-meu, și ăla, asta i-a plăcut, și apoi, m-am angajat și eu după un timp, tot prin mama, la Partizanul Roșu, după aia de la Partizanul Roșu am mutat la filatură la Drapelul, jos lângă Timpuri Noi, și acolo am lucrat până în '79 de-am intrat în pensie, în '79 am intrat în pensie. Și, la Partizanul Roșu, mi-e rușine să vă spun, eram în comitet de partid pe fabrică, cu doamna Făltăiș. Și-apăi când era vorbă de ceva...când mă duceam la servicii, lucram în trei schimburi, zicea inginerul Voineac, zicea "Doamna Sofi, nu-i dai drumu' la mașină, sus?". Apăi ne duceam la ședință, la nu știu ce, aveam dușmani destui, da' parcă ce, noi eram de vină? Și apăi și când aveam și maiștri buni și mă-nțelegea, și când se dădea ceva, cum se dădea primele trimestriale sau prime nu știu ce, stalinistă frunțașă, tot mereu venea șefu' și zicea "Sofica, sus". Mă duceam la birou, îmi dădea, și la două, trei zile, afla toată filatura, toată întreprinderea afla, sigur că da, ce, că nu știu ce, asta a fost.

- *Și cum...? Aici în Brașov v-ați căsătorit?*

- Da. Da, aicea, da' cum să vă spun, că eu când am venit, cum v-am spus că mi-a plăcut muzica și nu știu ce, zice soru-mea, avea niște colege și zice soru-mea, "hai tu, facem și noi o plimbare prin oraș". Am făcut o plimbare prin oraș, și unde, pe 7 Noiembrie, da' unde era cinematograful popular, acolo-n fundul curții, era cantina C.F.R. unde acuma cofetărie mare. No, și acolo se făcea bal, bal, și soru-mea cum n-a știut să danseze, zice prietenele ei, zice "hai tu Sofi, dacă tu vrei, hai că mergem". Ne-am dus la bal, a venit soru-mea săraca de vreo două ori "Hai acasă tu Sofi, cum să mă duc eu acasă, nu știu ce". Zic "Tu Greti, nu te supăra da' hai și tu înuntru". "Nu că mie mi-e rușine dacă vine cineva să mă ia la dans că nu știu". Bine. Am stat noi acolo lângă perete. Prima dată intră trei ofițeri, și era două prietene a lu' soră-mea și eram eu. Eram îmbrăcate și cu părul ăla lung, fain, și până când să intre ofițerii ăștia, a venit altul și m-a luat la dans. Și zice da' unde am fost eu că nu m-a văzut? Zic "Am fost în străinătate". Așa am zis, c-am fost în străinătate. Na, a intrat ofițerii ăia, s-a terminat dansul, a intrat ofițerii ăia, și zice o prietenă a lu' soră-mea 'ce "Tu Sofi, fii atentă uite cum te fixează ăla". Zic "Ce știu eu că se uită la mine, poate se uită chiar și la voi, nu. Suntem trei"

- *Da, erați împreună...*

- Și adevărat, era unul, până când să vină ălălalt să mă ia la dans, vine unul, face reverență mare, și după aia zice, "Domnișoară, dacă nu vă supărați, zice, aicea nu-i pentru noi. Nu preferați să mergem la Casa Armatei?". Aoleu, când am auzit de Casa Armatei, n-am fost niciodată, prietenele mele, ălea a lu' soră-mea n-a căpătat nici unul prieteni de acolo de dans, am zis "Doamne ferește, cine știe unde mă duce asta?". Ofițer, eu, fată săracă, ce știu eu, nu știu. Adevărat. Ne-am dus la Casa Armatei, acolo se făcea bal jos, și ne ducem acolo, colegii lui toți cu nevestele, cu gagici, cu muzică faină, de aia militară, faină, ne-am dus acolo, ne-am recomandat, nu știu ce, prietenii zice "Mă, unde ai găsit-o mă pe domnișoara asta că până acuma n-am văzut-o și umblăm și noi pe la baluri, peste tot, da' n-am găsit-o mă. Ce, tu unde ai găsit-o". "E, aia-i treaba mea". M-am dus acolo la masă, cu lichior, cu mâncare, a-nceput muzica, am dansat, no, după aia, zice, "îmi permiteți", când s-a terminat, așa, că se făcea balul de seara până dimineața, și zice "îmi permiteți să vă conduc acasă". Mă gândeam, vai de mine, oricum, aveam deja mobila asta, zic da, da' uite asta, asta, că el era aicea jos la Securitate din ăsta care, cum să spun, vă spun, la secret, când spărgea un militar ceva, la verificări din alea cu aparate, nu știu ce, și zic "Da". M-a condus până la poartă, prima dată, după aia..., da aia am vorbit cu el vreo trei luni, da' nu mi-a zis nici de căsătorie, nici de nimic. S-a dus..., a venit la noi la Partizanul, s-a băgat la biroul personal, să întrebe de situația mea, ce comportări am, cum mă port la fabrică sau ce știu eu ce a fost secret, nu, și după ce a plecat el, mă cheamă la biroul personal, și zic "Domnișoară Barth, dumneata ai cunoscut un ofițer așa, zic, I.O.?" Zic "Da, de ce?". Zice "Numa' atât am vrut să știm, da' nu mi-a zis că a fost el acolo. No a venit el..., da, a venit el acolo la noi, a vorbit cu mama, mama a-nceput să plângă, zice nu, zice că acuma a venit acasă și atâta timp n-am avut-o

lângă ea, și să mai stea un pic că noi suntem săraci, și nu știu ce și zice “Da eu ce copil sunt? Eu tot copil sărac sun că altfel n-aș fi fost la armată. Eu am mamă da’ tată n-am.” Adică a murit taică-său. Asta iar a mers un timp. După aia zice el “Tu știi Sofi, zice noi vorbim, noi vorbim, eu sunt bărbat”, mă-nțelegeți, nu. Zic, dacă tu vrei, să facem analizele. I-am făcut analizele, am trimis, că atuncea era așa, că ofițer să ia fată săracă, și a făcut analizele, le-a trimis la București, și de la București a venit înapoi că n-am voie să mă căsătoresc în cadrul..., care-i în cadrul armatei, fiindcă am neamuri. A rămas fratele meu în Germania, când a fugit sașii de aicea, mătușă-mea cu amândouă nepoatele în Austria, n-am avut voie, gata a fost. S-a terminat. Și a făcut el o prostie, a cunoscut pe alta, i-a făcut lu’ aia un copil, i-a dat afară de la armată, a plecat..., înainte ce să plece de-aicea a zis așa, dacă mă mărit cu altu’ în afară de el, îmi rupe o mână și un picior. Că el acuma l-a dat afară de la armată, dar s-a luat de prostii, cum v-am spus că a cunoscut pe una cu un copil și gata a fost. De ăla regret cât oi trăi io’, după ăla regret, că a fost un băiat cuminte, serios, dar asta a fost situația.

- *Și a plecat din Brașov?*

- A plecat, a plecat, a plecat de aicea, da. A plecat. Așa mi-a zis, că, dacă mă mărit cu altu’, îmi rupe o mână și un picior. Și atuncea am învățat că, dacă el a făcut asta, eu n-am avut voie, am învățat... în timpul serviciului, lucram în trei schimburi, da lucram în trei schimburi, și odată m-a chemat la... la... sus la partid, și zice “Dumneata ești Barth Sofia?”, zic da, zice vrei așa și așa, și atuncea m-a băgat în partid, am fost în comitetul de partid pe fabrică. Și am și ordinul muncii, clasa a doua de la... de la Ceaușescu. Da, de la Ceaușescu. E acolo jos.

- *Și cum v-ați cunoscut soțul până la urmă?*

- Da, și pe soțu’, cum am învățat eu croitoria, n-am avut mașină de cusut, și el a stat pe Nicolae Bălcescu când a scăpat de la armată, că el era mai tânăr ca mine cu 10 ani, da’... după băutură, cum îl vedeți acuma, vă arăt pozele, arată mai bătrân. Și...el cum a scăpat de la armată, m-a văzut acolo, că mai mă duceam, mai trăgeam la mașină câte ceva. Și m-a văzut acolo, și aia, cunoștința aia lucra la noi la războaie și eu jos la filatură. Și vine ea la mine și zice “Tu Sofi – zice – uite-te, la băiatu’ ăla i-a plăcut de tine, nu știu ce”, zic “știi ceva, n-am avut noroc de cine mi-a plăcut, eu nu mai îmi trebuie”. Astăzi așa, mâine așa, el se angajase la “Tractorul”, la turnătorie...

- *Dar asta era la mult timp după ce a plecat, după ce..., după ofițerul...?*

- Da, da, da, da, mult timp, mult timp, vreo trei luni, vreo trei luni. Și... tot așa până a luat salaru’, a venit la poartă, și eram schimbu’ unu, și era și Nuși, Dumnezeu să ierte, și ea a decedat, zice “hai tu Sofi să mergem în oraș”. Ne-am dus în oraș toți trei, ne-am băgat pe strada Lungă, la Gambrinus,

- *Știu unde e...*

- Da?

- *Păi pe acolo pe Lungă chiar stau eu...*

- No, și ne-am băgat acolo, am mâncat, am vorbit, nu știu ce, da mie nu... nu mai mi-era cum, să zicem prima, știți, să zicem acuma așa, și, după aia am vorbit cu el așa, ne-ntâlneam, nu știu ce, da’ nu mi-a fost pe placul meu, mie mi-a plăcut bărbatul

mai înalt și mai... brunețel așa, și... după aia odată, a luat el salaru' și vine iar la poartă și zice "na, hai iară să mergem în oraș" zice, ne-am dus în oraș și mi-a luat o geantă din aia verde, așa, pentru servicii... și o trimete a patra zi pe Nuși, și zice "tu Sofi – zice – știi ce-a zis Poli?", zic "ce?", "a zis așa – zice – că să venim, să vin eu cu bărbatu-meu la voi, să te cerem de la mama-ta – zice – că el îi copil aruncat de la părinți și el vrea să aibă un viitor". Da' eu zic "mă, lăsați-mă-n pace, că nu vreau, nu vreau și nu vreau". Atâta m-a săcâit la cap până când m zis da. Că ăla om de-a fost plecat mi-a scris vreo câteva scrisori, că dacă află că ceva, nu știu ce și..., da' adresa de unde.. unde e el, aia nu mi-a scris, numa-n scrisori mi-a scris I.O., și gata. Și m-am cununat, da până când să...m-am dus pe Bisericii [*o stradă din Brașov*] în sus, m-am întors de vreo trei ori chiar în fața bisericii, "mamă s-o faci? s-o fac?, să n-o fac?, s-o fac?, hai c-o fac, fie ce-o fi". Și așa dragele mele, am trăit cu el treizeci de ani. Și dacă mă asculta, trăia și astăzi, da' era băutură și anturajul. El, cum a lucrat la "Tractoru'" la turnătorie, avea silicoză, și cum noi aparținem de Forumul German la doctorița, m-am dus...m-am dus la doctoriță, că el tot zicea că obosește, era și pescar după... a intrat în pensie. Și vine odată acasă și zice "tu Sofi – zice – că eu așa obolesc", și zic "no hai să mergem la doamna doctor B., la noi la Forum", și îl trimete, dă trimitere și mergem, și m-am dus cu el la policlinica cu plată și i-a făcut toate analizele și zice domnu' doctor, zice "domnu' Magyari dacă vrei să te păstrezi, te rog frumos, – zice –, nu mai bea alcool... nu mai bea alcool, poți să bei o bere, două pe săptămână, da' halbă, da' alcool nu". Poate nu mă credeți, da' n-am avut cu cine vorbi. S-a purtat foarte urât cu mine. Când vinea de-acolo, că aicea, dincolo de intersecție, era o berărie... toți, toți gunoiul se aduna acolo. Când venea acasă, ziceam "mă Poli, tu așa urât puți, cu toate că nu fumezi, da' așa urât puți a țigan, mi-e și rușine să vină cineva, să pună hainele...", "eeh, ...", a zis un cuvânt urât, zic "bine, lasă". No, după aia, după ce și-a făcut analizele, a zis doctoru' aia, în... în... două zile nu-i ajungea o juma' de kilogram de vodcă, afară ce bea aicea, acolo. El dimineață se scula,... a avut și bine că el făcea cumpărături și făcea mâncare. Avea și...

- Rolul lui...

- Da, da...da' de băutură nu se lăsa, zic "mă Poli dragă – zic – tu o să regreti, nu m-ascuți, tu crezi că io-ți vrea răul da nu-i adevărat". Până când... a-nceput să scuipe sânge. Repede...m-am dus de mi-a dat doamna doctor, nu, l-am internat la ... la Spitalul Județean, l-a ținut acolo vreo trei săptămâni...și... i-a luat analize și le-a trimis la Târgu Mureș, da, așa. Și io tot mereu întrebam pe doamna doctor, pe directoarea de la... de-acolo de unde aparține, care era... cu interne, zic "da' vă rog frumos să-mi spuneți ce are soțu'". N-a vrut să-mi spună, da' banii le-a luat și cafeaua. Na, într-o zi,... în fiecare zi mă duceam la el, [*tușește*], și, când să mă duc la el, înainte de aia îmi dă un coleg, care-a avut patu' lângă el telefon, zice "doamna Magyari, te rog frumos să nu mai vii aicea la... în camera asta că pe Poli l-a luat din camera asta, l-a mutat în altă cameră.". No acum, oare pentru ce? M-am dus în baie de m-am spălat c-am plâns, orice femeie... nu? Am plâns, când să viu, alt telefon. Zice "doamna Magyari, domnu' Pavel, domnu' Pavel nu mai e aicea, l-a dus la spital...mai sus, n-a zis că unde sunt ăia

cu cancer, mai sus unde-i maternitatea. Da' mai sus de unde-i maternitatea sunt și ăia cu boală... de jos, infecții...

- *Da' doamnă...*

- Mă duc acolo, Magyari Pavel?, nu e. Păi da, dac-avea ceva, doar eram și io, nu? Mă gândeam, hai mă să-ncerc acolo sus cu ăștia cu cancer. Când mă duc acolo [*exclamație*], bărbatu-mio singur în cameră, ghesuit acolo așa, zic "Poli, da' ce e cu tine?", zice "Uite unde-am ajuns, așa că io am cancer?", 'ce da' ți-a zis cineva că ai cancer? Nu ți-a zis nimeni.", "ei lasă – zice – că aicea numa' pe ăia le-aduce". Și zic io către el, zic "no lasă că vorbesc eu cu doamna doctor, nu știu ce", și-am vorbit cu doamna doctor, zice "doamna Magyari – 'ce – că are cancer la... la plămâni", cum a avut și silicoză. Da zic "da' de fumat n-a fumat peste zece ani", da' zice "fumat n-a fumat, da' a băut alcool". Zic "ce să vă mint, adevărat... adevărat". Și asta, acolo-a-nceput... sus la spital să scuipe sânge. M-am dus de vreo două trei ori la el, într-o dimineață era încă întuneric, îmi dă telefon "doamna Magyari, să vii repede sus că domnu' Magyari era să moară. Nu căpăta nici aer". Unde să mă duc io, de o femeie singură noapte sus? Cum se-ntâmplă atâta prostii, nu m-am dus. Când mă duc dragele mele dimineață, pe la șase jumate, șapte, era încă așa, zice "da acuma vii [*pe ton ridicat*], – zice – ce, tu vrei ca să mor?". Zic "mă Poli dragă, da de ce vorbești tu așa? Tu-ți dai seama, cum poate să vină o femeie noaptea aicea? Dacă vrei și-mi zici tu, eu vorbesc cu doamna doctor și-mi face un bilet și dorm aicea, mă duc acasă și mănânc, și-am să-ți mai aduc ce vrei, iaurt sau ce mai vrei", că-i luam tot iaurt din ăla mare, și "eu pot să dorm și aicea". Și doamna doctor zice "nu-i nevoie – zice – când... când... când vrei să plecați, veniți la mine". A f... l-a ținut trei patru zile-acolo, l-a dat afară, a stat două trei zile aicea, iară dau telefon, "doamna doctor, nu pot să-l țin că..."

- *Se simțea rău...*

- Na, și-aveam asistentă medicală la blocu' ăla unde stă S., și... am vorbit cu ea, dacă cumva are nevoie de ceva noapte, dacă are plăcere, că orice caz, acuma nu mai conta banii, și săraca venea noapte că trebuie să-i dea injecții din șase în șase ore, din șase-n șase ore. Și venea aicea și făcea injecții, și aia costa destul, da' sănătate tot n-a avut. Și a fost internat în spital, am actele acolo, toate analizele, toate toate, să nu vă mint, io cred că de vreo șapte, opt ori o fost internat. Da, și l-am înscris și la Casa de Speranță, tot prin forumu' nostru, că io n-am știut, și mi-a zis doamna doctor, zice "da' domnu' Magyari nu-i înscris la Casa de Speranță?". Zic "apăi io n-am știut". Și aia-i cum îi poarta Schei, vii un pic jos, pe-acolo-i, și mă duc acolo și spun care-i situația, c-acolo se vindecă... e fermă din străinătate, se vindecă numa' canceru'. Și mi-a dat foaia aia complectată, și mă duc sus la noi, la Forum, doamna doctor a pus ștampila, zice "no, acum l-ai trecut și acolo". De-acum, în fiecare zi vinea, sau într-o zi vinea doamna doctor, într-o zi vinea asistenta. Da' în fiecare zi vinea cineva. Și-l întreba "domnu' Magyari, da n-ai dureri?", zice "n-am durere, n-am durere", da' el nu se poate fiindcă ăștia... ăștia... au durere. Da' el săracu 'ce "așa doamna doctor că eu am cancer?", "Ei, ce vorbești dumneata, ai cancer [*puțin ironic*,

dar și răstit]” că n-au voie să spuie ‘ce “cum ai dumneata cancer?”. Atuncea, când scui pă sângele ăla gros, așa, și cât un pahar din ăla, ‘ce “da’ aia nu e?”, zice aia “nu, poate o venă sau ceva”, no, iar l-am internat sus, asta a mers, pe cuvântu’ meu, vreo câteva luni. Ultima dată, când mi l-a dat acasă, mi-a zis doamna doctor C., zice “doamna Magyari, – ‘ce – nu mai am ce-i face, ți-l dau acasă, o săptămână, și dacă îi dă Dumnezeu drăguțu’ încă zile, sau, nu pot să vă spun nimica, poate-l mai țin, da’ nu...”. No, am... mi l-a dat acasă, m-am dus, am dat telefon c-aveam numărul de telefon la Casa de Speranță, am dat telefon și zic “no, să știți că domnu’ Magyari i-acasă și dacă aveți plăcere să veniți”, că el tot mereu zicea că nu face nimeni nimica, nu știu ce, și a vinit doamna doctor, aicea și... stătea colo pe pat, și... îl lua așa de mână și ‘ce “doamna doctor de ce nu sunt sincer, de ce nu-mi spuneți și mie că eu am cancer?”, zice “da’ nu ai cancer, nu ai cancer, asta nu-i cancer”, și când am ieșit afară, am condus-o tot mere, zice “doamna Magyari, ești pregătită?”, zice “cât pot, am”. Haine avea, ceva am avut, atuncea nu era așa scump ca acuma, și dragele mele, a mai durat, după ce-a fost doamna doctor de la Casa de Speranță, a mai durat trei zile, ș-asta cum a fost... că noi dormeam în camera mică. Dimineață când mă scol, asta era pe 17... iunie ’99, dimineață zice el către mine “e ora opt Sofi, nu te...”. Da, asta nu v-am spus, a adus de la Județean, asta trebuia să vă spun, l-a adus de la Județean pe Varte, acolo, și i-a pișcat din plămâni, de-a trimis analiza aia la... la... Târgu Mureș, așa, și de-atuncea, omu’ meu n-a putut să mai vorbească, n-a putut să mai vorbească, și atuncea dimineață când, zice către mine “Sofi, ...[doamna își mișcă buzele ca și cum ar vorbi, însă fără voce]” zice, zic “mă scol”. M-am sculat, zic “Poli, fii om, tu nu mănânci?”, zic “nu, nu mi-i, nu mi-i foame, nnu, nnnuu, nu mi-i foame”, da’ eu am văzut că ochii era schimbați, ochii era schimbați, [tușește], vine afară după ce-am mâncat, vine-afară, deschidea frigiderul, se uita în congelator, se uita peste tot, se ducea pe balcon, se uita peste tot, se ducea în baie, se uita peste tot, pe-aici așa, zic “Poli dragă, da’ ce-i cu tine?”, ‘ce “nu mă simt bine deloc, eu pot să mor, nimeni nu-i lângă mine”, zic “da eu?”, zice “și finii [în șoaptă]” făcea, așa făcea “și finii și soru-mea”, no, zic “hai de mănâncă ceva”, “nu-mi trebe”. A luat dragele mele un pumn [exclamație] de pastile, da zic “un pic, un lingu.. linguriță sau o lingură de iaurt” că tot mereu aveam, “nu-mi trebuie”, s-a dus dincolo, s-a culcat, el a... trebuia să vină nașu-ncoace de la servicii, și înainte de a-i... înainte de trei zice, vine la mine și zice “tu știi ce am poftă?”, zic “ce? Spune-mi”, zice “un ou moale, prăjit, moale”. Încă aicea i-am pus masa [în camera în care a avut loc interviul], și i-am făcut ou moale, a mâncat, a mâncat bine, a mâncat, și vine nașu’, și zice către el, tot un coleg de la el de la țară, și zice “nu te supăra că nu pot să stau cu tine de vorbă, că tare rău mă simt”. El s-a dus dincolo, s-a culcat, și-apăi noi am discutat aici că trebuia să vină și nașa, da’ ea n-a venit că lucra la școală, ș-apăi el s-a dus acasă. No, s-a odihnit un pic, iar s-a sculat, iar se uita, zice “mi-e tare rău Sofi, tare rău”, mă lua de gât și zice “eu mă duc, eu mă duc, tu ce-o să faci, ce-o să faci, o să vii tu repede după mine” făcea [aproape plângând]. Da zic “Poli dragă, nu vorbi prostii – zice – tu cui mă lași?”. Zice “eu mă duc, mă duc”. S-a dus dincolo și s-a culcat, după masă a vinit, după

ce-a plecat nașu', a venit soru-mea, a venit finii, fina și cu finu' și el era dincolo, zice "nașule, ce faci?", "rău, rău de tot, rău", zice "da nu pot să stau cu voi că mă duc dincolo", că stătea aicea pe canapea. S-a dus dincolo, și era liniște, și zice soru-mea, zice "eu mă duc să văd ce face Poli". Fina zice "nu te du doamna Greti, lasă-l că poate se odihnește". Am mai stat, am mai vorbit, da zic "e prea liniște, eu mă duc să văd". Când m-am dus, era mort *[plângând]*. Era cu gura căscată și cu ochii deschiși, și eu mă duc la el și "Poli dragă scoală, uite,...uite că-i.Greti aicișă, a venit și Honi și Denci, și sunt ei aicea, hai scoală-te". Nimic. Zic "hai te rog frumos, nu vă prosti, hai scoală-te". Nimic. Când colo, el era mort. Da când să ne ducem înăuntru la el să vedem, așa făcea... *[face gesturi cu mâinile]*. El probabil o simțit, și eu am ieșit afară și în timpul ăla... a decedat.

- Da', ce voiam să vă mai întreb... ați... dumneavoastră războiul l-ați prins aici sau erați deja în Rusia, în lagăr? Al doilea război mondial.

- Apăi...ăăă, pe noi ne-a dus în 11 ianuarie '45.

- Deci ați prins aici?

- Da, da...

- Ce vă amintiți, cum era atunci cu...? Ați avut prieteni care au făcut războiul, care au fost pe front?

- Adică, ...eu n-am avut prieteni, că tata a făcut armata la... în Ungaria la... din ăștea ... cum spun... din ăia cu pene... cum îi zice... nu știu cum îi zice... e cu pene...așa...nu știu cum îi zice pe românește... a fost la unguri... și avea aicișă alb *[pe partea stângă a pieptului]*... și costum verde... și așa, pălăria aia sau ... și c-o pană. Așa ca în Ungaria c-acolo a făcut el armata. Da așa, n-am avut pe nimeni așa care să fi fost în război. N-am avut cunoștințe din ăia.

- Apoi a venit faza cu Antonescu, cu întoarcerea frontului.

- Păi eu atuncea n-am fost în Rusia?

- Da.

- Am fost în Rusia. Știu că a venit rusoaică zice "Sonia, Sonia ... *[folosește limba rusă]*", făcea, că s-a terminat războiul și mergem repede, repede acasă. Știi, și eu am zis către ea "... *[folosește limba rusă]*", că nu-i adevărat, că nu mergem noi repede acasă. Ș-apăi când s-a terminat, că era ziua de aia de... de onoare, cum să spun, se făcea pe lună o zi de onoare care face... care scoate mai mult cărbuni. Șțiți.

- Da, da..

- Așa zice. Și eram noi ăia, vala numărul treișpe. Și apăi ne-a așteptat muzica, și directorul și-a luat rămas bun de la noi, și ne-a mai dat 100 de ruble, 100 de ruble și ne-a dus atuncea cu transportu' la... da' a murit mult pe tren, foarte mulți, dacă le vedeai cum lua, cum le trăgea din vagoane și le ... lângă linie acolo le lăsa, lângă linie îi lăsa. Da', să vă spun sincer, mai mult a murit bărbați... ca femeile, fiindcă țigară nu, lua frunză din aia ce cădea de la pom, știți. și făcea așa cu ziare sau cu ce găsea ei, nu știu ce, și băutură iară nu, și ăia care lucra sus, sus când vinea cărbunu, cu vagoanele ălea mari, ăia cu spatele trebuia să le-ntoarcă, să cadă jos. Ș-apăi a căzut și ei jos. Mai mult bărbați a murit ca femeile.

- *Cum a fost perioada comunismului, ca viață, așa, cum ați trăit? Știi eu, ați avut greutăți mari?*

- Apăi eu ce să spun, prea mult greutate n-am avut, prea mult greutate n-am avut, fiindcă, dac-ai muncit, ai avut. Dacă ai muncit, ai avut. Da' eu am fost și servitoare, de ce să mint, că nu-i rușine muncă-n ziua de astăzi, nu-i rușine, și mama a lucrat la fabrică la Șerc, ținut pe ăștia doi mici, pe frati-mio și pe ăia, fratele meu a lucrat la... la From, acolo jos unde-i fabrică de pâine acuma, și eu după aia, la Telman, da' am fost și servitoare, mie nu mi-e rușine să spun.

- *Ați avut copii cu...?*

- Nu, nu... Acuma, n-ar trebui să vă spun da', în Rusia cât am fost, n-am fost bolnav. Nu știu ce ne-a pus în mâncare și n-am fost bolnav, vă pricepeți la ce vă spun, nu?

- *Da, da, da...*

- Și-atuncea când ne-a dus din Rusia în Germania, eu am spus că aveam multe crampe, și, na... și-apăi am spus și m-a dus la doctor, și mi-a făcut cu șase injecții... și apoi mi-a venit normal, în fiecare lună, mi-a venit normal.

- *Cum era Brașovul acum, chiar înainte de... deci după război, când v-ați întors, ca oraș?*

- Adică în orice caz, să spun, cred că era mai curat... era mai curat. Eu sincer să vă spun, și eu am fost tânără, da' acuma avem, unde-i zona asta verde aicea, și băncile ăia doi acolo, până seara târziu. Și noi am fost tineri... da' dacă te-ai dus undeva, și-ai făcut cunoștință cu cineva, te-a întrebat "îmi permiteți?", "îmi permiteți?", sau acuma hai că suntem numa' toate trei, dacă a vrut să te sărute, "îmi permiteți să vă sărut?", dacă ai zis da, bine, dacă nu, nu. Da' acu, în troleibuz, pe stradă... păi avem noi aicea la 11 unu', care-i divorțat de nevast-sa, dar sunt... sunt ei albi da' sunt neam de țigan. Ce face copilu' ăla dragelor mele, nenorocire... până seara târziu... mai sunt fete aci, mai sunt copii, cum scoți tu și faci piș și... să... așa ceva. Eh... eeh... Da uitați că ne-a ajutat Dumnezeu drăguțu și... am muncit de ne-am... asta ce vedeți aicea apartamentu' ăsta a costat 54 de mii... în șaptezeci și... în '72 ne-am mutat, da.

- *Cu 7 ani înainte... încă lucrați atunci, nu erați ieșită la pensie?*

- În '79 am ieșit la pensie. Și-am avut noroc, și asta, că el a avut accident, soțul... a avut accident c-am avut o motocicletă. Și eu în '82 spre... în '81-'82 m-am dus în Germania la frate-miu, că de revelion era ziua lui de naștere. Și m-am dus ac... la... la el și când să mă întorc, atuncea am stat numai o lună, când să mă întorc acasă, am văzut-o numa' pe mama-n gară, și zic "Da Poli unde e?". "Păi dacă tu ai plecat în Germania, a plecat și Poli, și-a scos concediul și a plecat acasă". Când... în seara aia când am venit, eram obosită moartă, m-am culcat... și vine, pe la 12, pe la 12 noaptea vine o vecină din curte, zice "doamna Barth", adică a strigat dupe mama, zice mama "da", zice "să știți că a fost o asistentă medicală de la spitalul Ilie Pintilie – unde-i maternitatea acuma – că Poli e accidentat". Eu cum am ajuns în seara aia, eram obosită, și vine mama la mine și-mi zice "Sofi, Sofi", "aaah", zice

“scoală-te, auzi că Poli e-n spital”. Repede m-am sculat, zic “cum, ce e?”, zi “uite că a fost vecina asta și a zis așa că a fost asistentă medicală, că Poli e-n spital”. Și no, mă gândeam că cine știe ce... că el a fost foarte atent cu motocicleta, a fost și la Lacu Roșu, peste tot... la Bicz... peste tot... Doamne ferește, n-am avut nimica, și m-am întors pe parte ailaltă. Da mama săraca plângea, da zice “hai tu Sofi îmbracă-te și hai să mergem”, atunci puteai să mergi că nu era așa periculos, ca acuma de n-ai curaj să ieși pe stradă. Ne-am dus. Și când ne-am dus, deja doctor F., care a fost la spitalul militar, că ăsta care a călcat pe el era militar, ofițer militar. Și, a vrut, cân’ l-a dus la “Ilie Pintilie”, a vrut să-i taie piciorul, și ăștia de la Spitalul Militar, când au auzit că-i... a fost în cadrul armatei când... ceva care l-a călcat, zice “nu, că io-l iau pe răspundere meu”. *[tușește]*. Ș-apăi doctoru’ F. l-a luat pe răspundere lui și l-a dus la Ilie Pintilie, și era în noaptea de servicii, și m-așteptat, “zi, dumneata ești Magyari Sofia?”, zic “da. Dânsa – zic – îi mama.”, zice “ai venit astăzi”, zic “da”, zice “na, hai dacă vrei să-l vezi pe soțu’ ”. Când m-am dus și-am văzut, că trebuia să-l opereze, da’ n-a avut șurub din ăia și placă din aia...

- *Proteză, da...*

- Da... *[tușește]* să primească de la București șurub din ălea, așa, nu știu cum, și mi-a arătata domnu doctor, zice “doamna Magyari, trebuia să-l operez, da’ nu pot să-l operez că am numa’ patru șuruburi, și-mi trebuie vreo zece, până când... am dat eu telefon, cred că astăzi, sau mâine, cel târziu, vine șuruburile”. Și era sus și nu era normal... când m-am dus înuntru, “no, bine c-ai venit odată”, da zic “ce-ai pățit?” Se uita urât la mine, așa, nu știu cum, și ... era pansat, cu picioarele sus, greutate la picior. Acuma nu puteam să plâng, că era mai mulți acolo, era mai mulți acolo, și apăi am stat acolo până când s-a luminat, am vorbit cu doctoru’, m-a luat la el la birou și așa și așa și... ar costa atât, și-ar face atât, și doar atâta... atunci nu era milioanele ca acuma, dacă nu dai... Ș-apăi am avut norocul cu socru-meu, Dumnezeu să le ierte pe toți, a avut cazan de țuică în comună, la Dealu, unde-i țuica aia bună. Ș-apăi, am dat telefon în comună, și ăia s-a dus și a anunțat, ș-apăi, ne-a adus țuică. A adus țuică, câte 3 kile, câte 5 kile... trist... dacă aveam bani, dădeam, dacă nu, luam cafea... c-atuncea așa mergea, de l-a operat, și avea schija, de aicea până aicea *[ne arată]*, 8 șuruburi, *[tușește]*, 8 șuruburi, la rotulă avea sârmă, și cum puneai mâna așa, sim... simțeau sârma aia, simțeau sârma. Și... după aia, a stat în pat cât a stat că l-a băgat în ghips de-aicea pân-aicea *[ne arată]*, și eu lucram în trei schimburi, am avut noroc cu mama, că era pensie, de mai putea să-i dea de mâncare și să aibă grijă de el, c-aicea, în spate, la fund, era așa fel de nu putea să facă nici treabă mare, și acuma am luat, doamne iartă-mă, bonfaieru’ și-am tăiat așa, știi, pe-aicea *[ne arată]* că nu putea. Și apoi a-nceput să mănânce, ș-apăi am făcut așa cu burghiul, așa, niște găurele, de-am turnat spirit sanitar, ca să nu-l mănânce, să nu face vermuși.

- *Ați avut necazuri în vremea comunismului pentru că era fratele dumneavoastră în Germania? V-au persecutat sau...?*

- Mama mi-a zis, mama mi-a zis că eu nu eram aicea, da’ mama mi-a zis că le scotea de la servicii și le puneau să repare drumurile, pe Mihai Viteazu, unde-a fost

ăăă, cimentu' ăla așa în pătrățele pus, mi-a arătat ea săraca, Dumnezeu să ierte..., zice "no, uite Sofi, aicea am lucrat noi". Le ducea așa la șantier, după servicii, când era schimbu' 1 și la schimbu' 2, cu soru-mea, că fratele meu a lucrat acolo-n curte, unde-am stat noi, era un țăran, adică cu cai, și ajuta lu' ăla, așa mic cum a fost, da' pentru mâncare. Și, ș-apăi mama, când le scotea de la servicii, le ducea acolo de lucra la șa... , pe drumuri, așa mi-a zis, pe drumuri lucra. Și mâncare, mânca de zice că de la fabrică se ducea la cazan, la cazan că n-avea, n-avea posibilitatea, se ducea la cazan, era înscris acolo și frate-meu, și soru-mea, și ne-am înscris la cazan.

- *Vă amintiți de vreun... știu eu... monumente legate de primul război sau al doilea război mondial?*

- Da' să spun, când a fost nemții aicea, era spitalu' Ilie Pintilie, era acolo nemți, da, vis-a-vis unde-i acuma studenți...

- *Da, e un corp de universitate da' nu mai știu exact care e...*

- No, acolo iar era nemți, și... ășta... am lucrat, am lucrat și-acolo, ca femeie că spălam acolo, eram... da' mai multe, eram vreo cinci femei care făceam curățenie, și spălam cimentul ăla în sălile... și... când aducea bolnavii, când aducea bolnavii acolo la spital, eu am lucrat și acolo, am lucrat și acolo. Și apoi acolo, a vrut să [tușește], să învăț ca un fel de soră, știți...

- *Asistentă, da...*

- Așa ceva, și tata a zis așa, "că – 'ce – nu, nu, că nu se poate, io nu pot să văd sânge". Ș-apăi acolo, Dumnezeu să mă ierte, când făcea operații și tăia mâinile sau picioarele, eram două fete și vreo doi militari germani, și le dădea... le împacheta și le duceam sub Tâmpa, acolo, și acolo le-ngropam, acolo sub Tâmpa unde-i ăsta, e atâtica făcut acolo. De multe ori când trec pe acolo, tot mereu îmi vine să plâng. E un mormânt cu germani acolo. Chiar astăzi a zis așa, că părintele K., care... îi acuma și la Biserica Neagră, un singur părinte mai avem, e... nu știu ce vor să facă, că s-a constatat de o familie din Germania că fiul lor ar fi înmormântat aicea sau cum am înțeles eu acuma la știrile ăștea.

- *Vă amintiți cumva perioada aceea când a venit Dej la... la conducerea țării? Cum...? Ce schimbări au fost atunci?*

- Nu, nu-mi amintesc, nu pot să-mi amintesc. Da' asta când a fost... nici nu știu dac-am fost aici, că eu din '41...da, din '45, '45, din 11 ianuarie am fost plecată și m-am întors în '49. Eu de-atuncea nu știu nimica cum a fost aici.

- *Înseamnă că chiar ați fost... Nu știati nimic despre țară, despre România cât ați fost, fie în Rusia, fie în Germania.*

- Nimica nu știam. Numa' ce am avut... ce-am suferit în Rusia, ce în Germania, da de acia nu știu nimica, numa' ce mi-a zis mama, că după servicii le făcea drumurile.

- *Nu mai știu exact în ce an. Ați prins cumva colectivizarea aici în România, sau naționalizarea? Nu. Când toate fabricile au intrat în ...*

- Da, păi da sigur c-am fost aici. Da, sigur că eram aici.

- *Și cum, cum a reacționat lumea atunci, cum a..., trecerea aceea de la...?*

- De la patron la stat. Păi eu ce să spun, noi am muncit, noi eram prea mici.

Noi atuncea ne dădea când era patronul, ne dădea în fiecare sâmbătă salariul. În fiecare sâmbătă, lucram de dimineață până la 12, de la 12 la 1 aveam masa, de la 1 până la 5 lucram. Sâmbătă lucram de la... de dimineață de la 7 până la 12 sâmbătă. Duminică nu lucram, da' după ce... da' după ce a luat... să zic...

- Statul...

- Da, am lucrat și duminicile, și nu știu ce, duminică, de la schimbu' 3, cum eram și în comitetul de partid pe fabrică, ieșeam... ieșeam din... duminică de la schimbu' 3, duminică după-masă trebuia să mă duc la schimbu' 2. Dacă nu mă duceam, apăi "chiar dumneata, ce exemplu dai?", și mă lua la răspundere, eram cu doamna F., care era președinta.

- Și nu se putea protesta...

- Nu la noi, noi eram mai mult femei, și maiștrii și șefii ăia erau bărbați, da' restu', la darace, ... la... la filatură, la războaie, era mai mult femei.

- Și nu știți, în celelalte fabrici, cum era "Tractorul", au fost conflicte din acestea? Se lucra și sâmbătă, și duminică, imediat când a luat statul...

- Păi a lucrat, sigur c-a lucrat, de copil mic a lucrat la "Tractorul", de copil mic a lucrat frate-mio la "Tractorul" și acuma-i pensionar... acuma-i pensionar, nevastă-sa n-a fost capabilă să lucreze. Și lucrează și acuma, unde-i nevoie, unde-i nevoie, la construcție, la gaz, așa, unde... că cu pensia aia, să știi că... . Eu sincer să vă spun, eu am noroc cu pensia asta pe care o am, cu banii de deportați, că altfel... altfel aș fi avut un milion vreo două sute sau, cel mult, acuma cât ne-a dat, dacă aș fi avut un milion trei sute. No, din aia să, plătești tot... sincer vă spun, pe onoarea mea, că io cu aia am noroc, de am..., de am două milioane și o sută, cu aia ce-am fost deportată, că altfel nu știu cum m-aș fi descurcat. Iarna plăteam câte 540.000–560.000 întreținerea, no, după aia am noroc că eu nu plătesc nici televizoru', nici... nici telefonul, numa' ce vorbesc, și cablu la televizor, cablu ăla da, ăla plătesc, da' altfel nu, pe călătorit, pe tramvai, pe troleibuz, în ța... în țară vreau să spun, pe tren, clasa a I-a, pot și să vă arăt, da, da, clasa a I-a, în toată țara pot să călătoresc. Da' cu aia am noroc, da' restu', nu știu, nu știu, cu aia da...

- Cum era în vremea lui Ceaușescu, erau parăzi de 23 August, de...

- Atuncea defilam. Defilam. Nu știu dacă era și de 1 Mai, da' de 23 August știu.

- Cu fabrica, nu?

- Cu fabrica, cu fabrica, n-aveam probleme, de ce să spun, ce să vorbesc ce nu-i adevărat, eu n-aveam probleme. Sau să fiu... hai că colegele știi cum e, că sunt multe femei, "da' aia de ce ia și io nu iau, că și io muncesc, nu știu ce". Da' când erai la ședință și trebuia să spui că ăla e așa, că ăla e așa, că ăla e așa, că șefii cum se poartă, nu știu ce.

- Dar nu v-au făcut probleme la partid că era fratele dumneavoastră în Germania?

- Nu, nu, nu, apă și fratele meu era-n partid acolo.

- Nu..., de...

- De Miși în Germania. Nu, nu, nu, frate-meu ăsta și soră-mea de-aicea nu erau

în partid. No, apă frate-mio era în Germania, la fabrică, a lucrat la fabrică de cusut mașini, unde se făcea mașini de cusut, și el era acolo și tolmaci – când vinea așa o comisie de ruși, el era tolmaci acolo, lua... lua salaru-n plus, îi dădea salar în plus.

- *De 8 Martie?*

- De 8 Martie, nu-mi spune, făceam acolo mâncare, prăjitură de 8 martie, și ne dădea flori, dacă erai frunțașă, îți dădeau primă. Apăi Ordinul Muncii clasa a II-a am primit-o la Casa Armatei, când a fost Ceaușescu și Ileana, la Sala de Marmură. Mie mi-a zis cineva ceva, dar eu nu eram sigur că am... prima dat-am fost adunați cu directorul, care a decedat, la teatrul dramatic. Prima dată acolo am fost, și a citit mai mulți, mai mulți, mai mulți că... bine... ăla... ordinele ăla mai mici, știți, și cum mi-a zis mie directorul și președinta, zice "păi Sofi, pe tine nu te-a citit", zic "eeh, c-a fost numa' vorbă", și... când la Casa Armatei, muzică acolo-n casa de marmură, ce, n-am fost niciodată, că dacă am fost la bal, am fost în față, acolo. și, ne-am așezat la masă, muzică, toți ștabii acolo, Ceaușescu acolo, masa-i lungă cu flori, nu știu ce, și pe noi ne-a pus tot așa, la rând, care-a mai căpătat și care trebui să mai capete. Când mă citește dragele mele, eu prima, Magyari Sofia, vă dați seama... cum mi s-a făcut? No, mă duc acolo, îmi dă, îmi dă ordinul muncii, clasa a II-a, felicitări, a cântat muzica, a vinit maiștrii, șefii, toți colegii, m-a felicitat, după aia la mâncare, la băutură, la dans, până târziu.

- *În vremea comunismului, vă permiteați să plecați în concediu la mare sau la munte?*

- Da, da, da... în fiecare an ne-am dus la mare. Ultimu' bilet... ultimu' bilet l-am luat de lângă Aro, cu 5 su..., cu 5 mii...cu 5 mii, și era hotelul cel mai luxos hotel: frigider, telef... telefon, televizor în culori, da, păi cum îi zice, na, la hotelu' ăla? Era cel mai luxos hotel, în orice caz, și bărbatu-meu, Dumnezeu să ierte, era la pește, și nașa... nașu lucrează la Curcanu, la Stupini, și nașa la școală și a zis "no, hai să mergem să luați bilete că intrăm în concediu". Când ne ducem, ne zice-acolo "nu mai avem bilete din ăla mai ieftină, numa din ăla cu 5 mii." Aoleu, eu am avut bani la mine, dar nașa... 'ce "hmm", da' eu zic "aoleu, ce-o zice Poli când o veni de la pește?" Și zice către mine [*Poli*] "ați făcut treabă?", zic "Poli, dragă, da' să nu mă cerți", da' zic "da de ce?", păi zic, "da ați făcut?", zic "da", 'ce "cât a costat?", zic "5 mii", no zice 'ce "aia... aia nu-i nimica" făcea el, "da ați făcut treabă?", zic "da", "și... și nașa a luat?", zic "și ea a luat tot așa, da' acuma nu știu ce-o fi zicând Rentzi, bărbatu-său", și... după aia, în fiecare an, pe cuvântu' meu, în fiecare an ne-am dus la mare. Și la Amara am fost, am fost la Sâmbăta de Sus o săptămână, acolo la călugări am închiriat o cameră, laptele îl luam din comună, și am stat acolo o săptămână, la Sâmbăta de Sus, la călugări. La mare, în fiecare sez... în fiecare an ne-am dus. la du-te acu'. Nici de una singură nu pot să mă duc, c-acuma mi-am băgat ceasurile la apă caldă și apă rece, m-a costat tre... trei milioane patru sute...

- *Probabil o să vă ia de acum mai puțin la întretinere...*

- Păi da... să vă spun și ceva, că eu cum am acuma pensia asta de 2 milioane o sută, în fiecare lună mi-am pus, de când am știut eu că vreau să-mi pun, mi-am pus câte cinci sute [*de mii*] deoparte, până când...

- *S-a făcut...*

- Că aicea, lângă mine, e un inginer care-i la ape, și m-am rugat de el, zic "hai vecine", nu știu ce, el zice "hai că dumneata ești vecină și ești singură, c-ai suferit destul și cu domnu' Magyari, și pe unde-ai fost, hai că te-ajut". Prin el, prin el am avut noroc de mi-am băgat ceasurile, da n-am probleme. Eu ce... că aici pe scară sunt atâția copii, să plătesc eu... și pierderea, și tot? Păi iarna plăteam câte 540-560 de mii, eu de una singură. Am noroc că nu trebe să mă-mbrac, că vorba aia, mai pică câte ceva de la Forum, da, că avem joi, de la 1 până la 3, avem unde se adună pentru... din străinătate, așa... îmbrăcăminte și așa, da' ajutoare să știți că înainte căpătam pe an, din străinătate, și câte două, trei pachete. Acuma numa' de Crăciun ne mai dă, numa' de Crăciun, și ne dădea de două, de trei ori, câte 20 de mărci, acum o dată pe an ne dă câte 20 de mărci, și... și adunarea asta de deportați avem în fiecare lună, prima săptămână din lună, luni, la Forumul German, sus. Și trebuia să facem, că ne-a trimis din Germania un autobuz pentru deportați, Brașov - Sibiu - Făgăraș. Doi ani n-a fost nicăieri, că se plimbă ștabii cu muzicanții, și pentru noi când vrem să mergem undeva, mașina-i stricată, repar... trebuie reparată.

- *E vreă persoană pe care ați întâlnit-o de-a lungul vieții, care v-a marcat puternic sau care v-a impresionat în mod special?*

- N-aș putea să spun, adică cum, s-a purtat urât cu mine sau...

- Nu, nu... care v-a influențat în mod plăcut, pozitiv...

- Eii, nașa mea cu nașu', ăia sunt foarte cumsecade. Eu duminică, când mă simt bine, mă duc la biserică, ei îmi dă telefon sau îmi dă sâmbătă seară telefon, sau înainte, că la noi, biserica e de la 10 jumate până la 1, la Dulmăna, și îmi dă telefon, zice "na, după biserică vii sus", și-apoi ne uităm la televizor, acolo mănânc, tot mă ajută că are grădină la Stupini, ba îmi ajută cu un zarzavat, ba cu una, cu alta, nu pot să spun nimica. Finii ăștia ai mei, bazează ei pe ceva, de ăștia sunt, ... ăștia sunt finii mei [*ne arată o fotografie*], ăștia bazează ei că le-am și cununat și le-am și botezat amândoi copii, se bazează ei pe ceva, dar sunt foarte reci. Vasăzică acuma-i... vă spun așa, sincer, vasăzică, ei lucrează, ea lucrează la Rulmentul, el la Steagu Roșu. Eu am o singură pensie, o iau o dată pe an... o dată pe lună, și tot mie mi se plâng, și tot mie mi se plâng. În loc să zică ei, "hai nașă, așa și așa și așa, mai vino și pe la noi" nu știu ce, îmi zice ea aia, da' copii când mă duc io acolo, se uită... eh, nașa nu ne-a adus nimica, că ei a fost obișnuit, oricât, acuma dacă iei două portocale, că sunt doi băieți, și aia mă costă 12-13 mii, nu? Eu pe aia nu pot să-mi iau pâine? Nu? Da ei se gândesc la aia? Da ei când vine la mine, "aoleu că aia trebuie să iau, aoleu, trebuie să dau, acolo trebui"... au două mașini, aia micuță vrea s-o dea lu' fiu ăla mare, s-o puie pe nume, nu știu câte milioane le trebuie acolo. Asta a veni sâmbătă, chiar făcusem curat... curat pe balcon, 'ce "hai repede, repede" că mă duceam cu gunoiul jos. Zic "da ce e?", zic "eu n-am nimica?", zic "nu... nu v-am întrebat, hai repede, repede". Am venit sus, m-am îmbrăcat și m-am dus la Vulcan, la ștrand acolo la Vulcan. Atât, a făcut... băieții a făcut baie, ei a făcut mâncare, i-am zis "eu viu, da' eu n-am nimic, n-am nimic". Zice ea "nici nu v-am întrebat". No, foarte bine, da'

așteaptă ei la ceva, da'..., eu știți ce am zis, eu am zis așa: ferească Dumnezeu, să-mi dea Dumnezeu drăguțu sănătate și putere, și odată dacă nu mai pot, cine are grijă de mine, cine mă-nmormântează, cum vedeți aicea, așa are. Altceva ce pot să zic? Nu.? Așa e. Tată n-am, mamă n-am. Bărbat n-am. Ca să te-ncurci acu, la bătrânețe... nu ști ce... A, mă scol când vreau, mă duc unde vreau, mănânc ce vreau, eu de la gură nu trag. Ăla a fost ultimul cuvânt lu' bărbatu-meu, Dumnezeu să ierte, "Sofi, să nu tragi de la gură, ce ai poftă, să mănânci, pe săptămână să-ți iei două beri". Și pe cuvântul meu, eu aia fac. Eu aia fac.

- *Dacă ar fi să vă gândiți la viața dumneavoastră în general, e vreo decizie pe care o regretați? Ați schimba ceva dacă ați putea?*

- Nu, nu, nu, nu, nici nu mă gândesc la așa ceva. Eu sunt bine așa cum sunt. Mă duc unde vreau, mănânc ce vreau, uite c-acuma [tușește], mă duc acuma pe la vreo 5, după ce terminăm mă îmbrac și mă duc la biserica asta de lemn, și mă-nscriu la mânăstiri, pe 19 și 20, pe două zile, se face excursie la Toplița și încă la o mânăstire, eu acolo mă duc. Acuma miercuri, da, în 19 și 20 e la mânăstiri, pe... miercuri dimineață plecăm, cu nașu' și cu nașa, că sunt în concediu, mergem în comuna de unde-i bărbatu-meu, că el are un frate, și ăla are o casă acolo, așa, ca o cabană, sus în pădure, unde sunt oi, vaci, tot. Și stăm acolo o săptămână. Da' ce să fac, să stau acasă? Hai că mi-am mâncat pensia [râzând]. Da', ceva rezervă mai există.

- *E bine că se poate.*

- Da' ce să fac? De-mbrăcat nu-mi trebuie, de-ncălțat nu-mi trebuie, de mâncare, Dumnezeu m-ajută, de-mpărțit mă le-mpart, ce să fac? Acuma e un pic greu, că trei milioane patru sute, da' na.

- *Voiam să vă mai întreb un lucru. Ce părere aveți de faptul că acum, s-au schimbat numele la străzi după personalități din război? De exemplu sunt străzi care poartă numele lui Antonescu. Ce părere aveți? Vă deranjează...?*

- Pe mine nu mă deranjează nici una. Pe mine nu mă deranjează. C-așa e, așa le-a făcut. Nu mă deranjează.

- *Probabil pentru că nici nu ați prins în țară perioada aia de agitație.*

- Pe mine nu mă deranjează absolut deloc. Este aicea jos la noi una care... e evreică. Da' ea zice că nu e da' noi știm toți. Păi aia numa' cu așa ceva se ocupă. Că de ce a făcut-o pe... pe... pe ea... nu știu ce acte i-a făcut când era pe maghiară. Știți, în loc să scrie F..., pe românește, a scris-o F... , pe limba maghiară. Asta o deranjează acuma, și a zis că vrea să meargă la poliție să-i schimbe nu știu ce. I-am zis "doamna F, lasă, ne-ajute Dumnezeu". Ce, are 90 de ani. O ajut pe ea. Ea zice și ea aude. Ce pot să fac? O mai ajut câteo..., dacă mă duc să plătesc întreținerea, sau iarna, că ea nu vrea să iasă afară, ca i-i frig, că-i duc gunoiul, sau îi iau lapte sau îi cumpăr pâine, sau așa, o mai ajut, până când îmi dă Dumnezeu sănătate. Apoi cine m-o ajuta pe mine, vom vedea. Îl am eu pe fratele meu, ăsta, aicea, da' prea puțin îmi pasă...

- *Stă aproape, aici?*

- Pe Codrii Cosminului. Da... soră-mea stă aproape de piața Dacia, cu aia mai am noroc. Că nașu-meu mi-a dat doi curcani, așa, găini, și avem la soru-mea, adică

juma-juma. Și-apoi mai ajut și pe ea că ea are pensie mică, a lucrat la industrie locală și are o pensie de un milion și o sută ceva. Și-apăi am vorbit cu părintele de la Biserica Neagră, și i-a mai dat încă 150.000. Păi numa' chiria e 110.000, numa' chiria, d-apăi acolo, și gunoiu', și apă, și lumină...o mai ajut și eu cu mâncare, fac un pic mai mult și...sau vine ea aicea, sau îi duc acuma, dacă plec, îi dau tot ce am acolo, că o săptămână nu pot să ții mâncarea, păi da' nu? Și așa, ea se bucură. Ce să fac?

[Doamna ne arată, lui Jill și mie, un album de fotografii, explicându-ne fiecare fotografie]

- *Voiam să vă întreb încă un lucru. Dacă comunismul a schimbat cumva rolul femeii și rolul bărbatului? Înainte de comunism, femeia era mai mult casnică, avea grijă de casă, au venit comuniștii, femeile au început să lucreze. Cum v-a afectat?*

- *Draga mea, dacă o luăm așa, și înainte trebuie să lucrăm. Dacă nu lucrai, n-aveai. Ția... femeii de casă, ăia care n-a fost săraci, vorba aia, nu? Care a avut posibilitatea să-ți dea casă, da' noi n-am avut posibilitatea, trebuia să muncim.*

- *Și atunci, practic, nu a fost o schimbare foarte mare.*

- *Păi da, n-a fost, n-a fost... Pentru noi a fost foarte greu, că dacă tata a lăsat-o cu patru copii în '41, vă da-ți seama? Și-n 11 ianuarie să-ți rupă doi copii care era mari, care putea să câștige, și ea, singură lucra la Partizanul Roșu... ce salariu era atunci, să plătești și chirie, să și mănânci, și să-mbraci și doi copii, că era mici.*

- *Și cum s-a schimbat Brașovul după revoluție?*

- *Adică... înainte, eu așa zic cel puțin, cum văd io, înainte era mai curat, da' acuma, unde vezi cu ochii, numa' de mizerie dai. Așa e. Și-aicea, de multe ori, nu mă jignesc de dumneavoastră, și-aicea de multe ori, și-aicea vine bețivii și bea aicea, pe iarbă, și vorbesc aicea, da' nu poți să te iei, că am avut o grămadă de geamuri sparte, că bărbatu-meu se lua, Dumnezeu să ierte, de ei... am avut oricâte geamuri. Și-acuma mai am încă să schimb două geamuri. Așa că nu poți să zici nimica.*

- *Dar oamenii credeți că s-au schimbat, brașovenii, după revoluție? Sunt altfel sau au rămas cam la fel?*

- *Păi eu așa zice, pe adevărat că... ar fi mai rău.*

- *Deci s-a schimbat în rău?*

- *S-a schimbat. Eu am avut noroc c-am muncit și d-aia nu m-am luat de asta, da' unii se îmbogățesc prin noapte, dacă o luăm așa, sincer. Da' așa e, pe cuvântul meu, așa e. Uite, io acuma, cum v-am spus c-am dat banii ăștia și acuma trebuie să trag până în 27 nu știu cum. Am noroc că un ou mai pică, în congelator mai e ceva, de-mbrăcat, de-ncălțat, nu, cablu e plătit, telefonul e plătit, de mâncat, și acuma dacă plec o săptămână, când mă întorc, iară două zile la mânăstire, apoi cât mai am până în 27... o săptămână, așa că, trei sute cât mai rămâne, mi-ajunge o săptămână [râzând]. No, ce să fac? N-am ce face. Îi greu, foarte greu de una singură. Mie mi-e greu seara, că eu nu pot să stau la soare, da' mie mi-e greu seara, când se duce seara și stau pe balcon și vin pescarii, și toți prietenii lui, și-mi face cu mâna, atuncea sunt gata. Că și el se ducea, de două, de trei ori pe săptămână... la pește. Da' a trecut...*

și-a făcut-o el cu mâna lui. Dacă m-asculta... Da' sunt cu inima-mpăcată că și-a cerut iertare. Și-a cerut iertare. Când a văzut că-i pe ultima dată, zice "Sofi, te rog din toată inima, iartă-mă, știu că te-am jignit de multe ori". Alții se plimba duminică, cum eram și noi mai tineri, ne duceam pe ici, pe dincolo... el nu, trebuia să iscălească condică. Când am zis "hai măi Poli măi, e duminică, hai să mergem și noi", "ehh, da' ce, nu te-ai plimbat destul? Unde mai vrei să te duci?". Eu trebuia să merg înainte de masă și după masă dincolo... Nu mi-a dat toarfele telefon, 'ce "da de ce nu mai vine domnu' Pavel la noi? Ce, ți-i frică că-l iau?". Alta... după aia laboranta care lucra... unde lucra el la noi la fabrică, ca fochist, că io l-am băgat acolo, era o laborantă, vorba aia, era poamă bună, și n-a venit aia cu el aicea, că el de la servicii nu vinea acasă, se ducea prima dată la bar, trebuia să bea cu domnișoara cafeaua, lichior, și după aia venea acasă, și dac-i cădea bine, cică "unde-ai fost mă pân-acuma?", "păi am lucrat, am făcut lu' ăla, lu' ăla", când colo să-mi spună fetele după ce a decedat ce-a făcut. Da' nu puteam să zic nimica, dacă a venit cu el în casă, și mi-a zis "Da, doamna Sofi, nu vrei să te muți la noi la garsonieră și să ne mutăm noi aici?". Da, da... mie, aia cum mi-a căzut? Cum mi-a căzut? În orice caz, nu mi-a căzut bine. Asta a fost. No, ce să mă fac? Îi greu, e-adevărat, da' trebuie să-ți împarți așa, eu mă descurc, eu mă descurc...

Respondent: Sofia Magyari

*Realizatori: Cătălin Frangulea
Jill Massino*

Interviul a fost realizat la data de: 09-07-2001

Intrarea evreilor și a câinilor e interzisă

- Când v-ați născut și unde?
- M-am născut în Viena în anul 1932, 18 august.
- Când s-a mutat familia dumneavoastră la Brașov?
- În '33, 1933. Nu, s-a mutat întâi la Sibiu, unde am stat până la vârsta de 7 ani, deci până în '41 și după aceea ne-am mutat la Brașov ... din '41 sunt în Brașov.
- Cu ce s-a ocupat prima generație stabilită aici?
- A mea, da ?
- Da.
- Tatăl meu era comerciant, mama casnică.
- În ce zonă ați crescut? Cum v-a fost copilăria?
- Până la vârsta de 8 ani am crescut în Sibiu și ... când am împlinit 8 ani am venit la Brașov. Am avut o copilărie cvasiliniștită.
- Câți copii erați în familie?
- Eu singură, ... am fost singură.
- Ce prieteni ați avut?
- Am avut prietenă la Sibiu, încă de la școală, colege cu care am rămas până în ziua de astăzi, cu toate că nu mai sunt aicea, sunt, au emigrat în Israel, dar tot ne vizităm și ne scriem, corespondăm ... am rămas prieteni și pe urmă mi-am făcut și aicea în Brașov.
- Cum era viața în oraș, vă amintiți schimbări mari din perioada aceea?
- Schimbări mari nu prea erau în perioada aceea ... schimbările au venit ... În ce sens?
- Modificări ale orașului, clădiri?
- Aaaa, da. Bine, construcțiile așa mai moderne au început după '46 ... după război, dar cele mai multe s-au făcut, binențeles, blocurile care s-au construit, erau din '70, atunci au început...
- Aveți amintiri, din perioada războiului?
- Da, cum să nu. Țin minte, aveam ... cam 9-10 ani aveam atuncea, când era prigoana ... noastră, a evreilor, când a venit ... regimul ăsta legionar. Atunci țin minte că ne-am ascuns și se perindau și pe-aicea și mergeau în toate părțile... De exemplu, nu puteai să intri în multe magazine, care erau germane, era afișat că "Intrarea evreilor și a câinilor e interzisă" ... p'ormă, bunica mea a avut un magazin de delicatese și binențeles că și ea a fost evreică și trebuia să pună un afiș că e prăvălie evreiască. Și am mai fost și bătute de... erau licee germane și școala noastră era într-o clădire improvizată că n-am avut voie să avem, adică să frecventăm școlile românești și-a făcut o școală evreiască într-un... într-o casă particulară, pe Neagoe Basarab și noi treceam pe lângă liceul german. Și ne-au luat de multe ori la bătaie ... elevii deacolo. Deci, amintiri neplăcute.
- Cum a fost în Brașov în perioada războiului ?

- În perioada războiului am avut patru bombardamente, ne-am ascuns, ne-am refugiat pe la țară, am fost pe la Purcăreni, ne-am refugiat în Schei, deci am plecat din zonele alea unde erau fabrici că sunt... erau avizate mai ales fabricile la bombardamente.

- *Țineți minte unde erați când s-a terminat războiul?*

- Da, eram la Brașov, la terminarea războiului.

- *Ce greutăți ați avut în perioada războiului?*

- Ei, în timpul războiului ... de exemplu, trebuia să predăm, ca să nu ne deporteze, că noi din Ardealul de Sud, cum s-ar zice, deci până la Sf. Gheorghe, de la Sf. Gheorghe a început Ardealul de Nord, noi n-am fost deportați, în schimb trebuia să predăm autorităților aparatele de radio, nu știu câte așternuturi, asta mi-aduc aminte, deci n-am avut voie să... bunuri din ăstea mai ... chiar de fiecare zi și mai speciale n-am avut voie să ținem și trebuia veșnic să plătim, să dăm ca să nu fim deportați de aici.

- *Ați avut rude sau prieteni care au fost luați pe front?*

- Evreii, de obicei, nu erau luați pe front, dar prieteni... am avut câteva cunoștințe care au fost și care n-au fost evrei.

- *Și ce v-au povestit?*

- Păi, că era crunt. Am avut pe cineva, o rudă, care a tras la ... la Cotul Donului și la Odessa, și de acolo a povestit grozăvii. Asta mi-aduc aminte.

- *Știți pe cineva care a fost deportat, închis în lagăre?*

- A fost soțul meu. Soțul meu era din Cernăuți și acolo... a aparținut de România Mare Cernăuțiul, de Bucovina, Bucovina de Nord și el a fost în ghetou, a purtat steaua galbenă, a fost ... și deci în afară de ghetou a fost și luat ostatec, a trecut prin multe și a fost și la muncă obligatorie. Până în... deci între '40 și '44, s-a întâmplat asta și p'ormă în '46 s-a repatriat, când Cernăuțiul a trecut la ruși și mulți alți cernăuțeni au venit în România.

- *Cum v-ați cunoscut soțul?*

- Soțul l-am cunoscut imediat după ce a venit în Brașov, ne-a făcut cunoștință un prieten comun. Dar... asta a fost numai cunoștință că p'ormă eu m-am dus la facultate și binențeles am rămas așa în... mai corespondam, mai ne-ntâlneam când veneam în vacanță și după ce am terminat facultatea ne-am căsătorit.

- *Cum se curtau oamenii în perioada aceea, ce vă amintiți mai special?*

- Da, când ne-am cunoscut și am devenit așa prieteni, eram foarte tânără, aveam 17 ani atuncea, 17-18 ani, întotdeauna mi-a spus că m-așteaptă până termin facultatea, ca să ne căsătorim. Mai mult în glumă mi-a spus-o și ... între timp a fost și el logodit, și-a rupt logodna, eu am avut alți, așa ziși curtezani, dar întotdeauna în vacanță când veneam acasă și ne-am întâlnit, aveam... frecventam aceeași societate și mergeam la chefuri împreună; totdeauna mi-a amintit să nu uit că, cu terminarea facultății, noi ne vom căsători.

- *Care era protocolul cununiei oficiale în perioada aceea? Ați avut dificultăți din partea autorității?*

- Nu, nu, de ce? Pentru că el a fost evreu? Deci nu conta atuncea când a fost asta, după război, când a venit regimul comunist nu era, nu pot să spun că am fost persecutați sau nici măcar în buletin n-a apărut ce naționalitate ai. Noi am făcut

numai, deci am făcut cununia civilă întâi și neavând rabin în Brașov n-am putut să ... facem cununia religioasă. L-am avut numa pe șef rabinul Rosen, care era la București și socrii mei, după ce ... un an de zile, eu am rămas gravidă, eram deja la 3 luni, și l-a prins pe șef rabinul României la.. în Poiană și s-au dus socrii mei, s-au dus la dânsul și l-au rugat să vină la Templu ca să officieze cununia religioasă. Și așa ne-am căsătorit religios după un an și ceva.

- *Cum ați împărțit rolurile de părinți?*

- A, bine, eu mă ocupam mai mult de cele gospodărești și educația, în ceea ce privește învățătura și cultura generală, asta a făcut-o soțul meu, el era un om foarte cult, vorbea 7 limbi ... și avea o memorie extraordinară ... memora totul și știa tot ce s-a făcut în liceu. Și el a făcut o facultate de Filologie și a făcut și Chimie, și de acolo și știa atâtea limbi, dar dânsul s-a ținut de... de fică-mea cu învățătura, el era cel care a educat-o din punct de vedere profesional și... în rest eu mă ocupam, și eu eram foarte ocupată, că am muncit foarte mult, am lucrat într-o policlinică și aveam program o zi dimineața una dupămasă, pe lângă asta făceam gărzi la salvare cam de două ori pe săptămână, noaptea, și n-aveam a doua zi liber și duceam gospodăria-n spate ... de la început, până fică-mea a împlinit 8 ani, am avut servitoare, p'ormă nu s-au mai găsit și aveam numai femei așa... în fiecare lună, în rest mă ocupam eu și de aprovizionare... soțul meu s-a ocupat mai mult de... fică-mea, cu școala și cultura ei generală.

- *Ce amintiri aveți din copilăria ei? Ce vă amintiți?*

- Amintiri? Deci sunt multe. El a fost foarte sever cu ficămea și eu eram ...o persoană foarte emotivă și mi-aduc aminte că odată nu au mers lucrurile așa cum trebuie la școală și și-a scos cureaua s-o bată, și eu am început să plâng și ei au intrat în baie, au încuiat ușa, ca eu să nu fiu de față și ... știu că am leșinat acolo. Asta îmi amintesc, așa mai rău. Lucruri bune [*exclamație*]. Am avut și satisfacții multe, am avut un soț extraordinar, pentru el cel mai important lucru era familia, copilul și soția ... și am avut o pierdere foarte mare când, când a murit, nici acuma ... nu, nu mi-am revenit. Îmi lipsește foarte mult.

- *Era greu să creșteți un copil în acea perioadă? V-ați descurcat cu alimentele?*

- N-aș putea să spun că era greu, știți cum era, pe timpuri, pe timpul regimului trecut cine se descurca, trăia bine, cine nu, trăia prost. Eu având, meseria pe care o am, puteam să fac rost de toate cele trebuincioase, deci n-a fost o problemă în sensul ăsta. Bani am avut destui, vă spun că pe lângă, soțul a lucrat la spitalul județean, întâi la policlinică, și-a lucrat fiind chimist, eu chimist, am lucrat la laborator, avea salariu fix, eu la fel, plus gărzile care erau plătite de la salvare. Deci ne-am descurcat cu banii, nu pot să spun, am făcut și călătorii în străinătate, unde s-a putut merge în țările socialiste peste tot am fost. Și ne-am descurcat bine.

- *Cum era școala pentru fata dumneavoastră? Vi s-a părut mai grea decât cum a fost pentru dumneavoastră?*

- N-aș putea să spun, ea s-a descurcat bine, a învățat foarte mult este drept, a urmat liceul Honterus în limba germană, că limba maternă e germana a ei, pentru că și-a soțului era limba germană ... Și p'ormă a urmat o facultate de filologie la Iași,

după care a terminat prima pe țară, deci putea să rămână în învățământ mai departe la, la universitate, avea diplomă pentru asta, dar n-a rămas că însemna ca noi să ne mutăm acolo sau ea să rămână singură acolo și n-am vrut, nici noi, nici ea n-a vrut să accepte și așa că a venit la Brașov ...și fiind prima pe țară a putut să aleagă și a ales Cristianul, care e la 7 km de aicea și făcea naveta în fiecare zi. Acolo și-a luat definitivatul, după 3 ani, însă n-a putut să intre în oraș, pe timpul acela, că Brașovul era oraș închis. De-abia după revoluție a putut să dea concurs și a intrat tot prima, a intrat la liceul Meșotă, profesoară.

- *Ați avut nevoie de meditații pentru ea, când a dat la facultate sau la liceu?*

- Nu, nu, nu. N-a făcut meditații. Nu, era foarte bine pregătită, n-avea nevoie ...

- *Cum s-a schimbat viața dumneavoastră în perioada Dej? Țineți minte colectivizările, naționalizarea?*

- Aaa, noi n-am avut pământ la țară, soțul meu a lăsat, unde, au fost foarte bogați părinții lui și bunicii, ei au stat în Cernăuți, au lăsat absolut totul acolo și bunicii lui au fost la Plosca, asta este o comună lângă Putna, se și vede noi am fost acolo din... am vizitat mănăstirile și ne-a arătat soțul, uite peste gardul ăsta e deja Plosca. Și au lăsat 350 de hectare de pământ acolo, un conac ...și ulterior s-a făcut acolo colectivizare, casa pe care au avut-o... pe Ghica Vodă, așa se chema strada, prin centrul Cernăuțiului cu 27 de apartamente, jos, numa' magazine, [ia au lăsat-o acolo, și-au venit aproape cu nimica, s-au repatriat în România. Deci ăsta-i pământul care a rămas acolo din partea soțului, noi n-am avut pământ.

- *Cum s-a schimbat viața dumneavoastră în perioada Ceaușescu?*

- Prea mult nu s-a schimbat... ce să vă spun? Rău n-am dus-o, nu pot să spun că-am dus-o rău, însă n-am avut libertate, n-am putut să călătorim unde-am vrut, n-am putut să vorbim, deci mai mult probleme cu frica de securitate a fost.

- *Ați fost obligată să participați la activități politice la serviciu?*

- Nu, nu, nu m-a făcut, a vrut să mă facă,... eu am fost utecistă în facultate, era obligatorie, mai ales că aveam note mari și cei... primii trebuia să fie uteciști. După aceea, când am avut vârsta respectivă, deja lucram în Brașov, au vrut să mă facă ... ăăă ... membră de partid. Și soțul meu s-a-mpotrivit, nici el n-a fost membru de partid și s-a-mpotrivit și așa am refuzat.

- *Cum s-a schimbat aspectul Brașovului în perioada aceea?*

- În perioada lu' Ceaușescu?

- Da.

- Ei, s-a schimbat mult. S-au construit cartiere cu blocuri, au fost demolări, am avut mulți pacienți care s-au și sinucis, care au fost demolat și mutați în blocuri și n-au putut să supraviețuiască, mai ales cei bătrâni. Noi ne-am cumpărat o casă bătrânească în Scheii Brașovului, pe care am vândut-o și am avut și o mașină de la o mătușă de-a soțului, din asta din Germania, am vândut-o și pe aia și ne-am cumpărat un apartament ... foarte frumos cu patru camere, pe care îl avem și-acuma, unde-am rămas eu singură acuma.

- *Vă este dor de locuri care nu mai există?*

- Da. De multe ori, când mă plimb, atunci mă gândesc: uite-aici a fost cutare loc și nu mai este și e altceva ... însă sunt și locuri frumoase care s-au construit.

- *Ce fel de activități făceați în familie în perioada aceea?*

- În familie? ...când am ajuns acasă numai gospodărie.[a râs] În rest numai profesional ce-am făcut, am fost foarte ocupată.

- *Mergeați în vacanță sau excursii?*

- Da, mergeam, păi v-am spus c-am fost de vreo 2-3 de ori am fost în străinătate, în toate țările socialiste și în unele și de mai multe ori, am făcut odată, am fost și-n Turcia, trei zile am fost într-o croazieră pe Marea Neagră, deci, n-am dus lipsa banilor, bineînțeles am trăit foarte cumpătat și ... n-am făcut risipă și așa puteam să economisim și ceva bani și-am rămas cu destui bani după revoluție.

- *Ați vizitat monumente istorice?*

- Da, am fost în mănăstirile din Nordul Moldovei, nu Nordul Moldovei, din... la mănăstirea Putna, la ... toate mănăstirile le-am vizitat. Unde-am mai fost? La București, bineînțeles, pe la muzee, în fiecare săptămână ... an, iarna în ianuarie ne duceam o săptămână la București, stăteam într-un hotel modest și vedeam toate spectacolele timp de-o ... Ce bucureștenii n-au văzut tot anul noi vedeam într-o săptămână și când a fost fică-mea mai mare, la 14 ani am dus-o și pe ea.

- *Ce sărbători aveți în familie?*

- Aveam sărbătorile astea evreiești tradiționale, anul nou, Ion Chipur, Paștele, Pesatul, pe care toate le-am sărbătorit, Purimul. Soțul meu se trăgea dintr-o familie, nu habotnică, dar credincioasă și cu tradiție și ... el ținea întotdeauna sărbătorile și ...

- *Aveți una care vă plăcea mai mult? Ne puteți povesti despre ea, cum ce ritualuri erau?*

- Da, de exemplu sărbătoarea de Seger, de Paște cum s-ar zice, când, 10 zile n-ai voie să mănânci pâine și ... numa pască și totul făcut în făină de pască. Sunt două seri de Seger, unde se povestește, că de fapt de ce sărbătorim noi sărbătoarea asta ... asta e, coincide cu ieșirea evreilor din Egipt, care s-au perindat mult timp și n-au avut timp, se grăbeau, nu au avut timp ca să-și facă pâinea și atunci au luat pâine nedospită și de-aicea vine tradiția cu pasca, cu matsus, cum se zice în ebraică.

- *Ne povestiți cum ce făceați dumneavoastră, în familie cum se ținea?*

- Se ținea seara... erau doar primele două seri și-atunci capul familiei ... citea din Hagada, asta este o carte mică de rugăciune unde e trecută numa' sărbătoarea respectivă. Și-acolo povestea cum au ieșit evreii din Egipt, cât s-au perindat, ce-au mâncat, ce-au făcut, cum au crescut generații ... Asta a fost cea mai plăcută sărbătoare. Și cel mic, este un pasaj acolo în religie, în Biblie, că cel mai mic din familie întreabă: "Cu ce se deosebește seara asta de toate celelalte seri?" și-atunci se povestește cu ce se deosebește.

- *O altă sărbătoare, ca să zic așa... Ce se făcea pe 23 August?*

- Aaa, pe 23 August se făcea defilare, trebuia, eram obligați ca să ieșim pe orice vreme, să defilăm ore întregi, dacă nu te duceai, te sancționa, făcea prezența și de 1 Mai la fel.

- *De 1 Decembrie ce se făcea?*

- Nimic, nimic. Nu se sărbătorea pe timpul lui Ceaușescu 1 Decembrie, nu se sărbătorea.

- *Vă place să citiți, aveți o bibliotecă acasă?*

- Da, am, nici nu mai am unde să pun cărțile. [*a râs*]

- *Ce fel de cărți aveți?*

- ... am și beletristică, am și ... lexicoane, foarte, toate volumele, am... cu litere gotice pe Shakespeare, pe Goethe, pe... ăstea sunt niște cărți foarte valoroase și mai citesc din când în când, dar nu prea am timp.

- *Aveți vreo carte favorită?*

- Ce să vă spun, nu-mi vine în minte ... Îmi plac mai mult cărțile de călătorie.

- *Ce se putea cumpăra și achiziționa în perioada aceea?*

- Foarte greu, trebuia să ai o cunoștință, pe cineva pe la librării ... și să te revanșezi cu ceva, ca să faci rost de câte o carte. Așa am mai achiziționat cărți care nu prea se găseau.

- *Există vreo persoană remarcabilă pe care ați întâlnit-o în viață? Direct sau indirect, deci și prin cărți?*

- Îhî ... mă gândesc, nu-mi vine acuma-n minte ... l-am cunoscut pe profesorul Cajal, care este ... președintele Federației Comunităților Evreiești din România care este o persoană deosebită... cu care n-aș putea zice că ne-am împrietenit, dar întotdeauna îmi face plăcere să vorbesc, să stau de vorbă cu dânsul. Un om foarte cult, foarte modest, cu toate că e profesor, fost profesor universitar, dar e un om deosebit. Asta-mi vine-n minte acuma, probabil că înainte nu, dar nu-mi aduc aminte.

- *Dacă ar fi să schimbați ceva în viața dumneavoastră, ce ați schimba?*

- Oooo, în primul rând îmi pare rău că n-am plecat, că n-am emigrat și eu în Israel, ca toți prietenii mei, că nu mai am pe nimeni în Brașov și toate rudele mele, am un frate care e în Israel de mulți ani. Mă mai duc acolo în vizită, de-asta îmi pare rău că n-am plecat, că dac-ar fi fost după mine am fi plecat de mult. Adică soțul meu n-a vrut să-și lase părinții, mama mea, tot așa era mai în vârstă, n-am avut cum s-o las aicea singură. Atuncea dacă ai plecat nu mai puteai să vii înapoi, nu era ca acuma. Poți să vii de oricâte ori vrei și ... De-asta-mi pare rău totuși, că n-am plecat, că altfel ar fi fost viața aceea din '50, a mea și a soțului ...

- *Puteți să numiți un monument din primul război mondial, din zona dumneavoastră?*

- În Brașov ... Din primul război?

- Da, din primul.

- Aaa ... nu-mi amintesc...

- *Ce credeți despre noile nume de străzi introduse după 1989?*

- Îs foarte bune, îs la locul lor, dar asta trebuia făcut mai demult. E bine.

- *Sunt străzi legate de evenimente sau de personalități din al doilea război mondial?*

- Cum să nu, sigur, da. E, de exemplu, e strada Iuliu Maniu, e ... nu știu dacă s-a schimbat, mi se pare pe undeva pe Victoriei, au fost discuții s-o transforme în Coposu, b-dul Coposu. Cred că n-au fost de acord. Și care mai este ... nu mai știu acum. În primul rând Iuliu Maniu pe unde trec, unde merg ... Așa ... 15 Noiembrie e legat de ... de răscoala de aici din ... din '87. Nu-mi vin în minte acum.

- *Ce credeți despre numirea în ultimii 10 ani a unor străzi cu numele Antonescu?*

- Aaa, nu sunt de acord deloc. La noi cred că nici nu există strada Antonescu. Nu mai vorbesc de bust. Bine, Antonescu, pentru români a fost cineva, însă noi când ne-aducem aminte de Antonescu, ne-aducem aminte numa' c-a făcut rele. Din Bucovina de Nord au fost deportați cam 250 de mii de evrei, pe timpul lui. Și-au murit foarte mulți. Și-avem aicea asistate ale comunității, sunt 3 persoane care au fost... care sunt din Cernăuți, cum era și soțul meu, care au fost deportate în Transnistria, tot din ordinul lui. Deci nu avem amintiri plăcute, dimpotrivă și nu sunt de acord cu acest lucru, să i se ridice osanale și busturi și nume de străzi ... Cum știe și comunitatea evreilor că n-ar trebui făcut acest lucru ... mai ales eu care știu că și soțul meu, sub el a fost deportat.

- *Ne puteți povesti mai multe despre deportarea soțului dumneavoastră? Unde erați când...*

- Da. Noi nu eram căsătoriți, el era tânăr, avea 21 de ani atuncia, încă nu era... era în Cernăuți și Cernăuți aparținea de România Mare atuncia ... și a fost, în primul rând au fost duși în ghetou. Socrul meu a avut o fabrică în Cernăuți de cloroform și era și director acest ... proprietar, director al acestei fabrici și l-au luat și pe el ... și i-au dus în ghetou și p'ormă, cu mari insistențe, nemții au avut nevoie de un specialist pentru fabrica asta și-așa au scăpat ei de-acolo după câteva săptămâni. Dar, înainte să ajungă la ghetou, au fost luați și ei cu toți ceilalți evrei și duși la muncă obligatorie. Soțul meu a fost zugrav ... și socrul meu a fost luat ostatec, că a fost ucis un soldat neamț și au luat toate personalitățile orașului, le-au dus... Știu că soacră-mea mi-a povestit că i-a aruncat pe geam o pătură și ... și p'ormă... l-au dus înapoi la fabrică, însă toate bunurile din locuință nu mai existau... el a avut și un spital acolo, a construit un spital ... pentru evreii săraci, spitalul evreiesc. A făcut multe pentru... comunitatea evreilor de-acolo. Erau, cam 70%, erau evrei. Și, p'ormă, după ce-au ... binențeles au venit, comuniștii, au venit rușii după nemți ... și-atuncia ... au luat casa, au luat ... și i-au făcut moșieri și trebuia, bunicii soțului trebuiau să părăsească comuna și conacul și pământul în 24 de ore și cu o bocceluță au plecat și au venit la București și ... iar ... soțul meu p'ormă, aici încă nu s-a făcut naționalizare, în '47. Au avut o fabrică la Târnăveni, cu același profil. Și-acolo a venit naționalizarea și a luat și fabrica aia ... El a intrat într-un laborator de analize medicale, și a făcut meserie ...

- *Altceva, ce considerați semnificativ, pe lângă ce ne-ați spus?*

- Am o nepoțică ... care are 13 ani, foarte drăguță, foarte deșteaptă, aproape în tot se vede... Ea e toată bucuria mea. Și plec cu ea la mare acum în 23 iulie, o mai

iau în excursie. După revoluție a început câteva excursii în străinătate ... Cam asta e ... serviciul, mai semnificativ... Ce să vă spun, trăiesc din pensie și din ce mai primesc de aicea...

Respondent: Greif Ruth
Interviewator: Todor Adina
Interviul a fost realizat la data de: 5.07.2001

Nu m-am dezis de mișcarea legionară și nici nu mă voi dezice

- *Dacă ne puteți povesti când v-ați născut și unde, cum era...*

- M-am născut în ziua de 4 decembrie 1915, Roșiori de Vede, județul Teleorman. Copilăria... mi-am făcut-o acolo, școala primară și gimnaziul la liceul din Roșiori de Vede. După aceea am trecut la școala de viticultură din Valea Călugărească pã care am terminat-o în 1932 și am urmat Școala Superioară de Horticultură din București. Am făcut serviciul militar după aceea [*iși drege vocea*] la Regimentul 1 Transmisiuni în București, concentrare... și închisoare. Concentrare militară și închisoare. Am fost condamnat, în primul rând am fost arestat în 1939 când Armand Călinescu a fost împușcat. Am fost pus în libertate și după aceea am fost concentrat. După concentrare a venit evenimentele din 6 septembrie 1940 cu venirea la conducerea țării a Mișcării legionare, care guvernare a fost de 4 luni de zile. Eu personal ca legionar, atitudinea mea politică a fost pentru emanciparea morală, politică, economică a neamului românesc, pentru redresarea lui morală. De aceea am făcut parte din Mișcarea legionară din 1934, după împușcarea lui Duca și am participat și am activat până în prezent, am activat până în prezent în Mișcarea legionară, până în momentul de față [*iși drege glasul*]. În 1941, când Antonescu, Ion Antonescu, generalul și conducătorul statului român a dat lovitura de stat și a înlăturat Mișcarea legionară de la putere, a înlăturat Mișcarea legionară. Eu și cu... împreună cu mișcarea legionară am intrat în închisoare. Am fost condamnat 5 ani de zile muncă silnică pentru că [*tusește*] m-am împotrivit atitudinii lui generalului Antonescu dar și armatelor germane care ocupase țara. Pentru asta am fost condamnat de tribunalul militar dãn Timișoara la 5 ani muncă silnică, pã care i-am executat [*iși drege vocea*] în diferite închisori până în 1946, în 28 mai când am fost eliberat din închisoare prin expirarea pedepsei. Imediat după ce am ieșit din închisoare atunci... când am ieșit [*iși drege vocea*] când am fost pus în libertate am găsit regimu' instalat comunist cu care deja prin lovitura de la 23 August se instalase regimul comunist. Am fost silit de... propriu-zis 2 ani de zile deci din '46 până în 15 mai 1948, deci 2 ani dã zile în care timp, acești doi ani de zile, eu am luat legătură imediat după ce am ieșit din închisoare cu Comandamentul Mișcării Legionare pe țară care a declanșat lupta anticomunistă totală în toată țara. După 1915, după 1948 când am fost căutat dã autoritățile de stat pentru ca să fii arestat am scăpat nearestat. Am fugit. Am stat în stare dã... fugã 2 ani de zile, până la 1 februarie 1950, când o echipă de 5 civili din Ministerul de Interne a venit în Roșiori de Vede, o unitate militară a înconjurat casa în toiul nopții și m-au arestat. Am primit o condamnare de 20 dã ani muncă silnică pentru activitate contra ordinii sociale, cum spune în articolul respectiv. Am făcut această închisoare exclusiv în Aiud, Aiudul care era o închisoare specială pentru legionari. În o mie nouă su... au evoluat evenimentele așa cum se știe din perioada asta... de după... război și până la 1964 când datorită presiunilor politice din afara țării s-a ajuns la concluzia ca să, ca eli... ca... foștii deținuți

politici să fie eliberați. Și astfel pân...decretul din 1964 am fost pus în libertate. Cu condiția ca ...impusă mie de către Ministerul de Interne, din motive de securitate, să nu mă duc, să nu mă stabilesc în zona în care am trăit. Adică în Roșiori de Vede în Teleorman. Din motive de securitate. Inițial m-am împotrivit, dar până la urmă a trebuit să...să accept și mi s-a fixat nu domiciliu obligatoriu, ci mi s-a recomandat să mă stabilesc în Brașov unde mi se va da toate condițiile de viață. Chiar în întâi, la întâi august 1964 am fost eliberat de la Aiud și...am venit la Brașov unde ...promisiunile...că mi se va da locuință, servicii și-așa mai departe au fost nule. Serviciul mi l-am găsit singur, locuință nu mi s-a dat, a trebuit ca în timp de...să-mi fac io rost de locuință. Și așa am ajuns io în Brașov. Așa că...io istoria Brașovului n-o cunosc dânu interiorul Brașovului și eventual ce știu, știu ce știu toți elevii și toți...oamenii care au trecut pân școli și care au învățat în cadrul istoriei și dăspre anumite cetăți, pentru că Brașovul până la urmă a fost o cetate medievală, ca să spunem așa și...încolo nu cunosc prea multe așa...deosebit sau...dacă aș fi fost brașovean poate că aș fi fost mai, mai dotat din punctul ăsta de vedere. Cunosc, cunosc foarte bine locurile mele natale, din punct de vedere istoric. Altceva ce aș mai putea să vă spun [*iși drege vocea*] este că stabilit în Brașov, securitatea...a fost cum să spun cu ochii pă mine. Permanent am fost suspectat, urmărit, tracasat până peste poate. Pot să spun că nu era săptămână în care să nu fiu chemat, avizat și tot felul de șicane să mi se facă, cerându-mi-se în ultima analiză, asta din 1964 de când am venit aicea și până în 1973. Și o să vă spun de ce numa' în termenu ăsta. Mi se cerea, nici mai mult nici mai puțin, decât să îi servesc, în ghilimele, să fiu informator, ca să spun așa. Categorie am refuzat. Inițial. Din capu' locului. Nici n-am vrut să discut. După 7-8 ani de presiuni sub toate rapoartele, și vă dau un exemplu: mi s-a promis...să cedez, că dacă cedez voi avea locuință, unde vreau în Brașov. Soția mea care era bolnavă și n-avea serviciu va primi ...salariu adică o sinecură. Ea numa' semnează și așa mai departe. Și multe alte facilități de viață. Desigur că am refuzat. Nici n-am vrut să discut problema asta. Plus... anumite amenințări... și multe, multe alte lucruri, amănunte care n-are rost să le punem aici. După 1989...am lucrat, un moment, am lucrat ca câmp de muncă, eu sunt agronom, dar nu, nu mi s-a dat aceasă posibilitate să îmi exercit profesiunea mea. Pentru că ei aveau nevoie să fiu aici în Brașov, adică sub control cum s-ar spune așa, sub supraveghere. Și...atuncea mi-am găsit eu, cu ajutorul lor, ca să spunem așa, mi-am găsit serviciu în cooperativa "Tehnica". O paranteză: eu cunosc foarte bine fotografia pentru că tatăl meu, părinții mei au fost fotografi. Și-o cunoșteam de mic copil. Și-o cunoșteam bine. Am tot stat la această problemă și m-am angajat în cooperativa "Tehnica" din Brașov, unde am lucrat din '64 și până în '86 când am ieșit la pensie. Evenimentele din '89 au adus eliberarea, zic în ghilimele, de comunism pentru că nu există o realitate totală și... am beneficiat ca fost deținut politic de toate facilitățile decretului respectiv, legea 118 din '90. Cam asta este până în momentul de față, toate...din punct de vedere...social problema mea. Acuma am 86 de ani, sunt destul de bolnav, am avut 2 infarcturi și o pareză. Am fost cu prima căsătorie, am avut-o în 1965, cu o consăteană d-a mea din

Roșiori de Vede care a fost și ea în închisoare tot ca legionară și ieșise și ea la miză. În 1973 a murit. Dă cancer. Și în 1976 m-am recăsătorit cu actuala soție. Ce aș mai avea de spus? După... 1989, fiind bolnav, n-am putut participa la București la revoluția respectivă. Atuncea am făcut pareză. Chiar în 20 iunie o mie nouă sute șapteze... în o mie nouă sute... 89 am făcut o pareză, paralizare pã mâna stângă, în partea stângă. Și... tot timpul însă, după posibilități și împrejurările în care am trăit, în structura mea sufletească am rămas legionar. Am activat în sensu' contactului cu oamenii cu...dă zi, niciodată nu m-am dezis de mișcarea legionară și nici nu mă voi dezice, nici în închisoare și nici în libertate, ca să-i spunem așa...întotdeauna am mărturisit această credință și convingerea mea intimă este că este singura soluție de salvare a neamului românesc principiile mișcării legionare. Pentru că mișcarea legionară n-a fost altceva decât expresia neamului românesc pentru viața lui. Propriu-zis eu n-am făcut politică. Pentru că mișcarea legionară nu s-a manifestat ca partid politic. Dacă ea a fost împinsă a face politică a fost pentru a participa la viața politică a țării românești, a neamului românesc. Pentru că altfel nu să putea. Mișcarea leginoară se bazează după principiile că legile bune salvează o țară dănt-o economie nenorocită și o m...o amoralitate dă distrugere a spiritului uman. Mișcarea legionară... nu prin legi, e convinsă că nu prin legi lucrurile într-o societate să pot schimba, în bine, ci prin om, pân' educația morală, creștină a individului. Legea bună făcută de sus în Parlament sau forul care conduce-n țară ajunge jos ne... bună făcută, ajunge jos aplicată rău, invers. De ce? Din cauza scării pã care o par... parcurge prin funcționare și oamenii care aplică legea. Dacă acești oameni sunt cinstiți legea făcută bine sus va da rezultate bune jos. Dacă această, va da bune rezultate jos dacă va fi mânuită și aplicată dă oameni competenți din punct de vedere moral. Dacă nu, legea facută bună sus ajunge jos rea, negativă. Pentru că observați și dumneavoastră astăzi mai mult ca oricând poate, deși eu nu fac prea mare diferență între corupția care există astăzi și corupția care a existat în așa zisa democrație dintre cele două războaie în România. Nu prea fac mare diferență. Aceleași lucruri. Înșuși nașterea mișcării legionare a dus la creerea ei. Din aceste motive. În decadență morală în care conducerea politică, nu neamul românesc, la conducerea politică dintre cele două războaie a dus la prăbușirea economică, morală și pân' la urmă prăbușirea hotarelor țării, în 1940. Asta-i istoria tragică a poporului român, a țării române și a neamului românesc, să zic dă la data dă care m-am născut și până acuma. Cauzele sunt și externe și interne. E o vastă problemă ca să discutăm lucrurile astea. Va trebui zile întregi, o istorie întreagă este pã care v-o poate s pune un om care nu le-a citit, nu le-a auzit dă povești, ci le-a trăit total pe pielea și sufletul...asta e ce pot să spun...iar dacă e...am ocazia să vă recomand ceva, o să vă recomand să fiți creștini că sunteți românce, să fiți să vă iubiți neamu', să ave să aveți dragoste de acest neam, de acest popor. Și să luptați pentru reîntronarea cinstei și corectitudinii și sentimentului de creștin și de român dănt timpul lui Ștefan cel Mare. Sau a lui Mihai Viteazu. Dacă...voi tineretul veți reuși să faceți acest lucru e cea mai mare biruință pã care, pentru care neamul românesc vă va mulțumi și vă va ferici. Alte lucruri în mare, în linia mare v-am spus. Alte lucruri, amănunte, curiozi...curiozități, informare... putem să discutăm.

- *Ă...deci spuneți-mi cum a fost la...închisoare...*

- Cum a fost la închisoare?

- *Da.*

- Eu am făcut două închisori [*iși drege glasul*]: una sub hegemonia germană, în Europa, deci cei 5, 5 ani...nu e corect că...23 August a intervenit chiar aproape la mijlocu'... închisorii. Da' mă rog eu îi zic așa: 5 ani. ...în timpu ...lu' Antonescu am fost în, la...Aiud am făcut închisoarea în general, da' am mai fost și pân' alte închisori. Și...a fost mai, să zic așa, mai uman. Adică...din când în când mai corespundam cu familia, mai se punea câte-un pachet două, mă rog, dar închisoarea a fost destul de aspră ...în închisoarea...sub regimul comunist a fost un regim de totală exterminare. Din 15 ani aproape cât am făcut, că io am fost condamnat 20, dar în 1964 a intervenit decretu'...și am fost eliberat, deci aproape 15 ani de... făcusem. Și...[*oftează*] a fost un regim de exterminare. Din acești 15 ani eu am făcut 5 ani în Zarga, sau aproape 5 ani. Zarga era un pavilion aparte în incinta închisorii Aiud, insalubră total, scoasă din circulație de regimurile dinainte pă care au, au reactivat-o regimul comunist și...pot să vă spun că din această închisoare, ca s-o reprezint cam așa cum este, am scăpat 10-12 persoane. Încolo toți am fost exterminați. Prin: înfometare, bătăi, izolare și tot felul de mijloace d-astea barbare, dă distrugere a omului din punct de vedere fizic și din punct de vedere moral. Pot să afirm, cu mâna pe inimă, că...prin toate...[*iși drege vocea*] perioadele, prin toate mijloacele care mi s-a aplicat n-am ...[*soția ne șoptește să ne servim cu suc*] n-am abdicat de la crezul meu. N-am făcut nici un fel dă compromis. N-am semnat, nici, pe hârtie, nici verbal, nici o umbră de compromis. Dumnezeu, vigoarea mea sufletească, credința mea și poate vigoarea trupească, am fost foarte sănătos, mi-a ajutat să trec peste aceste hopuri. Trăiesc și mor împăcat pen..., în fața lui Dumnezeu și în fața neamului meu mă consider bun. Și nu-mi atribui nici un, nici, ca ce, ca orice om pot greși față dă Dumnezeu, față dă oameni, dar față dă conștiința mea niciodată n-am greșit. Asta pot s-o firm, s-o afirm. Poate față dă oameni, ca orice om păcătos, la biserică ați văzut dacă mergeți, că...orice om are nevoie de iertare în fața lui Dumnezeu. Și...n-aș avea...n-am nici un fel dă...ranchiună, nici un fel dă...dorință dă...răzbunare, dă lucruri dintr-astea, at...absolut total, n-am ni, nimic, io...mi s-a întâmplat să mă întâlnesc, afară fiind, cu un cetățean, n-are importanță cine, care în închisoare...m-a turnat, adică...m-a spionat sau cum să spun că peste tot sunt turnători și lucruri dintr-astea. El s-a cam speriat de...de întâmplarea asta a acestei întâlniri, io am sesizat lucru' ăsta, m-am dus la el și i-am dat mâna, ce mai faci și-așa mai departe, încât ai...am sim...am văzut pă fața lui ușurarea că nu am luat altă atitudine. Și ăsta este ...[*iși drege vocea*] un principiu al mișcării legionare. Io am fost educat din punct dă vedere moral și spiritual de părinții mei, dar, de istoria neamului meu, d'afinitatea mea sufletească cu el, dă credința mea în Dumnezeu și dă dragoste...pentru oameni, indiferent cine ar fi, dușman, prieten, frate, soră sau știu eu. Asta e ca rezultat al educației pă care am primit-o exclusiv în mișcarea legionară. Așa-zis în "cuiburile legionare". Acolo se oficia dă o educație

creștină românească în integritatea ei totală. Am participat la atâtea ședințe, sute poate în viața mea, dă ședințe legionare, în cuib, și-acolo nu să vorbea decât dă bine pentru neamul românesc, pentru oameni, nu s-a vorbit nimic dă ceea ce suntem acuzați. Pentru că acuzele care ni să aduc nouă, în afară de unele care sunt realități, izvorâte și provocate dă dușmanii noștri, noi...n-am urmărit rău. Noi am vrut binele. Acuzațiile care ni s'-aduc sunt minciuni totale, nici măcar un sâmbure dă adevăr într-un film care ponegrește, într-o carne care ne, într-o carte pă care, care ne hulește sau... mai știu eu ce alte mijloace a... Total minciuni. Nu-s lucruri auzite, nu-s lucruri spuse dă cineva, sau scrise, ci-s lucruri trăite dă mine. Io cunosc perfect dă bine ce-a fost și ce vrea mișcarea legionară. Le-am trăit lucrurile astea. Suntem...ca o paranteză...suntem acuzați dă antisemitism. Pot spune un lucru: n-aș fi fost legionar și n-aș fi legionar dacă o oră în viața mea aș fi fost antisemit. Mișcarea legionară nu ne-a învățat aceste lucruri. Ne-a învățat să iubim omul indiferent dă originea lui, pentru că nimeni, e o aberație...să crezi că...dacă cineva s-a născut într-un neam din care tu nu aparții trebuie să-l urăști sau să ai o anumită atitudine negativă față de el. E absurditate treaba asta. Un lucru...[oftează] cu toate astea am fost acuzații de lucrurile astea fără nici o dovadă. Fără nici o dovadă, repet d-o mie dă ori. Nici o dovadă nu este care să vină să confirme. Vă dau un exemplu sau...cel care ne-acuză pă noi dă anumite lucruri, io nu discut și-i spun: vreau dovadă, nu vorbe, dovadă. Am fost acuzați c-am omorât evrei, în timpu'...loviturii de stat dată de Antonescu contra legionarilor, dă care poate și voi ați auzit... Dacă regimul Antonescu care a fost contra noastră, dacă regimul comunist care a fost contra noastră, ideologic vorbind, ar fi...avut o cât dă mică dovadă dă faptele de care suntem acuzați ar fi făcut măcar un proces, da' nu-i, n-au putut să-l facă pentru că n-au găsit elementele necesare unui proces. Nu au găsit un singur legionar care, care reprezintă din punct de vedere legionar mișcarea legionară, un singur legionar care să fi asasinat un evreu. Pentru că n-au avut nici o dovadă. Și-atuncea...atâtea sute și sute care ne-a adus nouă...nu s-a găsit o singură dovadă. Verbal poți să spui orice, da' ca să dovedești...n-au putut. Și...referindu-ne la situația în care ne aflăm noi ca popor astăzi. Și...mă, mă refer în special la dumneavoastră tinerii, care sunteți total nevinovați dă situația în care să află țara. Sunteți mințiți, duși pă cărări greșite fără ca să vă dați seama. Dumneavoastră...sunteți ca o lacrimă. Ca o lacrimă în, într-un ocean dă mizerie și sigur că dacă nu cunoașteți istoria, trecutul acestui popor, acestui neam sunteți foarte ușor dă manipulat, dă manevrat. Dumneavoastră nu cunoașteți Mișcarea, prin Mișcarea dreptății ne referim la subiectul de fond. Nu cunoașteți istoria Mișcării legionare, faptele ei și lupta ei. Pentru că dacă le-ați cunoaște și presupun că ați avea o structură morală și sănătoasă n-ați tolera această crimă care se face contra unor oameni care n-au vrut altceva decât să scoată neamul din mizeria morală și materială în care se află. Și pentru asta au suferit, au murit ca martiri. Este greu, e greu să vă imaginați, câteodată și eu mă întreb oare a fost chiar așa. Io care am trecut pân' ele. Oare atâta am rezistat la chinuri, la bătaii, la încarcerări și câte și mai câte înfometări încât vorba unui prieten

al meu cu care mă-ntâlnisem întâmplător în închisoare: “- Ce mai faci măi Andrei? - Mă...nea’ Ghiță, zice, era mai mic ca mine, zice am uitat cum e să, să fii sântul.” Pentru că înfometarea nu era de o zi, dă trei, era dă ani de zile, dă zeci dă ani de zile. Pentru...eu am făcut aproape 20 dă ani de închisoare, fără 4 luni. Deci 20. Io aș vrea și...pă mine mă doare faptul că tineretul dă astăzi e puțin alunecat pe o pantă a vieții ușoare, a vieții de huzur fără teme. Fără muncă adică. Că din punct de vedere creștin, care este baza spirituală a neamului românesc; mă refer la creștin-ortodox, este cam departe. Și este...am un sentiment dă dragoste, de mulțumire și dă biruință când văd tineri dă vârsta dumneavoastră, nu duși dă mână dă părinți, dă vârsta dumneavoastră, care mergeți singuri unde mergeți, când îi văd în biserică. Este un semn dă îndreptare și dă speranță pentru binele acestui neam. Nici nu vă-nchipuți cât de mult contează cunoașterea lui Dumnezeu. Cunoașterea credințelor în care au murit de-a lungul a 2000 dă ani românii. Ce vreți?

- *Dumneavoastră când ați luat prima oară contact cu mișcarea legionară?*

- 1934.

- *Și cum ați procedat?*

- Aderarea mea a fost ușoară. Pentru că...la povestirile...mama mea îmi povestea, îi plăcea istoria, i-a plăcut să citească deși avea 4 clase primare, ca de copil mic, noi am fost 3 frați, 2 băieți și o soră. Dă copil mic ă...ne povestea dă Mihai Viteazu’, ne povestea, încă înainte d-a intra-n școală, dă...trecutul istoric al neamului românesc. Și...mie mi-a și plăcut să citesc. Și m-a interesat de copil. Părinții mei dă fapt erau orășeni ei, da’ tatăl meu era, venea de la țară. De la 9 ani a plecat la, dă satul lui și...s-a stabilit ca să spunem așa în oraș, a intrat ucenic la o prăvălie și-a-nvățat o meserie și-așa mai departe. [*oftează*] Am fost animat dă mic copil dă...și cum să spun eu așa, impresionat mai bine zis dă mizeria în care trăia țaranul român [*iși suflă nasul*], care era talpa țării, așa să spunea, care era izvorul nesecat dă oameni pentru luptă, pentru învățătură și-așa mai departe. Și...când vedeam oamenii care-n timpul războiului dă-ntregire din 1916 au fugit dă front, au dezertat, s-au fofilat în fel și chip ca să nu meargă pe front. Și țaranul român a plecat să-și apere patria și s-o-ntregească și-au murit cu sutele dă mii în război, când după-ncheierea păcii și după Unirea cea Mare din 1918 am văzut oameni care dezertaseră, care într-un fel sau altul de a nu merge pe front să-și apere țara, i-am p-acești oameni prin politică, prin corupție, prin hoție, pân’ înșelătură, pân mijloace dintr-astea rele s-ajungă pă tribuna dă conducere locală sau generală, pă țară. Țștia erau politicienii care prin politică și-au făcut o meserie și și-au făcut averi. Și nu numa’ atât, da’ chiar asupreau, poate mai rău decât dușmanii dinafara țării pă țaranu’ acesta. Atunci dă copil când am văzut această nedreptate m-a revoltat. Pentru că vedeam pă unchii mei, pă verișorii mei muncind dă zi și până-n noapte și trăind cu ceapă și mămăligă și fasole. Iar produsul lor bun erau nevoiți să-l vândă la târguri, apropiate sau unde era, untu’, brânza, laptele, asta m-a revoltat. Adică eu am fost un revoltat; da’ dă punctu’ ăsta de vedere, dă punctu’ ăsta de vedere. Când ă...mai mare făcându-mă am văzut demagogia care-nflorea în toate

părțile, pă toate drumurile, minciuna și desfrâul a celor care aveau menirea de fapt să conducă, iar cel de jos de la plug ducea mizeria și greu'. Când am întâlnit un prieten, care mi-a vorbit prima dată de mișcarea legionară și când mi-a povestit câte ceva am fost total alături și-atuncea am intrat Mișcarea legionară. Și de-atunci și până astăzi, ce v-am mai spus am continuat.

- *Și în vremea aceea oamenii aveau încredere în Antonescu?*

- Acuma mă scuzați 2 secunde. [merge la toaletă]

- Nu prea am ținut cont în ceea ce v-am spus dă interogatoriul ăsta.

- *Da, da. Păi nu nici nu trebe. Ideea e să ne spuneți ce credeți dumneavoastră.*

- Eu întotdeauna vorbesc ceea ce simt.

- *Da. Pai așa trebe...ce...e mai important pentru dumneavoastră, nu întrebările.*

- Pentru cei care nu cunosc și...cred că asta este important la o, adică să fie cinstit în ceea ce spune, în ceea ce vorbește și în special în ceea ce face. În vorbă mai poți greși, ușor: mai tragi o înjurătură, dar... e vorbă, poți să revii, mă ierți, dar când ai lovit iertarea este ș-a mea și la Dumnezeu, că ș-acolo se poate ierta. Io...mi-a plăcut adevăru'. Dă copil. Nu suportam. Io am făcut o școală la Valea Călugărească, școala de viticultură. Ș-acolo am avut un destoinic pedagog, părintele Mihuț, doctor în drept și filosofie, care era șef de cultură și av...și licența în agronomie. Și era șef de cultură. Un om erudit, bine pus la punct, un deosebit om. Și... când m-am dus io prima dată, în primu' an la școală acolo făceam practică, de exemplu prășam niște vie, lucram la vie și m-am ... Și... acolo nu că era norme, dar era așa o întrecere copilărească între, între elevi, să care ajunge mai întâi să termine rându' și așa mai departe. Și... nu ni să oferea nimic, era o chestie mai mult sau mai puțin copilărească între noi. Și... eu am văzut o șmecherie la un, unul Șiru, așa îl, băiat dăn Dâmbovița... C-a furat, că ș-acolo era șmecherie, să, cineva l-a ajutat ca să meargă mai repede. Deși nu era nici o voie pentru lucrurile astea...dar io am văzut. Și când ăsta, că era premiat că era, aveam șefu' adică unu' dintre noi mai mare care ne conducea, lucra. Și era pupat, pupat pă frunte că a ieșit primu' și el a ieșit primu', dar pân fraudă. Și eu am văzut treaba asta și m-am împotrivit. Am zis dă ce? Că uite ce-a făcut, eram 14-15 ani, cât aveam. Și...m-am luat la bătaie cu el. A sărit la mine și eu am dat că eram cam bătaios, cum se spune așa mai, mai altfel. Și...l-am împins și s-a împiedicat dă ceva, a căzut și și-a zdrelit la cap, mă rog. În timpu' ăsta a venit șefu' dă cultură. Eram dă vreo câteva luni în școală. A venit șefu' de cultură: "Ce-i aicea, ce s-a-ntâmpat?" și toți au spus și io am ieșit vinovat că l-am împins p-ăla și-a căzut și și-a spart capu' și...și m-a certatu' de cultură. Da' io i-am spus adevăru'. Mă rog. S-a uitat la mine și nu mi-a zis nimic, nu mi-a făcut nimic. Da' știți ce mi-a spus? Cam 15 ani aveam. "- Dă unde ești? - Din Roșiori de Vede. - De unde? Ești din Basarabia?", chiar așa mi-a spus. Aveam eu probabil o mutră dă basarabean și mai aveam și o cămașă cu pătrățele roșii. Și zic: "- Nu sunt basarabean. - Dă unde ești? - Dăn ă cutare. S-a uitat el la mine: - Bă ai o fi, ai figura lu' Tolstoi", așa mi-a spus. Și io știam eu dă Tolstoi, da' mă rog, dă Tolstoi. Și se uită el la mine și eu

eram foarte supărat, foarte enervat așa în mine și știi mi-a spus: “Bă tu ai să faci în viața ta multă pușcărie”. Când aveam 15 ani. Ca după-o pauză se uită la mine. Pă mine m-a, m-a zdruncinat chestiunea, da’ nu atunci când mi-a spus, că nici habar n-am mai avut, nici nu m-am mai gândit la treaba asta, niciodată. Da’ când am fost arestat și condamnat, chiar în sala tribunalului dâin Timișoara, când mi-a pro, când mi-a citit sentința...*[s-a terminat partea A a primei casete]*. ...d-asta ca o prezicere, o prorocire și io, ime, da’ d-atunci cred că nu m-am gândit niciodată, da’ atunci mi-a venit în cap, chiar în sala tribunalului. Ia uite domnule părintele Mihuț a avut dreptate. Nu știam câtă închisoare am să fac, da’ ...Vreau întrebări, dacă nu...

- *Da...ă...tot legat de persoane, dacă există vreo persoană remarcabilă pe care ați întâlnit-o, în persoană, direct, prin lecturi sau la televizor...[soția ne întrerupe rugându-l să îi dea ochelarii]...care v-a influențat...*

- *Ziceți dumneavoastră că m-a interesat sau m-a influențat...*

- *V-a influențat...o persoană remarcabilă...*

- Da. Ă...deși personal nu l-am cunoscut, eu eram prea mic, prea mărunț, dar cel care m-a impresionat puternic și...am simțit ca o poruncă să mă-ncadrez acestei lupte a fost Corneliu Zelea Codreanu, Căpitanul cum îi spuneam noi. Acest om avea o personalitate excepțională. Pentru toți care l-au cunoscut și l-au văzut. Era...un manifest când mergea el pă stradă. Când ă...l-am văzut prima dată, eram la sediul din Guttenberg, prin 1934 cam așa ceva, toamna dacă nu mă înșel și...acolo la un moment dat el pă poartă, ieșea, am văzut 2 bărbați ieșind. Și io întreb pă unu’ d-acolo, cu care vorbeam de fapt, io eram într-un grup de 3-4 inși așa tineri ca și mine și zic: Cine sunt bărbații aceștia?, zice “Corneliu Zelea Codreanu”, care?, “ăsta din stânga”. I-am lăsat baltă p-ăștia și m-am dus. Și mergeau, 2 bărbați. El, în stânga și ca să-l văd și-n față mergeam repede...parcurgeam 30-40 de metri și veneam să-l văd. Omu’ ăsta...era de o forță spirituală deosebită. Io n-am mai întâlnit în viața mea un om cu atâta forță. În, lângă el te simțeai puternic. Dacă simțeai alături de el. Și dacă erai contra lui te simțeai purice, nimic și nu suportai...pigmeu erai. Omu’ ăsta a zguduit societatea românească dâin temelii, la timpul lui. Și...el în tinerețe a declanșat prima luptă și prima acțiune anticomunistă în o mie nouă sute nouăsprezece-douăzeci. Eu vă recomand și prietenul nostru dacă acceptați e obligat să vă procure o carte în care îl veți găsi pe acest Corneliu Zelea Codreanu. În fața lui păru’ alb și copilu’ să-nchina. A fost un general Cantacuzino Grăniceru. Vă dau un exemplu. Un bărbat dă șazeci și ceva dă ani...un erou în războiul mondial când s-a unit țara în 1916-1918, un erou pă front, care în fața lui, Corneliu Zelea Codreanu, care era un tânăr ca dumneavoastră, ca Mircea *[un tânăr care ne-a făcut cunoștință cu respondentul și care a fost de față la o parte din interviu]* sta drepti. Nu dâin alte considerente, ci dâin ceea ce reprezenta el pentru societatea românească. Un Nae Ionescu, un mare filosof și-un mare gânditor și-un mare om de cultură, care depășise granițele țării în fața lui să pleca totu’. Are o expresie el undeva, Nae Ionescu, profesor universitar. Să isca o problema politică, economică sau mai știu eu ce, și Nae Ionescu se frământa el ca om cu doxă mare

și în vârstă, se frământa cum să rezolve această problemă. Ca și ceilalți și nu, nu găsea o soluție prea bună. Și se ducea și-i spunea Căpitanului: "Uite așa m-am gândit și nu pot să" și lui Capitanul...țac: "Un moment. Asta e!" Și are el o expresie care e mai așa curioasă: "Eu mă screm ca să realizez ceva, adică să pot să rezolv această problemă și când i-am spus-o lui, lui îi vine, eu mă screm și lui îi vine", deodată [*sta încet*]. Adică omul ieșit din comun, da' în sens pozitiv. Și așa era. Așa era, asta e realitatea. Eu l-am ascultat pe Corneliu Zelea Codreanu în diferite împrejurări ocazionale. Și nu numi eu, da' toți oamenii care au fost de față și-n general erau numai intelectuali ca să spunem așa, dă rasă chiar. El a creat tineretul dintre cele 2 războaie. El a făcut educația, el a fost forța morală numărul 1 a neamului românesc, în perioada asta. În jurul lui erau oameni dă mare cultură și tot ce-a avut mai bun țara asta a fost în mișcarea legionară între cele 2 războaie. Tot ce a avut mai bun: țărani, muncitori, intelectuali, exponenți din punct de vedere cultural, în jurul lui. Au fost și dușmani care mânăți de orgolii. Și un tânăr de 25 de ani, un tânăr, da' un geniu, să facă și să dregă. Pentru dușmanii neamului românesc, Corneliu Zelea Codreanu, vă spun succint, a fost, pentru dușmanii neamului românesc sau pentru inconștienți ca să fiu mai maleabil, a fost un pericol pentru ei, pentru ei care au mințit poporul, care erau demagogi, care erau corupți, care erau criminali. Pentru ei era un pericol. Pentru pleiada asta de oameni era un pericol. Pentru masa, de jos și de sus, masa bună, masa cu simțăminte nobile, cinstite, nu mai mult, era îngerul. Dumnezeuastră e greu să vă închipuiți, să vă imaginați. N-ați, n-ați avut cum, n-aveți cum. Dar... ajunsese ideal pentru oamenii cinstiți de aceea dușmanii au hotărât să-l înlăture ajutați cu brio dă frații lor, adică frații dușmanilor din neamul românesc, din țara românească, dă cei dăn străinătate, de iudeo-masoneria care conducea atunci cum vrea să conducă și să ducă la nulitate toată personalitatea unei țări, unui neam care are o istorie, un trecut, dar și personalitatea omului. Să ajungă cu...un robot la îndemâna lui. Asta este politica care ni se face astăzi. Asta auziți sigur, sunteți fete cu școală, de globalizare. Globalizare nu este altceva decât înrobirea omului. Pe căi foarte frumoase, foarte tentante chiar, da' cu rezultate finale ucigătoare. Ucigătoare pentru conștiința de om, pentru așa-zise drepturile omului care nu sunt decât manevre și minciuni și câte ș-altele. Îs capcane care...capcane chiar îmbietoare care vi să oferă. Pentru că pornesc lucrurile astea, și asta trebuie să știți, că eu nu cred că are cineva să vă spună ce vă spun eu...Dă la...un punct biblic...care spune așa: "voi sunteți poporul ales". Dumnezeu îi spune lui Moise, pedagogul și conducătorul poporului evreu, la timpul respectiv, "voi sunteți poporul ales"...Interpretate aceste versuri, aceste cuvinte, s-a ajuns la concluzia de ieri, dar și de astăzi mai ales că un anumit popor este alesul lui Dumnezeu, deci e superior tuturor celorlalte popare. Și pentru asta el trebuie să domnească. Acesta...aceste interpretări, e vorba de interpretări și nu dă...altceva, a adus în luptă oamenii unu' contra altu', cei aleși i contra celui, celor nealeși sau invers. Și din asta s-a provocat și a ieșit așa-zisu' antisemitism care după părerea mea e o farsă. Oameni care, știu eu, din punct de vedere...nu intelectual, că din păcate sunt intelectuali, da' din punct

de vedere moral stau rău dă tot cu credința în Dumnezeu. Antisemitismul este un lucru care...nu că e rău, trebuie desființat. Eu vă spun ca legionar care sunt acuzat și o viață întregă am fost acuzat dă antisemitism, fără să mi se poată aduce o singură, o simplă acuzație că am înjurat un evreu, ca am dat o palmă unui evreu sau știu eu ce vorbă am spus dă el. Nu. Asta este o ...Antisemitismul este o creație dă partea evreilor, a ambițioșilor care vor să conducă să conducă poporul evreu, mai bine zis a rabinilor. Și nu...noi n-avem nimic cu evreii. Pentru mine un evreu este ca și un sârb, ca și un francez ca și un om de altă naționalitate, nimic mai mult. Deci clasa care conduce e cea care provoacă nereguli, fapte negative între oameni. Asta e un subiect atât de vast încât dumneavoastră trebuie să citiți dacă vreți să vă documentați. Ceea ce vă spun eu este foarte puțin și f...ăă nu știu cât de elocvent este pentru dumneavoastră, dar citiți cărți care nu sunt interzise, dar, sunt, există și atunci vă veți lămurii. În...în cadrul politic vorbind între cele 2 războaie mișcarea legionară a fost cea care a captat tot ceea ce a fost mai bun în neamul românesc de la analfabetul țăran și până la catedra universitară, tot ceea ce a fost mai bun. Au fost niște alegeri în 1937. Noi am fost prigoniti în...în unele țări deși eram legal absolut tot. Dar nu nu ne lăsau să propagăm, să facem propagandă. Trimiteau jandarmii, ne arestau, ne băteau, mă rog, așa. Și la alegerile din 1937 în, în eșichierul politic al țării românești, al României între cele 2 războaie Partidul Liberal, Partidul Tărănist, mă rog, mai multe partide, dar ăstea 2, istorice, cum se spune, erau cele care dominau. Așa. Și...în 1900 ăă în perioada asta s-a născut mișcarea legionară în ca...ca dată în...ca dată în 24 iunie 1927 când s-a înființat pentru prima dată ca formă politică mișcarea legionară. ...Denumirea Legiunea Arhanghelului Mihail. De aicea vine numele de legionari, nu de la legionarii romani cum interpretează chiar și unii legionari, ci de la Legiunea Arhanghelului Mihail. Dacă ați citit Biblia, eu mă îndoiesc că ați citit.

- Nu, am citit-o.

- Ați citit-o? Mă bucur atunci. Numai puțin. Știți ce e Arhanghelul Mihail și știți...

- *Apare de 2 ori...*

- Poftim?

- *Apare de 2 ori...în...*

- De două ori?

- *Da. Conducătorul oștilor cerești.*

- Și...dacă ați citit, mă bucură și mă uimește chiar pentru că sunt puțini tineri de la care aud acest lucru. Dar în special mă bucur. Și...el avea denumirea Legiunea Arhanghelului Mihail. Aici pe pământ...care în general Arhanghelul Mihail este în cer și pe pământ. [*Tușește*]. Atunci s-a înființat...și pe urmă pentru că a fost dizolvată abuziv...neconstituțional, a fost prigonită. Mișcarea legionară, eu nu-mi aduc aminte decât în cele 4 luni de zile din '40 când...chipurile a fost la conducere Mișcarea legionară, dacă se poate numi așa, conducere pentru că din vreo 18 ministere ei avea 4. Atât. Restul era tot generali și alții, chiar dușmani. ...Ce-am vrut să spun?

- *Alegerile din '37.*

- Așa la alegerile din '37. Alegeri libere cu adevărat atunci au fost că ălelalte erau măsluite. Mișcarea legionară a fost a treia. Da' strâns între ele acestea trei: liberalii, țărăniștii și legionarii. Liberalii au avut vreo 19, țărăniștii vreo 17 și legionarii vreo 16 sau 15, nici nu știu cât. Și...guvernul liberal care..., sub care s-a făcut alegerile...a căzut. N-a întrunit 40 la sută și trebui să facă alte alegeri. Dacă se făceau alegerile...Nu a ajuns să se facă din motive bine fondate pentru cei care n-au vrut să se facă alegeri. Mișcarea legionară era cu 70 la sută. Așa un curent era în mase care nu mai voiau nimic la un moment dat decât Mișcarea legionară. Cel mai puternic curent politic pe care l-am putut vedea în viața mea. În toate zilele. Intrase în structura sufletească a poporului român, și mă refer la poporul de jos, că singura saivare a neamului românesc, a țării românești e Mișcarea legionară. Valabil, dând fericire și astăzi, pentru că sunt convins, în adâncul meu, și în tot ceea ce reprezintă eu că neamul românesc nu poate fi salvat decât pe calea biruinței creștine naționale prin ajutorul Mișcării legionare. Prin moralitatea pe care trebuie s-o introducă în structura morală a neamului, a poporului. E foarte greu pentru că noi venim după 50 de ani de obroc. Știți ce e obroc? Un acoperiș. Ermetic. Acest obroc e întuneric. Deci obroc este acoperiș. De 50 de ani dă obroc comunist unde nu s-a urmărit decât defăimare în special, s-au scris tone și eu am multe cărți și le țin ca documente, dă minciuni, dă înșelături, dă blasfemii, dă tot felul de invenții dintr-astea murdare...și...contra Mișcării legionare. Otrava asta care cu prisosință era împărtășiată în sufletele oamenilor a reușit. Și...vorba aceea îi spui azi...mereu, mereu ajunge să...automat să devină un automat că așa este, așa s-a spus. Că și astăzi stau de vorbă cu unii oameni, la o vârstă 70-60 de ani care au trăit, viața lor dă fapt a fost supt comuniști. "Așa ni s-a spus". Sigur că așa e. Așa ni s-a spus. Dar întreb ce fel de legionari? Că auzi fel de fel de aberații. E foarte greu. Da' pentru că noi nu pentru a ajunge în timpu' vieții noastre, a profita dă conducere, ci pă noi ne interesează rezultatul final al țării românești, al neamului românesc. Nu ne interesează partea politică sau pecuniară, să spunem așa materială a politicii, ci partea morală. Eu mai trăiesc nu 50 dă ani, 30 dă ani sau nu știu câți ca să profit, în ghilimele, dă conducerea Mișcării legionare, dă această biruință morală. Căpitanul când era în Parlament, că el a intrat în Parlament o dată a spus: "Domnilor, noi n-avem nici o pretenție, faceți dumneavoastră ceea ce preconizăm noi și noi ne vedem de treabă. Nu pentru putere luptăm." De aceea Moța, dac-ați auzit de Moța, n-ați auzit ...E greu să vă spun că-i așa dă mult. Scriere așa de vastă treaba asta. Ă...

Noi n-am făcut nici o oră politică sau nici o zi politică. Noi am făcut luptă și sacrificiu pentru salvarea neamului românesc. N-am făcut politică să ajungem la putere. Am făcut politică să îndreptăm neamul românesc. Am luptat și ne-am sacrificat pentru salvarea morală a lumii...Nu ne interesează... Suntem siguri că atunci când se va schimba structura morală a acestui popor va fi bine și fericire în această țară. Pentru asta am luptat noi. Nu ne interesează să ajungem la putere. Am 86 dă ani. Și când aveam 20 și dă ani tot așa gândeam. Tot așa simțeam. Plus astăzi după o experiență. Nu tragică. Pentru mine, fericită. Pentru că...vă pot spune niște lucruri

care...sunt convins că vă îndoiiți, în adâncul dumneavoastră. Momentele cele mai fericite și cele mai sublime pe care le-am avut în viața mea n-a fost în libertate...ci în închisoare, în adâncul ei, în întunericul ei...E greu să vii în vis la ceea ce vă spun eu. Da' eu vă spun că au fost sute de oameni care se simțeau fericiți acolo a muri în închisoare luptând pentru binele neamului și pentru credința creștină. Și-au murit mulți cu zâmbetul pe buze fericiți că mor luptând pentru dreptate. Ăștia am fost noi, domnișoară...Incredibil pentru concepția vieții de astăzi. Da' ăștia am fost. Și ăștia vrem să fiți și dumneavoastră. Pentru neamul românesc, nu pentru noi. Dacă sunteți români...Nu pentru binele tău personal să te sacrifici. Merită să te sacrifici pentru binele celui de-apropoie. Exact concepția creștină. Ascetism...Biblia. Să te sacrifici pentru neamul românesc, pentru cel care e în suferință, pentru cel care are nevoie de tine. Asta e. Noli am fost...să zic așa niște sacrificiați. Și...deși am trecut pân atâtea și atâtea am văzut nu mă-ndoiesc de final: biruința Mișcării legionare. Nu mă-ndoiesc. Că va fi peste 50 de ani sau peste o sută de ani da' nu ezit pentru că...ea nu poate muri decât odată cu neamul românesc. Pentru că ea din punct de vedere al gândirii, al ideologiei, al simțămintelor să confundă cu neamul românesc. Dacă neamul românesc piere, atunci nu mai e nici Mișcare legionară...Da' Mișcarea legionară nu poate pieri fără neamul românesc. Pentru că ea să, în gândirea ei, în convingerile ei să confundă cu neamul românesc. Ea este pusă în slujba neamului românesc, nu invers. Poporul, țara să fie în slujba ăstora care o conduc prin jaful pe care îl fac, prin minciunile și pân toate ticăloșiile lor să se îmbogățească să ajungă și așa mai departe. Noi oferim neamului românesc arma cea mai inexpugnabilă: credința și dragostea pentru el. Dragostea nu poate fi învinsă, niciodată. Dacă o ai. Iar dacă forța ce mi-a dat mie puterea de rezistență și din punct de vedere fizic, da' mai ales din punct de vedere moral a fost dragostea pe care am purtat-o acestui țăran dăscuț înotând în nămoale iarna, toamna și praf vara și muncind cu năduf. Așa a fost dragostea mea și așa am înțeles să lupt pentru ridicarea lui...Moța și Marin au fost doi fruntași ai Mișcării legionare care, acum așa o pauză, comandantii legionari care atunci când a fost război' dâna Spania, știți că război' din Spania în '36, nu știți...ei e...În Spania a fost război între comuniști și naționaliști, ca să le spunem așa. Franco era cu naționaliștii și așa. Și până la urmă au învins naționaliștii, adică Franco care a și...Și el și comuniștii...adică în lupte...era un război civil. În Spania a fost un război civil și...comuniștii și naționaliștii. Comuniștii unde ajungeau dărâmau bisericile, batjocoreau icoane și așa mai departe. Lucruri dintr-astea greu de închipuit. Și-atunci Moța a spus: "Să trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos". Deși erau catolici ei, da' erau creștini. Noi nu puteam sta indiferenți. "Trebuie să ne ducem să luptăm". Și s-au dus și-au murit amândoi luptând cu arma în mână. Fiind ofițeri și ca soldat să fie pe prima linie...Asta era un martiraj. Adică s-au dus conștienți să se jertfească pentru ideea creștină, pentru credința creștină. Numa' sfinții au făcut așa. Și numa' legionarii au făcut așa. E greu, sau ușor să fii legionar. Depinde. Pentru mine a fost ușor și s-a suprapus perfect când am cunoscut Mișcarea legionară în forma ei. Structura mea

sufletească s-a suprapus perfect...pe gândirea, pe înțelegerea mea. Cum s-ar spune te naști ca atare. Că sunt și legionari făcuți care tot ajung la același lucru...Ăștia au fost Moța și Marin. Vasile Marin din Orăștie, altul din București mi se pare. Și ca ei au fost sute și mii în Mișcarea legionară...E o crimă ce să face nu față dă noi, dă legionari, față dă neamul românesc. Și inconștienții și dușmanii în ultimă analiză fac treaba asta să țină ascunse toate lucrurile astea, să le țină să nu se știe. Să nu se știe. Să nu se cunoască. Decât la televizor sau în mass-media în general dacă spune ceva de legionari, ceva de rău. Inventează și repetă dă zeci dă ori. Aceleași filme, aceleași cutare. Ca și în timpul rușilor. Au fost create...Și omu' ce vede, aia vede. El e greu să analizeze când nu cunoaște decât tovarășu' ș-așa mai departe...Să petrec unele fenomene pe plan internațional pă care dumneavoastră nu numai că nu le cunoașteți, dar nici măcar nu vă dați seama și nici nu puteți să le sesizați pentru că nu aveți nici cultura...nici cunoașterea...Când vei simți că ești capabil să suferi pentru neamul din care faci parte te apropii de linia Mișcării legionare...Când simți că poți să te jertfești pentru neamul din care faci parte și de care a avut parte părinții, moșii și strămoșii noștri atunci ești biruitor...În viață sunt...le considerăm noi biruințe...că ți-ai găsit un servici, că ți-ai realizat o școală, că ți-ai făcut o casă, că te-ai măritat sau te-ai însurat, ți-ai agonisit o avere ș-așa mai departe. Țsta e un ideal, un ideal orizontal, mărunț, la îndemâna oricui. Dar să ai un ideal pentru mântuirea neamului tău nu-i așa rău, nu-i așa dă ușor...A te jertfi pentru binele omului, al celui dă lângă tine este greu și poți să te jertfești o dată pentru celălalt. Poți de exemplu să zic, uite renunț la banul ăsta ți-l dau ție ca să te scap din nu știu ce. Dar să te jertfești și jertfa asta să fie permanentă până la împlinire...Eu știu că s-ar putea întâmpla ca ceea ce spun eu să nu se potrivească cu ceea ce simțiți dumneavoastră. Dar nu, nimic în lumea asta nu-i stabil. Ideea nu-i nemișcată, nu-i cremene. Pentru că dacă ar fi cremene n-ar fi viață. Și munții trăiesc, nu? Să nasc și-ncet-ncet să nivelează.

- Spuneați despre Moța.

- Bine despre Moța. Și uite...ce-a spus el, zice: "Eu așa am înțeles datoria vieții mele. Am iubit pe Hristors și am mers fericit la moarte pentru el". [Ionel Moța]...Ăsta e...Să văd...[răsfoiește cartea lui Ion Moța – "Testamentul lui Ion Moța" pe care ne-o dă acasă să o citim]...Vă dau o singură întâmplare care s-a petrecut în viața mea cu Căpitanul. Mă duc odată, eram militar, am făcut armata în București. Și...unde era nevoie acolo mă duceam. Și-n sediul...secției militare de la Guttenberg, din strada Guttenberg din București era...o casă a generalului Cantacuzino care ordonase Mișcării legionare, acolo era sediul mișcării. Și la sediu venea Căpitanul. Și...când venea el toată lumea căuta să-l vadă, să stea de vorbă cu el, să-l întrebe, erau probleme, nu? Ca la început și...era în jurul lui corifei ai Mișcării legionare. Toți mari intelectuali.

- Corifei?

- Corifei. Știi ce-nseamnă corifei? Frunțași.

- Mm...

- În traducere mai liberă.

- *Da.*

- Corifeu asta înseamnă: conducător, fruntaș. Deci corifei ai Mișcării legionare. Intelectuali majoritatea de rasă, ca să spunem așa. Și care cunoșteau Mișcarea legionară, erau luptători...Și...aveau...totdeauna avea cineva ceva de întrebat ei fiecare. Și întreabă cineva, erau vreo circa 20–30 așa. Când apărea el undeva se strângeau în jurul lui. Și...atuncea s-a întâmplat să fiu și eu acolo. Mai pă la margine. Și...îl întreabă un băiat, un cetățean: “Căpitâne, zice, am vrea să știm și noi cum vezi dumneata Mișcarea legionară, biruința legionară, adică când le...Mișcarea legionară va veni la conducerea țării. Cum vezi dumneata că va fi, cum va fi, cum va realiza, cum va fi România atunci, România legionară, cum va fi România legionară”, exact așa...Căpitanul stă să gândește și spune. Mihai Polihroniade era un doctor în științe economice internaționale, drept internațional, doctor în drept internațional și multe altele...Și-atuncea îl vede pe Polihroniade, un om la vreo 30 dă ani atunci, vă spun încă o dată, tot ce-a fost excelența intelectuală și morală în neamul românesc între cele 2 războaie a fost înrolat în mișcarea legionară. Și, uite, și asta era și comandant legionar, adică fruntaș...Îl vede pă Polihroniade și știa că avea Dreptul internațional, zice “eu o să-l rog pă Polihroniade că e în materie..., dă Drept adică, să vă spună el cum vede el România legionară.” Și solicitat Polihroniade, sigur că la rugămintea Căpitanului a trebuit să...spună și...începu: “Păi, România legionară eu o văd așa: o forță economică, politică, militară dă prima mână”, adică o viață bogată dânde punct de vedere material, fără probleme, dintr-un punct dă vedere militar cu-o armată puternică”...ă și, mă rog, “dânde care românii să se bucure și să trăiască bine iar dușm...și dușmanii noștri, vecini sau dușmani dă orice altă factură să tremure...și să ne invidieze”. “Cu hotarele, el spunea, până la Tisa” că de fapt așa e România, de fapt dumneavoastră nu știți,...hotarele naturale ale României sunt de la Tisa până la Nistru a lui Eminescu. Alea sunt. Că la 1918 s-a hotărât altfel. Da’ asta e. Altceva am dă povestit. Și așa mai dăparte. Deci o putere, o forță economică, o forță militară...o putere în care românii să trăiască bine, să se simtă bine, să fie fericiți, iar dușmanii care ni sunt dușmani din afară...să ne invidieze și să...tremure dă frica noastră sau să ne respecte. La toți pigmeii dânde jur d’acolo, pigmeii din punctu’ ăsta de vedere al viziunii Căpitanului, le creștea inima: “Na, păi da’ cine nu dorește să fie o țară bogată sub toate aspectele, să fie puternică, dușmanii s-o respecte ș-așa mai departe. Tot omu’ dorea lucru’ ăsta, normal. Noi ca tineri eram entuziasmați. Și expune el, și termină expunerea. A fost mai amplă ea da’ asta e: Și Căpitanu, după ce termină Polihroniade, Căpitanu spune: “Dragii mei, asta este România legionarilor, un pol al lui Polihroniade. România nu este asta”....Și avea obiceiul...E greu să spun exact ceea ce a spus el, ca să vorbească în exemple, în parabole cum s-ar spune. Zice: “Ați văzut dumneavoastră pe câmp sau în grădină dânde o sămânță răsare o plantă care crește viguros, puternic, face niște funze frumoase, mari...să-ntinde-n stânga în dreapta acoperă tot și la umbra acestor frunze, acestei plante totu’ moare, toate celelalte plante mor, să asfixiază și când ajunge la maturitate face niște flori în, așa ș-așa și niște fructe nu cine știe ce...Da’n jurul ei, totu’ a nimic. Ea-i puternică

și stăpână. Asta-i România lu' Polihroniade... România legionară, la care, pă care noi o visăm și pentru care noi luptăm este următoarea: mergând tot în câmp am întâlnit o sămânță care e între ciulini și măracini...și încolțește, răsare și să luptă cu foarte mari greutateți să zbate s-ajungă la lumină, măracinii ș-ăștia erau mai mari...s-ajuungă la lumină. Și când ajunge la lumină, la soare, face o floare, ea-i firavă, subțire, face o floare frumoasă care-ncântă ochiul călătorului obosit...care răspândește-n juru' ei un parfum plăcut mirositor...și călătoru' obosit care trece pă drum și pă cărare ș-o vede s-apleacă, o miroase și binecuvântează că ce minuni plăcute, frumoase a făcut Dumnezeu...Și simt-un reconfortant în sufletul său...răspândește-n juru' ei numa' frumos, numa' bine, numa' blândețe, numa' dragoste. Asta-i România legionară"...Așa preconiza el, așa am preconizat noi, pentru asta-am luptat noi și pentru asta luptăm. Nu să creăm dușmani, nu să crează dușmani prin dragoste. Noi nu vrem să creăm ură, dușmănie pentru noi, ci vrem să creăm dragoste, prietenie, plăcere sufletească. Așa vedea el România. Nu o forță dă care să se teamă și să se-nspăimânte vecinii și dușmanii, ci o forță morală dă la care să s-adape și ei... Vă spun, mi-a rămas în minte acest lucru...aceste momente și-n ultimu' timp, de mai mulți ani, nu numai acum, am observat un lucru...și-am constatat... și nu e observație a mea, și nu e o observație pă ceva himeric, ci pă lucruri foarte concrete... că Mișcarea legionară, dânn doctrina ei, dânn punctu' ei dă vedere este viabilă la orice popor... Adică cum am zice într-un cuvânt foarte uzitat internațională. Să poate aplica oricărui popor... Orice popor în sânul lui are bine și rău adică are oameni buni și oameni răi, are căderi și ridicări, în viața lui economică, politică și-așa mai departe... [*s-a terminat caseta*]. Mă refer la istoricii dă astăzi și probabil și la istoricii dă ieri... Am aflat, dânn citite, dânn informații pă orice cale și directe și indirecte că multe popoare în Europa au început care... pân istoricii lor au început să cunoască de fond Mișcarea legionară, să își dea seama că ăsta e un fenomen nou... Pentru că este pentru prima dată în istoria politică a Europei când problema existenței unei națiuni să pune dă felul în care a pus-o Zelea-Codreanu... Schimbarea în bine a poporului respectiv prin educația morală, prin redresarea morală a lui. Și asta este valabil pentru orice popor. Și este pentru prima dată când în politică, să zicem așa, s-a făcut treaba asta, s-a spus treaba asta... În Italia, în Irlanda, în Austria, în Franța, în Spania și dă mult în timpu' când eram eu tânăr în Bulgaria... Bulgaria cu "Cărticica șefului dă cuib", cartea dă bază a Mișcării legionare, tradusă înainte de război și aplicată la ei. Și ei și-au făcut o mișcare legionară mai firavă. Pe la început a fost pân '39, '40 [*tușește*]. Deci... Mișcarea legionară, concepția, gândirea, doctrina Mișcării legionare este originea românească prin crearea lu' Corneliu Zelea-Codreanu dar aplicabilă tuturor popoarelor cu același succes, popoarelor din Europa... Dânn surse directe și dânn surse indirecte sunt oameni în străinătate, mă refer la unii intelectuali, care scriitori, istorici care... văd în mișcarea legionară singura salvare și pentru poporul lor. Îmi spunea cineva: "În librăriile din România de astăzi nu vezi cartea pentru legionari, nu vezi cărți multe, eu am o bibliotecă... vorbește despre Mișcarea legionară... Nu. În România mai greu găsești, ori le ascunde, ori le... chiar dacă-s oficiale nu sunt într-adevăr... dar librării dânn lipsă

dă... și dă competență și dă tot ce vrei, dă frică, sau dă oportunitate, aoleo, să nu mă pun rău cu ăștia, și-așa mai departe, le ascund, le țin supt obroc cât mai să poate... În Anglia nu să-ntâmplă lucru' ăsta apare pentru legionari în vitrinele librăriilor. În Irlanda la fel, în Franța, în Italia, în Spania și-așa mai departe. E o palmă pentru noi... pentru țara asta, dă astăzi. Adică, cum mi-a spus un profesor dă matematici care-a stat ani dă zile în Anglia, în Irlanda. Zice: "Dumnevoastră sunteți văzuți pozitiv și bine mai mult în străinătate decât aici, în țară... Aicea sunteți negați, înjurați, afurisiți, acolo"... Asta pentru o informație. Și asta-i o realitate, mi-a spus un prieten, un profesor de matematici care-a stat în Irlanda 3-4 ani dă zile. Și când a venit aici și m-a întrebat el pă mine auzind c-am fost legionar păi ce eu ce cunosc traduse bineînțeles traduse din limbile străine. Aici nu vezi în librăriile astea din România, deși cărțile astea sunt oficiale, nu-i nimic subversiv... Asta e tragedia... știți e o vorbă la români, zice că niciodată nu poți să fii prooroc în țara ta. Așa e cu noi. Așa e... Desigur lucrurile astea nu vor sta în permanență, pentru că vin prefaceri, vin... Și să știți un lucru: eu mă ghidez după altceva. În viața mea m-am ghidat după... poate că nu toată viața mea, când a început să mai albească părul' că înțelepciunea, gândirea evoluează în sens pozitiv odată și cu vârsta, bazată pă experiența... nu știu ce-am vrut să spun... Asta e vârsta.

- Da... cu străinătatea, cu...

- În străinătate?

- Cum ne vedea, probabil, despre cărți...

- Da... ă... nu știu... m-am concentrat și am obosit puțin. Nu-mi vine... mă scuzați...

- Vreți să luăm o pauză?

- Da. [facem o pauză după care începe să ne citească...]

- Cartea... Asta ce carte este?

- Poftim?

- Ce carte este?

- A, asta e cartea dă bază a Mișcării legionare cărticica... scrisă de Corneliu Zelea-Codreanu.

- L-ați cunoscut pe Nae Ionescu?

- Poftim?

- Pe Nae Ionescu l-ați cunoscut?

- L-am văzut, nu l-am cunoscut. Eram copil pe-atunci.

- Ce persoane ați mai cunoscut, ați mai văzut?

- A, este legea disciplinei. Zice legea disciplinei care este legea primă: "Fii disciplinat legionar"... Că ce este mai plăcut și mai frumos e viața în cuibul unei familii. Familia în sine e un cuib... Se referă în special la animale, la pasăre în special... un cuib, o intimitate a vieții, e un cuib. Și... așa a văzut-o el, Codreanu și n-a greșit. Presupune căldura spirituală a celor care fac parte dânc acest grup care el i-a spus cuib. Un cuib spune aicea în cărtică trebuie să fie dă maxim 13, maxim 13... Pot să fie dă la 3 la 13, da' maxim 13. Și... în viața dă cuib, adică un legionar spune cel puțin teoretic

că nu poate trăi în afara cuibului. Fără viața dă cuib nu ești legionar. Dar, asta teoretic. Dar practic sau în viață să întâmplă lucruri... dă exemplu în închisoare sau chiar în alte condiții... că nu poți să... ești singur, nu poți trăi... domnișoarelor, eu vă spun că... pentru dumneavoastră cred că este dăstul dă greu [*iși drege vocea*] ca să înțelegeți lucrurile astea pentru că veniți dâintr-o lume dâ în afara mea... uite aicea nu este decât un început: "Legiunea este o organizație... pe ordine și disciplină." [*ne citește din cârticică*]. Punctul doi: "Legiunea e călăuzită de-un naționalism curat izvorât dâ în nemărginita dragoste dă neam și țară." Astea-s principii dă bază. "Legiunea vrea să trezească la luptă toate energiile creatoare ale neamului." "Legiunea apară altarele bisericii pe care dușmanii vor să ni le dărâme. Legiunea îngenunche înaintea crucilor, vitejilor și mucenicilor neamului. Legiunea stă scut neclintit în jurul tronului", era vorba dă rege, noi legionarii, în principiu, forma dă stat, ne-am declarat pentru regalitate. Pentru că-n concepția românului, cel puțin atunci când era e o chestie care poate evolua, adică să poate schimba fără ca să influențeze însă mersul Mișcării legionare. În mentalitatea românului, de totdeauna, am zis și vă dau un exemplu, cineva, un intelectual tânăr, un profesor venise din Franța și povestea țăranilor din comuna lui, eram și eu întâmplător acolo, zice, și-asta explică tot, zice: "Eu am fost în Franța, nu știu ce, cutare". Și un țăran îl văd că întreabă: "Și ce rege au acolo? Cum să numește regele dâ în Franța?" Și ăsta, profesorul, zâmbește și zice: "Nu, că este republică acolo, nu e rege". "Păi, zice, ce țară e aia fără rege?". E o chestie dă mentalitate, dă gândire, dă simțământ și asta e ideea în structura țăranului român, poporul român dă dinainte de război. Și era adevărată și dreaptă. Pentru că ăsta era el. E, e, făcea parte dâ în structura neamului românesc. Noi am avut domnitori, voievozi, prinți care conduceau. Și... Mișcarea legionară a fost pentru dinastie. Asta nu înseamnă că dacă e dinastie e și e un ticălos respectiv om e agreat sau este... cum să spun eu... e un mit mai bine zis, un mit... d-aia spune va fi în jurul tronului, adică apără mitu' ăsta al poporului român Mișcarea legionară, d-aia stă scut neclintit în jurul tronului din care voievozii și regii s-au jertfit pentru apărarea și-nălțarea patriei. Deci pentru acești regi. Noi am avut dă fapt, practic vorbind patru regi: Carol I, care-a domnit 47 dă ani, Ferdinand care a domnit 10 ani, Carol II care a domnit tot 10 ani și Mihai I dă care știți și dumneavoastră. Dântre ăștia toți Carol I a venit din Germania ca prinț domnitor în România, s-a dedicat neamului românesc și intereselor politice, economice ale țării; s-a identificat cu năzuințele acestui popor. Și a realizat o Românie europeană, ca să spunem așa. El a făcut, supt el s-a făcut drumuri, șosele, adică căi ferate, instituții și multe, multe alte lucruri. S-a urbanizat ca să spunem așa, s-a modernizat România modernă... Ferdinand, care nepotul lui, a făcut România Mare. A luptat alături de armata română contra neamului dâ în care făcea el parte, adică germani. Noi ne-am războit, în timpul războiului dâ în '16 cu nemții, nu? Și, a făcut unificarea României. S-a identificat perfect cu năzuințele neamului românesc. Când a fost vorba când nemții Muntenia, Oltenia și înaintea lor de Moldova s-a făcut triumful morții, nu ați auzit dumneavoastră, nu știți. Asta e cea mai mare crimă care să face că istoria nu vă

dotează pă dumneavoastră cu trecutu' ei fidel, așa cum a fost. O crimă. Cu Ferdinand, armata română, conducerea ei, a hotărât când a văzut că e copleșită, să se facă triumphiul morții în jurul Iașului și să moară dă la ultimul soldat și până la rege apărându-și țara... Asta e istoria. Nu e trecută. Nu. Comuniștii au avut grijă și toți tâlharii ăștia și bandiții ăștia care sunt numa' cu numele dă român...

- *De aceea vrem să știm istoria trăită, să ne spuneți ce știți.*

- Poftim?

- *De aceea v-am întrebat, vrem să știm.*

- Da... legiunea vrea să clădească din suflete tari și brațe vânjoase o țară puternică, o Românie nouă. Astea-s principii dă bază ale Mișcării legionare și... [răsfoiește]... Asta spune tot... [răsfoiește]...zice. Ei trebuie să recunoască, să iubească pă Dumnezeu și să se poarte după învățăturile creștine. Educația națională... Așa... după, după învățăturile creștine. Este foarte multă literatură imorală care ucide sufletul copilului. Asta se face și astăzi o dată presă, o dată prin televiziune. El trebuie să fie ferit de a sorbi această otravă. Atunci era vorba dă cărți, că televizor nu era. Educația națională: tânărul român trebuie să-și iubească patria, pământul și regele. Fără patrie este ca un pui fără cuib. El trebuie ferit de literatura comunistă care se ridică în contra lui Dumnezeu, în contra familiei, în contra proprietății și în contra armatei. Realitatea am trăit-o pă pielea noastră. Atuncea numa' știam. Da' nu știam... sau... educație socială: în sufletul tânărului nostru trebuie să cultivăm și să întreținem sentimentele credinței de dreptate și echitate socială și setea de muncă creatoare. Educația fizică: copilul trebuie să fie voinic și sănătos la trup pentru că el va fi ostașul de mâine care va apăra acest pământ. Educația sanitară ș-așa mai departe. Vreau să vă... Asta e atotcuprinzătoare, e ceva care ea, ea a fost tradusă în multe limbi străine...și pă care și-au însușit-o foarte mulți, în special intelectuali din Apus... Educația faptei creatoare ș-așa mai departe... [răsfoiește]...

Respondent: G.I.

Realizator: Ioana MANOLIU

Interviul a fost realizat la data de: 7.07.2001

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Cinci puncte de plecare în studiul socialității	9
Determinări și dependențe instituționale	27

Interviuri

C' est la vie parchive toujours	45
Și cum noi românii... ..	59
E o greșeală de istorie	79
“Bărbăție și credință”	113
Tinerețea învinge	133
Mi-au zis că am trădat partidul... ..	149
Toată viața am fost militar	173
Analfabeții să treacă-n partea stângă	203
Pentru ce atâta răutate asupra noastră?	227
Unde-l duce pe fratele meu, acolo vreau să mă duc și eu	245
Intrarea evreilor și a câinilor e interzisă	271
Nu m-am dezis de mișcarea legionară și nici nu mă voi dezice	279

